МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЗАОЧНОГО НАВЧАННЯ

КИЇВСЬКА МІСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ СОЮЗУ ЮРИСТІВ УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКИЙ ФОНД НАУКОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ТА ЮРИДИЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

УКРАЇНСЬКО-ТУРЕЦЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР «СЯЙВО»

МІЖНАРОДНА АСОЦІАЦІЯ СТУДЕНТІВ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ФОРМУВАННІ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Матеріали
всеукраїнської підсумкової
науково-практичної конференції
(Київ, 12 березня 2015року)
Частина 2
(секції: «Кримінальне право і кримінологія»; «Кримінальний процес, криміналістика,оперативно-розшукова діяльність»; «Цивільне право і процес, сімейне право, житлове, спадкове, екологічне право»)

Київ 2015

УДК 340.12
ББК Х0

Редакційна колегія

Відповідальний редактор: **В.В. Чернєй** - ректор Національної академій внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент.

Заступники відповідального редактора:

А. М. Колодій - професор кафедри конституційного та міжнародного права НАВС, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Академії правових наук України, заслужений юрист України;

Ю.В Опалинський - начальник ННІЗН НАВС, кандидат юридичних наук, доцент.

Члени редакційної колегії:

Л.А. Безуглий - начальник факультету підготовки працівників ОВС ННІЗН НАВС, кандидат юридичних наук;

С.Г. Братель - начальник кафедри адміністративної діяльності НАВС, кандидат юридичних наук, доцент;

В. В. Василевич - начальник кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права НАВС, кандидат юридичних наук, доцент;

В. К. Весельський - начальник кафедри криміналістики та судової медицини, кандидат юридичних наук, професор;

А. М. Завальний - начальник кафедри теорії держави та права НАВС, кандидат юридичних наук, доцент;

Ю.О. Заіка - завідувач кафедри цивільного права і процесу НАВС, доктор юридичних наук, професор;

С. О. Заїка - заступник начальника ННІЗН НАВС, кандидат юридичних наук, доцент;

С.М Зав'ялов - декан юридично-психологічного факультету ННІЗН НАВС, кандидат юридичних наук;

М.В. Костицький - професор кафедри філософії та юридичної логіки НАВС, доктор філософських наук, професор, заслужений юрист України;

О.В. Кузьминець - завідувач кафедри історії держави та права НАВС, доктор юридичних наук, професор;

О.В. Кузьменко - начальник кафедри адміністративного права та процесу НАВС, доктор юридичних наук, професор;

В. М Кравець - начальник кафедри філософії та юридичної логіки НАВС, кандидат філософських наук, доцент;

О.І Кудерміна - завідувач кафедри юридичної психології НАВС, доктор психологічних наук, доцент;

І.І. Мотиль - заступник начальника ННІЗН НАВС, кандидат юридичних наук, доцент;

А.В. Савченко - начальник кафедри кримінального права НАВС, доктор юридичних наук, професор;

Д.Й. Никифорчук - начальник кафедри оперативно-розшукової діяльності НАВС, доктор юридичних наук, професор;

Л.Д. Удалова - начальник кафедри кримінального процессу НАВС, доктор юридичних наук, професор.

Відповідальний секретар:
Лов'як С.С. - старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідницької роботи НАВС.
Рекомендовано до друку науково-методичною радою НАВС від 11 лютого 2015 року (протокол Яв 6).

Матеріали подано в авторській редакції. Організатори конференції не несуть відповідальності за його зміст.

Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в Р умовах євроінтеграції України [Текст]: матеріали Всеукр. підсумк. 68 наук.-практ. конф. Частина 2. (Київ, 12 берез. 2015 р.) — К: Нац. акад. внутр. справ. - 2015. - 374 с.

ББК Х0
© Національна академія внутрішніх справ, 2015

ВСТУПНЕ СЛОВО

Чернєй Володимир Васильович, доктор юридичних наук, доцент, ректор Національної академії внутрішніх справ

Реформування ОВС: сучасний стан та перспективи

На сьогоднішній день, інтеграція до європейського політичного, економічного та правового простору визначена в державних та міжнародних документах стратегічним курсом нашої країни. Важливою подією в цьому процесі стало підписання 27 червня 2014 року у Брюсселі «Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами - членами, з іншої сторони». Підписи цього дня під угодою поставили голови держав і урядів Європейського Союзу та Президент України Петро Порошенко. Наступним кроком стала одночасна ратифікація Угоди Верховною Радою та Європейським парламентом, яка відбулась 16 вересня 2014 року.

Угода про асоціацію за своїм обсягом і тематичним охопленням є новаторським документом і першою угодою, що грунтується на політичній асоціації між ЄС та будь-якою з країн-учасниць Східного партнерства. Це найбільший міжнародно-правовий документ за всю історію України та найбільший міжнародний договір з третьою країною, коли-небудь укладений Європейським Союзом. Також, ця Угода є безпрецедентною з точки зору свого обсягу і глибини. Вона визначає якісно новий формат відносин між Україною та ЄС на принципах «політичної асоціації та економічної інтеграції» і слугує стратегічним орієнтиром системних соціально-економічних реформ в Україні. Передбачена Угодою поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі між Україною та ЄС визначатиме правову базу для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, частково робочої сили між Україною та ЄС, а також регуляторного наближення, спрямованого на поступове входження економіки України до спільного ринку ЄС.

Окрім політичного та економічного співробітництва, ця Угода значну увагу приділяє інтеграції України з Європейським Союзом у правовій сфері. Так, третій розділ відповідної Угоди передбачає, що в рамках співробітництва у правовій сфері «Сторони надають особливого значення утвердженню верховенства права та укріпленню інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органів зокрема» [1]. Співробітництво повинно бути спрямоване, зокрема, на зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості та боротьбу з корупцією. Співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки повинно відбуватись на основі принципу поваги до прав людини та основоположних свобод.

Але підписання та ратифікація Угоди про асоціацію між ЄС та Україною, не призвело до моментального перетворення нашої держави на процвітаючу, демократичну, правову країну. Для втілення цього ідеалу в життя потрібна наполеглива та чесна праця, яка буде запорукою подолання кризових явищ в економіці, досягнення європейського рівня соціальних благ, охорони здоров'я, освіти, пенсійного забезпечення та побудови правової держави.

Сьогодні, коли проти України ведеться війна, побудова правової держави та проблема забезпечення прав людини набуває особливого значення. У центрі

уваги держави і суспільства опинилися співгромадяни, права яких нині грубо й цинічно порушуються. Насамперед це ті, хто потерпає від терористів на захоплених територіях Донецької та Луганської областей, зазнає утисків в окупованому Криму. У своєму звернені до Українського народу з нагоди Міжнародного дня прав людини Президент України Петро Порошенко зазначив, що «українська влада докладе максимальних зусиль, аби засади Загальної декларації прав людини були провідними в усіх сферах життя громадян. Разом ми створимо сучасну правову державу, головною цінністю якої буде людина, її права і свободи» [2].

Особлива роль в розбудові правової держави належить правоохоронним органам України, і центральне місце в системі правоохоронних органів займають органи внутрішніх справ.

Сьогодні система МВС переживає момент реформування. Європейська інтеграція України передбачає забезпечення ефективного функціонування інститутів, які гарантуватимуть верховенство права, додержання прав і свобод людини і громадянина, їх ефективний захист. У зв'язку з цим одним з ключових завдань є перетворення МВС на цивільний орган європейського зразка.

На даний час система центральних органів виконавчої влади з правоохоронними та правозастосовними функціями, діяльність яких спрямовується та координується Міністром внутрішніх справ, не відповідає реальним і потенційним загрозам національній безпеці. Для вирішення цієї проблеми 22 жовтня 2014 року Кабінетом Міністрів України було схвалено Концепцію першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ. Реалізувати відповідну Концепцію передбачається двома етапами протягом 2014- 2016 років[3].

Основною метою Концепції є: визначення пріоритетних напрямів, очікуваних результатів та засобів перетворення МВС на правоохоронний багатопрофільний цивільний орган європейського зразка; демілітаризація МВС; зменшення кількості органів, підрозділів і служб, що виконують аналогічні завдання і функції; забезпечення ефективної координації діяльності та злагодженої взаємодії Національної поліції, Національної гвардії, міграційної, прикордонної, пожежно-рятувальної служб, діяльність яких спрямовується та координується Міністром внутрішніх справ; визначення на законодавчому рівні оновленої загальної структури МВС, структури, чисельності, завдань та повноважень органів внутрішніх справ, умов їх діяльності, пріоритетами якої має стати виконання соціально-сервісних функцій; деполітизація діяльності органів і служб, підпорядкованих МВС, їх розумна автономізація та оптимізація; усунення дублювання функцій апарату МВС, підприємств, установ та організацій, які належать до сфери його управління; запровадження європейської системи підготовки та підвищення кваліфікації працівників органів внутрішніх справ, застосування єдиних уніфікованих стандартів підготовки для забезпечення ефективної взаємодії з органами внутрішніх справ держав-учасниць Європейського Союзу; визначення дієвих засобів та механізмів контролю за діяльністю органів внутрішніх справ та правоохоронців;підвищення рівня довіри населення до органів внутрішніх справ, а також авторитету їх працівників; підвищення ролі інститутів громадянського суспільства та органів місцевого самоврядування в забезпеченні прав і свобод людини і громадянина; налагодження ефективної співпраці з населенням та місцевими громадами.

Реалізація Концепції дасть змогу сформувати функціональну та ефективну систему органів внутрішніх справ європейського зразка, якісно вдосконалити правоохоронну діяльність, підвищити ефективність та забезпечити своєчасність реагування на сучасні виклики та загрози.

Одночасно з Концепцією першочергових заходів реформування системи МВС, Міністерством розроблено Стратегію розвитку органів внутрішніх справ України. Запропонована Стратегія орієнтована на задоволення вимог суспільства до поліції, наприклад: пріоритетним напрямком роботи поліції має бути служіння як потребам окремих громадян, так і суспільним групам; поліція повинна відповідати перед законом, а не перед урядом; поліція повинна захищати права людини, особливо ті, які є необхідними для вільної політичної діяльності в демократичному суспільстві; поліція має бути прозорою у своїх діях.

Провадження реформи в системі МВС обов'язково включає в себе питання проведення реформи в системі навчальних закладів МВС України. Це питання також розглянуто в Коаліційній угоді, яка в розділі IV «Реформа органів правопорядку» передбачила цілий підрозділ щодо системи підготовки поліцейських кадрів. Відповідно до нього вона повинна бути трирівнева: кількамісячна загальна базова підготовка для комплектування початкових посад; спеціалізована підготовка для комплектування посад середнього керівного складу та спеціалізованих посад кримінальної міліції на базі бакалавра; підготовка магістрів Академією поліції для комплектування посад вищого складу. Метою реформування освітніх закладів системи МВС України є запровадження сучасної європейської моделі освіти, ступеневої підготовки працівників органів внутрішніх справ та оптимізації мережі підпорядкованих МВС навчальних закладів з дотриманням принципу їх регіонального та пропорційного розміщення. [4]

Резюмуючи викладене, зазначимо таке. Для нормального та ефективного функціонування в правовій державі повинна бути створена авторитетна, підпорядкована закону, підконтрольна, високопрофесійна і відповідальна поліція. Правова держава в результаті еволюційного розвитку трансформується з поліцейської, подолавши і залишивши у минулому такі риси поліції, як адміністративне свавілля, недбале ставлення до прав і свобод окремої людини як до чогось другорядного, безвідповідальність за свої дії, діяльність на основі, головним чином, підзаконних актів та інструкцій. Аристотель сказав: «Людина - це суспільна тварина». Суспільно-людське джерело в ній переважає і панує, а тваринне приборкується, підкоряючись розуму. Аналогічне можна сказати про правову державу: це - держава, яка зберегла поліцейський апарат, але апарат більш високого професійного рівня, який діє на підставі закону. Без поліцейського апарату правова держава не може існувати. Чудово висловився аргентинський вчений Г. Маріньон, який підкреслив роль поліції в сучасній правовій державі: «Вона воістину стала одним з наріжних каменів держави. Глобальну силу кожної країни можна виміряти за можливостями її поліції. Державу майбутнього можна представити у мріях без армії, але з поліцією ще більш могутньою, ніж нинішня».[5] Дійсно, ні правова держава, ні громадянське суспільство ні сьогодні, ні завтра, ні в самому далекому майбутньому не зможуть існувати без поліції.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами - членами, з іншої сторони від 27.06.2014 // Офіційний вісник України: зб. нормат.-правових актів. -№ 75, том 1. - стор. 83.

2. Звернення Президента до Українського народу з нагоди Міжнародного дня прав людини [Електронний ресурс] / П.О. Порошенко - Режим доступу: http://www.president.gov.ua/news/31752.html - Назва з екрану.
3. Концепція першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ. Затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 р. № 1118-р // Урядовий кур'єр. - 10.12.2014. - №» 230.
4. Стратегія розвитку органів внутрішніх справ [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/1221365- Назва з екрану.

Опалинський Юрій Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент, начальник ННІЗН НАВС

Окремі питання застосування статті 204 Кримінального кодексу України

Наприкінці грудня 2014 року суддями Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України (http://www.scourt.gov.ua/) було проаналізовано судову практику застосування зворотної дії закону про кримінальну відповідальність у часі та норм закону про кримінальну відповідальність щодо незаконного виготовлення, зберігання, збуту або транспортування з метою збуту підакцизних товарів

Зазначимо, актуальність проведення зазначеного аналізу обумовлена тим, що наслідками приведення норм Кримінального кодексу України (далі - КК) у відповідність до норм міжнародного права стало внесення численних змін до статей КК, якими окремі дії було декриміналізовано, у деяких статтях змінено редакцію диспозиції та/або санкцію та пом'якшено покарання за злочини, не пов'язані з заподіянням шкоди життю та здоров'ю особи, введено альтернативні позбавленню волі види покарання - штрафи, громадські роботи; за деякими статтями було посилено відповідальність, зокрема за корупцію.

Враховуючи неоднозначне тлумачення, і як наслідок, неоднакове застосування судами норм ст. 58 Конституції України, статей 4, 5, 74 КК, метою проведення цього аналізу було з'ясування складних як теоретичних, так і практичних питань застосування положень чинного законодавства стосовно зворотної дії закону про кримінальну відповідальність у часі, який скасовує злочинність діяння, пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшує становище особи та надання пропозицій щодо шляхів розв'язання існуючих проблем.

В аналізі висвітлені актуальні питання судової практики, зокрема визначення закону, який поліпшує становище особи, якщо після вчинення особою діяння, передбаченого КК, закон про кримінальну відповідальність змінювався декілька разів; закриття провадження у справах на підставі набрання чинності законом, яким скасовано кримінальну відповідальність (п. 4 ч.1 ст. 284 КПК); перекваліфікації протиправних дій і зміні вироку в частині призначеного покарання (при приведенні у відповідність до нового закону) тощо.

На цій же нараді Судова палата у кримінальних справах Верховного Суду України обговорила проведений аналіз застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність щодо незаконного виготовлення, зберігання, збуту або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (окремі проблемні питання (ст. 204 КК).

Аналіз судової практики висвітлив практичну проблему у застосуванні поняття «підакцизні товари» та похідного від нього «підакцизні алкогольні напої», визначених у чинному КК. Неоднакове тлумачення цих понять

призвело до того, що в багатьох випадках органи досудового розслідування і суди не встановлюють відповідність вилученої продукції до групи підакцизного товару. Проте доведеність саме того факту, чи являється вилучений товар підакцизним, є одним із основних критеріїв правильної кваліфікації вчиненого злочину.

В аналізі висвітленні й інші актуальні питання, які виникають при розгляді справ цієї категорії. Непоодинокими є випадки, коли ознака незаконності виготовленої підакцизної продукції не знаходить належної кримінально-правової оцінки, хоча вона є обов'язковою для суб'єктивної сторони складу злочину; часто у формулюванні обвинувачення не зазначається мета вчинених дій, передбачених ч. 1 ст. 204 КК, тобто збут; неоднакове тлумачення термінів, уживаних у ч. 2 ст. 204 КК, «підпільний цех», «обладнання, що забезпечує масове виробництво» призводить до неправильної кваліфікації злочинних дій; окремі суди допускають помилки при застосуванні такої ознаки, як незаконне виготовлення алкогольних напоїв, тютюнових виробів або інших підакцизних товарів, вчинене особою, яка раніше була засуджена за цією статтею; по-різному суди оцінюють дії винних осіб, що вчинили злочин, передбачений ч. 3 ст. 204 КК, коли йдеться про встановлення факту створення «загрози для життя і здоров'я людей», що також зумовлює неправильну кваліфікацію вчиненого.

СЕКЦІЯ 5: КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО І КРИМІНОЛОГІЯ

Отримання трансплантаційних матеріалів незаконним шляхом

Антонюк А.Д., студент 3-КА курсу ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Кісілюк Е.М.*

На сьогодні вітчизняна трансплантологія перебуває у стані, який не викликає оптимістичних ілюзій, але становлення її як галузі у всьому світі велося складним, довгим і тернистим шляхом. Трансплантація як порятунок життя людини неможлива без альтруїзму, а вирішення її проблем - без глибокого вивчення не лише медичних, але й юридичних, соціальних та моральних сторін.

Кримінальна відповідальність за порушення порядку трансплантації органів та тканин людини в науці кримінального права є особливо актуальною, але недостатньо теоретично розробленою що, безумовно, перешкоджає правильному й одностайному застосуванню правоохоронними органами закону про кримінальну відповідальність, а, певною мірою, й організації належної боротьби з цим злочином.

Останнім часом значного суспільного резонансу набули виявлені факти незаконного вивезення за межі України анатомічних матеріалів людини. Але ця досить нова для України реальність залишається поки що малодослідженою вітчизняними фахівцями. Очевидно, тому суспільній небезпеці подібних дій ще не дана належна правова, у тому числі, кримінально-правова та кримінально-процесуальна оцінка .

Чинний закон про кримінальну відповідальність передбачає покарання за порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини, за незаконну торгівлю органами або тканинами людини, за участь у транснаціональних організаціях, які займаються такою діяльністю, але нічого не говорить про переміщення таких матеріалів через митний кордон України. Однак за чинним законодавством, органи й інші анатомічні матеріали не належать до предметів, які заборонено вивозити за кордон. Ця проблема породжує необхідність визначення правового статусу трансплантатів, тільки тоді ця проблема отримає належне правове регулювання.

Також існує проблема щодо пересадки обличчя людини. В Кримінальному кодексі України має бути заборона на проведення трансплантації деяких органів і тканин людини, перелік яких необхідно встановити за пропозицією Міністерства охорони здоров'я у спеціальному нормативному акті. Заборона проведення такої операції має ґрунтуватися на етичних, моральних, психологічних та інших загальнолюдських позиціях.

Україна посідає друге місце в Європі після Молдови серед «чорних експортерів» людських органів. Законодавці та лікарі хочуть лібералізувати Закон про трансплантацію, вважаючи, що це врятує більше людських життів. У законі пропонується замінити «презумпцію незгоди» (за відсутності згоди донора чи родичів вважається, що вони проти трансплантації) на «презумпцію згоди» (родичі згодні, якщо відсутні їхні заперечення). Використання другої юридичної моделі, безумовно, полегшує вирішення проблеми отримання донорських органів і тканин для пересадки, але ця модель суперечить можливості реалізації природних невід'ємних прав людини. Презумпція незгоди з морально-етичної точки зору є більш прийнятним варіантом юридичного регламенту правомірності вилучення органів із тіл померлих

людей для трансплантації. Хочеться сподіватись, що оскільки наша держава взяла курс на гуманізацію суспільства, то в ній знайдуться сили, які дозволять вирішити нагальні проблеми в сфері трансплантології і Україна обов'язково досягне середньоєвропейського рівня спеціалізованої медичної допомоги хворим.

УДК 343.237: 343.36

Суб'єктивна сторона причетності до злочину

Беніцький А.С., кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету ОДУВС

Суб'єктивна сторона причетності до злочину виражається в умисній формі вини. Вид умислу прямий. Винятком може бути лише потурання злочину у виді службової недбалості, коли невиконання або неналежне виконання певних службових обов'язків через несумлінне ставлення до них завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб. Однак до невиконання правових обов'язків психічне ставлення особи, яка потурала злочину, повинне бути умисним. У такому випадку суб'єктивна сторона потурача злочину характеризується змішаною формою вини.

Для особи, яка потурає злочину, характерним є усвідомлення того, що недбале виконання правового обов'язку з її боку може привести до вчинення злочину іншою особою. Такими можуть бути злочини проти власності, життя та здоров'я особи тощо. Потурач може лише припускати, які саме злочини можуть бути вчинені внаслідок його потурання.

Предметний зміст суб'єктивної сторони причетності до злочину, які вчиняються умисно, визначається обставинами, які усвідомлює особа, а саме: 1) те, що відповідний злочин вчиняється або вже вчинено іншою особою (іншими особами); 2) характер власної поведінки. Зміст інтелектуального моменту суб'єктивної сторони умисних видів причетності до злочину охоплює як усвідомлення характеру раніше вчиненого іншими особами предикатного злочину, так і усвідомлення суспільної небезпечності та протиправності скоєного діяння, яке відноситься до причетності. Для притягнення до відповідальності причетної особи необхідно, щоб вона знала про предикатний злочин. Наприклад, у диспозиції ст.ст. 198 та 209 КК України законодавець використовує формулювання «доходів, одержаних злочинним шляхом». Стосовно неповідомлення про злочин, а також потурання злочину також необхідною є обізнаність особи про готування або замах на злочин.

Цікаво відзначити, що деякі автори рекомендують виключити з диспозиції норми, яка передбачає відповідальність за придбання або збут майна, отриманого злочинним шляхом, таку ознаку, як «заздалегідь не обіцяне» [1, с. 129]. Однак із такою пропозицією навряд чи можна погодитись. У разі виключення словосполучення «заздалегідь не обіцяне» із диспозиції, зазначених кримінально-правових норм, будуть розмиватися межі між причетністю до злочину та співучастю в злочині.

Поінформованість особи про предикатне діяння, яке було вчинене або до якого готується злочинець, є однією з умов притягнення за причетність до злочину. Ступінь поінформованості залежить від різновиду причетності до

злочину. Так, якщо для притягнення до відповідальності за переховування злочинця за ст. 198 КК України не має значення ступінь поінформованості особи про основний злочин, то для кваліфікації приховування злочинів за ст. 396 КК України має суттєве значення усвідомлення переховувачем того, що злочин є тяжким або особливо тяжким, а для кваліфікації заздалегідь не обіцяного відмивання злочинних доходів має значення те, що предикатний злочин відповідає ознакам, які зазначені в примітці 1 до ст. 209 КК України. Вольовий момент суб'єктивної сторони умисних видів причетності до злочину виражався в бажанні особи вчинити одне з діянь, яке відноситься до причетності.

Мотив і мета причетності до злочину може бути різна залежно від його виду. Так, при вчиненні приховування злочину винна особа зазвичай має на меті створення необхідних умов або усунення перешкод для ухилення виконавця чи інших учасників основного злочину від кримінальної відповідальності. Для особи, яка придбаває, отримує, зберігає або збуває майно, одержане злочинним шляхом, метою може бути нажива, бажання допомогти виконавцеві предикатного злочину приховати викрадене тощо.

Список використаних джерел:

1. Зарубин А. В. Уголовно-правовое регулирование прикосновенности к преступлению : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Зарубин Андрей Викторович ; Тюмен. юрид. ин-т МВД России. - Тюмень. - 2004. - 2

Законодавчі новели щодо протидії насильству в сім'ї

Беспаль О.Л., викладач кафедри господарсько-правових дисциплін НШПП НАВС

Насильство в сім'ї не є новим для України, оскільки дана проблема існувала у різні часи розвитку нашої держави й існує нині. Законодавцем були прийняті ряд нормативних актів, спрямованих на протидію і боротьбу з цим негативним явищем, однак, вони мають певні недоліки і не в повній мірі протидіють та запобігають даному виду насильства. Тому, виникає необхідність внесення змін та доповнень до чинного законодавства з метою посилення відповідальності за насильство в сім'ї. Останніми новелами в даній сфері є: Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо посилення відповідальності за вчинення насильства в сім'ї) реєстр. № 4036а від 06.06.2014 р., поданий народними депутатами України Сушкевичем В. М. та Капліним С. М. [1] (далі - Законопроект № 4036а від 06.06.2014 р.) та Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо введення кримінальної відповідальності за злочини скоєнні по відношенню до членів своєї сім'ї) реєстр. № 4036а-1 від 17.06.2014 р., поданий народним депутатом України Гузенком К. О. [2] (далі - Законопроект № 4036а-1 від 17.06.2014 р.).

Вищевказаними законопроектами пропонується внести зміни до статті 67 Кримінального кодексу України (далі - КК), а саме доповнити обставини, які обтяжують покарання при його призначенні - злочином щодо члена своєї сім'ї. Однак, ні в КК, ні в законопроектах, ні в пояснювальних записках до них немає визначення поняття «члени сім'ї». Дане поняття визначене в Законі України «Про попередження насильства в сім'ї» (п.6 ст.1), де під «членами сім'ї» необхідно розуміти осіб, які перебувають у шлюбі; проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою; їхні діти; особи, які перебувають під опікою чи піклуванням; є родичами прямої або непрямої лінії споріднення за умови спільного проживання [1]. В Кримінальному процесуальному кодексі України «члени сім'ї» визначені в поєднанні з поняттям «близькі родичі», а

саме це близькі родичі та члени сім'ї - чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі (п.1 ч.1 ст.3) [2]. Вказані визначення поняття «члени сім'ї» є занадто широкими і неоднозначними, у зв'язку з чим на практиці можуть виникнути складності при визначенні потерпілої особи.

Законопроектом № 4036а від 06.06.2014 р. пропонується доповнити КК новою статтею 128-1 «Вчинення насильства в сім'ї», яка передбачає відповідальність за вчинення насильства в сім'ї, тобто умисне вчинення будь-яких дій фізичного характеру члену своєї сім'ї, що спричинили легкі (ч.1), середньої тяжкості (ч.2), тяжкі тілесні ушкодження (ч.3), необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження (ч.4) і умисне завдання удару, побоїв або вчинення інших насильницьких дій щодо члена своєї сім'ї, які завдали фізичного болю і не спричинили тілесних ушкоджень (ч.5). Необхідно зазначити, що в даній статті не дотримані загальні вимоги, яким має відповідати кримінально-правова норма (від менш суворо до більш суворого покарання), оскільки ч.4 даної статті передбачає відповідальність за необережне вчинення злочину. Відсутня логічна послідовність побудови кримінально-правової норми.

Крім того, ч.1 ст.128-1 вказує на «дії фізичного характеру». Якщо під діями фізичного характеру розуміти «фізичне насильство», то чому автори законопроекту обмежились лише одним видом насильства. Оскільки, відповідно ст.1 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» крім фізичного, виокремлюють сексуальне, психологічне й економічне насильство в сім'ї.

Законопроектом № 4036а-1 від 17.06.2014 р. пропонується доповнити окремі статті (ч. 2 ст. 115, ч. 3 ст. 120, ч. 2 ст. 121, ч. 2 ст. 122, ч. 2 ст.125, ч. 2 ст. 126, ч. 2 ст. 127, ч. 2 ст. 129, ч. 3 ст. 130, ч. 3 ст. 13з, ч. 2 ст. 144, ч. 3 ст. 146, ч. 4 ст. 152, ч. 3 ст. 153 КК) кваліфікуючою ознакою - вчинення злочину щодо «членів своєї сім'ї». Однак, ряд статтей вже містять кваліфікучі або особливо кваліфікуючі ознаки, як щодо неповнолітніх, малолітніх. Крім того, даним законопроектом вже запропоновано доповнити ст. 67 КК обставиною, яка обтяжує покарання при його призначенні - злочином щодо члена своєї сім'ї. Тому, чи доцільно це ще раз дублювати в Загальній та Особливій частинах одночасно.

Отже, можна зробити висновок, що вищевказані проекти законів щодо посилення відповідальності за вчинення насильства в сім'ї, в цілому, є позитивною ініціативою. Однак, нинішня редакція не досить вдала, оскільки в правозастосовчій діяльності може виникнути багато проблем та плутанини, тому, необхідно усунути ряд недоліків та неточностей.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 р. № 2789-III. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2789-14

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4651 -17

3. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо посилення відповідальності за вчинення насильства в сім'ї), реєстр. № 4036а від 06.06.2014 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1 ?pf3511=51238

4. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо введення кримінальної відповідальності за злочини скоєнні по відношенню до членів своєї сім'ї), реєстр. № 4036а-1 від 17.06.2014 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http ://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51357

Особливості кримінальної відповідальності за відмивання коштів, отриманих від наркотиків, за законодавством України

Безногих В.С., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права НАВС

Відомо, що кримінальні кодекси більшості країн пострадянського простору в своїй основі спираються на радянське кримінальне право, з якого й вийшло кримінальне право незалежних держав. Інколи, не зважаючи на згадані вище спільні джерела, кримінальний закон може мати особливості не характерні для законів інших країн цієї групи. Такою особливістю в українському кримінальному законі є окрема стаття, яка передбачає кримінальну відповідальність за використання коштів, отриманих від незаконного обігу наркотиків. Безумовно, що кримінальне право будь-якої з вказаних країн передбачає відповідальність за відмивання чи легалізацію, чи конвертацію, чи використання (терміни можуть відрізнятися) коштів, які були отримані в наслідок протиправних дій з наркотиками. Але, як правило, ця злочинна дія або інкорпорована у текст у текст кримінальної статті про відмивання коштів, або в цілому, законодавець на неї не зосереджується, включаючи злочини у сфері обігу наркотиків у список предикатних злочинів до статті щодо відмивання коштів.

У якості приклада розглянемо статті щодо відмивання коштів кримінальних кодексів Азербайджану, Грузії та Молдови, країн, які є партнерами України в організації ГУАМ. Що характерно, що кримінальні норми усіх трьох країн, а саме, стаття 193-1 КК Азербайджану (Легалізація грошових коштів або іншого майна, здобутого злочинним шляхом), ст. 194 КК Грузії (Легалізація незаконно отриманих доходів (відмивання коштів)), ст. 243 КК Молдови (Відмивання коштів) мають однаковий підхід до предикатних злочинів. По відношенню до предикатних злочинів КК Азербайджану, Грузії та Молдови встановлюють так званий «all crimes-approach», тобто усі злочини, передбачені кримінальними кодексами цих країн, є предикатними по відношенню до «відмивання коштів». В Україні крім того, що злочини у сфері незаконного обігу наркотиків виокремленні як предикатні до статті 306 КК України (Використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів), до того ж до категорії предикатних до статті 209 КК України (Легалізація (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом) не відносяться ухилення від уплати податків і зборів та інших обов'язкових платежів (ст. 212 та 212[i] КК України).

Повертаючись до питання кримінальної відповідальності за відмивання коштів, отриманих від незаконного обігу наркотиків, тобто злочинної діяльності, протидія якій стала поштовхом для розвитку законодавства щодо протидії відмиванню коштів і перші положення якої були задекларовані у рекомендаціях Конвенції Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин 1988 року, то кримінальне законодавство зазначених країн ГУАМ на відміну від законодавства України ніяким чином не приділяє особливої уваги цьому кластеру злочинів, у якості предикатних. Як показують результати більш поглибленого аналізу текст статей кримінального законодавства Азербайджану, Грузії та Молдови щодо відмивання коштів, то ми не знаходимо жодного виокремлення злочинів у сфері обігу наркотиків серед

інших предикатних злочинів. Також предикатні злочини у сфері обігу наркотиків не є обставинами, що обтяжують провину.

У статтях 209 та 306 КК України застосовано пороговий підхід щодо суми відмитих коштів для визначення обтяжуючих обставин. Але й тут поріг у статті 306 КК України, яка вважається спеціальною нормою до статті 209, значно нижче і значить покарання за відмивання коштів отриманих від незаконного обігу наркотиків у порівнянні з відповідальністю за відмивання інших кримінальних статків буде більш жорстоке.

Незвичайний підхід до цього питання в українському законодавстві інколи приводить до того, що ряд закордонний дослідників кримінального права у сфері протидії відмиванню коштів, отриманих від злочинної діяльності, які використовують порівняльний аналіз законодавств країн пострадянського простору, навіть не згадують про наявність такої стаття в КК України.

Безумовно, що у правоохоронних органах напрацьований не малий досвід щодо документування і доведення у суді даної категорії злочинів. Однак, як показує світовий досвід, організовані злочинні угрупування не спеціалізуються на одному виду протиправної діяльності, більш того, не ведуть для підрахунків своїх незаконних статків окрему бухгалтерію для кожного виду злочинної діяльності. У цьому сенсі при розслідуванні злочинної діяльності подібних груп, виявлення незаконних коштів та подальша робота по віднесенню зазначених коштів до тієї чи іншої підслідності буде накладати зайве навантаження на слідчі органи, при цьому виконання цієї роботи ніяким чином не покращить відповідь на запит суспільства у протидії організованій злочинності.

Таким чином, перед законодавцями України залишається відкритим питання щодо уніфікації, а вірніше сказати спрощення кримінального законодавства с сфері протидії відмиванню коштів отриманих від незаконної діяльності організованими злочинними угрупованнями.

Звільнення від покарання у зв'язку з давністю притягнення до кримінальної відповідальності

Белякова В.О., студент 1-КН курсу ННІЗН НАВС
Шуляк Ю.Л., кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права НАВС

Звільнення від покарання у зв'язку з давністю притягнення до кримінальної відповідальності регулюється ч. 5 ст. 74 Кримінального кодексу (КК) України. Воно зумовлюється недоцільністю застосування до винного каральних заходів через значне зменшення суспільної небезпечності злочину у зв'язку зі спливом тривалого строку з моменту його вчинення. До того ж, чим тісніший у часі зв'язок між вчиненим злочином і покаранням за нього, тим більше шансів на ефективну реалізацію мети покарання.

Як вважає О. Дудоров, з точки зору загальної і спеціальної превенції, а також виправлення правопорушника покарання може бути ефективним лише у випадку його застосування невдовзі після вчинення злочину. Покарання, призначене після того, як сплинув тривалий строк, є актом, несумісним з принципом гуманізму, набуває ознак необгрунтованої помсти з боку держави.

З приводу значення часу щодо караності злочину висловлювався видатний криміналіст М. Таганцев. На його думку, зціляючи рану, нанесену злочинцем суспільству, час робить покарання не тільки не потрібним, а й інколи

шкідливим. Покривало забуття, накинуте часом на те, що давно відбулося, хоч воно і є кривавою подією, робить притягнення винного до відповідальності безцільною помстою, позбавляє його внутрішньої підстави. Громадська совість, схвильована злочином, заспокоїлася, приголомшливе враження злочину, пробуджений ним страх і занепокоєння забулися серед буденних хвилювань життєвої штовханини; приклад, який могло б дати своєчасне покарання винного, є через 10, 15 років занадто запізнілим.

Не викликає сумніву, що вчинення злочину має обов'язково каратися навіть після спливу певного проміжку часу з моменту його вчинення. Це, однак, не означає, що погроза застосування покарання повинна супроводжувати людину все її життя. Керуючись принципом гуманізму, держава у зв'язку із закінченням установлених строків давності вибачає порушника кримінально-правової заборони, надає йому можливість залишитися повноцінним членом суспільства.

З огляду на це не видається дивним існування у вітчизняному кримінальному законодавстві інституту давності вчиненого злочину як підстави для звільнення особи від кримінальної відповідальності (ст. 49 КК України) та покарання (ч. 5 ст. 74 КК України).

Відповідно до ст. 49 КК, особа, яка вчинила злочин, не підлягає кримінальній відповідальності за наявності трьох умов:

1) якщо з моменту вчинення злочину до дня набрання вироком законної сили минув установлений законом строк;

2) якщо особа, що вчинила злочин, не ухиляється від слідства або суду;

3) якщо така особа до закінчення визначених законом строків не вчинить нового злочину.

Зазначимо, що таке звільнення застосовується, по-перше, до всіх злочинів і, по-друге, строки давності звільнення від кримінальної відповідальності диференційовано головним чином залежно від ступеня класифікації злочинів та виду покарання. При цьому дані щодо особи, яка вчинила злочин, не мають значення для застосування давності.

Закон передбачає два види строків давності - граничний строк (ч. 2 ст. 49), якщо особа, що вчинила злочин, не ухиляється від слідства або суду і з часу вчинення злочину минуло 15 років і давність не була перервана вчиненням нового, середньої тяжкості, тяжкого або особливо тяжкого, злочину, і диференційований строк (ч. 1 ст. 49).

Тобто особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення нею злочину і до дня набрання вироком суду законної сили минули такі строки:

1) два роки - у разі вчинення злочину невеликої тяжкості, за який законом передбачене покарання менш суворе, ніж обмеження волі;

2) три роки - у разі вчинення злочину невеликої тяжкості, за який законом передбачене покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі;

3) сім років - у разі вчинення злочину середньої тяжкості;

4) п'ятнадцять років - у разі вчинення тяжкого злочину;

5) двадцять років - у разі вчинення особливо тяжкого злочину.

В усіх випадках перебіг строків давності починається з дня вчинення злочину (дії або бездіяльності). Для так званого продовжуваного злочину, що складається з кількох дій, таким днем вважається день вчинення останнього діяння, а для триваючого злочину - день його припинення (наприклад, день явки з повинною, день затримання органами влади). Кінцевим моментом спливу строку давності звільнення від кримінальної відповідальності вважається день набрання вироком законної сили.

Особа підлягає звільненню від кримінальної відповідальності й до дня винесення вироку суду, якщо строк давності за вчинений нею злочин сплив у день розгляду провадження в суді або в день затримання такої особи правоохоронними органами.

Перебіг давності переривається, якщо до закінчення зазначених у законі строків особа вчинила новий злочин середньої тяжкості, тяжкий або особливо тяжкий злочин. Обчислення давності в цьому разі починається з моменту вчинення нового злочину (ч. 3 ст. 49 КК).

Це означає, що частина строку давності, яка минула, втрачає своє значення. Строк давності починається заново, з моменту вчинення нового злочину і спливає самостійно, при цьому водночас і паралельно з моментом спливу давності за вчинення нового злочину, тобто строк давності за кожний з цих злочинів обчислюється самостійно з моменту вчинення нового злочину.

Спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинам, пов'язаним із сутенерством та втягненням особи в заняття проституцією

Білаш О.В., студент 4-К курсу ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Левченко Ю.О.*

Спеціально-кримінологічне запобігання злочину, передбаченому ст. 149 КК України являє собою цілеспрямовану діяльність спеціальних суб'єктів щодо конкретних осіб (груп, частин населення), мета діяльності яких - дискредитувати злочинну поведінку.

Заходи спеціально-кримінологічного запобігання торгівлі людьми охоплюють здійснення профілактичного впливу на окремі соціальні групи, в яких можливе вчинення саме таких злочинних діянь. У цьому випадку спеціально-кримінологічне запобігання в сфері кримінального секс-бізнесу повинно розповсюджуватися на такі групи явищ:

- недоліки у моральних уявленнях і правовому вихованні певних антисоціальних груп;
- чинники, які носять стійкий характер і суттєво впливають на суспільну небезпечність сутенерства та втягнення особи в заняття проституцією, при чому вони характерні лише для певної групи осіб;
- недоліки в вихованні, складнощі у сфері сімейних відносин, руйнація загального позитивного уявлення про шлюб і сім'ю;
- недоліки і викривлення в суспільній моральності певних антисуспільно налаштованих груп;
- проституція як вид анти суспільної (девіантної) поведінки, що є фоновим явищем для багатьох злочинів, пов'язаних із суспільною моральністю.

Зважаючи на специфіку розглядуваного нами злочину, слід зазначити, що особливе місце в комплексі спеціально-кримінологічних заходів запобігання злочинам, пов'язаним із сутенерством та втягненням особи в заняття проституцією, займає морально-правове виховання. Саме воно покликане позитивно впливати на формування особистості, правильно спрямовувати її наміри, з метою подальшого усвідомлення нею аморальності, протизаконності подібної поведінки. Морально-правове виховання є частиною культурного виховання населення, а воно включає в себе цілий ряд заходів запобігання розповсюдженню розглядуваного злочину. Сюди можна віднести і пропаганду правових знань, всебічне роз'яснення законодавства, а особливо злочинів проти моральності, інформування населення про негативні сторони, наслідки

заняття подібного роду діяльністю. Особливу увагу у даному напряму слід приділяти розвитку системи статевого виховання, яке впливає на мораль, орієнтації, погляди, інтереси і мотиви вчинків людей.

Акцентуючи увагу на можливостях загально соціальних заходів запобіганню торгівлі людьми, ми повністю погоджуємось з думкою Я.І. Гілінського, який стверджує, що торгівля людьми, напевне, буде скорочуватися відповідно до подолання стимулів до прагнення наживи, відповідно до витіснення споживацтва більш високими цінностями, в процесі формування у людей почуття гідності, честі, значущості власного існування, коли будь-яка форма продажності буде викликати не таємну заздрість до прибуткового промислу, а почуття огидливості.

Щодо запобігання злочину, передбаченому статтею 149 КК України, на індивідуальному рівні, слід зазначити, що індивідуальне запобігання повинно впливати на особистість у зв'язку з її соціальним оточенням.

Щодо взаємодії, то вона має декілька напрямів, до яких ми б віднесли такі:

По-перше, внутрішньовідомча взаємодія спеціальних підрозділів МВС України;

По-друге, міжвідомча взаємодія;

По-третє, взаємодія з неурядовими громадськими організаціями та населенням.

Щодо внутрішньовідомчої співпраці, то варто зазначити, що найактивніше вона повинна відбуватися з такими підрозділами МВС, як:

- слідчі підрозділи - з метою повного та всебічного розслідування всіх обставин кримінальної справи, виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню конкретного злочину, виявлення способів втягнення осіб в заняття проституцією, виявлення характеризуючих даних щодо потерпілих осіб (віктимологічний аспект), виявлення можливих зв'язків фігурантів по конкретній справі з організованими злочинними групами та ін.;

- оперативні служби - з метою оперативного супроводження кримінальних справ, виконання доручень слідчого, здійснення оперативно-розшукових та розвідувально-пошукових заходів та застосування оперативно-розшукових методів;

- дільничні інспектори міліції - з метою виявлення, вивчення відповідних категорій осіб, від яких реально можна чекати вчинення розглядуваних злочинів, а також осіб, яких втягують в заняття проституцією, і постановка їх на облік з метою здійснення за ними профілактичного контролю, а також періодичної їх перевірки;

- кримінальна міліція у справах неповнолітніх - з метою встановлення та затримання неповнолітніх, які стали суб'єктами або об'єктами злочинного секс-бізнесу, виявлення дорослих осіб, які проявляють зацікавленість до втягнення неповнолітніх в заняття проституцією. Зазначимо, що у Законі України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» вказано, що кримінальна міліція у справах дітей виявляє дорослих осіб, які займаються виготовленням, розповсюдженням порнографічної продукції, видань, що пропагують насильство, жорстокість, сексуальну розпусту;

- підрозділи по боротьбі з незаконним обігом наркотиків - з метою встановлення наявності наркотичних речовин у осіб, які займаються проституцією або ж її організацією;

- підрозділи по боротьбі з організованою та економічною злочинністю - з метою перевірки легальності діяльності в сфері індустрії розваг, приватних саун, готелів, салонів та інших закладів для подальшого виявлення та встановлення зв'язків з кримінальним секс-бізнесом. Адже, як ми зазначали

раніше, сутенерство - це діяльність, яка здійснюється у вигляді промислу, добре організованими злочинними угрупуваннями, за наявністю великих незаконних, тіньових грошових обертів.

Міжвідомча взаємодія повинна здійснюватись між правоохоронними органами та такими органами, як служба безпеки України, державна прикордонна служба України, митна служба України, прокуратура та ін. З метою проведення взаємних консультацій щодо взаємообміну інформацією, складання та реалізації спільних планів щодо проведення слідчо-оперативних та оперативно -розшукових дій з метою оперативного супроводження кримінальних справ.

Взаємодія між ОВС з урядовими, неурядовими, громадськими організаціями та населенням.

У ситуації, яка склалася, на нашу думку, слід скооперувати діяльність усіх можливих органів і організацій задля досягнення мети, що полягає у найефективнішій протидії втягненню у заняття проституцією, шляхом ліквідації всіх чинників, які їй сприяють, для зниження кількості вчинених злочинів. Протидія цьому явищу має бути масштабною та всеохоплюючою, до якої повинні бути залучені:

- міністерства та спеціалізовані установи, до яких, в першу чергу, слід віднести міністерство внутрішніх справ, а також інші міністерства, профільні комітети і відомства, служби у справах неповнолітніх та соціальні служби, у тому числі до компетенції яких віднесено забезпечення дотримання та захист прав дітей та молоді;
- професійні спілки (головним чином, федерація профспілок України), основним завданням яких має бути контроль за реалізацією права на працю та недопущення, а у разі допущення - миттєва реакція на залучення дітей працездатного віку до праці, яка не відповідає рівню їх розвитку (так, більшість дітей, які працюють, виконують важку фізичну роботу, піддаються високій нервовій напрузі, не мають права на обід чи перерву, працюють в умовах високої запиленості чи загазованості, тобто в умовах, які важко назвати допустимими).

Щодо неурядових громадських організацій, то слід зазначити, що їх основна перевага в тому, що вони можуть інтегруватися, вони більш гнучкі, ніж державні органи, і це дає їм можливість швидко реагувати на зміну ситуації у суспільстві. Громадські організації вільні у виборі форм та методів роботи, вони не зарегламентовані певними нормами, і не обмежені функціями та рамками.

Щодо взаємодії ОВС із населенням, то слід зазначити, що на сьогоднішній день в діяльності міліції основне завдання складає підвищення довіри населення до працівників міліції (ця довіра має бути взаємною).

Місце інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб в системі кримінального права України

Боднар Х.Й., слухач курсу з підготовки фахівців ступеня вищої освіти «Магістр» за спеціальністю «Правознавство» ННІЗН НАВС *Науковий керівник:* кандидат юридичних наук, доцент *Кісілюк Е.М.*

Загальновизнаним є той факт, що юридична особа виступає суб'єктом права нарівні з фізичною особою. Згідно зі ст. 18 чинного КК України суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність. Спеціальним

суб'єктом злочину є фізична осудна особа, що вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа.

У зв'язку з тим, що останнім часом суспільство йде шляхом технократизації та глобалізації економічних процесів, усе частіше постає питання про застосування заходів кримінально-правовогопливу до юридичних осіб за шкоду, спричинену суспільству, особі та державі.

Серед прибічників встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб є Л. І. Шеховцова. Вона, поділяючи думку про встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб, зазначає такі переваги її встановлення: 1) значна кількість злочинів вчиняється через юридичних осіб, цивільна відповідальність не дає тих процесуальних гарантій, які наявні при кримінальному переслідуванні; 2) на юридичних осіб може накладатися штраф, що значно перевищуватиме максимальний розмір штрафу для фізичної особи; 3) не є правильним те, що кримінальну відповідальність за діяння, вчинені на користь юридичної особи, несуть лише фізичні особи; 4) якщо наша держава хоче набути членство в Європейському Союзі, то потрібно ввести кримінальну або квазікримінальну відповідальність юридичних осіб, як це зроблено в багатьох європейських державах [1].

Противники запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб часто не заперечують проти переваг запровадження такого інституту, а заперечують проти теоретичної (доктринальної) можливості запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб. Ось їх аргументи: 1) визначення суб'єкта злочину, які містяться у кримінальних кодексах, вказують на те, що суб'єктом злочину є тільки фізична особа; 2) умовою притягнення до кримінальної відповідальності є реалізація принципів особистої і винної відповідальності, згідно з якими суб'єктом злочину визнається тільки фізична особа і які фізично не можуть бути реалізовані стосовно юридичних осіб, оскільки юридична особа фізично не може мати таких характеристик, як осудність і вік (ознаки суб'єкта злочину), проголошених ще під час Великої французької революції, і юридична особа фізично не може характеризуватися виною (психічним ставленням до вчиненого, психічним станом). Юридична особа як така не має психіки. Отже, притягнення до кримінальної відповідальності юридичної особи суперечило би принципам особистої і винної відповідальності у кримінальному праві, що було би неприпустимим [2, с. 118].

На сучасному етапі відбувається більш ґрунтовне вдосконалення кримінального законодавства з приводу вирішення вказаного питання. Так, 23 травня 2013 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб», який вступив у дію з 1 вересня 2014 року [3]. Змінами до Кримінального Кодексу України передбачено визначення конкретного переліку злочинів, за вчинення яких уповноваженою особою юридичної особи, до останньої можуть бути застосовані заходи кримінально-правового характеру, підстави звільнення юридичної особи від їх застосування, види заходів кримінально-правового характеру та загальні правила їх застосування.

Положеннями закону передбачається застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру, якими пропонується вважати (ст. 96-

6 КК України) штраф, конфіскацію майна та ліквідацію юридичної особи. При цьому підставою для застосування до юридичної особи цих заходів є вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого зі злочинів, передбачених ст. 209, 306, ч. 1 і 2 ст. 368-3, ч. 1 і 2 ст. 368-4, ст. 369, 369-2 КК України, або вчинення уповноваженою особою від імені юридичної особи будь-якого зі злочинів, передбачених статтями 258-258-5 КК України. Законом передбачено, що заходи кримінально-правового характеру не можуть застосовуватися до державних органів та органів місцевого самоврядування, організацій, що ними створені, фондів соціального страхування, а також міжнародних організацій.

На нашу думку, прийняття Україною цього Закону є позитивним вдосконаленням кримінального законодавства на міжнародному рівні, так як законодавством більшості іноземних країн передбачена кримінальна відповідальність юридичних осіб, зокрема вона існує в США, Англії, Австрії, Бельгії, Голландії, Франції, Португалії та ін.

Список використаних джерел:

1. Шеховцова Л. І. Про доцільність встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб (досвід іноземних держав) [Електронний ресурс] / Л. І. Шеховцова. - Режим доступу : http://www.jurlugansk.ucoz.org/publ/9-1-0-20.

2. Гуртовенко О. Л. Щодо запровадженя кримінальної відпоідальності юридичних осіб / О. П. Гуртовенко // Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. - № 59. - 2011. - Ст. 112-121.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб: Закон України від 23 травня 2013 року № 314-VII [Електронний ресурс] - Режим доступу до закону: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/314-18.

Злочини в сфері страхування: особливості вчинення їх в Україні

Бондаренко Є.В., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННШФПСКМ НАВС

Із становленням нашої держави на шлях Європейсько розвитку спостерігаються і зміни в соціально-економічному секторі, що не рідко приводять як до позитивних так і до негативних наслідків. На сьогодні досить стрімкого розвитку набув ринок надання страхових послуг, який все частіше проникає у найрізноманітніші сфери нашого життя. З однієї сторони така тенденція не може не радувати, оскільки за допомогою страхування ми убезпечуємо себе від настання різних негативних ситуації, які можуть мати місце в нашому житті, зокрема, до них можна віднести: спричинення ДТП, пошкодження майна, втрата здоров'я та ін. Так, страхова компанія, у разі настання страхового випадку зобов'язується виплатити грошові кошти, на які було застраховане майно та ін.

Страховий ринок поки ще чомусь досить слабкий і беззахисний, що сприяє появі численних афер у цій сфері. Раніше страхове шахрайство носило більш індивідуальний характер, сьогодні ж таким обманом займаються цілі бригади аферистів. На жаль, часто в ролі шахраїв або їх співучасників виявляються самі страхові агенти. Збиток від такого внутрішнього шахрайства становить сьогодні, за словами деяких експертів, близько 49%. Сьогодні для боротьби з шахраями провадиться співпраця страховиків з органами ДАІ для вироблення спільних заходів по зниженню фактів страхового шахрайства[1].

Слід відмітити, що останнім часом в Україні страхове шахрайство набуло значного поширення і характеризується зміною форм, видів та способів. З

економічними перетвореннями в країні, розвитком ринкових відносин пов'язано проникнення шахрайства до сфери підприємницької діяльності: інвестиційної, довірчої, страхової, банківської. За видом шахрайства можна розрізнити: шахрайство у сфері обігу житла; у сфері страхових послуг; у сфері вексельних відносин; у сфері високих технологій; у сфері теле- комунікацій; на ринку цінних паперів; інтернет-шахрайство та ін.

Шахрайські дії, що вчиняються в сфері страхування досить часто вчиняються шляхом створення фіктивної організації. Суть цього шахрайства полягає в наступному : укладається договір страхування на вигідних умовах фіктивною організацією - страховиком з присвоєнням отриманих страхових внесків. Не збираючись насправді займатися страховою діяльністю, шахраї реєструють організацію - юридичну особу, а можливо, і отримують ліцензію на страхову діяльність, тільки для того, щоб привласнити кошти. Як правило, реєстрація здійснюється за підробленими документами.

Особливий розмах страхового шахрайства спостерігається в автострахуванні, що пояснюється його масовістю та простотою організації страхового випадку. Слід відмітити, найпоширенішими видами шахрайства у сфері автострахування є фальсифікація викрадення (переважно 90 автомобілів зі 100 викрадають у перший місяць після укладення договору страхування). За останній період такий вид шахрайства набув міжнародного характеру. Спостерігаються випадки викрадення дорогих авто в Німеччині з подальшим їх продажем у Москві, Києві, Львові; внутрішньофірмове шахрайство; підстава; страхування в кількох компаніях [2, с. 5.]. Щодо методів шахрайства, то найбільш розповсюджені методи шахрайства в Україні в сфері авто страхування є: інсценування ДТП, угону автомобіля, умисна зміна або приховування інформації про реальні обставини ДТП або про стан водія, який управляв автомобілем у момент аварії, страхування вже розбитого авто (при цьому, як правило, є провина страхового агента, який страхує машину «не дивлячись» або вступає в змову з шахраями).

З розвитком туристичного бізнесу і появою у населення вільних грошових коштів для відпочинку за кордоном сформувався розвиток шахрайських схем у сфері туризму. Як правило, шахраями виступають керівники туристичних груп та іноземні медичні заклади. Переважно страхове шахрайство виявляється під час виїзду громадян з України, зокрема під час купівлі зеленої картки. На страховому ринку України продається близько 10-30% фальшивих зелених карток.

Для ефективної боротьби зі страховою злочинністю потрібні добра воля, бажання страхових компаній обмінюватися інформацією і формування масивів даних про об'єкти і суб'єктів підвищеного ризику.

Українські страховики прагнуть об'єднатися в боротьбі зі страховим шахрайством. Зокрема, йдеться про створення асоціації, метою якої є попередження випадків страхового шахрайства, обмін інформацією про факти фальсифікації в страхуванні та їх учасників. На даний момент створена база, через яку страховики можуть отримувати відомості про виплати з автострахування, про автомобілі, які найчастіше потрапляли в ДТП і отримували однакові ушкодження.

Список використаних джерел:

1. «Прийоми» страхових компаній [Режим доступу]: - Електронний ресурс: http://historv.lohotron.in.ua/strahovi-shahraii/prviomv-strahovvh-kompanii/
2. На автострахуванні шахраї заробляли і будуть заробляти // Страхова справа. - 2004. - № 4. - С. 54-59.

Юридична особа як суб'єкт злочину за законодавством країн Європи

Власюк Ю.О., курсант ННШФПСКМ НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Кришевич О.В.*

Питання про кримінальну відповідальність юридичної особи (ЮО) було підняте і позитивно сприйняте ще у 1929 р. на Міжнародному конгресі з кримінального права (Бухарест). Згодом вироком Нюрнберзького процесу визнано злочинним як сам фашистський режим, так і діяльність організацій протягом часу його існування (СС, СД тощо). В 1978 р. Європейський комітет з проблем злочинності Ради Європи рекомендував визнавати ЮО відповідальними за екологічні злочини, що в подальшому було затверджено УП-им конгресом ООН по попередженню злочинності і поводженню із правопорушниками. У Міжнародній конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999 р.), яка ратифікована і нашою державою, зазначено, що кожна держава-учасниця вживає необхідних заходів для того, щоб можна було притягнути до відповідальності за відповідне злочинне діяння ЮО.

Інститут кримінальної відповідальності ЮО регламентований в ряді країн, що належать до романо-германської правової сім'ї: Франції, Нідерландів, Португалії, Люксембурзі і ін. Крім того, ЮО визнаються суб'єктами кримінальної відповідальності в таких державах, як Англія, США, Канада, Шотландія, Ірландія, Китай, а також за кримінальним законодавством ряду колишніх англійських і французських колоній у Африці. У ФРН, Бельгії, Швеції встановлена квазікримінальна (адміністративно-кримінальна) відповідальність ЮО.

За кримінальним законом Франції в якості суб'єктів злочину можуть виступати ЮО приватного права (комерційні товариства, асоціації, фонди, профсоюзи). Специфічною особливістю французького права є те, що кримінально-правова доктрина не містить особливого розділу, присвяченого суб'єктам злочинів, оскільки прийнято вважати, що суб'єкт злочину не є елементом складу злочину. Згідно КК Франції ЮО можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності самостійно чи спільно із фізичними особами; нести відповідальність як за закінчений злочин, так і за попередню злочинну діяльність. Даному інституту характерні риси обумовленості (злочинне діяння повинне бути вчинене на користь ЮО його керівником або представником) та спеціальності (кримінальна відповідальність настає тільки у випадках, спеціально передбачених законом або ухвалою). Французький кримінальний кодекс встановлює відповідальність ЮО за широкий спектр злочинів, зокрема: злочини проти людства, проведення дослідів над людьми, шахрайство, тероризм, підробку грошей, цінних паперів тощо. Види покарань, які можуть застосовуватись до цих суб'єктів, відрізняються різноманітністю і чисельністю (ст.ст. 131-39 КК Франції). Їх налічується десять видів, серед яких: штраф, ліквідація ЮО, заборона здійснювати один або декілька видів професійної діяльності, взяття під судовий нагляд і ін.

Чинне кримінальне законодавство ФРН базується на КК 1871 р. і також передбачає кримінальну відповідальність ЮО. Ці питання, однак, у порівнянні з КК Франції, є менш розробленими, що зумовлено, зокрема, відсутністю повної кодифікації кримінального законодавства та суперечливістю чисельних кримінальних законів, які є чинними паралельно з кодексом. В Англії аналогічно фізичним особам до кримінальної відповідальності можуть бути притягнуті корпорації (інкорпоровані компанії, публічні корпорації чи органи

самоврядування) [3]. За англійським правом, роль і вид правової відповідальності посадовця корпорації відносно конкретного злочинного діяння визначає відповідну роль і відповідальність самої корпорації як учасника злочину. У тих випадках, коли злочин було вчинено посадовою особою, корпорація буде виступати як виконавець, якщо ж службовець виступав у ролі співучасника - корпорація підлягатиме відповідальності як співучасник. За англійським кримінальним законодавством допускається застосування до ЮО штрафів, як заходів кримінального покарання, однак до них не можуть застосовуватися кримінальні покарання, які призначаються виключно фізичній особі. Суб'єктами кримінально караних діянь, за кримінальним законодавством Нідерландів, можуть виступати як фізичні, так і юридичні особи. У випадку вчинення злочину ЮО, за матеріалами порушеної кримінальної справи можуть бути винесені ухвали про призначення покарання як цій структурі, так і особам, що давали розпорядження на здійснення протиправного діяння чи фактично керували забороненим діянням, або ж спільно проти них. Згідно з КК Бельгії (ст.5) будь-яка ЮО (комерційні товариства, спілки тощо) несе кримінальну відповідальність за правопорушення, пов'язані з досягненням її цілей або захистом її інтересів, а також за правопорушення, які були вчиненні за рахунок її коштів. До них за вчинення злочинів, проступків і поліцейських порушень можуть бути застосовані штраф, спеціальна конфіскація (до публічно-правових осіб), за вчинення злочинів і проступків, крім того: ліквідація, заборона вчиняти певні дії, припинення діяльності, опублікування чи інше обнародування рішення. За кримінальним законодавством Італії ЮО можуть переслідуватися за злочини, вчинені їх представниками або іншими особами, із застосуванням кримінального покарання у вигляді штрафу до підприємств, установ і ін. За кримінальним правом Швейцарії суб'єктом злочину може бути тільки фізична особа, проте деякі спеціальні закони як фіскального, так і господарського права встановлюють кримінальну відповідальність ЮО за злочинні діяння їх органів.

Список використаних джерел

1. Дудоров О. Проблема юридичної особи як суб'єкта злочину та її вирішення у проектах КК України // Вісник Академії правових наук України. - 1999. - №2. - С. 133-141.
2. Никифоров А.С. Юридическое лицо как субъект преступления и уголовной ответственности. - М.: «Центр ЮрИнфоР», 2003. - 201 с.
3. Уголовное право зарубежных государств. Общая часть: Учебное пособие / Под ред. И.Д. Козочкина. - М.: Омега-Л, Институт международного права и экономики им. А.С. Грибоедова, 2003. - 576 с.
4. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. - К.: Юрисконсульт, 2006. - 1048 с.

Окремі питання кримінально-правового значення співучасті у злочині

Вознюк А.А., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННШФПСКМ НАВС

Співучасть у вчиненні злочину - це форма спільної злочинної діяльності, яка здебільшого має вищий ступінь суспільної небезпеки порівняно з учиненням аналогічного злочину одноособово.

Суспільна небезпека умисних спільних дій кількох суб'єктів злочину зумовлена такими чинниками: об'єднанням індивідуальних знань, умінь, навичок співучасників; полегшенням готування до злочину, безпосереднього його вчинення та приховування; здатністю реалізувати мету, яку неспроможна

досягти одна особа; ускладненням виявлення, запобігання, розкриття та розслідування злочинів, учинених у співучасті та ін.

Співучасть у злочині можна розглядати в таких аспектах: 1) як обов'язкову ознаку об'єктивної сторони складу злочину; 2) як кваліфікуючу чи особливо кваліфікуючу ознаку злочину; 3) як обставину, що обтяжує покарання.

Співучасть як обов'язкова ознака об'єктивної сторони складу злочину здебільшого виражається у створенні злочинних об'єднань, керівництві ними, участі в них чи у вчинених ними злочинах. Цей прояв співучасті у теорії кримінального права відносять до співучасті особливого роду.

Співучасть як кваліфікуюча чи особливо кваліфікуюча ознака злочину представлена в низці статей Особливої частини КК України, в диспозиціях яких передбачено вчинення злочину групою осіб, групою осіб за попередньою змовою та організованою групою.

Водночас, найбільш небезпечне організоване злочинне об'єднання - злочинна організація - здебільшого не входить до складу цих ознак, оскільки створення та участь в ній визнаються самостійним складом злочину. При цьому окремі діяння за таких обставин кваліфікуються за сукупністю злочинів, передбачених ст. 255, 257, 258-3 КК України та відповідною статтею Особливої частини цього кодексу, що встановлює кримінальну відповідальність за протиправне діяння, учинене учасниками злочинної організації. Відтак, неможливо вчинення злочину учасниками злочинної організації визнавати одночасно самостійним складом злочину і кваліфікуючою чи особливо кваліфікуючою ознакою вчинення певного злочину. Однак, у ч. 5 ст. 143 КК України це правило не дотримано, оскільки встановлено кримінальну відповідальність за участь у транснаціональних організаціях, що займаються порушенням встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини.

Діяння, учинене учасниками злочинної організації зазвичай кваліфікують за частиною статті Особливої частини КК України, що передбачає іншу кваліфікуючу ознаку - вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою та організованою групою.

Вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою (частина друга або третя статті 28 КК України) характеризує співучасть як обставину, що обтяжує покарання, передбачену п. 3 ч. 1 ст. 67 КК України.

З одного боку, ця обставина передбачає вчинення злочину групою осіб за попередньо змовою, а з другого, - вказівка на ч. 2 та 3 ст. 28 КК України означає, що до неї відноситься організована група, і, навпаки, не входить група осіб.

Незважаючи на те, що у ст. 28 КК України виділено чотири форми співучасті (група осіб, група осіб за попередньою змовою, організована група та злочинна організація), які розташовані за ступенем суспільної небезпеки від найменш до найбільш небезпечної, незрозумілим залишається те, що законодавець серед обставин, які обтяжують покарання, передбачив лише дві з них.

Очевидним є те, що злочинна організація як особлива форма співучасті, не може бути обставиною, що обтяжує покарання, оскільки створення та участь у ній визнаються окремими злочинами, тому суд не може ще раз врахувати її при призначенні покарання. Адже відповідно до ч. 4 ст. 67 КК України якщо будь-яка з обставин, що обтяжує покарання, передбачена в статті Особливої частини цього Кодексу як ознака злочину, що впливає на його кваліфікацію, суд не може ще раз враховувати її при призначенні покарання як таку, що його обтяжує. Тим більше, що це не просто ознака, а окремий склад злочину.

Однак, недостатньо аргументованою виглядає позиція законодавця з приводу невіднесення групи осіб до обставин, що обтяжують покарання, оскільки, по-перше, це одна з форм співучасті у злочині, яка характеризує підвищений ступінь суспільної небезпеки злочину порівняно з аналогічним діянням, вчиненим одноособово, по-друге, вона вважається кваліфікуючою ознакою низки злочинів, зокрема передбачених ст. 121, 126, 152, 153, 296, 316, 317, 402, 404, 405, 406 КК України.

З урахуванням вищевикладеного пропонуємо п. 3 ч. 1 ст. 67 КК України викласти як «вчинення злочину групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою».

Особливості виконання покарань в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз

Войтюк І.В., курсант психологічного факультету ІКВС
Науковий керівник: кандидат психологічних наук *Гришина А.В.*

Зародження і розвиток пенітенціарних (в'язничних) систем пройшло декілька етапів, для кожного з яких була характерна відповідна реалізація політики в галузі виконання покарань. Пенітенціарні системи включають в себе відповідні атрибути, засоби і заходи фізичного і духовного впливу на особу злочинця. Вони залежать від економічного і політичного устрою відповідної держави і її мети, яку вона становила перед покаранням.

Україна як незалежна і суверенна держава проголосила своїм головним обов'язком необхідність забезпечення прав людини та їх гарантії як найвищих соціальних цінностей в галузі виконання кримінальних покарань. Пенітенціарна система займає певне місце в економічній і соціальній структурах своїх країн залежно від соціального устрою і рівня розвитку. Як свідчить досвід багатьох країн, еволюція і тенденції розвитку пенітенціарної системи були в основному наслідком їх прагнення забезпечити ефективну протидію злочинності.

Як в Україні, так і в Німеччині існує проблема працевлаштування засуджених. Щоб її вирішити, адміністрація встановлює зв'язки з потенційними роботодавцями, зацікавлюючи їх тим, що кожного тижня вони можуть використовувати саме ту кількість робітників, яка їм потрібна на певний час. Відбування покарання у пенітенціарних установах Німеччини відображає виражений диференційований підхід. Всі засуджені за злочини, вчинені проти державного або суспільного устрою, а також за насильницькі дії проти життя та інші, які кримінальний Закон називає небезпечними, тримаються у в'язницях закритого типу. Це основний вид пенітенціарних установ.

Сьогодні пенітенціарні системи зарубіжних країн на перше місце ставлять персонал, адже сучасне вільне поза камерне спілкування засуджених, ускладнює роботу персоналу. Відповідно, потрібна велика координація, персонал повинний краще розуміти мету виправного впливу ув'язнених та свою роль у цьому процесі. Підбір працівників, їх навчання і досягнення ними тих високих стандартів, яким повинний відповідати персонал пенітенціарних служб, є першочерговим завданням пенітенціарної адміністрації.

Аналіз зарубіжного досвіду діяльності системи виконання покарань надав можливість зробити висновок про процес удосконалення відбування покарання. Базуючись на аналізі зарубіжного досвіду та тенденціях

становлення і розвитку пенітенціарної системи зарубіжних країн, запропоновано використання позитивного зарубіжного досвіду, а саме:

- досвід Франції - з проведення комплексної оцінки діяльності системи виконання покарань з урахуванням якісної складової та аналізу найбільш важливих напрямків роботи;
- досвід Сполучених Штатів Америки - з відсутності великої кількості контролюючих інституцій та спрощеної роботи спостережних комісій;
- досвід Англії - з застосування європейських вимог щодо справедливості накладеного стягнення та недопущення катування чи жорсткого поводження;
- досвід Німеччини - з чіткого функціонування системи соціальної реабілітації засуджених та соціальної адаптації звільнених від відбування покарання;
- досвід Японії - з розвинутої диференціації позбавлення волі, яка заснована на класифікації засуджених.

Отже, завдяки впровадженню зазначеного зарубіжного досвіду пенітенціарна система України стане ближчою до міжнародних норм та стандартів.

Особливості відбування покарання у виді позбавлення волі засудженими жінками

Вороніна Д.О., курсант психологічного факультету ІКВС
Науковий керівник: викладач кафедри пенітенціарної педагогіки та психології ІКВС *Чичуга М.М.*

Сучасна злочинність жінок характеризується підвищеною жорстокістю, агресивною спрямованістю, насильницькими засобами вирішення конфліктних ситуацій, продуманістю злочинних дій, учиненням групових злочинів та високим рівнем рецидивів.

Актуальністю цієї проблеми полягає в тому, що вчинення жінкою будь-якого злочину, а особливо насильницького, майже, завжди є явищем надзвичайним. Жінки, які відбували кримінальні покарання осуджуються оточуючими за антисуспільні дії більш суворо, ніж чоловіки. Крім того, набуте тавро злочинниці існує з жінкою досить довго, а може залишитись на все життя.

Мета доповіді полягає у вивченні соціально-психологічних особливостей особистості жінок засуджених до позбавлення волі.

Комплексним вивченням особистості жінки, як злочиннці займалися такі вчені, як: Антонян Ю. М. [1], Джужа О. М. [2], Колишницина Е.Н. [1], Ковальов О.Г [3], Малишева О.А. [3] та інші.

Аналізуючи наукову літературу, можемо сказати, що певна частина засуджених жінок, які відбувають покарання у виправних колоніях, винні в насильницькому злочині - дітовбивстві, що особливо розповсюджено в сільській місцевості. Також чимала кількість засуджених жінок до позбавлення волі мають різні психічні аномалії, такі як гостра форма алкоголізму, наркотична залежність, психопатії, олігофренії [2, с. 104-105].

Тривале перебування жінок в ізоляції руйнує їхню психіку, деякі можуть перебувати в депресивному стані, замикатися в собі, бути байдужими до оточуючих, інші, навпаки, стають агресивними, збудженими, неврівноваженими, схильними до порушень режиму.

Значні труднощі і проблеми виникають в жінок після звільнення з місць позбавлення волі. Процес адаптації до умов оточуючого середовища є дуже важким. Жінок, які відбували кримінальні покаранння можуть не приймати

рідні та близькі люди, виникають труднощі з працевлаштуванням, житлом тощо. В таких випадках багато хто не витримує напруження, скоює злочин і знову потрапляє в місця позбавлення волі.

Тому, з метою ефективної ресоціалізації засуджених жінок особливу увагу потрібно приділяти психологічній корекції. У процесі психокорекції рекомендується застосувати такі методи: аутогенне тренування, психодрама, арттерапія, аналіз творів, перегляд кінофільмів, що мають глибокий психологічний зміст з подальшим їх обговоренням, індивідуальні бесіди із засудженими з використанням методів переконання і навіювання.

Застосування психокорекційного комплексу сприяє поліпшенню фізичного та психічного здоров'я засуджених жінок, прагненню змінити свою поведінку, працювати на виробництві.

Отже, можна зробити висновок, що перебуваючи в місцях позбавлення волі особистість жінки змінюється, вона може стати жорстокою, грубою, імпульсивною, байдужою до оточуючих. Значні проблеми можуть виникати в жінок, які звільнилися з місць позбавлення волі з соціальною адаптацією, можливе виникнення установки на продовження злочинної діяльності. Тому, щоб запобігти руйнуванню особистості жінки та сприяти ефективній ресоціалізації, потрібно застосовувати комплекс психокорекційних та профілактичних методів і форм в роботі засудженими.

Список використаних джерел:

1. Антонян Ю. М. Мотивация поведения осужденных / Ю. М. Антонян, Е.Н. Колышницына - М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2009.- 325 с.

2. Джужа О. М. Кримінологія. Навчальний посібник / О. М. Джужа, Є. М. Моісеєв, В. В. Василевич. За загальною редакцією д. ю. н. професора Джужи О. М. К.: Атіка, 2002. - С. 104-105

3. Ковалев О.Г. Криминологические и психологические проблемы дезадаптации женщин молодежного возраста, отбывших наказание в виде лишения свободы / Ковалев О. Г., Малышева О.А. - М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2010. - 218 с.

Окремі аспекти проблем запобігання негативному впливу ЗМІ на формування злочинної поведінки неповнолітніх

Галаган В.І., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права НАВС

В сучасному світі безсумнівно можна стверджувати про наявність негативного впливу ЗМІ як через друковані ЗМІ так і телебачення, а на теперішній час і через всесвітню мережу Інтернет.

Телебачення, що є одним з основних джерел інформації, транслюючи телепередачі без достатньої юридичної оцінки, сприяє формуванню особистості неповнолітнього правопорушника, негативно впливаючи на його морально-правову свідомість.

Негативний вплив засобів масової інформації, пов'язаний перш за все з його обсягом, а такий великий обсяг, на сучасному етапі розвитку інформаційних технологій, може надати тільки телебачення та Інтернет.

На сьогодні серед фахівців не має єдності в поглядах щодо того, яким чином проводи заходи запобігання негативному впливу ЗМІ на формування злочинної поведінки неповнолітніх, а особливо ніхто не визначає суб'єктів запобігання, не розкриває їх функції та завдання.

Під злочинною поведінкою неповнолітніх слід розуміти процес, що розгортається у просторі і часі та включає не лише самі дії, але й попередній вплив на особистість, психологічні явища та процеси, які визначають генезис протиправного вчинку.

В якості складових мотиву злочинної поведінки неповнолітнього можуть виступати: потреби, інтереси, ціннісні орієнтації, статус, конфліктні ситуації та інші, перш за все, суб'єктивні обставини, які як правило, є наслідком безпосереднього впливу об'єктивних факторів. Причому, вся сукупність цих складових виступає фундаментом під час формування ціннісних орієнтацій особи неповнолітнього, які безсумнівно найбільшою мірою визначають особливості функціонування всього механізму майбутньої поведінки неповнолітнього.

Й до тепер поза увагою дослідників залишаються питання, пов'язані з поняттям, видами, формами та змістом негативного впливу ЗМІ на злочинну поведінку неповнолітніх, оскільки перш ніж говорити про запобігання негативному впливу ЗМІ на злочинну поведінку неповнолітніх спочатку потрібно визначитися з самим поняттям впливу, а вже потім вести мову про запровадження взаємопов'язаних і взаємозумовлених заходів протидії, які спрямовані на підвищення загального позитивного впливу ЗМІ на неповнолітніх. Таке становище, звичайно, не сприяє досягненню максимальної ефективності запобігання негативному впливу ЗМІ на злочинну поведінку неповнолітніх, прогнозування результатів правової політики держави у сфері протидії злочинності.

У розвинених зарубіжних країнах з середини минулого століття і до теперішнього часу на рівні держав було визнано небезпеку яку несе фактор негативного впливу ЗМІ на формування злочинної поведінки неповнолітніх. Практично у всіх аналізованих країнах постійно вживаються заходи з боку держави щодо обмеження негативного впливу на неповнолітніх шляхом застосування профілактичних, адміністративно-правових та кримінально-правових заходів впливу, які закріплені на законодавчому рівні.

Розвиненими країнами найбільш широко застосовуються заходи профілактичного впливу на порушення з боку ЗМІ. І така форма реагування пояснюється тим, що набагато простіше не допустити, або обмежити передачу неповнолітнім матеріалів, що негативно впливають на їх злочинну поведінку ніж потім шукати винних і застосовувати до них заходи кримінально- правового характеру. Крім того, в деяких випадках в разі значних порушень з боку ЗМІ до них застосовуються заходи адміністративно-правового впливу, що пояснюється спрощеною процедурою притягнення до відповідальності на відміну від заходів кримінально-правового характеру.

Кримінально-правова характеристика умисного знищення або пошкодження майна

Гольдмілліо А.В., студент юридичного факультету ННІЗН НАВС

Одним із завдань національного кримінального законодавства є правове забезпечення захистувласності від злочинних посягань, яка також окремо охороняється розділом VI «Злочини проти власності» Особливої частини КК України, зокрема, ст. 194 «Умисне знищення або пошкодження майна».

Сутність суспільної небезпечності умисного знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК України) полягає в тому, що вона посягає на певні суспільні відносини у сфері забезпечення охорони прав і свобод людини та громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля та конституційного устрою України.Характер суспільної небезпечності злочину визначається групою соціальних цінностей, на які посягає злочин.Ступінь суспільної небезпечності злочину визначається сукупністю істотних ознак

діяння, що впливають не лише на його юридичну оцінку (кваліфікацію), а й дають можливість відрізнити один злочин певного виду від іншого злочину того самого виду. Суспільна небезпечність умисного знищення або пошкодження майна полягає в тому, що він посягає на суспільні відносини, а саме: власність, громадський порядок, екологічну безпеку, життя і здоров'я людини. Характером суспільної небезпечності умисного знищення або пошкодження майна є шкода, заподіяна суспільним відносинам власності з належності і використання матеріальних благ, а також життю і здоров'ю людини, громадському порядку, екологічній безпеці тощо. Ступенем суспільної небезпечності умисного знищення або пошкодження майна є: наслідки у вигляді заподіяння майнової шкоди у великих (або особливо великих) розмірах, або спричинило загибель людей чи інші тяжкі наслідки; загальнонебезпечний спосіб вчинення діяння (підпал, вибух чи інший загальнонебезпечний спосіб); умисна форма вини, щодо діяння; мотив (особистий, хуліганський, корисливий, расової, національної чи релігійної нетерпимості та ін.).

Об'єктивні ознаки умисного знищення або пошкодження майна включають об'єкт і об'єктивну сторону злочину, передбаченого ст.194 КК України.

Загальним об'єктом злочинів є вся сукупність суспільних відносин, що охороняються кримінальним законом.Родовим об'єктом умисного знищення або пошкодження майна є врегульовані законом суспільні відносини власності.Безпосереднім об'єктом умисного знищення або пошкодження майна є врегульовані законом суспільні відносини власності з приводу належності матеріальних благ (при знищенні майна) і використання матеріальних благ (при пошкодженні майна).Частина 2 ст.194 КК України передбачено низку кваліфікуючих ознак, у яких додатковим об'єктом можуть виступати життя і здоров'я особи, громадський порядок, довкілля, громадська безпека, а також інші об'єкти, що можуть випливати із знищення або пошкодження майна, вчиненого загальнонебезпечним способом.

Предметом умисного знищення або пошкодження майна може бути чуже майно, яке є власністю юридичних або фізичних осіб, і знищення або пошкодження якого заподіяло шкоду у великих розмірах.Не можуть бути предметом умисного знищення або пошкодження майна природні багатства в їх природному стані, які хоча і мають об'єктивну цінність, проте не створені повністю або частковою працею людини.Потерпілим від умисного знищення або пошкодження майна слід вважати фізичну або юридичну особу, майно якої було знищено або пошкоджено, а також особу, яка загинула або отримала інші тяжкі наслідки в результаті цих дій винного.

Ознаками об'єктивної сторони знищення чужого майна (ст. 194 КК України) є позбавлення майна повністю економічної, господарської цінності, що визначає його цільове призначення; повна неможливість відновлення його споживчих якостей і використання майна за своїм цільовим призначенням; виключення із цивільного обігу. Об'єктивними ознаками, що характеризують пошкодження чужого майна (ст. 194 КК України) є позбавлення майна частково його економічної, господарської цінності: тимчасова (до відновлення або виправлення); неможливість використання його за своїм цільовим призначенням.

Обов'язковими ознаками об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст.194 КК України, є є суспільно небезпечні наслідки та причиновий зв'язок.Причиновий зв'язок умисного знищення або пошкодження майна полягає у зв'язку між суспільно небезпечним діянням, що полягає у знищенні

чи пошкодженні чужого майна та суспільно небезпечними наслідками у вигляді шкоди у великих розмірах, що настали.

Суб'єкт умисного знищення або пошкодження майна є загальним (фізична особа, осудність, досягнення віку, з якого, відповідно до КК України, може наставати кримінальна відповідальність - з 16 років за ч. 1 ст. 194 КК України та з 14 років за ч. 2 ст. 194 КК України), але при цьому він не повинен бути власником (співвласником) знищеного або пошкодженого майна.

Суб'єктивна сторона умисного знищення або пошкодження майна характеризується прямим, непрямим умислом або з подвійною формою вини, (тобто умислом щодо діяння та необережністю щодо наслідків).

Мотив, мета та емоційний стан знищення чи пошкодження майна не є обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони розглядуваного злочину (передбаченого ст. 194 КК України), проте вони мають значення для відмежування його від деяких інших злочинів, у тому числі суміжних, а також від них залежить правильна кваліфікація вчиненого злочину та призначення судом справедливого покарання засудженому.

Необхідно у ч. 2 ст. 194 КК України вирізняти такі кваліфікуючі ознаки: вчинення цих діянь шляхом підпалу; вчинення цих діянь шляхом вибуху; вчинення цих діянь іншим загальнонебезпечним способом; заподіяло майнову шкоду в особливо великих розмірах; спричинило загибель людей; спричинило інші тяжкі наслідки.

Особливості розуміння змісту диспозиції ст. 172 КК

України Горбач О.В., слухач ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Семенюк О.О.*

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці» від 28.12.2014 № 77-УШ редакцію ч. 1 ст. 172 КК України «Грубе порушення законодавства про працю» викладено в новій редакції: «1. Незаконне звільнення працівника з роботи з особистих мотивів чи у зв'язку з повідомленням ним про порушення вимог Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» іншою особою, а також інше грубе порушення законодавства про працю».

Відповідно до ст. 172 КК України звільнення працівника з роботи вважається незаконним, якщо воно здійснене без законних підстав або з порушенням установленого порядку. При цьому, поряд з незаконним звільненням працівника з особистих мотивів, склад злочину передбаченого ст. 172 КК України утворює його звільнення у зв'язку з повідомленням ним про порушення вимог Закону України від 7 квітня 2011 р. № 3206-ГУ «Про засади запобігання і протидії корупції» іншою особою. Тобто, підставою незаконного звільнення працівника є повідомлення ним правоохоронні органи про вчинення іншими особами корупційних діянь або порушення ними визначених законодавством заходів, спрямованих на запобігання та протидію корупції.

Вказаними змінами до ст. 172 КК України законодавець поряд з кримінально-правовою охороною трудових прав забезпечив захистом суспільні відносини пов'язані з боротьбою з таким негативним суспільним явищем, як корупція. В даному випадку йдеться про те, що особа яка виявила та повідомила про факти корупційних діянь, вчинені іншими особами, фактично

ставить себе під загрозу звільнення своїм роботодавцем з можливих мотивів «помсти» за таке повідомлення. Відповідно до цього, нова редакція ч. 1 ст. 172 КК України покликана діяти, так би мовити, на випередження для запобігання таким випадкам незаконного звільнення.

В цілому позитивно оцінюючи зміст кримінально-правової охорони представленої в ст. 172 КК України відзначимо окремі зауваження щодо розуміння окремих її положень:

По-перше, диспозиція ч. 1 ст. 172 КК України не дає чіткого розуміння кого саме законодавець має на увазі під поняттям «інша особа», про факти корупційних діянь якої повідомив потерпілий. Вказане поняття можна розуміти, як у вузькому так і широкому значенні. У вузькому значенні - це працівник підприємства, установи, організації, в якій він працює разом з потерпілим. При цьому, внаслідок повідомлення останнього про факти корупційних діянь керівник або уповноважена особа відповідного підприємства, установи, організації здійснює незаконне звільнення. У широкому значенні - це взагалі будь-яка інша особа, яка впливаючи на керівництво або уповноважену особу підприємства, установи організації на якій працює потерпілий бажає його звільнення. Тобто, законодавець досить не чітко окреслює межі кримінально-правової охорони представленої в ст. 172 КК України.

По-друге, залишається не досить зрозумілою позиція законодавця щодо необхідності окремого визначення такої підстави незаконного звільнення, як повідомлення працівником про вчинення іншими особами порушення вимог Закону України « Про засади запобігання і протидії корупції «. Адже вказана підстава, як і будь-яка інша (наприклад, повідомлення працівником про вчинення злочину або адміністративного правопорушення іншою особою) в залежності від обставин, може бути складовою особистих мотивів через які звільняється потерпілий, або ж може кваліфікуватися, як інше грубе порушення законодавства про працю.

По-третє, на мою думку вказівка на конкретний нормативний акт в диспозиції статті Особливої частини КК України є новелою кримінального законодавства, що негативно може відобразитися на подальшу правотворчість у сфері кримінально-правових норм. Адже не виключено, що перелік корупційних діянь та заходів, спрямованих на запобігання та протидію корупції визначається або в подальшому буде визначатися лише Законом України»Про засади запобігання і протидії корупції». В такому разі всі інші корупційні діяння, що не охоплюються вказаним Законом, та про вчинення яких іншими особами повідомив працівник - не охоплюватимуться складом злочину передбаченого ст. 172 КК України.

Мотиви расової, національної чи релігійної нетерпимості: питання кваліфікації та відмежування

Гордієнко О.В., студент 4 К-А курсу ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент*Мостепанюк Л.О.*

Кримінальне законодавство, як і будь-яка галузь права, є динамічною і постійно змінюється шляхом внесення змін і доповнень до чинного Кримінального кодексу України 2001 р. (далі - КК). Так, декілька років тому Верховна Рада України прийняла закон про внесення змін до КК, метою якого було посилення боротьби з расизмом, національною та релігійною

нетерпимістю. Відповідно, це спричинило низку змін до норм КК, однією з них стала ст.115 КК, що передбачає відповідальність за умисне вбивство. Саме у п. 14 ч. 2 ст. 115 КК з'явилася нова кваліфікуюча ознака - вчинення злочину з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості.

До цього часу Україна притримується курсу на європейську інтеграцію, а нещодавно була підписана угода про асоціацію з Євросоюзом. Тому Україна, прагнучи стати повноправним членом Європейського Союзу, зобов'язана поступово приводити національне законодавство у відповідність із загальноєвропейським, що спрямоване на боротьбу в протидії з ксенофобією, расизмом, шовінізмом та інших протиправних дій проти громадян.

Україна є членом різних міжнародних організацій, відповідно на неї поширюється міжнародне право, в тому числі Загальна Декларація прав людини, де у ст.2 зазначено: «Кожна людина повинна мати всі права і свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови...» [2]. Згідно з цим та іншими міжнародними документами, що містять у собі перелік прав людини або закріплюють положення щодо рівноправності людей незалежно від їх конфесійної та національної приналежності, обов'язком держави є визнання і захист цих прав. Саме ця група міжнародно- правових документів повинна стати підґрунтям, на якому кожна держава має конструювати свої відносини з меншинами, існуючими на її території. Кримінальне законодавство України виступає запорукою дотримання Конституції України, забезпечуючи захист її положень шляхом встановлення кримінально-правових норм і передбачення покарань за їх порушення.

В Україні налічується значна кількість іноземців з Центральної Азії, Близького Сходу, країн Африки. Починаючи з 2005 року, почала зростати активність молодіжних неформальних об'єднань, діяльність яких спрямована на насильницькі дії на ґрунті расової та національної ворожнечі. Щодо загальної статистики вбивств здійснених на расовому ґрунті в Україні, то вона залишається поки що недоступною. Останній злочин на расовому ґрунті, який став відомий громадськості - це вбивство у 2009 р. громадянина Нігерії у Львові.

Варто підтримати позицію А.В. Савченка, який стверджує, що п. 14 ч. 2 ст. 115 КК має місце тоді, коли винний прагне продемонструвати людську неповноцінність потерпілого через належність останнього до конкретної раси, нації (національності) чи етнічної групи або релігійної конфесії (віровчення) та внаслідок цього виявляє своє упереджене, ненависницьке ставлення до нього [4, С. 175]. Вчений також підкреслює, що суспільна небезпека цього злочину полягає не тільки в посяганні на життя особи, а й є порушенням ст. 24 Конституції України про рівність прав та свобод людини та громадянина незалежно від раси, кольору шкіри та інших релігійних переконань [4, С. 175].

Мотиви расової, національної чи релігійної нетерпимості визначаються значним посиленням серед певних груп населення настроїв неприязні, почуття сильної ворожнечі та огиди до інших етнічних або расових груп чи конфесій, приниження позитивних якостей тієї чи іншої нації порівняно з іншими [3, С. 49].

Для застосування п. 14 ч. 2 ст. 115 КК потрібно встановити конкретний мотив з тих, що перелічені в законі або їх сукупність. Цей мотив може поєднуватися з іншими: помста, корисливість, хуліганські мотиви. Проте домінантним повинен бути саме мотив прагнення винної особи вчинити фізичну розправу над потерпілим у зв'язку з його расовою та національною

приналежністю або релігійними переконаннями. Також сюди можна віднести бажання продемонструвати ксенофобію або шовіністські погляди.

Ще одна проблема, яка постає при кваліфікації умисного вбивства з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості - це розмежування його від злочину, скоєного з хуліганських мотивів. Прикладом може бути справа про умисне вбивство 18-річного громадянина Демократичної Республіки Конго, якому було нанесено мисливським ножем 15 ударів у ділянку голови. За підозрою у скоєнні злочину було затримано кількох 16-річних мешканців м. Києва. За даними МВС, підозрювані сповідували расистську ідеологію: у мобільному телефоні одного із затриманих були знайдені зображення із фашистською символікою, фото, на яких група осіб салютує правою рукою та голосно проголошує: «Хайль Гітлер», а також малюнок із закликом «Убей иммигранта». Обвинувачення було пред'явлене за сукупністю злочинів, передбачених ч. 3 ст. І61 та ч. 1ст. 115 КК, а його товаришу - за ч. 2 ст. 161КК. Розгляд справи тривав чотири роки і завершився 7 лютого 2012 р. виправдальним вироком Шевченківського районного суду м. Києва [1].

Після оскарження справа була направлена на новий судовий розгляд за тими ж звинуваченнями. У стадії доповнень судового слідства прокурором внесено до суду постанову про зміну обвинувачення в суді, оскільки в ході судового слідства начебто було встановлено, що під час нанесення тілесних ушкоджень обвинувачений керувався виключно хуліганським мотивом, що, на думку слідства, унеможливлює кваліфікацію дій останнього за ознаками складу злочину, передбаченого ст. 161 КК України та ч.1. ст. 115 КК України [1]. Прокурор запропонував оцінити дії одного з обвинувачених за п. 7 ч. 2 ст. 115 КК, а дії його напарника - за ч. 2 ст. 296 КК. Зміна обвинувачення призвела до того, що 13 червня 2013 р. той же Шевченківський суд ухвалив направити справу для проведення додаткового судового розслідування [1].

На думку сторони обвинувачення (прокуратури), сукупність обставин вчинення злочину (громадське місце, денний час та можливий відкритий характер нападу) вказує на існування хуліганського мотиву та підтверджує відсутність у обвинуваченого мотивів расової нетерпимості. Ми вважаємо такі аргументи непереконливими.

Водночас, ми вважаємо, що мотиви расової, національної чи релігійної нетерпимості та хуліганські мотиви суттєво відрізняються. По-перше, в основі мотивів нетерпимості знаходяться стійкі почуття ненависті, помсти, інколи - заздрощів. При формуванні хуліганського мотиву стійких емоцій немає; хуліганські спонукання виникають раптово і базуються на деяких негативних рисах особистості злочинця (егоїзм, схильність до агресії, наявність психологічних комплексів). По-друге, особа, яка керується хуліганськими спонуканнями, виявляє неповагу до суспільства в цілому, протиставляє себе всій громаді; особа, яка має мотиви расової, національної чи релігійної нетерпимості, спрямовує свої дії проти сегменту суспільства - його окремої групи. По-третє, спонукальним фактором, який впливає на виникнення хуліганських спонукань, може бути поведінка самого потерпілого, проте в більшості випадків привід взагалі відсутній; приводом для вчинення посягання з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості виступає «інакшість» потерпілого, неприйняття якої «запускає» мотиваційний механізм злочинної поведінки.

Підсумовуючи, можна сказати, що законодавство України потребує подальшого удосконалення. Необхідно враховувати положення міжнародних організацій, зокрема - Європейської комісії проти расизму та нетерпимості. А для боротьби з проявами расової, релігійної та національної нетерпимості слід удосконалювати зовнішньоекономічну політику у сфері міграційних процесів, проводити загальнодержавні заходи, спрямовані на зменшення радикально налаштованих груп чи організацій тощо.

Список використаних джерел:

1. Вирок Шевченківського районного суду м. Києва від 7 лютого 2012 р. / Справа № 1-11/11 / Державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. - Режим доступу http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/21331543.
2. Загальна декларація прав людини: Прийнята і проголошена у резолюції 217АА (II) Генеральної Асамблеї від 10.12.1948 р.
3. Мостепанюк Л. О. Мотиви расової, національної чи релігійної нетерпимості у злочинах проти життя та здоров'я особи: питання тлумачення та кваліфікації / Л. О. Мостепанюк // Наука і правоохорона. - 2011. - № 2 (12). - Частина ІІ. - С. 48-52.
4. Савченко А.В. Вплив мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості на кваліфікацію злочинів / А.В. Савченко // Вісник Академії адвокатури України. - №1 (17). - 2010 - С. 174-177.

Фактори, що детермінують насильницькі злочини

Горлач С.В., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права НАВС

Злочинну поведінку детермінує значна кількість факторів, однак усі вони мають різний рівень важливості. Одні з них визначальні у механізмі насильницьких злочинів, інші - другорядні. Ефективність же боротьби із злочинністю, у тому числі насильницькою, залежить від своєчасного виявлення і врахування усієї сукупності факторів, що характеризують даний вид злочинів.

Щодо насильницьких злочинів, для переважної більшості яких властивий побутовий чи дозвільний характер. Особливо це стосується питань стану сімейно-побутових стосунків, оскільки значна кількість насильницьких злочинів вчиняється саме на їх грунті [1].

З урахуванням викладеного до найбільш криміногенних для даних злочинів можуть бути віднесені такі види побуту: 1) з типовими систематичними конфліктами у сім'ї; 2) пов'язаний з систематичним пияцтвом, веденням паразитичного способу життя, 3) пов'язаний із споживацькими установками, 4) побут осіб, що відбувають покарання, у тому числі рецидивістів [1].

Насильницькі злочинці часто скоюють злочини під впливом звичайних емоцій, забуваючи про правові вимоги і не відчуваючи внутрішніх вагань між намаганням піти на злочин чи утриматись від нього. Отже, правових знань і розуміння правових приписів далеко не достатньо для запобігання протиправним діям, оскільки вони ще не вичерпують змісту правової культури і ні в якій мірі не можуть вважатися гарантією, що виключає правопорушення. Адже правова культура поряд з пізнавальними включає ще й оцінні (повага до права, впевненість у правильності правових норм) і поведінкові (звичка дотримувати правопорядок, соціально-правова активність) компоненти.

Вчиненню насильницьких злочинів сприяють також недоліки у діяльності правоохоронних органів, зокрема органів внутрішніх справ. До останніх слід віднести: несвоєчасне реагування працівників на повідомлення про конфлікти; надмірне навантаження на дільничного інспектора, а також працівників інших служб;відсутність належного обліку осіб, від яких, судячи з їх антигромадської

поведінки, можна очікувати вчинення насильницьких злочинів; незадовільна робота з організації своєчасного вилучення мисливської зброї у осіб, які порушують громадський порядок, недостойно поводять себе у побуті, і злісних п'яниць; слабкий контроль за поведінкою у побуті і на роботі осіб, що знаходяться під адміністративним наглядом; низький рівень взаємодії між службами і підрозділами органів внутрішніх справ у боротьбі з даною категорією злочинів; слабка професійна і психологічна підготовленість більшості працівників міліції для ведення профілактичної роботи та ін. [2].

Серед факторів, що детермінують насильницькі злочини, істотну роль, як показує практика, відіграє жертва злочину, оскільки у ряді випадків остаточне прийняття рішення про вчинення злочину багато в чому залежить від поведінки потерпілого, який своїми необережними, аморальними чи протиправними вчинками може створити криміногенну обстановку і таким чином полегшити настання злочинного результату. Тому при вивченні причин і умов вчинення насильницьких злочинів поряд з уже вказаними факторами необхідна всебічна і об'єктивна оцінка потерпілого [3].

Одним із негативних факторів у боротьбі з насильницькими злочинами є порочна практика їх попередження. Категоричні вказівки, що надходять інколи «зверху», про негайне зниження злочинності із зверненням, як правило, лише до правоохоронних органів, а не до тих, хто повинен забезпечувати усунення причин, що породжують правопорушення, нічого крім збитків і формалізму в профілактичній роботі дати не можуть. Адже багато процесів і явищ, що безпосередньо чи опосередковано впливають на злочинність, знаходяться поза правомочністю спеціальних суб'єктів профілактики (органів прокуратури, міліції та суду).

У цьому зв'язку цікаве, на наш погляд, групування обставин мікросередовища, що сприяють неблагополучному формуванню особистості на всіх етапах її розвитку. Це виглядає, з нашої точки зору, так: а) у сім'ї - ненормальна обстановка, розлад, неправильне виховання дітей, егоїзм, антигромадська поведінка батьків і т. ін.; б) у школі - відрив навчання від виховання, пригнічення ініціативи і самодіяльності учнів, слабка дисципліна, неорганізованість дозвілля і т. ін.; в) у трудовому колективі - слабка дисципліна праці, низькі економічні показники, культура праці і побуту, небажання брати участь у роботі громадських організацій, недоліки у діяльності адміністрації і т. ін.; г) у найближчому побутовому оточенні - аморальна поведінка сусідів, особливо у гуртожитку, відсутність культурно- виховної роботи, матеріально-побутові труднощі, вплив осіб, що відбули покарання, систематичне порушення правил співжиття [4].

Лише із наведеної схеми обставин, що впливають на вчинення злочину, видно, наскільки різноманітні суб'єкти профілактичної діяльності і наскільки вони мають бути відповідальними.

Підводячи підсумок викладеному, слід відзначити, що в основі будь-якого злочину лежить взаємодія об'єктивних і суб'єктивних факторів. При цьому значимість кожного із цих факторів різна.

Список використаних джерел:

1. Крижна Л. В. Злочини у сфері сімейно-побутових відносин (кримінологічний аспект) : [моногр.] / Крижна Л. В. - К., 2003. - 105 с.
2. Кримінологія : навч. посіб. / [Джужа О. М., Василевич В. В., Іванов Ю. Ф. та ін.] ; за заг. ред О. М. Джужи. - К. : Прецедент, 2006. - 208 с.
3. Насильственная преступность / под ред. В. Н. Кудрявцева и А. В. Наумва. - М., 1997. - 97 с.
4. Антонян Ю. М. Насилие. Человек. Общество : [моногр.] / Антонян Ю. М. - М. : ВНИИ МВД России, 2001. - 256 с.

Розвиток кримінального права України в період становлення державної незалежності

Гриценко О.Ю., курсант 3 юридичного факультету
ІКВС *Науковий керівник:* кандидат юридичних наук
Міщук І.П.

Дослідження стану науки кримінального права України після 1991 р. має безпосереднє значення як для кримінального законодавства так і для сфери правозастосування. Вивчення цього питання грає важливу роль у частині виявлення спірних позицій, «білих плям», недоліків в публікаціях, а також допомагає правозастосуванню ефективно відшукати в науковій літературі варіанти вирішення ситуації, породженої недоліками кримінального закону.

Виходячи із головних завдань кримінально-правової політики молодої Української держави - забезпечення незалежності, функціонування соціально-політичної та економічної систем, захисту особи, її благ та інтересів як основної цінності в процесі державотворення, кримінальне законодавство, яке існувало на зорі української незалежності, звісно, потребувало суттєвих змін та доповнень.

Процес пристосування кримінального законодавства УРСР до завдань незалежної України розпочався у перші місяці після підтвердження на Всенародному референдумі Акту про незалежність України. Вже у березні 1992 р. з Кримінального кодексу України були вилучені такі види покарань як заслання і вислання. В свою чергу, з прийняттям Закону України від 17 червня 1992 р. «Про внесення змін і доповнень до Кримінального, Кримінально-процесуального кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення і Митного кодексу України» внесення змін і доповнень у радянське кримінальне законодавство України набуло системно-регульованого характеру.

Не можна залишити поза увагою у процесі становлення України як незалежної, правової, демократичної держави, головною цінністю якої є життя людини, і введення 3 березня 1997 р. мораторію на виконання смертних вироків.

Слід відмітити, що в 90-х роках XX століття значна кількість вчених постійно працювала над критичним аналізом тогочасного кримінального законодавства, досліджувала його під кутом зору відповідності правовим реаліям. Вироблені теоретиками кримінального права положення і принципи розвитку вітчизняного кримінального права лягли в основу чинного Кримінального кодексу України, що був прийнятий 5 квітня 2001 року.

Варто вказати, що вперше на теренах Української держави кодексом було введено: відповідальність за навмисне доведення підприємства до банкрутства (фіктивне банкрутство), незаконну приватизацію державного і комунального майна шляхом заниження його вартості або використання підроблених приватизаційних документів; відповідальність за такі злочини проти громадського порядку і моралі, як проституція, примушення до зайняття проституцією або втягування до неї. При цьому, якщо раніше передбачалася відповідальність за згвалтування тільки жінки, то тепер передбачена кримінальна відповідальність за подібні дії і стосовно чоловіків. Також не було включено норм про кримінальну відповідальність за образу або наклеп тощо.

Водночас у новому Кримінальному кодексі України залишилися недоопрацьованими ряд інститутів (наприклад, які стосуються кримінальних проступків, множинності злочинів). Це суттєво погіршує процес застосування кримінального закону, вимагає нових змін і доповнень. А, отже, - забезпечує подальший розвиток вітчизняного кримінального права. Це все дає підстави стверджувати, що Кримінальний кодекс України, прийнятий в 2001 році, став

позитивним відображенням демократичних змін у державі, однак постійний розвиток суспільства, поява нових тенденцій у структурі злочинності, виявлення в ході правозастосування окремих недоліків конкретних норм можуть викликати необхідність у змінах і доповненнях до нього. А законодавець, в свою чергу, не може допустити, щоб закон про кримінальну відповідальність відставав від потреб реального життя, і очевидно, що усуватиме недоліки в процесі законотворення.

Запобігання маргінальним явищам, пов'язаним з ювенальною злочинністю

Джужа А.О., кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін ІКВС

Попередження маргінальних (фонових) негативних соціальних явищ в молодіжному середовищі слід розглядати як ранній етап, спосіб профілактики ювенальної злочинності. Маргінальний (від лат. тащо - край, межа) - знаходиться на межі двох середовищ; людина опинилася за своїм становищем поза певного соціального прошарку (маргінальна особистість, маргінал). Фонові - негативні соціальні явища, пов'язані зі злочинністю, такі як пияцтво, алкоголізм, наркоманія, бродяжництво, проституція.

В узагальненому варіанті можна розглядати загальні, спеціальні та індивідуальні профілактичні заходи.

До загальних заходів ми можемо віднести:

створення матеріальної бази для підвищення життєвого рівня населення, зміцнення інституту сім'ї, зниження безробіття;

організація дозвілля дітей та підлітків за державної та приватної підтримки, розвиток спорту;

здійснення контролю за поведінкою неповнолітніх у місцях масового відпочинку, за дотриманням правил реалізації спиртних напоїв та тютюнових виробів, заборони на їх продаж підліткам;

морально-правове виховання неповнолітніх [1], читання циклу лекцій, бесід в правових клубах, кінотеатрах, молодіжних аудиторіях за участю фахівців (юристів, психологів, соціологів);

проведення у всіх облікових закладах диспансеризації учнів і студентів з метою раннього виявлення хронічних захворювань на ґрунті вживання спиртних напоїв, наркотиків;

розробка форм контролю за використанням Інтернету дітьми та підлітками; вдосконалення роботи правоохоронних органів, підвищення їх ролі з виявлення дорослих осіб, які схиляють неповнолітніх до вживання наркотиків і спиртних напоїв, заняття бродяжництвом, жебрацтвом, проституцією, утримують пригони.

До спеціально-кримінологічних заходів відноситься розробка комплексних цільових програм з профілактики правопорушень і бездоглядності неповнолітніх, де ставляться конкретні завдання, визначаються терміни і виконавці, виділяються ресурси. Серед заходів слід виділити:

цільові програми «Канікули», «Ні наркотикам», «Відпочинок у літку»; створення і зміцнення матеріальної бази за місцем проживання; організацію відпочинку дітей та підлітків у літку;

цільові рейди «Двір», «Парк», «Вокзал», «Безпритульник» [2];

уведення за рахунок коштів місцевого бюджету штатних працівників комісій у справах неповнолітніх і захисту їх прав, шкільних інститутів у справах неповнолітніх та інших.

Пропонується не тільки використання бюджетних коштів, а й створення спеціалізованих фондів за рахунок пожертвувань спонсорів (представників бізнесу, церкви, військових структур).

У спеціальному запобіганні злочинності кримінолог відіграє активну роль:

надає результати досліджень, які служать базою для розробки цільових програм;

пропонує конкретні напрямки зниження криміногенності і віктимності відповідних суб'єктів, об'єктів, сфер діяльності;

бере участь у розробці системи заходів, що реалізують ці напрями. А це і проведення кримінологічної експертизи проектів цільових спеціальних програм, що дасть можливість знизити криміногенний і віктимогенний потенціал певної групи або об'єкта без вдосконалення всього суспільства і т.п. [3; 4].

У спеціальному запобіганні злочинності виділяються наступні етапи: раннє та безпосереднє запобігання, попередження самодетермінації злочинності.

Спеціально-кримінологічні заходи мають конкретну спрямованість. Вони можуть здійснюватися в масштабах усієї країни або в регіонах, мати загальний або індивідуальний характер.

Індивідуальні заходи здійснюються на обласному та районному, тобто місцевому (муніципальному) рівні:

поєднання виховних і примусових заходів щодо неповнолітніх правопорушників;

виявлення та взяття на облік неповнолітніх, схильних до вчинення правопорушень, пов'язаних з ювенальною злочинністю;

надання допомоги у влаштуванні на роботу чи навчання, при необхідності, організація лікування;

організація індивідуальної роботи з постановою на облік: вивчення причин протиправної поведінки, сприяння в нормалізації відносин з батьками;

відвідування підлітків у сім'ї, за місцем роботи чи навчання, запрошення для бесіди в державні установи;

прийняття адміністративних заходів до батьків, які ухиляються від виконання своїх обов'язків з виховання дітей.

Підводячи підсумки вищевказаного слід зазначити, що маргінальна практика [5; 6] і злочинці знаходяться в єдиному нерозривному зв'язку. Їх об'єднує правовий нігілізм, систематична протиправна діяльність, рух до більш небезпечних діянь. Зупинити цей рух можливо лише за активної участі державних і суспільних інститутів, при розробці та здійсненні грамотної кримінально-правової, адміністративно-правової та кримінологічної політики.

Список використаних джерел:

1. Тузов А. П. Мотивация противоправного поведения несовершеннолетних / Тузов А. П. - К. : Вища школа, 1982. - С. 15.
2. Ювенальный центр: первые шаги : [учеб. пособие]. - Воронеж : ВИ МВД, 2001. - С. 14.
3. Мерзлов А. А. Криминологическая характеристика и предупреждение преступлений, совершаемых сотрудниками службы криминальной милиции / Мерзлов А. А. - Омск., 1998. - С. 18.
4. Кримінологія : Особлива частина : [навч. посіб.] / Блага А. Б., Васильев А. А., Давиденко Л. М. та ін.; за заг. ред. О. М. Литвинова; наук. ред. О. М. Бандурка. - Х. : Золота миля, 2011. - С. 224-228.
5. Алтухов С. А. Социально-негативное поведение и меры борьбы с ним / Алтухов С. А., Корецкий Д. А., Перекрестов В. Н. - Ростов-н/Д, 1997. - С. 17.
6. Марилов С. В. Девиантное поведение несовершеннолетних: происхождение и профилактика : [учеб. пособие] / Марилов С. В. -Домодедово : ВИПК МВД, 2006. - С. 18.

Про зміст функції прокуратури як учасника кримінально-виконавчих правовідносин

Дудко Є.В., прокурор відділу нагляду за додержанням законів органами СБУ, державної митної служби та державної прикордонної служби управління нагляду за додержанням законів у кримінальному провадженні прокуратури міста Києва

У науці під функцією розуміють роботу кого,- чого-небудь і обов'язок, коло діяльності когось, чогось [1, с. 717]. Це слово походить від латинського function (відправлення, діяльність) [2, с. 635].

Функції прокуратури визначені в Конституції України (розділ VII), Законі України «Про прокуратуру» та в інших нормативно-правових актах. При цьому слід зазначити, що, приймаючи у жовтні 2014 року нову редакцію Закону України «Про прокуратуру» [3], Верховна Рада України не дотрималась у повній мірі вимог принципу верховенства права, що закріплений в ст. 8 Конституції України, а саме: у законі дещо звужений статус прокуратури України, зокрема цей державний орган позбавлений функції так званого «загального» нагляду. Такий підхід законодавця навряд чи можна визнати правильним, позаяк, відповідно до вимог ст. 8 Конституції України, в нашій державі визнається і діє принцип верховенства права, згідно якого Конституція України має найвищу юридичну силу, а закони та інші нормативно-правові акти мають прийматися на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Більш того, норми Конституції України є нормами прямої дії. Як з цього приводу вказано в п. 2 постанови Пленуму Верховного Суду України від 1 листопада 1996 року №9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя», оскільки Конституція України, як зазначено в її ст. 8, має найвищу юридичну силу, а її норми є нормами прямої дії, суди при розгляді конкретних справ мають оцінювати зміст будь-якого закону чи іншого нормативно-правового акту з точки зору його відповідності Конституції і в усіх необхідних випадках застосувати Конституцію як акт прямої дії [4, с. 196].

Цікавим у зв'язку з цим є висновок О.В. Петришина, який зазначив, що Основний Закон, проголошуючи Україну правовою демократичною державою, виключає тавтологічне широке розуміння верховенства права, натомість орієнтує на тлумачення цього принципу у вузькому значенні - з позиції співвідношення права й закону як верховенства права над законом. Звужений, більш спеціальний підхід до розуміння принципу права дає можливість розглядати питання демократичної організації державної влади й панування права в суспільних відносинах як відносно автономні, сконцентрувати увагу правознавців на, власне, правовій проблематиці й ролі судових органів як остаточного арбітра з питань права в забезпеченні й захисті прав та свобод людини і громадянина [5, с. 19].

Саме цей принцип побудови правових норм і їх співвідношення з нормами Конституції України і мала б враховувати Верховна Рада України, приймаючи нову редакцію Закону України «Про прокуратуру». На практиці вийшло навпаки. Більш того, створено небезпечний прецедент (фр. precedent, від лат. ргаесеМеш - те, що передує; випадок, який мав місце раніше та що є прикладом або оправданням для подальших випадків подібного роду) [2, с. 465], який може перерости в постійну практику діяльності Верховної Ради України та створити умови для посягання не тільки на демократичні засади

діяльності нашої держави, але й для порушення прав, свобод і законних інтересів громадянина і людини.

Зміст цієї проблеми полягає в наступному.

Відповідно до вимог ст. 121 Конституції України, прокуратура України становить єдину систему, на яку покладаються:

1) підтримання державного обвинувачення в суді;

2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених судом;

3) нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;

4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян;

5) нагляд за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами [6].

У новій редакції Закону України «Про прокуратуру» (ст. 2) до функцій прокуратури віднесено:

а) підтримання державного обвинувачення в суді;

б) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом;

в) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;

г) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [3].

При цьому в п. 1 розділу XIII «Перехідні положення» даного Закону зазначено, що прокуратура виконує функцію нагляду за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами виключно у формі представництва інтересів громадянина або держави в суді.

Таким чином, норми Закону України «Про прокуратуру» не в повній мірі кореспондуються з відповідними нормами Конституції України, ігноруючи при цьому закріплений в Основному Законі принцип верховенства права. Як з цього приводу зауважив О.В. Петришин, проблема тут не лише в тому, щоб указати на відмінності між правом і законом, як це часто-густо зазначається у правовій літературі, оскільки здебільшого вони провадяться із суто нормативістських позицій, як-то право - це зміст, а закон є його формою. Адже навіть в історичному вимірі в період середньовіччя верховенство права трактувалось у більш широкому розумінні - як божественний чи природний закон, призначення якого вбачалося в обмеженні світської (державної) влади. Запровадження принципу верховенства права передовсім передбачає необхідність розгляду правової проблематики у контексті суспільства в цілому, а не лише його державно-владної організації, що дає змогу не тільки розставити важливі аспекти в проблематиці співвідношення державної влади і громадського суспільства, а й створює можливість для більш адекватного розуміння права, зміст якого за цих умов стає глибшим і змістовнішим [5, с. 19].

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник української мови /Упоряд. Т. В. Ковальова. - Х.: Фоліо, 2005. - 767 с.

2. Булыко А.Н. Большой словарь иностранных слов 35 тысяч слов. - Изд. 3-е, испр., перераб. - М.: Мартин, 2010. - 704 с.

3. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697- VII // Голос України. - 2014. - № 206 (5956). - 25 жовт. - С. 1-21.
4. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18 черв. 1999 р. № 10 // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. - К. : ПАЛИВОДА А.В., 2011. - С. 136-141.
5. Петришин О.В. Верховенство права в системі дії права // Проблеми законності: Респ. Міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В.Я. Тацій. - Х.: Нац. юрид. акад. України, 2009. - Вип. 100. - С. 18-30.
6. Про відновлення дії окремих положень Конституції України: Закон України від 21 лютого 2014 року № 742-VII // Офіційний вісник України. - 2014. - № 19. - Ст. 583.

Кримінально-правові засади безпеки: порівняльно-правове дослідження

Єрмошенко І.А., студент юридично-психологічного факультету ННІЗН НАВС

У національній кримінально-правовій літературі, в якості альтернативи поняттю «кримінально-правові заходи безпеки», що більш фігурує в іноземних правових джерелах, використовується інше, більш вживане - «заходи кримінально-правового впливу (характеру)». Кримінально-правовий вплив є більш широкою категорією. В узагальненому вигляді кримінально-правовий вплив містить як заходи кримінально-правового характеру, правову культуру, правосвідомість, так і судову практику з конкретних кримінальних справ. При вузькому розумінні заходи кримінально-правового впливу, таким чином, фактично збігаються із заходами кримінально-правового характеру.

Під заходами кримінально-правового характеру (кримінально-правовими заходами безпеки)слід розуміти засоби впливу (прийоми, спеціальні дії), які передбачені законом про кримінальну відповідальність за вчинення злочинного чи зовні схожого на нього діяння або суспільно небезпечного діяння, передбаченого Особливою частиною цього закону, та пов'язані з обмеженнями чи позбавленнями найбільш значущих для людини прав і свобод або зі звільненням особи від кримінальної відповідальності та покарання чи навіть взагалі з її непритягненням до такої відповідальності.

На сьогодні є всі підстави стверджувати, що в системі вітчизняного кримінального права спостерігається наявність самостійного інституту заходів кримінально-правового характеру, який постає у вигляді так званого диференційованого кримінально-правового інституту. Змістом заходів кримінально-правового характеру є певний обсяг державного примусу, пом'якшення та заохочення.

Усі заходи кримінально-правового характеру можна поділити на каральні та некаральні заходи. До каральних заходів кримінально-правового характеру відносяться 1) види кримінальних покарань (ст. 51 КК України); 2) види покарань, які реалізуються через його пом'якшення або заміну (ч. 3 ст. 74, ч. 1 ст. 58, ч. 1 ст. 62, ст. 82 КК України тощо). Некаральні заходи кримінально-правового характеру включають у себе: 1) некаральні заходи кримінально-правового характеру, через які реалізується кримінальна відповідальність, та 2) некаральні заходи, які реалізуються поза межами кримінальної відповідальності.

Під застосуванням заходів кримінально-правового характеру слід розуміти діяльність уповноваженого органу (суду, слідчого або прокурора) щодо прийняття та закріплення у відповідному процесуальному документі остаточного рішення про призначення, заміну або пом'якшення, продовження, припинення або визначення регламентованих законом юридичних наслідків вчиненого злочинного чи зовні схожого на нього діяння або суспільно небезпечного діяння, передбаченого Особливою частиною КК України. Метою

застосування заходів кримінально-правового характеру є сприяння у забезпеченні державного реагування на злочинні прояви, шляхом правильного призначення покарання або інших некаральних заходів кримінально-правового характеру, як пов'язаних із реалізацією кримінальної відповідальності, так і тих некаральних заходів, які реалізуються поза межами такої відповідальності. Процес застосування заходів кримінально-правового пов'язаний із такими основними стадіями: а) встановлення фактичних обставин справи; б) вибір і аналіз норми права; в) рішення справи у вузькому сенсі. Згідно з чинним кримінальним процесуальним законодавством України уповноваженими суб'єктами застосування заходів кримінально-правового характеру є суд, а також слідчий (з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 4 частини першої статті 283 КПК України), або прокурор (з підстав, передбачених частиною першою цієї статті).

У сучасних іноземних державах питання системи елементів кримінально-правового впливу на злочинність розв'язується в рамках комплексної системи заходів такого впливу: заходи кримінального покарання, заходи безпеки, інші заходи кримінально-правового впливу, компенсаційні заходи та заходи відновлення.

У країнах англо-американськоїсистеми права наявна «розмитість» правил призначення кримінально-правових заходів безпеки, що зумовлено відсутністю чітко формалізованих санкцій та суб'єктивним тлумаченням судом «небезпечного стану особи». Втім, заходи безпеки визнаються ефективним засобом захисту суспільства від небезпечних посягань і певних негативних ситуацій. Вони застосовуються поряд із покаранням, так і замість нього, навіть за відсутності вини особи. Переважно такими заходами є: продовжене (або превентивне) тюремне ув'язнення звичних, наполегливих, професійних злочинців; примусова ізоляція і лікування злочинців-наркоманів або алкоголіків; позбавлення певних прав; електронний моніторинг; заборона протиправної поведінки.

У країнах Західної Європи віднесення певних обмежувальних заходів до кримінального покарання або до заходів безпеки окремими державами сприймається по-різному, але сутність та підстави їх призначення здебільшого визнаються однаково всіма країнами. Підставами застосування заходів безпеки визнаються: «суспільно небезпечний стан» особи, що виявляється у вчиненні нею суспільно небезпечного діяння та схильністю до його вчинення, злочинною діяльністю, а їх основною метою - захист суспільства від антисоціальної активності таких осіб, криміногенність ситуації. До заходів кримінально-правового впливу належать, зокрема: превентивний нагляд, охоронний нагляд і профілактичне спостереження; компенсація потерпілому; оприлюднення вироку; заборона користуватися певними правами або обмеження певних прав, пониження у військовому званні; вислання іноземців, встановлення правової характеристики небезпечного стану особи.

У східноєвропейських країнах останніми роками спостерігається розширення системи елементів кримінально-правового впливу на злочинне діяння, у тому числі і за рахунок застосування заходів безпеки. Ряд країн - республіки Молдова, Російська Федерація, Литовська Республіка - формально не визнаючи відповідні заходи як заходи безпеки, передбачають останні як «інші кримінально-правові заходи», або наслідки злочинного діяння. В цілому колишні союзні республіки провели широкі правові реформи у галузі кримінального права. І сьогодні республіки Молдова, Білорусія, Російська Федерація, Литовська та Латвійська республіки передбачають розгалужену

систему кримінально-правових наслідків, серед яких виділяють і заходи безпеки, здебільшого запозичені з кримінальних кодексів європейських країн.

Щодо проблем правового регулювання профілактики дорожньо-транспортного травматизму в Україні

Кальченко Л.В., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права, інспектор відділу зв'язків з громадськістю НАВС

Процес інтеграції України до Євросоюзу висуває перед державною владою ряд умов, серед яких зниження аварійності на вулицях та дорогах країни, а також удосконалення, приведення вітчизняної нормативно-правової бази у відповідність із міжнародними нормами та стандартами у цій сфері. На жаль, сьогодні зростаюча кількість дорожньо-транспортних пригод та важкість їх наслідків залишаються надзвичайно значною і актуальною проблемою для розробки вказаних питань вітчизняними вченими та практиками.

Недостатність уваги до цієї проблеми також зумовлює необхідність постійного інтенсивного дослідження існуючих профілактичних заходів щодо запобігання дорожньо-транспортного травматизму, їх удосконалення та пошуку новітніх ефективних методів та способів попередження травматизму вищезазначеної категорії.

Слід зазначити, що у розумінні визначення поняття «профілактика дорожньо-транспортного травматизму», як серед науковців-кримінологів, так і серед фахівців у галузі адміністративного права немає єдиного підходу. Якщо, наразі, «профілактика» визначається, як система заходів економічного, соціального, культурного, виховного та правового характеру, спрямованих на нейтралізацію або зниження рівня певних негативних явищ, то вказане явище вимагає подальшого наукового обгрунтування в більш широкому сенсі цього поняття. На нашу думку, у сфері дорожнього руху це буде система заходів, спрямованих на зниження рівня аварійності на автомобільних дорогах і вулицях, мінімізацію шкідливих наслідків дорожньо-транспортних пригод, підвищення гарантій безпеки дорожнього руху. Водночас, дослідники проблеми дорожньо-транспортного травматизму переважно приділяли увагу розгляду та вдосконаленню заходів виховного й організаційно-технічного характеру. Не применшуючи значення виховних, організаційних, технічних, культурних, економічних і соціальних напрямів профілактики дорожньо- транспортного травматизму, доцільно зазначити, що для підвищення ефективності та стабілізації цієї діяльності необхідно, щоб усі ці заходи здійснювалися в межах правової регламентації. А отже, враховуючи стан аварійності та негативні тенденції в її розвитку, зростання дорожньо- транспортних пригод за участю пішоходів, питання профілактики дорожньо- транспортного травматизму вимагають постійного правового регулювання з боку держави. Отже, якісне правове регулювання будь-яких правовідносин у суспільстві повинно характеризуватися розмаїттям, масштабністю, комплексністю, тісним взаємозв’язком із станом суспільства та процесами, що відбуваються в ньому. У зв'язку із цим, недосконаліть правового врегулювання питань, що розглядаються, а також питань забезпечення дорожнього руху (у правовому полі) є одним з основних об’єктивних факторів, які детермінують дорожньо-транспортний травматизм.

Не повинні бути винятком і правовідносини у вказаній сфері, адже, безперечним є той факт, що правове регулювання запобігання аварійності на

автомобільному транспорті поширюється і на профілактику дорожньо-транспортного травматизму. Так, норми права, спрямовані на боротьбу з грубими порушеннями правил дорожнього руху водіями, вдосконалення та забезпечення безпеки пасажирських перевезень тощо, однаково впливають і на суспільні відносини, що складаються у сфері забезпечення безпеки пішоходів у дорожньому процесі. Правове регулювання профілактики дорожньо-транспортної аварійності має свої особливості, що зумовлені такими обставинами: 1)присутність особливого об'єкта профілактичного впливу - поведінка пішохода. Г. Максимов зазначав, що основним об'єктом профілактичного впливу є люди - учасники процесу дорожнього руху. У зв'язку з цим, форми і методи профілактики необхідно використовувати диференційовано - залежно від соціально- психологічної характеристики груп населення. 2)суспільна необхідність у профілактиці дорожньо-транспортного травматизму, що виявляється у двоєдиній меті: збереженні життя та здоров'я людей та забезпеченні безпеки дорожнього руху. 3)правове регулювання процесу профілактики дорожньо-транспортного травматизму, що здійснюється державою. Провідною ланкою в системі забезпечення безпеки пішоходів у дорожньому процесі є МВС України, це зокрема наразі підрозділи Державтоінспекції.

Закон України «Про дорожній рух», інші законодавчі акти, як правило, визначають повноваження суб'єктів профілактичної діяльності лише загалом. Проте, яким чином це повинно виконуватись на практиці, які саме заходи повинні вживатися та фінансуватися, законодавець не визначає. Тому основні правові норми, що регулюють діяльність із профілактики дорожньо-транспортного травматизму, містяться здебільшого в інших нормативних актах: Указах президента України, постановах, розпорядженнях Кабінету Міністрів України, відомчих нормативних актах міністерств та відомств України, рішеннях місцевих органів самоврядування. Дослідники вказаної проблематики зазначають, що ними неодноразово наголошувалось на тому, що одним із принципів і недоліків системи нормативного регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху є те, що вони регламентуються багатьма актами різного рівня, не мають чіткого взаємозв'язку між собою, нерідко містять суперечливі вимоги. Таким чином, якщо проаналізувати вітчизняні підзаконні адміністративно-правові акти щодо забезпечення безпеки пішоходів на дорогах та профілактики дорожньо- транспортного травматизму, то ми постанемо перед проблемою недостатньої правової регламентації та визначеності тих форм профілактичної діяльності, що маємо на сьогодні. Серед підзаконних нормативних актів на особливу увагу заслуговують нормативні документи, що затверджують комплексні програми або концепції державної політики у певній сфері. Передбачаючи нечіткість окремих нормативних актів, відсутність визначення конкретних виконавців, їх обов'язків, джерел фінансування заходів і належного контролю виконання все це і ускладнює їх тлумачення та виконання на практиці.

Враховуючи зазначене, підкреслюємо, що аналіз вітчизняних нормативно-правових актів, що містять правові норми щодо профілактики дорожньо-транспортного травматизму, дозволяє зазначити основні недоліки правової регламентації зазначених правовідносин. По-перше, більшість нормативно-правових актів лише частково стосуються забезпечення безпеки пішоходів на дорогах (в основному ці акти регулюють інші правовідносини) і тому не мають чіткого взаємозв'язку між собою. Таким чином, відсутній системний підхід у правовому забезпеченні діяльності з профілактики дорожньо-транспортного травматизму. По-друге, у зв'язку з недосконалістю деяких правових актів або

відсутністю певної конкретизації дій учасників правовідносин під час практичної діяльності суб'єктів профілактики виникають суттєві труднощі у реалізації наявних правових приписів.

По-третє, зміни, що відбуваються у сучасному законодавстві, не завжди своєчасно втілюються в правових актах виконавчих органів. І на останок, скасування дії багатьох нормативних актів (насамперед це стосується наказів МВС), без подальшого прийняття нових актів, які б регулювали зазначені відносини, виходячи із сучасних реалій, залишило багато питань профілактики як дорожньо-транспортного травматизму, так і дорожньо-транспортної аварійності без належної правової регламентації.

Список використаних джерел

1. Правила дорожнього руху України, затверджені постановою КМУ від 10.10.2001р. № 1306
2. Науково-практичний коментар до Закону України «Про дорожній рух»/ За ред. С.М.Тараненко, А.О.Собакаря. - Д., 2004. - 300с.
3. Веселов М. Проблеми правового регулювання профілактики дитячого дорожньо-транспортного травматизму в Україні//Підприємництво, господарство і право. - 2007р. - № 7. - с.62-66.

Кримінологічний аналіз видів профілактики злочинності неповнолітніх

Кальченко Т.Л., кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права НАВС

Загальна соціально-економічна скрута, яку сьогодні переживають різновікові категорії населення України, потребує зосередження зусиль державних органів у справах молоді, фахівців соціальних служб та інших соціальних інституцій, молодіжного громадського активу для вирішення комплексу найгостріших питань, пов'язаних з попередженням асоціальної поведінки молоді та підлітків. Саме тому проведення необхідних заходів з метою профілактики негативних явищ у молодіжному середовищі закономірно стало одним із основних завдань системи центрів соціальних служб для молоді. Актуальність цих завдань підсилюється ще й тим, що з кожним роком зростає кількість кризових явищ у суспільстві. Вони тісно пов'язані не тільки з політичною, соціально-економічною ситуацією та нестабільністю в суспільстві, а і з умовами виховання та побутовим неблагополуччям у сім'ях, недоліками в організації навчально-виховного процесу в закладах освіти, негативним впливом антигромадських елементів тощо. Недостатня увага приділяється організації дозвілля дітей і підлітків, вихованню в них поваги до закону і загальноприйнятих правил поведінки в суспільстві, формуванню позитивного погляду на здоровий спосіб життя.

Соціальна профілактика має на меті зусилля, спрямовані: - на превенцію соціальних проблем чи життєвих криз клієнтів, окремих груп; - попередження ускладнення вже наявних проблем. Це комплекс економічних, політичних, правових, медичних, психолого-педагогічних заходів, спрямованих на попередження, обмеження, локалізацію негативних явищ у соціальному середовищі. Профілактика ґрунтується на своєчасному виявленні та виправленні негативних інформаційних, педагогічних, психологічних, організаційних факторів, що зумовлюють відхилення в психологічному та соціальному розвитку дітей і молоді, в їхній поведінці, стані здоров'я, а також в організації життєдіяльності та дозвілля. У сучасній практиці розрізняють первинну, вторинну та третинну профілактику. Так, відповідно до класифікації Всесвітньої Організації Охорони здоров'я, профілактика поділяється на первинну, вторинну і третинну. Первинна профілактика. Найбільш масова та найбільш неспецифічна, її контингент включає загальну популяцію дітей,

підлітків і молоді, а метою є формування активного, адаптивного, високо функціонального життєвого стилю, спрямованого на здоров'я. Первинна профілактика є найбільш ефективною. Зусилля первинної профілактики спрямовані не стільки на попередження хвороби, скільки на формування здорового способу життя. Первинна профілактика має наступні завдання: ^удосконалювання, підвищення ефективності використовуваних молодою людиною активних, конструктивних поведінкових стратегій; 2)збільшення потенціалу особистіших ресурсів (формування позитивної, стійкої Я- концепції, підвищення ефективності функціонування соціально-підтримуючих мереж, розвиток емпатії, внутрішнього контролю власної поведінки і т.д.). Основними способами реалізації задач первинної профілактики є: - навчання здоровому способу життя: усвідомлення, розвиток і тренування визначених умінь справлятися з вимогами соціального середовища, керувати своєю поведінкою; - надання дітям і підліткам психологічної і соціальної підтримки адекватними підтримуючими системами і структурами. Виконання задач первинної профілактики повинне здійснюватися спеціально навченими в області профілактики психологами, медичними і соціальними психологами і педагогами. Первинна профілактика більшою мірою носить інформаційний характер, оскільки спрямована на формування в особистості неприйняття та категоричну відмову від певних стандартів поведінки та негативних звичок. Її змістом є: по-перше, надання підліткам та молоді інформації про наслідки асоціальних дій, вживання різних видів алкогольних, наркотичних та токсичних речовин;по-друге, роз'яснення правових норм стосовно різних аспектів асоціальної поведінки; популяризація переваг здорового способу життя; формування у підлітків та молоді навичок культурного проведення дозвілля; и по-третє, створення умов для самореалізації особистості в різних видах творчої, інтелектуальної, громадської діяльності. Вторинна профілактика має на меті обмеження поширення окремих негативних явищ, що мають місце в суспільстві чи соціальній групі. Вторинна профілактика серед неповнолініх містить у собі як соціально-психологічні, так і медичні заходи неспецифічного характеру, її контингентом є діти і підлітки з ризикованою поведінкою (бездоглядні діти, діти з кризових сімей, діти вулиці). По своїй спрямованості на контингенти ризику вторинна профілактика є масовою, залишаючись при цьому індивідуальною у відношенні конкретної дитини чи підлітка. Метою вторинної профілактики є зміна мало адаптивної дисфункціональної ризикованої поведінки на адаптивну форму поведінки.

Вторинна профілактика має наступні завдання: 1. розвиток активних стратегій поведінки, що допомагає подолати проблему; 2. підвищення потенціалу особистісних ресурсів. Виконання програм вторинної профілактики повинно здійснюватися спеціально навченими професіоналами-психотерапевтами, психологами, соціальними працівниками, педагогами і мережею непрофесіоналів - членів груп само- і взаємодопомоги, консультантами. Ефект від програм вторинної профілактики більш швидкий, але менш універсальний і діючий, ніж від первинної. Третинна профілактика - комплекс соціальних, освітніх та медико-психологічних заходів, спрямованих на відновлення особистісного та соціального статусу людини, повернення її в сім'ю, освітній заклад, трудовий колектив, до суспільно-корисної діяльності. Тому соціально- педагогічна діяльність в межах третинної профілактики зосереджується в різноманітних осередках допомоги особистості: реабілітаційних центрах, дружніх клініках для молоді, анонімних кабінетах, громадських приймальнях. Третинна профілактика серед дітей, підлітків і молоді є переважно медико-соціальною, індивідуальною і направлена на

попередження переходу сформованого захворювання в його більш важку форму, наслідків у вигляді стійкої дезадаптації. Крім цих видів профілактики, розрізняють ще загальну та спеціальну профілактики. Загальна профілактика полягає у здійсненні профілактичних заходів, спрямованих на виникнення певних проблем у майбутньому людини (на попередження негативної ризикованої поведінки підлітків). Спеціальною профілактикою називається система заходів, спрямованих на попередження та локалізацію конкретних негативних явищ в поведінці людей (профілактика підліткового суїциду, профілактика небезпечної статевої поведінки тощо). Отже, профілактика є комплексом конкретних соціальних заходів (економічних, організаційних, управлінських, культурно-виховних і інших), здійснюваних з метою попередження негативних явищ, зменшення їх кількості аж до повного викорінення шляхом виявлення і усунення причин і умов, які сприяють протиправній поведінці. Профілактика не заперечує біологічних або генетичних чинників, але розглядає їх в більш широкому психологічному і культурному контексті. Сутність змін, що відбуваються, полягає не тільки в переорієнтації з убезпечення (втручання) на профілактику; новий підхід ще більшою мірою виявляється в самій організації профілактики.

Особливості профілактики злочинності неповнолітніх, що здійснюється ОВС, визначається низкою обставин. Вона є найбільш дієвим засобом боротьби зі злочинністю, насамперед тому, що забезпечує виявлення і нейтралізацію її причин. Значною мірою це - недопущення самої можливості вчинення злочинів. У процесі профілактики криміногенні фактори можуть піддаватися впливу тоді, коли вони ще не набрали сили і через це їх легше можна усунути. Втім, арсенал засобів профілактики злочинів дає змогу переривати розпочату злочинну діяльність, не допускати настання шкідливих наслідків. Профілактика злочинності дає можливість вирішувати питання боротьби з нею найбільш гуманними способами з найменшими втратами для суспільства. Профілактика противоправної поведінки неповнолітніх полегшується тим, що формування наміру вчинити злочин, зазвичай, відбувається поступово і потребує певного часу. Тому при виявленні злочинного наміру ще до того, як особа безпосередньо розпочне його реалізацію, першочергове значення має невідкладне реагування суб'єктів профілактики, метою якого є забезпечити добровільну відмову осіб від вчинення злочину.

Про деякі змістовні елементи криміналістичної характеристики злочинів, що вчиняються у виправних колоніях

Карпенко Н.В., здобувач кафедри кримінального процесу НАВС

Оцінка ефективності процесу виконання та відбування кримінальних покарань, як показало вивчення наукової літератури, є відображенням існуючих у кримінально-виконавчому праві України та інших галузях права поглядів, на основі яких пізнання спрямованості діяльності ДКВС України можна вважати таким, що будується на системі соціально значимих цінностей тобто на певній сукупності критеріїв. При цьому, як вірно зробила висновок І.С. Яковець, ціннісне ставлення до проблеми ефективності діяльності органів та установ виконання покарань має бути заснованим не на суб’єктивному ставленні суб’єкта оцінювання до критеріїв такої оцінки, а на об’єктивному, всебічному та повному знанні їх змісту [1, с. 67].

Одним із таких критеріїв виступають статистичні, включаючи криміналістичні дані, що характеризують те чи інше соціально-правове явище. Як з цього приводу у свій час зауважили Ф.А. Брокгауз та І.А. Єфрон, статистичні спостереження завжди мають масовий характер і здійснюються тільки щодо великої кількості предметів, явищ або фактів, хоча й однорідних, але водночас настільки різних, що спостереження за одним із них не дає підстав для висновків про інші. Саме тому ґрунтовне та об'єктивне дослідження специфічних ознак кожного із них можливе лише в межах статистичної сукупності [2, с. 476].

Такою в цілому має тут і криміналістична є характеристика суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин (засуджених і персоналу ДКВС України), що важливо з огляду оцінки ефективності вирішення завдань кримінального судочинства в умовах виправних колоній. Як з цього приводу влучно висловилась І.С. Яковець, основу процесу оцінки ступеня ефективності діяльності ДКВС України, як певної логічної операції, становить аксіологічна інтерпретація явищ, подій чи дій. Тому використання в ході такої оцінки завчасно визначених критеріїв є ціннісним ставленням відповідного суб'єкта оцінювання до діяльності органів та установ виконання покарань, а саме оцінка з філософської точки зору - це і є аксіологічний (ціннісний) підхід до проблеми ефективності діяльності ДКВС України [1, с. 67].

Другим таким критерієм оцінки (після кількісно-якісної характеристики суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин) є аналіз результатів виконання та відбування кримінальних покарань щодо окремо взятого засудженого, відносно якого порушено кримінальне провадження. Зокрема, встановлено, що у 2013-2014 р.р, незважаючи на вжиті в ДПтС України заходи щодо підтримання в ДКВС України належного правопорядку, а також зменшення чисельності засуджених (на 20 тис. осіб по зрівнянню з 2012 р.) рівень злочинності у розрахунку на 1 тис. осіб збільшився на 3,6% і становив 4,06 (у 2012 р. - 3,92) [4].

Всього за вказаний період в УВП і СІЗО засудженими та ув'язненими під варту було вчинено на 10,6% менше злочинів, ніж за аналогічний період 2012 р. (515 проти 576). При цьому значно вище середнього є рівень злочинності в УВП і СІЗО управлінь ДПтС України у Кіровоградській (8,58), Волинській (6,05), Сумській (6,01), Запорізькій (5,7) та Одеській (5,11) областей.

Вивчення матеріалів службових розслідувань та архівних кримінальних проваджень показало, що таке зростання рівня злочинності, в основному, відбулось за рахунок активізації роботи щодо протидії наркозлочинності, внаслідок чого протягом 2013 року серед засуджених та осіб, взятих під варту, було задокументовано 44 злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прокурорів та інші злочини проти здоров'я населення (розділ XIII Особливої частини КК України). Крім цього, у 2013 році відбулось зростання рівня злочинності серед засуджених у виправних колоніях середнього рівня безпеки (ч. 2 ст. 18, ст. 139 КВК) при зменшенні чисельності цих осіб у зазначених УВП на 9,3%.

Як встановлено у ході даного дослідження, основною причиною такого зростання злочинності у місцях позбавлення волі (УВП та СІЗО) стало погіршення роботи персоналу ДКВС України у напрямку запобігання втечам із дільниць соціальної реабілітації (ст. 96 КВК). Зокрема, кількість таких злочинів у колоніях середнього рівня безпеки збільшилась з 16 до 25, або на 56% по зрівнянню з 2012 р., а злочинів, передбачених ст. 342 КК «Опір представникові влади, працівників правоохоронного органу, державному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного

кордону або військовослужбовцю» та ст. 345 КК «Погроза або насильство що працівників правоохоронного органу» - на 66% (з 9 злочинів у 2012 р. до 15 злочинів у 2013 р.) [3].

Як свідчить практика, неналежним чином виконується в ДКВС України й інше, визначення на законодавчому рівні, завдання - запобігання вчиненню злочинів іншими особами. Зокрема, щорічно персонал органів та установ виконання покарань стає суб'єктом різноманітних злочинів, що вчиняються відносно засуджених або пов'язаних з посяганням на інші об'єкти кримінально-правової охорони (злочини у сфері службової діяльності; проти правосуддя; у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин; т. ін.). Так, тільки у 2013 р. персонал ДКВ України було вчинено 56 кримінальних правопорушень (11- персоналом СІЗО; 40 - УВП; 5 - КВІ) [4, с. 19].

Все це, без сумніву, слід враховувати при проведенні досудового розслідування по злочинам, що вчиняються у виправних колоніях.

Список використаних джерел:

1. Яковець І.С. Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання кримінальних покарань: монографія / І.С. Яковець. - Х.: Право, 2013. - 392 с.
2. Брокгауз Ф.А., Ефрон И.А. Энциклопедический словарь. - СПб., 1901. - Т. XXXI-А. - 796 с.
3. Аналіз стану криміногенної обстановки в установах виконання покарань Державної пенітенціарної служби України за 2002-2013 роки. - Режим доступу: www.kvs.gov.ua/peniten/cjntrol/main/uk/index.
4. Про стан додержання законності при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян у 2013 році // Інформаційно-аналітичний бюлетень. - К.: Ген. прокур. України, 2013. - 21 с.

Види суб'єкта злочину

Катеринчук К.В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін ННІПП НАВС

Теорія кримінального права визначає види суб'єктів злочинів - це загальний (ознаки якого містяться в ч. 1 ст. 18 КК) та спеціальний (ч.ч. 2, 3, 4 ст.18 КК). Звісно серед науковців точаться дискусії щодо видів суб'єктів.

Так, І.О. Харь [1] досліджуючи теоретичні та прикладні проблеми суб'єкта злочинів проти здоров'я особи визначив, що деякі автори стверджують, що ними можуть бути як приватні, так і службові особи [2]. Приватна особи як суб'єкт злочину - це фізична осудна особа, якій виповнився до моменту вчинення злочину вік кримінальної відповідальності, яка вчиняє злочин, не маючи функції та статусу службової та неслужбової особи, не перебуває в трудових відносинах, діє як приватна особа не в інтересах суспільно корисної діяльності [1].

Інші науковці вважають, що суб'єктами злочинів можуть бути будь-які особи [3]. Існує думка, що суб'єктом злочину можуть бути як громадяни, так і службові особи [4]. З даною позицією ми не можемо погодитися, так-як громадянство є ознакою спеціального суб'єкта злочинів, отже автор не передбачає загального суб'єкта злочинів, а визначає спеціального, ними можуть бути лише громадяни та службові особи. В такому випадку всі інші можливі ознаки спеціального суб'єкта злочину (стать, вік, родинні стосунки, хвороба та інше) до уваги не беруться.

У теорії кримінального права суб'єкти злочинів також класифікуються на загальний і спеціальний [5]. Таку позицію підтримують більшість науковців, хоч деякі вважають, що поділ суб'єктів на загальний і спеціальний, дійсно не є достатнім, бо не відображає соціального і правового статусу суб'єкта [6, с. 484].

В КК є статті, в яких передбачена кримінальна відповідальність осіб, яких не можливо визначити як спеціальний суб'єкт, так як його ознаки прямо не передбачені в Загальній частині КК. Разом з тим таких осіб не можуть притягнути до кримінальної відповідальності без встановлення ряду спеціальних ознак. Дану групу спеціальних суб'єктів, Анощенкова С. та Крапівіна О, пропонують віднести до спеціальних суб'єктів з нормативно не визначеними ознаками, тобто як різновид спеціального суб'єкта [7]. До них можливо було б віднести суб'єкта злочину передбачених статтями 130 та 133 КК. Але встановлення різновидів спеціального суб'єкта не є доречним. На нашу думку, потрібно Загальну частину КК доповнити статею, яка б нормативно визначала статті або їх частини, в яких суб'єкт злочину - спеціальний, так як це зазначено в статті 22 щодо визначення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність.

Отже, супуречки, що виникають в наслідок визначення видів суб'єктів злочинів можуть викликати помилки на практиці. Тому, на нашу думку, дане положення, зумовлює необхідність більш поглибленого дослідження суб'єкта злочину та його видів.

Список використаних джерел:

1. Харь І.О. Теоретичні та прикладні проблеми суб'єкта злочинів проти здоров'я особи за КК України /І.О. Харь // Юридична наука. - 2012. - № 2. - 128 - 136.
2. Кримінальне право України. Загальна частина : Підручник для юр. вузів і факультетів / М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін., за ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація.
- Київ - Харьков: Юринком Інтер - Право, 2001. - С. 130-141.
3. Писарев А. Правовая охрана и защита лесов / А. Писарев // Советская юстиция. - 1982. - № 7.
- С. 7-10.
4. Пакутин В. Ответственность за незаконную порубку леса / В. Пакутин // Соц. законность. - 1978. - № 11. - С. 40 - 42.
5. Светлов А.Я. Ответственность за должностные преступления / А.Я. Светлов. - К. : Наукова думка, 1978. - 303 с.
6. Гавриш С.Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні. Проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства / С.Б. Гавриш. - К. : Інститут Законодавства Верховної Ради України, 2002. - 636 с.
7. Анощенкова С., Крапивина О. Субъект преступления, признаки которого устанавливаются путем толкования закона / С. Анощенкова, О. Крапивина // Уголовное право. - № 3. - 2009. - С. 4 - 6.

Кримінальна субкультура та її вплив на поширення витоків злочинного світу в суспільстві

Кващук В.А., курсант юридичного факультету ІКВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Кирилюк В.А.*

Дослідження кримінальної субкультури як суспільної реальності сьогодення розширює та збільшує можливості для грунтовної протидії злочинності та до послаблення її впливу, стає запорукою вдосконалення профілактичної роботи та антикримінальної діяльності, спрямованої на зменшення суспільно небезпечного впливу кримінальної субкультури на конкретну особу, окрему групу, на державу та суспільство в цілому.

Під кримінальною субкультурою в науковій літературі розуміють систему цінностей кримінальних об'єднань. Вона є проявом деструкції та деградації злочинців. Потрапивши до кримінальної групи і сприйнявши її субкультуру, особа звільняється від соціальних заборон, а нерідко порушення цих заборон не тільки схвалюється, а є однією із норм кримінальної субкультури, що впливає на рецидивну злочинність у місцях позбавлення волі[1, с. 52]. О. Старков, посилаючись на американську кримінологічну літературу (Емпі), пояснює, що кримінальна субкультура «не спрямована проти культури, вона є

її розвитком, але регресивним, зворотнім; крім того, вона находиться ніби під культурою, нижче неї, тому і називається субкультурою»[2, с. 48].

Засуджені постійно перебувають на «перехресті» двох нормативно-ціннісних систем - формальної, або офіційної (норми її установлено державою і закріплено в законодавстві) і неформальної. Формальні норми мають регламентуючий характер, і пропонують індивіду певні правила поведінки, що спрямовані на позитивне ставлення та розуміння правових установ. Неформальні норми діють у мікрогрупах засуджених у формі традицій і звичаїв. Також елементами кримінальної субкультури засуджених є особлива мова (жаргон), пісні, татуювання, системи таємного зв'язку тощо.

Кожен засуджений індивідуально вирішує як поводити себе в місцях позбавлення волі. Дехто не зважає на інших і залишається зі своїми вже набутими звичками та рисами, але багато засуджених мають особливість переймати звички інших засуджених, які можливо мають більший авторитет. Засобами для самоствердження серед злочинних груп, як вже згадувалось, можуть бути татуювання, жаргон, пісні, клички або використання заборонених речей, створення для них схованок різних видів складності.

Татуювання є важливим атрибутом самовираження злочинного середовища, адже символіка татуювань злочинців тісно пов'язана з традиціями, звичаями і законами кримінальної субкультури. Значна кількість татуювань наноситься насильно (вони називаються «нахабами»). Даний вид татуювань наноситься особам, що займаються статевими збоченнями, які були поміченими в крадіжці у «своїх», тим що програли в карти, тим що не дотримали даного слова, доносчикам.

Як зазначає Ю.К.Александров, останнім часом, татуюються в основному особи молодіжного віку. Дорослі віддають перевагу не наносити або наносити їх на приховані ділянки тіла. Однією з причин відмови дорослих і досвідчених засуджених від нанесення татуювань є небажання мати зайву особливу прикмету[3, с. 54].

Відомо, що носієм культури є мова. На сьогоднішній день вона виявиласявся пронизана термінологією кримінального жаргону, на якому охоче говорять як підлітки, так і представники влади, посадові особи. Прослідковується досить небезпечна тенденція втрати чистоти національної мови, а це - найсерйозніший симптом наростання процесу глибокої криміналізації суспільства. Особливо важливо підкреслити, що ця криміналізація в першу чергу торкається підростаючого покоління, як найактивнішої в кримінальному відношенні частини суспільства і найуразливішої по своїх вікових особливостях до мовних інновацій. [4 с. 57-61].

Досліджуючи проблему впливу кримінальної субкультури на суспільство слід відзначити, насамперед, заходи боротьби із нею як у місцях позбавлення волі так і на волі. Щодо місць позбавлення волі, то тут слід було б спробувати нейтралізувати вплив носіїв кримінальної субкультури на «новоприбулих» засуджених, які одразу підпадають під тиск, що спрямований на залучення до дотримання традицій і норм кримінального співтовариства. Наприклад, доцільно розвінчувати кримінальні традиції, підривати авторитет лідерів кримінального середовища, а також формувати у громадян негативне відношення до антигромадської субкультури з метою послаблення механізму її впливу, особливо на неповнолітніх. Щодо викорінення елементів кримінальної субкультури поза межами місць позбавлення волі, то тут варто було б певним чином перебудувати діяльність правоохоронної системи держави. Перш за все, слід удосконалювати кримінальне законодавство, яке повинно відповідати відносинам в суспільстві, що склалися на даний момент. Вважається за

доцільне спробувати вилучити із загального обігу такі елементи кримінальної субкультури як загальнодозволена поширеність кримінальної лірики, мови тощо. Самим же громадянам, варто було б уникати спілкування із представниками кримінального світу, не піддаватися на їх провокації.

Фундаментальні дослідження кримінальних традицій і звичаїв, дозволяють дійти висновку, що спільними для кримінального середовища традиціями і звичаями є: ухилення від суспільно корисної праці; набуття та підвищення злочинної кваліфікації; приховування злочинного способу життя і поведінки; додержання субординації відповідно становищу, яке займається в злочинній ієрархії; безперечне підкорення лідеру; виконання колегіальних рішень, утверджених злочинними угрупуваннями; недопущення проникнення в своє середовище осіб, підозрюваних у співпраці з правоохоронними органами[5 с. 129].

Місця позбавлення волі перетворюються на своєрідні школи з обміну досвіду, оскільки по виразу самих злочинців їх іменують «академією», що співпадає з думкою відомих учених. Так, відомий революціонер-анархіст П. Кропоткін писав, що в'язниці - це «університети злочинності». Тож, варто припинити цей негативний резонанс, а для збереження правослухняного суспільства вживати усіх заходів для того, щоб засуджені після відбуття покарання в місцях позбавлення волі поверталися до суспільства повноцінними його членами.

Список використаних джерел:

1. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: [Підручник для студентів юрид. спец. вищ. навч. закладів] / І.М. Даньшин, В.В. Голіна, О.Г. Кальман, О.В. Лисодєд; За ред. проф. І.М. Даньшина. - Харків: Право, 2003. - 352 с.
2. Старков О. В. Криминальная субкультура : спецкурс / О. В. Старков. - М. : Волтерс Клівер, 2010. - 240 с.
3. Александров Ю.К. «Очерки криминальной субкультуры.» - М.: «Права человека», 2001. - 152 с.
4. Пирожков В.Ф. «Законы преступного мира молодежи (криминальная субкультура)»Тверь, 1994. - 279 с.
5. Лебедев С. Я.Традиции и обычаи в системек риминологической детерминации (теоретические и методологические основы исследования): - 1995. - С. 129.

Проступок в кримінальному праві України та європейський досвід

Кожевніков В.О., студент юридично-психологічного факультету ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук , доцент *Вартилецька І.А.*

Згідно нового КПК України 2012 року було введено розподіл кримінального правопорушення на злочини та проступки, однак ці зміни обмежились процесуальним законодавством.

Пункт 7 частини 1 статті 3 КПК України відносить до закону про кримінальну відповідальність КК України та закон України про кримінальні проступки, який не прийнятий і до сьогодення. Однак дана новація суперечить Кримінальному кодексу України, який зазначає в частині 1 статті 3, що законодавством про кримінальну відповідальність в Україні становить лише кримінальний кодекс України [1, с.5].

Згідно глави 25 КПК України дізнання по кримінальним проступкам відрізняється від досудового розслідування по злочинам забороною на ведення негласних слідчих (розшукових) дій та застосування запобіжного заходу у вигляді застави, домашнього арешту, взяття під варту.

Частина 1 статті 302 КПК України встановлює можливість спрощеного провадження про кримінальні проступки у випадку коли підозрюваний визнає свою провину. В такому разі прокурор відправляє обвинувальну постанову в суд, який розглядає в спрощеному провадженню її без судового розгляду [2,

Чіткого визначення кримінального проступку в національному законодавстві не дано і до тепер. 17.10 2013 Верховною Радою України було зареєстровано проект Закону № 3438 «Про внесення змін до Кримінального і Кримінально-процесуального кодексів України щодо запровадження інституту кримінальних проступків».

За цим проектом передбачалося визнати кримінальним проступком діяння, за яке передбачене покарання у вигляді арешту на строк до 6 місяців, обмеження волі строком до 2 років, або інше більш м'яке покарання, за винятком штрафу у розмірі понад 1000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Однак даний законопроект так і не був ухвалений парламентом [3].

В той же час кримінальний проступок виступає загальноприйнятим поняттям в кримінальному праві європейських держав.

Так, кримінальне право Франції визнає проступок як категорію, різновид злочинного діяння. Критерієм класифікації в даному випадку виступає тяжкість діяння.

До осіб, що вчинили кримінальні проступки у Франції застосовують так званні виправні покарання.

Згідно ст. 131-3 Кримінального кодексу Франції до виправних покарань крім штрафу, праці в суспільних інтересах, додаткових покарань належить позбавлення волі причому згідно ст.131-4 КК максимальний строк позбавлення волі за проступок може становити до 10 років. Для порівняння - за злочин від 10 до 30 років, або довічне ув'язнення. Згідно ст.131-5 КК Франції покарання у вигляді тюремного ув'язнення строком до 360 діб може бути замінено судом на штраф [4].

Від категорії злочинного діяння (проступку чи злочину) за французьким законодавством залежить і процедура попереднього слідства і судового розгляду. Попереднє слідство є обов'язковим лише для злочинів, для проступків воно факультативне. Кримінальні проступки на відміну від злочинів розглядаються не судами, а виправними трибуналами [5; с. 153-155].

За Кримінальним кодексом Німеччини (абзаци 1 і 2 параграфу 12 КК) проступком є протиправне діяння, за яке в якості мінімального покарання передбачене позбавлення волі на строк менше ніж за злочин, тобто менше 1 року або грошовий штраф [5, с.189].

Злочин як за німецьким, так і за французьким кримінальним законодавством може бути вчинений лише умисно, тоді як проступок може бути і вмисним і через необережність.

Для введення інституту кримінального проступку в Україні потрібно спочатку розробити перелік проступків шляхом включення до нього злочинів невеликої тяжкості, а також адміністративні правопорушення, які в міжнародному праві вже відносяться до кримінальних проступків.

Головне завдання впровадження цього інституту - дотримання прав і свобод людини і громадянина, обмеження повноважень органів досудового розслідування, декриміналізація злочинів невеликої тяжкості, заміна їх на кримінальні проступки із обмеженням обсягу відповідальності, включення адміністративних правопорушень до єдиної системи кримінальної юстиції, що дасть можливість кримінально-процесуального захисту підозрюваним, підсудним по адміністративним правопорушенням.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : за станом на 3 лютого 2014 р. / Верховна Рада України. - Офіц. вид. - К. : Парлам. вид-во. 2014. - 176 с.

2. Кримінально-процесуальний кодекс України : за станом на 3 лютого 2014 р. / Верховна Рада України. - Офіц. вид. - К. : Парлам. вид-во, 2014. - 258 с.

3. Проект Закону про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України шодо запровадження інституту кримінальних проступків [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/ на 23.01.2015.
4. Уголовный кодекс Франции/ перевод с французского -СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. - 650 с.
5. Есаков Г.А., Крылова Н.Е., Серебренникова А.В. Уголовное право зарубежных стран. - М.: Проспект, 2009 - 336 с.

Про види і форми контролю забезпечення безпеки у кримінально-виконавчій діяльності України

Журавська З.В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права і процесу Східноєвпропейського національного університету імені Лесі Українки
Колб І.О., кандидат юридичних наук, старший прокурор відділу прокуратури міста Києва

Створюючи правовий механізм і гарантії реалізації його норм у певній сфері діяльності, будь-яка держава та її суспільні інститути не можуть обійтися без контролю за їх виконанням відповідними суб'єктами правових відносин [1, с. 19]. Зазначене цілком стосується й діяльності персоналу ДКВСУ, зокрема й питань, пов'язаних із забезпеченням особистої безпеки засуджених у виправних колоніях, хоча контроль не є єдиним і головним змістом його діяльності. Водночас ми поділяємо позицію В. Б. Авер'янова й О. Ф. Андрійка, які переконані, що недооцінювання та применшення ролі контролю можуть призвести до неконтрольованості ситуації, зниження рівня керованості й навіть хаосу. На цій підставі не слід схилятися до цілковитого заперечення контролю та критики його надмірності, тенденція до чого стала поширеною останніми роками; це стосується й перебільшення значення контролю, у якому вбачають розв'язання всіх проблем, що наявні в державному управлінні [2, с. 34]. Не вдаючись до з'ясування різних значень змісту поняття «контроль» і його синонімічних виражень у термінах «моніторинг», «контролінг» тощо, які вживають у науковій літературі [1, с. 19-23] та на практиці, оскільки це не входить до предмета й задач нашого дисертаційного дослідження, доречно проаналізувати його суть і соціально-правовий зміст загалом, а також рівень забезпечення та реалізації в діяльності ДКВСУ.

У наукових джерелах поняття «контроль» розглядають у широкому та вузькому аспектах. Зокрема, у першому випадку під контролем розуміють перевірку, облік діяльності кого-, чого-небудь, нагляд за кимось, чимось. У вузькому змісті цей термін зводиться до перевірки: виконання рішень, прийнятих вищою організацією; розпоряджень різних рівнів системи управління; дотримання організаційних, економічних й інших нормативів тощо [1, с. 20].

Отже, якщо керуватися цими теоретичними підходами, то під контролем за діяльності персоналу виправних колоній щодо дотримання законності та внутрішнього порядку у процесі забезпечення особистої безпеки засудженого слід розуміти як діяльність визначених законом суб'єктів за рівнем реалізації відповідних правових норм і приписів, спрямованих на виконання завдань, пов'язаних із конституційним правом особи на безпеку її життєдіяльності під час відбування визначеного судом кримінального покарання.

Аналіз чинного кримінально-виконавчого й оперативно-розшукового законодавства України надає можливість виокремити такі види контролю в цьому напрямі діяльності персоналу ДКВСУ: 1) прокурорський нагляд за виконанням кримінальних покарань (ст. 22 КВК України); 2) відомчий

контроль (ст. 23 КВК України); 3) контроль, який здійснюють під час відвідування УВП Президент України й інші посадові особи (ст. 24 КВК України); 4) судовий контроль (ст. 4 КВК України, ст. 21, 35, 369 та інші КПК України; 5) громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань (ст. 25 КВК України); 6) міжнародний контроль 7) контроль Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; 8) оперативно-розшуковий контроль (ст. 104 КВК України, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Згідно з результатами даного дослідження, однією з обставин, що негативно позначається, зокрема на роботі прокурорів у цьому напрямі, є недотримання ними вимог принципу гласності, що визначений як пріоритетний у Законі України «Про прокуратуру» та спеціальному наказі Генеральної прокуратури України «Про організацію роботи органів прокуратури України з реалізації принципу гласності» від 14 липня 2006 р. № 11гн, а також в Указі Президента України «Про заходи щодо забезпечення особистої безпеки громадян та протидії злочинності» від 19 липня 2005 р. № 1119/2005.

Аналогічні проблеми у ході реалізації на практиці мають й інші види контролю у сфері виконання покарань України.

Зокрема, головними завданнями оперативно-розшукового контролю, пов'язаного із забезпеченням особистої безпеки засуджених у виправних колоніях, слід визначити: а) оцінювання зазначеної діяльності, що здійснюють інші суб'єкти; б) аналіз рівня дотримання засудженими правил безпеки; в) ефективність використання отриманих унаслідок ОРД результатів для повного усунення наявних джерел небезпеки для життя та здоров'я цієї особи під час відбування покарання.

Узагальнивши проаналізовані матеріали, можна запропонувати таке визначення поняття оперативно-розшукового контролю з питань забезпечення особистої безпеки персоналу та засуджених у виправних колоніях: це визначена нормативно-правовими актами діяльність оперативних підрозділів ДПтСУ, яка спрямована на перевірку відповідними оперативно-розшуковими формами, методами й засобами рівня безпечної життєдіяльності осіб з числа персоналу та засуджених, щодо яких, за чинним законодавством України, застосовано заходи безпеки у виді переведення в безпечне місце.

Список використаних джерел:

1. Беньковський С. Ю. Соціально-правове призначення контролю за діяльністю державних органів / С. Ю. Беньковський // Формування пенітенціарної системи України : матеріали наук.-практ. конф. (Одеса, 25 трав. 2012 р.). - О. : Управління ДПтС України; Одеський держ. ун-т внутр. справ; Міжнар. гуманіт. ун-т, 2012. - С. 19-23.

2. Державне управління: теорія і практика / за заг. ред. В. Б. Аверянова. - К. : Юрінком Інтер, 1998. - 348 с.

Про зміст оперативно-розшукової характеристики незаконного заволодіння транспортними засобами

Колб С.О., старший державний ревізор-інспектор Луцької ОДНІ ГУ Міністерства доходів і зборів України у Волинській області

Розвиток теорії оперативно-розшукової діяльності засвідчив, що кримінологічна, кримінально-правова та інші характеристики злочинів по своєму змісту не включають та в цілому не забезпечують виконання завдань ОРД, визначених, зокрема, в ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Втім, як вірно зробили висновок ряд вчених (А.В. Баб'як, О.О. Дерев'ягін, М.В. Стащак), у сучасній науці ОРД виокремлено категорію, яку

називають оперативно-розшуковою характеристикою [1, с. 36]. Поряд з цим, у науковій літературі досі вживається таке поняття, як «оперативно-тактична характеристика» під якою розуміють характеристику кримінальної або криміногенної події, яка є елементом оперативно-розшукової ситуації [2, с. 44-45]. Саме цей елемент і утворює умови, що сприяють підготовці та вчиненню злочину або маскуванню факту протиправного діяння.

Крім цього, 1.1. Басецький мову в своїх роботах веде про оперативно-тактичну характеристику злочинності [3, с. 92-93] вважаючи, зокрема, що оперативно-тактична характеристика - це науково-практичний термін, що визначає сукупність ефективних організаційно-тактичних рішень.

Г.Т. Кабанов переконаний, що оперативно-тактична характеристика містить дані, які відображають оперативну обстановку в регіоні, стан боротьби зі злочинами, кримінологічні особливості злочинців, способи вчинення протиправних діянь, засоби маскування факту злочину, місця збуту викраденого, причини та умови, що сприяють вчиненню злочинів, тощо [4, с. 71]. Наукові напрацювання й виступили методологічним підґрунтям для виведення поняття «оперативно-розшукової характеристики злочинів» [2, с. 34-38].

Разом з тим, варто зупинитись і на такій проблемі, як складові елементи (системоутворюючі ознаки) цієї характеристикам, уявлення про, які, як свідчить вивчення наукової літератури, змінювались залежно від етапу розвитку теорії ОРД та змісту її предмету.

До даної характеристики вчені у свій час відносили:

1) відомості про стан, динаміку та особливості вчинення окремих кримінальних діянь;

2) опис протиправних дій, подій, явищ, які пов'язані з ними: криміногенне та кримінальне середовище, злочинна поведінка тощо;

3) узагальнена інформаційна модель злочинної події;

4) сукупність основних ознак різних видів злочинів;

5) сукупність відомостей про стан, динаміку діяльності і структуру організованих злочинних груп корисливо-насильницького спрямування, а також відомостей, що характеризують суб'єкти вчинення злочинів і об'єкти посягання, які повинні розглядатися з позиції ефективності застосування оперативно-розшукових та оперативно-технічних заходів з метою припинення злочинної діяльності й розкриття вчинених ними злочинів.

При цьому така характеристика формується з таких елементів, які без сумніву, необхідно обов'язково брати до уваги під час проведення оперативної розробки організованих злочинних груп корисливо-насильницького спрямування;

6) система значущих для ОРД ознак та їх взаємозв'язок, що впливають на побудову оперативних версій і розслідування злочинів;

7) комплекс кримінально-правових, кримінологічних, психологічних та інших (спеціальних) ознак, які розглядаються під кутом зору вирішення оперативно-розшукових задач;

8) сукупність відомостей, що належать до кримінально-правового аспекту кримінальної події, що перевіряється, а також криміналістичної та віктимологічної характеристики;

9) окрема наукова категорія, яка є інформаційною моделлю злочину і грунтується на елементах кримінально-правової, кримінологічної, криміналістичної, соціально-психологічної та віктимологічної характеристик злочинної події, а також на спеціальних відомостях про типові дії злочинців щодо маскування злочинів та протидії правоохоронних органів, що сприяє

ефективному вирішенню завдань по розкриттю злочинів оперативними підрозділами ОВС;

10) окрема наукова категорія, яка є узагальненою комплексно-системною інформаційною моделлю злочинної діяльності (діяння);

11) науково розроблена система найбільш суттєвих, типових для певної категорії злочинів ознак та властивостей, що відображаються в об'єктивній реальності й мають значення для найбільш доцільного та правильного застосування заходів та засобів оперативно-розшукової діяльності (І.М. Зубач) [5, с. 11]; ін.

Таким чином, аналіз основних ознак оперативно-розшукової характеристики злочинів, що вчиняються організованими злочинними угрупуваннями в Україні, дає можливість не тільки визначити основні тенденції розвитку даного суспільного небезпечного явища, але й виокремити вузькі та проблемні моменти, на які варто акцентувати увагу при розробці теоретико-прикладних засад удосконалення правового механізму протидії організованій злочинності,включаючи й питання, що пов'язані з незаконним заволодінням організованими злочинними угрупуваннями транспортними засобами.

Список використаних джерел:

1. Баб'як А.В., Дерев'ягін О.О., Стащак М.В. Особливості протидії злочинам підрозділами карного розшуку в курортних місцевостях України: монографія / Баб'як А.В., Дерев'ягін О.О., Стащак М.В. - Львів: ЛьДУВС, 2012. - 172 с.

2. Худяков Ю.М.Значение и содержание оперативно-тактической характеристики для раскрытия преступлений различных видов / Ю.М. Худяков // Проблемы совершенствования деятельности аппаратов милиции и криминалистических подразделений. - М.: ВНИИ МВД СССР, 1979. - Вып. 2. - С. 44-53.

3. Басецкий И.И. Словарь оперативно-розыскной терминологии / И.И. Басецкий. - Мн.: Академия МВД Республики Беларусь, 1993. - 264 с.

4. Кабанов Г.Т. Квартирные кражи. Предупреждение и раскрытие. Оперативно-розыскная тактика: учеб. пособие / Г.Т. Кабанов и др. - Мн.: Академия МВД Беларусь, 1995. - 246 с.

5. Зубач І.М. Попередження та розкриття злочинів у банківській сфері (оперативно-розшуковий аспект): Автореф. дис...канд. юрид. наук / 21.07.04. - Х.: ХНУВС, 2004. - 16 с.

Проблеми кримінальної відповідальності за ухилення від відбування покарання у виді обмеження волі

Копієвська Н.О., студент 4-К курсу юридичного факультету ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Процюк О.В.*

Протягом 2014 року засудженими до обмеження волі вчинено 70 злочинів, відповідальність за які настає згідно ст. 390 Кримінального кодексу України від 05 квітня 2001 року.

Диспозиція даної статті визначає чотири самостійні діяння, які вчиняються особою, засудженою до обмеження волі, кожне з яких утворює об'єктивну сторону: 1) самовільне залишення місця обмеження волі; 2) злісне ухилення від робіт; 3) систематичне порушення громадського порядку чи встановлених правил проживання; 4) неповернення до місця відбування покарання особи, засудженої до обмеження волі, якій було дозволено короткочасний виїзд, після закінчення строку виїзду [1].

Одним із діянь, що викликає найбільше проблем при вирішенні питань щодо притягнення засудженого до обмеження волі до кримінальної відповідальності є самовільне залишення місця обмеження волі. Так, у відповідності до ст. 56 Кримінально-виконавчого кодексу України від 11 липня 2003 р. (КВК України) засуджені до обмеження волі відбувають покарання у виправних центрах, а тому виправний центр можна вважати місцем обмеження

волі. Кримінальна відповідальність настає саме за самовільне залишення місця обмеження волі. В законодавстві зміст поняття «місце обмеження волі» не закріплюється, а лише визначається зміст поняття «межі виправного центру», а саме в ч. 3 ст. 56 говориться, що управління (відділи) центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань в Автономній Республіці Крим, областях, місті Києві та Київській області за погодженням з органами місцевого самоврядування визначають межі виправних центрів [2]. В п. 1 параграфу 29 Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 29.12.2014 № 2186/5 зазначено, що межа виправного центру встановлюється наказом начальника територіального органу управління Державної пенітенціарної служби України за погодженням з органами місцевого самоврядування з урахуванням особливостей установи виконання покарань та проходить по межі населеного пункту, але в радіусі не більше 5 кілометрів від території виправного центру [3]. Отже, можна констатувати, що в даному підзаконному нормативно-правовому акті викладено поняття меж виправного центру з певними обмеженнями, якими є межа населеного пункту та радіус до 5 кілометрів від території установи.

На сьогоднішній день зміст поняття «територія виправного центру» не розкривається, проте до 23 січня 2015 року діяла «Інструкція з організації порядку і умов виконання покарання у виді обмеження волі», затверджена наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань від 16 лютого 2005 року № 27, в п. 4.1 якої було зазначено, що територія виправного центру з метою недопущення проходу сторонніх осіб та забезпечення збереження матеріальних цінностей, що на ній знаходяться, обладнується огорожею суцільного заповнення та контрольно-пропускним пунктом. Тобто, місцем відбування покарання буде установа відкритого типу, що розташована на певній території, обладнаній огорожею. Виходячи з цього можемо стверджувати, що територія виправного центру і межі виправного центру це різні поняття. Доцільно зауважити, що законодавством не забороняється встановлювати межі таким чином, щоб вони співпадали з територією установи, проте на практиці межі жодного із 24 виправних центрів з територією не співпадають та виходять за неї на відстань до 5 км. Що ж до встановленого обмеження до проходження меж виправного центру по території населеного пункту, то тут слід зазначити, що є населені пункти, на території яких знаходяться лише виправний центр та ще один, або декілька об’єктів (будівель), наприклад, село Домниця Менського району Чернігівської області, де дислокується Домницький виправний центр № 135 та Домницький монастир Різдва Пресвятої Богородиці. Тобто виходячи з вимог п. 1 параграфу 29 Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань межі Домницького виправного центру № 135 повинні проходити по межах населеного пункту с. Домниця, а це позбавило б засуджених до обмеження волі права використати можливість проживати зі своїми сім’ями в орендованих квартирах, що передбачено п. 8 ст. 59 КВК України. Тому доцільно внести зміни до п. 1 параграфу 29 Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, а саме слова «проходить по межі населеного пункту» замінити словами «проходить по межі населеного пункту або населених пунктів, що обслуговуються одним органом місцевого самоврядування».

Отже, ведучи мову про вирішення питання щодо притягнення до кримінальної відповідальності засудженого до обмеження волі за самовільне залишення місця обмеження волі варто констатувати, що залишається

проблемним питання нормативної невизначеності даного діяння. Як наслідок незрозумілим залишається те, з якого моменту будуть наявні всі ознаки злочину, передбаченого ч. 1 ст. 390 КК України, а саме, чи буде склад злочину при самовільному залишенні території виправного центру, або буде склад злочину при самовільному залишенні меж виправного центру, оскільки це різні поняття. У зв'язку з цим пропонується внести зміни до ч. 1 ст. 390 КК України та викласти її у такій редакції: «Самовільне залишення меж виправного центру або злісне ухилення від робіт, або систематичне порушення громадського порядку чи встановлених правил проживання, вчинені особою, засудженою до обмеження волі».

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-ІІІ [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua^gi-bInJaws/mam.cgi?nreg=2341-14&p=1306733588479222. - Заголовок з екрана.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 лип. 2003 р. № 1129-^ [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua^gi-bmJaws/:mam.cgi?nreg=П29-15&p=1310534460979949. - Заголовок з екрана.
3. Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань [Електронний ресурс] : затв. наказом Міністерства юстиції України від 29 груд. 2014 р. № 2186/5. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1656-14. - Заголовок з екрана.

Підроблений документ, як предмет шахрайства з фінансовими ресурсами

Король Б.В., студент 1-КН курсу ННІЗН НАВС *Науковий керівник:* кандидат юридичних наук *Шуляк Ю.Л.*

Розвиток світової економіки та ринкових відносин призвели до підвищення ролі фінансів. Залучення безготівкової форми розрахунків, поширення банківських та інших фінансових установ, поява міжнарожних фінансово-кредитних організацій, активне використання новітніх інформаційних технологій для проведення фінансових операцій, тощо призвели до збільшення проявів шахрайства у фінансовій сфері. [2, 148]

У ст. 222 Розділу УШ «Злочини у сфері господарської діяльності» КК України передбачена відповідальність за спеціальний вид шахрайства - шахрайство з фінансовими ресурсами. Під останнім розуміється надання завідомо неправдивої інформації органам державної влади, органам влади Автономної Республіки Крим чи органам місцевого самоврядування, банкам або іншим кредиторам, з метою одержання субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів чи пільг щодо податків у разі відсутності ознак злочину проти власності. [1]

Надання завідомо неправдивої інформації - це обман держави або кредиторів, який набуває письмової форми і супроводжується використанням підроблених або іншим чином сфальсифікованих документів.

Наприклад, у сфері банківського кредитування знаряддям злочину виступають документи, які надаються позичальниками банкам і в яких можуть міститись неправдиві дані:

1) кредитні заявки (клопотання);
2) установчі документи;
3) контракти, угоди, інші документи, які підтверджують, що кредит отримується для придбання товарів, робіт або послуг; 4) технікоекономічні обгрунтування;
5) проектно-кошторисна документація, рішення про відведення земельних ділянок,
6) документи про фінансовий стан, кредитоспроможність позичальника, страховика або поручителя;

7) документи, які стосуються застави, поручительства, гарантії як способів забезпечення кредиту (фіктивні гарантійні листи тощо). [5, 19]

Варто зазначити, що у науковій літературі не склалось загальноприйнятого визначення підробленого документу. Очевидно, що підроблений документ, як і будь-який документ, повинен посвідчувати певні відомості. Деякі дослідники вбачають істотну ознаку підроблених документів у тому, що вони «на відміну від справжніх документів, посвідчують події і факти, які не існували і не існують насправді, тобто є фальшиві».

Зовнішньо підроблений документ повинен мати відносно високий ступінь схожості із справжнім, а якщо такого не існує, - то із звичайним документом такого роду. У більшості випадків строга форма документа законодавством не регламентована, саме тому зовнішні його ознаки зводяться до дотримання стандартних реквізитів. [3, 77]

Загалом, пропонується виділяти два критерії визнання документа підробленим: об'єктивний та суб'єктивний. Точне та правильне встановлення об'єктивних та суб'єктивних критеріїв підробки є дуже важливим для правильної кваліфікації суспільно-небезпечних діянь у формі підроблення.

Об'єктивними критеріями, яким повинен відповідати підроблений документ є ознаки, якими характеризується предмет, що підробляється. Серед них можна виділити такі:

1) підроблений документ повинен бути складений від імені органу чи особи, уповноважених на його складення;

2) він повинен бути наділений загальними формальними ознаками документів, такими як реквізити, встановлена форма, зміст.

3) документ повинен мати вказівку на юридичний факт.

Суб'єктивний критерій підробки виявляється у суб'єктивному уявленні винної особи про можливість безпроблемного (без додаткових труднощів та зусиль) використання підробленої речі, як справжньої. Адже всі підроблення вчиняються заради того, щоб підроблена річ вчинялася іншими особами як справжня. [4, 81]

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу:Ьир://2акоп.гаёа.§оу.иа/§о/2341-14

2. Чернишов Г. М. До питання про визначення фінансового шахрайства. / Г. М. Чернишов. Наше право №7, 2013, с. 148-151.

3. Парасюк Н. М. Юридичний аналіз підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут, використання підроблених документів за Кримінальним Кодексом України / Н. М. Парасюк // Наукові записки Львівського державного університету внутрішніх справ. - № 1, 2014, с. 77-81.

4. Карпов О. Г. Кримінально-правові проблеми боротьби з фінансовим шахрайством: [монографія] / Карпович О. Г. - Х.: Закон і право, 2012. - 271 с.

5. Фрумкін К. С. «Шахрайство та злочини у банківській сфері» // Фінансовий ринок України. - № 5, 2011, с. 18-21.

Щодо питання про об’єкт злочину, передбачений статтею 258 КК «Терористичний акт»

Краснопольська Р.А., студент 3-К курсу юридично-психологічного факультету ННІЗН НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Шуляк Ю.Л.*

У нашій країні розвитку тероризму сприяють глибока соціально-економічна криза, протистояння політичних сил, наростання проявів сепаратизму, зубожіння та люмпенізація значної частини населення, процеси соціального розташування, розвиток кримінальних підприємницьких та державних структур,

корумпованість державного апарату, розвиток потужного нелегального ринку зброї, девальвація моральних та духовних цінностей. Необхідно розрізняти два споріднених, але різних за змістом поняття - терор і тероризм. Терор - насильство влади з її державним апаратом проти народу з метою придушення не тільки опозиції, але й всього загалу з метою викликати жах і залишити думки про спротив. Іншими словами, терор-насильство з боку сильнішого. Натомість тероризм-насильство «з боку слабшого», насильство, що виходить від опозиційних прошарків суспільства, радикально налаштованих, і як правило, вельми нечисленних. Тероризм як явище переслідує дві основні знакові мети: вчинити тиск на органи влади, залякати, посіяти страх і невпевненість і водночас ознакою тероризму є бажання викликати співчуття в своїй цільовій аудиторії, тобто в тому прошарку суспільства, який вважається, піддається гнобленню або дискримінації, але поступається в радикальності терористам. Тероризм можна визначити як загрозу застосування насильства, що породжує почуття страху як у окремих громадян, так і серед багатьох людей, і розрахована на їх залякування та породження недовіри до органів державної влади у здатності протидіяти цим злочинам.

Кримінальний кодекс України визначає терористичний акт як застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста).

Вчинення терористичного акту фактично неможливе без цілої низки суспільно небезпечних діянь, що супроводжують готування та вчинення цього злочину. Починаючи від пропаганди відповідних ідей, розповсюдження інформації, яка б закликала до здійснення терористичної діяльності та доводила її виправданість у боротьбі «проти...» або «за...», і аж до створення терористичної групи чи організації для виконання самого акту, психологічної обробки майбутніх бойовиків, їх фінансування, навчання.

Прийнято вважати, що об'єктом злочинів є будь-які суспільні відносини, а лише ті, які поставленні під охорону закону про кримінальну відповідальність. Тому не тільки безпосереднім і родовим, а й загальним об'єктом всіх злочинів є не вся сукупність суспільних відносин, а тільки ті соціально схвалені відносини, які законодавець поставив під охорону кримінального законодавства. Отже, об'єктом будь-якого злочину, завжди виступають об'єктивні відносини між людьми, що існують в суспільстві та охоронювані законом про кримінальну відповідальність.

Ґрунтуючись на таких міркуваннях, робиться висновок, що об'єктом злочину є ті суспільні відносини, на які посягає злочин, завдаючи їм певної шкоди або загрожуючи заподіянням шкоди, та охоронювані законом про кримінальну відповідальність.

Встановлення об'єкту та предмету злочину відіграють не тільки важливу теоретичну, але і практичну роль. Вчення про об'єкт злочину та його факультативну ознаку є одним з основних розділів теорії про злочин. На тій підставі, що формула «об'єкт злочину дорівнює суспільним відносинам» є універсальною категорією, адже, по-перше, тільки через суспільні відносини

можуть виражатися блага, права, цінності, по-друге, поняття «суспільні відносини» значно ширше ніж інші існуючі формулювання об'єкта злочину і, по-третє, як слушно зазначає проф. В.М. Трубніков, що людина поза межами суспільних відносин є лише біографічною істотою.

У КК України законодавець визначив родовим об'єктом терористичного акту громадську безпеку, розмістивши (терористичний акт) в розділі IX «Злочини проти громадської безпеки», тобто визначив , що саме громадська безпека потребує охорони від самого виду злочину.

Б.Романюк, В.Журавльов та В.Коваленко визначають родовим об'єктом терористичного акту основи національної безпеки, обґрунтовуючи це тим, що тероризм пов'язаний з репресивною, жорстокою формою боротьби проти політичних і класових супротивників насильницькими методами залякування.

Визначення в якості родового об'єкта злочину, передбачено статтею 258 КК України, основ національної безпеки України також обумовлено тим, що ці злочини характеризуються достатньо високим ступенем суспільної небезпеки.

Отже дослідження проблеми визначення об'єкту терористичного акту може дати висновок, що, дивлячись на все різноманіття позицій. На наш погляд. Усі існуючі науці кримінального права концепції стосовно об'єкта злочинів самі по собі є правильними й односторонніми. Терористичний акт - багатооб'єктний злочин. Основним безпосереднім об'єктом терористичного акту є громадська безпека, в той же час безпосереднім додатковими об'єктами можуть бути також і національна безпека, життя, здоров'я громадян та власність.

Окремі питання сучасного функціонування прогресивної системи виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у виправних колоніях

Кревсун О.М., молодший науковий співробітник науково-дослідного центру з питань діяльності органів та установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної пенітенціарної служби України ІКВС

Нині значну частину наукових досліджень спрямовано на вивчення інститутів зміни умов тримання засуджених, оскільки саме вони (інститути) є стимулами для виправлення та ресоціалізації осіб в установах виконання покарань (далі - УВП). Термін «прогресивна система» не знайшов свого законодавчого закріплення, тому він представлений в Україні вищезгаданими інститутами зміни умов тримання засуджених, що тягнуть за собою покращення їх правового становища.

Питання прогресивної системи виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк досліджувалось у працях багатьох науковців, зокрема: Г. А. Аванесова, О. І. Бажанова, М. О. Беляєва, І. Г. Богатирьова, В. М. Бризгалова, М. П. Мелентьєва, А. Є. Наташева, М. М. Паше-Озерського, С. В. Познишева, О. Л. Ременсона, М. О. Стручкова, Ю. М. Ткачевського, Б. С. Утевського, І. В. Шмарова, І. С. Яковець та ін. Однак, на сьогодні в кримінально-виконавчому законодавстві України існує ряд проблем щодо правового регулювання інститутів зміни умов тримання засуджених.

Так, прийняттям Закону України «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України (далі - КВК) щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів» від 8 квітня 2014 року стало закріплення права засуджених на працю. Зокрема, у ст. 118 КВК України

словоформа «повинні працювати» було замінені відповідно на - «мають право працювати». Із цієї норми випливає, що засуджені мають можливість скористатися правом на працю або не користуватися ним взагалі.

Крім того, у ч. 1 ст. 100 КВК України законодавець зазначив, що залежно від поведінки засудженого і ставлення до праці, в разі її наявності, та навчання умови відбування покарання змінюються в межах однієї колонії або шляхом переведення до колонії іншого виду. Тобто і в даній нормі статті законодавець закріпив за засудженими право на працю. Проте, виникає питання чому він не зробив цього в ч. 2 ст. 130 КВК України, яка передбачає обов'язковість праці?

Наступною суперечністю у ч. 1 ст. 101 КВК України є відсутність критеріїв щодо визначення ступеня виправлення засудженого, який «стає на шлях виправлення» під час зміни умов тримання. У ч. 2 ст. 130 КВК України також відсутні вищезазначені критерії, однак для оцінки ступеня виправлення засудженого, який «довів своє виправлення», законодавець визначає, що такими є сумлінна поведінка, ставлення до праці та навчання.

Також, слід вказати, що прогресивна система, як і будь-яке явище, наділена позитивними та негативними ознаками. Позитивним у прогресивній системі є те, що вона суттєво для самого засудженого відображає до чого призводить виправлення. У той же час, завдяки даній системі, умовно ввіряють виправлення самому засудженому, оскільки йому за хорошу поведінку відчують покращеними умовами тримання. Ця обставина може призвести до породження егоїзму, догоджання, користолюбства що є негативними особливостями прогресивної системи, які яскраво проявляють себе в умовах сьогодення [1, с. 204].

Серед радянських юристів найбільш активним супротивником прогресивної системи виступав О. О. Наташев. Він вважав, що виконання покарання у виді позбавлення волі за прогресивною системою стимулює пристосованість засуджених і появу в адміністрації УВП помилкового уявлення щодо їх виправлення [2, с. 246-251].

0. О. Наташеву суперечили, говорячи, що його критика направлена проти можливих перекручувань щодо використання прогресивної системи, а не проти прогресивної системи [6, с. 45]. Так, на думку М. О. Стручкова, в умовах УВП негативні ознаки прогресивної системи суттєво нейтралізуються. Визнання засудженого суб'єктом передбачених законом прав, застосування педагогічного принципу виховання в трудовому колективі, через колектив і для колективу не дають можливості оцінити поведінку засудженого в залежності від переконань окремих представників адміністрації УВП [1, с. 204].

Отже, розглянувши окремі аспекти функціонування прогресивної системи виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у виправних колоніях, яка представлена інститутами зміни умов тримання засуджених, помітним є те, що в умовах сьогодення існують значні проблеми їх (інститутів) правового регулювання. Дані суперечності породжують несприятливі наслідки при застосуванні відповідних норм права на практиці, що, в свою чергу, тягне за собою порушення законних прав засуджених до позбавлення волі на певний строк.

Список використаних джерел:

1. Стручков Н. А. Советская исправительно-трудовая политика и ее роль в борьбе с преступностью / Стручков Н. А. - Саратов : Изд-во Саратовского ун-та, 1970. - 271 с.

2. Наташев А. Е. Неприемлемость «прогрессивной системы» отбывания лишения свободы / А. Е. Наташев // Проблемы развития советского исправительно-трудового законодательства; под общ. ред. В. А. Познанского. - Саратов : Саратовский гос. юрид. ин-т им. Д. И. Курского, 1961. - С. 246-251.

Зарубіжний досвід боротьби з шахрайством на ринку страхових послуг.

Кришевич О.В., кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права НАВС

В умовах євроінтеграції Україна активно запозичує європейський досвід щодо функціонування ринку страхових послуг, що дає позитивний поштовх у економічний розвиток країни. З кожним роком роль державного регулювання ринку страхових послуг (РСП) зростає, що пов'язано з низкою негативних чинників, які впливають на ринок, і наслідки яких учасники РСП не можуть подолати самостійно. Також зростає і шахрайство у страховій сфері, яке набирає масштабів не лише в Україні, айв багатьох країнах світу. Так, страховий ринок США є однією із найбільш розвинених та незалежних сфер бізнесу. Щорічні втрати страховиків від страхового шахрайства складають приблизно 100 млрд дол., із них 40 млрд припадає на шахрайства у сфері медичного страхування. У Канаді щорічні втрати в результаті страхового шахрайства складають 1,3 млрд дол [3]. Щодо європейських країн, то збитки від шахрайства оцінюються у 8 млрд євро, що складає 2 % всіх страхових премій Європейського Союзу. Щорічні втрати Великобританії становлять 15,8 млрд фунтів стерлінгів (8,5 млрд дол.), збитки Франції - близько 3 млрд дол., а Нідерландів - 300 млн дол. Особливий розмах страхового шахрайства спостерігається в автострахуванні, що пояснюється його масовістю та простотою організації страхового випадку і найпоширенішими видами є фальсифікація викрадення (переважно 90 автомобілів зі 100 викрадають у перший місяць після укладення договору страхування). За останній період такий вид шахрайства набув міжнародного характеру. Спостерігаються випадки викрадення дорогих авто в Німеччині з подальшим їх продажем у Києві, Львові; внутрішньофірмове шахрайство; підстава; страхування в кількох компаніях [2]. Також розвиток туристичного бізнесу і появою у населення вільних грошових коштів для відпочинку за кордоном сформувався розвиток шахрайських схем у сфері туризму та виявляється під час виїзду громадян з України, зокрема під час купівлі зеленої картки. Елементом шахрайства зарубіжних страхових компаній (Німеччина, Австрія), які порушують законодавство України, виступає розповсюдження страхових полісів через мережу Інтернет без відповідної на це ліцензії [3]. Основними причинами розвитку страхового шахрайства виступають корупція, відсутність регуляторних механізмів, правових норм і законодавчої регламентації діяльності страховиків щодо попередження страхових злочинів. Для скорочення кількості випадків страхового шахрайства необхідно об'єднати зусилля багатьох країн. Проте, у більшості держав страхове шахрайство входить до кримінального законодавства як самостійний склад злочину (наприклад, це стосується США, Швеції, Австрії, Німеччини, Болгарії, Польщі та Китаю). Кримінальний кодекс Австрії передбачає покарання (до шести місяців позбавлення волі) за умисне пошкодження чи приховування застрахованого майна, а також заподіяння шкоди здоров'ю з метою отримання страховки. У США відповідальність за страхове шахрайство регулюється на рівні штатів. Деякі штати мають загальне для всіх видів страхування законодавство, інші - лише для певних видів. У Китаї страхове шахрайство в великих масштабах карається десятьма роками позбавлення волі.

Як засвідчує досвід зарубіжних країн захисту інтересів страхувальників і самих страховиків сприяє створення бази даних по недобросовісних

страхувальників на РСП. ЇЇ існування допомагає своєчасно виявити страхові шахрайства і уникнути значних втрат, у зв'язку з чим у деяких державах створюється спеціальні органи для боротьбі зі шахрайством. Так, у Канаді є спеціально створений при Страховому бюро Канади комітет, який розробив систему експертних оцінок, узагальнив досвід боротьби із шахрайством багатьох страховиків і випустив посібник, який містить поради страховим компаніям, як створити власний підрозділ по боротьбі із шахрайством і як побудувати роботу, щоб це позитивно відбивалося на роботі клієнтів. Також у цій країні функціонує коаліція по боротьбі із шахрайством у страхуванні, до якої входять представники компаній, які займаються страхуванням майна та від нещасних випадків, представники поліції та адвокатури. На нашу думку, уникнення непорозумінь та зловживань зі сторони страхувальників вітчизняному органу державного регулювання РСП необхідно розробити свою систему експертних оцінок та створити комітет, який би відповідав за боротьбу із шахрайством та поінформованістю страховиків щодо можливих способів проведення махінацій. Практика створення відповідних органів та бази даних по недобросовісних страхувальниках є поширеною у таких країнах як, Англія, де працює підрозділ, який здійснює координацію роботи страхових компаній шляхом обміну інформації з приводу шахрайських дій та проведення роз'яснювальної роботи серед громадськості; Франція, де страховики ведуть облік страхових шахраїв, розробляють методики для врегулювання збитків, завданих шахраями; США, де діють банки даних, що збирають інформацію про страхових шахраїв. У США функціонує Insurance Services Office (ISO), яка збирає дані про вимагання страхових виплат та займається їх структуризацією. Ми вважаємо, що в Україні необхідно у законодавстві передбачити утворення такого органу, який би збирав всю інформацію по страхових шахрайствах та недобросовісних страхувальниках. Доступ до цієї бази даних повинні мати всі страховики, що подають інформацію до неї. На даний момент створена база, через яку страховики можуть отримувати відомості про виплати з автострахування, про автомобілі, які найчастіше потрапляли в ДТП і отримували однакові ушкодження.

Варто зауважити, що лише об'єднавши зусилля правоохоронних органів і страхових компаній, та підвищити проінформованість страхувальників, буде можливість зменшити негативні наслідки шахрайства на страховому ринку.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний Кодекс України від 1 вересня 2001 року зі змінами та доповненнями. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/ cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14.

2. Алгазин А. И. Современные тенденции страхового мошенничества. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://antiobman.ru/tricks1 .php?a= 13.

3. Козоріз Г. Шахрайство у страхуванні та шляхи його усунення / Г.Козоріз // Фінанси України. - 2007. - № 7. - С. 131-138

Про деякі особливості реалізації кримінально-виконавчої політики щодо засуджених, які мають право на відпустки

Крук О.М., здобувач кафедри кримінології та кримінально -виконавчого права НАВС

Життя і здоров'я засудженого, його честь і гідність, недоторканість і безпека є найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України), проте очевидним є й інший факт: не менш цінними є ці об'єкти й для пересічних громадян, а тому держава на правовому рівні вимушена створювати такі умови відбування покарання, які забезпечували б суспільну безпеку для всіх, зокрема

й засуджених осіб. Саме тому, ураховуючи всі цивілізовані надбання з питань виконання покарань, Україна під час прийняття КВК 2003 р. закріпила у цьому Кодексі принципи кримінально-виконавчого законодавства, виконання й відбування покарань (ст. 5) та включила у цей систематизований закон ті правообмеження для засуджених (зокрема, і щодо лікування під час виконання покарань), які не завдають для них непередбачених страждань та є стримувальним елементом їх подальшої злочинної діяльності. Інших методів у зазначеній сфері суспільної діяльності в жодній державі на практиці досі ще не розроблено, що теж важливо з огляду визначення ефективності прокурорських перевірок в органах та установах виконання покарань.

Як з цього приводу обґрунтовано зробила висновок Т.А. Денисова, за спрямованістю застосування покарання є останнім запобіжним заходом у системі протидії злочинності, оскільки воно призначається за фактом вчинення злочину, після розслідування та судового розгляду справи. Але, незважаючи на останнє місце в ланці заходів запобігання злочинам, цілком справедливо воно розглядається як один із найважливіших засобів боротьби зі злочинністю, передусім в аспекті забезпечення невідворотності покарання, захисту прав, свобод та інтересів людини, а також, коли воно не тільки виконує каральну функцію, а й створює умови для формування позитивних рис особи злочинця. При цьому кінцевою метою покарання, від його появи і до наших днів, була і є мета самозбереження суспільства [1, с. 573-574]

До такого ж висновку дійшов С.Ю. Лебедєв, який переконаний, що будь-яка загроза, яка виходить від людини, по суті - кримінологічна, адже порушуючи чи вчиняючи замах, говорячи мовою кримінального права, на суспільні відносини, права та інтереси своїх співгромадян, у якій би сфері вони себе не позиціонували, злочинці (а саме такими в більшості випадків є правопорушники, що несуть своєю протиправною суспільно небезпечною поведінкою відповідну шкоду суспільству, державі, особи) представляють собою кримінальну загрозу безпеці людей [2, с. 3]. Саме тому, як вірно зауважив О.Ф. Кістяківський, це самозбереження виражається в захисті себе від шкоди, у досягненні безпеки у поверненні забраного злочинцям і в задоволенні того почуття, яке ми називаємо почуттям справедливості та яке, врешті-решт, є тільки вираженням глибокого усвідомлення неминучої необхідності задоволення потреб самозбереження [3, с. 763-764].

Саме тому, розглядаючи роль та місце кримінально-правової політики України у змісті політики у сфері виконання покарань та реалізації права засуджених на відпустки, слід визнати, що тільки через застосування кримінального покарання реалізується воля держави, що пов’язана з примушенням до виконання винною особою певних дій та навіть спричинення для неї відповідних страждань. При цьому використання цієї сили з боку державної влади має, як свідчить кримінально-виконавча практика, досить неоднозначні наслідки залежно від змісту покарання, реалізації принципів кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань, особливо від характеру застосування окремо взятого кримінального покарання, тобто залежить від тих правових умов, що визначені у законі про кримінальну відповідальність, на що варто звертати увагу в ході прийняття рішення щодо надання відпусток засудженими.

Список використаних джерел:

1. Денисова Т.А. Покарання в системі протидії злочинності // Правова доктрина України: У 5-ти т. - Х.: Право, 2013. - Т. 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.С. Батиргареєва та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова. - 240 с.

2. Лебедев С.Я. Предисловие // Лапин А.А. Стратегия обеспечения криминологической безопасности личности общества, государства и ее реализация органами внутренних дел: монография / А.А. Лапин: Под ред. С.Я. Лебедева. - М.: ЮНИТИ - ДАНА: Закон и Право, 2012. - С. 3-4.
3. Кистяковський А.Ф. Элементарный учебник общего уголовного права: [Текст] / А.Ф. Кистяковский. - М.: Муравей, 1890. - С. 697-764.

Інформування суспільства про кримінальні правопорушення: сучасність і перспективи

Курята К.Л., студент ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Опалинський Ю.В.*

Україна прагне у Європу, а тому має відповідати певним стандартам. Це стосується всього і всіх, у тому числі органів внутрішніх справ (далі - ОВС) та засобів масової інформації (далі - ЗМІ), а особливо, їх співпраці.

Недостатня кількість об'єктивної інформації, що стосується роботи ОВС, викривлення її ЗМІ, відсутність глибокої аналітики з цієї теми - на сьогоднішній день це серйозні проблеми нашої держави. Як результат - малий відсоток довіри до міліції та ОВС загалом.

Відповідно до ст.3 Конституції України життя і здоров'я людини, її честь і гідність, недоторканість і безпека є найвищою соціальною цінністю. Фактично це ж регламентовано і в статтях 1-5 Європейської Конвенції про захист прав і основоположних свобод. Саме тому так важливо надавати об'єктивну інформацію, що стосується кримінальних правопорушень, об'єктивності розслідування цих справ та головне, доводите до громадського суспільства принцип невідворотності кримінальної відповідальності за яким жоден злочин не повинен залишатися без покарання, якщо немає передбачених у законі підстав для звільнення особи, що його вчинила, від відповідальності кримінальної або від покарання.

Таким чином, метою такого інформування має бути не високі рейтинги ЗМІ, а профілактика таких правопорушень, спокій громадян щодо їх впевненості у захисті їх життя, здоров'я та майнових інтересів завдяки роботі правоохоронних органів.

Проте, є й інша «сторона медалі». У більшості випадків ЗМІ прагнуть зробити сенсацію, не замислюючись про наслідки, матеріали, що потрапляють у медіа-простір можуть зашкодити роботі ОВС, у тому числі, що стосується конкретного кримінального правопорушення та його об'єктивному та неупередженому розслідуванню.

Крім того, зазначимо, що відповідно статті 62 Конституції України особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. У Кримінальному процесуальному кодексі (далі - КПК) України також передбачена стаття 17 в який оголошується презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини.

На жаль ЗМІ у більшості випадків вистачає лише для того щоб висвітлити злочину подію та звинуватити співробітників ОВС у відсутності бажання повідомити суспільство щодо «деталій» правопорушення та оголосити прізвища винних осіб.

В той же час, журналісти, як і громадськість мають право на отримання інформації, що стосується як кримінального, так і адміністративного правопорушення в частині: загальної інформація про подію без надмірної деталізації; час, дата, місце затримання підозрюваного; чи був спротив з боку

підозрюваної особи застосування зброї; чи є необхідність у допомозі з боку громадян тощо.

На все інше, на нашу думку, має бути певна «цензура» відповідно публікацій ЗМІ про конкретні обставини правопорушень. Так, відповідно статті 40 КПК України слідчий, здійснюючи свої повноваження, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється.

Не слід забувати і про можливу відповідальність співробітників ОВС при наданні найбільш «зацікавленим» представникам ЗМІ інформації, про стан справ у розслідуванні, за розголошення яких настає кримінальна відповідальність за статтею 387 Кримінального кодексу України.

Це є цілком обґрунтовано враховуючи, що можуть бути розголошені дані які ганьблять людину, принижують її честь і гідність а іноді можуть становити певну загрозу життю та здоров»ю не тільки учасникам процесу.

Але, не зважаючи на вищевикладене зазначимо, що правоохоронні органи у взаємодії з інститутами громадського суспільства, до яких безперечно відносяться ЗМІ, повинні співпрацювати щодо пропагування переваг правомірної поведінки в усіх сферах суспільного життя, популяризувати діяльність міліції, їх ролі в забезпеченні стабільного розвитку інституту громадського суспільства та протидії вчинення правопорушень.

Проблеми ресоціалізації неповнолітніх злочинців

Кухтій О.О., курсант психологічного факультету ІКВС
Науковий керівник: кандидат психологічних наук *Левенець А.Є.*

Останнім часом в суспільстві відбулись і тривають глибокі зміни, які значною мірою впливають на криміногенну обстановку, яка визначає причини і умови злочинності, зокрема серед неповнолітніх. Так, кожен 8-9-й злочин в Україні вчинюється неповнолітніми, біля 11% серед злочинців - особи віком від 14 до 18 років.

В більшості країн світу найбільш поширеною формою покарання злочинців залишається ув'язнення. В умовах ізоляції від суспільства, позбавлення певних прав та свобод, відбувається трансформація особистості злочинця, переоцінюються звичні цінності. Після повернення засудженого в суспільство, закони якого він повинен дотримуватись, в силу цілого шерегу причин виникає психологічна проблема неспроможності їх виконання через значні труднощі соціальної адаптації. Саме тому в центрі уваги пенітенціарних установ постає проблема ресоціалізації, де ресоціалізація - довготривалий процес, в основу якого покладений складний комплекс психолого-педагогічних, економічних, медичних, юридичних та організаційних заходів, спрямованих на формування у засудженого здатності та готовності входження в звичайні умови життя суспільства після звільнення з ув'язнення. Особливої уваги заслуговують проблеми ресоціалізації неповнолітніх, позбавлених волі. Вони стали сьогодні предметом посиленої уваги вчених та практиків - пенітенціаристів на всьому пострадянському просторі, де останні два десятиріччя спостерігається значне зростання підліткової злочинності.

Але відомо, що позбавлений волі підліток попадає в ув'язнення в віці, коли відбувається інтенсивне формування особистості людини, наступає вирішальний етап її соціалізації. Саме в цьому віковому періоді у повному обсязі починається засвоєння підлітком тих соціальних ролей, котрі йому

доведеться виконувати в самостійному, дорослому житті, визначається його місце в суспільстві, формуються певні моральні принципи.

Серед фундаментальних показників цивілізованої правової держави одне з провідних місць посідає захист інтересів та охорона прав усіх її громадян, у тому числі засуджених, і, зокрема ефективна ресоціалізація колишніх злочинців. Саме ресоціалізація особи, звільненої з місць позбавлення волі, покликана забезпечити відновлення і розвиток її соціально корисних зв'язків і відносин з суспільством, розвиток цілісної особистості, здатної до об'єктивного ставлення як до оточуючого світу, так і до самої себе, світоглядного вибору, орієнтованого на загальнолюдські й національні цінності. Процес ресоціалізації особи доцільний шляхом реалізації її змістового, організаційно-методичного і психологічного аспектів.

Програма ресоціалізації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, повинна будуватися не стільки на викоріненні негативних рис характеру вчорашнього засудженого (перевихованні), скільки на активному формуванні мотивації позитивного саморозвитку та самовдосконалення особистості.

Спірні питання використання теорій причинності в доктрині кримінального права

Ладнюк В.Р., студент 6-КС курсу юридично-психологічного факультету ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Бабаніна В.В.*

Встановлення причинного зв'язку є одним з найбільш важливих питань кримінального права для судової та слідчої практики. Щодо характеристики причинності, то у філософських теоріях, з цього приводу існують дві протилежні концепції - детермінізм та індетермінізм.

Серед філософських теорій щодо причинності слід назвати метафізичний матеріалізм (XVll-XVIII ст.ст.). П. Лаплас та інші, вважали, що, 1) кожне явище завжди має тільки одну причину, 2) зводили всю різноманітність причинних зв'язків до однієї статично-механічної форми; 3) визнавали детермінованість лише причиною, розчиняючи в ній умови; 4) заперечували об'єктивний характер випадковості, ототожнюючи причинність із необхідністю, схиляючись по суті до матеріалістичного різновиду фаталізму [4, 54]. Ця концепція (зі значними змінами) вплинула на вчення про причинність Д. Мілля, а через нього - на теорію «conditio sine qua non» у західній кримінально-правовій доктрині.

У вченні Девіда Юма (1711-1776) схема структури причинності включає: 1) суміжність у просторі та часі; 2) регулярна повторюваність появи того, що називають наслідком після причини; 3) відсутність винятків у появі наслідків після причин в майбутньому. Людина із зв'язку ідей причини та наслідку не в змозі встановити справжність цього відношення у самих речах. Д. Юм довів, що наслідки не виводяться логіко-дедуктивно із змісту причин і не можуть бути виявлені емпірично беззаперечним чином, оскільки часто наслідки не схожі на причини [6, 85]. Необхідність причинного зв'язку він вирішує за допомогою уяви, велике значення мають категорії звички та асоціації. Вирішення проблем причинності здійснюється Д. Юмом шляхом апеляції до початкових вражень і до людської природи як до незамінного джерела будь- якого пізнання [7, 11].

І. Кант (1724-1804) розглядає проблему каузальності як суто гносеологічну.

Причинність, за Кантом, - це апріорна конструкція нашого розуму, перенесена у досвід самим суб'єктом пізнання.

Джон Стюарт Мілль (1806-1873) вважав, що не має єдиної достатньої умови для виникнення наслідку, а є система умов, сукупність котрих достатня для виникнення наслідку. Заслугою Д. Мілля є розроблені ним критерії для виявлення причинних зв'язків. Їх використовують в наукових дослідженнях, а також експерти для перевірки наявності або відсутності причинного зв'язку в кримінальній справі. Для складніших явищ, що складаються з наслідків багатьох причин, вчений запропонував апріорний метод, який включає в себе: пряму індукцію, дедукцію та перевірку [2, 23].

Послідовніше теорію кондиціоналізму, яка зводить причину до сукупності умов, розвинули в XIX ст. М. Ферворн та Д. фон Гансельман. Суть її зводиться до вимоги зміни поняття причинності комплексом необхідних рівноцінних (еквівалентних) умов. Закономірний процес визначається сумою умов [5, 231].

У XX ст. Л. Вітгенштайн, К. Поппер, А. Айер, К. Нільсен, Б. Рассел пропонували у науці відмовитися від причинного зв'язку це:. У вітчизняній кримінально-правовій доктрині домінує успадкований з радянських часів підхід - кримінальне право в розумінні причинного зв'язку повинно спиратися виключно на філософію діалектичного матеріалізму, зокрема: М. Панов, М. Коржанський, Є. Фесенко, С. Тарарухін, А. Пінаєв, П. Матишевський.

А. Жалінський, закликає до «критичного перегляду усталеного методологічного підходу до кримінального права, враховуючи існуючі погляди в цій сфері, адаптував кримінальне право до історичних змін, які відбуваються в сфері буття та свідомості» [29, 16]. Л. Гаухман вважає, що «в теорії вітчизняного кримінального права проблема причинного зв'язку вирішується на основі діалектико-матеріалістичного вчення про причинність» [1, 114].

Український науковець Н. Ярмиш вважає вибір конкретного філософського вчення щодо причинності як відправного для кримінального права справою особистою ставлення до нього автора. Цей вибір ґрунтується на близькості теорії як раціональним, так і емоційно-психологічним центрам особистості науковця [8, 17].

Найбільш важливим є те, що в кримінальному праві, поряд із філософським розумінням причинного зв'язку, заснованим на положеннях діалектичного матеріалізму або іншої філософії, може існувати й особлива теорія каузальності, яка враховує особливості кримінального права, виділяючи юридично значущий причинний зв'язок.

Різноманітність концепцій причинності ставить під сумнів постулат вітчизняної кримінально-правової науки про необхідність прямого використання філософського розуміння каузальності в сфері кримінального права, а також монополію на істину з цього питання діалектичного матеріалізму. Причинність - це особлива форма детермінації, яка полягає у тому, що одне явище - причина обумовлює і закономірно породжує інше - наслідок (дію). Практичне значення для кримінального права мають положення про те, що причина як явище повинна передувати наслідку в часі та бути необхідною умовою його настання. Але ці принципи якраз не є філософськими.

Таким чином, намагання при визначенні юридично значущого причинного зв'язку спиратися переважно на поняття та категорії діалектичного матеріалізму недостатньо обґрунтоване і значною мірою є відгомоном ідеологічних постулатів радянської доби. А сама по собі відповідність або невідповідність кримінально-правової теорії причинного зв'язку певній філософії, зокрема і діамату, не може бути вирішальним чи головним аргументом ні за, ні проти такої теорії. Правозастосовна практика фактично

давно використовує саме юридично значуще розуміння причинного зв'язку як ознаки об'єктивної сторони складу злочину.

Зміст оперативно-розшукової профілактики злочинів, що вчиняються персоналом виправних колоній

Лопоха В.В., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права НАВС

На думку Є. Мойсеєва, О. Джужи, Д. Никифорчука, оперативно-розшукова профілактика злочинів відрізняється від інших видів профілактики злочинів ще й тим, що вона вивчає особливості не тільки гласної, а й негласної діяльності оперативних підрозділів щодо усунення умов, які сприяють вчиненню злочинів, а також впливу на осіб, з якими провадиться профілактика з допомогою сил, заходів, засобів і методів, що є в їх розпорядженні. На їх переконання, оперативно-розшукова профілактика злочинів є врегульована нормативно-правовими актами діяльність оперативних підрозділів, щодо проведення систематичного контролю за оперативною ситуацією для усунення причин та запобігання виникненню умов, що сприяють їх вчиненню, і виявлення осіб, від яких слід очікувати вчинення правопорушень, та справляння на них профілактичного впливу з метою недопущення вчинення задуманих злочинів чи тих, що готуються [1, с. 582].

Л. Бородич зміст даного терміну розуміє таким чином: «Це виявлені в процесі оперативного пошуку особи, які становлять оперативний інтерес. Після перевірки інформації про них вони підлягають профілактичному впливу, крім випадків, коли вони обґрунтовано підозрюються у вчиненні конкретних злочинів» [1, с. 582]. На його переконання, оперативно-розшукова профілактика характеризується цілеспрямованим зосередженням зусиль оперативно-розшукових підрозділів, засобів і методів на запобіганні, призупиненні злочинів на стадії задуму, готування або замаху. Крім цього, оперативно-розшукова профілактика є однією з організаційно-правових форм ОРД ОВС та поліції, складовою (елементом) загальної системи заходів, здійснюваних усіма державними органами, громадськими організаціями щодо запобігання правопорушенням.

На його думку, головними завданнями оперативно-розшукової профілактики є: а) здійснення комплексних оперативно-розшукових і профілактичних заходів, спрямованих на усунення конкретних умов і обставин, що сприяють правопорушенням; б) організація і безпосереднє здійснення індивідуальних оперативно-розшукових і профілактичних заходів стосовно осіб, від яких через їх антигромадську поведінку можна очікувати вчинення злочину; в) організація і безпосереднє проведення заходів, які забезпечують недопустимість здійснення злочинів, що готуються і плануються; г) участь оперативних підрозділів у загальнопрофілактичних заходах, що є складовою системи ідеологічної і виховної роботи, яку проводять державні органи разом із громадськістю.

Як обґрунтовано вважає Л. Бородич, оперативно-розшукова профілактика злочину - дієвий і перспективний напрям діяльності оперативних підрозділів, що повністю відповідає їх стратегічній лінії, орієнтованій на раннє запобігання злочинам, виявлення й нейтралізацію причин та умов, що сприяють їх вчиненню [1, С. 582]. Саме тому сучасні вимоги до посилення боротьби зі злочинністю, поліпшення діяльності правоохоронних органів і, зокрема їх оперативних, служб пов'язані не лише з підвищенням ролі міліції та поліції у

запобіганні злочинам. З огляду на складність оперативної обстановки, пріоритетними мають бути оперативно-розшукові заходи запобіжного характеру, здійснення загальної та індивідуальної профілактики злочинів.

Як свідчить практика, аналіз стану оперативної обстановки - важливий елемент організації оперативної профілактики. В оперативних підрозділах насамперед необхідно сконцентрувати всю інформацію, що надходить з різних оперативно-розшукових джерел, для подальшого її використання. Крім того, вивченню підлягають матеріали справ оперативного обліку, кримінальних справ результатів проведення рейдів тощо.

На основі аналізу вихідної інформації плануються заходи щодо виявлення конкретних обставин, уточнення та перевірки отриманих даних, а також усунення виявлених причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів.

Одним із заходів організаційно управлінського забезпечення оперативно-розшукової профілактики є також її планування. Воно полягає в найбільш раціональній організації процесу здійснення гласних і негласних заходів, що забезпечують вирішення оперативно-профілактичних завдань. Оперативно-розшукове планування - це конструктивна діяльність керівництва ОВС чи оперативного підрозділу (окремо взятого працівника), яка полягає у визначенні конкретних завдань, що випливають із аналізу оперативної обстановки, висунені обґрунтованих передбачень (версій) щодо обставин, пов'язаних зі злочинними подіями, можливих варіантів їх розвитку та виборі на цій основі найбільш прийнятих оперативно-тактичних заходів.

Планування, на переконання вчених, слід розглядати як складову організації ОРД оперативних підрозділів, включаючи ДКВС України. Спільними цілями при цьому є: а) визначення основних напрямів і конкретних завдань щодо запобігання злочинам на той чи інший період; б) оцінка результатів раніше запланованих і проведених заходів; в) попереднє визначення конкретно організаційних, профілактичних, ОРЗ, що пропонуються в планах роботи узгодження заходів, що плануються іншими правоохоронними органами; г) обговорення з останніми питань, щодо яких необхідні спільні чи погоджені дії; ґ) визначення форм і способів взаємного інформування про перебіг виконання запланованих заходів; д) внесення коректив у плани роботи у зв'язку з новими завданнями та змінами оперативно-профілактичної ситуації, чинного законодавства тощо.

Як вважає Л. Бородич, планування заходів щодо запобігання злочинам - це своєрідна модель надзвичайно мінливої обстановки (ситуації), коли здійснюються ті чи інші заходи, і при цьому виникає гостра потреба спланувати такі заходи, вибрати оперативно-профілактичні прийоми (або їх комбінацію), що якнайкраще забезпечують виконання поставлених завдань у стислі терміни силами і засобами, що є в розпорядженні оперативного підрозділу, при найменших затратах і безумовному дотриманні законності [1, С. 582].

Обов'язковими попередніми умовами оперативно-розщукової профілактики в УВП є: виявлення та постановка криміногенних осіб з числа персоналу колоній на один із видів оперативного обліку (оперативно-розшукова справа, облікова справа, інформаційні системи і картотеки оперативно-розшукового та профілактичного призначення тощо). Тим самим забезпечується обґрунтованість початку оперативно-профілактичної роботи, цілеспрямованість і планомірність її здійснення, певні узгодження в застосуванні відповідних заходів профілактики, комбіноване використання гласних і негласних джерел інформації, а також здійснення дієвого контролю та надання практичної допомоги в реалізації оперативно-розшукових планів.

Отже, оперативно-розшукова профілактика в УВП - це система цілеспрямованих оперативно-розшукових профілактичних та інших передбачених чинним законодавством заходів, що провадяться стосовно осіб, від яких можна очікувати вчинення злочинів у виправних колоніях, для здійснення оперативного контролю за ними, профілактичного впливу, запобігання злочинам, що готуються [2].

Список використаних джерел:

1. Міжнародна поліцейська енциклопедія: У 10 т./ Відп. редактори: В.В. Коваленко, Є.М. Моісеєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. - К.: Атіка, 2010. - Т. 6: Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції). - 1128 с.
2. Кримінологічні та оперативно-розшукові засади запобігання злочинам і правопорушенням, що вчиняються персоналом виправних колоній : моногр. / [В. В. Коваленко, О. М. Джужа, О. Г. Колб та ін.] ; за заг. ред. В. В. Коваленка. - К. : Атіка - Н, 2011. - 368 с.

Помилування в Україні

Лях М.А., студент

ННІЗН НАВС

Науковий керівник: доктор юридичних наук, старший науковий співробітник *Таран О.В.*

У системі існуючих видів звільнення від відповідальності і покарання, пом'якшення становища осіб, які вчинили злочини (кримінальні правопорушення) помилування займає особливе місце. Саме тому науковцями і практиками приділяється значна увага розв'язанню проблем соціально-правового значення помилування та нормативно-правового регулювання цього інституту.

Окремі кримінально-правові аспекти застосування помилування в Україні досліджувалися у наукових працях Ю.В. Бауліна, О.М. Литвака, В.Т. Маляренка, А.А. Музики, О.В. Чепелюк, С.М. Школи, М.І. Хавронюка, П.В. Хряпінського та інших.

В.Т. Маляренко і А.А. Музика визначають помилування як спеціальний вид звільнення від покарання (повне або часткове) індивідуально визначеної особи [1, с.29], а О.М. Литвак та О.В. Чепелюк вважають, що помилування - це акт гуманізму й милосердя з боку держави щодо конкретно визначеної особи, яка вчинила злочин, що здійснюється на підставі відповідного акта (указу про помилування), виданого Президентом України [2, с.66].

Правовою основою помилування як підставою звільнення від кримінальної відповідальності є Кримінальний кодекс України, Положення про здійснення помилування, затверджене указом Президента України від 16 вересня 2010 р., Кримінально-виконавчий кодекс України, Порядок подання до Адміністрації Президента України матеріалів за клопотаннями засуджених про помилування та виконання указів Президента України про помилування, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 28.09.2012 № 1439/5.

Законодавство України визначає помилування як індивідуальне державно-владне веління у формі вибачення особі, яка вчинила злочин будь-якої тяжкості. При цьому лише у виняткових випадках може бути помилувано особу, до якої раніше було застосовано амністію, помилування, умовно- дострокове звільнення від покарання чи заміну невідбутої частини покарання більш м'яким, відстрочку виконання вироку, якщо вони до погашення або зняття судимості знову вчинили умисний злочин. Розгляд клопотань про помилування засуджених, які не стали на шлях виправлення, відбули незначну частину призначеного їм строку покарання, а також клопотань осіб, засуджених за особливо тяжкі злочини, здійснюється лише за наявності надзвичайних

Помилування в Кримінальному кодексі України розглядається як підстава звільнення від кримінальної відповідальності (ст.44) і від покарання (ст. 85 і 87). Правозастосовна практика згідно з нормативними актами, які визначали і визначають порядок здійснення помилування зорієнтована на непов'язане із звільненням від кримінальної відповідальності помилування засуджених, яке здійснюється у вигляді: 1) заміни довічного позбавлення волі на позбавлення волі на певний строк (згідно з ч. 2 ст. 87 - на строк не менше двадцяти п'яти років); 2) повного або часткового звільнення від відбування інших, крім довічного позбавлення волі, видів основного, а також додаткового покарання; 3) заміни інших, крім довічного позбавлення волі, видів основного, а також додаткового покарання або його невідбутої частини більш м'яким покаранням Г31.

У ст. 152 Кримінально-виконавчого кодексу зазначено, що підставою звільнення від відбування покарання є акт про помилування Г4].

Клопотання про помилування може бути подано після набрання вироком законної сили, а у випадку розгляду кримінальної справи в касаційному порядку - після прийняття рішення судом.

Помилування здійснюється Президентом України Г51. Його укази про помилування надсилаються для обов'язкового виконання Державному департаменту України з питань виконання покарань, Міністерству оборони України, судам. У раніше згаданих нормативно-правових актах визначається коло осіб, які мають право клопотати про помилування, порядок підготовки матеріалів для розгляду цих клопотань, повноваження та забезпечення діяльності Комісії при Президентові України у питаннях помилування Секретаріату Президента України [6, 7].

Право клопотати про помилування має особа:

- засуджена судом України, яка відбуває покарання або відбула основне покарання в Україні;
- засуджена судом іноземної держави і передана для відбування покарання в Україну без умови про незастосування помилування;
- засуджена в Україні і передана для відбування покарання іноземній державі, якщо ця держава погодилася визнати і виконати прийняте в Україні рішення про помилування.

Під час розгляду клопотання про помилування враховується:

- ступінь тяжкості вчиненого злочину, строк відбутого покарання, особа засудженого, щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину, поведінка і ставлення особи до праці до засудження та в установах й інших органах виконання покарань, стан відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди та інші обставини;
- думка адміністрації установи виконання покарань або іншого органу, який виконує покарання, спостережної комісії, служби у справах неповнолітніх, місцевого органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування, громадських організацій, трудових колективів тощо про доцільність помилування [6].

Утім, проблему помилування не можна вважати вичерпаною, оскільки наразі не вирішено низку спірних питань зокрема й щодо правової регламентації помилування.

Так, звільнення від кримінальної відповідальності, помилування здійснюється Президентом України, а він у свою чергу підписує свої укази про помилування на підставі рішень Комісії з питань помилування, а остання, на підставі пропозицій Секретаріату Президента України [8].

Враховуючи, що Комісія проводить свої засідання один раз на місяць, а клопотань про помилування надходить протягом місяця більше двох тисяч,

Комісія об’єктивно не в змозі розглянути кожне клопотання. Відтак складається ситуація, коли вирішення питання залежить від того працівника Секретаріату Президента України, який отримує клопотання, збирає по ньому матеріали і готує пропозицію [8].

Крім того, положення не передбачає відкритості та гласності процесу помилування в Україні, а отже суспільство не знає, за якими критеріями той чи інший засуджений помилуваний, якими є мотивація та аргументація цього.

Положенням також не передбачено конкретних строків для розгляду клопотань про помилування, тому засуджений та інші заінтересовані особи змушені чекати рішення протягом не визначеного часу. У такій ситуації строк покарання може закінчитися, а клопотання про помилування все ще розглядатиметься [8].

У підсумку зазначимо, що помилування має гуманістичний характер, може слугувати засобом звільнення, або скорочення строку покарання. Водночас процедура процесу помилування потребує перегляду, що передбачає необхідність внесення відповідних змін та доповнень у законодавчі та нормативно-правові акти.

Список використаних джерел:

1. Маляренко В.Т. Амністія та помилування в Україні: навч. посіб./ В.Т. Маляренко, А.А. Музика. К.: Атіка, 2007. - 700 с.
2. Литвак О.М. Проблеми застосування амністії та здійснення помилування :моногр./ О.М. Литвак, О.В. Чепелюк. К.: Атіка, 2009. - 160 с.
3. Кримінальний кодекс України (прийнятий 5 квітня 2001 р.) // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 25-26. - Ст.131.
4. Кримінально-виконавчий кодекс України (прийнятий 11 липня 2003 р.) // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 3 - 4. - Ст.21.
5. Конституція України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/
6. Положення про порядок здійснення помилування: Указ Президента України № 902 від 16.092010 р. // Офіційний вісник України, 2010, № 71, ст. 2554.
7. Про затвердження Порядку подання до Адміністрації Президента України матеріалів за клопотаннями засуджених про помилування та виконання указів Президента України про помилування: Наказ Міністерства юстиції України № 1439/5 від 28.09.2012 р. // Офіційний вісник України, 2012, № 79, ст. 3211.
8. Грек Т. Помилування в Україні та республіці Польща: порівняльно-правова характеристика / Г рек Т. // Вісник Нац. акад. Прокуратури України. - 2009. - № 4. - С. 115—119.

Щодо питання відбування покарання у виді довічного позбавлення волі

Макар О.Б., курсант юридичного факультету ІКВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Микитась І.М.*

Виходячи з розвитку ідей гуманізму та поваги до загальнолюдських цінностей, Конституційний Суд України 29 грудня 1999 року розглянув питання про відповідність положень статей КК України, які передбачали в якості покарання смертну кару, Конституції України. Як наслідок, враховуючи положення Конституції України про те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3), кожна людина має невід'ємне право на життя і ніхто не може бути свавільно позбавлений життя (ст. 27), ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність поводженню чи покаранню (ст. 28), а також беручи до уваги прийняті Україною при вступі до Ради Європи зобов'язання по виконанню Протоколу N6 до Конвенції про захист основних прав людини і свобод, що стосується відміни смертної кари, Конституційний Суд України визнав неконституційними положення санкцій статей Особливої частини КК України, що передбачають смертну кару як найвищу міру покарання.

Довічне позбавлення волі є один із видів кримінального покарання, найвища міра покарання в Україні, що прийшла на заміну смертній карі та являється найсуворішим видом покарання, яке полягає у примусовій безстроковій ізоляції засудженого від суспільства шляхом тримання його у спеціально призначених для цього кримінально-виконавчих установах. Відповідно до ст. 64 Кримінально-виконавчого кодексу України покарання у виді довічного позбавлення волі встановлюється за вчинення особливо тяжких злочинів і застосовується лише у передбачених випадках, якщо суд не вважає за можливе призначити позбавлення волі на певний строк. Довічне позбавлення волі не застосовується до осіб, що вчинили злочини у віці до 18 років і до осіб у віці понад 65 років, а також до жінок, що були в стані вагітності під час вчинення злочину або на момент постановлення вироку.

Особи, засуджені до довічного позбавлення волі, не підлягають умовно-достроковому чи достроковому звільненню від цього покарання. На підставі ч. 2 ст. 87 КК актом про помилування може бути здійснена лише заміна цього покарання позбавленням волі на строк не менше двадцяти п'яти років. Відповідно до ст.4 «Положення про порядок здійснення помилування», затвердженого Указом Президента Українивід 12 квітня 2000 р. № 588/2000, при засудженні особи до довічного позбавлення волі клопотання про помилування може бути подане лише після відбуття засудженим не менше п'ятнадцяти років.

Існують певні особливості відбування покарання між жінками та чоловіками. Згідно ст. 18 КВК у виправних колоніях (секторах) середнього рівня безпеки тримаються жінки, засуджені до покарання у виді довічного позбавлення волі, а також жінки, яким покарання у виді смертної кари або довічного позбавлення волі замінено позбавленням волі на певний строк у порядку помилування.

Відповідно до Кримінально-виконавчого кодексу України чоловіки, засуджені до покарання у виді довічного позбавлення волі, відбувають покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки та відповідних ізольованих секторах максимального рівня безпеки або слідчих ізоляторах. Чоловіків, засуджених до довічного позбавлення волі, розміщують у камерах з дотриманням вимог роздільного тримання, передбачених статтею 92 Кримінально-виконавчого кодексу України.

У нашій державі на сьогодні діють умови і порядок відбування довічного позбавлення волі, які істотно відрізняються від існуючих у розвинених країнах світу і не відповідають Європейським тюремним правилам, прийнятим Радою Європи.

Це стало наслідком багатьох чинників, головними з яких є, по-перше, відсутність такої законодавчої бази, яка б давала реальну можливість особі, засудженій до довічного позбавлення волі, довести своє виправлення і відбувати покарання в тих умовах, на які вона заслуговує завдяки своїй поведінці в установах виконання покарань. Потребує додаткового правового регулювання призначення довічного позбавлення волі на основі диференціації, тобто максимального врахування характеру скоєного злочину, причин і умов, які сприяли його вчиненню, а головне - особистості злочинця (обставини і мотиви скоєння злочину, його психологічні та психічні особливості, ступінь педагогічної занедбаності). Слід запровадити новий порядок виконання покарання, що засновується на принципах індивідуального підходу до перевиховання засуджених. Крім того відсутній закон про довічне позбавлення волі, який би визначав основні конституційні права і обов'язки особи, засудженої до найтяжчого виду покарання, тому що норми кримінально-

виконавчого права майже не стосуються питання про конституційні права і обов'язки громадян України щодо вказаної категорії осіб.

Отже для того, щоб відбування довічного позбавлення волі відповідало міжнародним стандартам необхідно:

- розробити та прийняти процедури для створення, втілення та перегляду індивідуальних програм для довічно ув'язнених з особливим акцентом на програмах навчання та виправлення;
- надавати довічно ув'язненим можливості для спілкування та збереження соціально корисних контактів із зовнішнім світом;
- розробити і використовувати системи спілкування і стилю керівництва, які б заохочували налагодження позитивних відносин засуджених з тюремним персоналом.

До питання про кримінально-правову кваліфікацію евтаназії в Україні

Манько Ю.В., курсант юридичного факультету ІКВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Міщук І.П.*

Питання кримінально-правової кваліфікації евтаназії та загалом її законодавчого закріплення вже на протязі багатьох років жваво обговорюється науковцями та законодавцями країн усього світу. Україна теж не є виключенням, адже саме щодо відсутності в КК України норми, яка б давала змогу кваліфікувати евтаназію як окреме діяння і відбуваються постійні суперечки. Різні сторони евтаназії у своїх працях розглядали С. Бикова, В. Ворона, А. Іванюшкін, К. Марисюк, А. Панищев, М. Еріксон, О. Івченко, Н. Крилова та інші.

Загалом поняття евтаназії ввів в науковий обіг англійський філософ-політик Ф. Бекон у XVI столітті, однак він вкладав зовсім інший зміст у це поняття, а тому сприймати його як основоположника евтаназії в сучасному розумінні зовсім не можна. Вдалим тлумаченням на сьогодні представляє нам, наприклад, І. Сілуянової, в розумінні якої евтаназія - це усвідомлена дія, що призводить до смерті безнадійно хворої людини, відносно швидким та безболісним шляхом, з метою припинення страждань.

Ми, в свою чергу, визначаємо евтаназію як діяння (дія чи бездіяльність), котре, за проханням хворого, направлене на позбавлення його життя задля припинення нестерпних фізичних та моральних мук як самого хворого, так і його близького оточення.

Зауважимо, що на даний час евтаназія розглядається в одному з таких напрямів, як моральному, соціальному, економічному, філософському та правовому. На наш погляд, саме правовий напрямок є найбільш актуальним для дослідження, оскільки сучасні суспільні відносини будуються частково на правових засадах, котрі у свою чергу виступають гарантом справедливого вирішення проблемних питань, що можуть в подальшому виникнути.

Важливим для розуміння правового характеру такого явища як евтаназія в українському правовому полі, на нашу думку, є його законодавче регулювання. На сьогодні в Україні евтаназія - суспільно небезпечне каране діяння, котре в будь-якому випадку є правопорушенням. Зокрема, в ч. 3 ст. 52 Основ законодавства України про охорону здоров’я говориться про те, що медичним працівникам забороняється здійснення евтаназії, навмисного прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань. В Цивільному кодексі міститься дублююче положення у ч. 4 ст. 281, котре забороняє задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя.

Однак, кримінальне законодавство України не містить положення про евтаназію, а тому будь-яке умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині визнається вбивством та кваліфікується за ч. 1 ст. 115 Кримінального кодексу (далі КК) України.

Вважаємо, виходячи з аналізу кримінально-правових норм та наукових джерел, що кваліфікація евтаназії за ч. 1 ст. 115 КК України є доречною та найбільш повною, адже винна особа усвідомлює вчинюване нею діяння (дію чи бездіяльність) та наслідки, які від нього настають - смерть особи.

Щодо правового закріплення дозволу на евтаназію в Україні, то, на наш погляд, українське суспільство ще не готове до таких змін у законодавстві, які докорінно змінять їхнє відношення до багатьох речей. А тому, як варіант, пропонуємо вдосконалити кримінальне законодавство, аби в подальшому суперечностей щодо кваліфікації евтаназії не виникало, шляхом доповнення КК України статтею, котра характеризуватиме дане явище як один із видів вбивства, що остаточно надасть йому статусу кримінально караного діяння в Україні.

Кримінально-правові проблеми визначення потерпілого від перешкоджання законній професійній діяльності журналіста

Марценюк О.В., студент Рівненського відділення ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Вартилецька І.А.*

Нормою сучасної політичної культури є верховенство прав людини по відношенню до будь-яких інших прав та інтересів, розуміння цих прав і свобод, як абсолютної цінності, без якої демократія неможлива в принципі. Справжній демократизм вимагає ліквідації розриву між проголошеними правами та їх реальним втіленням.

Починаючи вивчення зазначеного питання, перш за все, необхідно звернути увагу на те, що частини 1 та 2 статті 34 Конституції України закріплюють гарантії права на свободу вираження поглядів. Свобода слова гарантована також і пунктом 1 статті 10 Європейської Конвенції «Про захист прав людини та основоположних свобод» .

Інформація - це кисень демократії. Для того щоб досягнути в Україні рівня вільної та неупередженої преси, необхідно мати відповідну юридичну основу для регулювання питань, пов’язаних із обігом інформації та захисту громадян у разі порушення їхніх прав у сфері обігу інформації.

Журналістика залишається однією із найнебезпечніших професій. Це викликано тим, що засоби масової інформації неодноразово своїми виступами чи гучними заявами зачіпали інтереси корумпованих чиновників, нечесних політиків, криміналу тощо.

Тому так важливо створити цілісну концепцію кримінально-правових проблем визначення потерпілого від перешкоджання законній професійній діяльності журналіста, розробити в її межах оптимальну модель системи норм КК України, що передбачають відповідальність за злочини проти перешкоджання законній професійній діяльності журналіста, і виробити на цій основі пропозиції щодо удосконалення чинного кримінального законодавства та практики його застосування.

Предметом суспільного інтересу вважається інформація, яка свідчить про загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності України; забезпечує реалізацію конституційних прав, свобод і обов'язків; свідчить про можливість порушення прав людини, введення громадськості в оману,

шкідливі екологічні та інші негативні наслідки діяльності (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб тощо. Професійна діяльність журналіста регламентується ЗУ «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16 листопада 1992 року.

Проблема стану потерпілих, а відтак і визначення їх поняття у кримінальному праві сьогодні набуває актуальності також у зв'язку із можливістю ухвалення в Україні Закону «Про відшкодування за рахунок держави матеріальної шкоди громадянам, які потерпіли від злочину» від 18 січня 2006 року.

У межах кримінально-правового вчення про потерпілого від злочину ще й досі залишаються дискусійними питання про кримінальну відповідальність при «згоді» потерпілого на заподіяння йому шкоди, провокації потерпілим злочину, неповідомлення потерпілим про факт вчинення злочинного посягання тощо. Усе це повинно мобілізувати на більш глибинне дослідження різноманітних аспектів даної проблеми.

Поняття «потерпілий від злочину» має незмінну сутність у кримінальному праві, кримінальному процесі та кримінології (віктимології), але набуває у кожній з цих галузей знань специфічних функціональних ознак, які змінюють обсяг змісту цього поняття в залежності від контексту використання (потерпілий як учасник кримінального процесу, потерпілий як жертва злочину).

Для визначення, хто є журналістом, прокурори користуються статтею 1 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів».

Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів - це протиправне створення будь-яких перепон, обмежень, заборон щодо одержання, використання, поширення та зберігання інформації окремим журналістом (журналістами) чи засобом масової інформації.

В Україні часто перешкоджають законній професійній діяльності журналістів. За останні роки трапилося чимало резонансних випадків, серед яких напади на фотографа Tochka.net Віталія Лазебника та на журналіста «Української правди» Мустафу Найєма.

Преса відіграє істотну роль у демократичному суспільстві. І хоча вона не може переступати певні межі, зокрема, щодо репутації, прав інших осіб і необхідності запобігання розголошенню конфіденційної інформації, тим не менш, її обов'язком є передавати у спосіб, сумісний із її обов'язками та відповідальністю, інформацію та ідеї з усіх питань суспільного інтересу, включно з тими, що стосуються правосуддя.

Спеціальна конфіскація - новела кримінального законодавства

Машталір І.М., курсант ННШФПСКМ НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Кришевич О.В.*

Законом України від 18.04.2013 № 222^П «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України«, який набрав чинності 15.12.13, вводиться нове поняття - «спеціальна конфіскація». Так, згідно статті 96-1 Кримінального кодексу України, спеціальна конфіскація полягає у примусовому безоплатному вилученні за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей та іншого майна за умови вчинення злочину у випадках, передбачених в Особливій частині цього Кодексі.

Спеціальна конфіскація не має зв'язку з розкриттям злочину і притягненням до кримінальної відповідальності, оскільки останні можуть реалізуватись і без неї. Проте в окремих випадках «спеціальна конфіскація» може слугувати охороні прав та інтересів осіб, які беруть участь у кримінальному процесі, наприклад, у випадку конфіскації майна, яке було об'єктом злочинних дій і повернення його потерпілому. Отож, спеціальна конфіскація не забезпечує реалізації основного завдання кримінального судочинства (розкриття злочину і притягнення до кримінальної відповідальності), але може частково виконувати допоміжні завдання (правова охорона прав та інтересів учасників кримінального судочинства).

Стосовно того, чи можна зачисляти спеціальну конфіскацію до покарань (у зв'язку з цим виникає ще одне запитання - чи є спеціальна конфіскація різновидом загальної конфіскації майна як кримінального покарання), чи до інших мір кримінально-правового впливу, то, на мою думку, слід керуватися такими аргументами. По-перше, види покарань у чинному КК України передбачено у ст. 51 КК України. Слово «конфіскація» у ній згадується лише щодо такого виду покарання, як конфіскація майна. Якщо проаналізувати ст. 59 КК України, де йдеться про конфіскацію майна, то можна виявити, що ніяких згадок про «спеціальну конфіскацію майна» немає, як безпосередньо текстуальних, так і прихованих. У ст. 59 КК України зміст поняття покарання «конфіскація майна» розкрито у повному обсязі і воно не містить тих положень, які вкладаються в зміст «спеціальної конфіскації». Отже, текстуальне тлумачення КК України дає підстави виявити, що згадок про спеціальну конфіскацію у розділі цього закону присвяченого кримінальному покаранню, немає, тобто, за правилами формальної логіки, чинний КК України не зачислює її до покарань. По-друге, спеціальна конфіскація не наділена елементами і властивостями кримінального покарання. Оскільки попередній аргумент ґркнтувався на текстуальному тлумаченні, то його слід підкріпити зверненням до теоретичних основ. На сучасному рівні розвитку теорії кримінального права під покаранням звично розуміють захід примусу, який призначається за обвинувальним вироком суду особі, винній у скоєнні злочину і який полягає в обмеженні її прав і свобод [3]. З незначним вдосконаленням таке поняття увійшло і в ст. 50 КК України. Сутність покарання також проявляється через його мету. Стосовно мети покарання в теорії кримінального права ведуться суперечки, дещо спрощено - сформовано дві філософсько- правові позиції з приводу мети покарання - сучасного неокласицизму та теорії соціального захисту.

Не вдаючись до концептуальних диспутів теорії покарання, яким присвячена численна кількість публікацій, спробуємо усі вищеперелічені елементи (поняття і мету) пов'язати зі спеціальною конфіскацією. Унаслідок такого теоретичного експерименту одержуємо: спеціальна конфіскація може полягати в обмеженні прав і свобод як засудженої особи, так і інших осіб; спеціальна конфіскація може застосовуватись і за відсутності злочину; спеціальна конфіскація може як карати злочинця, так і просто відбирати в нього те, на що він і так не має права; спеціальна конфіскація може як здійснювати загальну та спеціальну превенцію (конфіскація знарядь злочину, доходів від майна здобутого злочинним шляхом) так і не мати до неї жодного відношення (конфіскація майна здобутого злочинним шляхом), бо превенцію в останньому випадку забезпечуватимуть інші каральні засоби, а не позбавлення «чужого» для злочинця майна; спеціальна конфіскація не впливає на виправлення злочинця (це взагалі сфера кримінально-виконавчого права) і його

ресоціалізацію, навпаки, може, в окремих випадках, їх погіршувати через позбавлення засобів для існування, які перед тим були набуті цілком законним шляхом (конфіскація понаднормової суми валюти при контрабанді валютних цінностей).

Отже, можемо ствердити: хоча спеціальна конфіскація і володіє рисами схожості до кримінального покарання, але їй притаманні водночас відмінні риси, які, своєю чергою, аж ніяк не властиві кримінальному покаранню.

Список використаних джерел:

1. Азаров Д.С. Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 7-8 квіт. 2006 р. - Львів, 2006. - Ч. 1. С. 142-146.

2. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності: Монографія. - К.: Атіка, 2004.-296с.

3. Висков Н.В. Специальная конфискация: юридическая природа, уголовно-правовые и уголовно-процессуальные средства обеспечения исполнения: автореф. дис. канд. юрид. наук / Висков Н.В. - Самара, 2006. 20 с.

4. Висков Н.В. Специальная конфискация: правовая природа, уголовно-правовые и уголовно-процессуальные средства обеспечения исполнения: монография. Волгоград: Изд-во ВГСХА «Нива», 2006. 136 с.

Кримінально-правовий захист ВІЛ-позитивних дітей

Мегей Н.В., студент 4 К-А курсу юридичного факультету ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Процюк О.В.*

Згідно з статистичними даними лише за 2014 рік в Україні зареєстровано 3 358 нових випадків зараження ВІЛ інфекцією дітей. Велика кількість випадків зараження ВІЛ інфекції дитини відбувається пеританатальним способом, тобто від матері до дитини. Досить часто у зв'язку з відсутністю необхідного лікування, навіть при наявності в матері не ВІЛ інфекції, а венеричної хвороби - може привезти до тяжких патологій різного характеру (центральної нервової системи, насамперед головного мозку, а також травного тракту, печінки, шкіри, очей, легенів, кровотворної системи, може сприяти розвитку синдрому Рейтера. Однак, при професійному лікуванні наслідків можна уникнути.

Аби запобігти поширенню СНІДу потрібно вживати препарати антиретровірусної терапії строго кілька раз на день у суворо визначені години. Згідно статистичним даним завдяки тому,що вагітні жінки, що хворі на СНІД, вживали АРТ препарати до 2005 року, немовлят народилось на 20 відсотків менше з ВІЛ діагнозом, а вже до 2010 року на 50 відсотків менше. В деяких країнах вже в даний час введено кримінальну відповідальність від ухилення від лікування від ВІЛ, (Республіка Узбекистан, Катар), в даний час вводять такі країни як Казахстан, Росія, Білорусь. Проте дане питання містить дуалістичний характер, адже з однієї сторони примусове лікування дає надію на народження здорового немовляти, а з іншого боку, це порушення прав людини, що місить дискримінаційний характер, окрім того, не можливо точно буде встановити зараження ВІЛ-інфекцією відбулось через неналежне лікування чи через ускладнення під час пологів, й майже неможливо встановити якою мірою виконувалось лікування.

Також проблемним є питання визначення суб'єкту даного виду злочинних посягань. Згідно з Конвенцією ООН про права дитини, вважається що особа до 16 років не може нести кримінальне покарання, окрім деяких випадків, коли за особливо тяжкі злочини відповідальність настає з 14 років. В КК України в ст. 130 «Зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби» значиться, що суб'єктом злочину є особа, котрій виповнилося 16 років, проте на даний момент, враховуючи навіть факт

зниження віку вступу у статеві зносини, фактично суб'єктом злочину може бути неповнолітня особа навіть молодша 14 років, як приклад, в США за схожі злочини осуджували навіть 12 річних дітей. Звісно, потрібно брати до уваги той факт що 13 чи 14 років це достатньо ранній вік для усвідомлення всієї повноти вчинених дій, проте законодавство повинно звернути увагу на факт, що фактично ВІЛ-позитивні діти, особливо серед мало захищених верст населення, можуть передавати ВіЛ-інфекцію серед свого оточення.

Наступний аспект, котрого можна торкнутись при питанні ВІЛ-позитивних дітей, це соціальна дискримінація. В чинному законодавстві прописані нормативи згідно яких, за розповсюдження інформації про ВІЛ-статус присутня кримінальна відповідальність, проте стаття 132 КК України «Розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби» стосується розголошення інформації пов'язаної з виконанням службових або професійних обов'язків. Водночас не має нормативного акту, в котрому чітко було б наголошено про кримінальну відповідальність у разі дискримінації на підставі наявності ВІЛ інфекції, особливо ,якщо дискримінація стосується дітей й хоча згідно з Закону України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» від 16.11.2000 р. ВІЛ - позитивні діти відносяться до категорії дітей-інвалідів, проте відмінність все-таке є, наприклад,жодній дитині в жодній країні не буде заборонено в'їзд на територію іншої країни, на відміну від ВІЛ-інфікованих дітей. Також слід зазначити, що попри те, що ВІЛ-позитивні при належному вихованні не несуть жодної загрози іншим дітям й відмінність від звичайних дітей, полягає лише в тому, що дитину, котра є носієм Віл-інфекції, потрібно більш ретельно охороняти від інфекцій, дитині з ВІЛ-інфекцією не бажано купатися в закритих водоймах, оскільки та може тяжко захворіти від невеличкого ковтка води. Водночас, коли суспільство дізнається, що дитина хвора на ВІЛ, то батьки здорових дітей зводять до нуля спілкування з ВІЛ-інфікованими, даній дитині може бути відмовлено від надання місця в дитячому садку, санаторному місці. Вважаємо, за доцільним ввести кримінальну відповідальність за вчинки, що містять дискримінаційний характер щодо ВІЛ-інфікованих дітей.

Звісно важко сказати доцільність введення більш суворого кримінальної відповідальності за зараження ВІЛ враховуючи євроінтеграційні процеси в нашій державі, оскільки в законодавстві Франції, Італії, Іспанії кримінальної відповідальності не передбачається (окрім випадків цілe направленого зараження). У Франції взагалі відповідальність за зараження ВІЛ передбачається адміністративним законодавством й віднесено до проступків. Проте, якщо в Європі не має обмеження до туризму ВІЛ-інфікованих осіб (проте надання громадянства або посвідки на постійне місце проживання може бути відхилене у разі наявності ВІЛу), то в США навіть в'їзд заборонено, що містить в собі дискримінаційний характер.

Отже, для реалізації конституційно проголошених прав і свобод у сфері охорони суспільства від такого захворювання як ВІЛ, необхідною умовою є створення системи юридичних гарантій та їх забезпечення, зокрема, і через використання кримінально-правових засобів.

Список використаних джерел:

1.Закон України «Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунодефіциту (СНІД) та соціальний захист населення» від 23.12.2010

2. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989.

3.Закон України «Про охорону дитинства « від 26.04.2001.

4.Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992

5.Захист прав ВІЛ-інфікованих осіб у суді. Науково-практичний посібник для суддів /За ред. д. ю. н., проф. Буроменського М. В. - К.:, 2009. - 110 с.
6.Постанова Кабінету Міністрів України «Про розмір щомісячної державної допомоги дітям віком до 16 років, інфікованим вірусом імунодефіциту« від 10.07.1998

Кримінальна відповідальність за проведення незаконних археологічних досліджень на об'єкті археологічної спадщини

Міщенко М.О., кандидат юридичних наук, викладач кафедри кримінально-правових дисциплін ННІПП НАВС

Культурна спадщина нашої держави є невіддільною частиною світового культурного надбання. Відповідно до ратифікованих Верховною Радою України міжнародних конвенцій, охорона культурної спадщини є міжнародно- правовим зобов'язанням нашої держави перед світовою спільнотою.

Чинною редакцією ст. 298 КК України диференційовано відповідальність за незаконне проведення археологічних розвідок, розкопок, інших земляних чи підводних робіт на об'єкті археологічної спадщини (ч. 1) та умисне незаконне знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини (ч. 2-5).

Незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини було криміналізовано Законом України від 9 вересня 2010 р. Цьому сприяла поява значної кількості «чорних» археологів, які, маючи у своєму арсеналі сучасні технічні засоби, давно перетворили незаконні археологічні розкопки на прибутковий бізнес. Суспільна небезпека зазначеного злочину зростає через те, що він потенційно може спричинити збільшення кількості інших злочинів, зокрема контрабанди культурних цінностей.

Варто пригадати, що самовільне шукання скарбів в Україні особливо поширилося після 1917 р. Цей процес дещо уповільнився лише 1928 р., коли наркоматами освіти, внутрішніх справ і фінансів УСРР було затверджено інструкцію «Про скарби». Вона забороняла самовільний пошук скарбів на території пам'яток і пам'ятних місць [1, с.15].

Основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 298 КК України, є суспільні відносини у сфері моральності, які забезпечують збереження археологічної та культурної спадщини, а додатковим обов'язковим - порядок проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, який встановлено Законом України «Про охорону археологічної спадщини». Предметом злочинного посягання у ч. 1 ст. 298 КК України є об'єкт археологічної спадщини. Ним, згідно із вищезазначеним Законом (ст. 1), є місце, споруда (витвір), комплекс (ансамбль), їх частини, пов'язані з ними території чи водні об'єкти, створені людиною, незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінності з археологічного, антропологічного та етнографічного погляду і повністю або частково зберегли свою автентичність [2].

Визначення об'єктивної сторони злочинів, передбачених ст. 298 КК України, ускладнюється тим, що більшість із них становлять різні за характером і змістом діяння. Як цілком слушно зазначила В.В. Базелюк, об'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 1 ст. 298 КК України, містить єдиний склад злочину, який передбачає кілька альтернативних діянь (незаконні археологічні розвідки, розкопки, інші земляні чи підводні роботи) [3, с.91].

У ч. 1 ст. 298 КК України передбачено відповідальність не лише за незаконне проведення археологічних розвідок, розкопок, а й інших земляних чи підводних робіт на об'єкті археологічної спадщини. Водночас чинне

законодавство не визначає, що потрібно розуміти під поняттям «інші земляні чи підводні роботи на об'єкті археологічної спадщини». Аналіз поняття «археологічні розкопки» дозволяє дійти висновку, що воно криє в собі земляні та підводні роботи. Тому складно визначитися, чи законодавець мав на увазі проведення таких робіт на об'єктах археологічної спадщини в межах археологічних досліджень, чи це можуть бути будь-які інші роботи, не пов'язані з цією діяльністю (наприклад, будівельні або ремонтні роботи). На нашу думку, необхідно або взагалі вилучити у диспозиції ч. 1 ст. 298 КК України з переліку діянь «незаконне проведення інших земляних чи підводних робіт на об'єкті археологічної спадщини», або чітко вказати, що під такими роботами слід розуміти всі інші види незаконних земляних чи підводних робіт, які не належать до археологічних досліджень [4, с .131].

Кримінальна відповідальність за ч. 1 ст. 298 КК України настає від моменту початку проведення незаконних археологічних розвідок, розкопок або інших земляних чи підводних робіт на об'єкті археологічної спадщини, незалежно від того, спричинили вони якісь наслідки чи ні. Відповідно місцем вчинення цього злочину є об'єкт археологічної спадщини. За таких умов, одним із вирішальних моментів при здійсненні кваліфікації буде той факт, чи проводилися незаконні археологічні дослідження саме на об'єкті археологічної спадщини.

Суб'єкт злочину, передбаченого ч. 1 ст. 298 КК України, загальний, тобто фізична, осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Ним може бути як громадянин України, так і особа без громадянства, а також іноземець.

Незаконне проведення археологічних розвідок, розкопок, інших земляних чи підводних робіт на об'єкті археологічної спадщини (ч. 1 ст. 298) вчиняється лише з прямим умислом. Це випливає з об'єктивної сторони цього злочину, зокрема характеру та змісту незаконних дій.

Отже, можна дійти до висновку, що не всі положення кримінального закону щодо відповідальності за злочин, передбачений ч. 1 ст. 298 КК України, тлумачаться однозначно, а тому потребують перегляду та вдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Акуленко В. І. Пошуки скарбів: Романтика і кримінал / В. І. Акуленко // Пам'ятки України: історія та культура. - 1991. - № 3. - С. 15-21.

2. Про охорону археологічної спадщини : Закон України від 18 берез. 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 26. - Ст. 361.

3. Базелюк В. В. Особливості об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 1 ст. 298 КК України (Незаконне проведення археологічних розвідок, розкопок, інших земляних чи підводних робіт на об'єкті археологічної спадщини) / В. В. Базелюк // Вісник прокуратури. - 2011. - № 8. - С. 85-91.

4. Міщенко М.О. Кримінально-правова охорона культурних цінностей в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Міщенко Марина Олексіївна. - К. - 223 с.

Звільнення від відбування довічного позбавлення волі: це можливо?

Мостепанюк Л.О., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права НАВС

Дискусії з проблем удосконалення кримінально-правового законодавства в Україні стосуються всіх сфер суспільного життя, що охороняються нормами чинного Кримінального кодексу України. Особливу зацікавленість викликає проект Закону України, який розроблено з метою захисту прав та законних інтересів засуджених до довічного позбавлення волі шляхом гуманізації порядку призначення та виконання покарання по цьому виду [3]. Мова йде про законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування покарання у виді довічного позбавлення волі» (реєстр. № 1218 від

3.12.2014р.). Зазначений документ передбачає можливість внесення змін до Кримінального кодексу України (далі - КК) та Кримінально-виконавчого кодексу України (далі - КВК), спрямованих на упорядкування умов відбування покарання особами, що засуджені до довічного позбавлення волі. Основні його положення зводяться до наступних пропозицій:

- виключення обмеження щодо незастосування покарання у виді довічного позбавлення волі до жінок, що були в стані вагітності під час вчинення злочину або на момент постановлення вироку (зміни до ч. 2 ст. 64 КК);
- закріплення положення про незастосування покарання у виді довічного позбавлення волі за готування до злочину та замах на злочин (зміни до ст. 68 КК);
- заборона призначення організатору, підбурювачу та пособнику максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК, за якою особа підлягає кримінальній відповідальності (зміни до ст. 68 КК);
- розширення кола осіб, до яких можливе застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання шляхом віднесення до вказаної категорії осіб тих, що відбувають покарання у виді довічного позбавлення волі (зміни до ст. 81 КК);
- закріплення можливості умовно-дострокового звільнення від відбування покарання після фактичного відбуття засудженим не менше 15 років покарання у виді довічного позбавлення волі (зміни до ст. 81 КК);
- передбачення можливості заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням щодо осіб, які відбувають покарання у виді довічного позбавлення волі, при чому в такому випадку заміна покарання може відбуватися лише на позбавлення волі на строк не менше 25 років (зміни до ст. 82 КК);
- вказівка на можливість заміни невідбутої частини покарання більш м'яким після фактичного відбуття засудженим не менше 10 років покарання у виді довічного позбавлення волі [2].

Таким чином, на думку суб'єкта законодавчої ініціативи, зміни до ст.ст. 64 та 68 КК покликані удосконалити процедуру призначення покарання у виді довічного позбавлення волі, що забезпечить запровадження більш диференційованого підходу до вибору видів покарання та дотримання принципу справедливості і захисту вразливих категорій злочинців [3].

В Україні одним з найбільш важливих кроків при визначенні ефективної політики в області застосування і реалізації покарання у виді довічного позбавлення волі є розробка справедливої, добре обміркованої та гуманної процедури, що дозволить оцінити готовність тієї чи іншої довічно позбавленої волі особи до виходу на свободу. Міжнародні документи не бачать жодних проблем щодо звільнення такої особи достроково [1].

На перший погляд, аналіз наведених положень законопроекту дає підстави вважати, що запропоновані в ньому зміни здатні системно вирішити проблемні питання, пов'язані із застосуванням покарання у виді довічного позбавлення волі. Але реформування відбування даного виду покарання потрібно починати не з місць його відбування, а з переліку тих злочинів, за вчинення яких призначається даний вид покарання та детальної і всебічної характеристики осіб, до яких призначається довічного позбавлення волі.

Реформувати законодавство, звичайно, потрібно. Але, в першу чергу, варто зменшити кількісні показники щорічного призначення даного виду покарання, ще раз переглянути коло злочинів, за вчинення яких можливе його

призначення, більш глибоко вивчати осіб, які є «претендентами» на застосування даного виду покарання, можливо - змінити норми КВК. Тому досягнення мети, про яку йдеться в законопроекті, виглядає досить реальним за умови плідної співпраці науковців, законотворців та практичних співробітників всіх правоохоронних органів.

Список використаних джерел:

1. Висновок Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування покарання у виді довічного позбавлення волі» (реєстр. № 1218 від 3.12.2014р.) [Електронний ресурс]. - Режим доступу до документу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52660
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування покарання у виді довічного позбавлення волі» (реєстр. № 1218 від 3.12.2014р.) [Електронний ресурс]. - Режим доступу до документу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1 ?pf3511=52660
3. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування покарання у виді довічного позбавлення волі» (реєстр. № 1218 від 3.12.2014р.) [Електронний ресурс]. - Режим доступу до документу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52660

Протидія злочинам у сфері суспільної моралі - один із пріоритетних напрямів роботи правоохоронних органів на шляху до євроінтеграції України

Мосяженко В.Ю., здобувач Донецького юридичного інституту МВС України, оперуповноважений СКР Артемівського МВ (з обслуговування м. Артемівська та Артемівського району) ГУМВС України в Донецькій області *Науковий керівник:* кандидат юридичних наук *Пекарський С.П.*

Аналіз злочинності у сфері суспільної моралі за останні роки свідчить про те, що ситуація залишається досить складною. Тривогу у правоохоронних органів та органів державного управління викликає стан злочинності взагалі та розповсюдження протиправних дій, пов'язаних з: розповсюдженням порнографії, жорстокістю, сексуальною розпустою, та іншими правопорушеннями у сфері суспільної моралі. Ми вважаємо, що є необхідність визначення шляхів підвищення ефективності протидії злочинам у сфері суспільної моралі на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

Серед сучасних науковців проблема захисту суспільної моралі досліджувалась в працях Богомолової М.Ю., Вариводи В.І., Гайворонського Є.П., Єлманової О.М., Зозулі Є.В., Іванова В.Ф., Копиляна В.А., Кременовської І.В., Кузнецова В.В., Лихової С.Я., Негодченка О.В., Припхан І.І., Пономаренко Л.В., Сердюка П.П., Фурмана А.В. та інших. Але означені науковці приділяли увагу визначенню ролі моралі в суспільстві, співвідношенню права і моралі, кваліфікації злочинам та правопорушенням проти суспільної (громадської) моралі тощо. Однак діяльність оперативних підрозділів ОВС, яка направлена на підвищення ефективності протидії даним кримінальним правопорушенням не знайшла відповідного відображення в наукових розробках. Окрім того необхідність підвищення ефективності діяльності ОВС з протидії злочинам у сфері суспільної моралі зазначалася у рішенні розширеної наради керівництва МВС України від 22.07.2014 [1]. Тому висуваємо гіпотезу, що протягом двох років, після введення в дію у 2012 році нового КПК України, оперативні підрозділи ОВС мають, окрім практичних здобутків протидії досліджуємим злочинам і

ряд недоліків, які знижують ефективність діяльності щодо запобігання і виявлення правопорушень і злочинів у сфері суспільної моралі.

Зазначаємо, що необхідно здійснити підвищення ефективності протидії досліджуємим злочинам, поглиблення взаємодії оперативних підрозділів ОВС із державними органами, органами місцевого самоврядування, навчальними закладами та громадськими формуваннями. Вирішення даного питання відповідає євроінтеграційним прагненням нашого суспільства. На нашу думку спільна діяльність оперативних підрозділів ОВС, державних органів, органів місцевого самоврядування, навчальних закладів, громадських формувань забезпечує комплексне застосування різними суб'єктами сил, засобів, спрямованих на вирішення загальної проблеми сучасного українського суспільства, якою є рівень злочинності.

Своєю чергою, працівники оперативних підрозділів ОВС також матимуть можливість отримувати оперативну інформацію про посадових осіб, які сприяють фізичним та юридичним особам в отриманні привілеїв щодо ведення бізнесу, пов'язаного з діяльністю провайдерів, які надають інформаційні послуги. Тобто отримаємо можливість своєчасного виявлення чиновників, які вчиняють корупційні діяння, а також при тісній співпраці з працівниками підрозділів боротьби з організованою злочинністю будуть виявлятися організовані злочинні групи, які вчиняють злочини у сфері суспільної моралі як це визначено у рішенні розширеної наради керівництва МВС України від 22.07.2014 [1]. Дана проблема є актуальної, оскільки однією з умов для успішної євроінтеграції нашої держави є подалання корупції.

Окрім того, зазначаємо, що свободи і права людини є одним з найголовніших надбань людства. Але у певних випадках інтереси суспільства вимагають обмеження цієї свободи. Так на думку В.Ф. Іванова це трапляється, коли йдеться про так зване зловживання свободою слова. Однією з підстав необхідного втручання суспільства у справи преси (як друкованої, так і електронної) є боротьба з непристойністю, захист суспільної моралі [2, с. 40]. Як зазначає В.Ф. Іванов про важливість цього свідчить хоча б той факт, що міжнародне співтовариство, як правило, більш ніж обережне, коли йдеться про обмеження свободи слова, в даному разі рішуче вдається до ряду обмежень, які закріплюються в міжнародних документах. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 217 від 10 грудня 1948 року (частина друга статті 29) передбачає, що «при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина може зазнати тільки такі обмеження, які встановлені законом виключно з метою ... задоволення вимог моралі ... у демократичному суспільстві» [2, с. 41].

Інший український науковець Є.В.Зозуля підходив до аналізу даної проблеми з точки зору історико-правової науки, та в одному аспекті з таким злочином як торгівля людьми. Аналізуючи стан вивчення цієї проблеми в сучасній юридичній науці, він зазначає, що проблема протидії злочинів у сфері суспільної моралі має глибоке коріння і суспільство на різних етапах свого розвитку по різному ставилося до неї. Але лише на початку XXI століття розпочинається міждержавна робота, у рамках якої світове співтовариство розглядає суспільну мораль, поєднуючи її з торгівлею людьми, як проблему боротьби зі злочинністю. Також ми погоджуємося з його висновком, що водночас залишається незавершеним аналіз діяльності ОВС у формуванні міжнародного співробітництва та організаційних аспектів їх діяльності в протидії означеним видам злочинів [3, с. 84].

Отже приходимо до висновку, що протидія злочинам у сфері суспільної моралі є один із пріоритетних напрямів роботи правоохоронних органів на шляху до євроінтеграції України. А від успішного виконання даного завдання залежить майбутнє нашої країни.

Список використаних джерел:

1. Про стан протидії торгівлі людьми та кримінальним правопорушенням у сфері суспільної моралі: рішення розширеної наради керівництва МВС України від 22.07.2014, протокол № 21, питання № 2;
2. Валерій Іванов Суспільна мораль в інформаційній сфері. Як захищається вона [Текст] / Іванов В. // Віче. - 2001. - № 10. - С.40-65;
3. Євген Зозуля Міжнародне співробітництво МВС України в боротьбі з незаконною торгівлею людьми, злочинами проти суспільної моралі (1990-2000-ні роки) / Є.Зозуля // Схід. -2011. - №2. - С. 84-88
4. Про захист суспільної моралі: Закон України від 20 листопада 2003 року № 1296-IУ // Відомості Верховної Ради України. - 2004, N 14. - Ст.192
5. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. - К: Атіка, 2006. - 222 с.;
6. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 22. - Ст. 303
7. Кримінальний процесуальний кодекс від 19 листопада 2012 року // Відомості Верховної Ради України, - 2013, - № 9-10, № 11-12, № 1. - Ст.88

Особливості виконання покарань у країнах заходу

Мотуз І.В., курсант юридичного факультету ІКВС

Науковий керівник: старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ІКВС *Скриник Л.М.*

Зародження і розвиток пенітенціарних систем Заходу пройшло декілька етапів, для кожного з яких була характерна відповідна реалізація політики в галузі виконання покарань. Пенітенціарні системи включають в себе відповідні атрибути, заходи фізичного і духовного впливу на особу злочинця.

Перші в'язниці з'явилися в Англії в 1553р. та в Голландії у 1595р. Засуджені являли собою дешеву безправну робочу силу, що знаходило відображення навіть в термінології тюремного ув'язнення. Так, наприклад, в Англії до недавнього часу один з видів позбавлення волі називалось кримінальним рабством.

Відомий англійський в'язничезнавець Джон Товар наводить у виданій ним у 1777р. книзі «Стан в'язниць в Англії і Уельсі» факти антигуманного ставлення до засуджених, дивуючись витримці людського організму і силі його боротьбі за життя. Ним булла вперше запропонована ідея використання до засуджених умовно-дострокового звільнення від покарання.

Пенітенціарна система Німеччини відображає диференційований підхід до осіб, які вчинили злочин. Всі засуджені за злочини, які вчинені проти державного та суспільного устрою, а також за насильницькі дії проти життя та інші, які Кримінальний закон називає небезпечним, тримаються у в'язницях закритого типу. Це основний вид пенітенціарних установ.

Крім того, у Німеччині існують пенітенціарні установи відкритого типу. На організацію виконання покарань справляє значний вплив концепція та ідеї класичної школи права - відплата за вчинене. Персонал в'язничої системи ФРН чітко притримується заповіді: не забирати у людей більше прав, ніж треба, привчати засудженого підкорятися закону і бути підзвітним за свої дії. Виконуються ці завдання за допомогою різних інститутів системи, насамперед зусиллями соціальних працівників.

Відповідно до п.39 Кримінального кодексу Німеччини позбавлення волі повинно допомогти правопорушникам та іншим громадянам пізнати всю

тяжкість та негідність злочинного діяння, а також підготовки його вчинення у суспільстві. У країні діє система покарань і разом з тим використовуються заходи виправлення і безпеки в залежності від ступеня суспільної небезпеки особи, яка здійснила правопорушення. Смертна кара була відмінена у 1949р. згідно зі ст.102 Конституції.

Позбавлення волі призначається на строк до 6 місяців, а за наявності особливих обставин - до 15 років або на все життя. Сума штрафу обчислюється в денних заробітках у розмірі від 5 до 360 ставок у сумі однієї ставки, в межах від 2 до 10 000 марок.

Пенітенціарна система Великої Британії складається з центральних і місцевих тюрем. Цей поділ дозволяє мати досить гнучку мережу виправних установ для різних категорій злочинців. Центральні тюрми поділяються на установи відкритого та закритого типу. Центральні пенітенціарні установи поділяються також за рівнями безпеки(A,B,C,O), які залежать від категорії засуджених.

Згідно з останніми статистичними даними у Великій Британії діє 134 тюрми, в яких тримаються 66 тисяч ув'язнених, з них 42 - місцеві тюрми.

Пенітенціарна система Франції включає центральні та місцеві тюрми для дорослих злочинців, спеціальні виправні заклади для неповнолітніх. До центральних тюрем направляються для відбування покарання у вигляді позбавлення волі особи, засуджені на термін більше року. Усі новоприбулі підпадають під вплив прогресивної системи відбування покарання, яка складається з 5 фаз.

Місцеві тюрми (арештні будинки) утворюються в департаментах. В них утримуються ув'язнені під варту до винесення вироку, засуджені за малозначимі кримінальні діяння до короткого терміну позбавлення волі.

Пенітенціарна система Швейцарії включає 3 види покарань: тюремне ув'язнення, покарання у вигляді штрафу та громадські роботи. Кожне з цих покарань може носити умовний або частково умовний характер протягом певного часу. На початку виконання покарань засуджений проходить період пробації, за результатом якого визначається чи буде він реально виконувати покарання, яке було йому призначено. Якщо правопорушник успішно проходить період пробації, то покарання може бути змінено на умовне. Якщо умови періоду пробації були порушенні, то покараннння залишається без змін.

Правопорушник, якому призначено певне покарання, також бере участь у розробці свого власного плану виконаннння покараня. Якщо він здатен працювати, його в цьому підтримують.

Після певного періоду призначена міра може бути змінена, наприклад, у вигляді надання можливості один день на тиждень працювати або проживати поза тюремною установою. Якщо засуджений успішно проходить всі стадії плану виконання вироку, йому може бути запропонований один день звільнення в тиждень, який він може використовувати для роботи поза стінами установи або проживання поза установою.

Якщо засуджений відбув частину свого тюремного строку, зазвичай половину терміну, і ризик вчиненняним нових злочинів дуже малий, йому буде дозволено працювати поза установою. Весь інший час, проте, він повинен буде проводити в іншій установі.Якщо засуджений доводить, що він успішно працює в суспільстві і демонструє хорошу поведінку, подальше виконаннння вироку буде повністю замінено на роботу і проживання в суспільстві під наглядом.

Суб'єкт злочину при порушенні встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів

Міхно Т.О., слухач ННІПФПСКМ НАВС
Шуляк Ю.Л., кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права НАВС

Згідно ч. 1 ст. 18 КК України «суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність».

Отже, особа повинна мати змогу усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та керувати ними під час вчинення злочину.

Цікаву думку висловив з даного питання Б.В. Волженкін, який запропонував відмежовувати суб'єкта злочину від суб'єкта кримінальної відповідальності. Він вважає, що злочин може бути вчинений лише фізичною особою, яка володіє свідомістю та волею. Однак нести кримінальну відповідальність за злочинні діяння може не тільки фізична особа, а й в деяких випадках - юридична особа. На перший погляд здається, що з цим положенням можна посперечатися і воно потребує більш ґрунтовного доопрацювання, оскільки в практичній діяльності, безперечно, виникають певні труднощі зі встановлення умов, при яких юридичні особи можуть нести кримінальну відповідальність, саме тому на законодавчому рівні слід встановити чіткий перелік умов, відповідно до яких юридична особа при вчиненні злочину може бути визнана суб'єктом кримінальної відповідальності. Хоча юридична особа формально не визнається суб'єктом злочину, але до неї можуть застосовуватися різноманітні кримінальні санкції.

Суб'єкт злочину спеціальний. Ним є особа, яка внаслідок службового, професійного становища чи виконуваної роботи зобов'язана була дотримуватись встановлених правил посіву і вирощування снотворного маку чи конопель, дотримуватися встановлених правил виробництва, виготовлення, придбання, обліку, зберігання, розподілу, відпуску, перевезення, пересилання, продажу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. До таких осіб належать: директор чи агроном сільськогосподарського підприємства, яке вирощує снотворний мак або коноплі, провізор технолог чи завідувач аптеки, а також баз і складів, де зберігаються лікарські препарати, лікувальних закладів, науково-дослідних установ, лабораторій, підприємств, які вирощують наркотиковмісні рослини або виготовляють наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги чи прекурсори, матеріально відповідальна особа, уповноважена зберігати наркотичні засоби психотропні речовини чи прекурсори, викладач, якому наркотичні засоби чи психотропні речовини видані для проведення практичних занять зі студентами.

Наприклад, провізором аптеки може бути лише фахівець із повною вищою фармацевтичною освітою. Звання провізора надає право на самостійну фармацевтичну роботу і на управління аптекою. Провізор має володіти системними та змістовними знаннями з хімії, аптечної технології ліків, організації та економіки фармації, фармакології та фармакотерапії, фармакоекономіки, менеджменту і маркетингу тощо.

А що ж стосується матеріально-відповідальної особи, то це особа, яка у зв'язку із виконанням своїх професійних чи службових обов'язків відповідно до трудового договору несе повну або часткову відповідальність за знищення, втрату, пошкодження, зіпсування майна, речовин, матеріалів, які безпосередньо їй ввірені.

Отже, відповідальність за ст. 320 КК несуть як службові, так і інші особи, які у зв'язку з виконанням своїх службових або фахових обов'язків повинні додержувати зазначених правил. Вчинення особою умисного порушення правил у сукупності зі службовими злочинами кваліфікується за ст. 320 та ст.ст. 364, 367 чи 368 КК України.

Класифікація злочинів

Невмержицька Н.М., студент ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Кісілюк Е.М.*

Кримінальне право як наукова дисципліна вивчає, головним чином, злочин і покарання. Злочин і покарання - це дві сторони всього кримінального права і законодавства. Саме ці дві кримінально-правові інституції визначають і утворюють зміст, характеристику, особливості, завдання та потребу кримінального законодавства, кримінально-правової охорони, кримінального правосуддя.

Поняття злочину є одним з центральних у кримінальному праві. Всі інші його інститути так чи інакше обертаються довкола нього, розкриваючи зміст окремих елементів, що характеризують його. Тому також важливим є класифікація злочину.

Класифікація в кримінальному законодавстві - це специфічний прийом юридичної техніки, що представляє собою розподіл закріплених правових положень за єдиним критерієм на певні категорії (групи, види), що володіє нормативно-правовим характером і має на меті однакове розуміння і застосування кримінально-правових інститутів і норм.

Без правильної, обгрунтованої класифікації складно забезпечити соціальну цінність закону, іншого правового акту як елементу системи нормативного регулювання, об'єктивність і стійкість його існування, ефективність використання, тому ця тема стала особливо актуальною зараз.

Класифікація дозволяє прослідкувати чи є зв'язок між окремими групами злочинів [1].

Під класифікацією злочинів розуміють поділ їх на групи залежно від того чи іншого критерію.

Можна виділити такі основні види злочинів: за ознаками та видами об'єкта злочину (щонайменше 20 видів за розділами Особливої частини ККУ: злочини проти життя та здоров'я особи, злочини проти власності й ін.); за наявністю чи відсутністю предмета злочину (предметні (ст. 185) та безпредметні (ст. 296); за формами вини (умисні, необережні та злочини з подвійною формою вини); за мотивами вчинення (з корисливих мотивів, хуліганських, з інших особистих мотивів та ін.); за суб'єктом (злочини із загальним суб'єктом і спеціальним); за ступенем тяжкості наслідків та ін.

Однак розвиток кримінального права останнім часом нерозривно пов'язаний із завданням індивідуалізації кримінальної відповідальності і покарання залежно від тяжкості злочину. Кримінальні кодекси багатьох зарубіжних країн класифікують злочини в залежності від їх тяжкості.

Саме така класифікація міститься в ч. 1 ст. 12 КК, в основу якої покладено ступінь його суспільної небезпеки, що виражається в санкціях статей. В Кримінальному кодексі 1960 року не було чітко визначеної системи класифікації злочинів, що створювало певні ускладнення на практиці.

При класифікації злочинів враховуються максимальний вид та розмір покарання, передбачені в кримінально-правових нормах Особливої частини

КК, а не ті, які визначаються судом при призначенні покарання для певної винної особи. Поряд з матеріальним критерієм класифікації законодавець у ст. 12 КК передбачає й її формальний критерій - певний вид і розмір покарання, типовий, такий, що найбільш повно відображає тяжкість конкретної групи злочинів. Так, для злочинів невеликої тяжкості закон передбачає, як граничний критерій, покарання у виді позбавлення волі на строк не більше двох років або інше, більш м'яке покарання; для злочинів середньої тяжкості - покарання у виді позбавлення волі на строк не більше п'яти років; для тяжких злочинів - покарання у виді позбавлення волі на строк не більше десяти років, а для особливо тяжких - покарання у виді позбавлення волі понад десять років або довічного позбавлення волі [2].

Аналіз чинного КК України дає змогу зробити висновок про те, що закріплена у ньому класифікація злочинів має значення для вирішення низки правових питань. Зокрема, вона спрощує редакцію Загальної та Особливої частин КК України, впливає на призначення покарання, звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від відбування покарання, заміну невідбутої частини покарання більш м’яким, погашення судимості, застосування обставин, що виключають злочинність діяння, кваліфікацію злочинів.

В основу класифікації покладено критерій, що відбиває матеріальну сутність злочину як соціального явища і має певну градацію щодо його змі-сту, - тяжкість злочину, небезпечність для суспільних відносин, охороню-ваних кримінальним законом [3, 4].

Не існує злочину без покарання та покарання без злочину. Аналізуючи два центральних інститути кримінального права України можна зробити висновок, що покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених. Друга мета-це перевиховання засудженого. Третя мета-попередження вчинення нових злочинів як засудженими так і іншими особами.

Список використаних джерел:

1. Юридичний електронний журнал
2. Кримінальний Кодекс України
3. Вісник Асоціації кримінального права України, 2013, № 1(1)
4. Кривоченко, Л. Н. Класифікація злочинів за ступенем тяжкості у Кримінальному кодексі Украї-ни, К. : Юрінком Інтер, 2010.

Організатор злочину за законодавством України і зарубіжних країн

Негода К.О., студент ННІПП НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Катеринчук К.В.*

Організатор займає найвищу ланку в ієрархії злочинного угруповання. Довкола його фігури залишаються невирішеними питання про ступінь його суспільної небезпеки з-поміж інших співучасників, про притягнення до кримінальної відповідальність та звільнення від неї [1].За чинним Кримінальним кодексом України згідно з ч. 3 ст. 27 організатором є особа, яка організувала вчинення злочину (злочинів) або керувала його (їх) підготовкою чи вчиненням. Організатором є також особа, яка утворила організовану групу чи злочинну організацію або керувала нею, або особа, яка забезпечувала фінансування чи організовувала приховування злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації . А за ч. 1 ст. 255 КК України кримінальна відповідальність настає за створення злочинної організації з метою вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також керівництво такою організацією або участь у ній, або участь у злочинах, вчинюваних такою організацією, а також організацію, керівництво чи сприяння зустрічі (сходці)

представників злочинних організацій або організованих груп для розроблення планів і умов спільного вчинення злочинів, матеріального забезпечення злочинної діяльності чи координації дій об'єднань злочинних організацій або організованих груп.

У кримінально-правовому значенні організатор злочинної організації може бути одночасно і його керівником, а керівник злочинної організації - тільки керівником, але не організатором. Особа, яка створила злочинну організацію чи керувала нею, є виконавцем злочину (ст. 255 КК України), а відповідно до ч. 3 ст. 27 КК України ця сама особа є організатором. Аналогічне протиріччя міститься у ч. 5 ст. 27 і ч. 3 ст. 27 КК України стосовно організатора і пособника злочину, передбаченого ст. 255 КК України [2].

Українська судова практика припускає можливе сполучення в діях співучасників відразу декількох ролей, це обов'язково має враховуватися судом при призначенні покарання. Що стосується англійського законодавства, то протягом тривалого часу в ньому застосовувалася така класифікація співучасників, як виконавці та пособники.

Відповідно до англійської кримінально-правової доктрини, виконавцем вважається той, хто безпосередньо, особисто вчиняє злочинне діяння. Виконавцями одного й того самого злочину можуть бути як особи, що разом виконують усі дії, котрі утворюють даний злочин, так і особи, кожна з яких виконує лише частину дій стосовно вчинення злочину. При групових розбійних чи інших нападах питання про те, хто конкретно завдав смертельного удару, заподіяв відповідне тілесне ушкодження навіть не виникає, а отже, всі співучасники несуть колективну відповідальність за його наслідки і визнаються однаковою мірою його виконавцями . У свою чергу, виконавці поділяються на два види: а) виконавці першого ступеня- особи, які безпосередньо вчинили злочин; б) виконавці другого ступеня- особи, що сприяли злочинному діянню в момент його вчинення [3].

Щодо співучасті, то у КК Франції її визначення відсутнє. Зазвичай співучастю визнається діяльність осіб, які безпосередньо не беруть участі у вчиненні злочину, проте провокують або полегшують скоєння злочину виконавцем, хоча власне ця діяльність ознак злочинного діяння не містить. Специфіка французького кримінального права у тому, що воно розрізняє співучасть через підбурювання, керівництво виконавцями, надання засобів, допомоги та сприяння вчиненню злочину. У КК ФРН положення про співучасть врегульовані параграфами 25-31, де зазначається, що злочин може бути вчинений у формі одноособового виконання, співвиконання й опосередкованого виконання, а також підбурювання до скоєння злочину. КК ФРН не містить вказівку на організатора [4].

Отже, дослідження інституту співучасті за кримінальним правом України у порівнянні із нормами кримінального права зарубіжних країн дозволяє зробити висновок, що між ними існують істотні відмінності. Проте, незважаючи на відмінності, таке дослідження дає можливість глибше пізнати правову природу співучасті як різновиду злочинної діяльності та запозичити позитивний досвід європейських країн у боротьбі із цим явищем.

Список використаних джерел:

1. Чорний Р.Л. Розвиток законодавства України про кримінальну відповідальність співучасників злочину/ Р.Л. Чорний // Університетські наукові записки. - 2007. - № 4 (24) - С. 361 - 369.

2. Анохіна Л.С. Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 255 КК України «Створення злочинної організації». Проблеми визначення співучасників/ А. С. Анохіна // Форум права. - 2007. - № 3. - С. 22-25. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2007-3/07alspvs.pdf

3. Зінченко І. О. Співучасть у злочині за кримінальним правом України та Англії: порівняльно- правовий аспект / І. О. Зінченко // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Економічна теорія та право. - 2013. - № 3. - С.205-216.
4. Савченко А. В. Основні положення загальної частини кримінального законодавства зарубіжних країн./ А.В. Савченко // Мультимедійний навчальний посібник »»Кримінальне право. Загальна частина « [Режим доступу] : http://www.naiau.kiev.ua/books/mnp_krum_pravo_zag/Files/Lekc/T21/T21_P2.html

Підкуп чи неправомірна вигода?

Неміч Ф.Ю., ад'юнкт кафедри кримінального права НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Семенюк О.О.*

Однією із сучасних тенденцій розвитку законодавства України про кримінальну відповідальність є реформування його до європейських стандартів, та проведення антикорупційної політики в Україні. де однією з головних цілей є ефективна боротьба з корупцією. Виконання даної функцію також покладено і на правоохоронні органи, що не можливо без чіткого визначення понять, які пов'язанні з корупцією, а саме «підкупу» та «неправомірної вигоди».

Підкуп є способом вчинення злочину передбаченого ст.ст. 160, 354, 368^3, 368^4, 370, 386 КК України. Вчинення вказаних діянь посягає на досить широкий спектр суспільних відносин. Це суспільні відносини, що виникають в процесі службової діяльності, в сфері реалізації виборчого права, надання публічних послуг, дотриманні порядку здійснення правосуддя.

В свою чергу у ст.ст. 160, 354, 364, 364^i, 365^2, 368, 368^2, 368^3, 368^4, 369, 369^2, 370 КК України представлено поняття неправомірна вигода. При цьому, ст.ст. 160, 354, 368^3, 368^4, 370 КК України містять, як поняття «підкуп» так і «неправомірна вигода». У цих статтях, співвідношення вказаних понять полягає в тому, що через поняття «неправомірна вигода» розкривається зміст поняття «підкуп».

Під «неправомірною вигодою» законодавець розуміє грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав. Проте вказане визначення в КК України не є єдиним. В примітці до ст. 160 КК України під поняттям «неправомірна вигода» законодавець розуміє кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги або нематеріальні активи, вартість яких перевищує 3 відсотки розміру мінімальної заробітної плати, які пропонують, обіцяють, надають чи одержують без законних на те підстав. Однак вказане визначення є відмінним від змісту поняття «неправомірна вигода» передбаченого в ст.ст. 368^3 та 368^4 КК України. Відповідно до їх змісту під «неправомірною вигодою» слід розуміти грошові кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги, які перевищують 1,5 неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Викладене свідчить про наявність різного законодавчого підходу до визначення поняття «неправомірна вигода», зокрема у невідповідності її розмірів. Тобто, в КК України існують одночасно декілька видів понять «неправомірної вигоди», що утворює неузгодженості між нормами-дефініціями.

Крім цього, в ст.386 КК України способом вчинення перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта, примушування їх до відмови від давання показань чи висновку є підкуп. Відповідно до цього виникає питання, який зміст вказаного поняття. Або він ототожнюється з поняттям «неправомірна вигода», або ж він потребує окремого визначення. У випадку

якщо під підкупом у ст. 386 КК України ми розуміємо «неправомірну вигоду» то визначення її розміру залишається неоднозначним. Це розмір, який перевищує 3 відсотки розміру мінімальної заробітної плати (ст. 160 ст. КК України) або 1,5 неоподаткованих мінімумів доходів громадян (ст.ст. 368^3 та 368^4 КК України).

Вважаємо, що подальше існування таких розбіжностей у розумінні досліджуваних понять може призвести до складнощів у правозастосовній діяльності при кваліфікації злочинів способом вчинення яких є «підкуп». Саме тому, видається актуальним є вирішення вищевказаних неоднозначностей. Одним із способів подолання яких є чітке формулювання змісту понять «підкуп» та «неправомірна вигода», а також їх юридичне закріплення.

Суб'єкт злочинів, пов'язаних із сексуальною експлуатацією

Нєбитов А.А., кандидат юридичних наук, здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права НАВС

Моральність це система соціальних норм, що базується на загальнолюдських цінностях (добро, справедливість, честь, гідність тощо) та регулює поведінку людей у суспільстві. Відтак, посягання на цей об'єкт кримінально-правової охорони заподіює серйозної шкоди основам суспільних відносин.

Однією з найбільш небезпечних груп злочинів проти моральності є протиправні діяння, пов'язані з сексуальною експлуатацією. У КК існує низка суспільно небезпечних діянь, які можна віднести до сексуальної експлуатації особи. Це, насамперед, злочини, пов'язані з використанням певними особами інших осіб з сексуальною метою - надання статевих послуг, участь у створенні порнографічних предметів (ст. 301, 302, 303 КК України).

У теорії кримінального права будь-який злочин, у тому числі ті, що пов'язані із сексуальною експлуатацією, традиційно досліджують крізь призму чотирьох елементів складу злочину - об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони. Особливе місце серед цих елементів у злочинах, пов'язаних із сексуальною експлуатацією відводиться суб'єкту злочину. Це фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до КК може наставати кримінальна відповідальність (ч. 1 ст. 18 КК України).

Суб'єкт примушування до участі у створенні творів, зображень або інших предметів порнографічного характеру (ст. 301 КК України) загальний. Це фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Водночас кримінальна відповідальність за примушування неповнолітніх до участі у створенні таких предметів настає з 18-річного віку.

Суб'єктом створення або утримання місць розпусти і звідництва (ст. 302 КК України) є будь-яка фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Водночас суб'єктом злочину, передбаченого ч. 3 ст. 302 КК (вчиненого із залученням неповнолітнього), може бути лише повнолітня особа.

Суб'єктом злочину за ст. 303 КК є фізичні осудні особи, що досягли 16 річного віку. Водночас суб'єктом примушування, втягнення в заняття проституцією або сутенерства по відношенню до неповнолітніх та малолітніх є особа, якій на момент вчинення злочину виповнилося вісімнадцять років. Спеціальним суб'єктом цього злочину у ч. 2 ст. 303 КК є службова особа та особа, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності.

Таким чином, суб'єкт злочинів, пов'язаних із сексуальною експлуатацією, здебільшого загальний - фізична осудна особа, яка досягла 16 річного віку. Водночас у разі вчинення цих злочинів щодо неповнолітніх чи малолітніх або з їх залученням суб'єктом може бути лише особа з 18 річного віку. У певних випадках суб'єктом цього злочину є службова особа та особа, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності.

До питання виконання покарання щодо неповнолітніх

Пеньора М.І., курсант юридичного ІКВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Микитась І.М.*

Значна кількість дітей в Україні понині живуть в особливо важких умовах. Неповнолітні потребують значної уваги, захисту і допомоги як з боку держави, сім'ї, так і всього суспільства. Вони мають бути об'єктом зусиль як на національному рівні, так і на рівні міжнародного співробітництва.

З урахуванням цього та на виконання основних напрямів державної молодіжної політики Державною пенітенціарною службою України постійно вживаються заходи щодо забезпечення прав неповнолітніх, які перебувають у виховних колоніях, поліпшення умов їх утримання, підвищення соціальної захищеності й вдосконалення процесу ресоціалізації.

У структурі Державної пенітенціарної служби України функціонує 6 виховних колоній (5 - для утримання неповнолітніх чоловічої статі й одна - жіночої), на які покладено функцію виконання кримінальних покарань стосовно неповнолітніх віком від 14 до 18 років.

Питання забезпечення та захисту прав указаної категорії підлітків, нейтралізації негативного впливу умов позбавлення волі на їх особистість, фізичний і психічний стан нині є об'єктом постійного контролю з боку працівників Державної пенітенціарної служби України. Головним результатом перебування підлітка у місцях позбавлення волі має бути попередження криміналізації його особистості і відновлення соціальних функцій після звільнення від покарання.

В рамках конкретного ознайомлення з комплексом психолого-педагогічних форм і методів роботи з неповнолітніми злочинцями ДПтС України окремо сповіщає, що з перших днів перебування у виховних колоніях засуджені неповнолітні включаються в систему освітньо-виховних заходів, спрямованих на їх підготовку до правослухняного життя у суспільстві після звільнення.

Соціально-педагогічна занедбаність, що притаманна значній частині неповнолітніх засуджених, частково зумовлена тим, що до засудження понад 40% неповнолітніх не працювали і не вчились, майже 50 % виховувались у неповній сім'ї, а 10% взагалі є дітьми - сиротами.

Така характеристика контингенту виховних колоній вимагає виваженого підходу до процесу виконання кримінального покарання щодо неповнолітніх, пошуку індивідуальних причин їх асоціальної спрямованості, розроблення та реалізації ефективних заходів для його виправлення.

Основними засобами виправленнята перевиховання засуджених є встановлений порядок виконання і відбування покарання, соціально-виховна робота, суспільно корисна праця, загальноосвітнє та професійно-технічне навчання, а також громадський вплив.

Виховні колонії посідають особливе місце як у системі установ виконання покарань, так і в системі спеціальних установ для неповнолітніх.

В рамках конкретного ознайомлення з комплексом психолого-педагогічних форм і методів роботи з неповнолітніми злочинцями ДПтС України окремо сповіщає, що з перших днів перебування у виховних колоніях засуджені неповнолітні включаються в систему освітньо-виховних заходів, спрямованих на їх підготовку до правослухняного життя у суспільстві після звільнення.

Я вважаю,що більшу увагу потрібно приділити вирішенню у період відбування покарання соціально-педагогічних та психологічних проблем таких дітей з уваги на значну занедбаність більшості з них до потрапляння у виховні колонії. Для прикладу, з числа дітей, які потрапили у виховні колонії, 60% проживали в сім'ях зі складними життєвими умовами, 9% до засудження виховувались у спеціальних закладах Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Слід зазначити, і про правовий статус засуджених, особливістю правового статусу неповнолітніх є те, що вони мають дещо менше право обмежень та більше пільг, що насамперед пов'язані не з урахуванням особливостей неповнолітнього засудженого, а із зменшенням розміру каральних заходів, що до них застосовуються. Розвиток правового статусу неповнолітніх засуджених, особливо з урахуванням міжнародних актів, є своєрідним показником бажання і можливості України дотримуватися зобов'язань.

Позбавлення свободи певною мірою впливає на долю засудженого після звільнення. Вплив покарання на подальший процес соціальної реабілітації є неоднозначним і суперечливим. По-перше, однією з цілей покарання є виправлення засудженого, тобто пристосування його до умов соціального існування. Досягти цієї мети можна з допомогою усунення, у крайньому випадку, ослаблення тих негативних рис особистості, які ускладнюють його адаптацію. По-друге, вимушений відрив засудженого від сім'ї, найближчого побутового оточення і трудового колективу неминуче створює адаптаційні проблеми. Крім того, режим позбавлення волі навряд чи сприяє вихованню таких необхідних для організації власного життя якостей, як заповзятливість і цілеспрямованість. А найголовніше, це вплив несприятливого психологічного мікроклімату, коли засуджені з негативною етичною орієнтацією задають тон. Замість того, щоб привчити людину жити в товаристві людей, покарання створює нові, часто неподоланні перешкоди.

Згідно з ч.1 ст. 143 КВК України надає можливість засудженим, які відбувають покарання у виховних колоніях, одержувати короткострокові побачення без обмежень і щомісяця одне тривале побачення, крім того, згідно з ч.2 цієї статті, за постановою начальника колонії засуджені у виховних колоніях мають право одержувати один раз на три місяці короткострокове побачення за межами виховної колонії. Українська держава не може запровадити цей закон в практику через брак грошей.

Отже, питання забезпечення та захисту прав указаної категорії підлітків, нейтралізації негативного впливу умов позбавлення волі на їх особистість, фізичний і психічний стан нині є об'єктом постійного контролю з боку працівників Державної пенітенціарної служби України. Головним результатом перебування підлітка у місцях позбавлення волі має бути попередження криміналізації його особистості і відновлення соціальних функцій після звільнення від покарання.

Проблема суїцидів у місцях позбавлення волі

Руда К.В., Мордасова А.Є., курсанти юридичного факультету ІКВС *Науковий керівник:* викладач кафедри пенітенціарної педагогіки та психології ІКВС *Чичуга М.М.*

Однією з найбільш актуальних проблем на даний час в кримінально-виконавчій системі є суїцидальна поведінка серед осіб, які відбувають покарання у виправних колоніях. Актуальність цієї проблеми збільшується через незадовільний соціально-економічний рівень життя, несприятливі умови відбування покарання, сімейні проблеми, збільшення психічних патологій.

На сьогоднішній день пенітенціарна система все частіше зіштовхується з проблемою суїциду. Потрапивши за грати, не кожна людина зможе витримати всі труднощі, що дає їй життя.

Самогубство (суїцид) - свідоме позбавлення, або ж свідома спроба позбавити себе життя, яке насамперед здійснюється через душевну травму, неврівноважену психіку. Суїцид буває внутрішній та зовнішній. Внутрішні прояви самогубства виявляються в думках, уявленнях, переживаннях, намірах та тенденціях до самогубства. Зовнішні прояви виявляються уже в діях, тобто це сам акт позбавлення себе життя [1, с. 61-68].

До проблем, які існують на сьогоднішній день в місцях позбавлення волі та впливають на особистіть і психічне здоров'я засуджених можна віднести: самотність, приниження, втрату віри в справедливість, інші причини, які принижують людську гідність.

Однією з причин, що штовхає злочинців на самогубство є самотність. «Самотність тому сприймається, як щось жахливе, - пояснює доктор психологічних наук Регула Фрейтаг, що працює в Товаристві по запобіганню самогубств (Німеччина), - що ми ніяк не можемо зрозуміти: чи цей стан взагалі властивий людині». Останніми роками багатьом людям знайоме почуття, що вони одні на всьому білому світі, що можливості виразити себе, якось заявити про своє «я», в принципі дуже обмежені [3]. Самотність може підштовхувати людей до непередбачуваних вчинків, одним з них можливий намір вчинити самогубство.

На думку дослідників збільшення рівня самогубств у в'язницях сприяє погіршенню морально-психологічного клімату серед ув'язнених / засуджених, ускладнює процес виправлення та ресоціалізації спецконтингенту.

Для того, щоб змешнити кількість самогубств серед засуджених та попередити його, науковці шукають нові та ефективні технології профілактики самогубств. Однією з таких методик є НЛП (нейролінгвістичне програмування). За відгуками психологів це найкраща на даний час методика для зменшення кількості суїцидів серед працівників та засуджених виправних колоній.

НЛП - методика створена в 60-70 роках минуло століття, існує як напрямок практичної психології. Заснована на моделюванні формальної та неформальної поведінки осіб, які досягли успіху в певній галузі, наборі зв'язку між формами висловлювання, рухом очей, тіла і пам'яті, тобто фундаментом цього напрямку психології є саме вивчення поведінки та досвіду людини. Психотерапевти, які користуються нейролінгвістичним програмуванням стверджують, що поведінка (незалежно яка вона, хоч зовсім не прийнятна, хоч зразкова) не з'являється з пустого місця, вона має свою певну структуру, спостерігаючи за якою, можна зрозуміти психічні

стани особи. Також згідно з цією теорією, наш досвід складається з наших відчуттів і особливостей. Отже, за допомогою спостереження за поведінкою і вивчення досвіду людини можна повністю зрозуміти її психічний стан [2].

Нейролінгвістичне програмування зменшує вірогідність вчинення самогубства завдяки впливу на найголовніші фактори, які призводять до нього. Психологи пенітенціарної служби за допомогою цього напрямку можуть допомогти людям позбавленим волі залишатись в соціумі і «йти в ногу із суспільством».

Отже, щоб проблема суїцидів в місцях позбавлення волі є досить важливим питанням. На самогубство засуджених можуть штовхати безліч причин, головними з них є самотність, приниження людської гідності, втрата віри в справедливість, погані умови утримання, стресові ситуації, постійний депресивний стан. Тому, щоб запобігти вчиненню суїциду, необхідно вчасно виявляти осіб, схильних до самогубства та використовувати ефективні методи в профілактичній та психокорекційній роботі з особами, які схильні до суїцидальної поведінки.

Список використаних джерел:

1. Олійник Ю.В., Сулицький В.В. Профілактика самогубств в установах виконання покарань / Ю.В. Олійник, В.В. Сулицький // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. - К.: РВВ КІВС, 1998.
2. О'Конар Дж. Введение в НЛП / Дж. О'Конар, Дж. Сеймор - СПб, 1998.
3. Регула Фрейтаг. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.darkgrot.ru/search/
4. Тищенко А. П. Психологические аспекты предупреждения суицидального поведения осужденных в местах лишения свободы / А. П. Тищенко. - Киев: РИО КИВД, 1994. - С. 100-105.

Ієрархія як одна із ознак злочинної організації

Семенко О.В., студент ННІПП НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Катеринчук К.В.*

Сьогодні Україна вийшла на шлях змін, ми прагнемо демократизації суспільства, гостро постає питання щодо поліпшення правоохоронної системи вцілому, саме тому зростає увага до практичного забезпечення прав і свобод людини та громадянина

Характерним для сучасної політико-гоавової думки є визнання людини найважливішою цінністю суспільства і держави, шо потребує відповідних змін у розумінні її безпеки. Особливість сучасних підходів до цієї проблеми полягає, по-перше, в наданні пріоритетності інтересам людини при розгляді проблем її безпеки, по-друге, в якісно новому погляді щодо методів дослідження.

Організована злочинність завдає великої шкоди державі, адже дані угрупування посягають на права та свободи людини, власність, громадський порядок, громадську безпеку й інші охоронювані кримінальним законом суспільні відносини.

Згідно з даними МВС України, у 2014 році виявлено 397 організованих груп і злочинних організацій, у складі яких учинено 3135 злочинів. Важливе значення у протидії цим об'єднанням мають положення кримінального законодавства, зокрема ті, що визначають поняття злочину, учиненого організованою групою та злочинною організацією [1].

Водночас однією з ознак злочину, вчиненого злочинною організацією, є ієрархічність об'єднання, за якою відмежовують організовану групу від злочинної організації.

Термін ієрархія має декілька тлумачень.Слід висвітлити кожне з них. Перш за все, це розташування частин цілого або його елементів від нижчого до

вищого. По-друге, це система поділу на вищі й нижчі посади, чини з відповідним суворим підпорядкуванням нижчих вищим («ієрархічна драбина»). Вперше ієрархія склалася в період рабовласницького суспільства (Єгипет, Вавилон). Складна ієрархічна драбина існувала також у феодальному суспільстві (васалітет) [2].

Для будь-якої організованої групи і злочинної організації характерні три основні об'єктивні ознаки (наявність яких кожний із співучасників усвідомлює і бажає (або свідомо допускає) настання єдиного злочинного результату):

1) наявність певної кількості осіб-співучасників. При цьому їх мінімальне число мають бути осудними і такими, що досягли віку кримінальної відповідальності;

2) участь кожного співучасника у виконанні об'єктивної сторони складу злочину в цілому чи окремих її ознак. Іншими словами, йдеться про спільність їхніх дій, наявність єдиного злочинного результату і причинний зв'язок між діянням кожного учасника злочину та вказаним результатом;

3) попередня злочинна домовленість. Вона з об'єктивною неминучістю передбачає певний розподіл ролей, наявність розробленого хоча б у найзагальніших рисах плану і єдиного наміру щодо вчинення злочину Г31.

Обов'язковою ознакою злочинної організації є її ієрархічна структура, адже навряд чи можна двох осіб вважати організацією Тому злочинна організація може складатися як мінімум з трьох осіб. Тобто ієрархічною є тільки така структура, одна з ланок якої входить водночас у відносини як єдиноначальності, так і підпорядкованості.

До правил поведінки в злочинній організації слід віднести підпорядкованість, підзвітність і дисципліну, тому виділяємо це як ще одну ознаку.

У постанові Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» від 23 грудня 2005 р. № 13 зазначено, що ієрархічність злочинної організації полягає в підпорядкованості учасників останньої організатору та забезпечує певний порядок керування таким об'єднанням, а також сприяє збереженню функціональних зв'язків і принципів взаємозалежності його учасників або структурних частин під час здійснення спільної злочинної діяльності [4].

Отже, ми робимо висновок, що ієрархічність злочинної організації - це такий розподіл функцій і ролей між учасниками (структурними частинами) злочинної організації, що забезпечує підпорядкованість і підзвітність рядових учасників останньої (виконавців, підбурювачів, пособників) організаторам: керівнику (керівному органу) злочинної організації та керівникам структурних частин. Вона передбачає: 1) наявність організаторів (керівників злочинної організації та її структурних частин) і виконавців (рядових учасників); 2) поділ злочинної організації на структурні частини; 3) наявність правил поведінки, побудованих на субординації, підпорядкованості, підзвітності та дисципліні її учасників; 4) розподіл функцій і ролей в об'єднанні.

Список використаних джерел:

1. Ієрархічність як кримінально-правова ознака злочинної організації [Режим доступу] : http:// irbis - nbuv. gov. ua

2. Ієрархія [Режим доступу] :http://histua.com/slovnik/i/iyerarxiya

3. Ознаки і поняття організованої групи та злочинної організації (кримінально-правовий аспект) [Режим доступу] : http://inter.criminology.onua.edu.ua/?p=1220

4. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями : постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 груд. 2005 р. № 13 // Вісник Верховного Суду України. - 2006. - № 1. - С. 2-6.

Окремі аспекти кримінальної відповідальності за порушення таємниці голосування

Семеняка К.С., слухач ННІЗН
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Семенюк О.О.*

Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального, Кримінально-процесуального кодексів України щодо відповідальності за порушення виборчих прав громадян» від 23 лютого 2006 р. диспозицію ч.1 ст. 159 Кримінального кодексу України (далі - КК) викладено в такій редакції: «Умисне порушення таємниці голосування під час проведення виборів або референдуму, що виявилося у розголошенні змісту волевиявлення громадянина, який взяв участь у виборах або референдумі». Відповідно до цього її зміст набув досить неоднозначного розуміння.

По-перше, відповідно до диспозиції ст. 159 КК України обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу злочину є наслідок у вигляді розголошення змісту волевиявлення громадянина, який взяв участь у голосуванні на виборах або референдумі. Тобто, злочин передбачений ст. 159 КК України вважається закінченим з моменту вчинення діяння яке порушило таємницю голосування. Тобто, злочином визначається сам факт порушення таємниці голосування під час проведення виборів або референдуму, незалежно від того, мало чи ні наслідком розголошення волевиявлення громадянина під час голосування.

На наш погляд, вказівка на наслідки у вигляді розголошення таємниці волевиявлення громадянина, який взяв участь у виборах або референдумі звужує кримінально-правову охорону діянь ст. 159 КК України. Оскільки, можливі випадки, коли особа вчиняє дії, які направлені на порушення таємниці голосування (наприклад, встановлює в кабіну для голосування відео камеру з метою контролю за волевиявленням громадян), але не розголошує зміст волевиявлення. У таких випадках, склад злочину передбачений ст. 159 КК України встановити досить проблематично, оскільки обов'язковою умовою для кваліфікації діяння за ст. 159 КК України є наслідок у вигляді розголошення волевиявлення громадянина, який взяв участь у виборах або референдумі.

Вважаємо, порушення таємниці голосування фактично в будь-якому випадку призводить до розголошення волевиявлення громадян. І лише внаслідок такого розголошення, можливі певні суспільно-небезпечні наслідки для голосуючого. Тому, вказівка на наслідок у вигляді розголошення змісту волевиявлення громадянина який взяв участь у референдумі в диспозиції ч. 1 ст. 159 КК України є зайвою.

По-друге, особливої уваги заслуговує час вчинення порушення таємниці голосування. Відповідно до диспозиції ст. 159 КК України часом вчинення злочину є «час проведення виборів та референдуму».

На наш погляд, вказана обставина часу набуває досить широкого розуміння, оскільки, зокрема, зміст «проведення референдуму» може охоплювати порівняно довгий проміжок часу - з моменту ініціювання референдуму до встановлення його результатів. Відповідно до виборчого та референтного законодавства таємним повинен бути лише процес волевиявлення громадян, тобто заповнення ними бюлетеня та опускання його до скриньки. Саме таке волевиявлення складає зміст таємниці голосування. Тому, вказівка на час вчинення злочину в диспозиції ч. 1 ст. 159 КК України є дещо невиправданою.

Враховуючи викладене вважаємо, що диспозицію ч. 1 ст. 159 КК потрібно повернути до старої редакції - «Умисне порушення таємниці голосування». На нашу думку, така редакція ст. 159 КК Україна не звузить її змісту і в повній мірі забезпечить кримінально-правовою охороною таємницю голосування під час проведення виборів та референдуму.

Психологічні особливості відбування покарання неповнолітніми особами

Семесько К.В., курсант юридичного факультету ІКВС
Науковий керівник: викладач кафедри пенітенціарної педагогіки та психології ІКВС *Чичуга М.М.*

Проблема злочинності серед неповнолітніх є досить актуальною. Соціально-економічна ситуація, що склалася в сучасному суспільстві спричиняє чималий вплив на поведінку людей, їхнє відношення до оточуючих та майбутнього держави. Особливо, соціальна, політична та економічна нестабільність держави може впливати на неповнолітніх осіб. Так як формування світогляду та досвіду особистості відбувається в підлітковому віці, то цілком можливе збільшення злочинів підлітками.

Згідно чинного кримінального законодавства кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося 16 років. До кримінальної відповідальності також можуть притягуватися підлітки віком від 14 років, але вже за більш серйозні злочини [1, с. 10]. Одна з основних причин, чому особи скоюють злочини в такому ранньому віці, є педагогічна занедбаність. Вона обумовлена тим, що більшість підлітків ніде не навчались, багато хто мав неповну сім'ю або взагалі не мали батьків. Через це у багатьох випадках злочинам передує девіантна поведінка: вживання алкоголю, наркотиків, ранні сексуальні стосунки, прояви вандалізму [2].

У поведінці неповнолітніх, які знаходяться у місцях позбавлення волі, проявляються як загальновікові, так і деякі специфічні для злочинців особистісні особливості. Зокрема, серед домінуючих характеристик підлітків переважають підвищений рівень тривожності, агресивність, імпульсивність дій, впертість, брехливість, егоїзм, самолюбство та вузькість світогляду. Це в свою чергу зумовлює низький рівень самоконтролю. За даними спостережень та досліджень, у більшості неповнолітніх сформовані адекватні погляди на громадянські почуття і обов’язки людей, роль праці в житті суспільства, норми моралі у взаємовідносинах з людьми [4].

Динаміка особистості засудженого і його системи відносин закономірно залежать від окремих етапів відбування покарання. До них відносять: період адаптації, основний період та період підготовки засудженого до звільнення.

Потрапляючи до УВП, засудженому доводиться пристосовуватись до навколишнього середовища, що часто призводить до загострення його негативних якостей. Соціальна ізоляція частіше всього призводить до втрати життєвих цінностей, установок цілей і перспектив, також в особистості засудженого спостерігається певний дискомфорт через сам факт засудження та можливого руйнування соціальних зв’язків [3, с. 43-44].

Потрібно зауважити, що кожний із етапів відбування покарання має свій «набір» різних емоційних станів, що потім часто виражаються у формі синдромів [3, с. 50]. Для всіх етапів характерні декілька синдромів: фрустраційний - виникає під час руйнування життєвих планів та перспектив; синдром очікування - пов'язаний з очікуванням певних подій (листа,

побачення, закінчення відбування покарання); синдром нудьги та туги (туга за рідними, за свободою, за друзями) може особливо гостро проявлятися після одержання листів з дому, побачень тощо [3, с. 52-53].

Тому, для подолання психічних станів, що негативно впливають на психіку засудженого, для успішної ресоціалізації неповнолітніх засуджених, необхідна комплексна система застосування психолого-педагогічних, а також медичних заходів, спрямованих на забезпечення відповідних умов життя засуджених, зведення до мінімуму негативних наслідків позбавлення волі та різниці між життям в ув'язненні й на волі, зміцнення соціально-корисних зв'язків з рідними [5].

Отже, можна зазначити, що психологічні особливості неповнолітніх засуджених мають певні особливості, на відміну від дорослих злочинців. Підлітки більше піддаються негативному впливу соціальної ізоляції, оточенню та умовам відбування покарань. Тому, в роботі з неповнолітніми засудженими потрібно використовувати цілий комлекс заходів з метою корекції та профілактики підліткової злочинності серед суспільства.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 3 верес. 2014 року: (ОФІЦ. ТЕКСТ). - К. : ПАЛИВОДА А.В., 2014. - 168 с. - (Кодекси України).

2. Яровий А. Проблеми правового регулювання діяльності установ виконання покарання для неповнолітніх / А. Яровий // Вісник Академії правових наук України. - 1999. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://shpargalka.org.ua/r/0/753.html

4. Чичуга М.М. Індивідуально-психологічні особливості підлітків, що перебувають в місцях попереднього ув'язнення / М.М. Чичуга // Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи досліджень. - Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. - Серія «Соціологія. Психологія. Педагогіка». Тематичний випуск № 2. / Відп. ред..: І. П. Манохa - К.: Гнозис, 2009. - С. 401 - 403.

5. Юридичний портал-бібліотека України онлайн. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://mego.info/матеріал/§-3-заходи-виправлення-і-ресоціалізації-засуджених-неповнолітніх

Сутність та визначення поняття «неправомірна вигода»

Сивопляс Ю.Ю., ад'юнкт кафедри кримінального права НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Смаглюк О.В.*

Розбудова України як демократичної, правової держави була і є одним з найпріоритетніших напрямів державної політики. Передумовою успішної реалізації нових реформ слід вважати боротьбу із корупцією. Корупція, як суспільне явище зумовлена періодичним характером та залежністю від політичної ситуації. На підтвердження висловленого наведемо дані дослідження міжнародної організації «Transparency International», згідно з якими Україна займає 144 місце у рейтингу серед країн світу за рівнем корумпованості у органах державної влади.

Разом з тим, проблема одержання неправомірної вигоди в Україні характеризується сталою тенденцією до поширення й в усіх сферах суспільного життя. Тому, дослідження поняття «неправомірна вигода» у форматі аналізу норм антикорупційних нормативно-правових актів надасть можливість визначити її сутність, що сприятиме зниженню рівня корумпованості у правовідносинах в різних сферах суспільного життя.

Сутність неправомірної вигоди законодавцем розуміється як явище, що передбачене в нормах чинного законодавства. Водночас, якщо трактувати співвідношення сутності та явища, то слушною буде позиція І. І. Котюка про те, що сутність являє собою зміст явища, зовнішній прояв якого є лише певним аспектом його сутності, пізнання якої здійснюється шляхом аналізу та синтезу, спрямованим в глибину явища, від явища до сутності, від сутності першого

порядку до сутності наступного порядку, і так до безкінечності [1, с. 51]. Отже, для розуміння сутності неправомірної вигоди як правового явища необхідно розкрити її нормативно-правове регулювання. Це можливо зробити шляхом виокремлення характерних особливостей неправомірної вигоди.

У статті 364-1 Кримінального кодексу України[2]та п. 1 ст. 1 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції»[3]передбачено, що під неправомірною вигодою слід розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав.

Означене поняття є новелою в українському кримінальному законодавстві, оскільки відбулася заміна поняття «хабар» на термін «неправомірна вигода» відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією»[4]. Застосування ж терміну «неправомірна вигода» в чинне українське законодавство дало підстави стверджувати про ратифікацію норм Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією і запровадження європейських стандартів у правоохоронну діяльність.

Разом з тим, не слід ототожнювати хабар з неправомірною вигодою. Хоча, й правова природа неправомірної вигоди як правового поняття бере свої витоки з поняття хабар, однак за своєю сутністю це більш ширше поняття. Необхідно звернути увагу й на те, що міжнародні нормативно-правові акти у антикорупційній сфері оперують поняттями «корупція», «хабар», «неправомірна вигода» [5]. З цих причин, слід констатувати, що міжнародні норми в жодному випадку не були першопричиною для внесення змін у юридичну термінологію шляхом вилучення терміну «хабар» і заміни його на «неправомірну вигоду».

Сутність неправомірної вигоди слід охарактеризувати, насамперед, розширенням предмету корупційних діянь. Так, предмет неправомірної вигоди нині становить не лише матеріальні активи: майно (гроші, цінності та інші речі), право на нього (документи, які надають право отримати майно, користуватися ним або вимагати виконання зобов'язань тощо), будь-які дії майнового характеру (передача майнових вигод, відмова від них, відмова від прав на майно, безоплатне надання послуг, санаторних чи туристичних путівок, проведення будівельних або ремонтних робіт тощо)[6], а й не матеріальна вигода: послуги, пільги і переваги, які не мають майнового характеру (похвальні характеристика чи виступ у пресі, надання престижної роботи тощо).

Наступною ознакою неправомірної вигоди є передбачення кримінальної відповідальності не лише за давання або отримання, а й за обіцянку або ж пропозицію її отримання. При цьому, суб'єкт кримінально-караного діяння зазнав значного розширення, й нині стосується не лише службових осіб правоохоронних органів, а й службових осіб приватного права та осіб які надають публічні послуги.

Наведене дає підстави констатувати, що характерними ознаками неправомірної вигоди є: матеріальний і нематеріальний характер предмету діяння; криміналізація елементів активного і пасивного корупційного діяння; передбачення кримінальної відповідальності за прийняття пропозиції чи обіцянки неправомірної вигоди; встановлення жорстких санкцій за давання, одержання, пропозицію чи обіцянку неправомірної вигоди у публічній сфері.

Впровадження у чинне законодавство терміна «неправомірна вигода» дозволило вдосконалити вітчизняну правову систему шляхом уніфікації відповідальності за корупційні правопорушення, зокрема кваліфікації усіх випадків корупції як кримінальних правопорушень.

Проведений аналіз сутності та визначення терміну «неправомірна вигода» дасть можливість підвищити якість виконання взятих на себе Україною зобов'язань за міжнародними договорами з питань криміналізації усіх форм корупційних діянь. Означене, в свою чергу, сприятиме оптимізації приведення українських правових норм у сфері боротьби з корупцією на рівень Європейських стандартів.

Список використаних джерел:

1. Котюк І. І. Судова гносеологія: проблеми методології та практики : дис. доктора юрид. наук : 12.00.09 / Котюк Іван Ілліч. - К., 2008. - 276 с.
2. Кримінальний кодекс України :Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-Ш[Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page11
3. Про засади запобігання і протидії корупції: Верховна Рада України; Закон, Форма типового документа, Декларація від 07.04.2011 № 3206^І[Електронний ресурс]. - Режим доступу:http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3206-17
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією : Верховна Рада України; Закон від 18.04.2013 № 221^П[Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/221-18
5. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) :Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 27.01.1999 № ETS173[Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_101; Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією: Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1999[Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_102; Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (укр/рос): ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 31.10.2003[Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_c16
6. Про судову практику у справах про хабарництво : Пленум Верховного суду України; Постанова від 26 квітня 2002 № 5 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02

Користування Глобальною мережею Інтернет засудженими як засіб зв'язку із зовнішнім світом

Сіліч Є.Г., курсант юридичного факультету ІКВС
Науковий керівник: викладач кафедри кримінально-виконавчого права ІКВС *Лисенко М.І.*

У період активного реформування діяльності Державної кримінально-виконавчої служби, важливого значення набуває запровадження міжнародних стандартів поводження із засудженими, які особливу увагу приділяють стосункам засудженого із зовнішнім світом. Так, 08.04.2014 року був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засуджених до європейських стандартів» № П86-УІІ.

Вищевказаний закон має дуже вагомий внесок в розширення прав засуджених в контексті підтримки зв'язків із зовнішнім світом, адже він засвідчив появу права засуджених до позбавлення волі на користування мережею Інтернет та зумовив зміни до статті 107 Кримінально-виконавчого кодексу України.

Із запровадженням змін до Кримінально-виконавчого кодексу України одразу ж виникла критика даної норми. Так, Наказом Міністерства Юстиції України від 01.08.2014 №1275/5 було затверджено Порядку організації надання засудженим до позбавлення волі доступу до глобальної мережі Інтернет. Даний

порядок визначив, що засуджені до позбавлення волі мають право на доступ до веб-ресурсів, які повинні бути затверджені комісією установи у складі начальника установи та керівників структурних підрозділів установи. Перелік щоквартал переглядається та доповнюється за заявами засуджених. Можна простежити, те що не зовсім спеціалізована комісія, розглядатиме питання про доцільність веб-ресурсів.

Також не можна не наголосити про те, що комісія установи надає дозвіл на користування засудженими засобами IP-телефонії та відеозв'язку через мережу Інтернет ^куре) у порядку, передбаченому пунктом 46 розділу IX Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, затверджених наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань від 25 грудня 2003 року № 275. Дане положення також є досить спірним, так як відомо, що згідно з тим же пунктом 46 побачення і телефонні розмови, під які на сьогодні також підпадає і Інтернет-зв'язок на базі програмного забезпечення Skype, заборонені між засудженими які перебувають в установах виконання покарань. Контроль за даною нормою під час проведення відеозв'язку через Інтернет досить важко організувати, так як програмне забезпечення Skype ґрунтується на технології вільного логіну, тобто зареєструватися можна не зазначаючи справжнє ім'я і фамілію, а отже спокійно зможуть спілкуватися між собою особи, які знаходяться в різних установах виконання покарань, так як адміністратор інтернет-класу не зможе перевірити звідки телефонує особа.

Існує і перелік заборон. Так, пунктом 2 частини 2 Порядку організації надання засудженим доступ до Глобальної мережі Інтернет забороняється доступ засуджених до веб-ресурсів, не включених до переліку, таких, що демонструють жорстокість, насильство, агресію, носять еротичний або порнографічний зміст тощо, а також до соціальних мереж та користування електронною поштою. У даному випадку необхідно зазначити, що для реєстрації в програмі Skype потрібно підтверджувати свій логін ввійшовши до своєї електронної почти, що також є перепоною в забезпеченні прав засуджених.

Наступною проблемою є забезпечення існування самого інтернет-класу і програмного забезпечення та їх утримання. У «Порядку» зазначено, що роботу інтернет-класу забезпечує посадова особа відділу інженерно-технічних засобів охорони, зв'язку та інформатизації, яка відповідно до розподілу функціональних обов'язків організовує роботу з питань доступу засуджених до глобальної мережі Інтернет. Дане положення майже зовсім не роз'яснює, що це за посадова особа. Якщо це буде працівник відділу ІТЗО, то він, окрім обов'язків адміністрування інтернет-класу, повинен буде здійснювати нагляд за засобами охорони, що спричинить збільшення навантаження на дану посаду. Також, щоб здійснювати адміністрування інтернет-класу, потрібно мати спеціалізацію в ІТ сфері, вміти налагоджувати сервер та доступи до веб-ресурсів, управляти локальною мережею, що зумовлює все ж таки введення окремої штатної посади.

Окрім певних недоліків у забезпеченні досліджуваного права засуджених, необхідно наголосити і на його позитивних аспектах. По-перше - це розширення прав засуджених, тобто прогрес гуманізації покарань з даною нормою значно виріс. При добре налагодженій системі, яка буде існувати в недалекому майбутньому, засуджені зможуть отримувати інтернет- консультації, вивчати законодавство, читати нову художню літературу, дізнаватися про новини в світі, що, на мою думку, позитивно впливатиме на їх ресоціалізацію. По-друге, ця норма забезпечую покращення принципів відкритості і прозорості системи виконання покарань.

Отже, аналізуючи забезпечення права засуджених на користування Глобальною мережею Інтернет, стає зрозуміло, що його реалізація потребує додаткового доопрацювання, а саме:

нормативно закріпити загальний перелік веб-ресурсів, до яких засуджені матимуть доступ, затверджений уповноваженими органами;

запровадити нову посаду інтернет-адміністратора в колонії;

більш детально закріпити регулювання користування програмою Skype, через складність контролю напрямку її використання.

Процес розширення прав засуджених у напрямку підтримки засудженими зв'язку із зовнішнім світом є досить актуальним з огляду на його важливість, проте недостатня правова регламентація реалізація окремих прав, зокрема, права засудженого на користування Глобальною мережею Інтернет, може спричинити неможливість їх використання взагалі. А тому необхідним є активізація роботи як з боку практичних та наукових працівників, так і законодавця.

Особливості конструкції складу злочину, передбаченого ст. 113 Кримінального кодексу України

Слюсарчук Є.А., курсант юридичного факультету ІКВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Міщук І.П.*

Злочин, передбачений ст. 113 КК України «Диверсія», відносять до групи злочинів проти основ національної безпеки України, які за своєю сутністю є найбільш небезпечними посяганнями на суспільні відносини, що забезпечують державну безпеку, обороноздатність, незалежність країни, її конституційний лад. Іншими словами, родовим об'єктом цих злочинів є суспільні відносини, що забезпечують саме існування України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної і правової держави (ст. 1 Конституції України).

Законодавець визначає більшість даних злочинів як злочини з формальним складом, тому вони вважаються закінченими з моменту вчинення самого діяння, незалежно від настання фактичної шкоди основам національної безпеки України. Деякі з цих злочинів конструюються як усічені склади - момент їх закінчення переноситься на початок дії, що становлять попередні стадії вчинення злочину - готування чи замах.

Стосовно складу злочину, передбаченого ст. 113 КК України «Диверсія», існують різні погляди. Найбільш розповсюдженою є характеристика його як злочину з усіченим складом. Обумовлюється це визнанням диверсії, закінченою з моменту здійснення вибухів, підпалів або інших дій, спрямованих на досягнення вказаних у законі небезпечних наслідків. Однак деякі вчені відносять диверсію до злочинів із матеріальним складом, підтверджуючи свою точку зору детальним аналізом диспозиції ст. 113 КК України.

Згідно зі ст. 113 КК України диверсією є вчинення з метою ослаблення держави вибухів, підпалів або інших дій, спрямованих на масове знищення людей, заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров'ю, зруйнування або пошкодження об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, а також вчинення з тією самою метою дій, спрямованих на радіоактивне забруднення, масове отруєння, поширення епідемій, епізоотій чи епіфітотій.

Тлумачний словник української мови А. Івченко визначає вибух як зруйнування чого-небудь, що здійснюється за допомогою миттєвого хімічного

розпаду речовини та створення дуже нагрітих газів; вибухати - розриватися, розпадатися на частини з сильним гуком і великою руйнівною силою.

Відповідно до тлумачного словника української мови В. Яременко та О. Сліпушко, вибух - це розрив вибухової речовини, спеціального снаряда, оболонки чого-небудь і т. ін. з дуже сильним звуком і великою руйнівною силою. Тлумачення поняття «підпал» розкривається за допомогою характеристики двох елементів: 1) підпалити - із злочинним умислом та наміром викликати пожежу та 2) пожежа - полум'я, яке широко охопило і знищило що-небудь; вогонь, що охоплює та знищує все, що може горіти, а також саме горіння, знищення чого-небудь вогнем.

З аналізу цих двох понять випливає факт руйнівної сили та знищуючих наслідків даних діянь, тобто вже в собі вони містять зазначені небезпечні наслідки. Для більшого підтвердження даного положення наведемо відповідне тлумачення Л. Савченко поняття «диверсія» - підривна діяльність у галузі ідеології та політики; зруйнування, виведення із строю об'єктів воєнного, державного значення в тилу у противника або у якій-небудь країні агентами зарубіжної держави, злочинними елементами.

Таким чином, можна стверджувати, що законодавець передбачив у диспозиції статті настання небезпечних наслідків, використавши такі терміни, як «вибух», «підпал» та ін. Тому, на підставі детального дослідження визначення диверсії, вважаємо, що достатньо обґрунтованою є точка зору, яка відносить цей злочин до злочинів із матеріальним складом.

Кримінально-правова характеристика злочину, передбаченого ст. 131 КК України

Смик К.М., слухач курсу з підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» за спеціальністю «Правознавство» факультету підготовки працівників ОВС ННІЗН НАВС

Незважаючи на значний прогрес у медицині, на сьогоднішній день ніхто не може гарантувати обов'язкову успішність лікування, оскільки кінцевий результат медичного втручання залежить від безлічі чинників: від об'єктивних обставин, професіоналізму лікаря та і від самого пацієнта. Тому стоїть гостра потреба у належному юридичному вирішенні питань, пов'язаних з відповідальністю медичних працівників за діяння, вчинені ними під час виконання своїх професійних обов'язків.

Злочини, що становлять небезпеку для життя і здоров'я людини, які вчинюються у сфері медичного обслуговування та кримінальна відповідальність за них визначені у Кримінальному кодексі України в Розділі II «Злочини проти життя та здоров'я особи». До цих злочинів відносяться: неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 131 КК України); розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної хвороби (ст. 132 КК України); незаконне проведення аборту (ст. 134 КК України); незаконна лікувальна діяльність (ст. 138 КК України); ненадання допомоги хворому медичним працівником (ст. 139 КК України); неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником (ст.140 КК України); порушення прав пацієнта (ст. 141 КК

України); незаконне проведення дослідів над людиною (ст. 142 КК України); порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини (ст. 143 КК України); насильницьке донорство (ст. 144 КК України); незаконне розголошення лікарської таємниці (ст. 145 КК України).

Об'єктом неналежного виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби є здоров'я та життя особи.

З об'єктивної сторони злочин, передбачений ст. 131 КК України, виражається в неналежному виконанні (дії або бездіяльності) медичним, фармацевтичним або іншим працівником своїх професійних обов'язків, внаслідок недбалого або несумлінного до них ставлення.

Професійні обов'язки визначаються сферою діяльності суб'єкта злочину, а також відповідними нормативними актами в галузі боротьби зі СНІДом, іншими невиліковними імунодефіцитними хворобами. Так, існують певні правила, що зобов'язують медичного працівника при переливанні крові хворому перевіряти її на наявність ВІЛ-інфекції, або правила діагностування на ВІЛ-інфекцію та інших інфекційних хвороб.

Неналежне виконання обов'язків відбувається внаслідок недбалого або несумлінного до них ставлення: наприклад, медична сестра не проводить необхідної обробки медичних інструментів. Обов'язковим наслідком вказаної дії або бездіяльності є зараження вірусом імунодефіциту або іншої невиліковної інфекційної хвороби хоча б однієї людини (ч. 1 ст. 131 КК України) або двох і більше осіб (ч. 2 цієї статті).

Між дією (бездіяльністю) особи, що порушила професійні обов'язки, і вказаними наслідками потрібно встановити причинний зв'язок.

Суб'єкт злочину - спеціальний, це медичні або фармацевтичні працівники (лікарі, медичні сестри, співробітники лабораторій, які здійснюють діагностику цих захворювань або проведення досліджень інфікованого матеріалу тощо).

Суб'єктивна сторона цього злочину характеризується виною у формі необережності у виді злочинної самовпевненості або злочинної недбалості.

Методологічні засади дослідження громадської безпеки як об'єкта злочину

Соколовський В.Л., здобувач кафедри кримінального права НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Приходько Т.М.*

Відповідно до чинного Кримінального кодексу України до найважливіших об'єктів, що охороняються державою, належать громадський порядок та громадська безпека. Ці об'єкти охороняються шляхом адміністративного нагляду, прямого адміністративного примусу, оперативно-розшукових заходів, застосування адміністративних і кримінальних покарань. Громадський порядок і громадська безпека - це фундамент нормального життя всіх громадян, діяльності всіх державних, громадських та приватних установ і підприємств, а тому до охорони цих об'єктів держава завжди ставилася як до охорони суспільного блага, надавала цій охороні політичного значення.

Слід підкреслити, що міцна громадська безпека - необхідна умова та органічна складова цивілізованого способу життя, успішного функціонування суспільства і держави, її інститутів. Громадська безпека включає відносини, які попереджують або усувають шкідливі для життя та здоров'я людини наслідки, котрі можуть бути заподіяні в результаті дій людей.

Необхідною умовою забезпечення прав і свобод людини та громадянина, безпечних умов життя, збереження та примноження духовних і матеріальних цінностей суспільства є надійна охорона громадської безпеки. Тому вона віднесена законодавцем до числа самостійних важливих цінностей (об'єктів), правове забезпечення охорони яких має своїм завданням КК, а в його Особливій частині вперше передбачена відповідальність за посягання на цей об'єкт у самостійному розділі.

Громадська безпека є елементом, складовою національної безпеки України, яка визначається в Законі України «Про основи національної безпеки України» як «захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам».

Громадська безпека утворює атмосферу громадського спокою, обстановку впевненості в надійності та ефективності захисту від їх злочинів, у наявності для цього відповідних гарантій, відчуття безпеки, на яку можна покластися, у якій упевнені, яка заспокоює. Зворотною стороною потреби в громадській безпеці є стан громадського неспокою, стурбованості в надійній охороні спільноти, відчуття незахищеності від злочинних посягань, наявності небезпеки, загроз для життя, здоров'я, майна та інших цінностей, почуття втрати безпеки, її відсутності, страх за життя і майно тощо.

Суспільна небезпечність злочинів проти громадської безпеки полягає в тому, що вони порушують безпечні умови життєдіяльності - загальну безпеку, безпеку життя, здоров'я, власності широкого і невизначеного кола осіб та безпеку інших цінностей суспільства, створюють небезпеку настання тяжких наслідків, а нерідко їх і заподіюють.

Для наявності підстав кримінальної відповідальності за вчинення конкретною особою суспільно небезпечного діяння необхідна наявність у діях такої особи складу злочину. Це положення передбачено в ч. 1 ст. 2 КК України, у якій зазначено, що «підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом».

Визначаючи це поняття, слід зважати на такі чинники: по-перше, визначення поняття «безпека» формуються із соціально-економічних та інших підвалин держави, її інтересів та реально існуючих загроз; по-друге, безпека держави, суспільства і особистості мають забезпечуватися багатьма напрямами; по-третє, історично сформований підхід до забезпечення безпеки як захисту від внутрішньої і зовнішньої загрози вимагає перегляду, оскільки загроза може відбуватися через зміни реальних ситуацій внутрішнього життя держави і суспільства. З огляду на це доходимо висновку, що поняття «безпека» пропонується визначати як динамічно стійкий стан, щодо несприятливих впливів, який гарантує можливість стабільного, всебічного прогресу людини, суспільства і держави.

Таким чином, вважаємо за доцільне зазначити, що на сьогодні підвищення уваги до забезпечення громадської безпеки викликається проведенням антитерористичної операції на Сході України, значного економічного падіння економіки та відповідного зниження рівня життя населення, а також зростанням політичної активності мас, їх участі в зборах, мітингах, пікетуваннях, демонстраціях та страйках. Відомо, що у відповідності до Конституції України з метою зміцнення конституційного ладу народу України гарантується можливість реально користуватися політичними свободами. Їх

реалізація (свобода слова, друку, зборів, мітингів, демонстрацій і т.п.) забезпечується наданням громадянам та їх організаціям приміщень, вулиць та майданів, широким поширенням інформації, можливістю використання преси, телебачення та радіо.

Смертна кара як вид покарання в УСРР (УРСР) у 1917-1950 роках

Соловей Д.Ю., здобувач кафедри історії держави та права НАВС

Смертна кара - винятковий, найсуворіший вид покарання, що полягає у примусовому позбавленні життя засудженого від імені держави і за вироком суду.

Дослідженням запровадження та скасування смертної кари як виду покарання в радянському законодавстві про кримінальну відповідальність займалися такі вчені як : А. В. Бріліантов, В. Д. Дворянський, М. Р. Дєтков, Д. А. Ілло, А. В. Калашнікова, А.Ф. Кістяковський, А. А. Музика, А. А. Сулеманов, О. Ф. Шишов та ін.

Як вид покарання вона існувала протягом всього існування радянської держави і передбачалася за державні та деякі інші злочини. Починаючи з 1917 р. по 1950 р. кілька разів робилися спроби відмовитися від цього заходу. Так, згідно з декретом II Всеросійського з'їзду Рад від 26 жовтня 1917 р. було оголошено про відміну від смертної кари. Проте вже 21 лютого 1918 р. відповідно до декрету РНК «Соціалістична вітчизна в небезпеці» дозволялося здійснювати без судового рішення розстріл на місці за вчинення злочинів ворожими агентами, спекулянтами, погромниками, хуліганами, контрреволюційними агітаторами, німецькими шпигунами. Право розстрілу надавалося органам Всеросійській надзвичайній комісії.

У подальшому застосування страти регламентувалося у постанові Наркомюста РРФСР від 16 червня 1918 р., в якій зазначалося, що революційні трибунали у виборі заходів боротьби зі злочинами нічим не обмежуються. Вироки, які передбачали смертну кару ухвалювалися «трійками» або «п'ятірками» надзвичайних комісій на основі революційної правосвідомості і оскарженню не підлягали. Відповідно до постанови РНК від 5 вересня 1918 р. «Про червоний терор» було легалізовано застосування смертної кари. У «Керівних началах по кримінальному праву» РСФРР 1919 р. також закріплювалася страта шляхом розстрілу.

Друга спроба скасувати смертну кару відбулася у зв'язку з прийняттям постанови ВЦВК і РНК РРФСР «Про відміну застосування вищої міри покарання (розстрілу)» від 17 січня 1920 р. Однак через кілька місяців цей вид покарання згідно з постановою ВЦВК і РНК від 11 травня 1920 р. «Про оголошення в деяких губерніях військового стану» і декретом від 28 травня 1920 р. смертна кара відновилася.

Кримінальні кодекси 1922 і 1926 рр. УРСР в системі покарань в Загальній частині не передбачали смертну кару. Водночас у санкціях статей Особливої частини цих кодексів вона була широко представлена.

Останню спробу відмовитися від цього покарання у контексті лібералізації законодавства 26 травня 1947 р. внаслідок прийняття постанови Верховної ради СРСР «Про відміну смертної кари». У ній зазначалося смертна кара може замінюватися позбавленням волі строком 25 років у виправно-трудових таборах. З цього приводу П. Фріс зазначає, що така відміна смертної кари містила пропагандистський характер сталінського режиму. Після прийняття

цього акту в 1949 р. представники СРСР на сесії Генеральної Асамблеї ООН внесли пропозицію про скасування смертної кари у всіх державах. Однак у той час вона не була підтримана. Після формальної відміни смертної кари продовжувала діяти секретна директива, яка надавала можливість застосування цього покарання спеціальними судам МГБ у справах по контрреволюційних злочинах. Загалом, суди припинили винесення вироків, які містили покарання смертну кару, проте у сталінських концтаборах продовжувала застосовуватися.

12 січня 1950 р. формальна заборона на смертну кару 1950 р. скасовувалася і її дозволялося застосовувати до зрадників Батьківщини, шпигунів, диверсантів-підривників, а з 1954 р. - до осіб, які вчинили умисне вбивство при обтяжливих обставинах. З часом перелік таких злочинів був істотно розширено, до нього включалися : бандитизм, дії, що дезорганізували роботу виправно-трудових установ, підробка грошей, порушення правив про валютні операції, посягання на життя працівника міліції, розкрадання у особливо великих розмірах, хабарництво, угон повітряного судна і тощо.

Отже, сутність смертної кари як виду покарання в Україні не відповідала закріпленій на законодавчому рівні його меті, яка передбачала, що страта застосовується лише у виняткових випадках і лише на підставі вироку суду.

Визначення поняття «службова особа» за КК України та перспективи їх удосконалення

Старостін Д.А., слухач 4-А курсу факультету підготовки працівників ОВС ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Грудзур О.М.*

Питання кримінально-правової охорони службової діяльності та протидії злочинам, які вчинюються службовими особами, набуває чималої актуальності в сучасних умовах. Особливо значимим це питання є у контексті виконання Україною міжнародних зобов'язань щодо протидії корупції та запровадження нової системи відповідальності за злочини у сфері службової діяльності. Зокрема із прийняттям Закону України № 3207-У[від 7 квітня 2011 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» були внесені численні зміни до КК України та, як стверджує В.В. Коваленко, запроваджена диференціація кримінальної відповідальності службових осіб. В основу останньої закладається розподіл службових осіб на службових осіб приватного і публічного права. У відповідності з цим КК України закріплює одразу два різних визначення поняття «службова особа» (ч. 3 ст. 18 та п. 1 примітки до ст. 364 КК України).

Незважаючи на те, що поняття «службова особа» вже детально досліджувалося в численних працях вітчизняних та зарубіжних вчених (П.П. Андрушко, Б.В. Волженкін, О.О. Дудоров, Б.В. Здравомислов, В.В. Коваленко, О.В. Кришевич, Р.Л. Максимович, Д.Г. Михайленко, М.І. Мельник, В.О. Навроцький, А.В. Савченко, В.І. Тютюгін, М.І. Хавронюк, П.С. Яні, О.Д. Ярошенко та інші), суттєві зміни, внесені до КК України, обумовлюють необхідність проведення нового цілісного дослідження цього поняття із урахуванням його подвійного законодавчого визначення.

Відтак, метою дослідження є всебічне вивчення законодавчо закріплених визначень поняття «службова особа» та з'ясування напрямів їх удосконалення.

У частині 3 ст. 18 КК України визначається, що службовою є особа, яка постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснює функції

представника влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймає в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконує такі функції за спеціальним повноваженням.

На відміну від цього, п. 1 примітки до ст. 364 КК України передбачає, що службовою є особа, яка постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснює функції представника влади чи місцевого самоврядування, а також обіймає постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконує такі функції за спеціальним повноваженням.

У цьому контексті слід звернути увагу, що ч. 3 ст. 18 КК України закріплює «загальне» визначення службової особи, яке стосується всіх статей КК України, за винятком статей 364, 368, 368-2, 369, для яких визначення службової особи, закріплюється в п. 1 примітки до ст. 364 КК України і, фактично, стосується «публічних» службових осіб.

Г оловною відмінністю вказаних визначень є коло осіб, які можуть за тим чи іншим визначенням визнаватися службовими. Зокрема, за ч. 3 ст. 18 КК України до службових осіб відносяться: 1) представники влади та представники місцевого самоврядування; 2) особи, які за посадою чи за спеціальним повноваженням виконують організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські функції. Натомість, визначення, закріплене в п. 1 примітки до ст. 364 КК України, є дещо звуженим і стосується тільки «публічних» службових осіб, якими є: 1) представники влади та місцевого самоврядування; 2) особи, які за посадою чи за спеціальним повноваженням виконують, в органах державної влади, органах місцевого самоврядування на державних чи комунальних підприємствах установах або організаціях, організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські функції.

Таким чином до кола службових осіб («публічних»), за п. 1 примітки до ст. 364 КК України, не відносяться особи, які за посадою або спеціальним повноваженням виконують, на будь-яких, крім державних чи комунальних, підприємствах, установах або організаціях, організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські функції. Все це призводить до неоднозначного розуміння положень КК України, адже по суті одне поняття в межах одного закону знаходить абсолютно різні визначення. Такий підхід не можна вважати виправданим, оскільки він негативно впливає на стан правозастосовчої практики та ефективність протидії злочинам у сфері службової діяльності.

Відтак, загалом не заперечуючи доцільність та необхідність диференціації кримінальної відповідальності службових осіб, можемо констатувати потребу чіткого розмежування законодавчих визначень поняття «службова особа». Зокрема виправданою слід визнати позицію П.П. Андрушка та О.Д. Ярошенко стосовно уточнення і розмежування цих визначень, шляхом доповнення п. 1 примітки до ст. 364 КК України вказівкою, що закріплене в цій нормі визначення стосується саме «публічної» службової особи.

Підсумовуючи викладене, можемо стверджувати, що законодавчо закріплені визначення поняття «службова особа» (ч. 3 ст. 18 та п. 1 примітки до ст. 364 КК України) містять суперечність, яка хоча і обумовлена потребою диференціації кримінальної відповідальності службових осіб, проте повинна бути усунена,

одному нормативно-правовому акті. Тому слід підтримати, існуючу в науці кримінального права, позицію щодо заміни, в статтях 364, 368, 368-2, 369 КК України, поняття «службова особа» поняттям «публічна службова особа».

Кримінологічна характеристика та запобігання насильницьких злочинів

Стопченко Є.1, студент ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Кулакова Н.В.*

Незважаючи на порівняно незначну частку насильницьких злочинів у загальній структурі злочинності, вони відрізняються підвищеною суспільною небезпекою, оскільки пов'язані з настанням тяжких наслідків для потерпілих. Сучасна насильницька злочинність у багатьох випадках носить побутовий або ситуативний характер. Разом з тим, збільшується кількість заздалегідь підготовлених злочинів, які нерідко відрізняються особливою жорстокістю та зухвалістю. Насильство існує у всіх соціальних групах, незалежно від рівня доходу, походження, положення в суспільстві.

Насильство є не лише правовою проблемою, а й значною мірою також філософською та соціокультурною. Різні аспекти агресивно-насильницької поведінки є предметом вивчення психології, соціології, конфліктології, кримінології, педагогіки та медичних наук. У теоретико-методологічному плані остаточно не вирішеним залишається питання феномену детермінант, що обумовлюють вчинення насильницьких злочинів.

Насильницька орієнтація особи передбачає насильство як звичайний засіб досягнення мети. Цій орієнтації властиві жорстокість, зневага до прав інших, байдуже ставлення до людського життя.

Агресивність (агресія) характерна для насильницьких злочинів. Вона виникає як реакція суб'єкта на фрустрацію (перешкоду досягнення мети агресора) і супроводжується емоційними станом гніву, ворожості, ненависті тощо. Готовність індивіда до агресивної поведінки належить до стійких рис особи - насильника. Розвиток агресивності як якості особи залежить від рівня її соціалізації та засвоєння культурно-соціальних норм. Але треба зазначити, що агресивна поведінка може бути спровокована іншими особами (жертвами агресії), несприятливим розвитком ситуації, неправильною інтерпретацією намірів оточуючих тощо.

Для агресії осіб, що вчиняють злочини насильницької спрямованості, характерно: а) супроводжуючі процеси зараження; б) взаємної індукції; в) стереотипізація уявлень у створюваному «образі ворога»; г) наявність ініціаторів та провокаторів; д) готовність особи вирішувати за рахунок інших свої проблеми; е) анонімність кожного учасника агресивних проявів.

Особа злочинця є головним елементом механізму злочинної поведінки. Соціальні контакти і вся сфера спілкування можуть змінюватися. Усі зміни в особистості злочинця, його поведінці та сфері спілкування після початку злочинних дій залежать від різноманітних факторів, з яких ми виділяємо: а) особливості злочинця - його моральні, психологічні, демографічні, інтелектуальні, рольові та інші характеристики; б) особливості ситуації скоєння злочину - сприятлива, несприятлива або нейтральна для продовження злочину й доведення його до кінця.

Розглядаючи особистісні та ситуаційні фактори злочинної поведінки, необхідно звернутися до вивчення їх залежності від умов життя людей.

Потреби, нахили та мотивація поведінки людини суб'єктивні. Але ця суб'єктивність другорядна, тому що сама особа сформована об'єктивним зовнішнім середовищем; внутрішні спонукання, плани та інтереси актуалізуються і отримують конкретну значимість - перетворюються в мотиви поведінки та рішення; будь-які інтереси не можуть бути задоволені без використання об'єктів зовнішнього середовища. Тому детермінанти злочинної поведінки приховуються в соціальних умовах, а вони визначаються станом суспільного розвитку.

Економічний стан суспільства, зниження рівня життя значної частини населення, соціально-побутова невпорядкованість, безробіття, юридична безправність, загальна психологічна нестійкість, що виливається в алкоголізацію і наркотизацію, втрату морально-психологічних орієнтирів, негативно впливають на мікроклімат в сім'ї, у школі, на виробництві, сприяють різкому зниженню рівня культури міжособистісного спілкування, росту жорстокості і насильства. Шляхом пропаганди жорстокості, насильства, статевої розпусти в багатьох засобах масової інформації, нав'язується така схема культури, у якій принижується гідність людини. Відсутність ефективної системи допомоги і захисту жертв від насильницьких посягань, недостатнє законодавче врегулювання цієї проблеми, впливають на зростання насильницьких злочинів.

Існує ряд теоретичних парадигм, які розглядають комплекс факторів, що обумовлюють існування насильства. Макроорієнтовані - надають насильству соціокультурне пояснення. Насильство випливає з владних відносин, зумовлених соціальною структурою та культурою суспільства.

Мікроорієнтовані теорії розглядають насильство в контексті міжособистісної соціально-психологічної взаємодії (до цього класу також доцільно віднести фактори, що пов'язані з індивідуальними психологічними та біологічними характеристиками, психопатологічні відхилення).

Кожний конкретний злочин викликається не одною ізольованою причиною, а сукупністю детермінант (факторів), які діяли у різний час та в різних умовах. Але при усій складності взаємодії цих факторів їх можна певним чином класифікувати, виділити основні, вирішальні. У більшості випадків головну роль відігравало негативне формування особи. Саме моральне виховання є тим фактором, який визначає весь життєвий шлях людини, характер її поведінки, а інколи й конкретні вчинки. Криміногенний вплив зовнішніх обставин може призвести до скоєння злочину лише особою, яка не володіє твердими моральними принципами. У тих випадках, коли злочинний намір сформувався та людина почала скоювати злочин, її діяльність може призвести до необхідного результату лише у тому випадку, якщо в оточуючій дійсності є сприятливі умови.

Виявлення детермінант, які сприяють скоєнню злочинів, важливо для розробки необхідних профілактичних заходів.

Список використаних джерел:

1. Криминология. - М., 1998.
2. Кривощекова Н.В. О криминологическом понятии «насильственной преступности». // Методологические вопросы криминологических исследований. - М., 1983.
3. Жалинский А.Э. Насильственная преступность и уголовная политика. // Сов. гос-во и право. - 1991. - № 4.
4. Аменов С.Б. Предупреждение насильственной преступности: достижения, проблемы. // Вопросы борьбы с преступностью. - М., 1988. - № 47.

Проблеми термінологічного удосконалення Кримінального кодексу України щодо кримінального закону

Стороженко Г.В., студент 5-К курсу ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Опалинський Ю.В.*

З метою уніфікації кримінально-правової термінології до Верховної ради України подається безліч законопроектів, в яких пропонується доповнити Загальну частину Кримінального кодексу України (далі - ККУ) «новою» термінологією або окремими Розділами, та відповідно до цього внести зміни та доповнення до низки статей Особливої частини вказаного Кодексу.

Зазначимо,що основним призначенням законодавства про кримінальну відповідальність є визначення, наприклад які саме суспільно небезпечні діяння є злочинами й які покарання необхідно застосувати до осіб, що їх вчинили (частина друга статті 1 ККУ). При цьому, чинним ККУ встановлюється кримінальна відповідальність за діяння, що вчиняються у різних сферах суспільного життя (у сфері власності, службової діяльності, здійснення правосуддя тощо). Відносини у вказаних сферах врегульовуються цілою низкою галузевих законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, у яких і даються визначення правовим термінам, які застосовуються у цих актах. Так, у ККУ (у тексті статей або примітках до них) даються визначення лише тих понять, які відсутні у відповідних галузевих нормативно-правових актах, або тих, яким для цілей кримінального закону дається інше, ніж у відповідних галузевих законах, змістовне навантаження.

Перевантаження кримінального законодавства України визначеннями понять, які не є суто кримінально-правовими, і які вже визначені законодавцем в інших законодавчих актах, на наш погляд, є недоцільним.

Крім того, більшість термінів, які визначені в ККУ, мають тлумачення у базових законодавчих актах (наприклад, у Цивільному кодексі України («близькі родичі» - стаття 68, «малолітня» - стаття 31), Законі України «Про охорону дитинства» («дитина» - стаття 1), Правилах судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень («легкі тілесні ушкодження», «середньої тяжкості тілесне ушкодження», «тяжке тілесне ушкодження») та ін.

Необхідність надання цим та іншим термінам у ККУ іншого специфічного значення потребує спеціального обґрунтування і потягне за собою цілу низку змін в інших нормативних документах.

Крім того, заміна деяких термінів, що використовуються у чинних нормах ККУ, повністю змінить сутність та тлумачення даних норм. Наприклад, заміна лише поняття «близькі родичі» на «близькі» (статті 115, 121, 127, 147, 154, 206, 347, 348, 349, 352, 355, та ін.) значно розширює коло таких осіб, адже близькими, можуть бути визнані й свояки, друзі та інші особи, яких потерпілий вважає «близькими».

Заміна ж таких понять як «озброєний конфлікт» на «воєнний конфлікт» (статті 111, 149, 447 ККУ), «захворювання» на «хвороба» (статті 130 - 133, 135, 409 ККУ), «протизаконний» на «незаконний» (статті 116, 123, 433 ККУ) повністю змінюють суть названих кримінально-правових норм, адже лінгвістичне тлумачення «нових» понять значно відрізняється від чинних.

Необхідно також зазначити, що наведені вище терміни використовуються не лише в описі диспозицій означених статей ККУ, а й в інших нормах кримінального законодавства

Викликає значний сумнів і пропозиції щодо вилучення з переліку ознак об'єктивної сторони складів деяких злочинів такого діяння, як «погроза застосування насильства» (частина друга статті 162, частина перша статті 303, частина третя статті 342, частини перша, друга статті 355 КК). Адже, таким чином, проектом декриміналізується низка діянь, поєднаних із погрозою застосування насильства щодо особи або її близьких. У чинних нормах ККУ більшість таких діянь виступають в якості кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак складу злочину, що свідчить про їх підвищену суспільну небезпечність.

З огляду на зазначене вважаємо, що прийняття та реалізація новел лише ускладнить розуміння кримінально-правових норм та їх застосування на практиці.

Напрями вдосконалення статті 316 КК України

Стрільців О.М., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, начальник наукової лабораторії з проблем кримінальної міліції ННІПФПСКМ НАВС

За останні роки для нашої держави проблема поширення незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин набула ще більшого значення, оскільки мова йде про здоров'я нації та її інтелектуальний потенціал. Набирає негативного резонансу проникнення наркотичних засобів та психотропних речовин із суто кримінального середовища в ігровий і видовищний бізнес, до місць масового проведення дозвілля та в навчальні заклади. Крім того, все більшого поширення в незаконному обігу набувають психотропні речовини синтетичного походження, які поступово «витісняють» наркотики рослинного походження, зокрема макову солому та канабіс.

Психотропні речовини викликають підвищену збудженість нервової системи, так званий психостимулюючий ефект, а також високу психічну залежність. Вживаються вони у любій формі: шляхом куріння, ін'єкцій, пероральне та мають нелегальний обіг переважно у місцях масового дозвілля громадян, в першу чергу у розважальних закладах (дискотеки, казино, нічні та комп'ютерні клуби тощо) та у вищих навчальних закладах. Не рідке їх вживання під час проведення культурних та спортивних заходів.

У той же час в сучасному законодавстві залишаються окремі проблемні питання щодо можливості притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які допускають незаконне публічне вживання психотропних речовин.

Так, ст. 316 КК України «Незаконне публічне вживання наркотичних засобів» передбачено, що засобами вчинення вказаного злочину є тільки наркотичні засоби. Основна мета вказаної статті визнати кримінальні діяння, пов'язані із вживанням наркотичних засобів у місцях масового перебування громадян, в першу чергу під час проведення навчальних, спортивних та культурних заходів. Саме під час проведення таких заходів до вживання наркотиків залучається значна частина молоді та пропагандується наркотична культура.

В той же час законодавцем визначено, що предметом даного злочину є тільки наркотичні засоби. Публічне або вчинене групою осіб вживання психотропних речовин не утворює цього складу злочину. Фактично суспільно небезпечні діяння, які передбачені диспозицією даної статті, із всіма психотропними речовинами є безкарними. Відповідно притягнути до

кримінальної відповідальності за публічне або вчинене групою осіб вживання психотропних речовин не можливе.

Таким чином один з основних та найпоширених у молодіжному середовищі вид наркотиків - психотропні речовини, які переважно вживаються у місцях масового перебування громадян, залишилися поза увагою законодавця у даній статті.

З метою усунення зазначених вище прогалини у законодавстві вважаємо за доцільне внести відповідні зміни до статті 316 КК України. Назву та диспозицію вказаної статті після слів « ... вживання наркотичних засобів ... « доповнити словами: « ... психотропними речовинами або їх аналогами ... «, далі за текстом.

Особливості встановлення об'єктивної сторони насильницького донорства (ст. 144 Кримінального кодексу України)

Теребило Н.В., курсант юридичного факультету ІКВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Міщук І.П.*

Дослідження об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 144 Кримінального Кодексу (КК) України, дозволяє стверджувати, що вона характеризується діянням - вилученням крові у живої людини. Спірним питанням є визначення того, в якій формі законодавець допускає таке діяння, адже вилучити кров у людини шляхом бездіяльності об'єктивно неможливо.

Однак О. В. Сапронов обґрунтовує можливість вчинення насильницького донорства не лише шляхом активної дії, а й шляхом бездіяльності тим, що вилучення крові може розпочатися правомірно, але перетворитися на злочинне, якщо не буде припинено вилучення крові після забору її допустимої кількості. На нашу думку, у випадку, про який говориться, злочинне діяння вчиняється такою формою суспільно небезпечної поведінки, в якій дія винного поєднується із його бездіяльністю (змішаною бездіяльністю). Але в переважній більшості злочин може вчинятися, безперечно, саме шляхом дії, яка полягає у вилученні крові з кровоносної судини пацієнта. Проте злочинність такого діяння пов'язується не з вилученням донорської крові у людини, а з певним способом вчинення цього суспільно небезпечного діяння, яким є насильство або обман.

У цьому зв'язку є очевидним, що назва статті 144 КК неповністю відображає зміст ознак злочину, описаного в її диспозиції.

Так, донорство крові та її компонентів - добровільний акт волевиявлення людини, що полягає у даванні крові або її компонентів для подальшого безпосереднього використання їх для лікування, виготовлення відповідних лікарських препаратів або використання у наукових дослідженнях.

Діяння, передбачене ст. 144 КК, є грубим порушенням принципу добровільності донорства - ігноруванням або фальсифікацією волі особи задля використання її як донора. У зв'язку з тим, що до поняття «донорство» обов'язково входить ознака добровільності, О. В. Сапроновим невдалу назву «насильницьке донорство» пропонується замінити на «незаконне донорство». Однак така пропозиція також є не найкращим способом усунення дефекту законодавчої техніки, оскільки поняття «незаконне донорство» наводить на думку про незаконні дії донора, а не осіб, які порушують інтереси останнього. На нашу думку, для чинної редакції статті більш точним в цьому випадку є назва «Незаконне використання особи як донора».

Щодо обману як одного з способів вчинення злочину, передбаченого ст. 144 КК, то слід вказати, що традиційними для цього поняття є ознаки: 1)

повідомлення потерпілому неправдивих відомостей; 2) умисне замовчування фактичних обставин, які винний зобов'язаний був повідомити, і повідомлення яких мало б суттєве значення для поведінки. Тобто, обман може носити як активний характер, коли потерпілому повідомляються неправдиві відомості про певні факти, обставини, події, так і пасивний, коли умисно замовчується юридично значима інформація.

Таким чином, особливості обману при вилученні донорської крові полягають у тому, що внаслідок обману потерпілий погоджується на вилучення в нього крові. Відмінність вилучення крові людини шляхом обману від психічного примусу полягає в тому, що в обмані відсутні основні ознаки психічного примусу - відсутня інформація про можливість застосування насильства при невиконанні необхідного, а є свідомо помилкова інформація, засвоєння якої тягне неадекватне реальній дійсності сприйняття її потерпілим.

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що загальною властивістю суспільно небезпечного діяння як ознаки злочину, передбаченого ст. 144 КК, є протиправне вилучення крові людини. Водночас з метою більш точного відображення змісту диспозиції статті пропонуємо змінити її назву «Насильницьке донорство» на «Незаконне використання особи як донора» .

Вимірювання стану латентної злочинності: підходи та орієнтири

Тичина Д.М., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи НАВС

Сукупність вчинених злочинів у певному адміністративно-територіальному районі та за певний час становить лише ті діяння, які виявилися зареєстрованими. А їх реєструється значно менше, ніж тих, що залишаються за «межею» кримінальної статистики, тобто приховуються і утворюють свого роду «тіньову» злочинність, в кримінології іменовану латентною (лат. прихованою, невидимою).

Детальніше про латентну злочинність можна дізнатися з робіт Х. Алікперова, О. Бандурки, П. Булатова, Г. Забрянського, А. Зелінського, А. Конєва, О. Литвинова, О. Литвака, В. Панкратова, А. Шляпочнікова та ін. [1].

Латентність слід розглядати як властивість злочинності - стан прихованості, яка цілком може переходити в стан кримінально-статистичної відомості. Латентність можна розглядати як складову якісного компоненту іншої, більш загальної властивості злочинності - мінливості. І якщо для теоретичного осмислення злочинності латентність її не має істотного значення, то в практичних цілях при вивченні реальної злочинності латентність відіграє значну (стримуючу) роль. І виявлення латентних злочинів допомагає «оголити» приховані причинні зв'язки, а це відкриває можливості для предметної запобіжної діяльності, у ході якої можуть усуватися умови вчинення конкретних злочинів.

Сьогодні ж кримінологічні дослідження [2] показують: офіційна кримінальна статистика все менше відображає реальну кримінологічну ситуацію в країні. Реальний стан справ зі злочинністю фактично на кілька порядків (тобто як мінімум в сто чи тисячу разів) гірший фіксованої кримінальної статистики [3].

З рівнем латентності злочинності пов'язані її кількісні показники: стан (чим більше злочинність переходить зі стану невідомості, тобто виявляється та

регулюється, тим більше стає абсолютний показник злочинності); рівень, коефіцієнти (на розрахункову кількість населення зростає і число реєстрованих злочинів); динаміка, темпи зростання, природа (маються «злами» графіка динамічного ряду).

Вивчення латентної злочинності (її виявлення) дозволяє не тільки більш повно розкривати причини, умови вчинення злочинів, установлювати нових осіб, які вчиняють ці злочини, а й обґрунтовувати ресурсне забезпечення попереджувального впливу на причини злочинності.

На сьогодні розроблені досить ефективні методики визначення обсягів латентної злочинності у сфері економіки, торгівлі та громадського харчування, будівництва, транспорту [4].

Найбільш доступні методи опитування (анкетування, інтерв'ювання) рекомендовані науковим і практичним працівникам органів внутрішніх справ [5]. Особливий інтерес являють методики з оцінки рівня латентності, застосовані А. А. Конєвим [6].

Дослідник задався метою розрахувати загальну кількість кримінальних фактів обману громадян при здійсненні ними покупок. У результаті суцільного обстеження 50 000 громадян вдалося встановити, що віктимних показників в даному районі було 52-58 %.

Як показали дослідження, в середньому на кожного одержувача протягом місяця доводилося 36 покупок. Значить, із числа окремих громадян (1046 осіб) 85,5 % виявилися ошуканими продавцями, у тому числі значну їх кількість було обдурено два і більше рази. У подальшому А. А. Конєвим були продовжені подібного роду дослідження [4, с. 106-112].

Так, йому вдалося встановити, що більшість (68 %) потерпілих пасивно ставилися до обману. У підсумку дослідник з'ясував ступінь поширеності обману покупців. Наприклад, з усієї кількості осіб, які вчинили злочини, які кваліфікуються за ст. 225 КК (обман покупців та замовників), було повалено покаранню менше 1 %, тобто більше 99 % фактичних злочинців залишилися латентними [7]. Являє інтерес досвід застосування А. А. Конєвим комплексу методів (експертних оцінок, анкетування, документального аналізу та ін.) з метою визначення латентності кишенькових крадіжок. На підставі висновків, отриманих за результатами свого дослідження, учений вивів формулу визначення рівня латентності кишенькових крадіжок за 12 місяців:

У лк = (НХ - К) х 12,

де Н - кількість активно діючих квартирних злодіїв;

де Х - середнє число злочинів, вчинених кишеньковим злодієм на місяць;

К - кількість злодіїв, що притягаються щорічно до кримінальної відповідальності.

Наприклад, за даними оперативно-розшукового підрозділу кримінальної міліції обласного УВС, в області щорічно активно займаються кишеньковими крадіжками 3000 - 4000 чоловік, тобто в середньому 350 кишенькових злодіїв; один злодій в середньому здійснює 150 крадіжок на місяць. За рік було притягнуто до кримінальної відповідальності 287 кишенькових злодіїв.

Застосувавши формулу обчислимо абсолютний показник кишенькових крадіжок, вчинених в 2008 р.:

У лк = (350 х 150 - 287) х 12 = 626 556.

Якщо врахувати, що працівниками кримінальної міліції за рік було зареєстровано 1568 кишенькових крадіжок, то легко знайдемо суму цих двох величин: 628126. Справжня цифра являє собою не що інше, як абсолютний показник тієї частини злочинності, яку складають крадіжки.

І якщо обчислити питому вагу в цій масі латентних кишенькових крадіжок, то вона становить 99,8 %. Стільки кишенькових крадіжок за рік не реєструвалося, тобто не виявлялося і не встановлювалося в силу різних причин.

При необхідності за цією формулою можна підрахувати матеріальний збиток, що заподіюється потерпілим, додавши в формулу ще один елемент - показник збитку (Р): У = (Н х Х х Р - К х Р) х 12.

Список використаних джерел:

1. Поклад В. І. Методологія і методика вивчення латентної злочинності : навч. посібник. / Поклад В. І. - Луганськ : Луган. держ. ун-т внутр. справ, 2007. - 47 с.; Литвак О. Латентна злочинність: деякі аспекти / О. Литвак // Право України. - 2003. - № 12. - С. 63-67.
2. Караев Т. Э. Проблемы изучения преступности в современных условиях / Караев Т. Э. - Баку, 1992. - С. 23-28.
3. Изменение преступности и проблемы охраны правопорядка. - М., 1994. - С. 8.
4. Конев А. А. Использование некоторых социологических приемов для оценки латентных преступлений / А. А. Конев // Организационно-правовые меры борьбы с нетрудовыми доходами. - Горький: ГВШ МВД СССР, 1988. - С. 106-112.
5. Методика кримінологічного аналізу злочинності в Україні / О. М. Джужа, О. Г. Кулик, В. В. Василевич та ін.; за заг. ред О. М. Джужі. - К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2006. - С. 51.
6. Бішевский Ю. В. Латентная преступность : учебное пособие / Бішевский Ю. В., Конев А А. - Омск, 1986. - 240 с.
7. Конев А. А. Преступность и ее реальное состояние / А. А. Конев. - Н. Новгород, 1993. - С. 183-184; 193.

Профілактика злочинності неповнолітніх, як основа формування правової держави

Тіщенко А.В., студент 4-К курсу ННІЗН НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, старший науковий співробітник *Мінченко С.І.*

На сучасному етапі побудови правової держави важливе місце необхідно приділити молоді, яка є майбутнім кожної держави світу.

Нажаль статистика злочинів, вчинених неповнолітніми, дає нам зрозуміти, яким може бути майбутнє, якщо не вдосконалювати модель профілактики злочинності неповнолітніх.

Так, причин і умов злочинності неповнолітніх дійсно дуже багато, навіть одвічне питання батьків і дітей тут стає, як ніде яскраво, адже неповнолітні - це діти, а родина - це осередок всього, тому дефекти сімейного виховання випливають на поверхню нашого суспільства і правосвідомості загалом. Адже, саме 30-40% злочинів - це негативний вплив з боку батьків та інших дорослих в сім'ї.

Хотілося б зазначити, що частка тяжких насильницьких та корисливо-насильницьких злочинів становить всього 10%, проте всі інші злочини наближують дитину до цих 10%, адже зростає поширення організованих форм злочинної діяльності, дорослі використовують неповнолітніх у реалізації своїх злочинних планів.

Але, перед тим, як зайняти чітку позицію, щодо профілактики, маємо визначити головні причини і умови злочинності дітей. Так як держава має ряд економічних проблем, які на даному етапі загострюються, то саме соціальне розшарування стає поштовхом до здійснення корисливих злочинів. Також держава та родина не забезпечують нормальний розвиток дозвілля дитини, тобто відсутні спортивні та громадські установи. Дитина за відсутності можливості у батьків оплачувати платні секції фактично залишається на вулиці і у вільний від школи час нічим не займається.

Таким чином, сукупність цих та ряду інших факторів дає неповнолітнім культ випивки, наркотиків, сили та сексу і це випливає в низький культурно-освітній рівень, і здійснення безпосередньої злочинної діяльності.

Тому, кожний суб'єкт профілактики даної проблеми в своїй роботі має враховувати особливості психічного та фізичного стану молодої людини в складний період формування її особистості. Підліток сприймає все по відношенню до себе як негатив, « колючість « дуже відштовхує від себе, але дорослі зобов'язані пам'ятати , що підліток за цією маскою не тільки прагне проявити себе , а бажає любові з нашого боку, підтримки та розуміння того, що його не тільки сприймають як дитину, а і як друга, який також може зробити щось важливе і корисне. Але разом з тим маємо показати підлітку, що вже прийшов період відповідальності і дитина повинна відчувати межі дозволеного в суспільстві, розуміти, що ж справедливість, чітко визначати цінності, тобто поважати загальнолюдські моральні принципи і закон.

Підліткам дійсно хочеться спілкування з правоохоронними органами, але в невимушеній обстановці, які мають закарбовуватися в свідомості дитини, як основа єдності суспільства в правовій державі. Тому, просто необхідно разом вивчати права і обов'язки дитини, які закріплені в Міжнародній конвенції про права дитини, зокрема її право на освіту, відпочинок та право бути вислуханою і брати участь у процесі прийняття рішень, які впливають на її життя.

Нове розуміння приципів профілактики злочинності неповнолітніх безумовно ґрунтується на рекомендаціях Європейського Союзу, документах ООН та ЮНіСЕФ стосовно сучасного досвіду ювенальної юстиції. Хотілося б врахувати передовий досвід Канади, Швейцарії та низки європейських країн у здійсненні профілактики злочинності неповнолітніх.

Безумовно на кожному рівні профілактики мають бути різні методи роботи та різні цільові групи, проте в кожному необхідно врахувати, що наший каральний підхід є не ефективним, а сукупність виховних методів і правової допомоги стане запорукою побудови правосвідомого суспільства, яке не буде боятися каральної системи, а яке буде прагнути чітко дитримуватися законів. Тому що це правильно, модно, бо тільки таку людину поважають, тільки така людина стане успішною, тільки таке суспільство стане європейським.

Органи внутрішніх справ України в умовах її інтеграції в європейський союз

Федів Л.В., Шмарко Н.С., студенти Національного університету державної податкової служби України
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Фрідман-Козаченко М.М.*

Інтеграція України до європейських структур є головною стратегічною метою держави. Початок третього тисячоліття ознаменувався для України новими реаліями суспільного життя - у внутрішній і зовнішній політиці держави пріоритетного напряму набуло прагнення України до інтеграції в Європейський Союз, а отже - введення її до архітектури європейської безпеки, гарантування власної безпеки, здійснення політики забезпечення безпеки і добробуту громадян.

Мета наукового дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства України, міжнародно-правових актів робочих органів Європейського Союзу, спільних органів Україна-ЄС здійснити дослідження основних рис організації та функціонування поліцій держав-членів ЄС.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері реформування органів державної влади та управління у напрямі реалізації євроінтеграційного курсу України. Предметом дослідження є процес реформування органів внутрішніх справ України в умовах її інтеграції в Європейський Союз.

Правоохоронні органи відіграють важливу роль у формуванні правової держави в умовах євроінтеграції України, тому слід вирішити наступні завдання, що допоможуть прискорити процес удосконалення правоохоронних органів в умовах євроінтеграції: слід визначити основні вимоги до правоохоронних органів країн-кандидатів на вступ до ЄС; здійснити аналіз та розробити класифікацію нормативних актів вищих органів ЄС, що регулюють суспільні відносини у сфері правоохоронної діяльності; проаналізувати організацію міждержавних правоохоронних органів ЄС; визначити принципи побудови та функціонування поліцій держав-членів Європейського співтовариства; визначити тенденції реформування поліцій країн Центральної Європи; встановити основні критерії, які слід використовувати при визначенні шляхів удосконалення органів внутрішніх справ (далі - ОВС) України в умовах інтеграції нашої держави в Європейське співтовариство; розробити пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення структури та управління ОВС України в умовах її інтеграції в ЄС; розробити концепцію реформування.

Обов'язок щодо підтримання законності, порядку і внутрішньої безпеки Європейського Союзу належить саме країнам-членам. Це є одним з основних загальних правил правоохоронної політики Співтовариства.

Основними структурними підрозділами, на які покладено завдання протидії та запобігання злочинності в ЄС, є національні поліцейські органи країн-членів Співдружності, а Європол і Євроюст виконують функції координації.

Будь-яких імперативних стандартів або вимог до організації діяльності, структури, порядку та принципів управління поліцейських органів держав-членів ЄС та країн-кандидатів на вступ до Співтовариства на даний час не встановлено. Прийняття рішень щодо цих питань знаходиться в компетенції самих членів ЄС як носіїв державного суверенітету та регулюється їх внутрішнім законодавством.

Кожна країна-кандидат на вступ до ЄС може мати різну (за типом, організацією, порядком управління тощо) поліцію, що залежить від історичного розвитку держави, адміністративного устрою та інших чинників. Цей висновок випливає з того, що нормативними актами ЄС розбудова та організація поліції віднесена до внутрішньої компетенції країн-членів Співдружності. Основним критерієм, який слід використовувати при визначенні шляхів удосконалення органів внутрішніх справ України у нинішніх соціально-політичних умовах, є забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Це саме той критерій, крізь призму якого, на нашу думку, слід проводити реформування ОВС України в сучасних умовах. Але при цьому необхідно відійти від декларативності цього принципу та реально втілювати його у життя.

Якість виконання Міністерством внутрішніх справ (далі - МВС) України своїх функцій щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина й успіх проведення реформ безпосередньо залежать також і від обсягу фінансування. Тому держава має гарантувати та нести відповідальність за стан фінансування МВС України в необхідному обсязі. Одним з пріоритетних завдань сучасної

української міліції має стати боротьба з корупцією як у країні в цілому, так і всередині цієї структури зокрема.

Оскільки значна кількість відомчих правових норм, які регулюють діяльність міліції, одержує критичні відгуки, то пріоритетними у цій сфері мають стати законодавчі акти, як такі, що виражають волю народу щодо правоохоронних органів нашої держави.

Отже, для досягнення цілей, що стоять перед органами внутрішніх справ України на сучасному етапі розвитку, необхідне виконання таких умов:

- створення правової бази, яка виражає волю суспільства відносно міліції;
- організація управління з боку вищої центральної влади, а також органів місцевого самоврядування;
- соціальна довіра;
- укомплектованість особовим складом і наявність у нього здібностей, адекватних завданням, що вирішуються;
- достатнє фінансування і забезпечення необхідними засобами озброєння, зв'язку, транспорту, криміналістичної техніки тощо.

Спеціальна конфіскація: позитивні та негативні аспекти її застосування

Шапошник І.Г., студент ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент*Мостепанюк Л.О.*

В сучасному суспільстві та в умовах євроінтеграції інститут покарання є дуже важливим і тому постійно зазнає змін. Так 18.04.2013 року було прийнято Закон України № 222-УІІ «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України«. Відповідно цьому закону, до Кримінального кодексу України (далі - КК) вводиться нове поняття - спеціальна конфіскація.

Згідно ст. 96-1 КК, спеціальна конфіскація - це примусове безоплатне вилучення за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей та іншого майна у випадках, визначених КК, за умови вчинення злочину, передбаченого ст. 354 та ст.ст. 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 розділу XVII Особливої частини КК або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого зазначеними статтями [1].

Застосування спеціальної конфіскації буде мати місце у випадках, коли гроші, цінності та інше майно: одержані внаслідок вчинення злочину та/або є доходами від такого майна; призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення злочину, фінансування та/або матеріального забезпечення злочину або винагороди за його вчинення; були предметом злочину, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), а у разі, коли його не встановлено, - переходять у власність держави; були підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення злочину, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), який не знав і не міг знати про їх незаконне використання [2].

Згідно ч.3 ст. 96-2 КК спеціальна конфіскація застосовується також у разі, коли особа не підлягає кримінальній відповідальності у зв'язку з недосягненням віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, або неосудністю, або звільняється від кримінальної відповідальності чи покарання з підстав, передбачених КК, крім звільнення від кримінальної відповідальності

у зв'язку із закінченням строків давності [1]. На нашу думку, зазначене законодавче положення є не зовсім правильним, адже нелогічним є застосування спеціальної конфіскації до осіб, що не досягли віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність або які є неосудними через відсутність у їх діях складу злочину.

Також ч. 4 ст. 96-2 КК зазначає, що гроші, цінності та інше майно, передані особою, яка вчинила злочин або суспільно небезпечне діяння, що містить ознаки злочину, передбаченого КК, іншій фізичній або юридичній особі, підлягають спеціальній конфіскації, якщо особа, яка прийняла майно, знала або повинна була знати, що таке майно одержано внаслідок вчинення злочину, передбаченого ст. 354 та ст.ст. 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 розділу XVII Особливої частини КК, або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого зазначеними статтями [1].

Тобто, спеціальній конфіскації підлягають предмети, засоби та знаряддя вчинення злочину, незалежно від того, належать вони засудженому чи іншій особі, яка може бути не причетною до вчинення злочину. Таким чином, спеціальна конфіскація фактично може бути застосована до майна невинних у вчиненні злочину осіб. Так, наприклад, суд може не врахувати докази про непричетність до вчинення злочину такою особою і застосувати до належного їй майна спеціальну конфіскацію. Відповідно до ст. 393 КПК України, оскаржити такий вирок в межах застосування спеціальної конфіскації зазначена вище особа не матиме можливості, оскільки не входить до переліку осіб, які мають право його оскаржити [3]. На нашу думку, такий підхід законодавця може призвести до порушення конституційних прав людини та потребує більш ретельної уваги та досконалого тлумачення.

Таким чином, підсумовуючи вищезазначене можна зробити наступні висновки. Беззаперечним позитивом вище зазначеного закону є те, що із внесеними змінами суд може конфіскувати майно, яке винна особа у будь якій формі надала родичам (переписала, подарувала, продала тощо), чи іншим особам або таке майно було придбане за гроші, здобуті злочинним шляхом. Такі зміни суттєво можуть вплинути на зменшення корупції, адже особа може втратити все майно, незалежно від того, коли воно було придбане і це буде значним стримуючим фактором від вчинення злочинних дій.

Але вказаний закон також має багато негативних аспектів. Найвагомішим з них є той факт, що під його дію можуть потрапити не причетні до вчиненого злочину особи, які є зовсім незахищеними від свавілля правоохоронних та судових органів.

Також зовсім не зрозумілим залишається питання доцільності застосування спеціальної конфіскацію у разі, коли особа не підлягає або звільняється від кримінальної відповідальності чи покарання.

Великою проблемою залишається питання незалежності судової гілки влади в Україні. За таких обставин з'являється можливість використання спеціальної конфіскації як засобу тиску чи способу позбавлення майна у вибірковому порядку.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. [Електронний ресурс] http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14
2. Закон України № 222-VII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» [Електронний ресурс] http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/222-18
3. Кримінальний процесуальний кодекс. України [Електронний ресурс] http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

Працівник правоохоронного органу, близькі родичі, члени сім'ї чи інші близькі йому особи як потерпілі від злочину, передбаченого ст. 345 КК України

Шармар О.М., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права НАВС

В сучасних умовах існують підвищені ризики для осіб, які здійснюють правоохоронну діяльність. Це пояснюється збільшенням кількості погроз або інших насильницьких дій, спрямованих проти цієї категорії осіб, членів їх сімей, близьких родичів, близьких осіб у зв'язку із реалізацією покладених на них законом повноважень. Така ситуація зумовлює актуальність дослідження питань визначеної проблематики. Їх науковою розробкою займалися такі вчені як : П. П.Андрушко, М. І. Бажанов, В. П. Беленок, В. Т. Дзюба, В. П. Ємельянов, М. І. Мельник, А. В. Наумов, В. І. Осадчий, Д. В. Попов, М. М. Сенько, О. О. Титаренко, А.М. Удод, М. І. Хавронюк та інші.

Мета публікації полягає у визначенні категорії осіб, які є потерпілими від злочину, передбаченого ст. 345 «Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу» КК України.

Перш ніж характеризувати потерпілого необхідно зазначити, що злочин, передбачений ст. 345 КК України полягає в погрозі вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, а також щодо його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків (ч. 1 ст. 345 КК України); умисному заподіянні працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків(ч. 3 ст. 345 КК України); умисному заподіяння працівникові правоохоронного органу або його близьким родичам тяжкого тілесного ушкодження у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків (ч. 3 ст. 345 КК України).

Положення норми свідчать, що потерпілими від цього злочину можуть бути лише працівники правоохоронних органів та їх близькі родичі. Працівник правоохоронного органу - це особа, що перебуває на службі в правоохоронному органі, у зв'язку з чим, залежно від обсягу наданих їй прав та покладених на неї обов'язків, постійно або тимчасово виконує правоохоронні або правозастосовні функції. Згідно з ч. 1 ст. 2 ЗУ «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993р., до них належать : працівники органів прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, митних органів, органів охорони державного кордону, державної податкової адміністрації, державної контрольно-ревізійної служби, рибоохорони, державної лісової охорони, інших органів, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

Характеристика поняття близьких родичів та членів сім'ї надається в кількох законах. Так, відповідно до п. 2 ст. 2 ЗУ «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 р. близькими родичами працівника правоохоронного органу є : батьки, дружина (чоловік), діти, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки.

Згідно з п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК України близькі родичі та члени сім'ї - чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка,

усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі.

Стаття 1 ЗУ «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 р. визначає, що члени сім'ї - особи, які перебувають у шлюбі; проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою; їхні діти; особи, які перебувають під опікою чи піклуванням; є родичами прямої або непрямої лінії споріднення за умови спільного проживання. Згідно зі ст. 1 ЗУ «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7.04.2011 р. членами сім'ї є особи, які перебувають у шлюбі, а також їхні діти, в тому числі повнолітні, батьки, особи, які перебувають під опікою і піклуванням, інші особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі.

Згідно положень ст. 3 Сімейного кодексу України, сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Отже, членами сім'ї можуть бути й особи, які спільно проживають, не перебуваючи у шлюбі.

Вважаємо, що поняття близькі родичі та члени сім'ї не охоплюють всі категорії осіб, які можуть бути потерпілими від цього злочину - це близькі особи працівника правоохоронного органу. Тому необхідно розширити перелік осіб, права і свободи яких додатково ставляться під кримінально-правову охорону у зв'язку з вчиненням досліджуваного злочину в якості потерпілого замість поняття «близькі родичі» вживати в ст. 345 КК України ширше за обсягом словосполучення «близькі родичі, члени сім'ї чи інші близькі йому особи».

Поняття та загальна характеристика інституту співучасті у злочині за кримінальним правом України та Франції

Шаршун Н.В., студент ННІПП НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук*МіщенкоМ.О.*

Більше як сто років тому, відомий криміналіст Н.С. Таганцев зазначив, що питання про співучасть належить до найскладніших і заплутаних у теорії кримінального права [1, с.570].

Співучасть має важливе значення в кримінальному праві, оскільки забезпечення захисту інтересів громадян і держави в процесі здійснення правосуддя неможливе без точної, відповідної до вимог закону кваліфікації скоєних злочинів. Співучасть в більшості випадків значно підвищує суспільну небезпеку злочинного посягання, тому розроблення інституту співучасті займає важливе місце в кримінальному праві, і особливо це стосується питання складних форм співучасті.

Якщо звернутися до інституту співучасті у Франції, то можна зазначити, що він походить з французького законодавства часів Буржуазної революції XVLII ст. та Кодексу Наполеона (1810 р.). Закон Франції у ті часи слугував зразком для кримінального законодавства інших держав, що складають континентальну сім'ю (систему права) [2].

Поняття співучасті у злочині розкрито у ст. 26 КК України: «Співучастю у злочині є умисна спільна участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину». Воно включає в себе такі ознаки: 1) наявність двох чи

більше суб'єктів злочину, які беруть участь у вчиненні одного й того самого умисного злочину; 2) спільність їх участі у злочині; 3) умисний характер діяльності [3, с.12].

Законодавче визначення поняття співучасті у Франції відсутнє. У Кримінальному кодексі Франції 1992 року називаються лише види співучасників. Власне співучастю (сотріісіїе) за французьким правом прийнято вважати лише співучасть у вузькому значенні цього слова, тобто таку діяльність інших осіб, що провокує або полегшує здійснення злочину виконавцем, але сама по собі ніяких елементів злочинного діяння не містить. Саме в цих межах співучасть тлумачиться у Загальній частині. Правда, у деяких випадках, в Особливій частині передбачається відповідальність за деякі дії співучасників у самостійному виді, що переслідує спеціальні цілі і є, скоріше, виключенням, ніж правилом співучасників [4].

Відповідальність співучасника за французьким карним правом обумовлена двома обставинами: а) реальним здійсненням виконавцем закінченого злочину або ж карного замаху на нього; б) вчинення виконавцем злочину або проступку (не порушення).

Відповідальність співучасників за Кримінальним Кодексом України визначається за складом злочину, що наявний у посяганні особи, яка вчинила злочин, а також враховуючи положення ст. 29 КК України.

У численних рішеннях Касаційного Суду Франції постійно підкреслюється, що «основний факт» (тобто виконання основного діяння) є одним з необхідних елементів співучасті (рішення Палати з кримінальних справ Касаційного Суду Франції від 2.07.1958 р. і ін.). Це положення досить послідовно впроваджується й на практиці. Відомі рішення Касаційного Суду, за якими співучасники не каралися, якщо дії виконавця або виявлялися за законом некараними. На базі «послідовного застосування» акцесорності сьогодні у Франції досить широко здійснюється об'єктивне приписування співучасникам дій виконавця [5, с.543].

Варто зазначити, що в Україні щодо тлумачення теорії акцесорної природи співучасті існує дві точки зору: співучасник має притягуватись до відповідальності лише за наявності ознак злочину в діях виконавця (відповідальність співучасника може мати місце лише у випадку притягнення до відповідальності виконавця); співучасник притягується до відповідальності за тією нормою кримінального закону, за якою притягується виконавець.

Можна зробити висновок, що в Кримінальному кодексі Франції, на відміну від кримінального законодавства України, відсутнє легальне визначення поняття співучасті у вчиненні злочину. Характерною особливістю інституту співучасті в українському праві можна назвати ту обставину, що співучасть можлива у нас лише при вчиненні умисних злочинів. Натомість у Франції допускається співучасть не тільки в навмисних, але й у необережних злочинах.

Список використаних джерел:

1. Таганцев Н.С. Русское уголовное право : Часть общая / Н.С. Таганцев. -Тула. : Автограф, 2001. - Т. 1. - С. 570

2. Уголовный кодекс Франции / Научн. ред. и предисл. Н.Е. Крыловой, Ю.Н. Головко / Пер. с франц. Н.Е. Крыловой. - СПб., 2002.

3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341 -III- Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131.

4. Крылова Н.Е., Серебренникова А.В. Уголовное право современных зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии) Учебное пособие - 190с.

5. І. Д. Козочкін. Кримінальне право зарубіжних держав. Загальна частина: Навчальний посібник / За ред. і з предисл. І.Д. Козочкін. - М.: Омега-Л, Інститут міжнародного права і економіки ім. А.С. Грибоедова, 2003. - 576 с.

Кримінально-правове становите жінки на українських землях в складі Великого князівства Литовського

Шевченко К.Ю., слухач 6МК-1А курсу юридично-психологічного факультету ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Прус В.З.*

На початкових етапах розвитку Київської Русі кримінальне право існувало у формі звичаю, який, за твердженням деяких дослідників, вже у IX ст. набув значення неписаної правової норми [1, с. 9]. У давньоукраїнській державі існували різноманітні терміни для визначення звичаєвого права - «звичай», «норов», «покон», «закон», «старина» і «правда». В цей ж період звичай і закон застосовувалися як однорідні поняття і означали правовий звичай.

За визначенням українського історика П.П. Музиченка, багато звичаєвих норм, які регулювали відносини людей за родоплемінного ладу в Україні, були перенесені у цивілізоване суспільство [2, с. 44]. Це, перш за все, стосується поняття злочину, який трактувався як образа, що наносила певні матеріальні та моральні збитки. З часом (X - XI ст.) поняття злочину стало більш містким, і вже Руська Правда під поняттям «злочин» розуміє не лише образу, а й будь-яке порушення закону. У давньоукраїнських правових пам'ятках світського та церковного права X - середини XIV ст. зафіксовані різні види злочинів, суб'єктом яких могла бути жінка. За часів Литовсько-Руської держави до кінця XIX - початку XX ст. жінка розглядалася як спеціальний суб'єкт злочинів, яким спричинялася «образа» інтересам чоловіка, родинно-шлюбним відносинам, релігії.

Церковні нормативні акти виокремлюють деякі злочини, за скоєння яких несла покарання лише жінка. Серед так званих «жіночих злочинів» можна виділити народження дівчиною або жінкою позашлюбної дитини, дітовбивство, чаклунство, «драку по-женьскы», крадіжку дружиною майна у власного чоловіка тощо. Розміри штрафів за такі протиправні діяння були однаковими для представниць різних соціальних груп. Виокремлення таких злочинів, на наш погляд, зумовлювалось прийняттям в Україні-Русі християнства, тому що такі діяння суперечили, перш за все, канонам православної церкви.

Окрім свідчень про відповідальність жінок за власні злочини та проступки, у вітчизняних джерелах кримінального права трапляються згадки і про відповідальність дружин («женъ») за злочини своїх чоловіків.

При цьому, тривалий час за злочини, суб'єктом якого була жінка, передбачалася лише смертна кара. Таке становище було даниною відтворенню кримінальним правом містичних, релігійно-теологічних та філософських поглядів на сутність жінки як таку, що є невідомою, незрозумілою, існуючу за іншими критеріями. Це породжувало переоцінку жіночих властивостей, переважно негативну: жінки, які вчиняли правопорушення, розглядалися як втілення найбільшої міри зіпсованості та злої волі, вважалось, що вони схильні до чаклунства.

Метою покарання, згідно норм звичаєвого права та княжого законодавства, було відшкодування збитків, попередження злочинів та поповнення державної скарбниці. Кримінальному праву Литовсько-Руської держави були притаманні гуманістичні риси. Завдання фізичних страждань, приниження честі та гідності особи, а особливо дівчини, жінки та матері, засуджував не лише звичай, але і закон. Українське звичаєве право історично ґрунтувалося на принципах

широкого демократизму і рівності прав для кожної одиниці суспільства. Саме мета покарання відображає правосвідомість українського народу, його ментальність, характер світоглядних позицій у суспільстві.

Отже, з подальшим розвитком державно-правових інститутів, а також поступовим закріпленням у понятті злочину домінуючої ролі формального елементу, починає формуватися та набуває розвитку така мета покарання як виправлення засудженої та залякування.

На підставі аналізу правових пам'яток періоду, коли українські землі перебували у складі Литовсько-Руської держави, можна виділити основні принципи призначення покарання для жінок. У правових актах XV - XVI ст. вони здебільшого формально закріплювалися. Головними принципами призначення покарання для жінок як світською, так і церковною владою були принцип індивідуальності покарання, законність і справедливість, демократизм та гуманізм.

Отже, протягом XIV - XVI ст. жінка в Україні не була спеціальним суб'єктом злочину, а покарання за вчинений злочин не залежали від статі злочинця. У досліджуваний період відбувався розвиток мети та принципів призначення покарання для жінки, що вчинила злочин. Якщо у добу Київської Русі обсяг кримінальної відповідальності вільних жінок усіх суспільних верств був однаковим, то починаючи з XVI ст. на ступінь покарання злочинниці впливав її соціальний стан: за вчинення аналогічних злочинів суворіші санкції застосовувалися до представниць нижчих суспільних станів, аніж шляхтянок.

Список використаних джерел:

1. Історія українського права. Навчальний посібник: Матеріали до курсу лекцій з історії української державності / За ред. О. О. Шевченка. - К.: Олан, 2001. - 214 с.

2. Музиченко П. П. Історія держави і права України: Навч. посіб. - 3-тє вид., стер. / Петро Павлович Музиченко. - К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. - 429 с.

Щодо заборони перевезення повітряним транспортом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів

Шевчук Г.В., кандидат юридичних наук, декан факультету підготовки спеціалістів-правознавців ННІЗН НАВС

Аналіз нормативних актів з питань забезпечення безпеки цивільного повітряного транспорту свідчить, що, не дивлячись на те, що більшість з них була прийнята після прийняття національного антинаркотичного законодавства, у них не регламентується заборона на перевезення повітряним транспортом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів.

Так, відповідно до ст. 75 Повітряного кодексу України перелік небезпечних предметів і речовин, заборонених до здачі, прийому, зберігання і перевезення на цивільних повітряних суднах, визначається нормами, правилами і процедурами Української державної програми безпеки цивільної авіації. Відповідно до п. 83 Закону України «Про Державну програму авіаційної безпеки цивільної авіації» від 20 лютого 2003 року, перелік предметів, заборонених до перевезення повітряним небезпечних предметів і речовин, заборонених до перевезення повітряним транспортом, затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням спеціально уповноваженого органу з питань авіаційної безпеки цивільної авіації. У затвердженому постановою Кабінету Міністрів України Переліку небезпечних предметів і речовин, заборонених до перевезення повітряним транспортом, відсутні наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори як такі, що заборонені для перевезення. У зазначеному Переліку заборонені для перевезення цивільним

повітряним транспортом лише отруйні та сильнодіючі речовини, але і цей перелік сьогодні також відсутній.

Таким чином, законодавець не вніс до Переліку небезпечних предметів і речовин, заборонених до перевезення повітряним транспортом, такі небезпечні речовини, як наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори, що, на нашу думку, не відповідає нормам не тільки відчизняного, а й міжнародного законодавства, яке регулює безпеку польотів.

Ураховуючи поширення наркоманії у нашому суспільстві, не виключені випадки вживання наркотичних засобів особами, які причетні не тільки до керування повітряними судами, а й працівників інших професій, де порушення трудової дисципліни може призвести до особливо небезпечних наслідків - навіть авіакатастроф.

Уявляється доцільним внести зміни до зазначеного Переліку небезпечних предметів і речовин, заборонених до перевезення повітряним транспортом, шляхом включення до нього наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів.

Інститут необхідної оборони в Україні та інших країнах світу

Южека Р.С., студент юридичного факультету ДДУВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Соболь О.І.*

Право на необхідну оборону - це один із найважливіших юридичних інститутів - без права захистити себе, чи свою оселю, майно - у людини не може бути спокою, впевненості в безпеці свого життя і здоров’я, недоторканності власного житла. Згідно ч. 2 ст. 27 Конституції України «Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань». Також, ч. 5 ст. 55 Конституції України «Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права й свободи від порушень і протиправних посягань» [1]. Право на оборону визнано одним із фундаментальних прав людини.

Дана проблема досліджувалась у вітчизняній правовій науці, ще у 19501970 рр. Це праці таких криміналістів як М.Й. Якубович, І.С Тишкевич. Серед вітчизняних Н.Д. Дурманов розглядав необхідну оборону як обставину, що виключає злочинність діяння; Ю.В. Баулин, як обставину, що виключає ознаки злочину, тобто суспільну небезпеку і злочинність діяння та інші, але й досі в суспільстві питання про необхідну оборону достатньо актуальне.

Закріплене в законі право на необхідну оборону від суспільно небезпечних посягань дає можливість людям активно брати участь у боротьбі зі злочинними елементами та порушниками суспільного порядку. Так, як Україна на стадії формування правової держави в умовах євроінтеграції громадянського суспільства і правової демократичної держави, необхідну оборону треба розглядати в інших країнах світу.

Право на необхідну оборону є природним і невідчужуваним, абсолютним правом людини. Це означає, що всі інші особи не можуть перешкоджати громадянинові в законному здійсненні права на необхідну оборону. Іншими словами, кожний громадянин має право на необхідну оборону незалежно від можливості звернутися за допомогою до органів влади або службових осіб для відвернення чи припинення посягання. Наявність права на необхідну оборону не пов'язана також з наявною для особи можливістю звернутися за допомогою до інших громадян. У Кримінальному кодексі України зазначено, що кожна

особа має право на необхідну оборону незалежно від можливості уникнути суспільно небезпечного посягання або звернутися за допомогою до інших осіб чи органів влади [2].

Закріплене ст. 36 Кримінального кодексу України право кожного на необхідну оборону від суспільно небезпечного посягання є важливою гарантією реалізації конституційних положень про непорушність прав та свобод людини і громадянина, про невід'ємне право кожної людини на життя, недоторканність її житла й майна, а також забезпечує умови для захисту суспільних інтересів та інтересів держави [3, с. 254].

Так, Кримінальний кодекс Польщі містить норму, що передбачає звільнення від відповідальності за заподіяння шкоди в рамках необхідної оборони (§ 1 ст. 25). Крім того, установлюються межі припустимої оборони (обраний для захисту спосіб повинен відповідати небезпеці зазіхання) і встановлюються правила призначення покарання у випадку перевищення цих меж: покарання зм'якшується й може навіть не призначатися зовсім (§ 2 ст. 25). Звільнення від покарання відбувається й у тих випадках, коли перевищення меж необхідної оборони викликано страхом або нервовими порушеннями, які були спровоковані зазіханням (§ 3 ст. 25) [3, с. 269].

Аналогічний підхід до відповідальності за перевищення меж необхідної оборони передбачений і Кримінальним кодексом Німеччини: не карається таке перевищення, що відбулося через страх або переляк (§ 33) [3, с. 115].

Кримінальний кодекс Іспанії, установлюючи межі припустимої оборони, указує, що спосіб, обраний для протидії зазіханню, повинен задовольняти критерію «розумної необхідності». Передбачається також така умова правомірності оборони, як її не спровокованість тим, хто захищається (п. 4 ст. 21) [3, с. 245].

Кримінальний кодекс Франції допускає правомірне заподіяння шкоди при відбитті незаконного зазіхання на того, хто обороняється або третіх осіб, за умови, що засоби, використовувані для захисту відповідають «серйозності нападу» (ст. 122-5); у тому числі спеціально обумовлюється можливість здійснення таких дій (крім навмисного вбивства) для захисту майна від зазіхання при наявності такої необхідності й згідно з небезпекою зазіхання. Умови правомірності необхідної оборони від різних категорій злочинних зазіхань установлюються статтями 122-6 й 122-7 [3, с. 295].

У кримінальному праві Російської Федерації не є злочином заподіяння шкоди особі, що зазіхає, у стані необхідної оборони, тобто при захисті особистості й прав особи, що обороняється, що захищається або інших осіб, захист законом інтересів суспільства або держави від суспільно небезпечного зазіхання. Шкода, заподіяна при необхідній обороні, не підлягає відшкодуванню й у цивільно-правовому порядку.

Інститут необхідної оборони відомий досить давно й існує в карному праві багатьох держав, однак він продовжує викликати наукові суперечки: йому присвячені сотні наукових досліджень, а відповідні законодавчі норми піддаються змінам [4, с. 75].

Отже, необхідна оборона як предмет дослідження юридичної науки, є правомірна поведінка особи, що полягає у захисті прав і законних інтересів та у заподіянні шкоди особі, яка посягає. При цьому, згідно чинного законодавства нашого та зарубіжних країн, шкода повинна відповідати даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання. Обов'язковою є наявність умов необхідної оборони: дії, вчинені з метою захисту прав та інтересів особи, яка захищається, інших осіб, суспільства або держави; оборона може

здійснюватися лише від суспільно небезпечного посягання; вона повинна бути своєчасною; реальність посягання; шкода заподіюється лише тій особі, яка посягає; шкода є необхідною і достатньою у даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: станом на вересень 2014 р. / Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - 141 с. : [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-ІІІ: за станом на вересень 2014 р. / Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 25. - 26. - 131 с.: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http ://www. zakon1. rada.gov. ua/
3. Курс уголовного права. Общая часть. Том 1: Учение о преступлении / Под ред. Н. Ф. Кузнецовой, И. М. Тяжковой. М., 2002. - 471- 472 с.
4. Уголовное право России. Практический курс / Под общ. ред. А. И. Бастрыкина; под науч. ред. А. В. Наумова. М., 2007. - 162 с.

Щодо поняття, суті та значення завдань кримінального провадження

Азаров Ю.І., кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального процесу НАВС
Заїка С.О., кандидат юридичних наук, доцент, заступник начальника з координації роботи регіональних відділень ННІЗН НАВС

Прийняття у 2012 р. Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК) обумовлює необхідність проведення нових наукових досліджень стосовно цілої низки глобальних питань кримінального процесу, одними з перших серед яких традиційно постають питання визначення його завдань. З'ясування сутності завдань кримінального провадження на сучасному етапі розвитку України є актуальним, оскільки від цього залежить реальність втілення в життя прагнень законодавця створити якісно новий кримінальний процес, заснований на пріоритеті засад правової держави, зокрема, верховенстві права, змагальності, диспозитивності, розумності строків.

Завдання кримінального провадження сформульовано законодавцем у ст. 2 КПК. Ними є: 1) захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень; 2) охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження; 3) забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необгрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [1].

Система кримінального процесу є поліструктурною, її характеризують не лише стабільні структурні компоненти цього процесу (мета, завдання, предмет, метод, засади, засоби), а їхній взаємний вплив і внутрішні та зовнішні зв'язки, які мають властивість динамічно змінюватись залежно від умов втілення вимог кримінально-процесуального закону у реальних правовідносинах [2, с. 47-48]. І законодавець, як слушно доводять В.В. Гевко і З.Д. Смітієнко, приймаючи кримінально-процесуальний кодекс як систему правових норм, які врегульовують специфічну сферу суспільних відносин, прагне досягти якогось результату, і цей результат передбачає декілька напрямків [3, с. 123].

Напрямки ці обумовлені визначеними у ст. 2 КПК цілями-завданнями кримінального провадження, кожне з яких у конкретному кримінальному провадженні є однаково приоритетним. У ст. 2 КПК визначені й об'єкти, які беруться під захист від кримінальних правопорушень за допомогою норм КПК, а саме: - особа; - суспільство; - держава. Об'єктами охорони є права, свободи та законні інтереси учасників кримінального провадження. Під такою охороною розуміють забезпечення необхідних умов для здійснення прав, свобод і задоволення законних інтересів, їх недоторканності та непорушності за допомогою чіткого врегулювання кримінальних процесуальних відносин та прийняття заходів правового характеру з метою недопущення порушення прав учасників кримінального провадження. Особи, які порушують їх права, свободи та законні інтереси, притягуються до юридичної відповідальності [4, с. 5].

Захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень як завдання кримінального провадження обумовлено тим, що кримінальне право, яким визначені кримінально карані суспільно небезпечні діяння і види та розмір покарання за їх вчинення, без спеціального механізму реалізації його норм, не може здійснювати цей захист. Роль такого механізму виконує кримінальний процес. Реалізація кримінальних правовідносин завжди пов'язується з кримінально-процесуальним правом. При цьому кримінальні правовідносини можуть залишитись нереалізованими у разі, якщо не буде встановлена подія кримінального правопорушення та особа, яка його вчинила. Реалізація кримінальних правовідносин означає, що всі обставини кримінального правопорушення встановлені, особа, яка його вчинила, притягнута до кримінальної відповідальності та покарана, відновлені порушені права потерпілого, відшкодована завдана кримінальним правопорушенням шкода. У такому випадку досягнута мета кримінального права, виконане завдання кримінального процесу: особа, суспільство, держава захищені.

Виконання завдання щодо захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень визначається функціональним призначенням державних органів і посадових осіб, які здійснюють кримінальне провадження, і зобов'язані повно, всебічно та об'єктивно дослідити всі обставини кримінального правопорушення, встановити особу, яка його вчинила, доказати передбаченими законом засобами її винуватість, призначити справедливе покарання, забезпечити відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, не допустити притягнення до відповідальності невинуватого, а у разі слідчо-судової помилки , внаслідок якої особа безпідставно стала обвинуваченим, засудженим, - реабілітувати її та відшкодувати їй шкоду, завдану незаконними діями [5, с. 131].

Сутність завдання кримінального провадження, за яким жодна особа не повинна піддаватися необгрунтованому процесуальному примусу, полягає у тому, що заходи забезпечення кримінального провадження повинні застосовуватися лише уповноваженими на їх застосування суб'єктами, за наявності передбачених у кримінально-процесуальному законі підстав для їх застосування та у повній відповідності до визначеного цим же законом порядку.

Для органів досудового розслідування, прокуратури і суду положення ст. 2 КПК України є основою для з'ясування смислу будь-яких норм і інститутів кримінально-процесуального права, з приводу правильного застосування яких у конкретному кримінальному провадженні в них виникли сумніви.

Список використаних джерел :

1. Кримінальний процесуальний кодекс України // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88) (із змінами та доповненнями): станом на 01.02.2015: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http:// www.rada.gov.ua.

2. Лукьянова Е. Г. Теория процессуального права. - М.: НОРМА, 2003. - 240 с.

3. Смітеєнко З. Д. Мета, завдання та засоби забезпечення кримінального процесу / Смітеєнко З. Д., Гевко В. В. // Проблеми удосконалення кримінального та кримінально- процесуального законодавства: Міжвуз. сб. наук. праць. - К.: УАВС, 1993. - 122-131.

4 Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.; За заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова; Нац. ун-т «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», НАПрН України. - У 2 т. - Том 1. - Х.: Право, 2012. - 768 с.

5 . Володина Л. М. Цели и задачи уголовного процесса / Володина Л. М. // Государство и право. - М.: Наука. - 1994 - № 11. - С. 126-131.

Окремі питання діяльності працівників ОВС при встановленні факту смерті людини без ознак насильницької смерті

Анцупова Ю.С., студент 6-КМ курсу ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат історичних наук, старший науковий співробітник *Алєксєєва-Процюк Д.О.*

З початку листопада 2012 року в Україні набула чинності інструкція щодо порядку встановлення факту смерті людини, яку було прийнято з метою належної перевірки фактів смерті людини та запобігання приховуванню випадків умисних вбивств [1].

Смерть людини може бути насильницькою і ненасильницькою. Насильницькою прийнято вважати смерть, що настала в результаті дії на організм людини зовнішнього чинника: механічного, хімічного, фізичного та ін. Ненасильницька смерть викликається захворюваннями і, рідше, глибокими віковими змінами (від старості). У деяких випадках дія зовнішніх і внутрішніх факторів відбувається спільно, при цьому буває важко визначити, який з них відіграє провідну роль [2, с. 6].

Встановлення факту смерті людини без ознак насильницької смерті або підозри на таку може бути тільки в двох випадках: 1) виявлено трупи осіб, які померли за місцем їх проживання, за наявності диспансерного спостереження за хворим, при відсутності ознак насильницької смерті чи підозри на таку; 2) виявлено трупи людей віком понад 60 років, які померли за місцем їх проживання, за відсутності ознак насильницької смерті чи підозри на таку .

В першому випадку працівники закладів охорони здоров'я за телефоном екстреного виклику (102) негайно повідомляють органи внутрішніх справ про випадок установлення ними факту смерті людини, яка померла за місцем свого проживання, за наявності диспансерного спостереження за хворим, при відсутності ознак насильницької смерті чи підозри на таку. Працівники органів внутрішніх справ реєструють повідомлення про факт смерті людини [1]. Оперативний черговий після подання заяви або повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення та іншу подію або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов’язаний внести відповідні відомості до журналу єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, доповісти про це начальникові органу досудового розслідування та інформувати керівника органу внутрішніх справ.

Після цього працівники органів внутрішніх справ негайно виїжджають на місце події разом з лікарем або з фельдшером, а за необхідності - з іншими спеціалістами. Фельдшер, лікар або спеціаліст констатує факт смерті, проводить зовнішній огляд трупа, за результатами якого інформує орган внутрішніх справ і адміністрацію цього закладу охорони здоров'я про можливість встановлення причини смерті без патологоанатомічного розтину та видачі лікарського свідоцтва про смерть (фельдшерської довідки про смерть) [1].

Забороняється видача лікарського свідоцтва про смерть заочно, без особистого встановлення лікарем факту смерті. У виняткових випадках свідоцтво про смерть може бути видано лікарем, який встановив смерть тільки на підставі огляду трупа (при відсутності ознак або підозри на насильницьку смерть) та даних медичної документації про наявність у померлого при житті хвороб, які в своєму перебігу могли призвести до настання смерті. Фельдшерська довідка про смерть видається на підставі медичної документації,

яка відображає стан хворого до його смерті, якщо немає підозри на насильницьку смерть і причина смерті може бути встановлена точно. Забороняється видача фельдшерської довідки про смерть заочно, без особистого встановлення фельдшером (акушеркою) факту смерті [3] .

За результатами зовнішнього огляду трупа та після з'ясування обставин смерті людини, при відсутності ознак насильницької смерті чи підозри на таку працівником органу внутрішніх справ складається висновок щодо ненасильницької смерті людини за місцем проживання, до якого додаються фотознімки трупа та місця його виявлення. Висновок щодо ненасильницької смерті людини за місцем проживання в обов'язковому порядку погоджується з керівником слідчого підрозділу органу внутрішніх справ і керівником структурного підрозділу органу внутрішніх справ, в якому працює особа, яка його склала, та затверджується начальником органу внутрішніх справ у строк не пізніше семи днів з моменту надходження повідомлення про смерть людини, після перевірки якості та повноти складання висновку [1].

Якщо виявлено трупи людей віком понад 60 років, які померли за місцем їх проживання, за відсутності ознак насильницької смерті чи підозри на таку, то алгоритм дій аналогічний. Проте, якщо у померлих літніх людей відсутнє диспансерне спостереження, треба при встановленні відсутності підозри на насильницьку смерть бути дуже уважним, оскільки саме літні люди можуть бути вбиті з ціллю заволодіння їх майном, отримання спадку, при цьому може інсценуватися смерть від природніх причин.

В цих двох випадках, якщо під час попереднього огляду трупа були все ж таки встановлені факти насильницької смерті або підозру на таку, працівником органу внутрішніх справи через чергового викликається слідчо-оперативна група з судово-медичним експертом (лікарем) та проводяться першочергові слідчі (розшукові) дії.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Порядку взаємодії між органами внутрішніх справ, закладів охорони здоров'я та органів прокуратури при встановлення факту смерті людини : Наказ МВС України, МОЗ України, ГПУ № 1095/955/119 від 28 лист. 2012 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua

2. Взаємодія органів внутрішніх справ із закладами охорони здоров'я та прокуратури при встановленні факту смерті людини [Текст] : метод. рек. / [Чернявський С. С., Алексєєва-Процюк Д. О., Стеблюк В. В. та ін.]. - К. : Нац. акад. внутр. справ, 2013. - 52 с.

3. Про впорядкування ведення медичної документації, яка засвідчує випадки народження і смерті: Наказ МОЗ України 08.08.2006 № 545.

Виклик особи при розслідуванні вбивства новонародженої дитини

Антощук А.О., кандидат юридичних наук, старший інспектор відділення моніторингу якості підготовки навчально-методичного центру НАВС

Загальний порядок здійснення виклику в кримінальному провадженні регламентується статтею 135 КПК України. Так, особа викликається до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду таким чином: 1) шляхом вручення повістки про виклик; 2) надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком; 3) здійснення виклику по телефону або телеграмою.

Слідчий, прокурор, слідчий суддя особисто вибирає спосіб за допомогою якого здійснити виклик особи.

Так, Є. Д. Лук'янчиков відмічає, що способи передачі інформації особі, яка підлягає виклику, залежать від процесуального статусу, вікових характеристик, місця знаходження та громадянства особи [1, с. 229].

Першим способом виклику є вручення повістки. Відповідно до ч. 6 ст. 135 КПК України, повістка про виклик вручається особі працівником органу зв'язку, працівником правоохоронного органу, слідчим, прокурором [2]. При цьому повістка про виклик учасника кримінального провадження підлягає особистому врученню під розпис. Разом з тим кримінальний процесуальний закон із цих загальних вимог встановлює і ряд винятків, які обумовлені місцезнаходженням особи, віковими характеристиками особи і наявністю в особи психічних захворювань, які зумовлюють її обмежену дієздатність (ч. ч. 2 - 7 ст. 135, ч. 1 ст. 564, ч. 1 ст. 565 КПК України).

Іншим способом виклику особи є виклик особи для участі у слідчій (розшуковій) дії шляхом надіслання повістки поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком. У такому випадку відправлення повістки про виклик поштою, з огляду на ч. 6 ст. 135 нового КПК України, підлягає врученню особі працівником органу зв'язку. Відправлення повісток про виклик слідчим, прокурором та їх вручення працівниками органів зв'язку здійснюється у порядку, передбаченому Правилами надання послуг поштового зв'язку, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 05.03.2009 р. № 270, для судових повісток. Повістки про виклик вручаються адресату, а у разі його відсутності - повнолітньому члену сім'ї, а у разі відсутності адресата або повнолітніх членів його сім'ї до абонентської поштової скриньки адресата вкладається повідомлення про її надходження (п. 99 вказаних Правил) [3].

Проте такий спосіб вручення не забезпечує виконання вимог п. 2 ч. 3 ст. 42 КПК України щодо права підозрюваного на отримання роз'яснення своїх прав та займає багато часу.

Найбільш швидшим способом виклику особи - за допомогою електронної пошти та засобів факсимільного зв'язку. У ч. 2 ст. 136 прямо вказано, що якщо особа попередньо повідомила слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд про адресу своєї електронної пошти, надіслана на таку адресу повістка про виклик вважається отриманою у випадку підтвердження її отримання особою відповідним листом електронної пошти. Проте як правило на практиці виникають проблеми із таким способом виклику особи, а пояснюється це тим, що у бланку протоколу відсутній пункт про адресу електронної пошти і слідчі під час самого допиту не уточняють таку інформацію, хоча в подальшому вона може надати допомогу.

Схожа ситуація і з викликом за допомогою засобів факсимільного зв'язку Для застосування цього способу виклику особа також повинна попередньо повідомити слідчому, прокурору номер факсу, за яким може бути відправлена повістка про виклик. Проте, якщо у ч. 2 ст. 136 вказано, що підтвердженням отримання повістки особою є її відповідь листом електронної пошти, то підтвердженням отримання повістки факсимільним зв'язком законодавець не закріпив у кодексі взагалі.

Іншим способом є виклик по телефону або телеграмою. Зміст ст. ст. 135 і 136 КПК України закріплюють лише можливість виклику особи для участі у слідчих (розшукових) діях по телефону або телеграмою. Проте не передбачають порядок здійснення такого виклику. Якщо виклик особи телеграмою здійснюється у порядку, передбаченому Правилами надання та отримання телекомунікаційних послуг, п. 22 додатку 2. [4]. А належним підтвердженням факту отримання особою телеграми, якою вона викликається для участі у слідчій (розшуковій) дії, виступатиме приєднана до матеріалів кримінального провадження довідки відділення зв'язку, яке здійснило доставку телеграми. То питання з телефонним дзвінком залишається відкритим, адже

лише слова слідчого, як підтвердження, що особа викликалася будуть не достатніми. Тому викликати особу на нашу думку по телефону доцільно виключно у тих випадках, коли слідчий, прокурор, враховуючи особистість особи, впевнені в її явці за викликом.

Отже, при виборі способу виклику слідчому, прокурору, слідчому судді необхідно врахувати такі чинники, як процесуальний статус особи, яка підлягає виклику, особистість та соціальний портрет, місце знаходження особи, слідчу ситуацію, яка складається на той момент та терміновість виклику.

Список використаних джерел:

1. Лук'янчиков Є. Д. Виклик на допит: правові, організаційні, тактичні аспекти / Є. Д. Лук'янчиков // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. - 2003. - № 2. - С. 228-232.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної ради України. - Законодавство України. - Режим доступу: http ://zakon4. rada.gov. ua/laws/show/4651-17
3. Правила надання послуг поштового зв'язку, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 05.03.2009 р. № 270 [Електронний ресурс]. - Режим доступу до документа: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/270-2009-Н.
4. Правила надання та отримання телекомунікаційних послуг, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 11.04.2012 р. № 295 [Електронний ресурс]. - Режим доступу до документа: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/295-2012-%D0%BF.

Правова регламентація огляду місця події як слідчої дії

Атішева М.О., курсант юридичного факультету ІКВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Тимошенко Ю.П.*

При скоєнні будь-якого протиправного діяння завжди залишаються певні сліди, не дивлячись на те, як була підготовлена особа до вчинення злочину, адже є такі речі, які приховані від нашого зору. При огляді місця події, окрім збирання інформації, складається уявлення про психологічнукартину події, тобто слідчий з'ясовує, за яких умов відбувалася подія і як діяли її учасники. Іншими словами, проводячи огляд, слідчий поміщає себе не тільки в просторову, але й у психологічну атмосферу злочину.Слід зауважити, що від якості та швидкості проведення огляду місця події залежить хід усього розслідування. Тактично правильно проведений огляд дає можливість одержати речові докази, а також висунути найбільш обгрунтовані версії про обставини вчинення злочину і про осіб, які його вчинили.

Огляд місця події - це першочергова та невідкладна слідча (розшукова) дія,спрямована на дослідження території (приміщення або споруди), де відбулася подія, що містить ознаки злочину. Вона складається з пошуку, виявлення, сприйняття, вивчення та фіксації стану, властивостей та ознак матеріальних об'єктів, знайдених на місці події, для з'ясування її характеру, особи злочинця, мотивації злочину та інших обставин, що підлягають встановленню під час розслідування.

Процедури здійснення огляду місця події законодавець не визначає, а лише коротенько згадує у ч. 3 ст. 214 Кримінального процесуального Кодексу (далі - КПК) України, що дана дія може бути проведена у невідкладних випадках до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань на початковому етапі досудового розслідування. Звертаю також увагу на те, що і в Розділі 20 КПК України огляд місця події не вирізняється як один з різновидів слідчої дії.

Чи можемо ми передбачити місце скоєння злочину? Він може бути вчинений де завгодно: в певній місцевості, приміщенні, житлі... Тут починають виникати проблеми з порядком та умовами проведення такої слідчої дії як

2 ст. 237 діючого КПКогляд житла чи іншого володіння особи здійснюєтьсяна підставі ухвали слідчого судді. Втрата часу, в такому випадку, може спричинити зміну обстановки, зникнення слідів злочину або особи, яка його вчинила, предметів, які можуть стати згодом речовими доказами.

Стаття 190 КПК 1960 року містила положення про те, що слідчий може провести у невідкладних випадках без постанови судді огляд місця події в житлі чи іншому володінні особи, який здійснюється за її заявою або повідомленням про вчинений щодо неї злочин, а так само у разі відсутності цієї особи або неможливості отримати від неї згоди на проведення огляду місця події.

Досліджуючи дане питання, ми звернули увагу на проблеми, з якими зіштовхується слідчий на початковому етапі досудового розслідування під час такої слідчої дії як огляд місця події. В результаті чого ми дійшли висновку, що дана слідча дія має вагоме значення. Вона дозволяє одержати значущу доказову інформацію щодо події злочину, виявити особливості психічного стану та особистості злочинця, і завдяки цьому виробити ефективні слідчі версії, що визначають весь подальший хід розслідування. Як показують матеріали конкретних кримінальних проваджень, значну кількість злочинів розкрито «за гарячими слідами» саме на основі результатів, одержаних при огляді місця події.

Тому, на наш погляд, необхідно внести зміни до чинного КПК, доповнивши Главу 20 «Слідчі (розшукові) дії» ст. 237^1 «Огляд місця події», зазначивши в ній наступне:

1. Огляд місця події є першочерговою, невідкладною, комплексною слідчою дією із застосуванням відповідних криміналістичних методик, рекомендацій та прийомів здійснюваних слідчим за участю понятих, спеціалістів, судово-медичного експерта, підозрюваного,потерпілого або інших осіб, з метою з'ясування матеріальної обстановки події, слідів та речових доказів, а також інших обставин, які мають значення для встановлення об'єктивної істини в кримінальному провадженні.

2. Для проведення у невідкладних випадках огляду місця події в житлі чи іншому володінні особи, який здійснюється за її заявою або повідомленням про вчинений щодо неї злочин, а так само у разі відсутності цієї особи або неможливості отримати від неї згоду на проведення невідкладного огляду місця події, рішення суду не потребується.

3. У випадках, згаданих в частині 2, слідчий в протоколі огляду місця події обов'язково зазначає причини, що обумовили проведення огляду без ухвали слідчого судді, та протягом доби з моменту проведення цієї дії повідомляє про здійснений огляд житла чи іншого володіння особи та його наслідки прокурора, який здійснює нагляд за досудовим слідством.

Судова інженерно-технічна експертиза з безпеки життєдіяльності і охорони праці у розслідуванні злочинів проти безпеки виробництва

Бабич Н.В., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННШФПСКМ НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, старший науковий співробітник *Таран О.В.*

У механізмі захисту прав, свобод та інтересів громадян особливе місце займає інститут судової експертизи. Так, під час проведення досудового розслідування, а також судового розгляду практично у кожному разі

використовуються спеціальні знання експерта для встановлення фактів та обставин, що мають значення для ухвалення законних та справедливих рішень.

Як свідчать матеріали слідчої та судової практики, під час розслідування злочинів проти безпеки виробництва, необхідність використання спеціальних знань, а саме проведення експертиз, виникає практично у кожному разі.

Проблеми використання спеціальних знань (у тому числі і призначення інженерно-технічних експертиз) під час розслідування злочинів проти безпеки виробництва (порушень правил охорони праці, техніки безпеки), у своїх роботах досліджували А.П. Бороданков, М.С. Брайнін, Ш.К. Вахітов, С.А. Квелідзе, О.В. Таран, М.П. Яблоков та ін..

Згідно емпіричних даних, під час розслідування злочинів проти безпеки виробництва часто виникає потреба у дослідженні джерел небезпеки, що потребує застосування спеціальних знань у галузі електробезпеки, безпеки у будівництві, гірничій промисловості, пожежної безпеки та ін.

Ці питання зазвичай вирішуються за допомогою інженерно-технічної експертизи з безпеки життєдіяльності і охорони праці. Інженерно-технічна експертиза - один з видів судових експертиз (згідно з класифікацією Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції 8 січня 1998 року № 53/5 у редакції наказу Міністерства юстиції 26 грудня 2012 року № 1950/5), а інженерно-технічна експертиза з безпеки життєдіяльності та охорони праці є одним з підвидів інженерно-технічних судових експертиз (згідно класифікації згаданої Інструкції). Експертиза з безпеки життєдіяльності і охорони праці призначається для встановлення механізму здійснення небезпечного фактору, причин настання нещасного випадку, а також для визначення вимог нормативно-технічних документів, невиконання яких перебуває у причинному зв'язку з нещасним випадком.

Предметом цієї експертизи є фактичні дані та обставини виникнення небезпечного фактору, умови, що призвели до настання нещасного випадку, які встановлюються на основі спеціальних експертних знань.

Детальне визначення предмета судової інженерно-технічної експертизи в галузі охорони праці та безпеки життєдіяльності пропонують Ю.О Кравченко, Л.Г. Бордюгов та І.М. Марченко, які визначають його як зафіксовані слідами-відображеннями фактичні дані, обставини події, які досліджуються й установлюються на базі методів загальної теорії судової експертизи, спеціальних наукових знань у сфері промислового й сільськогосподарського виробництва, прикладних наук з метою виявлення причинних залежностей і зумовлені сукупністю інформації про діяльність або бездіяльність працівників і посадових осіб у процесі нормального функціонування підприємства та при виникненні на ньому надзвичайної ситуації, недотримання трудової й виробничої дисциплін, невиконання вимог законодавчих, нормативно- правових актів з охорони праці та експлуатаційної документації, порушення технологічних процесів,технічний стан будинків, споруд, комунікацій, транспорту, приладів контролю, машин, механізмів, устаткування, інструментів й інших знарядь праці,а також засобів протиаварійного, колективного та індивідуального захисту [1, с. 334].

За допомогою згаданої експертизи можливо встановити: причину нещасного випадку; джерело небезпечного фактору, що призвело до настання нещасного випадку; обставини, які обумовили нещасний випадок; відповідність або невідповідність конструкції та технічного стану механізму (обладнання, устаткування) вимогам правил охорони праці та безпеки

життєдіяльності; відповідності або невідповідність організації робіт на виробничій дільниці вимогам охорони праці; чи відносяться роботи, об'єкти, устаткування до категорії з підвищеною небезпекою; відповідність або невідповідність кваліфікації працівника характеру робіт, що ним виконувались; коло осіб, діяльність (бездіяльність) яких пов'язана, з технічної точки зору, з нещасним випадком тощо.

Отже, у підсумку можна зазначити, що за допомогою інженерно-технічної експертизи з безпеки життєдіяльності і охорони праці вирішуються найбільш складні питання, пов'язані із встановленням механізму та причин настання нещасного випадку на виробництві, відповідності дій службових осіб підприємства або інших суб'єктів вимогам законодавчих та нормативно-правих актів з охорони праці.

Список використаних джерел:

1. Кривченко Ю. О., Бордюгов Л.М., Марченко І.М. Теоретичний базис судової інженерно- технічної експертизи в галузі охорони праці та безпеки життєдіяльності / Ю. О. Кривченко, Л. Г. Бордюгов, І. М. Марченко // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики . - 2012. - Вип. 12. - С. 332-339

Сучасний стан протидії вчиненню розбійним нападів в Україні

Бабич А.Ю., здобувач кафедри кримінально-правових дисциплін факультету права та масових комунікацій ХНУВС
Пчьолкін В.Д., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінально-правових дисциплін факультету права та масових комунікацій ХНУВС

Насильницька злочинність являє собою найнебезпечніший вид посягань, що завдає величезної, а інколи непоправної шкоди найвищим людським цінностям, таким як життя, здоров'я, честь, гідність, статева свобода та недоторканість, котлі є невід'ємними правами людини з моменту її народження. Серед основних складових недоторканності людини є її право безперешкодного володіння, користування і розпорядження своєю власністю та заборона будь-кому протиправно позбавити останню цього права.

Кримінально-правова охорона означених прав і свобод людини набуває особливого значення при розслідуванні розбійних нападів, специфічною рисою яких є підвищена суспільна небезпека, так як посягання здійснюється не лише на власність, а й на особу. Розслідування будь-яких злочинів, у тому числі й розбійних нападів, буде ефективним, якщо воно здійснюється на узагальненій слідчій практиці, у поєднанні з використанням апробованих криміналістичних рекомендацій та наукових знань.

Сучасний етап розвитку України характеризується різноманітними негативними процесами, які негативно позначаються на криміногенній ситуації в державі. При цьому серед усієї сукупності злочинних посягань особливе занепокоєння викликають ті, що спрямовані саме на осіб жіночої статі. Так, лише за офіційними даними, жертвами кожного третього злочинного посягання стають жінки, частка яких серед потерпілих коливається в межах 28,6-32,6 %. Доволі часто жінка стає й жертвою розбійного нападу.

Статистичні матеріали Департаменту інформаційних технологій МВС України свідчать, що починаючи з 1 січня 2014 року станом на вересень 2014 року в Україні було скоєно близько 5543 розбійні напади, що на 1262 злочини більше ніж за аналогічний період часу в 2013 року, з них 2125- скоєних відносно жінок, що на 346 злочинів більше ніж в 2013 році Безперечно, такий ріст злочинності пов'язаний з теперішньою криміногенною ситуацією в

України, тому близько 33% таких злочинів являється не розкритими. Причини та умови не розкриття таких злочинів можуть біти доволі різними, так як такий вид злочину за своєю природою може бути тільки штучно латентним, оскільки завжди є потерпілі від злочину (отже, про факт вчинення злочину не може бути відомо лише самому винному) і помилитися в характері вчинених дій, в оцінці їх небезпеки так само неможливо.

Характеризуючи сучасні тенденції корисливо-насильницької злочинності в Україні цікавим є те, що її кількісно-якісні показники в умовах кардинальних соціально-економічних, політичних та інших перетворень відрізняються нестабільністю тенденцій розвитку. Разом із цим, чітко проявляється негативне, зневажливе ставлення винних до життя, здоров'я, недоторканності особи, оскільки все більша кількість насильницьких злочинів вчинюється, виходячи не з примітивних, а саме з раціональних корисливих мотивів, які реалізуються під час розбійних нападів.

Розбої, поряд із іншими насильницькими злочинами, належать до найбільш суспільно небезпечних злочинів та є прогресуючим злочином, що входить до блоку корисливо-насильницької злочинності. Вчинення такого злочину часто «провокує» й інші посягання, виступаючи у ролі особливого кримінального феномену, особливо, якщо такий вид злочину вчиняється щодо жінок, які є менш фізично захищеними, тому не рідко може закінчитись згвалтуванням чи вбивством. Аналіз розбійних нападів незалежно від інших корисливо-насильницьких злочинів, являє несприятливу картину. Наведені дані свідчать про необхідність активного вирішення проблем попередження розбоїв, що посягають на приватну власність громадян.

Слід звернути увагу ще на одну обставину. Практика розслідування розбійних нападів показує, що окремі слідчі органів внутрішніх справ невірно трактують кваліфікуючу ознаку третьої частини ст. 187 КК України - проникнення у приміщення чи інше сховище (наприклад, під час кваліфікації розбійних нападів на відділення банківських установ, поштових відділень, відділень зв'язку, ломбардів, ювелірних та інших магазинів, АЗС, підприємств різної форми власності тощо).

Відповідно до інформаційного листа Вищого спеціалізованого суду України від 04.02.2013 № 223-221/0/4-13 щодо кваліфікації розбійних нападів за ознакою проникнення в приміщення чи інше сховище, при кваліфікації розбоїв слід керуватися постановою Верховного Суду України від 06.11.2009 року «Про судову практику у справах про злочини проти власності» та постановою Верховного Суду України від 15.11.2012 № 5-15кс12 та під час кваліфікації розбійного нападу вважати проникненням у приміщення незалежно від того чи було воно здійснено на законних підставах чи за їх відсутності.

Саме тому детальне розуміння тенденцій і особливостей, що стосуються вчинення корисливо-насильницьких злочинів, вибору об'єкта посягання злочинцем, факторів, що сприяють вчиненню даного злочину, дозволяє ефективно застосовувати міри з боку правоохоронних органів щодо попередження розбійних нападів щодо жінок чи до будь якої особи в цілому.

Таким чином, оцінюючи стан та основні тенденції розвитку злочинності в Україні, зокрема і злочинів вчинених щодо жінок, в тому числі і розбійних нападів, можна дійти до висновків, що стан злочинності в Україні на рівні правоохоронних органів здебільшого оцінюється постфактум на основі даних про виявлені злочини. Між тим, окрім офіційно виявлених та зареєстрованих злочинів для реальної та достовірної оцінки криміногенної ситуації варто

залучати й інші джерела та методи отримання «кримінальної» інформації, які нададуть можливість наблизитися до оцінки фактичної злочинності.

Актуальні проблеми участі захисника у досудовому провадженні

Безверха Ю.Б., студент ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Савицький Д.О.*

Останнім часом зроблено чимало кроків у напрямі реалізації ідеї правової держави, у тому числі і в сфері кримінально-процесуальної діяльності. Значним здобутком на шляху реформування кримінального процесуального права як однієї з основних галузей правової системи, стало прийняття у 2012 р. нового Кримінального процесуального кодексу України.

Слід зазначити, шо чинний КПК України суттєво зміцнив засаду змагальності сторін на досудовому розслідуванні, шо є його суттєвим здобутком. Порівняно із попереднім кримінально-процесуальним законом, він забезпечив імплементацію провідних принципів європейського судочинства у національне кримінальне процесуальне право, до яких належить забезпечення права особи на захист на всіх стадіях кримінального провадження.

Незважаючи на розширення прав захисника, особливо в частині збирання доказів у досудовому провадженні, процесуальні можливості сторін обвинувачення та захисту у його забезпеченні залишаються нерівними. Враховуючи виняткові повноваження сторони обвинувачення шодо проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, сторона захисту виявляється значно обмеженою у можливості збирання фактичних даних, шо можуть виступати основою формування доказів на окремих стадіях кримінального провадження.

Враховуючи положення КПК України (ст. 93), які надають право стороні захисту звертатися з клопотанням до слідчого про проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, захисник може розглядатися лише як суб'єкт їх ініціювання.

Розширення повноважень захисника за КПК України обумовило потребу перегляду положень спеціального законодавства, шо визначає засади діяльності адвокатури в Україні. Так, до основних повноважень захисника в кримінальному процесі відноситься забезпечення захисту прав та законних інтересів свого клієнта. За чинним КПК України, захист у кримінальному процесі стає професійним, адже до участі у кримінальному провадженні можуть залучатися виключно професійні адвокати, відомості про яких внесені до Єдиного реєстру адвокатів України (ч. 2 ст. 45 КПК України). Вважаємо позицію, обрану законодавцем, правильною, оскільки адвокати стають самостійними процесуальними фігурами, діяльність яких забезпечуватиме об'єктивний розгляд та вирішення обставин кримінального правопорушення.

Кримінальне процесуальне законодавство України та законодавство про адвокатуру містить достатні гарантії, шо забезпечують незалежність та конфіденційність діяльності адвоката у кримінальному провадженні. Такими гарантіями є особливий порядок проведення процесуальних дій стосовно професійного захисника, заборона на втручання в приватне спілкування підозрюваного, обвинуваченого, засудженого виправданого із захисником. Слід зауважити, шо під час прийняття КПК України враховано відповідний зарубіжний досвід у цій сфері, зокрема Франції, судова система якої відома потужним досвідом адвокатської діяльності. Так, за КПК Франції

прослуховування повідомлень, що передаються засобами телекомунікації, в кабінеті або житлі адвоката (незалежно від того, приймає він участь в конкретній кримінальній справі чи ні) припустимо винятково з відома керівника територіальної адвокатської корпорації; письмові докази не можуть бути отриманими із переписки підсудного та його адвоката.

Варто зауважити, що у переважній більшості країн європейської демократії досить розвинутими є інститути, що забезпечують представництво та захист інтересів осіб у кримінальному провадженні на договірних засадах. Здебільшого відповідні функції виконують приватні юридичні кампанії, приватні охоронні та детективні фірми, їх об'єднання. Зокрема, у США загальна чисельність приватних охоронців та детективів вдвічі перевищує чисельність поліції. Розвинутою є мережа приватних детективних служб у Великій Британії та Франції, де послугами таких служб користуються державні органи. З нашої точки зору, відповідний досвід доцільно врахувати в українській правоохоронній діяльності. Існування приватних структур, що забезпечуватимуть можливість альтернативного збору інформації про підготовлювані або вчиненні кримінальні правопорушення з різних джерел сприятиме укріпленню позицій сторони захисту, та, як наслідок, більш повній реалізації принципу змагальності кримінального судочинства.

Особливий статус сторони захисту у кримінальному провадженні може стати перешкодою ефективному вирішенню завдань кримінального провадження. Кримінальне процесуальне законодавство повинно містити ефективні механізми запобігання зловживанням захисниками наданими їм повноваженнями як у конкретному кримінальному провадженні, так і тими, що виникають із правового статусу захисника. Зокрема, за законодавством ФРН право підсудного користуватися допомогою захисника може бути обмежене.

Актуальними в плані наукового дослідження також є сучасні проблеми дотримання адвокатської етики професійними захисниками у ході реалізації своїх повноважень. Адже обов'язковою ознакою професійності захисника є знання та дотримання ним корпоративної моралі та адвокатської етики. Здійснюючи процесуальне представництво та захист свого клієнта, адвокат повинен передусім спиратися на загальновизнані моральні цінності та не припускатися аморальних вчинків.

Таким чином, законодавство України повинно містити норми, що визначають порядок реалізації процесуальних повноважень захисника у досудовому провадженні. Також відповідними нормами повинно бути передбачено механізми впливу на захисника, який, зловживаючи своїми повноваженнями, прикриваючись статусом адвоката, вчиняє відверто неправомірні дії. Потребує вирішення проблема розбудови діяльності приватних структур, що на альтернативній основі забезпечуватимуть досудове розслідування та збирання доказів у кримінальному провадженні.

Звільнення від покарання у зв'язку з давністю притягнення до кримінальної відповідальності

Бєлякова В.О., студент 1-КН курсу ННІЗН НАВС
Шуляк Ю.Л., кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права НАВС

Звільнення від покарання у зв'язку з давністю притягнення до кримінальної відповідальності регулюється ч. 5 ст. 74 Кримінального кодексу (КК) України.

Воно зумовлюється недоцільністю застосування до винного каральних заходів через значне зменшення суспільної небезпечності злочину у зв'язку зі спливом тривалого строку з моменту його вчинення. До того ж, чим тісніший у часі зв'язок між вчиненим злочином і покаранням за нього, тим більше шансів на ефективну реалізацію мети покарання.

Як вважає О. Дудоров, з точки зору загальної і спеціальної превенції, а також виправлення правопорушника покарання може бути ефективним лише у випадку його застосування невдовзі після вчинення злочину. Покарання, призначене після того, як сплинув тривалий строк, є актом, несумісним з принципом гуманізму, набуває ознак необгрунтованої помсти з боку держави.

З приводу значення часу щодо караності злочину висловлювався видатний криміналіст М. Таганцев. На його думку, зціляючи рану, нанесену злочинцем суспільству, час робить покарання не тільки не потрібним, а й інколи шкідливим. Покривало забуття, накинуте часом на те, що давно відбулося, хоч воно і є кривавою подією, робить притягнення винного до відповідальності безцільною помстою, позбавляє його внутрішньої підстави. Громадська совість, схвильована злочином, заспокоїлася, приголомшливе враження злочину, пробуджений ним страх і занепокоєння забулися серед буденних хвилювань життєвої штовханини; приклад, який могло б дати своєчасне покарання винного, є через 10, 15 років занадто запізнілим.

Не викликає сумніву, що вчинення злочину має обов'язково каратися навіть після спливу певного проміжку часу з моменту його вчинення. Це, однак, не означає, що погроза застосування покарання повинна супроводжувати людину все її життя. Керуючись принципом гуманізму, держава у зв'язку із закінченням установлених строків давності вибачає порушника кримінально-правової заборони, надає йому можливість залишитися повноцінним членом суспільства.

З огляду на це не видається дивним існування у вітчизняному кримінальному законодавстві інституту давності вчиненого злочину як підстави для звільнення особи від кримінальної відповідальності (ст. 49 КК України) та покарання (ч. 5 ст. 74 КК України).

Відповідно до ст. 49 КК, особа, яка вчинила злочин, не підлягає кримінальній відповідальності за наявності трьох умов:

1) якщо з моменту вчинення злочину до дня набрання вироком законної сили минув установлений законом строк;

2) якщо особа, що вчинила злочин, не ухиляється від слідства або суду;

3) якщо така особа до закінчення визначених законом строків не вчинить нового злочину.

Зазначимо, що таке звільнення застосовується, по-перше, до всіх злочинів і, по-друге, строки давності звільнення від кримінальної відповідальності диференційовано головним чином залежно від ступеня класифікації злочинів та виду покарання. При цьому дані щодо особи, яка вчинила злочин, не мають значення для застосування давності.

Закон передбачає два види строків давності - граничний строк (ч. 2 ст. 49), якщо особа, що вчинила злочин, не ухиляється від слідства або суду і з часу вчинення злочину минуло 15 років і давність не була перервана вчиненням нового, середньої тяжкості, тяжкого або особливо тяжкого, злочину, і диференційований строк (ч. 1 ст. 49).

Тобто особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення нею злочину і до дня набрання вироком суду законної сили минули такі строки:

1) два роки - у разі вчинення злочину невеликої тяжкості, за який законом передбачене покарання менш суворе, ніж обмеження волі;

2) три роки - у разі вчинення злочину невеликої тяжкості, за який законом передбачене покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі;

3) сім років - у разі вчинення злочину середньої тяжкості;

4) п'ятнадцять років - у разі вчинення тяжкого злочину;

5) двадцять років - у разі вчинення особливо тяжкого злочину.

В усіх випадках перебіг строків давності починається з дня вчинення злочину (дії або бездіяльності). Для так званого продовжуваного злочину, що складається з кількох дій, таким днем вважається день вчинення останнього діяння, а для триваючого злочину - день його припинення (наприклад, день явки з повинною, день затримання органами влади). Кінцевим моментом спливу строку давності звільнення від кримінальної відповідальності вважається день набрання вироком законної сили.

Особа підлягає звільненню від кримінальної відповідальності й до дня винесення вироку суду, якщо строк давності за вчинений нею злочин сплив у день розгляду провадження в суді або в день затримання такої особи правоохоронними органами.

Перебіг давності переривається, якщо до закінчення зазначених у законі строків особа вчинила новий злочин середньої тяжкості, тяжкий або особливо тяжкий злочин. Обчислення давності в цьому разі починається з моменту вчинення нового злочину (ч. 3 ст. 49 КК).

Це означає, що частина строку давності, яка минула, втрачає своє значення. Строк давності починається заново, з моменту вчинення нового злочину і спливає самостійно, при цьому водночас і паралельно з моментом спливу давності за вчинення нового злочину, тобто строк давності за кожний з цих злочинів обчислюється самостійно з моменту вчинення нового злочину.

Роль прокурора на досудовому кримінальному провадженні

Бобир О.О., студент Кіровоградського відділення ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Хахуцяк О.Ю.*

Однією із ланок державного апарату України (її органом) є прокуратура, функціональне призначення якої визначається п. 9 ст. 121 Перехідних положень Конституції України в редакції 1996, 2004, 2010 та 2014 років [1] та статусним Законом України «Про прокуратуру» в редакції 2014 р. [3]. Цей державний правоохоронний орган є багатофункціональним. Особливою сферою його діяльності є участь у кримінальному провадженні (процесі) в цілому і у досудовому розслідуванні зокрема.

В сучасних умовах здійснені і продовжують здійснюватися докорінні зміни законодавства, що регулює цю діяльність, набрав чинності новий Кримінальний процесуальний кодекс України, на черзі - новий Закон України «Про прокуратуру» [3]. Ці процеси прискорюються з ініціативи структур Ради Європи, її консультативного органу - Венеційської комісії та Європейського Союзу, підписання угоди про асоціацію з яким розглядається як пріоритетне завдання української влади. Ціла низка питань кримінального процесу і прокурорського нагляду вимагає осмислення з урахуванням нових реалій. Потреба у цьому є тим більшою, що попри загалом позитивну оцінку нового КПК уже з'явилися критичні думки з приводу його позицій і можна з впевненістю сказати, що

інтенсивність такої критики наростатиме, виходячи із загальновідомого і звичного постулату: «практика - критерій істини» [5, с.9-12].

Особливо актуальною є проблема, пов'язана з визначенням функціональної характеристики прокурорської діяльності на досудовому розслідуванні, де участь прокурора є найбільш значущою і де до сьогодні немає єдності у розумінні походження та призначення його кримінальних процесуальних функцій, їх кількості, системи, класифікації та порядку реалізації.

Зазначимо, що успішне виконання завдань кримінального провадження, вимагає активного використання функціонального методу пізнання, зумовленого прийняттям нового КПК України [2], який вніс суттєві зміни в розподіл процесуальної компетенції між владними суб'єктами, діючими на цій початковій стадії кримінального провадження, та запровадив низку нових (як за назвою, так і за змістом) для національного процесу різновидів кримінальних процесуальних дій і рішень. Більше того, кардинальне оновлення кримінального процесуального законодавства потягло і зміну правовідносин між владними суб'єктами, до компетенції яких входить виконання кримінальних процесуальних дій та прийняття кримінальних процесуальних рішень [4, с.333-338]. За новим КПК це: слідчий (ст. 40), керівник органу досудового розслідування (ст. 39), співробітник оперативного підрозділу (ст. 41), прокурор (ст. 36), слідчий суддя (п. 18 ч. 1 ст. 3), де ключова роль належить такому владному суб'єкту цієї стадії процесу як прокурор, бо саме на нього покладено виконання однієї із основних функцій кримінального провадження - функції обвинувачення (ч. 3 ст. 22), а також функції нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування (ст. 36).

Зміна процесуального статусу владних суб'єктів, перерозподіл їх повноважень потягли за собою принципову перебудову контрольно-наглядового механізму, покликаного забезпечити законність у досудовому розслідуванні, що актуалізувало проблему дослідження функціонального призначення кожного з них у досудовому розслідуванні.

Прокурорська діяльність у досудовому розслідуванні є багатоплановою і широкомасштабною, глибокою і багатоманітною. Саме з урахуванням функціонального підходу основні її положення сформульовані чинним КПК України, хоча законодавцю не у всіх випадках вдалося уникнути суттєвих суперечностей. Це, до речі, є підставою для подальшого дослідження інституту прокуратури з точки зору функціонального підходу і вдосконалення кримінального процесуального законодавства.

Узагальнюючи, можемо зробити висновок про те, що в сучасних умовах прокурор виконує у досудовому розслідуванні чотири основні кримінальні процесуальні функції: 1) наглядову за додержанням законів усіма субПектами цієї стадії кримінального провадження; 2) процесуального керівництва органами, які розслідують кримінальні правопорушення; 3) підготовку обвинувального акта; 4) правозахисну функцію.

До додаткових функцій слід віднести: функцію безпосередньої участі прокурора в розслідуванні кримінальних правопорушень; координаційну; запобіжну (попереджувальну); функцію організаційного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс] режим доступу http://zak.on 4trada.gov.ua
2. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] режим доступу http://zakon 4trada.gov.ua/laws/show/4651-17
3. Про прокуратуру: Закон України [Електронний ресурс] режим доступу http://zakon 4trada.gov.ua/laws/show/ 1789-12

4. Бєлоусова К. Правова природа підтримання прокурором державного обвинування в суді (в контексті нового КПК України) / К. Бєлоусова // Право України. - 2013. - № 7. - С. 333-338.
5. Долежан В.В. Вимоги до прокурорів-обвинувачів у світлі рекомендацій Ради Європи / В.В. Долежан // Вісник прокуратури. - 2003. - № 12. - С. 9-12.
6. Зеленецький В. Кримінальна процесуальна діяльність прокурора у досудовому розслідуванні крізь призму його функціонального призначення / В. Зеленецький // Право України. - 2013. - № 1-2. - С. 500-502.

Процес доказування у кримінальному

провадженні Богомаз А.В., студент ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Хабло О.Ю.*

Доказування в кримінальному судочинстві як різновид процесу пізнання є діяльністю розумовою, що протікає відповідно до законів логіки, у певних логічних формах. Але разом з тим це і практична діяльність, суворо регламентована процесуальним законом. Доказування являє собою процесуальну діяльність органу дізнання, слідчого, прокурора і суду по оперуванню доказами. Ця діяльність, як зазначалося, складається з ряду етапів або елементів. В теорії і практиці кримінального процесу тема доказування є однією із найважливіших. Це пояснюється тим, що під час кримінального судочинства розглядаються справи, які вирішують долю людини. І від того, на скільки точно, повно буде досліджено всі матеріали справи, від того, чи буде додержано вимог закону, залежатиме правильність рішення суду. Це має дуже важливе значення, оскільки основним завданням кримінального судочинства є дотримання всіх вимог закону для того, щоб кожен, хто скоїв злочин, був притягнутий до відповідальності і жоден невинуватий не був покараним. На всіх стадіях розвитку юриспруденції доказам та доказуванню приділялася значна роль. Однак сучасний кримінально-процесуальний кодекс України має чималу кількість прогалин. Зокрема у ньому не міститься самого визначення поняття доказування, через що у науковців існують різні точки зору щодо цього. Немає визначення джерел доказів, що призвело до того, що в кримінально-процесуальній літературі немає взагалі згоди з приводу того, що вважати доказом, а що його джерелом і чи є взагалі різниця між цими двома поняттями. Крім того практика показує, що органи, які проводять досудове розслідування не завжди дотримуються вимог законності при виконанні своїх обов'язків. Все це зумовлює актуальність даної теми. Основна мета даної роботи полягає в з'ясуванні сутності процесу доказування та основних проблем у цій сфері, розгляд основних понять даного питання з різних точок зору, а завданням є аналіз тих чи інших позицій та виведення на їх основі найбільш об'єктивного і якомога ближчого до істини положення з приводу різних питань, що стосуються доказів та доказування в кримінальному процесі. Як об'єктивна істина в цілому, так і окремі факти, обставини справи встановлюються слідчими органами, прокурором і судом лише шляхом кримінально- процесуального доказування, під час якого збираються, перевіряються, оцінюються докази і на їх підставі приймаються й обґрунтовуються процесуальні рішення. Цим зумовлюється те, що доказування має найбільшу питому вагу в усій діяльності органів і осіб, які ведуть процес, осіб, яких вони залучають до цієї діяльності, а також те, що нормативне регулювання й теоретичне дослідження проблем доказування посідає чільне місце в кримінально-процесуальному праві, найважливішою складовою якого є доказове право, і в науці кримінального процесу, де провідну роль відіграє теорія доказів (її ще називають ученням про докази). У кінцевому підсумку в

кримінальному процесі як науці, навчальній дисципліні, галузі права і практичній діяльності все зводиться до доказування і доказів, бо вони є основним змістом кримінального процесу.

На сьогодні не існує нормативно закріпленого поняття доказування, тому різні науковці трактують його по-різному. Зокрема, на думку Л.М. Лобойко кримінально-процесуальне доказування - це здійснювана в правових і логічних формах частина кримінально-процесуальної діяльності органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду, що полягає у висуванні можливих версій щодо системи юридично значущих обставин кримінальної справи, у збиранні, перевірці та оцінці доказів за цими версіями, а також в обґрунтуванні на досудовому слідстві достовірного висновку про доведеність вини особи та його подальше обстоювання у судових стадіях процесу.

Л.Д. Удалова вважає, що доказування в кримінальному процесі - це здійснювана у встановленому законом порядку діяльність органів слідства, прокуратури, суду, особи, що проводить дізнання за участю інших суб'єктів процесу із збирання, перевірки та оцінки доказів та їх процесуальних джерел, а також формулювання на цій основі певних тез і наведення аргументів для їх обґрунтування.

Є.Г. Коваленко визначає процес доказування як формування, перевірка та оцінка доказів та їх процесуальних джерел, обґрунтування висновків з метою встановлення об'єктивної істини і прийняття на її основі правильного, законного і справедливого рішення.

Як бачимо, зазначені вище науковці включають в процес доказування збирання, перевірку та оцінку доказів, що проводиться органами дізнання, досудового слідства, прокуратури та суду. На думку М. Костіна поняття доказування можна визначити таким чином. Це - діяльність у порушеній кримінальній справі судді, прокурора, слідчого, дізнавача, інших уповноважених кримінально-процесуальним законом суб'єктів, основу якої складають логічно-аналітичні операції з перевірки й оцінки сформованих доказів з метою встановлення підстав для кримінальної відповідальності і застосування покарання, захисту невинних осіб від необґрунтованого засудження, шляхом використання доказів для обґрунтування і мотивування відповідних процесуальних рішень. Вказаний науковець вважає, що збирання і практичні дії по перевірці доказів передують доказуванню, а їх результат слугує основою доказування. Отже М. Костін виключає з поняття доказування збирання доказів і їх перевірки. Я вважаю, що під доказуванням слід розуміти діяльність органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду по збиранню, перевірці та оцінці зібраних доказів та їх джерел та формування на їх основі відповідного висновку. Не можна починати процес доказування із оцінки доказів і відривати цей етап від самого збирання матеріалів, що стосуються справи. Досить велика група науковців під обов'язком доказування вбачає обов'язок органу дізнання, слідчого, прокурора і суду повно, всебічно і об'єктивно встановити шляхом збору, перевірки і оцінки доказів усі обставини, необхідні для правильного вирішення справи, в тому числі встановлення яких забезпечує законні інтереси обвинуваченого, потерпілого, інших учасників процесу. Однак є й інший погляд на обов'язок доказування, який полягає в обов'язку доведення винності особи у скоєнні злочину. У той же час існує у теорії кримінального процесу і думка, що обов'язок доказування може переходити на обвинуваченого, підсудного та захисника. За своєю гносеологічною сутністю кримінально-процесуальне доказування є різновидом пізнання людиною дійсності. Тому в ньому застосовуються з урахуванням

специфіки всі закони і категорії сучасної гносеології. Водночас кримінально-процесуальне доказування не є науковим в тому розумінні, що воно:

1) не ставить за мету пізнання закономірностей розвитку природи і суспільства (пізнавальну діяльність спрямовано на з'ясування обставин конкретного діяння);

2 не може тривати нескінченно, воно обмежене процесуальними строками;

3) здійснюється спеціальними суб'єктами за допомогою специфічних засобів, у визначеній кримінально-процесуальним законом формі.

Отже, на сьогодні немає законодавчо закріпленого поняття кримінально-процесуального доказування. Через це в кримінально-процесуальній літературі існують певні суперечності щодо цього.

Список використаних джерел:

1. Коваленко Є.Г., Маляренко В.Т. Кримінальний процес України: підручник. - К.: 2006. - 704 с.
2. Лобойко Л.М. Кримінально-процесуальне право. Курс лекцій: навчальний посібник. - К.: 2005. - 456 с.
3. Удалова Л.Д. Кримінальний процес України. Загальна частина: Підручник. - К.: 2005. - 152 с.
4. Костін М.І. Доказування і сучасна модель кримінального судочинства // Економіка, фінанси, право. - 2003. - №4. - С.36-39

Окремі питання участі понятих у кримінальному провадженні

Бондаренко С.М., студент ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Савицький Д.О.*

Деякі спеціалісти стверджують, що до проведення слідчих (розшукових) дій понятих запрошувати не потрібно. Наскільки виправданим є таке твердження?

Інститут понятих у кримінальному судочинстві має давню історію. У багатьох стародавніх правових джерелах згадується про участь у проведенні процесуальних дій окремих осіб, які не є учасниками кримінального судочинства. Вперше про понятих йдеться у Соборному уложенні 1649 року, згідно з яким поняті були присутні при вилученні доказів приставами, скріпляли своїми підписами факти виявленої воєводами протидії їх діяльності. На прикладі, «Прав, по которым судится малороссийский народ» 1740 р. понятого визначали як достойну людину, за присутності якої могли вчинятися окремі дії. Це міг бути сільський староста, священик або якийсь впливовий чоловік у даній місцевості, який дорожить своєю честю і гідністю, і для якого дуже важливо, що про нього думають. Якщо забезпечити таких понятих сьогодні, то я «за» таких понятих.

Але якщо брати за понятого будь-кого «з вулиці» - це зовсім інша практика, і це не той понятий, про якого має йтися. Нині у юридичній літературі досить часто висловлюється думка про недоцільність збереження інституту понятих у кримінальному процесі.

Крім того, є такі слідчі (розшукові) дії, участь понятого в яких забезпечити досить складно. Наприклад, проведення слідчої (розшукової) дії у нічний час, під час складних погодних умов, на режимних об’єктах, в умовах надзвичайного чи військового стану тощо. У таких випадках поняті або взагалі не запрошуються, що є грубим порушенням процесуальної форми або їх залучення носить формальний характер - участь понятого обмежується пасивним спостереженням за діями слідчого та підписанням протоколу без детального ознайомлення з його змістом. Досить часто, коли виникає потреба в негайній присутності понятих, у такій ролі виступають так звані «штатні» поняті, які на постійній основі залучаються працівниками ОВС, затримані в адміністративному провадженні або особи залежні від органів внутрішніх

справ. Тобто це не ті достойні люди, про яких йшлося при започаткуванні цього інституту сотні років тому.

Не в кожній країні існує інститут понятих, тому що він уособлює певну недовіру до правоохоронних органів. Це демократичні країни (США, Велика Британія) в яких сформовано правову державу, а суспільство має високий рівень правосвідомості й правової культури, характеризується традиційною довірою до правоохоронних органів, що робить недоцільним існування інституту понятих.

Як вважає А. П. Гагаловська, інститут понятих у сучасному кримінальному процесі - це очевидний прояв презумпції винуватості слідчого. На думку І. М. Бацька, необхідно виходити із презумпції чесного відношення слідчих до своєї справи при суворому дотриманні законності. Адже немає потреби щоб поняті, наприклад, стояли за спиною хірурга в той момент, коли він заносить руку зі скальпелем над тілом пацієнта, - щоб посвідчити правильність дій лікаря, якщо той припуститься помилки.

Презумпцію несумлінності органів розслідування необхідно усувати підвищенням довіри до їх діяльності, а не встановленням додаткового контролю з боку сторонніх спостерігачів (понятих), які мають лише поверхневе уявлення про свою роль у кримінальному провадженні.

Уважний аналіз закону показує, що в тих слідчих (розшукових) діях, у яких передбачена участь понятих (обшук, огляд житла чи іншого володіння особи пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент, освідування) беруть участь й інші особи: підозрюваний, свідок, потерпілий, експерт, спеціаліст, представник, педагог, лікар, захисник тощо, а при впізнанні ще й «статисти». У разі потреби уточнити обставини проведення слідчої (розшукових) дії та усунення будь-яких сумнівів, достатньо вдатися до допиту її учасників без допомоги понятих.

Прихильники участі понятих у проведенні слідчих (розшукових) дій стверджують, що у разі скасування цього інституту, будуть зловживання та порушення законності. Але ж можливі ситуації, коли навіть участь понятих та інших учасників процесу не зупинить від порушення закону недобросовісного слідчого, прокурора чи працівника оперативного підрозділу. На мій погляд, боротися з порушеннями законності треба не збільшуючи кількість контролерів за спиною слідчого, а шляхом підвищення рівня довіри суспільства до його діяльності, забезпечення реальної, а не задекларованої процесуальної незалежності та самостійності слідчого та створенням належних умов праці при яких на нього не розповсюджувався жорсткий тиск необхідності будь-якою ціною закінчити розслідування.

Розслідування злочинів на ґрунті расової, національної та релігійної ворожнечі в умовах формування правової держави (євроінтеграції)

Боровик А.М., ад'юнкт кафедри криміналістики та судової медицини НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Комаринська Ю.Б.*

Сучасна Україна обрала шлях європейської інтеграції. В зв'язку з чим 21 березня 2014 р. під час Позачергового Саміту Україна - ЄС було підписано політичну частину Угоди та Заключний акт Саміту, які від імені України підписав Прем'єр-міністр А. Яценюк. В результаті засідання Ради ЄС 27 червня 2014 року Президентом України П.Порошенком та керівництвом Європейського Союзу і главами держав та урядів 28 держав - членів ЄС була

підписана економічна частина Угоди. Відповідно Верховна Рада України та Європейський Парламент 16 вересня 2014 року синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС. В ст. 1 даної Угоди зазначені цілі її підписання, однією з яких є посилення співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод. Крім того, в розділі першому під назвою «Загальні принципи» у статті 1 зазначено, що повага до демократичних принципів, прав людини та основоположних свобод, як визначено в головних міжнародних актах щодо захисту прав та свобод людини, а також повага до принципу верховенства права повинні формувати основу внутрішньої та зовнішньої політики держав-учасниць даної Угоди. На жаль, на даний період часу забезпечення верховенства права, поваги до прав людини та її основоположних свобод не можливе без ефективної та злагодженої роботи правоохоронних органів.

В Україні і сьогодні актуальним залишається питання, пов'язане з вчиненням злочинів на ґрунті расової, національної та релігійної ворожнечі. Як свідчить спільне дослідження, підготовлене та проведене Американською асоціацією юристів Ініціатива з верховенства права (ABA ROLI) в Україні у співпраці з Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури у 2006-2008 роках виразною стала тенденція до зростання злочинів на ґрунті ненависті. У великих містах активізувалися угрупування скінхедів - ця расистська молодіжна субкультура переживає бурхливе зростання в Україні. Скінхеди в Україні - це особи віком від 14 до 27 років, які об'єднуються в групи від 20 до 50 осіб. Такі групи існують у містах Києві, Дніпропетровську, Запоріжжі, Львові, Севастополі, Чернігові та Автономній Республіці Крим. Така обставина дозволяє стверджувати, що в нашій країні повинна активізуватися діяльність правоохоронних органів щодо боротьби з таким ганебним явищем, як расова, релігійна та національна ворожнеча.

В ході аналізу кримінального законодавства мотив вчинення злочину на ґрунті расової, національної та релігійної нетерпимості зазначений в наступних розділах - розділі II «Злочини проти життя та здоров'я особи» (п. 14 ч.2. ст. 115 «Умисне вбивство з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості», ч. 2 ст. 121 «Умисне тяжке тілесне ушкодження з мотивів расової, національної або релігійної нетерпимості», ч. 2 ст. 122 «Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, вчинене з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості», ч. 2 ст. 126 «Побої і мордування, вчинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості», ч. 2 ст. 127 «Катування, вчинене з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості»); розділі V «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина» (ст. 161 «Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або релігійних переконань»); розділі XII «Злочини проти громадського порядку та моральності» (ст. 300 «Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства та жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість і дискримінацію»).

При цьому більша кількість злочинів, вчинених з мотивів расової, національної та релігійної нетерпимості безпосередньо пов'язана з заподіянням шкоди життю та здоров'ю особи, які згідно зі ст. 3 Конституції України проголошені в нашій державі найвищою соціальною цінністю. Запорукою своєчасного та не упередженого розкриття та розслідування злочинів даної категорії правоохоронним органами є аналіз та дослідження елементів криміналістичної характеристики. Як зазначає М.І. Скригонюк,

криміналістична характеристика є системою відомостей про певні види злочинів, ознаки суб'єкта злочину (особи злочинця), його мотиви, предмет посягання, обстановку, злочинні способи, які мають значення для виявлення і розкриття таких діянь криміналістичними засобами, прийомами та методами.

Криміналістична характеристика злочинів розглядається як система, що складається з елементів: а) особи злочинця; б) способів готування до злочину, способів вчинення злочину, способів приховування злочину; в) особи потерпілого; г) предмету посягання; ґ) обстановки вчинення злочину; д) наслідків у вигляді будь-яких змін, викликаних злочином.

Необхідно зазначити, що криміналістична характеристика злочинів є системою, тому в практичній діяльності працівники правоохоронних органів повинні враховувати та аналізувати не окремі її елементи, а їх сукупність, не відокремлюючи їх один від одного та не надаючи перевагу якомусь одному з елементів безпосередньо. Таким чином, системний підхід до вивчення та дослідження структурних елементів криміналістичної характеристики злочинів, вчинених на ґрунті расової, національної та релігійної ворожнечі, дозволить правоохоронцям досягнути найбільшого успіху при їх розкритті та розслідуванні, та наблизити нашу країну до формування правової держави в умовах європейської інтеграції.

Окремі аспекти легалізації автотранспортних засобів здобутих злочинним шляхом

Брисковська О.М., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННІПФПСКМ НАВС

Незаконне заволодіння автотранспортними засобами з їх подальшою легалізацією шляхом підробки або знищення ідентифікаційних позначень як різновид кримінального бізнесу завдяки своїй прибутковості вважається надзвичайно привабливим для злочинців.

В юридичній енциклопедії визначено поняття «легалізація» - так (фр. Legalisation) - засвідчення, узаконення; (лат. Ltgali) - правовий, юридичний, законний, надання юридичної сили певному актові. Під легалізацією автотранспортних засобів слід розуміти протиправну діяльність особи, або групи осіб, пов'язаних зі знищенням, або зміною номерів вузлів та агрегатів транспортних засобів здобутих злочинним шляхом, підробкою на них фальшивих документів, кінцевим результатом яких є реєстрація автомобілів здобутих злочинним шляхом у реєстраційно-екзаменаційному підрозділі ДАІ МВС України здебільшого без сплати мита та інших обов'язкових платежів (збору на обов'язкове державне пенсійне страхування та податку з власників транспортних засобів при проведенні їх державної реєстрації). У більшості випадків злочинці легалізують транспортні засоби, здобуті злочинним шляхом. Для незаконної легалізації транспортних засобів характерні такі ознаки, як: вибір відповідної марки, моделі автомобіля, кольору, технічного стану (у тих випадках, коли транспортним засобом незаконно заволодівають «під замовлення» з подальшою його легалізацією);

вибір місця тимчасового перебування транспортного засобу, який злочинці намагаються легалізувати (автокооперативи, станції технічного обслуговування, гаражі, стоянки, ангари тощо);

наявність особи, яка здійснюватиме зміну номерів двигуна, кузова, вварювання його частини, фарбування, а також особи, яка підроблятиме реєстраційні й розпорядчі документи;

присутність посередників при розукомплектуванні автомобіля та наявність місць збуту агрегатів і запасних частин (у тих випадках, коли транспортний засіб збиратимуть для легалізації з запасних частин);

наявність місць приховування частин і механізмів, які залишились від розукомплектованих транспортних засобів;

наявність корупційних зв'язків у судових, правоохоронних органах, експертних установах, організаціях, що здійснюють реалізацію конфіскованого або безгосподарного автотранспорту.

Злочинна діяльність з підготовки до легалізації транспортного засобу складається з таких етапів:

1) зміна ідентифікаційних номерів кузова, двигуна, шасі, номерної таблички;

2) зміна зовнішнього вигляду (зміна кольору, оновлення транспортного засобу тощо);

3) підробка документів (реєстраційного свідоцтва на транспортний засіб, генерального доручення на розпорядження ним тощо) .

З метою легалізації викраденого транспортного засобу злочинці виконують дії, пов'язані з повною або частковою зміною власне автотранспортного засобу або документів, що дають право на тимчасове (постійне) володіння чи розпорядження цим засобом. Йдеться про зміну номерних маркувань на кузові, двигуні, шасі; зміну номерних знаків; підроблення різного роду доручень; підроблення технічних паспортів, свідоцтв про реєстрацію; перефарбування кузова тощо.

Вивчення судово-слідчої та експертної практики показало, що поширеними є зміни ідентифікаційних номерів транспортних засобів за такими категоріями:

1) легкові автомобілі іноземного виробництва: переварювання номерної панелі (28 %), перебивання частини номера кузова (22 %), вварювання частини панелі з номером кузова (15 %), що загалом складає (65 %) від загальної кількості;

2) легкові автомобілі виробництва країн СНД: переварювання номерної панелі (32 %), знищення номера двигуна (13 %), знищення номера кузова (10 %), що загалом складає 55 % від загальної кількості.

Для легалізації автотранспортного засобу зміни ідентифікаційних номерів відбувались у такий спосіб: переварювання номерної панелі; знищення номера двигуна; знищення номера кузова (шасі, рами) та перебивання частини нового номера або перебивання всього номера; вварювання частини панелі з номером кузова; перезакріплення заводської таблички; тощо. Злочинці для цього використовують апарати для автогенного чи газового зварювання, гравірувальні інструменти, матриці, покривають місце зміни номерної панелі кузова твердими смолами для придання вигляду антикорозійної обробки, використовують різноманітні прийоми такої обробки металевих деталей, тощо.

Часто використовується підроблення документів на право управління, володіння і користування транспортними засобами, зокрема свідоцтва про реєстрацію транспортних засобів, посвідчення водія, реєстраційних документів і переміщення транспортного засобу для легалізації в інший регіон або державу. Готуючись до приховання автомобіля, злочинці іноді намагаються заволодіти справжніми документами, на основі яких у подальшому підробляють довіреність на право користування, здійснюють придбання

свідоцтв про реєстрацію транспортних засобів, довідок-рахунків у осіб, які займаються їх викраденням, підробленням та здійснюють реалізацію транспорту.

Причому підроблені водійські права та свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу злочинці використовують для «маскування» при «перегоні автомобіля. Свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу, довідка-рахунок, та інші документи які відносяться до документів на право реєстрації, володіння і розпорядження транспортними засобами, підробляють для легалізації викрадених транспортних засобів або з метою шахрайства, крім того, встановлено, що вилучені документи на автотранспортні засоби мали великий ступінь схожості зі справжніми .

Підшукавши покупця, злочинці підробляють документи на транспортний засіб, які засвідчують правомірність його володінням, або здійснюють його постановку на облік і реєстрацію на підставних осіб (своїх знайомих чи родичів), які будуть виступати власниками транспортного засобу при його продажі.

Постійно вдосконалюють способи легалізації автотранспортних засобів, отриманих злочинним шляхом.

У процесі легалізації транспортного засобу можуть кілька разів змінюватись його власники. Деякі з них довіряють укладання угод щодо транспортного засобу третім особам шляхом видачі генеральної довіреності, зокрема громадянам інших країн.

Зазначене перешкоджає виявленню правопорушників, притягненню їх до відповідальності та припиненню злочинних схем. Злочинці постійно розробляють нові способи легалізації автотранспортних засобів здобутих злочинним шляхом, систематизація і аналіз яких важливі не лише для розкриття таких злочинів, але й для запобігання їм.

Слідчий експеримент: використання спеціальних знань та умови їх нормативного застосування

Гусаченко Є.О., ад'юнкт кафедри криміналістики та судової медицини НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Радецька В.Я.*

Створення Європейського Союзу став поштовхом появи якісних умов для функціонування правових держав. Європейської інтеграції є складним процесом, кожний етап якого набуває особливостей, що відображаються на створенні правової держави. Метою сучасної європейської правової країни є насамперед - це зміцнення законності, поліпшення роботи правоохоронних органів у галузі додержання прав і свобод людини і громадянина, захисту життя та здоров'я особи, підвищення рівня боротьби зі злочинністю, забезпечення громадського порядку в державі. Наша країна прагне досягнути європейський стандартів та вступити до країн Європейського Союзу. Тому вдосконалення законодавчої системи спонукає до якісної перебудови органів внутрішніх справ, формування нового рівня професіоналів, відданих справі служіння закону і людині. Так, поява нового Кримінального процесуального кодексу 2012 року - це вже дуже значний крок для України, який свідчить про наближеність до європейського стандарту правосуддя. Але, працюючи за новим законодавством, в практичній діяльності правоохоронних органів, що відіграють важливу роль в побудові правової держави в умовах інтеграції, виникають деякі суперечності, що потребують уточнення. Одним із важливих

для правоохоронної діяльності є питання щодо нормативного регулювання використання спеціальних знань при проведенні слідчого експерименту згідно із Кримінальним процесуальним кодексом України.

В процесі досудового розслідування можуть використовуватися різні форми залучення осіб з метою встановлення обставин, що мають значення для розкриття злочину. Однак, ще не всі слідчі чи прокурори достатньою мірою усвідомлюють зміст та можливості цих форм, вміють вірно їх обирати в конкретній ситуації, ефективно та вміло застосовувати отримані результати. Це пояснюється тим, що слідчий або прокурор чітко не уявляють значення спеціальних знань, компетенцію учасників кримінального процесу в їх використанні, доказові значення отриманих даних в результаті застосування цих знань. Водночас, успіх розслідування злочинів нерідко пов'язаний із умілим використанням спеціальних знань і навичок залучених спеціалістів.

Кримінальний процесуальний процес вимагає встановлення не лише істинних знань про обставини вчинення злочину, а й достовірних. В нормах чинного кримінального процесуального законодавства України, а саме, в статті 69 та статті 70 КПК України, що регламентують діяльність експерта та спеціаліста, застосовується термін «спеціальні знання». Існує більше 10 постанов Пленуму Верховного Суду України з різних питань стосовно узагальнення практики застосування судами законодавства, де вживаються терміни «спеціальні знання» та «спеціаліст», але роз'яснення , що слід розуміти судам під цими термінами, також не дається. Отже, наука займається їх вивченням, але не існує щодо цього питання єдиної думки і у вчених в галузі юридичних наук. Аналіз наукових положень поняття «спеціальні знання» показує, що вчені уже протягом багатьох років дуже по-різному підходять до їх визначення.

Ефективне використання спеціальних знань потребує чіткого визначення самого поняття «спеціальні знання». Спеціальні знання - це будь-які знання, у т.ч. окремі правові, але лише у вузькій (спеціальній) галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла, які отриманні у процесі фахової підготовки та професійної діяльності, якими володіють особи-спеціалісти, і відповідно до норм кримінального процесуального законодавства використовують їх для успішного вирішення завдань кримінального судочинства.

Хоча кожен слідчий може володіти необхідними знаннями й навичками у застосування криміналістичної техніки, хоча часто він не може обійтися при проведенні слідчого експерименту без допомоги спеціаліста. Спеціаліст може володіти знаннями в будь-якій галузі знань, крім правової, оскільки правовими знаннями володіє сам слідчий. Велику групу процесуальних об'єктів застосування спеціальних знань складають спеціалісти. Отже, стаття 71 Кримінального процесуального кодексу України визначає, що спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду справ з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок. Участь спеціаліста у кримінальному судочинстві регламентовано статтями 71, 228, 236, 237, 240, 245, 360 Кримінального процесуального кодексу України. Отже, діюче законодавство також не містить повного переліку спеціалістів, їх посадових статусів, тому й неможливо чітко визначити обсяг, межі знань, навичок та досвіду, з приводу чого в криміналістичній та процесуальній літературі виникають дискусії науковців.

Спеціалісти можуть брати участь при проведенні слідчого експерименту, але

процесуального кодексу України, слідчий експеримент проводиться з метою перевірки та уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, слідчий і прокурор мають право провести слідчий експеримент шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробовувань. Якщо порівняти чинний КПК України з Кримінально-процесуальним кодексом України зі змінами 1999 року, то поняття «слідчий експеримент» взагалі відсутнє. Стаття 194 старого кодексу має назву «відтворення обстановки і обставин події». І вважається ця слідча дія більш широкою, ніж слідчий експеримент, бо охоплює і перевірку показань на місці, але також спеціаліст залучається лише у необхідних випадках.

Тож, у назві статті «Слідчий експеримент» за новим законодавством змішано по суті ознаки і відтворення, і перевірки (уточнення) показань, і експерименту.

Слідчий експеримент передбачає проведення спеціальних дій з метою перевірки, зібрання та одержання нових доказів, оцінки слідчих версій і встановлення можливості існування певних фактів, які можуть мати значення для розслідування.

На практиці слідчий не завжди використовує можливості залучення спеціаліста та використання ним спеціальних знань при проведенні слідчого експерименту, що не дозволяє використовувати його результати в суді. На нашу думку, спеціаліста необхідно залучати, навіть для розробки тактики проведення експерименту, підбирання об’єктів для відтворення обставин події з використанням дослідів, реконструкції обстановки та обставин події, проведення дослідів, фіксації ходу та результатів цієї дії, а також оцінки отриманих даних. Украй необхідним вважаємо залучення спеціаліста і використання ним спеціальних знань при проведенні слідчого експерименту на різних виробництвах, що пов’язані зі складними технологічними процесами, роботою устаткування, приладами тощо. Законодавець не приділяє значної уваги обов’язковості залучення спеціаліста за такими фактами. Використовуючи спеціальні знання, спеціаліст одразу ж може виявити відхилення від плану перевірки, пов’язані із наявністю завідомо неправдивих показань. Це призведе до попередження слідчого, прокурора та уможливить оперативно внести корективи слідчої (розшукової) дії.

Отже, помилки слідчих при проведенні слідчого експерименту обумовлені не тільки нерозумінням ними суттєвості використання спеціальних знань, але й відсутністю чіткого механізму залучення спеціалістів до цієї слідчої (розшукової) дії.

Доходимо висновку, що відсутність у законодавстві України механізму залучення спеціаліста до проведення тих чи інших слідчих (розшукових) дій, нечітке тлумачення норм кримінального процесуального закону є проблемними питаннями. Ці обставини обумовлюють необхідність дослідження процесуальних, теоретичних та практичних аспектів використання спеціальних знань, зокрема, при проведенні слідчого експерименту. Звертаємо увагу законодавця на проведення слідчого експерименту із обов’язковим залученням спеціалістів та з використанням комплексу науково-розроблених криміналістичних методів і засобів для встановлення певних обставин кримінального провадження.

Тимчасовий доступ до речей і документів

Дорожинський О.В., студент ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Хабло О.Ю.*

Тимчасовий доступ до речей і документів - це надання стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та, у разі прийняття відповідного рішення слідчим суддею, судом, вилучити їх (здійснити їх виїмку).

В порядку, визначеному законом, можливий тимчасовий доступ до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю.

До них належать:

1) інформація, що знаходиться у володінні засобу масової інформації або журналіста і надана їм за умови нерозголошення авторства або джерела інформації;

2) відомості, які можуть становити лікарську таємницю;

3) відомості, які можуть становити таємницю вчинення нотаріальних дій;

4) конфіденційна інформація, в тому числі така, що містить комерційну таємницю;

5) відомості, які можуть становити банківську таємницю;

6) особисте листування особи та інші записи особистого характеру;

7) інформація, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо;

8) персональні дані особи, що знаходяться у її особистому володінні або в базі персональних даних, яка знаходиться у володільця персональних даних;

9) державна таємниця.

Речі і документи, до яких заборонено доступ:

1) листування або інші форми обміну інформацією між захисником та його клієнтом або будь-якою особою, яка представляє його клієнта, у зв'язку з наданням правової допомоги;

2) об'єкти, які додані до такого листування або інших форм обміну інформацією.

Процесуальний порядок вирішення питання про тимчасовий доступ до речей і документів :

1. Клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів: сторони кримінального провадження мають право звернутися до слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження із клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів, за винятком тих, доступ до яких заборонено. Слідчий має право звернутися із зазначеним клопотанням за погодженням з прокурором.

У клопотанні зазначаються: 1) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання; 2) правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; 3) речі і документи, тимчасовий доступ до яких планується отримати; 4) підстави вважати, що речі і документи перебувають або можуть перебувати у володінні відповідної фізичної або юридичної особи; 5) значення речей і документів для встановлення обставин у кримінальному провадженні; 6) можливість використання як доказів відомостей, що містяться в речах і документах, та неможливість іншими

способами довести обставини, які передбачається довести за допомогою цих речей і документів, у випадку подання клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю; 7) обґрунтування необхідності вилучення речей і документів, якщо відповідне питання порушується стороною кримінального провадження.

2. Розгляд клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів:

2.1. Після отримання клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя, суд здійснює судовий виклик особи, у володінні якої знаходяться такі речі і документи. Якщо сторона кримінального провадження, яка звернулася з клопотанням, доведе наявність достатніх підстав вважати, що існує реальна загроза зміни або знищення речей чи документів, клопотання може бути розглянуто слідчим суддею, судом без виклику особи, у володінні якої вони знаходяться. У повістці про судовий виклик, що слідчий суддя, суд надсилає особі, у володінні якої знаходяться речі і документи, зазначається про обов'язок збереження речей і документів у тому вигляді, який вони мають на момент отримання судового виклику.

2.2. Участники розгляду клопотання слідчим суддею, судом: за участю сторони кримінального провадження, яка подала клопотання, та особи, у володінні якої знаходяться речі і документи, крім випадків розгляду клопотання без такої особи. Неприбуття за судовим викликом особи, у володінні якої знаходяться речі і документи, без поважних причин або неповідомлення нею про причини неприбуття не є перешкодою для розгляду клопотання.

2.3. Рішення щодо питання про тимчасовий доступ до речей і документів:

а) слідчий суддя, суд постановляє ухвалу про надання тимчасового доступу до речей і документів, якщо сторона кримінального провадження у своєму клопотанні доведе наявність достатніх підстав вважати, що ці речі або документи:

- перебувають або можуть перебувати у володінні відповідної фізичної або юридичної особи;

- самі по собі або в сукупності з іншими речами і документами кримінального провадження, у зв'язку з яким подається клопотання, мають суттєве значення для встановлення важливих обставин у кримінальному провадженні;

- не становлять собою або не включають речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю.

б) слідчий суддя, суд постановляє ухвалу про надання тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, якщо сторона кримінального провадження, крім вищенаведених обставин, доведе можливість використання як доказів відомостей, що містяться в цих речах і документах, та неможливість іншими способами довести обставини, які передбачається довести за допомогою цих речей і документів.

Доступ до речей і документів, що містять відомості, які становлять державну таємницю, не може надаватися особі, що не має до неї допуску відповідно до вимог закону.

в) слідчий суддя, суд в ухвалі про надання тимчасового доступу до речей і документів може дати розпорядження про надання можливості вилучення речей і документів, якщо сторона кримінального провадження доведе наявність достатніх підстав вважати, що без такого вилучення існує реальна загроза зміни або знищення речей чи документів, або таке вилучення необхідне для досягнення мети отримання доступу до речей і документів.

В ухвалі про тимчасовий доступ до речей і документів зазначається: 1) прізвище, ім'я та по батькові особи, якій надається право тимчасового доступу до речей і документів; 2) дата постановлення ухвали; 3) положення закону, на підставі якого постановлено ухвалу; 4) прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи або найменування юридичної особи, які мають надати тимчасовий доступ до речей і документів; 5) назва, опис, інші відомості, які дають можливість визначити речі і документи, до яких повинен бути наданий тимчасовий доступ; 6) розпорядження надати (забезпечити) тимчасовий доступ до речей і документів зазначеній в ухвалі особі та надати їй можливість вилучити зазначені речі і документи, якщо відповідне рішення було прийнято слідчим суддею, судом; 7) строк дії ухвали, який не може перевищувати одного місяця з дня постановлення ухвали; 8) положення закону, які передбачають наслідки невиконання ухвали слідчого судді, суду.

Виконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів:

1. Зазначена в ухвалі слідчого судді, суду особа зобов'язана пред'явити особі, яка зазначена в ухвалі як володілець речей і документів, оригінал ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів та вручити її копію.

2. Особа, яка зазначена в ухвалі слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів як володілець речей або документів, зобов'язана надати тимчасовий доступ до зазначених в ухвалі речей і документів особі, зазначеній у відповідній ухвалі слідчого судді, суду.

3. Особа, яка пред'являє ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів, зобов'язана залишити володільцю речей і документів опис речей і документів, які були вилучені на виконання ухвали слідчого судді, суду.

4. На вимогу володільця особою, яка пред'являє ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів, має бути залишено копію вилучених документів. Копії вилучених документів виготовляються з використанням копіювальної техніки, електронних засобів володільця (за його згодою) або копіювальної техніки, електронних засобів особи, яка пред'являє ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів.

5. У разі невиконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, якій надано право на доступ до речей і документів на підставі ухвали, має право постановити ухвалу про дозвіл на проведення обшуку з метою відшукання та вилучення зазначених речей і документів. У разі якщо дозвіл на проведення обшуку надано за клопотанням сторони захисту, слідчий суддя, суд доручає забезпечення його проведення слідчому, прокурору або органу внутрішніх справ за місцем проведення цих дій. Проведення обшуку здійснюється за участю особи, за клопотанням якої надано дозвіл на його проведення.

Обшук у кримінальному процесі

Дубівка І.В., слухач магістратури ННШФПСКМ НАВС *Науковий керівник:* кандидат юридичних наук, доцент *Хахуцяк О.Ю.*

Міжнародно-правові акти у сфері прав людини проголошують серед основоположних прав людини право на житло та його недоторканість. Так, у ст.12 Загальної декларації прав людини зазначається, що: «Ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте та сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємницю його

кореспонденції». Крім того, аналогічні права проголошені і в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (ст. 17) та в Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 8). Щодо національного законодавства, то варто зазначити, що Конституція України також гарантує недоторканість житла (ст. 30). Згідно положень цієї норми забороняється проникнення в житло чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду. Порушення недоторканності житла чи іншого володіння громадян тягне кримінальну відповідальність за ст. 162 КК України.

Кримінально-процесуальний закон регулює процесуальну сторону проведення такої слідчої (розшукової) дії як обшук. Розгляду слідчими суддями клопотань про надання дозволу на проведення обшуку присвячено низку норм в КПК України, зокрема ст. ст. 233, 234, 235, 236, а також інші, які визначають територіальну підсудність розгляду таких клопотань (ст. ст. 32, 34), вказують на те, яким повинно бути судове рішення (ст. ст. 370, 372) тощо.

Зокрема, обшук за КПК тепер відноситься до слідчих дій, а вилучення речей і документів тепер може проводитися як у рамках слідчих дій, в тому числі і обшуку, так і в ході так званих «заходів забезпечення кримінального провадження» (тимчасовий доступ до речей і документів, тимчасове вилучення майна).

Як КПК України 1960 року, так і КПК 2012 року не містили і не містять визначення терміна «обшук».

Замість цього в КПК України 1960 року замість визначення містилася лише формулювання «обшук проводиться в тих випадках, коли є достатні підстави вважати, що знаряддя злочину, речі й цінності, здобуті злочинним шляхом, а також інші предмети і документи, що мають значення для встановлення істини у справі або забезпечення цивільного позову, знаходяться в певному приміщенні або місці чи у будь-якої особи» (ст. 177).

У КПК 2012 законодавець теж не сформулював поняття обшуку при визначенні основних термінів (ст. 3), а тільки лише вказав, що «обшук проводиться з метою виявлення і фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знарядь кримінального правопорушення або майна, добутого в результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб « (ст. 234).

Автори коментованого КПК України дають наступне визначення: обшук - це слідча дія, що являє собою процесуальне примусове обстеження приміщень, місцевості, окремих осіб з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте в результаті його вчинення, а також установлення місцезнаходження розшукуваних осіб [1].

Аналізуючи ч. 4 ст. 236 КПК України, вважаємо необхідним зазначити, що законодавець наразі передбачає можливість проведення обшуку за відсутності осіб у житлі чи іншому володінні особи. У такому разі копія ухвали повинна бути залишена на видному місці у житлі чи іншому володінні особи. Аналіз цієї процесуальної норми викликає запитання. Якщо копія документа, крім ухвали слідчого судді, що є юридичною підставою для проведення обшуку житла чи іншого володіння особи, все ж таки повинна залишатися на видному місці, то щодо копії протоколу обшуку це питання взагалі не знайшло свого висвітлення ні у статті 236 КПК України, у якій регламентується процесуальний порядок проведення обшуку, ні у загальній нормі статті 104

цього Кодексу, де вказується про таку форму фіксування кримінального провадження, як протокол [2, с. 116].

Підсумовуючи вищевикладене, можна зазначити, що інститут обшуку у новому кримінальному процесуальному законодавстві в цілому, зазнав позитивних змін, які визначають гарантії реального дотримання прав громадян, у тому числі на невтручання у їхнє приватне життя. А питання, що виникають у практичній діяльності щодо застосування даної слідчої (розшукової) дії мають в подальшому досліджуватися і удосконалюватися.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 2 / Є. М. Блажівський, Ю. М. Грошевий, Ю. М. Дьомін та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. - Х.: Право, 2012. - 664 с.

2. Галаган В. І., Удовенко Ж. В. Забезпечення засади невтручання у приватне життя при проведенні обшуку житла чи іншого володіння особи. Наукові записки. Том 155. Юридичні науки. - 2014. - С. 115-118.

Актуальність розробки концепції та алгоритму взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами ОВС під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій

Дуброва Р.В., ад'юнкт кафедри оперативно-розшукової діяльності НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор *Никифорчук Д.Й.*

З прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України проблема удосконалення взаємодії між органами досудового розслідування та оперативними підрозділами ОВС України набуває ще більшої актуальності, адже пов'язані з нею питання вимагають нового вирішення. Будь-яка діяльність, що виконується групою осіб або колективом, потребує вирішення питань про належну організацію процесу взаємодії між членами групи або колективу.

Проблеми, що виникають під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, є нагальними, та стоять перед правоохоронними органами нашої держави і потребують їх вирішення. Ефективність боротьби зі злочинністю значною мірою залежить від згуртованості співробітників правоохоронних органів та зближення різних напрямів їх функціонування. У першу чергу, це стосується оперативних підрозділи ОВС та органів досудового розслідування. Адже проблеми взаємодії оперативно-розшукових та слідчих підрозділів є однією з причин недостатнього виявлення, розкриття та розслідування злочинів.

Питанням щодо поняття, форм і принципів взаємодії слідчих та оперативних підрозділів займалися К.В. Антонов, Р. С. Бєлкін, Б. А. Вікторов, О.Ф. Долженков, В.П. Дробот, В.В. Іванов, І.П. Козаченко, В.П. Корж, А.Г. Лєкарь, Є.В. Лизогубенко, Є.Д. Лук'янчиков, Д.Й. Никифорчук, М.А. Погорецький та інші вчені.

Однак, у роботах зазначених науковців питання взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами ОВС розглядалися фрагментарно або із загальних позицій. Висловлювання авторів з приводу взаємодії орган досудового розслідування з оперативними підрозділами ОВС подекуди мають суперечливий характер. Аналітичний огляд опублікованих точок зору, законодавства, а також практичної діяльності органів досудового розслідування та оперативних підрозділів органів внутрішніх справ дозволяє відзначити відсутність в теорії комплексного концептуального дослідження зазначеної проблеми. Крім того, існує багато проблемних питань, пов'язаних із

взаємодією слідчих та працівників оперативних підрозділів під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Важливою складовою державної функції боротьби зі злочинністю і одним із головних завдань правоохоронних органів є розкриття та розслідування вчинених злочинів. Кількісно-якісні показники злочинності в Україні свідчать, що діяльність зазначених органів у цьому напрямі не повною мірою відповідає сучасним вимогам та потребує суттєвого вдосконалення. Це стосується, зокрема, взаємодії слідчого та оперативних підрозділів, без якої в багатьох випадках вирішення завдань досудового розслідування стає неможливим. Суттєве значення взаємодії для розкриття злочинів обумовлено об'єктивно, оскільки здійснення тільки процесуальних заходів іноді буває малоефективним, у зв'язку з чим інтереси розслідування потребують застосування спеціальних сил, засобів та методів, властивим лише оперативним підрозділам.

Поєднання слідчих дій з оперативно-розшуковими заходами має важливе значення для розслідування кримінальних проваджень, для якості проведення слідчих дій і нарешті для надання доказової інформації для справедливого вирішення справи.

Отже, розробка концепції та алгоритму взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій є актуальною та своєчасною, яка передбачає науково-теоретичне та практичне переосмислення проблем, шо виникають під час співпраці слідчого та працівника оперативного підрозділу.

Негласні слідчі (розшукові) дії: перспективи та проблеми

Заблоцький Ю.П., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННШФПСКМ НАВС

Розроблення та прийняття Кримінального процесуального кодексу України 2012 року стали одним із послідовних кроків законодавця в оновленні системи кримінальної юстиції, концепція реформування якої визначена рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів», затвердженим Указом Президента України № 311/2008 від 8 квітня 2008 року.

Впровадження законодавцем негласних слідчих (розшукових) дій в процесуальну систему нашої держави дає змогу суспільству сприймати такий інструментарій правоохоронної діяльності як запоруку забезпечення правопорядку в державі та захисту прав і свобод людини та громадянина, а не як свавільне втручання в приватне життя [1].

Негласні слідчі (розшукові) дії утворюють окремий кримінально-процесуальний інститут, правовому регулюванню якого присвячений розділ 21 КПК України 2013 р. Чинний КПК України дає визначення негласних слідчих (розшукових) дій як різновиду слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню та проводяться у випадках, якшо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати іншим способом. Відповідно до цього законодавчого визначення можна зробити висновок [2, с. 272], що за своїм змістом негласні слідчі (розшукові) дії не відрізняються від оперативно-розшукових заходів, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та відповідними відомчими правовими актами. Водночас слід звернути увагу на те, що на відміну від оперативно-розшукових заходів, перелік яких у Законі

України «Про оперативно-розшукову діяльність» не визначений, у чинному КПК України закріплено вичерпний перелік негласних слідчих (розшукових) дій: аудіо- та відеоконтроль особи (ст. 260), накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261), огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262), зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263), зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264), обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння (ст. 267), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269), аудіо- та відеоконтроль місця (ст. 270), контроль за вчиненням злочину (ст. 271) та виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 262) [3].

КПК України визначає суб'єктів, які приймають рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, якими є слідчий та прокурор (ч. 3 ст. 246 КПК України), а також суб'єктів, яким надається право проводити негласні слідчі (розшукові) - слідчого, або за його дорученням співробітників оперативних підрозділів (ч. 6 ст. 246 КПК України). Важливим та дієвим засобом забезпечення законності проведення негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених ст. 260, 261, 262, 263, 264, 267, 268, 269, 271, 274 КПК України, є судовий контроль, який здійснює слідчий суддя, за рішенням якого проводяться зазначені дії (ст. 247, 248, 249, 250 КПК України). Чинний КПК визначив підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 246), порядок, строки розгляду клопотань про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, зміст таких клопотань та строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на її проведення (ст. 248, 249), вимоги до постанови слідчого, та прокурора про проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 251), передбачив можливість проведення негласної слідчої (розшукової) дії до постановлення ухвали слідчого судді (ст. 250), визначив правила фіксації ходу та її результатів (ст. 252), заходи щодо захисту інформації, отриманої в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 254) та інформації що не використовується у кримінальному провадженні (ст. 255), загальні засади використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказування (ст. 256) та в інших цілях або передання інформації (ст. 256). Більш докладніше проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінально-процесуальному доказуванні регламентовано Інструкцією про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затвердженою спільним наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерством фінансів України, Адміністрацією ДПС України та Міністерством юстиції України від 16 листопада 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1681/51 [3].

Результати аналізу практики впровадження інституту негласних слідчих (розшукових) дій у правозастосовний процес оперативно-розшукових підрозділів, органів досудового розслідування та суду щодо їх проведення та використання результатів у кримінально-процесуальному доказуванні висвітлили низку проблемних питань правового та організаційного характеру, які потребують невідкладного вирішення. Основними з них є такі:

1. Із введенням до кримінального процесу України інституту негласних слідчих (розшукових) дій, ліквідований інститут оперативно-розшукового супроводження кримінального судочинства. Як наслідок, розширилися можливості підозрюваних, обвинувачених та інших зацікавлених осіб

застосовувати різноманітні заходи протидії органам досудового розслідування та суду (вплив на свідків і потерпілих шляхом погроз, підкупу тощо) на усіх стадіях кримінального процесу і, особливо, на судових, де взагалі відсутні в органів обвинувачення ефективні засоби викриття такої протидії та протистояння їй. Вирішення цього проблемного питання потребує внесення відповідних змін та доповнень до чинного КПК та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

2. Результати аналізу процесуальної форми провадження негласних слідчих (розшукових) дій, визначеної в чинному КПК України, а також практики їх провадження та використання їх результатів у кримінально- процесуальному доказуванні дає підстави для висновку [2, с. 273], що процесуальна форма провадження негласних слідчих (розшукових) дій є недосконалою, що створює проблеми під час використання їх результатів у кримінально- процесуальному доказуванні.

Так, наприклад, контроль за вчиненням злочину (ст. 271) може проводитися в чотирьох формах, якими є контрольована поставка, контрольована та оперативна закупка, імітування обстановки злочину, спеціальний слідчий експеримент. Інструкція містить норми, які розкривають сутність дій з контролю щодо вчинення злочину, проте не вказує, які саме додатки можуть формуватися за результатами проведення кожної з них, що у правозастосовній діяльності створює певні складнощі. Відповідно до досвіду оперативної практики щодо проведення аналогічних за змістом оперативно-розшукових заходів, додатками до протоколів про результати їх проведення можуть бути предмети, документи, товари, речовини, гроші, вилучені під час їх здійснення; аудіо-, відеозаписи, що посвідчують відкриту фіксацію їх ходу та результатів тощо.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що новий інститут негласних слідчих (розшукових) дій як ефективний засіб кримінально-процесуального доказування, потребує постійного удосконалення як процесуальної форми, з урахуванням практики його застосування, так і удосконалення організаційно-тактичних засад його реалізації у правозастосовний процес [2, с. 272-273].

Список використаних джерел:

1. Негласні слідчі (розшукові) дії. Глава 21 Кримінального процесуального кодексу України (в схемах і таблицях): наочний посібник, вид-во, 2014. - 102 с.

2. Погорецький М. А. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми провадження та використання результатів у доказувані / М.А. Погорецький // юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. - К., 2013. - Вип. № 1 - С. 270-276

3. Кримінальний процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88)

Рішення Європейського суду в діяльності слідчого судді

Заіка Т.В., студент 6-МК курсу юридично-психологічного факультету ННІЗН НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Хахуцяк О.Ю.*

Ст. 3 нового КПК визначає, що слідчий суддя - суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення у порядку, передбаченому КПК, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні. Слідчий суддя (слідчі судді) у суді першої інстанції обирається зборами суддів зі складу суддів цього суду.

Основним призначенням слідчого судді є здійснення судового захисту прав і законних інтересів осіб, які приймають участь в кримінальному процесі та

забезпечення законності провадження на досудовому розслідуванні. Це зумовлює специфічний характер виконуваної ним кримінально-процесуальної функції, що визначена як забезпечення законності та обґрунтованості обмеження конституційних прав і свобод людини на досудовому провадженні.

Повноваження слідчого судді визначаються виконуваною ним функцією, яка повинна мати наскрізний характер. Умовно ці повноваження доцільно класифікувати на наступні групи: - щодо вирішення питання про застосування заходів кримінально-процесуального примусу; - щодо розгляду скарг на рішення, дії та бездіяльність слідчого та прокурора; - щодо вирішення питання про проведення слідчих (розшукових) дій, які обмежують конституційні права і свободи людини; - інші повноваження (зокрема, спрямовані на забезпечення процесуальних прав учасників кримінального провадження, а також на вирішення питання про визнання отриманих фактичних даних допустимими доказами).

У Зводі принципів захисту всіх осіб, підданих затриманню чи арешту в будь-якій формі, затвердженому 43 сесією Генеральної Асамблеї ООН 9 грудня 1988 року, а також у кримінальному процесуальному законодавстві України передбачається гуманне ставлення до затриманих і арештованих. Такі особи не мають піддаватись будь-яким діям, що завдають шкоди їхньому здоров'ю, принижують їхню гідність, вони мають право на безкоштовну медичну допомогу, швидке розв'язання їх справи в суді, судове оскарження будь-яких рішень слідчих органів, користуватись допомогою захисника, мати з ним побачення наодинці, користуватись усіма політичними правами громадянина держави.

Моральні норми мають не лише декларуватись, а в необхідних випадках і забезпечуватись засобами процесуальної та іншої юридичної відповідальності.

Ст. 62 Конституції України закріплює принцип презумпції невинуватості обвинувачуваного, згідно з яким він вважається невинуватим доти, доки його вина не буде доведена в законному порядку і встановлено законної сили обвинувальним вироком суду; обвинувачення не може ґрунтуватись на доказах, одержаних незаконним шляхом; усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачать на її користь; недоказана винуватість дорівнює доказаній невинуватості.

Процесуальні норми, відносини і процесуальна діяльність будуються на засадах, в яких безумовно втілені принципи моралі. Це і рівність громадян перед законом та судом, і забезпечення захисту прав та свобод людини, і незалежність суду, і гласність судочинства, і надання права на захист і інші.

Нова процесуальна фігура - слідчий суддя покликана усунути ті проблеми, які чатували на Україну в Європейському суді через непослідовність і неоднозначність законодавства про затримання. Отже, слідчий суддя має добре знати судову практику Європейського суду, а також вимагати від осіб, які звертаються за дозволом на проведення тієї чи іншої слідчої дії, дотримання вимог нового КПК.

Ст. 9 КПК визначає, що у випадку якщо норми КПК суперечать міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, застосовуються положення відповідного міжнародного договору України. При цьому норми КПК мають застосовуватись з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

Тобто новий КПК реалізував формулу про те, що людина з об'єкта міжнародного співчуття перетворилася на суб'єкта міжнародного права. У

здійсненні функцій слідчого судді саме положення частин 4, 5 ст. 9 КПК України становитимуть найбільшу складність для суддів.

Особливістю Європейського суду є тенденція до зміни судової практики, яка полягає в тому, що вимоги щодо прав людини з плином часу стають жорсткішими. З прийняттям нового КПК перед прокурорами, суддями, адвокатами постає завдання - знати та вміти користуватись рішеннями Європейського суду і мати під рукою відповідну літературу. Отже, принаймні в судовій системі має бути налагоджено наявність офіційних перекладів рішень Європейського суду та їх доступність для суддів, оскільки з прийняттям нового КПК суддя зобов'язаний згідно зі ст. 9 враховувати як норми міжнародних договорів, так і судову практику Європейського суду. Це покладає на суддів обов'язок зважати на зміни, які відбуваються в практиці цього суду.

Особливості планування розслідування злочинів, вчинених організованими групами

Заїка М.В., слухач факультету підготовки спеціалістів-правознавців ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Азаров Ю.І.*

Однією з важливих умов швидкого і повного розслідування злочинів є його планування. За змістом - це пізнавальний процес, що має на меті виявити всі необхідні обставини події, яка розслідується, встановити істину в кримінальній справі. Розкриття кожного злочину породжує необхідність розв'язання не тільки загальних завдань, які випливають з вимог кримінально-процесуального закону (стаття 2 Кримінального процесуального кодексу України) [1] і певної кримінально-правової кваліфікації, а й конкретних, що визначаються характером і обсягом інформації, наявної до початку розслідування і на окремих його етапах.

Організована злочинність - основна погроза добробуту суспільства. Вона несе погрозу соціалізації підростаючого покоління, підриває підвалини суспільства, підриває економіку суспільства, завдає шкоди підприємницькій і кредитно-банківській системі. Вона здійснює стихійний кримінально-організований перерозподіл національного доходу.

У криміналістичній літературі зазначається, що планування розслідування є основним методом організаційно-управлінської діяльності по кримінальних справах. За своїм змістом і функціями планування - це складний процес по визначенню шляхів, способів, засобів, сил і строків успішного досягнення заздалегідь поставленої цілі [2, с. 230].

В.О. Коновалова пише, що під плануванням розслідування розуміють визначення шляхів розкриття злочинів, окреслення обставин, які підлягають з'ясуванню, а також встановлення найдоцільніших строків проведення необхідних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів [3, с. 207].

М.П. Яблоков указує, що планування, будучи основним методом раціональної організації розслідування, спрямоване на побудову самої моделі-схеми розслідування, що почалося і продовжується, аж до його закінчення [4, с. 58].

Р.С. Бєлкін зазначає, що мета планування розслідування (інколи її називають завданням планування) полягає у визначенні напрямку і змісту діяльності слідчого на усіх її етапах, забезпеченні її цілеспрямованості,

повноти, об'єктивності, всебічності та швидкості, економії часу, сил і засобів, ефективного застосування прийомів роботи з доказами [5, с. 39].

0. Н. Колісниченко наголошує, що за змістом планування - це пізнавальний процес, який має на меті виявити всі необхідні обставини події, що розслідується, встановити істину в справі. Розкриття кожного злочину породжує необхідність розв'язання не тільки загальних завдань, які випливають з вимог кримінально- процесуального закону і певної кримінально-правової кваліфікації, а й конкретних, що визначаються характером і обсягом інформації, наявної до початку розслідування і на окремих його етапах [6, с. 178].

В.О. Коновалова вказує, що необхідність планування розслідування випливає з усієї суті діяльності слідчого у розслідуванні злочинів, яка потребує організованості, швидкості. Завданням кожного слідчого є вивчення наукових основ планування та впровадження їх у слідчу практику [3, с. 206-207].

Діяльність щодо розкриття і розслідування злочинів потребує чіткої організації та планування. Організація розслідування передбачає певні рівні діяльності щодо розкриття, розслідування злочинів і запобігання їм, а саме:

1) вищий - система заходів, яка забезпечує ефективність функціонування елементів системи і досягнення відповідної мети. Організація розслідування виступає як специфічна форма діяльності усіх компетентних органів держави, тобто органів дізнання і досудового слідства усіх відомств;

2) управлінський - управління певним видом діяльності. Це комплекс заходів, що забезпечують оптимальну структуру органів досудового розслідування, необхідний рівень управління ними, ефективність їх діяльності, вдосконалення засобів та методів. Організація розслідування у цьому разі виступає як основна функція слідчого апарату одного відомства;

3) методичний - організація розслідування конкретного злочину. Це комплекс заходів щодо створення оптимальних умов для визначення і застосування найбільш ефективних і доцільних криміналістичних рекомендацій;

4) тактичний - організація проведення окремої слідчої дії або організаційно-технічного заходу [7, с. 111-112].

Планування допомагає цілеспрямованій організації і проведенню всіх дій по встановленню доказів по кримінальній справі. Планування усього процесу розслідування, окремих слідчих дій і оперативно-розшукових заходів - необхідна умова для успішної роботи слідчого.

Планування є умовою раціональної організації досудового розслідування і його проведення у чіткій відповідності з вимогою закону. Тільки при плановій організації розслідування може бути досягнута оперативність та раціонально використано час, чітко розмежовані обов'язки між працівниками, що беруть участь у розслідуванні однієї і тієї ж кримінальної справи, виключена можливість дублювання у проведенні слідчих та процесуальних дій.

Список використаних джерел :

1. Кримінальний процесуальний кодекс України // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88) (із змінами та доповненнями): станом на 01.01.2015: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http:// www.rada.gov.ua.

2. Драпкин Л.Я. Организация и планирование расследования // Криминалистика: Учебник / Под ред. И.Ф.Герасимова, Л.Я.Драпкина. - М.: Высшая школа, 1994. - 185 с.

3. Коновалова В.О. Організація і планування розслідування. Поняття і принципи планування розслідування. Техніка планування // Криміналістика: Підручник / За ред. В.Ю. Шепітька. - К.: Видавничій Дім «Ін Юре», 2001. - 727 с.

4. Яблоков Н.П. Криминалистика в вопросах и ответах: учеб. пособие. - М.: Юрист, 2003. - 313с.

5. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Российская Е.Р. Криминалистика: учеб. для вузов / под ред. проф. Р.С. Белкина. - М.: Норма, 2003. - 745 с.

6. Колісниченко О.Н. Планування розслідування і слідчі версії // Радянська криміналістика. Криміналістична техніка і слідча тактика: Підручник / За ред. В.П. Колмакова. - К.: Вища школа, 1973. - 240 с.
7. Криміналістика. Підручн. за ред. В.Ю. Шепітька. - 2-ге вид., переробл. і допов. - К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. - 740 с.

Співвідношення понять «особа підозрюваного (обвинуваченого)» та «особистість підозрюваного (обвинуваченого)»

Кастарнов Д.Б., ад'юнкт кафедри кримінального процесу НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Азаров Ю.І.*

Встановлення відомостей про особу підозрюваного (обвинуваченого) відбувається у рамках предмета доказування і є необхідною умовою законності та об'єктивності досудового розслідування. Із обставинами, що характеризують особу підозрюваного (обвинуваченого) пов'язано вирішення низки важливих питань щодо кваліфікації кримінального правопорушення, визначення виду покарання, звільнення від кримінальної відповідальності та ін.

Дослідженням зазначеної проблеми у різні періоди займалися Ю.І. Азаров, Ю. М. Антонян, В. Г. Афанасьев, О.М. Бандурка, П.Д. Біленчук, В.Д. Берназ, М.Т. Ведерніков, М.М. Гродзинськогий, І. С. Кон, А. М. Ларин, Н.С. Лейкіна, Ю.Ф. Лубшев, М.Г. Коршик, А.С. Кривошеєв, Г.К. Курашвілі, І.А. Матусевич, В.Т. Очеретін, С.В. Слінько, С.С. Стєпічев, А.Г. Стовповий, П.П. Цвєтков, Чича Р.П. та ін.

У загальному розумінні факт звинувачення людини у вчиненні кримінального правопорушенні свідчить про те, що орган досудового розслідування в своєму розпорядженні, керується такими відомостями, які дозволяють охарактеризувати дану особистість, як таку, що володіє антигромадськими властивостями.

Кримінальне процесуальне законодавство і процесуальна теорія користуються термінами: «особа, підозрювана у вчиненні кримінального правопорушення», «обвинувачений», «підсудний»,«засуджений». Існують також поняття «особистість винного», «особистість підсудного», «особа засудженого». Ці поняття певним чином співвідносяться з терміном «особистість підозрюваного (обвинувачуваного)», оскільки у всіх випадках мова йде про особу, яка вчинила кримінальне правопорушення. Проте це не тотожні поняття, оскільки вони відображають різні соціально-правові сторони прояву якості людини. Відтак, ці поняття потрібно розмежовувати.

У кримінальному процесі терміни «підозрюваний», «обвинувачений», «особа, підозрювана (обвинувачувана) у вчиненні кримінального правопорушення», і «особа, яка вчинила кримінальне правопорушення» не рівнозначні. Вони виражають лише факт вчинення кримінального правопорушення конкретною особою, яку цим терміном і позначають. Інші дані та показники до змісту цього терміну не входять. У цьому ж сенсі розмежовуються поняття «особистість підозрюваного (обвинуваченого)» і «обвинувачений», «підсудний», «засуджений», «злочинець».

Одна і та ж особа може проходити певні стадії кримінального процесу та змінювати своє процесуальне становище. Так спочатку вона може виступати в якості підозрюваного, потім обвинуваченого, потім підсудного і зрештою засудженого.

В особистості підозрюваного (обвинуваченого) відображені прояви різних суспільних відносин, учасником яких вона є в повсякденному житті. Це зазвичай певні соціальні зв'язки та соціальні ролі. Так, наприклад, особа може бути учасником трудової діяльності та сімейних відносин.

Отже, властивості особистості підозрюваного (обвинуваченого) у своїй основі соціально придбані. Вони є результатом певних умов життя, виховання, впливу, зв'язків. Кримінальне правопорушення може бути вчинене в результаті прояву не всіх і навіть не більшості, а лише окремих елементів особистості.

Таким чином можна зробити висновок, про те, що поняття «особа підозрюваного (обвинуваченого)» та поняття «особистість підозрюваного (обвинуваченого)» не можна ототожнювати.

Кожне з цих понять має свій індивідуальних характер. Убачається, що поняття особистості підозрюваного (обвинуваченого), це поняття, яке більше належить до предмету психології, адже саме тут можливе найбільш точне пояснення цього поняття, визначення його чітких характеристик. А поняття «підозрюваний» «обвинувачений» належать до сфери кримінального процесу.

Підводячи підсумок, можна констатувати, що наразі науковцями і практиками не досягнуто єдиного розуміння згаданих понять, а відтак, порушене питання залишається актуальним та потребує подальшого дослідження.

Інтерпретація слідової інформації при розслідуванні кримінальних правопорушень

Комаринська Ю.Б., кандидат юридичних наук, доцент кафедри криміналістики та судової медицини НАВС

Інтерпретація окремих слідів не повинна обмежуватись категоричними висновками. Окрім встановлення джерел виникнення слідів та механізму їх утворення, слідчий повинен змоделювати всі можливі ситуації та обставини, при яких би утворилась саме та слідові картина, що предстала перед слідчим на певному етапі розслідування.

Наслідки вчиненого, що проявляються зовні, у слідовій картині обстановки місця події, безумовно вказують на закономірні зв'язки між особою злочинця та вчиненим їм злочину [1, с. 70]. Це обумовлено тим, що, плануючи свої дії, злочинець визначає важливі умови діяльності, програму своїх окремих дій та систему критеріїв вдалої діяльності [2, с. 109]. Основа даної діяльності суб'єкта злочину під час підготовки злочину, його вчинення та дії з приховування слідів передбачені особистистними якостями злочинця, його соціальними, біологічними та іншими сторонами.

Образцов В.А. та Богомолова Н.М. зазначає, що значний об'єм невербальної інформації містять в собі матеріально фіксовані сліди, носіями якої є людина. Це - сліди на його тілі, одязі, взутті, інших супутніх речах, що виникають в результаті контактної взаємодії з іншими людьми, предметами, речовинами, матеріалами. Інформація, отримана шляхом огляду, попереднього та експертного дослідження подібних «німих свідків», може розповісти багато: про самі сліди (давність їх утворення, форму, розміри тощо), про носії слідів, механізм слідоутворення, про слідоутворюючі об'єкти, а також про обставини події, з якими пов'язано походження та зміни слідів [3, с. 134].

Сліди виявлені на місці події можуть дати важливі відомості. Наприклад, сліди ніг людини, виявлені на місці події, досвідченому слідчому можуть сказати багато чого: стояла людина або бігла, несла важку ношу, кульгала і т.п. Одержання таких даних має велике значення для побудови пошукових версій [4, с. 435].

Яковчук С.В. стверджує, що крім матеріальних слідів, що обліковуються та реєструються у відповідних системах, важливим під час розслідування серійних вбивств, у криміналістичному значенні є реєстрація, узагальнення та аналіз інформації, що характеризує особу злочинця, а саме її психологічний аспект (створення психологічного портрету злочинця (ППЗ) як один з видів ППЗ так званий «географічний профіль» - як аналіз поведінкових патернів (шаблонів), що використовує різноманітні техніки, такі як: дослідження відстані до місця вчинення злочину, демографічні характеристики, центрографічний аналіз, злочинна «географічна мішень», аналіз точки відліку (старту), аналіз ступеню розповсюдження, аналіз місця постійного та тимчасового мешкання, загальний аналіз.

У дослідженні автор вказує на можливе отримання інформації про особу злочинця за усним мовленням. Дослідження не лише фонетичного змісту голосу особи, а також і словесного запасу дозволяє висувати версії щодо особи злочинця про її соціальний статус, професію, захоплення [5, с. 9].

Список використаних джерел:

1. Гавло В. К. Теоретические проблемы и практика применения методики расследования отдельных видов пре ступлений / Гавло В. К. - Томск, 1985. - 197 с.
2. Гавло В. К. Судебно-следственные ситуации: психолого-криминалистические аспекты: Монография / Гавло В. К., Клочко В. Е., Ким Д. В., Под ред. В. К. Гавло. - Барнаул: Изд-во Алт. ун-та,2006. - 226 с.
3. Образцов В. А. Криминалистическая психология / Образцов В. А., Богомолова С. Н. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. - 447 с.
4. Криміналістика : Підручник / В.В. Пясковський, Ю.М. Чорноус, А.В. Іщенко, О.О. Алексеев та ін. - К. : «Центр учбової літератури» , 2015. - 704 с.
5. Яковчук С.В. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами під час розслідування серійних вбивств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата юр. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика;судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Яковчук С.В. - Київ, 2014. - 20 с.

Запровадження практики застосування суду присяжних в кримінальному процесі

Кравченко О.Ю., студент ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Зарубей В.В.*

Суд присяжних - інститут здійснення народовладдя; реалізація судової влади громадянами. Положення ст. 124 Конституції України про право народу безпосередньо брати участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних громадяни України отримали можливість реалізувати лише після прийняття чинного Кримінального процесуального кодексу України (параграф 2 глави 30 «Провадження в суді присяжних»).

Також положення про суд присяжних містяться в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» (глава 3).

Суд присяжних як соціально-політичний інститут існує в багатьох країнах Європейського Союзу: Австрії, Англії, Бельгії, Швеції, Німеччині. Так, в Німеччині такі суди діють з 1848 року, в Австрії - з 1873 року.

В Україні діє європейська (континентальна) модель суду присяжних, згідно з якою присяжні виступають з тими ж правами, що й судді, беруть активну участь у дослідженні доказів, визначають наявність у діях особи всіх елементів складу злочину.

Класично суд присяжних складався з дванадцяти присяжних (наприклад, Англія), проте зараз в країнах Європи ця кількість варіюється (наприклад, в Шотландії - 15, а в Австрії - 8).

В Україні нині діючим законодавством передбачена діяльність суду присяжних в кількості 5 осіб - двох професійних суддів та трьох присяжних.

В діючому Кримінальному процесуальному кодексі України (ст. 384) передбачений судовий розгляд судом присяжних лише за клопотанням обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, за який передбачене покарання у вигляді довічного позбавлення волі.

Експерти Центру політико-правових реформ оприлюднили результати моніторингу та досліджень, що проводилися «Домом Свободи Україна» та Центром політико-правових реформ протягом 2013 року та в період подій Майдану, а також рекомендації щодо удосконалення чинного Кримінально-процесуального кодексу України, згідно з якими суд присяжних повинен складатися з 7 присяжних. Такий суд має приймати участь у всіх провадженнях про особливо тяжкі кримінальні правопорушення, тобто правопорушення, за які передбачено покарання у вигляді позбавлення волі більше, ніж на 10 років або довічного позбавлення волі.

Застосування суду присяжних має ряд переваг.

Перш за все, перевагою є втілений в даному інституті доступ громадян до народовладдя, проголошений Конституцією України.

Також перевагою є те, що пересічного громадянина судять такі ж громадяни без спеціальних знань права. Тобто можна говорити про право громадян на суд рівних собі осіб. Таким чином уникається однобічність судового розгляду, адже суддя керується жорсткими рамками норм права, а присяжні - совістю та власним баченням ситуації, внутрішнім переконанням.

Ще однією перевагою суду присяжних є те, що у присяжних відсутнє упереджене ставлення до обвинуваченого, тобто вони можуть бути більш об'єктивними, ніж суддя, а отже і вирок також буде більш об'єктивним.

Застосування суду присяжних дозволить підвищити професійний рівень адвокатів та прокурорів, зокрема їх ораторського мистецтва, адже простих знань норм права буде недостатньо. Враховуючи непрофесійність присяжних та в значній кількості відсутність знань в сфері права, необхідно доводити невинуватість чи винуватість особи, пояснюючи норми права та факти по даному провадженню доступно для слухачів.

Звісно, інститут присяжних має також ряд недоліків. Так, критерій наявності вищої юридичної освіти не є обов'язковим, в зв'язку з чим можна говорити про непрофесійність суддів.

Також незрозумілим є те, як законодавець буде уникати потрапляння до списку присяжних осіб, які є душевно хворими, але не визнані судом недієздатними, або осіб, залежних від алкоголю та наркотиків, які не визнані судом обмежено дієздатними.

Та чи не найбільшим недоліком існування суду присяжних є значні витрати на залучення присяжних, адже про участь в судовому розгляді присяжний повинен буди повідомлений персонально шляхом вручення письмового виклику під розписку, доставка якого є платною. Також всі витрати, пов'язані з

проїздом, харчуванням, проживанням присяжного на час судового розгляду, покриваються за рахунок державного бюджету.

Незважаючи на ряд недоліків, інститут суду присяжних повинен широко застосовуватись у кримінальних провадженнях, адже це дозволить підвищити рівень довіри населення до суду, правової культури, а також поваги до держави, зменшити рівень корумпованості судової влади.

Деякі аспекти допустимості використання інформації, отриманої у ході оперативно-розшукової діяльності, в якості доказів у кримінальних провадженнях за фактами незаконного обігу наркотиків через призму міжнародного досвіду

Кротюк А.М., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права НАВС

У сучасних умовах прояву якісно нового організованого, міжрегіонального і навіть міжнародного характеру наркобізнесу, існує реальна загроза не тільки правопорядку, але і безпеці держави в цілому. Тому питання використання інформації, отриманої в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності (далі - ОРД), в якості доказів при доказуванні вини в кримінальних провадженнях за фактами незаконного обігу наркотиків, є дуже актуальним.

На сьогоднішній день, залишається проблема перекваліфікації кримінальних проваджень за фактами незаконного обігу наркотиків, вчинених організованими злочинними групами наркоділків, на менш суспільнонебезпечні, що зумовлено не лише недосконалістю норм матеріального права, а й певними складнощами процесу доказування вини осіб причетних до незаконного обігу наркотиків, саме по цих категоріях проваджень.

Оперативно-розшукова інформація може і повинна активно використовуватися слідчим у процесі доказування вини наркозлочинців у кримінальних провадженнях відповідної категорії. Допустимість такого використання, насамперед, зумовлена саме спільністю методів пізнання в оперативно розшуковій і кримінально-процесуальній діяльності. Шляхом допустимості використання такої інформації в кримінальному процесі ідуть багато країн світу, що мають справу з організованою наркозлочинністю, у боротьбі з якою звичайний процесуальний механізм найчастіше запізнюється, не дозволяючи вчасно і повно знайти і зафіксувати фактичні дані, необхідні для розкриття злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків.

Наприклад, у США результати негласної поліцейської діяльності більшістю судів розглядаються як докази. Поліцейське спостереження є одним зі способів розшуку і збирання доказів (допускаються свідчення поліцейських, що робили таємне спостереження, а також зроблених ними фотографій та відеозаписів). У 1968 р. був прийнятий Закон про контроль над злочинністю і забезпечення поліцією прослуховування телефонних розмов і перлюстрації кореспонденції з наступним використанням зібраних даних в якості доказів по кримінальних провадженнях. В Англії в процесі досудового розслідування кримінальних проваджень поліція застосовує сучасну електронну звуко- та відеозаписуючу апаратуру. Суддівський ордер на використання такої апаратури у Великобританії ніколи не вважався необхідним. Але варто наголосиш на тому, що в англійському судочинстві усе досудове слідство у кримінальних провадженнях теоретично виявляється поза кримінально- процесуальною формою, здійснюється в специфічних для англійського

кримінального процесу умовах майже повної відсутності процесуальної регламентації. У кримінальному судочинстві Німеччини поширена доктрина помірного застосування таємного звукозапису. У якості головної підстави, що виправдує дії поліції, використовується концепція так званого переважаючого інтересу. Відповідно до цієї концепції, провадження таємного звукозапису, фотозйомки і їхнє використання в якості доказів вважаються припустимими, якщо зважування блага і шкоди приводить до висновку про наявність переважаючого інтересу. У 1993 році в КПК Німеччини був включений ряд параграфів, норми яких регулюють застосування негласних методів ОРД. Такі міри, як негласне фотографування, замальовка, негласне прослуховування, звукозапис приватних розмов громадян, застосування особливих технічних засобів для негласного спостереження, поліцейське спостереження, провадяться тільки на основі розпорядження судді, а у випадку невідкладних слідчих дій - прокурором, але з наступним суддівським підтвердженням протягом трьох діб. У сучасний період кримінально-процесуальне законодавство Німеччини кримінальних провадженнях про тяжкі злочини пішло по шляху процесуальної регламентації ОРД.

У цьому контексті необхідно відзначити, що країнам західної ринкової економіки притаманна теорія вільної оцінки доказів. Джерело отримання інформації втратило своє виняткове значення. Суддівське переконання, таким чином, значною мірою формується не на підставі об'єктивних фактів, а під впливом різних вражень і суб'єктивістських поглядів судді.

Треба визнати, що досвід кримінальної поліції західних країн містить чимало елементів, що при творчому підході можуть бути корисними в удосконаленні кримінально-процесуальної та оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ України. Але, з іншого боку, оперативні відомості, отримані поза процесуальних вимог, не мають такої достовірності, яку забезпечує доказам кримінально-процесуальний порядок їхнього одержання. І в цьому контексті дискусійним є питання про нормативне закріплення оперативної інформації в системі фактичних даних у кримінальних провадженнях.

Слідчий як суб'єкт кримінального провадження

Лисецький О.О., ад'юнкт кафедри кримінального процесу НАВС *Науковий керівник:* заслужений юрист України, кандидат юридичних наук, доцент *Письменний Д.П.*

Державна функція боротьби зі злочинністю у межах кримінального процесу трансформується у кримінально-процесуальний напрям діяльності, яким є функція кримінального переслідування.

Реформування кримінально-процесуального законодавства, яке відбулося в Україні, створює необхідні передумови функціонування правової, соціальної держави й забезпечення додержання процесуальних прав учасників кримінального провадження. Відповідно до статті 2 КПК України, завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства й держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного і неупередженого розслідування й судового розгляду, щоб кожен, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений,

жодна особа не була піддана необгрунтованому процесуальному примусу й щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура. Ефективний механізм кримінального судочинства, що характеризується відповідністю його результатів у кожному конкретному випадку реальному забезпеченню, призначення кримінального процесу, встановленому ст. 2 КПК України, може бути забезпечений лише при всебічному, повному й об'єктивному дослідженні обставин кримінального провадження. Пізнання цих обставин здійснюється шляхом кримінально-процесуального доказування, яке можливе лише за допомогою доказів, отриманих належним способом і з встановлених законом джерел.

Діяльність слідчого як учасника кримінального процесу розпадається на кілька функцій: розслідування (як пізнавальна функція); виховна - вплив на учасників досудового розслідування і на громадян, не залучених до кримінального провадження, з метою виховання їх у дусі дотримання законів; обвинувачення (як суто процесуальна функція). Остання функція виокремлюється у кримінальному процесі, у тому числі під час досудового розслідування, у контексті реалізації засади змагальності.

Змагальність процесу передбачає участь у ньому протилежних за інтересами сторін. Інтерес слідчого, покликаного протидіяти злочинності, полягає у викритті винного, повідомленні йому про підозру, складанні обвинувального акту і направленні матеріалів кримінального провадження з обвинувальним актом до прокурора для порушення ним державного обвинувачення. Поєднання в одній особі 3 процесуальних функцій (обвинувачення, захисту і вирішення справи) неминуче призводить до домінування якоїсь однієї функції. Слідчий, здійснюючи діяльність із розслідування кримінальних правопорушень, не може одночасно «сидіти на трьох стільцях».

З цього приводу відомий вчений-процесуаліст XIX століття (представник харківської школи права) В.П. Даневський писав: «Не кажучи вже про принципову помилку і практичну небезпеку поєднання в одній особі обов'язків судді і функцій сторін, одне ототожнення у слідчому останніх функцій вважається великою помилкою, яка згубно впливає на хід попереднього слідства, на його результати, а врешті - решт і на вирішення справи по суті. Навряд чи можливо для однієї особи бути у справі й обвинувачем, і захисником. Ці функції принципово протилежні і неузгоджені, особливо тоді, коли вони зосереджені в особі, яка брала активну участь у збиранні доказів, які викривають і виправдовують. Створене законом становище слідчого - психологічно фальшиве: дуже важко у справі, що розслідується стосовно певної особи, водночас зосередити увагу, рівномірно напружену, на двох різних сторонах справи; нелегко скласти собі дві протилежні точки зору, які перебували б у становищі рівноваги і які слідчий перевіряв би з однаковою рівністю, упевненістю і силою логічного мислення. Рівновага неминуче має порушитися, переважна увага й енергія дослідника мають поступово обернутися у той чи інший бік».

Якщо процесуальною функцією вважати функцію розслідування, то тоді стає незрозумілим, від кого чи від чого захищається (часто за допомогою захисника) підозрюваний. Захиститися від розслідування неможливо.

Криміналістична і оперативно-тактична характеристики злочину

Лук'янчиков Є.Д., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінально-правових дисциплін ННІПП НАВС
Лук'янчиков Б.Є., кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри криміналістики та судової медицини НАВС

Злочин досліджується багатьма науками, кожна з яких намагається вивчити та описати його соціальний, кримінологічний, морально-етичний, криміналістичний та інші аспекти. Кожна з них досліджує ті елементи і риси злочину, що належать до її предмету, акцентує увагу на найбільш суттєвих рисах цього суспільно-небезпечного соціального явища.

Важливе місце належить криміналістичній характеристиці злочинів. Вона привертає увагу науковців і практиків, без неї методика розслідування як розділ науки певною мірою втрачає сенс [1, с. 45]. Більшість науковців називають її основою побудови окремих криміналістичних методик розслідування. Тривалий час для розробки методичних рекомендацій розслідування злочинів використовували відомості кримінально-правової та кримінологічної характеристик. Перед криміналістами постало завдання враховувати під час розробки криміналістичних рекомендацій поряд з кримінально-правовими та кримінологічними ознаками злочину і ті, що мали важливе криміналістичне значення, сприяли результативному використанню таких методик для розслідування.

Питання, що пов'язані з криміналістичною характеристикою достатньо активно обговорювалися на сторінках наукових видань в публікаціях В. П. Бахіна, Р. С. Белкіна, І. Ф. Герасимова, О. Н. Колесніченка, В. О. Коновалової, М. А. Погорецького, М. В. Салтевського, В. Ю. Шепітька.

Не вдаючись до поглибленого аналізу наведених визначень слід зазначити, що усім ним певною мірою притаманні загальні ознаки, на які звертають увагу автори: а) система узагальнених відомостей про ознаки певного виду злочинів; б) встановлення закономірних зв'язків між такими даними; в) призначеність для розслідування конкретних видів злочинів.

Більше двадцяти років тому зроблено спробу розробити альтернативу поняттю «криміналістична характеристика злочинів» та замінити його поняттям «типові інформаційні моделі злочинної діяльності». За слушною думкою Г. К. Захарова поняття криміналістична характеристика широко використовується в навчальній літературі, не вичерпало своїх можливостей, а тому навряд чи потребує запропонованої заміни [2, с. 167-174].

Криміналістична характеристика як кримінально-правова та кримінологічна містить інформацію про злочин в цілому, а також складові його елементи (об'єкт та об'єктивну сторону, суб'єкт та суб'єктивну сторону). На відміну від них вона являє собою, по-перше, систему тільки криміналістично значимих відомостей про ознаки злочину, а не будь-яких однакових для усіх видів злочинів. По-друге, відомості про ознаки елементів злочину підлягають опису на якісно-кількісному рівні з визначенням кореляційних залежностей між ними, що підвищує практичне значення даної категорії криміналістики.

Зважаючи на те, що в розкритті злочинів значне місце належить оперативно-розшуковій діяльності, науковцями цієї галузі зроблена спроба розробити власну характеристику злочинів. Це зумовлено намаганням розкрити ті сторони, риси, ознаки злочину, що не набули відображення в інших характеристиках і мають суттєве значення для розробки рекомендацій з

розкриття і запобігання злочинів саме оперативно-розшуковими силами, засобами і методами. Так, І. І. Басецький звертає увагу на те, що це науково-практичний термін, що «позначає сукупність специфічних ознак, притаманних як злочинності в цілому, так і окремим видам і конкретним злочинам, що використовуються для розробки рекомендацій, спрямованих на прийняття ефективних управлінських та оперативно-тактичних рішень» [3, с. 37].

Широко тлумачить дану характеристику Г. К. Кабанов. Він включає до неї деякі загальні відомості, що характеризують оперативну обстановку в конкретному регіоні або республіці в цілому, стан боротьби з цими та іншими злочинами, кримінологічні особливості осіб, що їх вчинили, а також ряд інших відомостей [4, с. 32].

Наведений перелік визначень можна продовжити, але усі вони будуть відрізнятися несуттєвими ознаками. Таку різноплановість можна пояснити відсутністю науково обґрунтованого підходу до їх побудови.

Виходячи із загального уявлення про характеристику зазначимо, що: а) у ній мають описуватися відмінні якості, властивості, ознаки злочину. Як самостійний інститут теорії ОРД вона має володіти набором характерних властивостей, які лише в сукупності можуть сформувати критерії для визначення даного поняття, на що звертає увагу більшість науковців. Разом з тим, автори не показують, якими мають бути ці відомості; б) в оперативно-тактичній характеристиці виду злочинів мають міститися відомості ні про що інше ніж злочин. Відомості про стан оперативної обстановки в регіоні, стан боротьби із злочинністю і т.п. характеризують не сам злочин, а стан і умови роботи з його розкриття.

Науковцями слушно зазначається, що оперативно-тактична характеристика є науково-практичним терміном, узагальненими відомостями. Тому не слід пов‘язувати її з окремим моментом або конкретним злочином. Як наукова абстракція вона має містити відомості про вид злочинів з визначенням його характерних, типових ознак.

На даний час будь-яких ознак злочину оперативно-тактичного характеру не виявлено. Для побудови цієї характеристики використовують елементи й ознаки злочину, достатньою мірою досліджені й описані в інших характеристиках. Наближеною для ОРД вважаємо криміналістичну характеристику, використання якої певною мірою може задовольнити як потреби науковців під час розробки рекомендацій з розкриття злочинів, так і оперативних працівників, які застосовують дані рекомендації.

Визначаючи предмет теорії ОРД, як самостійної галузі наукових знань, В. А. Лукашов, поряд з іншими, відносить до нього правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти [5, с. 90-91]. Дану думку поділяють й інші автори, які до предмету науки відносять: практику боротьби із злочинністю з використанням оперативно-розшукових сил, засобів і методів; правові основи ОРД; систему правових та інших відносин, що виникають в процесі застосування зазначених сил, засобів і методів.

Отже, безпосередньо злочин не відносять до предмету ОРД, але усі його елементи і ознаки різною мірою сприяють встановленню обставин його вчинення і в першу чергу причетної до цього особи. При цьому широко и комплексно використовуються відомості характеристик злочину, що розроблені іншими галузями юридичної науки.

Зважаючи на те, що термін «оперативно-тактична характеристика» набув широке розповсюдження в теорії ОРД, доцільно переглянути можливості його

застосування в науковому обігу таким чином, щоб він відповідав власному змісту і призначенню, розкривав властивості, ознаки і риси явища, яке визначає.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко В. И. Криминалистика и криминалисты / В. И. Гончаренко, В. Е. Бергер. - К. : Вища шк., 1989.
2. Захаров Г. К. Новый учебник по криминалистике - новый материал для дискуссии / Г. К. Захаров // Ученые-криминалисты и их роль в совершенствовании научных основ уголовного судопроизводства: Матер. вузов. юбил. науч.-прак. конф. (к 85-летию со дня рождения Р. С. Белкина): в 2-х ч. Ч.1. - М. : Академия управления МВД России, 2007. - С. 167-174.
3. Басецкий И. И. и др. Словарь оперативно-розыскной терминологии / И. И. Басецкий. - Минск, 1993.
4. Кабанов Г. К. Квартирные кражи. Предупреждение и раскрытие. Оперативно-розыскная тактика / Г. К. Кабанов. - Минск, 1995.
5. Лукашев В. А. Введение в курс ОРД ОВД: Учеб. Пособие / В. А. Лукашов. - Киев, 1976.

Деякі проблемні аспекти створення Державного бюро розслідувань в Україні

Мазур М.Л., студент ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Александренко О.В.*

Пропозиції щодо створення в Україні такого органу, як державне бюро розслідувань - на яке покладають надії в боротьбі з вітчизняними високопосадовцями-корупціонерами, досі викликають певні сумніви та породжують дискусії серед фахівців протягом всього часу існування незалежної України. У зв'язку з набранням чинності новим Кримінальним процесуальним кодексом України (далі - КПК України) вказані пропозиції отримали шанс бути реалізованими на практиці, ч. 4 статті 216 КПК України передбачає створення такого органу [1].

Наразі, коли українське суспільство і держава однозначно визначилися з європейським вектором розвитку і стала чітко окресленою система національних інтересів, мова має йти про структурну перебудову правоохоронної системи. Невідкладним завданням внутрішньої політики та важливою умовою успішності євроінтеграційних і євроатлантичних спрямувань України стає розробка та запровадження комплексного реформування системи національної безпеки загалом і правоохоронних органів та спецслужб зокрема.

Високий рівень корупції у державі, поширення правового нігілізму серед населення, низька ефективність антикорупційної діяльності державних структур, відсутність наукового обґрунтування потреби у створенні нового правоохоронного органу негативно впливають на довіру суспільства до заходів, що вживаються владою у сфері протидії корупції, зокрема, удосконалення антикорупційного законодавства та реформування правоохоронних органів.

Масштаби поширення корупції продовжують залишатися однією з основних загроз національній безпеці, політичній стабільності та утвердженню верховенства права. Щорічне глобальне дослідження Transparency International засвідчило, що Україна, разом із країнами Східної і Південно-Східної Європи та Центральної Азії, сприймається світовим співтовариством як надзвичайно корумпована держава. Минулорічна позиція України в рейтингу корумпованості країн світу та загальні темпи поширення корупції поставили на порядок денний питання щодо необхідності вжиття системних і послідовних заходів, які дозволять вийти з корупційної прірви [8, с. 269].

Результати науково-історичного огляду цього питання свідчать, що це не перша спроба створити окремий орган для розслідування злочинів, що

вчиняються вищими посадовими особами або правоохоронцями, на кшталт Федерального бюро розслідувань Сполучених Штатів Америки. Так, 24 квітня 1997 р. Указом Президента України було створене Національне бюро розслідувань [2], але вже припинило своє існування у 1999 р. на підставі Рішення Конституційного Суду України, який визнав Указ Президента України про його створення таким, що не відповідає Конституції України [3; 4; 5].

Використання зарубіжного досвіду повинно співвідноситися із національною правовою системою, її специфікою та реаліями, а не являти собою захоплення звучними і зовні привабливими назвами тієї чи іншої структури. Негативних прикладів у цій сфері можна навести чимало: створення на базі внутрішніх військ МВС України Національної гвардії України, об'єднання підрозділів патрульно- постової служби та автомобільної інспекції тощо.

Цікавий досвід продемонстрували країни Південно-Східної Азії, де владні структури вжили дієвих заходів до самоочищення, а вже потім перенесли власний приклад на всю систему влади. Наприклад, у Г онконгу, який тривалий час вважався найкорумпованішою фінансовою столицею світу, у 1973 р. для боротьби з тотальною корупцією, яка вразила і поліцію, створили незалежну Комісію боротьби з корупцією, підпорядковану губернатору. Останній особисто призначає кожного слідчого цієї комісії на посаду, без права звільнення протягом шести років [6].

Поява у чинному КПК України такої нової структури, як державне бюро розслідувань, ймовірніше стала результатом впливу з боку США та Європейського Союзу до України, звинувачуваної у надмірній корумпованості та засиллі організованої злочинності. Однією із вимог ЄС до України для переходу на безвізовий режим є створення антикорупційного бюро, нового державного правоохоронного органу для протидії корупції. Логічно передбачити, що одним із пріоритетів цієї структури має стати специфічний захист правовими засобами діяльності іноземних інвесторів від руйнівного впливу вітчизняних високопосадових корупціонерів і організованої злочинності.

Утім в українському законодавстві на сьогодні залишаються не окресленими місце і роль державного бюро розслідувань в системі правоохоронних органів (наприклад, у США за ФБР закріплена роль офіційного координатора національної системи органів досудового розслідування), не визначений порядок призначення його керівників та низка інших принципових положень, що в майбутньому може загрожувати, можливістю прямого несанкціонованого втручання політичних сил у повсякденну діяльність цієї структури [7, с. 201].

Існує також певна загроза створення репресивного «монстра», який буде стояти над всіма гілками влади, правоохоронними органами, прокурорською та судовою системою, що може призвести до перерозподілу «ринку корупційних послуг» і трансформації державного бюро розслідувань у «бюро переслідувань».

До проблеми протидії корупції у вищих органах влади, судах і правоохоронних органах України потрібно підходити ширше, ніж до вирішення вузькопрофільного питання створення державного бюро розслідування. Тільки визначившись, яке майбутнє має бути у цих структур, в якому напрямі їх необхідно реформувати, можна говорити, чи потрібна Україні така структура, як державне бюро розслідувань, і чим вона повинна займатися.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651^1: станом на 08 лютого 2015 р./ Верховна Рада України. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print1393410672995082

2. Указ Президента України від 24 квітня 1997 р. № 371/97, Про Національне бюро розслідувань

3. Рішення Конституційного суду України від 6 липня 1998 р. № 10-рп/98 у справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України від 24 квітня 1997 року № 371 «Про національне бюро розслідувань України» (справа № 03/2444-97 від 6 липня 1998 року). - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-98/ eё19980723.
4. Про внесення змін до Указу Президента України від 24 квітня 1997 р. № 371 [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 1998 р. № 815/98. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/ Iaш$/$Бош/815/98.
5. Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 15 грудня 1999 р. № 1573/99. - Режим доступу: http://www.customs.com.ua/ рЬрМоситепірЬр?І8К=5з99.
6. Мирасов А. Их нравы. Как борются с коррупцией в мире [Електронний ресурс] /А. Мирасов // 2акоп.к2. - 2008. - 11 июля. - Режим доступу: http://www.zakon.kz/115941-kak-borjutsja-s- korrupciejj-v-mire.html.
7. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми / Є. В. Невмержицький. - К. : КНТ, 2008. - 368.
8. Україна за рік сильніше погрузла в корупції: 152-ге місце в світі з 182 [Електронний ресурс] // Інтерфакс-Україна. - 2011. - 1 груд. - Режим доступу: http://www.newsru.ua/ukraine/01dec2011/ transkorr.html.

Деякі особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів, пов'язаних із знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу

Макаренко М.М., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування НШПФПСКМ НАВС

Привабливість транспортного засобу як об'єкту злочинного посягання виходить з його властивостей. Це і висока вартість, і самохідні, що дозволяє злочинцеві швидко тікати з місця злочину, і досить висока ліквідність. Сьогодні ситуація вимагає пошуку нових форм і методів боротьби з незаконним заволодінням автотранспортом та злочинами, пов'язаними із знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, а також вивчення, поширення і використання позитивного вітчизняного й закордонного досвіду [1, с. 4].

Розслідування злочинів пов'язаних із знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу полягає у проведенні слідчим (оперативними підрозділами за дорученням слідчого) слідчих (розшукових) дій: допиту (ст. 224 КПК), пред'явлення особи чи речей для впізнання (228, 229), проникнення до житла чи іншого володіння особи (ст. 233), обшуку (ст. 225), огляду (ст. 237), слідчого експерименту (ст. 240), освідування особи (ст. 241), призначення експертизи (ст. 242) та негласних слідчих (розшукових) дій (ст. ст. 258-276 КПК) в установленому КПК порядку.

Ознаки підроблення або заміни номерів вузлів та агрегатів, як правило, виявляються:

підрозділами ДАІ МВС України під час несення патрульно-постової служби та під час несення служби нарядами ДПС;

у разі продажу транспортних засобів через торгівельні організації, на авто ринках;

при проведенні реєстраційних операцій у РЕП ДАІ МВС України з залученням спеціалістів ДНДЕКЦ МВС України з комплексного дослідження транспортних засобів та документів, що їх супроводжують [2, с. 23].

В разі виявлення транспортного засобу для того, щоб задокументувати злочинну діяльність, встановити причетних до неї осіб, їх зв'язки, канали надходження, місця тимчасового «відстою» викрадених автомобілів, місця знищення, підроблення, заміни номерів вузлів та агрегатів, підроблення і

надходження фальшивих документів, шляхи їхньої незаконної реєстрації і збуту тощо слід провести комплекс негласних слідчих (розшукових) дій, включаючи використання конфіденційного співробітництва та використовуючи можливості ДОТЗ, ДОС МВС України, ДАІ, їх постійний контакт і взаємодію.

Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться для встановлення способу легалізації (визначається схема легалізації); особи злочинця, у тому числі його зв'язків; документування злочинної діяльності осіб, причетних до легалізації автотранспортних засобів.

Із числа визначених у КПК негласних слідчих (розшукових) дій тільки за рішенням слідчого судді для забезпечення останнім дотримання прав і свобод особи проводиться такі дії: втручання у приватне спілкування (статті 260-266 КПК); обстеження публічно недоступних місць, житла, іншого володіння (ст. 267 КПК); установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК); спостереження за особою (ст. 269 КПК); аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК); які проводяться під час здійснення контролю за вчиненням злочину за умови, що ці дії тимчасово обмежують конституційні права особи (ч. 8 ст. 271 КПК); негласне отримання зразків для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК).

Згідно з ч. 2 ст. 246 КПК негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені статтями 260, 261, 262, 263, 267, 269, 270, 274 КПК, а також статтею 264 КПК (крім дій, передбачених ч. 2 цієї статті) проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Разом із тим, ураховуючи, що ст. 268 КПК не зазначена у переліку, наведеному в ч. 2 ст. 246 КПК, негласна слідча (розшукова) дія у вигляді установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу може проводитися у кримінальному провадженні незалежно від ступеню тяжкості вчиненого злочину.

Також ураховуючи передбачений у ч. 2 ст. 246 КПК виняток, здобуття відомостей з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до якої не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту, може проводитися у кримінальному провадженні незалежно від ступеню тяжкості вчиненого злочину. Крім того, такі дії, передбачені ч. 2 ст. 264 КПК, не вважаються втручанням у приватне спілкування та не є негласними слідчими (розшуковими) діями, оскільки не відповідають критеріям, передбаченим частинами 3, 4 ст. 258 КПК (спілкування є приватним, якщо інформація передається та зберігається за таких фізичних чи юридичних умов, коли учасники спілкування можуть розраховувати на захист інформації від, втручання інших осіб, а втручанням у приватне спілкування є доступ до змісту спілкування за умов, що учасники спілкування мають достатні підстави вважати спілкування приватним) [2, с. 24-25].

Рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) як контроль за вчиненням злочину відповідно до ч. 4 ст. 246 КПК вправі приймати виключно прокурор. Разом із тим, якщо під час проведення контролю за вчиненням злочину виникає необхідність тимчасового обмеження конституційних прав особи, відповідні негласні слідчі (розшукові) дії (у тому числі це стосується і окремих форм контролю за вчиненням злочину як оперативно-розшукового заходу згідно із Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність») мають здійснюватися, по-перше, в межах, які допускаються Конституцією України, а по-друге, лише на підставі рішення слідчого судді.

Слідчим необхідно враховувати, що у КПК передбачено декілька процесуальних дій, які мають певну схожість. Зокрема, статтями 263 та 268 КПК передбачено такі негласні слідчі (розшукові) дії як зняття інформації

з транспортних телекомунікаційних мереж та установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу відповідно, а ст. 159 та п. 7 ч. 1 ст. 162 КПК - такий захід забезпечення кримінального провадження як тимчасовий доступ до документів, які знаходяться в операторів та провайдерів телекомунікацій та містять інформацію про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалість, зміст (вихідні чи вхідні з'єднання, SMS, MMS тощо), маршрути передавання тощо.

Слід мати на увазі, що процесуальні дії, передбачені статтями 263 та 268 КПК, є негласними слідчими (розшуковими) діями, дозвіл на проведення яких надає слідчий суддя суду апеляційної інстанції, інформація щодо цих дій згідно із Законом України «Про державну таємницю» та пунктами 4.12.4. і 4.12.5 Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, затвердженого наказом Служби безпеки України від 12 серпня 2005 року № 440, містить відомості, що становлять державну таємницю. Водночас дії, передбачені ст. 159, п. 7 ч.1 ст. 162 КПК є заходами забезпечення кримінального провадження, дозвіл на вжиття яких надає слідчий суддя суду першої інстанції, при цьому відомості щодо таких дій не становлять державної таємниці.

Крім того, тимчасовий доступ надається до документів, які містять інформацію про зв’язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг (у тому числі отримання послуг, їх тривалість, зміст (вихідні чи вхідні з'єднання, SMS, MMS тощо), маршрути передавання тощо) і не дають можливості втрутитися у приватне спілкування (отримати доступ до змісту інформації, яка передасться). Статтями 159, 162 КПК передбачено отримання слідчим (прокурором) інформації про зв’язок (у тому числі про місцезнаходження радіоелектронного засобу), що відбувся в минулому (постфактум), на той час як визначена ст. 268 КПК негласна слідча (розшукова) дія - установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу - передбачає локалізацію (моніторинг) місцезнаходження радіоелектронного засобу в режимі реального часу (тобто інформацію про те, де перебуває відповідний засіб на момент спостереження за ним) [2, с. 26].

Ураховуючи специфіку формату зберігання інформації, що передбачена п. 7 ч. 1 ст. 162 КПК і знаходиться в операторів (провайдерів) телекомунікацій, надання доступу до відповідних документів (тобто надання можливості ознайомитися з ними та зробити з них копії), може здійснюватися як безпосередньо в оператора (провайдера), так і шляхом надану доступу до відповідних документів уповноваженому на зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж підрозділу правоохоронного органу через відповідні інформаційні системи відповідно до встановленого порядку з обов’язковим наданням копії ухвали слідчого судді відповідному оператору (провайдеру).

Отже, виявлення та документування злочинної діяльності осіб, що вчиняють злочини, пов’язані із знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу неможливе без проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Список використаних джерел:

1. Розкриття підрозділами карного розшуку легалізації автотранспортних засобів, здобутих злочинним шляхом [Текст] : метод. рек. / [Чернявський С.С., Брисковська О.М. та ін.]. - К. : Нац. акад. внутр. справ, 2012. - 45 с.

2. Розслідування злочинів, пов’язаних із знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу [Текст] : метод. рек. / [Чернявський С.С., Брисковська О.М., Вознюк А.А. та ін.]. - К. : Нац. акад. внутр. справ, 2013. - 88 с.

Особливості кримінального провадження щодо іноземців

Максимук А.С., студент 6-КМ курсу юридично-психологічного факультету ННІЗН НАВС
Климчук М.П., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу НАВС

Вивчення національного й міжнародного законодавства, літературних джерел і матеріалів практики органів досудового розслідування й суду показує, що при значній увазі до правового статусу іноземних громадян в нашій державі, участі їх у судочинстві, юридичній відповідальності за правопорушення, у теорії кримінального процесу проблеми реалізації процесуально-правових засад участі іноземних громадян на різних стадіях недостатньо досліджені. Це породжує недоліки та складнощі у розслідуванні й судовому вирішенні таких кримінальних проваджень, у тому числі й неналежне забезпечення прав іноземців.

На мою думку, актуальність дослідження даних особливостей має соціально-політичну значущість у посиленні боротьби з порушеннями українського законодавства з боку іноземних громадян, й зумовлюється, перш за все, потребами вдосконалення чинного кримінального процесуального закону з метою забезпечення реалізації засад і завдань кримінального провадження й приведення їх до європейських стандартів.

Слід зазначити, що правовий статус іноземних громадян є юридичною основою інтересів особи і встановлюється у нормах національного законодавства з урахуванням положень міжнародного права. Тому, право виступає, відповідно, засобом вираження соціальної свободи особи, її соціального положення.

Іноземці, що перебувають на території України, наділяються відповідними правами, свободами і обов'язками, знаходячись у певному правовому зв'язку з державою перебування. Визначені права, свободи і обов'язки є основою правового статусу і закріплені в Конституції та законах України. При цьому, у структурі правового статусу дипломатичних представників і представництв іноземних держав в Україні чільне місце посідають їх привілеї та імунітети, які є необхідною умовою незалежності іноземних дипломатів від держави їх перебування при здійсненні ними службових функцій.

Будуючи свої відносини з іноземцями в межах кримінального судочинства, держава керується одним із правових режимів перебування іноземців у даній державі. Іноземці, як учасники процесу, користуються такими самими процесуальними правами, що й громадяни України, тому правовий статус іноземних громадян у кримінальному процесі України визначається, перш за все, тим обсягом прав, обов'язків і законних інтересів, який містить в собі кримінальний процесуальний закон.

Встановлене ст. 21 Конституції України положення про рівність свідчить про те, що правовий статус іноземних громадян у кримінальному процесі України не відрізняється від правового статусу громадян України. Разом з тим, в законодавстві України встановлені винятки відносно іноземних громадян, що мають дипломатичний та інший імунітет від кримінальної юрисдикції України.

В межах кримінального провадження необхідне одержання згоди іноземного громадянина, що має імунітет, на проведення слідчої (розшукової) дії за його участю, важливе також роз'яснення наслідків такої згоди. У цьому випадку дана особа здобуває такий же правовий статус, як і іноземний

громадянин, що не має імунітету, тобто наділяється правами й обов'язками, передбаченими кримінальним процесуальним законом для цього учасника процесу, але з деякими винятками, визначеними в міжнародно-правових актах.

Таким чином, процесуальна форма участі іноземних громадян у кримінальному процесі України визначається, закріплюється та регулюється як нормами національного законодавства, так і міжнародного. Підставою для вирішення питання про участь іноземця в кримінальному судочинстві України є не належність його до громадянства тієї чи іншої країни, а наявність чи відсутність дипломатичного або іншого імунітету від кримінальної юрисдикції нашої держави. Велике значення при цьому має вид імунітету, який може мати відповідний іноземний громадянин. Відмова від імунітету представника іноземної держави є винятковим правом не лише акредитуючої держави, а й самого дипломатичного агента. Якщо іноземний громадянин не має імунітету від кримінальної юрисдикції України, то при здійсненні кримінального судочинства він має такий самий правовий статус, як і громадянин України.

Основні вимоги, що пред'являються до роботи перекладача у кримінальному процесі

Мархевка О.В., слідчий СУ ГУМВС у Львівській області

В умовах інтенсивних міграційних процесів в сучасній України, як наслідку світової глобалізації, зростає кількість правопорушень, вчинених за участю осіб, які не володіють мовою кримінального провадження.

Завдяки допомозі перекладача учасникам, які не володіють мовою кримінального провадження, реально гарантується їхнє право користуватися рідною мовою в кримінальному судочинстві. Зокрема, при дотриманні процесуальних гарантій, закладених у зміст засади мови, якою здійснюється кримінальне провадження, перекладач безкоштовно надає допомогу учасникам, які не володіють або недостатньо володіють державною мовою, у роз'ясненні їх процесуальних прав, допомагає давати показання, заявляти клопотання і подавати скарги, виступати в суді рідною або іншою мовою, якою вони володіють, здійснювати переклад судових рішень та інших процесуальних документів кримінального провадження.

Перекладач надає слідчому, суду можливість сприймати інформацію, яка виражена в незнайомій для нього системі знаків. Оскільки переклад показань однієї мови на іншу є перекодуванням інформації, то від того, наскільки добре перекладач володіє двома мовами, залежить повнота збереження і фіксації доказової інформації, що одержується в ході проведення слідчих (розшукових) дій за участю перекладача. Крім того, перекладач забезпечує письмовий переклад документів, які обов'язково вручаються підозрюваному (обвинуваченому) у кримінальному провадженні, тому рівень кваліфікації перекладача повинен бути достатньо високим.

Теорія і практика пред'являє юридичні та деонтологічні вимоги до роботи і поведінки перекладача. Сформулюємо їх нижче:

Конфіденційність. Перекладач повинен зберігати в таємниці і не розголошувати інформацію, яка стала йому відомою під час кримінального провадження. За необхідності, він зобов'язаний гарантувати це сторонам процесу Перекладач не повинен передавати особі, що здійснює допит, та іншим особам, інформацію про допитуваного, яка стала йому відома з інших джерел (поза допитом, - наприклад, про правдивість чи недостовірність показань

підозрюваного). Аналогічно, перекладач не повинен передавати допитуваному інформацію про допитуваного, що стала йому відома іншим чином.

Професіоналізм. Перекладач зобов'язаний знати межі своєї ролі (статусу) і не переступати їх, інформувати про них інших учасників процесу, не втручатися в розмову і не перебирати на себе чужі функції: допитуваного, не допускати особистих коментарів і думок при перекладі, не відволікатися (наприклад, на телефонні розмови), працювати тільки в рамках своєї компетенції, повідомляти допитуваному, якщо його компетенції не вистачає, готуватися до роботи належним чином. Перекладач може вимагати надання потрібної йому інформації у провадженні, вказувати на допущені ним самим помилки в рамках самоконтролю.

Точність і повнота перекладу. Перекладач намагається перевести висловлювання точно і повно, а по можливості також передати емоції та культурні відносини. Перекладач не повинен спотворювати і давати особистих оцінок перекладеним висловлюванням. Він має пояснювати співрозмовнику значення невербальних засобів комунікації, які були використані, якщо вони мають значення для змісту висловлювань, утримуючись від ролі експерта та від оцінок достовірності висловлювань сторін. Перекладач передає, в тому числі, неприємні для нього висловлювання - лайку, нецензурні та блюзнірські висловлювання та ін. Не обов'язково при цьому відтворювати фонетичні або емоційні відтінки мови. Перекладач намагається зберігати обраний учасником процесу стиль висловлювань: формальний, неформальний; у разі складнощів у розумінні просить повторити фразу. Він попереджає особу про відсутність еквівалентів перекладу його висловлювань з метою їх видозміни.

Нейтралітет. Перекладач має дбати тільки про якість перекладу, не звертаючи увагу на позиції сторін. Інакше сторони можуть заявити йому відвід. Перекладач не повинен віддавати переваги жодній зі сторін кримінального провадження. Він забезпечує їм вільне вираження, не виказуючи своєї думки ні прямо, ні опосередковано. Перекладач не обговорює з однією стороною іншу сторону, даючи їй принизливі або глузливі характеристики, не виражає жестами або мімікою свого несхвалення висловлювань однієї зі сторін. Він повинен повідомити іншу сторону, якщо він може опинитися під впливом висловлювань протилежного боку, які порушили б його нейтралітет (з сорому, страху та ін.). В цьому випадку призначається інший перекладач.

Відвід перекладача здійснюється у разі виникнення сумнівів у його неупередженості, наприклад, якщо він перебуває в дружніх або родинних зв'язках з допитуваним, є його представником, був або перебуває в службових чи інших близьких стосунках з ним або з пов'язаними з ним особами та організаціями.

Тактовна поведінка. Перекладач повинен поводитись тактовно по відношенню до інших учасників процесу для підтримки офіційної обстановки. Наприклад, не сміятись при допитуваному без пояснення причини.

Тактика дій сторони захисту на початку досудового розслідування

Марченко А.О., студент 4-К курсу юридично-психологічного факультету ННІЗН НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Клімчук М.П.*

Як відомо, КПК України, який набув чинності 20.11.2012 року, змінив

процес набуття статусу підозрюваного. Так, підозрюваним стає особа, якій у порядку, передбаченому ст. ст. 276-279 КПК України, повідомлено про підозру, або особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення (ст. 42 КПК України). Таким чином, на стадії досудового розслідування ми маємо справу лише з єдиним статусом ймовірно винної особи - підозрюваним.

Особливе місце у реалізації завдань кримінального провадження посідають показання підозрюваного, адже вони здатні виступати з однієї сторони джерелом доказів, з іншої - засобом захисту законних інтересів. Така їх правова природа пов'язана з умовами виникнення процесуальної фігури підозрюваного. Адже з набуттям особою статусу підозрюваного законодавець пов'язує обґрунтоване припущення, що саме ця особа вчинила кримінальне правопорушення і їй краще, ніж будь-кому, відомі всі обставини вчиненого діяння.

Специфіка процесуального статусу підозрюваного як суб'єкта процесуальної діяльності, який виконує самостійну процесуальну функцію захисту, визначає іншу властивість цих показань - засобу захисту. Підозрюваний за допомогою показань може заперечувати законність та обґрунтованість підозри, наводити докази, які виправдовують його чи пом'якшують відповідальність тощо. При цьому, відповідно до ч. 1 ст. 20 КПК України, підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений має право на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права, передбачені КПК.

Активна участь захисника вкрай необхідна саме на найбільш відповідальному етапі - застосуванні інституту затримання. В одному із проваджень захисник, який був присутнім при першому допиті неповнолітнього затриманого за підозрою у вчиненні крадіжки засумнівався в можливості проникнення в помешкання потерпілого способом, яким вказав підозрюваний, та відразу ж заявив клопотання про проведення слідчого експерименту. При провадженні цієї слідчої (розшукової) дії, участь у якій брав захисник, було встановлено, що проникнути підозрюваному з його комплекцією в будинок вказаним ним способом, було неможливо. Пізніше було встановлено, що підозрюваний обмовив себе, щоб приховати участь у крадіжці своєї малолітньої сестри.

Слід зазначити, що сам факт участі захисника при першому допиті підозрюваного - важлива складова захисту. Він не тільки допомагає зорієнтуватись самому підозрюваному, а й дисциплінує слідчого, змушує його більш критично відноситися до зібраних доказів.

З тактичної точки зору дуже важливо правильно спланувати та провести першу бесіду підозрюваного зі своїм захисником. Вона повинна бути конкретною, зосередженою на аргументах, які затриманий може навести в своє виправдання. Для запобігання порушення права на захист через незабезпечення підозрюваного перекладачем, в цей період необхідно з'ясувати, наскільки вільно він володіє мовою, якою здійснюється кримінальне провадження. Крім того, узгоджуються ті клопотання, які повинні бути заявлені невідкладно, роз'ясняється зміст норм закону, у відповідності до яких підзахисний притягується до кримінальної відповідальності, щодо пояснення по реалізації підозрюваним його процесуальних прав, тому що це не завжди чітко робиться

слідчим. Обов'язково перевіряється можливість наявності підстав, які виключають кримінальне провадження.

Крім того, слідчий повинен перевірити стан здоров'я підзахисного. Захисник повинен встановити відомості про хвороби, перенесені підзахисним, його психічний і фізичний стан, чи мали місце травми в минулому, стан зору та слуху. Захисникові обов'язково слід з'ясувати, чи не застосовувались до підзахисного незаконні засоби ведення слідства, наявність тілесних ушкоджень. Відповідно до цього слід заявити клопотання про надання підзахисному медичної допомоги, освідування у присутності захисника, проведення судово-медичної експертизи. Слід перевірити осудність підзахисного, визначити можливість утримання його у місцях попереднього ув'язнення і участі у слідчих (розшукових) діях.

Якщо підозрюваний заперечує вину, а докази її підтверджують, то захисник повинен вказати на помилковість зайнятої ним позиції, але він не вправі переконувати його визнати себе винним, нав'язувати йому свою думку, наполягати на позиції, відмінній від його позиції, радити йому змінити показання. У цьому випадку захисник не має права діяти за своїм внутрішнім переконанням, бо він фактично стане своєрідним обвинувачем і суддею для свого підзахисного, який вирішує питання про його винність. Процесуальна самостійність захисника не виключає необхідність узгодження з підзахисним лінії захисту в цілому і позиції в окремих процесуальних питаннях, зокрема при заявлені клопотань.

Загалом слід констатувати, що не дивлячись на значну кількість спірних моментів, на які звертається увага теоретиками та практиками у сфері кримінального судочинства, загалом у новому КПК зберігся основний напрям реформи кримінального судочинства - захист прав і свобод підозрюваних та обвинувачених осіб, забезпечення рівності і змагальності сторін обвинувачення та захисту.

Особливості передання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого під нагляд

Мельник В.М., студент 4-К курсу юридично-психологічного факультету ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Климчук М.П.*

Позитивом нового КПК Україні є розширення системи запобіжних заходів, не пов'язаних із триманням під вартою, та більш детальне врегулювання обрання цих заходів. КПК передбачає скасування інституту підписки про невиїзд та визначає наступні запобіжні заходи: 1) особисте зобов'язання; 2) особиста порука;3) застава;4) домашній арешт;5) тримання під вартою. Крім цих запобіжних заходів до неповнолітніх підозрюваних чи обвинувачених може застосовуватися передання їх під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі, - передання їх під нагляд адміністрації цієї установи.

Передання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого під нагляд батьків, опікунів, піклувальників або адміністрації дитячої установи полягає у взятті на себе будь-ким із зазначених осіб або представником адміністрації дитячої установи письмового зобов'язання забезпечити прибуття неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого до слідчого, прокурора,

слідчого судді, суду, а також його належну поведінку. Передання під нагляд батьків та інших осіб можливе лише за їхньої на це згоди та згоди неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого. Особа, яка взяла зобов'язання про нагляд, має право відмовитися від подальшого виконання цього зобов'язання, заздалегідь про це повідомивши.

Вирішуючи питання про обрання запобіжного заходу щодо неповнолітнього підозрюваного та обвинуваченого, слідчий повинен враховувати не тільки загальні положення закону, але й норми кримінального та кримінально-процесуального законодавства, які підлягають застосуванню в кожному конкретному випадку - ті, що регулюють умови відповідальності неповнолітніх і порядок здійснення кримінального провадження. Поряд з віковими особливостями досліджуватись повинні обставини, які стосуються особистості неповнолітнього, та обставини, які утворюють кримінологічну характеристику кримінальних правопорушень, вчинених ними.

Вважаємо, що при вирішенні питання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою щодо неповнолітніх підозрюваного, обвинуваченого судам необхідно у кожному разі обговорювати можливість передачі його під нагляд.Однак доводиться констатувати, що застосування цього запобіжного заходу залишається малоефективним.Така незатребуваність пов'язана з утрудненням в його практичній реалізації через складність і громіздкість процедури застосування, труднощі з роз'ясненнями прав та обов'язків батькам та іншим особам, що заслуговують довіри в передачі неповнолітнього під їх нагляд.

Незважаючи на це, виходячи з аналізу норм, що регламентують порядок застосування спеціального запобіжного заходу - нагляд батьків, опікунів, піклувальників, адміністрації дитячої установи, слід зазначити, що він є найбільш ефективним запобіжним заходом для неповнолітніх підозрюваних, обвинувачених.Ця обставина обумовлена положеннями п. 18.2 Мінімальних стандартних правил ООН, що стосуються правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила»), прийняті резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 29.11.1985 р. «Жоден неповнолітній не може бути вилучений з-під нагляду батьків частково або повністю, якщо це не виправдовують обставини провадження. Розлучення дітей з батьками є крайнім заходом. До нього можна вдаватися лише в тих випадках, коли факти справи виправдовують цей серйозний крок (наприклад, жорстоке поводження з дітьми)».Таким чином, щодо неповнолітніх, що перебувають на вихованні в сім'ї, держава чинить гуманно, намагаючись не розлучати дитину з батьками.

При передачі неповнолітнього під нагляд батьків, опікунів, піклувальників, адміністрації дитячої установи, органи досудового розслідування і суд повинні переконатися в тому, що особи, яким неповнолітній передається під нагляд, мають позитивний вплив на неповнолітнього, правильно оцінюють вчинене ним, користуються авторитетом і повагою у неповнолітнього, можуть позитивно вплинути на підлітка, можуть забезпечити належну поведінку та повсякденний контроль за неповнолітнім.

За своїм значенням нагляд батьків, опікунів, піклувальників, адміністрації дитячої установи має не тільки окреме, а й загальне попередження (обговорення кримінально протиправної поведінки безпосередньо з самим підозрюваним у дитячій спеціалізованій установі) - усе це несе в собі значний профілактичний потенціал, який може позитивно вплинути на поведінку неповнолітнього. Передача неповнолітнього під нагляд означає не тільки

встановлення за ним нагляду, а й проведення виховної та роз'яснювальної роботи з ним, переконання підлітка в необхідності законослухняної поведінки, усілякого сприяння органам досудового розслідування у встановленні обставин кримінального провадження.

На підставі викладеного, слід вважати, що найбільш ефективним запобіжним заходом може бути застосований до неповнолітнього нагляд батьків, опікунів, піклувальників, адміністрації дитячої установи, так як ні особисте зобов'язання, ні особиста порука, ні домашній арешт, ні застава не володіє таким стримуючим і виховним впливом на неповнолітнього.

Розслідування серійних сексуальних вбивств

Мельничук К.Г., слухач Рівненського відділення ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Омельченко О.Є.*

Як свідчить офіційна статистика, в цілому кількість вбивств, а також інших насильницьких посягань на життя і здоров'я людини, поступово зменшується. Але слід враховувати, що кількість зареєстрованих в країні вбивств та замахів на вбивство не відображає реальної кількості цих злочинів (через мінімальну латентність та вади відомчої статистики). Частка ж вбивств із сексуальних мотивів поступово збільшується не лише серед умисних вбивств (частка яких у структурі злочинності поступово зменшується), але й по відношенню до всієї злочинності. Поступово зростає кількість злочинів даного виду, що вчиняються особами з вадами психіки, рецидивістами, групою осіб та неповнолітніми. Способи вчинення цих злочинів стають все більш жорстокими та небезпечними.

Особливістю даного виду злочинів є те, що насильство, застосоване при їх вчиненні, може мати як інструментальний характер, так і застосовуватися безпосередньо задля отримання винним сексуального задоволення. Мотивація вбивств, що вчиняються на сексуальному ґрунті є дуже глибокою та складною (що обумовлюється, перш за все, тим, що агресивний та сексуальний вид поведінки закладені у людини біологічно) й переважно пов'язана з мотивами ствердження та самоствердження. Нерідко вбивства, що вчиняються на сексуальному ґрунті, мають серійний характер, а кількість жертв таких злочинів часто перевищує кількість жертв злочинної діяльності організованих злочинних угруповань, що значно підвищує рівень соціальної напруженості та віктимізації населення нашої країни.

У свою чергу складний, нерідко обтяжений сексуальною мотивацією механізм вчинення такого насильницького злочину, як умисне вбивство, поєднане із згвалтуванням або насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом, обумовлює труднощі при кваліфікації зазначених діянь, що нерідко призводить до помилок у правозастосовній практиці при юридичній оцінці діяння. Це негативно впливає на призначення справедливого, індивідуалізованого, з урахуванням особливостей кримінологічної характеристики особистості винного, покарання.

Реальна і ефективна профілактика серійних сексуальних убивств неможлива без їх аналізу, виявлення загальних закономірностей і їх пояснення, з'ясування причин і умов, що сприяють вчиненню подібного роду вбивств, визначення загальних якостей і властивостей, притаманних серійним сексуальним вбивцям, їх соціально-демографічної, функціонально-рольової характеристики і т.д. Вимагають свого аналізу і різні об'єктивні і суб'єктивні чинники, що впливають на поширеність і частоту цих вбивств.

Характеристика повинна відображати всі особливості інтелектуальної, емоційно-вольової, сексуальної сфери серійного сексуального вбивці, його характер, інтереси, сферу спілкування, потреби, спрямованість особистості. Будуватися вона повинна на результатах дослідження криміналістами, психологами, психіатрами конкретних кримінальних проваджень та відповідних наукових пошуків. По суті справи повинна бути складена певна модель, схема основних механізмів, характерних для дій абстрактного маніяка, яка б містила в собі суттєві риси, властиві всім або більшості серійних сексуальних убивць. Мета такого наукового аналізу - використання його результатів у профілактиці та під час розслідування серійних сексуальних убивств. Відмінність кримінально-процесуального аналізу серійних вбивств, скоєних на сексуальному ґрунті, від аналізу будь-яких інших злочинних діянь у тому, що центр уваги тут переноситься на такий елемент, як особистість злочинця, внутрішній зміст якого є як поясненням всієї картини злочину в цілому, так і ключем до розкриття злочинів.

Ростовськими психіатрами, які брали участь в роботі по виявленню та викриттю серійних сексуальних убивць, введений науковий термін «феномен «Чикатило». «Феномен «Чикатило» розглядається як сукупність психолого-психіатричних особливостей індивіда, який вчинив серію сексуальних убивств, або має схильність до здійснення такої діяльності. Клінічний аспект даного феномена веде до розуміння дій серійного вбивці, а значить, і наближає до правильного пошуку методик розкриття подібних злочинів. Тому знання його необхідно не тільки фахівцеві в області психіатрії або психології, який надає допомогу в розслідуванні кримінальних проваджень, а й кримінології та криміналістам.

Вчиненню серійних сексуальних вбивств багато в чому сприяють деградація моральних підвалин, орієнтація на насильство при вирішенні особистих проблем, статева розбещеність, прогресуюча неорганізованість молодіжного дозвілля, збільшення бездоглядності неповнолітніх і т.п. Такі процеси останніх років, як лібералізація сексуальної сфери, над чим «плідно» попрацювали всі засоби масової інформації, фактична легалізація та створення комерційної індустрії сутенерства та проституції аж ніяк не надали пом'якшувального впливу на криміногенні чинники.

Багато в чому це позначилося на зростанні числа серійних вбивств і, зокрема, серійних сексуальних вбивств, поєднаних із згвалтуваннями жінок і дітей, як дівчаток, так і хлопчиків, вбивством та іншими насильницькими посяганнями сексуального характеру. Це явище не має географічних і часових меж, воно не обумовлено ні суспільно-політичним ладом, ні рівнем економічного розвитку: немає такої країни, де б не були виявлені серійні вбивці. Зазначена категорія вбивств відрізняється високим ступенем суспільної небезпеки, викликає обурення населення, породжує панічні чутки та імпульсивні форми протесту. У місцях, де вони відбуваються, складається напружена обстановка, що негативно впливає на суспільне життя і навіть на діяльність установ і організацій.

Таким чином, для того щоб дати більш повну і достовірну характеристику серійних сексуальних вбивств та осіб, які їх здійснюють, слід, враховуючи особливості цього феномена, відкоригувати традиційну характеристику використанням останніх досягнень психіатрії, особливо кримінальної психіатрії, психології, патопсихології, сексології, сексопатології і т.д. Тільки в цьому випадку характеристика буде найбільш точною і ефективною в плані розслідування та профілактики серійних сексуальних вбивств.

Значення криміналістичних знань у суспільному житті людини

Микитин І.М., слухач 3-К курсу ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, професор *Весельський В.К.*

Криміналістика є системою багатогранних знань, які використовуються у різних сферах суспільного життя. Враховуючи бурхливий розвиток суспільства криміналістична наука набуває більшого значення не лише під час розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, а й у цивільних провадженнях, адміністративних правопорушеннях та інших сферах, що не стосуються судочинства.

Необхідно підкреслити, що криміналістика, особливо на початкових етапах свого розвитку, формувалася переважно за рахунок пристосування досягнень природничих та технічних наук до потреб кримінального судочинства, тобто шляхом міжгалузевого синтезу. Разом з тим розвиток криміналістики переконливо свідчить про те, що її досягнення досить активно використовуються у інших галузях науки та практики. Коло застосування можливостей криміналістики досить широке. Це і відносно близькі криміналістиці сфери кримінального, адміністративного та цивільно-правового судочинства, управління правоохоронними органами, митна справа, і досить віддалені - історія, літературознавство, мистецтвознавство та інші. Доречно буде сказати, що вже на перших етапах свого розвитку криміналістика досить помітно впливала на розвиток природничих наук та напрямів діяльності [1, с. 15].

Криміналістичні знання сьогодні застосовують і в таких сферах як страхування майна, коли мова йде про з'ясування події що сталася, тобто чи є подія інсценованою, чи насправді стався страховий випадок і страхова компанія повинна виплатити кошти.

Також актуальності набуває застосування так званого «Поліграфа» або «Детектора брехні» під час підбору персоналу великими фірмами та компаніями, незалежно від кола інтересів. Інструментальна діагностика достовірності вербальної інформації уособлює собою знання різних наук кібернетики, інформатики та комп'ютерного програмування, медицини, психіатрії, психології, психофізіології тощо. Вони дали змогу виділити психодіагностику вербальної інформації людини в окремий напрям спеціальних знань.

Проведення ДНК-аналізу на встановлення батьківства чи родинних зв'язків проводиться не лише в рамках кримінального або цивільного провадження, а й у вирішенні побутових проблем. Метод ДНК-аналізу дозволяє з високим ступенем імовірності ідентифікувати будь-кого за слідами біологічного походження - чи то є розшукуваний злочинець, чи безвісти зникла людина, або коли потрібно поставити крапку над «і» в питанні того ж спірного батьківства чи розв'язати інші проблеми, що потребують судового розгляду. Перевага методу в тому, що для виокремлення ДНК достатньо дещиці початкового матеріалу (кров, сперма, слина, волосся, кісткові тканини тощо), що містить хоч кілька цілих клітин [2].

Також не можна залишити без увагу й те, що бурхливий розвиток автоматизації, інформатизації та комп'ютеризації у всіх сферах суспільного життя, стрімкий розвиток інформаційних технологій, розширення виробництва технічних засобів і застосування комп'ютерної техніки, породили новий вид суспільно-небезпечних діянь. Сутність відповідних злочинних діянь полягає в

тому, що комп'ютерна інформація неправомірно використовується або вона сама стає об'єктом посягання. Сьогодні важко уявити сферу суспільного життя, у якій не використовувалися б сучасні інформаційні технології. Тому зрозуміло, що високими технологіями почав цікавитися злочинний світ. Професійна майстерність деяких його представників, особливо в економічній та фінансовій сфері викликає здивування. Повідомлення зарубіжних науковців свідчать, що збитки від комп'ютерних злочинів посідають третє місце після торгівлі наркотиками та зброєю, а їх кількість має тенденцію до збільшення, що турбує все цивілізоване суспільство. Зрозуміло, що Україна, входячи в міжнародний інформаційних простір, не може залишатися осторонь проблем сучасного інформаційного суспільства.

На сьогодні над вирішенням криміналістичних проблем працюють могутні науково-практичні центри (інститути), колективи відповідних кафедр юридичних вузів і досить широкої мережі територіальних експертно- криміналістичних підрозділів органів внутрішніх справ, установ судової експертизи Міністерства юстиції, Міністерства охорони здоров'я й інших відомств. У їх структурі працюють представники практично всіх галузей науки. Багаторазово зросли за обсягом й ускладнилися власне кажучи виконувані ними наукові і практичні завдання.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика : Підручник / В.В. Пясковський, Ю.М. Чорноус, А.В. Іщенко, О.О. Алєксєєв та ін. - К. : «Центр учбової літературну , 2015. - 704 с.
2. Експерти - за нові стандарти якості - Іменем закону - Електронний ресурс - Режим доступу : www.imzak.org.ua/article/id/1222

Судово-психологічна експертиза вчинення вбивства неповнолітніми

Миргородська Н.А., курсант психологічного факультету ІКВС *Науковий керівник:* кандидат психологічних наук *Левенець А.Є.*

Неповнолітні завжди визнавалися злочинцями особливого роду і становлять одну з найбільш кримінально уражених верств населення. За умов плюралізму поглядів, відсутності чітких моральних орієнтирів соціальна занедбаність неповнолітніх сприяє виникненню та поширенню в їх середовищі негативних соціальних явищ. За сучасних умов розвитку суспільства визнається, що для неповнолітніх злочинців недостатнім є застосування лише медико- педагогічних заходів. У певних випадках держава змушена притягувати їх до кримінальної відповідальності.

Згідно чинного законодавства кримінальній відповідальності та покаранню підлягають особи, яким до скоєння злочину виповнилось 16 років (ст. 22 КК України). Лише за деякі злочини, спеціально вказані в законі, кримінальна відповідальність може наступати з 14 років.

Велике значення має суб'єктивна сторона скоєння вбивства. Юридичному аналізу піддається особа неповнолітнього обвинуваченого і мотиви його протиправної поведінки. Проведення судової психологічної експертизи неповнолітнього обвинуваченого полегшує вирішення цих питань.

Підставами для призначення судово-психологічної експертизи психічно здорових неповнолітніх служать дві групи факторів: а) дані, що належать до особистості обвинувачуваного й умов його виховання та вказують на можливість відставання неповнолітнього в психічному розвитку; б) відомості про характер вчиненого вбивства.

Судово-психологічна експертиза призначається для встановлення реальних можливостей суб'єкта: а) розуміти характер і вимоги ситуації, залежно від

своїх індивідуально-психологічних властивостей і психічного стану; б) передбачати настання наслідків діяння залежно від здатності до встановлення причинно-наслідкових зв'язків, загального інтелектуального розвитку та ін.; в) керувати своїми діями. Вказуються фактори, що знижують спроможність неповнолітнього до вибірковості поведінки.

Судово-психологічна експертиза повинна враховувати нормативні дані психіатрії підліткового віку, особливості психологічної патології, зумовленої фізіологічними, соціально-педагогічними, юридичними особливостями підлітково-юнацького віку.

Пубертатний період або криз - найбільш значний і відповідальний період онтогенезу. Під час цього короткотермінового (всього за 6 років) етапу розвитку людського організму проходять бурхливі процеси статевого та психічного визрівання з відповідною психологічною та ендокринною перебудовою. В розвитку дитини ця критична фаза (перша наступає у віці 3-4 роки, друга - 7-8 років) є найбільш тяжкою і складною. Весь цей період характеризується окремими, властивими лише йому закономірностями клініки, патогенезу клінічних розладів, в основі яких є дуже інтенсивне, але нерівномірне дозрівання різних органів і систем, що зумовлює підвищену реактивність і вразливість нервово-психічної організації.

Особливе правове становище неповнолітніх у законодавчому порядку закріплене в ст. 22 ККУ, ст. 84 КПКУ та інших кодексах. Підлітки 14-16 років притягаються до кримінальної відповідальності лише за тяжкі злочини. Особам такого віку хоч і можуть інкримінуватися всі статті ККУ, але при невеликій суспільній небезпечності кримінальних вчинків щодо них застосовуються заходи не пенітенціарного, а примусово-виховного характеру в спеціальних виправно-трудових установах. Вказане правове становище неповнолітніх пов'язане переважно з наявністю в них природної вікової психічної та соціальної незрілості, яка визначає недостатність правових знань і вміння ними користуватися, незрілість вольових функцій і несформованість критичних здатностей.

Основи формування та удосконалення інституту спеціальних знань при розслідуванні фальшивомонетництва

Мировська А.В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри криміналістики та судової медицини НАВС

Особливе місце в системі засобів і прийомів боротьби з фальшивомонетництвом належить спеціальним знанням. Вивчення практики використання спеціальних знань при розслідуванні фальшивомонетництва свідчить про їх велике значення в процесі одержання доказів у кримінальному провадженні, і все більш широке їх застосування працівниками слідчих підрозділів.

Враховуючи зміни, що відбуваються в кримінально-процесуальному законодавстві, відомчій нормативно-правовій базі, практиці використання спеціальних знань при розслідуванні фальшивомонетництва та злочинів взагалі, а також все більш розповсюдженими точками зору вчених щодо формування судової експертології як самостійної галузі наукових знань, виникає необхідність наукового аналізу сучасних проблем та перспектив використання спеціальних знань при розслідуванні фальшивомонетництва.

Зазначені обставини дозволяють віднести проблему використання спеціальних знань під час розслідування злочинів до числа найбільш актуальних.

Зміст спеціальних знань у розслідуванні фальшивомонетництва складається з чотирьох складових підрозділів: сутності спеціальних знань, які використовуються при розслідуванні фальшивомонетництва, початку залучення фахових знань у процес розслідування, формуванні інституту спеціальних знань у розслідуванні злочинів та удосконаленні цього інституту у період подальшого розвитку криміналістичної науки.

В процесуально-правовому змісті спеціальними техніко-криміналістичними знаннями є сукупність природньо-технічних наукових знань, а система взаємопов'язаних юридичних і природньо-технічних наукових знань становить криміналістичні знання в широкому розумінні. Таким чином, до спеціальних, відносяться криміналістичні знання, які стосуються виявлення, фіксації, вилучення та дослідження доказів, а також знання, що відносяться до предмету відповідних видів криміналістичних експертиз: почеркознавчих, авторознавчих, технічної експертизи документів, фототехнічної, портретної, трасологічної тощо, більшість з яких призначається для отримання доказів в рамках розслідування кримінальних проваджень за фактами фальшивомонетництва.

Важливою рисою спеціальних знань в кримінально-процесуальному значенні є мета їх використання. Вони застосовуються, в установленому законом порядку, для доказування злочинів, пов'язаних з виготовленням, зберіганням, придбанням, перевезенням, пересиланням, ввезенням в Україну з метою збуту або збутом підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї - тобто фальшивомонетництвом, а також для непроцесуального застосування під час проведення оперативно-розшукових заходів з метою попередження, документування та розкриття фальшивомонетництва. Крім того, метою застосування спеціальних знань також є сприяння слідчим органам у процесі збирання інформації, яка має доказове значення для розслідування або попередження злочину.

Виходячи з проведеного аналізу сутності застосованих при розслідуванні фальшивомонетництва спеціальних знань, пропонується їх визначення: спеціальні знання - це неодноразово апробовані наукові знання, практичні вміння та навички, які сформувалися під час отримання загальної та професійної освіти, досвіду роботи за спеціальністю і які можна використати відповідно до процедурних правил кримінально-процесуального закону для вирішення його завдань.

Необхідність застосування спеціальних фахових знань при розслідуванні злочинів існувала протягом усього періоду функціонування держави, але сутність цих знань не завжди була однозначною. Уявлення про використання фахових знань при розслідуванні злочинів видозмінювалися протягом всієї історії розвитку боротьби зі злочинами, у тому числі і з фальшивомонетництвом.

Аналіз нормативної бази, наукових джерел, а також статистичних показників практичної діяльності слідчих та експертних підрозділів дає змогу виділити у межах нашого дослідження основні напрямки підвищення ефективності використання спеціальних знань, до них слід віднести: законодавче забезпечення використання спеціальних знань, відповідно до потреб практики розслідування злочинів; науково-методичне забезпечення використання спеціальних знань слідчих та експертних підрозділів; забезпечення експертних підрозділів фахівцями високої кваліфікації і в

достатній кількості; підвищення рівня техніко-криміналістичної підготовки й оснащення слідчих і співробітників експертно-криміналістичних підрозділів; створення слідчо-оперативних груп, до складу яких входить спеціаліст, який бере участь у подальшій роботі з розслідування конкретного злочину; поінформованість слідчих щодо можливостей традиційних і нових видів досліджень; організацію чіткої взаємодії між спеціалістами-криміналістами і слідчим при проведенні слідчих (розшукових) дій.

Огляд місця події в ході розслідування масових заворушень

Олійник Ю.Я., кандидат юридичних наук, начальник курсу факультету підготовки працівників ОВС ННІЗН НАВС

Розслідування масових заворушень завжди характеризуються високим ступенем складності. Це зумовлено, з одного боку, різноплановістю і численністю вчинених злочинів, багатопредметністю самої обстановки на місці події та слідової картини, з іншого боку - активною зміною як обстановки вчинення масових заворушень, так і слідової картини місця події в результаті дій органів державної влади з проведення рятувальних, аварійно-відбудовних робіт із залученням значних людських ресурсів, відповідних фахівців і технічних засобів. Протидія правоохоронних органів масовим заворушенням також викликає зміни в навколишньому середовищі у вигляді слідів, що переплітаються зі слідами кримінальних правопорушень, вчинених натовпом. Безпосередньо в ході триваючих масових заворушень активна процесуальна діяльність правоохоронних органів ускладнена. У повному обсязі вона стає можливою лише після стихійного припинення чи, як правило, насильницького придушення масових заворушень і відновлення більш-менш нормального функціонування органів державної влади на локальному рівні та життєдіяльності населення. Одним з основних і першочергових процесуальних засобів отримання інформації про кримінальне правопорушення є безумовно огляд місця події - вид огляду, процесуальний порядок проведення якого регламентований ст. 237 КПК [1].

Місцем події у кримінальних провадженнях про масові заворушення може бути: ділянка місцевості, що належить як до державної, комунальної, так і приватної власності (вулиця, площа, двір, берег водойми); приміщення (будь-якої форми власності: багатоповерховий, багатоквартирний будинок, індивідуальна будівля, підсобна будівля, окремі приміщення в них), де: було вчинено кримінальне правопорушення; настали шкідливі наслідки від його вчинення; є інші сліди розслідуваної події злочину.

Завдання слідчого під огляду місця події полягають у такому: 1) визначити обстановку, обставини масового заворушення; 2) знайти, зафіксувати і вилучити сліди та речі, що можуть мати значення у провадженні, у тому числі в якості речових доказів; 3) отримати відомості, необхідні для висунення типових слідчих версій; 4) виявити вихідні дані для наступного проведення інших слідчих (розшукових) дій; 5) встановити джерела можливого одержання інших фактичних даних, що вказують на наявність (відсутність) у розслідуваній події ознак кримінального правопорушення, передбаченого ст. 294 КК.

Загальними принципами проведення огляду місця події є такі:

1. Нормативні: об’єктивність: всебічність; повнота: своєчасність.

2. Організаційні: єдине керівництво оглядом; плановість і послідовність): цілеспрямованість; правильне поводження з предметами, що знаходяться на місці події масового заворушення; використання: науково-технічних засобів, допомоги спеціалістів, інформації отриманої в ході ОРД.

Огляд місця події масового заворушення здійснюється частиною сил, які угруповуються у відповідну кількість СОГ. До складу кожної СОГ повинен входити слідчий, який є керівником СОГ, працівник криміналістичного підрозділу, який виконує функції спеціаліста, співробітник ОВС (працівник оперативних підрозділів, дільничний інспектор), що обслуговує територію, яка є місцем огляду (цілком зрозуміло, що за масштабних масових заворушень укомплектувати кожну СОГ таким працівником не виявляється можливим) та працівники інших підрозділів, виходячи із обстановки місця події та наявності відповідної кількості спеціалістів (судові медики, кіно-, фото документалісти, працівники пожежної, вибухотехнічної. кінологічної та інших служб).

В теорії криміналістики виділяються такі етапи огляду місця події:
1) підготовчий; 2) робочий; 3) заключний. Так, підготовчий етап огляду місця події включає вирішення наступних завдань: отримання максимальної кількості інформації про оперативну обстановку на місці події, про яке надійшла інформація, визначення найбільш оптимальних і безпечних маршрутів проходження до місця події і назад з урахуванням динамічної оперативної обстановки. Коли масові заворушення вчиняються на великих територіях, доцільно використовувати фото- чи відеозйомку. Це дасть можливість отримати загальне уявлення про наслідки масових заворушень, визначити місця подій, що вже можна оглядати та черговість їх оглядів, попередньо ознайомити всіх учасників СОГ із місцем огляду, визначитися із кількістю слідчих, відповідні спеціалістів, інших учасників, необхідних дія проведення огляду.

Слід зазначити, що на підготовчому етапі до виїзду на місце події основним завданням слідчого є інформаційно-тактичне і матеріально-технічне забезпечення проведення цієї слідчої дії. Перш за все, слідчий повинен одержати найбільш повну інформацію про подію і умови, в яких необхідно буде працювати; встановити, які дії були прийняті щодо охорони місця події, які були внесені зміни. Варто підкреслити, що слідчому огляду підлягають об'єкти, які можуть нести загрозу життю та здоров'ю як учасникам слідчої дії, так і населенню. Тому перед виїздом на місце події слідчий повинен повідомити місцеві органи влади щодо необхідності проведення заходів захисту населення [2, с. 187].

Вжиття заходів до забезпечення охорони місця події до прибуття СОГ: недопущення на місце події сторонніх осіб, за необхідності мають бути викликані пожежна служба для тушіння підпалених об'єктів, служби медичної допомоги для надання допомоги потерпілим особам.

Вжиття заходів до забезпечення СОГ необхідними: транспортними засобами, а за необхідності й бойовою технікою й паливно-мастильними матеріалами, засобами зв'язку членів СОГ зі штабом; криміналістичних й інших технічних засобів, що можуть знадобитися при огляді місця події, про яке надійшла первинна інформація.

При проведені огляду слідчий може відразу поетапно складати протокол огляду та додатки до нього, або робити чорнові нотатки, що подовжує термін складання протоколу, але уможливлює більш логічно, цілеспрямовано, систематизовано викласти інформацію у протоколі. Такий спосіб викладення інформації не суперечить закону. Складання протоколу без чорнових записів

прискорить процес його написання, дозволяє бачити послідовність дій членів слідчо-оперативної групи, хоча може іноді ускладнити змісту документа через те, що належні до однієї обставини сліди можуть бути описані на різних сторінках протоколу. Протокол повинен складатися безпосередньо на місці події.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2013. - № 9 - 10. - Ст. 88.
2. Книженко С.О. Особливості огляду місця події при розслідуванні незаконного видобування корисних копалин / С.О. Книженко // Форум права. - 2010. - № 3. - С. 186-190 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-3/10kcovkk.pdf.

Зберігання документів та вирішення питання про них

Павлюк В.В., ад'юнкт кафедри кримінального процесу НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Тимошенко Ю.П.*

Визначення «документа як джерела доказів у кримінальному процесі» було надане в Модельному кримінально-процесуальному кодексі країн-учасниць Співдружності Незалежних Держав [1]. Зокрема, у ст. 157 Кодексу вказується, що під документом необхідно розуміти будь-який запис на паперовому, електронному або іншому носієві, виконаний у словесній, цифровій, графічній чи іншій знаковій формі, призначений для зберігання, перетворення, передачі, посвідчення відомостей, що можуть мати значення для кримінальної справи.

У частині 1 статті 99 чинного КПК України зазначено, що документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як докази факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження.

Відповідно до ст. 100 КПК речовий доказ, який був наданий стороні кримінального провадження або нею вилучений, повинен бути якнайшвидше повернутий володільцю, крім випадків, передбачених КПК.

Речовий доказ або документ, наданий добровільно або на підставі судового рішення, зберігається у сторони кримінального провадження, якій він наданий. Сторона кримінального провадження, якій наданий речовий доказ або документ, зобов'язана зберігати їх у стані, придатному для використання у кримінальному провадженні. Речові докази, які отримані або вилучені слідчим, прокурором, оглядаються, фотографуються та докладно описуються в протоколі огляду. Зберігання речових доказів стороною обвинувачення здійснюється в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Документ повинен зберігатися протягом усього часу кримінального провадження. За клопотанням володільця документа, слідчий, прокурор, суд можуть видати копії цього документа, а при необхідності - його оригінал, долучивши замість них до кримінального провадження завірені копії.

Мін'юст у листі від 08.01.2014 р. № 11612-0-4-13/11 проінформував, що під час проведення огляду приміщення дозволяється вилучення лише речей і документів, які мають значення для кримінального провадження, та речей, вилучених з обігу. Усі вилучені речі та документи підлягають негайному огляду й опечатуванню із завіренням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду. У разі якщо огляд речей і документів на місці здійснити неможливо або їх огляд пов'язаний з ускладненнями, вони тимчасово опечатуються та зберігаються в такому вигляді доти, доки не буде здійснено їх остаточні огляд і опечатування [2].

На вимогу володільця особою, яка пред'являє ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів, має бути залишено копію вилучених документів. Копії вилучених документів виготовляються з використанням копіювальної техніки, електронних засобів володільця (за його згодою) або особи, яка пред'являє ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів.

Питання про долю речових доказів і документів, які були надані суду, вирішується судом при ухваленні судового рішення, яким закінчується кримінальне провадження. Такі докази і документи повинні зберігатися до набрання рішенням законної сили.

При цьому, документи, що є речовими доказами, залишаються у матеріалах кримінального провадження протягом усього часу їх зберігання.

У випадку втрати чи знищення стороною кримінального провадження наданого їй речового доказу, вона зобов'язана повернути володільцю таку саму річ або відшкодувати її вартість. У випадку втрати чи знищення стороною кримінального провадження наданого їй документа, вона зобовйязана відшкодувати володільцю витрати, пов'язані з втратою документа та виготовленням його дубліката.

Впродовж багатьох років під час дії КПК України 1960 року питання повернення вилучених слідчим речей до вирішення кримінальної справи судом було «непростим», оскільки таке вилучене майно зберігалося як речові докази, а за час слідства та судового провадження могло пройти кілька років.

Сьогодні, у зв'язку з набранням чинності КПК України, правовий механізм повернення вилученого слідчим майна і захисту прав особи у випадку нездійснення цих дій слід оцінити як ефективний.

Список використаних джерел:

1. Модельний кримінально-процесуальний кодексу країн-учасників Співдружності Незалежних Держав. Прийнятий 17 лютого 1996 р. на сьомому пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї.

2. Лист Міністерства юстиції України «Щодо надання розШяснень положень кримінального процесуального законодавства стосовно порядку проведення обшуку та огляду» від 08.01.2014 р. № 11612-0-4-13/11.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-прак. коментар : у 2 т. / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський та ін. ; за заг. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. - Х. : Право, 2012. - Т. 1. - 768 с.

Особливості проведення обшуку при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з фіктивним підприємництвом

Патик А.А., кандидат юридичних наук, науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННШФПСКМ НАВС

Відповідно до ст. 234 КПК України обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [1, с. 132].

Об'єктами обшук можуть виступати: місце проживання і роботи підозрюваних осіб; місцезнаходження фіктивного підприємства; офісні, складські, виробничі та інші приміщення фіктивного підприємства; місцезнаходження нотаріусів, органів державної реєстрації, дозвільної системи, територіальних органах державної податкової служби, державних цільових фондів, банківських установах, у підприємств-контрагентів.

Обов'язковою умовою проведення цієї слідчої (розшукової) дії є раптовість, яка позбавляє злочинців можливості приховати від розслідування матеріальні

об’єкти, які мають доказове значення, тим самим створює умови для одержання необхідної для розкриття і розслідування злочинів інформації.

При проведенні обшуку перерахованих вище об’єктів (з першого по третій) здійснюється вилучення документів, які містять сліди вчинення фіктивного підприємництва, зокрема таких:

1) документи, що визначають організаційно-правову форму та статус суб’єкта підприємницької діяльності (це: статут, установчий договір, свідоцтво про державну реєстрацію суб’єкта підприємницької діяльності, документи, що посвідчують право власності або користування приміщеннями, визначеними у якості юридичної адреси, довідки про включення до ЄДРПОУ тощо);

2) документи, що відображають здійснення фінансово-господарської діяльності (наприклад, договори будь-яких видів, акти виконаних робіт, накладні, рахунки тощо);

3) документи, що посвідчують права фіктивного підприємства на рухоме чи нерухоме майно, матеріальні та нематеріальні цінності;

4) банківські документи, що відображають різні розрахункові операції (наприклад, повідомлення про відкриття рахунку, чекові книжки, платіжні вимоги, виписки з банківських рахунків, картки зі зразками підписів і печатки тощо);

5) документи бухгалтерського та податкового обліку, фінансової та статистичної звітності;

6) документи приватного характеру (чернетки працівників та службових осіб підприємства, записники, щоденники, зошити, перекидні календарі тощо);

7) електронні документи.

При проведенні обшуку за місцезнаходженням нотаріуса, який посвідчував документи про створення або придбання підприємства, вилученню підлягають такі документи: 1) примірники установчого договору, протоколу загальних зборів засновників, документи про перехід права власності на корпоративні права, копії заяв про вихід учасників з товариства; 2) копії документів, що посвідчують повноваження учасників нотаріальної дії; 3) документи про оплату нотаріальних послуг тощо [2, с. 134].

При проведенні обшуку за місцезнаходженням органів державної реєстрації, податкової служби і цільових фондів вилученню підлягають юридичні справи, звітні документи та акти документальних перевірок фіктивного підприємства.

Обшукуючи штемпельно-граверні майстерні та приміщення органів дозвільної системи вилученню підлягають документи, пов’язані з отриманням відповідного дозволу та виготовленням печатки фіктивного підприємства. Наприклад, заява, ескіз печатки, копія свідоцтва про реєстрацію.

Проводячи обшук банківської установи, де було відкрито рахунок фіктивного підприємства вилученню підлягають такі документи: 1) юридична справа клієнта; 2) договір на розрахунково-касове обслуговування та інші угоди; 3) картка зі зразками відбитку печатки і підписів осіб, що мають право першого і другого підписів; 4) виписки про рух грошових коштів по рахунку підприємства; 5) платіжні доручення на розпорядження грошовими коштами; 6) чеки на отримання готівки тощо.

При проведенні обшуку приміщень підприємств-контрагентів вилученню підлягають будь-які документи, що свідчать про наявність взаємовідносин з фіктивним підприємством. Зокрема, це: копії його установчих і реєстраційних документів, комерційні пропозиції, договори, акти, векселі, чеки, ордери, довіреності, накладні, рахунки, квитанції, розписки, незаповнені бланки документів фіктивного підприємства, документи власної «чорної» бухгалтерії тощо.

Усі вилучені речі та документи вважаються тимчасово вилученим майном, і на протязі доби вирішується питання про визнання їх речовими доказами або проводяться інші передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України дії (наприклад, огляд, дослідження тощо).

Важливим у проведенні обшуку є залучення спеціаліста. За даною категорією злочинів така рекомендація стає обов'язком, це пов'язано із специфікою такої фіктивної діяльності. Вибір особи, яка володіє спеціальними знаннями залежить від місця проведення обшуку. Наприклад, якщо обшук проводиться у нотаріальній конторі, то доцільно запросити спеціаліста з нотаріальної справи, який швидко віднайде криміналістично значущі документи, зможе зорієнтувати слідчого щодо ефективності їх дослідження та подальшого зберігання. Поряд з цим, можуть залучатися такі спеціалісти: з державної реєстрації суб'єктів підприємництва, з бухгалтерського обліку, фінансисти, з банківської справи, у сфері комп'ютерних технологій тощо.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 1 квіт. 2013 р.: (Офіц. текст). - К. : ПАЛИВОДА А. В., 2013. - 328 с.

2. Білоус В. В. Проблеми методики розслідування фіктивного підприємництва : 12.00.09 / Василь Васильович Білоус. - Х., 2004. - 256 с.

Особливості проведення огляду документів при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з фіктивним підприємництвом та діяльністю «конвертаційних центрів»

Патик Л.Л., кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри криміналістики та судової медицини НАВС

Важливою слідчою (розшуковою) дією, що проводиться при розслідуванні фіктивного підприємництва є огляд, який здійснюся з метою виявлення і фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення. Огляд проводиться відповідно до ст. 237 КПК України і поділяється на такі види: а) місцевості; б) приміщення; в) речей; г) документів [1, с. 135]. За даною категорією кримінальних проваджень проводяться огляди приміщень, речей та документів. Останній має низку особливостей, тому слід зупинитися на тактиці його проведення.

Відповідно ч. 5 ст. 237 КПК України, при проведенні огляду дозволяється вилучення лише речей і документів, які мають значення для кримінального провадження, та речей, вилучених з обігу. Усі вилучені речі і документи підлягають негайному огляду і опечатуванню із завіренням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду. У разі якщо огляд речей і документів на місці здійснити неможливо або їх огляд пов'язаний з ускладненнями, вони тимчасово опечатуються і зберігаються у такому вигляді доти, доки не буде здійснено їх остаточні огляд і опечатування.

Огляд документів складається з: 1) дослідження зовнішнього вигляду та змісту документа; 2) ретельного дослідження з метою виявлення можливих змін у тексті (підчистки, дописки, сліди травлення, вклеєні літери, цифри тощо). Звичайно, глибоке дослідження здійснює експерт, однак слідчий також може виявити характерні ознаки способів підробки.

Оглядаючи документ встановлюється таке: 1) загальний вигляд документа: вид документа (свідоцтво, посвідчення особи, довідка, звіт, декларація тощо); ким і коли виданий або виготовлений документ, кому адресований, кому належить; який зміст документа, якими реквізитами наділений; зовнішній вигляд документа (якість паперу, чорнил, тексту, чистий чи забруднений,

зім'ятий тощо); 2) значення оглядуваного документа для розслідування: знаходження документа у визначеному місці та у конкретної особи; змісту документа, що свідчать про факт та важливих для розслідування обставин; встановлення ознак, що вказують на внесення в документ змін; 3) ознаки, що індивідуалізують документ та дозволять найбільш повно описати його у протоколі [2, с. 194-196].

Дослідження зовнішнього вигляду та змісту документа полягає у вчиненні таких дій: 1) перевірити наявність усіх реквізитів, що встановлені для даного документа (бланк, відбитки печаток, номер, дата, підписи посадових осіб тощо); за необхідності порівняти документ із зразком; 2) встановити відповідність виду печатки чи штампу назві організації, яка має його проставляти, чи немає протиріч між текстами відбитків; 3) шляхом вивчення інструкції з оформлення такого документа та допитом осіб, які його оформляють встановити чи уповноважена особа підписала цей документ; 4) вивчити зміст документа, встановити чи не суперечить він загальновідомим фактам чи обставинам, відомим слідчому; 5) порівняти дату на документі та стан ліній перегинів (чи свіжі, чи старі), враховуючи що дряхлі лінії перегину на документі датованому недавнім числом, та слабкий їх прояв на документі зі старою датою характерні для підроблення; 6) оглядом місця пересічених штрихів з лініями перегину перевірити чи немає розпливів барвника штрихів, оскільки це свідчитиме про дописку; 7) оглядаючи зворотну сторону документа встановити чи немає дзеркального відображення початкового тексту, виконаного олівцем з натиском або за допомогою копіювального паперу тощо;

8) звернути увагу на форму країв документа, величину інтервалів між краями та текстом з метою встановлення чи не відірвана (відрізана) частина документа для зміни його початкового змісту [3, с. 998].

Оглядаючи особисте листування, записники, «чорну» бухгалтерію фіктивних підприємців, основну увагу рекомендується приділяти аналізу їх змісту. Доволі часто це дозволяє одержати важливу інформацію: стосовно співучасників підозрюваного, про яких раніше не було відомостей; встановити розміри та масштаби злочинних операцій; отримати адреси та телефони осіб, які можуть бути співучасниками чи свідками у кримінальному провадженні; виявити організатора злочинної групи; отримати дані, що характеризують особу підозрюваного та інші обставини, які можуть мати значення для розслідування [4, с. 144].

Під час огляду документів у розслідуванні даної категорії кримінальних правопорушень у слідчих виникає низка труднощів. Насамперед, це виявляється в незнанні і нерозумінні тієї інформації, яка є в документах, що використовуються. Труднощі в дослідженні документів полягають в одержанні необхідних даних, у зборі доказової інформації, у вивченні операцій, виконаних суб'єктом підприємницької діяльності, що відображені в документах. У більшості випадків це виявляється у невмінні визначити, які документи підтверджують ті чи інші дії суб'єкта господарської діяльності, за якими документами можлива перевірка і контроль виконаних операцій, а також якими методами можливо визначити та встановити порушення фінансово-господарського законодавства [4, с. 146]. Тому, залежно від виду документів, доцільним буде до їх огляду залучати відповідних спеціалістів різних галузей, зокрема, у банківській сфері, економістів, бухгалтерів, технологів, техніків, спеціалістів з електронно-обчислювальної техніки та програмування тощо.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 1 квіт. 2013 р.: (Офіц. текст). - К. : ПАЛИВОДА А. В., 2013. - 328 с.

2. Осмотр места происшествия: справочник следователя. - 2-е изд. - М.: «Юридическая литература», 1982. - 272 с.
3. Справочная книга криминалиста / за ред. Н. А. Селиванова. - М.: Издательство НОРМА, 2000. - 727 с.
4. Білоус В. В. Проблеми методики розслідування фіктивного підприємництва : 12.00.09 / Василь Васильович Білоус. - Х., 2004. - 256 с.

Розслідування корисливо-насильницьких злочинів вчинених організованою групою

Пізняхівський В.Ф., студент КМ-2А курсу ННІЗН НАВС Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Лук'янчиков Б. Є.*

При розслідуванні злочину про напад на громадян або організації, підставою для висунення версії про його вчинення саме організованою групою можуть бути такі обставини: а) груповий характер нападу - виявлення на місці події слідів рук, взуття, паління, слини, які належать різним особам, а також слідів застосування різної зброї (різнохарактерних куль, гільз, різних за формою колото-різаних ран та ін.); б) озброєність групи - сліди застосування зброї сучасних зразків, зокрема автоматичної; в) попередня підготовка до здійснення нападу та приховання слідів злочину - сліди, які свідчать про тривале спостереження за об'єктом, гарну орієнтацію злочинців на об'єкті нападу, спеціальне екіпірування злочинців (маски, рукавички, міліцейська форма, вибір найбільш зручних та безпечних шляхів підходу і відходу та ін.); г) високий рівень оснащеності та озброєності злочинної групи - використання при нападі крім сучасної зброї швидкісних автомашин, які дозволяють втекти від переслідування, засобів зв'язку для оперативного обміну інформацією між виконавцями злочину, різних високоефективних знарядь та допоміжних засобів; д) невипадковий вибір об'єкта посягання - банки, пункти обміну валюти, великі магазини та склади, інкасатори, водії великовантажних автомашин, які перевозять коштовні вантажі, туристичні автобуси, заможні громадяни з проникненням у їхнє житло і ін; е) особлива зухвалість злочинних дій на місці події - прилюдний напад у центрі міста, значна кількість вбитих та поранених людей, у тому числі випадкових; є) продуманість злочину за способом, часом та місцем вчинення; ж) погодженість дій злочинців на місці події - злагодженість, чіткість виконання кожним учасником нападу своїх функцій (ролей) в умовах швидкоплинності нападу, у тому числі повна відсутність переговорів злочинців один з одним та ін.

При наявності зазначених ознак слідчому необхідно завжди висувати версію про вчинення злочину організованою групою та здійснювати відповідні заходи щодо її перевірки.

Насамперед варто спробувати підкріпити цю версію іншими даними. Для цього слідчий повинний доручити співробітникам оперативних підрозділів встановити, чи не знаходяться в них під оперативним контролем організовані групи, члени яких виношували плани здійснення подібних розслідуваному злочинів, а також провести ретельний аналіз усіх наявних оперативних даних на осіб, які входять в ті чи інші групи, та перевірити їх на причетність до розслідуваного нападу.

При позитивному результаті слід оцінити наявну інформацію з погляду проведення спільних слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів.

І, нарешті, необхідно вивчити матеріали нерозкритих кримінальних проваджень про однотипні злочини, вчинені за певний період у даному регіоні,

для встановлення аналогії за такими криміналістичними ознаками: спосіб їх вчинення, об'єкти нападу, кількість та прикмети осіб, які вчинили злочини, інші параметри. Подібність способів вчинення злочину та приховання слідів в порівнюваних провадженнях дозволяє висунути версію про причетність до розслідуваного злочину однієї і тієї ж організованої злочинної групи. Одночасно ідентичність способів вчинених ними нападів, схожість прийомів злочинців можуть вказувати на стабільність її складу, а також на сталість форм та методів злочинної діяльності - це дає можливість припустити, що на території діє добре організована злочинна група.

У цих випадках істотну роль відіграють найбільш стійкі ознаки, які відображають індивідуальність (неповторність) способу вчинення злочину, за сукупністю яких проглядається так званий «почерк», властивий тій чи іншій організованій групі.

У ряді випадків аналіз викрадених з різних місць подій предметів та цінностей дозволяє виділити з них майже однакові «набори», що складаються, наприклад, з колекцій старовинної зброї, картин, колекцій нумізматики, комп'ютерної техніки, сучасних засобів зв'язку, що дає підстави висунути достовірну версію про те, що всі аналогічні злочини вчинені однією і тією же організованою групою, інколи за участю молоді чи неповнолітніх.

Таким чином, ефективність розслідування корисливо-насильницької організованої злочинної діяльності залежить від своєчасного об'єднання кримінальних проваджень, які можуть бути вчинені однією і тією же організованою групою в одне провадження.

Оперативно-розшукові заходи та негласні слідчі (розшукові): поняття та співвідношення

Пічкуренко С.І., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри оперативно-пошукової роботи та документування ФПФСП НАВС Злагода О.В., кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри оперативно-пошукової роботи та документування ФПФСП НАВС

Оперативно-розшукові заходи та негласні слідчі (розшукові) дії відіграють важливу роль у правоохоронній системі, а саме у попередженні, припиненні та розслідуванні кримінальних правопорушень.

Застосування оперативно-розшукових заходів в Україні покладено на оперативні підрозділи правоохоронних органів та спеціальних служб [1]. Суб'єктами застосування негласних слідчих (розшукові) дій є слідчі підрозділи та за їх дорученням оперативні підрозділи правоохоронних органів та спеціальних служб [2].

При розгляді даного поняття вчені не враховували процесуальну сторону ОРЗ, що підтверджує здійснений нами стислий аналіз їх праць. І це зрозуміло, так як більшість досліджень здійснено до прийняття нового КПК України.

Разом з тим, здобутки вчених слід враховувати для подальших досліджень в цьому напряму. Тому, стисло розглянемо їх.

Так, Р.С. Бєлкін розуміє під ОРЗ - дії органів дізнання при здійсненні ОРД , підкреслюючи необхідність відображення у визначенні ОРЗ пошукового характеру та спеціальних засобів їх реалізації, вказуючи на те, що це уможливить чітко відмежувати ці дії як від слідчих дій, так і від інших заходів органів дізнання [3, с. 89]. Д.В. Гребельський стверджував, що ОРЗ мають не процес., а переважно розвідувальний (пошуковий) характер і здійснюються спеціальними засобами [4, с. 72].

Інші вчені розглядають ОРЗ як комплекс не процесуальних заходів, що проводять оперативно-розшуковим апаратом з використанням спеціальних науково-технічних засобів і прийомів та пропонують розуміти під ними комбіновану серію (систему) взаємопов'язаних дій оперативних працівників з використанням як гласних, так і негласних сил і засобів для вирішення контррозвідувально-тактичного завдання з метою швидкого і повного розкриття злочинів, розшук злочинців й осіб, які зникли безвісті.

На думку А.Ю. Шумілова, ОРЗ - це сукупність окремих оперативно-розшукових дій, об'єднаних метою захисту життя, здоров'я, прав і свобод людини і громадянина, власності, забезпечення безпеки суспільства і держави від злочинних посягань і спрямованих на вирішення завдань ОРД. Вчений також наголошує на трьох головних моментах: а) врегульованість оперативно-розшукових заходів законодавством; б) можливість їх застосування лише уповноваженими особами; в) цільова спрямованість на збирання інформації [5, с.54].

Отже, ОРЗ до недавнього часу в основному було основним засобом інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності, під якими розуміли передбачену законом систему взаємопов'язаних та взаємообумовлених дій, спрямованих на одержання і добування інформації (її джерел), значимої для виявлення, запобігання і розкриття злочинів, розшуку злочинців і осіб, які зникли безвісти, а також вирішення інших оперативно-тактичних завдань у протидії злочинності.

Новим поштовхом до широкого висвітлення цього питання стало прийняття та введення в дію Кримінального процесуального кодексу України в 2012, зокрема глави 21 негласні слідчі (розшукові) дії та внесення відповідних змін до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Тому, ми вважаємо, для однозначного розуміння ОРЗ визначити їх зміст і в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» та узгоджувати їх з відповідними статтями КПК України. Суттєвими ознаками ОРЗ є закріплення їхнього переліку в Законі «Про оперативно-розшукову діяльність» та узгоджений з КПК процесуальний порядок їх застосування.

Отже, на шляху до євроінтеграції України, роль правоохоронних органів у проведенні негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів займає провідне місце в оперативно-розшуковій та слідчій діяльності. Слід, зробити висновок, що оперативно-розшукові заходи - це заходи які спеціально встановлені та взаємообумовлені Законом України «Про ОРД» і КПК України, що проводяться оперативними підрозділами та спеціальними службами за дорученням слідчих підрозділів, з метою одержання і добування інформації, необхідної для попередження, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, розшуку злочинців і осіб, які зникли безвісти, а також вирішення інших оперативно-розшукових завдань у протидії злочинності.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року // ВВР. - 1992. - №22. - Ст. 303 із змінами, внесеними 04.07.2013. [Електронний ресурс]. Режим доступу:http://zakon4.rada.gov.ua
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року // ВВР. - 2013 - № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88 [Електронний ресурс]. Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua
3. Белкин Р.С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалистики. М.: Норма, 2001.- 379с.
4. Гребельский Д.В. О соотношении криминалистических и оперативно-розыскных характеристик // Криминалистическая характеристика преступлений: Сб. науч. трудов. - М., 1984. - С. 70-73
5. Шумилов А.Ю. Курс основ оперативно-розыскной деятельности: учебник для вузов М.: Издательский дом Шумиловой И.И.

Особливості способу вчинення розбійних нападів під час інкасації грошових коштів, цінностей та цінних паперів

Попадюк А.П., слухач курсу з підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» ННІЗН НАВС

Останнім часом в Україні стрімко погіршується ситуація щодо розбійних нападів під час інкасації грошових коштів, цінностей та цінних паперів: зростає їх кількість та підвищується зухвалість способів вчинення даних злочинів. Цьому сприяє розповсюдження безробіття, чимала кількість нелегальної зброї та недоліки розшукової й профілактичної роботи правоохоронних органів. З 2004 по 2014 роки кількість розбійних нападів на банки в Україні зросла у порівнянні з попереднім періодом приблизно в 5 разів.

Розбійні напади на банківські установи у переважній їх більшість здійснюються: а) з проникненням у приміщення банків та інші сховища; б) під час інкасації матеріальних цінностей; в) під час транспортування матеріальних цінностей. Аналіз свідчить, що 88 % розбійних нападів відбувалося шляхом відкритого проникнення злочинців до приміщень банків, 12 % - нападом на інкасаторів під час інкасації або (та) транспортування матеріальних цінностей.

Для забезпечення дієвої методики розслідування даних злочинів слід ретельно дослідити елементи криміналістичної характеристики, зокрема, спосіб вчинення таких розбійних нападів. Нападам на інкасаторів притаманна триланкова структура (містить поведінку суб'єкта до, під час та після вчинення злочину). Учасники злочинної групи прагнуть вчинити напад із найменшим ступенем ризику для викриття своєї діяльності. Залучення кількох осіб до вчинення нападу також потребує узгоджених дій від усіх учасників злочинної групи.

Ці та інші обставини дозволяють стверджувати, що напад на інкасаторів є, здебільшого, повноструктурним способом заволодіння грошовими коштами та іншими матеріальними цінностями. Тому криміналістичній аналіз нападів на інкасаторів має містити відомості про дії з підготовки, вчинення та приховування злочинних дій; про структуру та зв'язки злочинної групи; про типові об'єкти нападу та іншу криміналістично-значущу інформацію.

В цілому за місцем злочинного посягання напади на інкасаторів можна поділити на: 1) напад, вчинений на інкасаторів на відкритій місцевості; 2) напад, вчинений на інкасаторів із проникненням у приміщення установ, підприємств та організацій; 3) напад, вчинений на інкасаторів з метою захоплення спеціалізованих транспортних засобів, призначених для перевезення грошових коштів та інших матеріальних цінностей тощо.

На стадії готування розбійних нападів злочинці попередньо обирають об’єкти посягання, насамперед, відділення банків, відстежують стан охорони та відеоспостереження, вивчають особливості робочого режиму установ, співробітників, інкасаторів під час інкасації та транспортування матеріальних цінностей. Напад переважно планується здійснювати організованими групами злочинців із застосуванням зброї чи інших знарядь, розподілом функцій та завдань. З метою ретельного відпрацювання плану, злочинці, як вказує дослідження, здійснюють: зовнішнє спостереження - 35,3 %; внутрішнє обстеження - 15,7 %; вербування співучасників - 11,8 %; придбання засобів вчинення та підшукання зброї -35,2 %. Як типові місця вчинення нападів на інкасаторів, що відповідають зазначеним умовам, є круті повороти, вузькі ділянки та такі ділянки доріг, що ремонтуються, шляхопроводи та тунелі, мости, залізничні переїзди, перехрестя. Можна виокремити такий елемент підготовки, як попередня репетиція нападу (креслення схем, складання

алгоритму дій нападників, попередній виїзд на місце запланованого нападу). Злочинці вивчають шляхи проїзду інкасаторських спецавтомобілів, аналізують достатність і якість охорони, вивчають найбільш зручні, на їх погляд, ділянки для вчинення нападу, передбачають шляхи відступу та способи приховування викрадених цінностей.

На стадії вчинення нападу на інкасаторів вживаються заходи, направлені на безпосереднє виконання злочинних дій та заволодіння грошовими коштами. Особливе криміналістичне значення має характер застосованого насильства: такі дії можна розділити на напади із застосуванням фізичного насильства та напади із застосуванням психічного насильства. Зазвичай психічне насильство супроводжується застосуванням фізичного насильства у той чи іншій формі та мірі. Це зумовлено бажанням злочинців у обмежений час зламати опір та довести інкасаторів до безпорадного стану, позбавивши їх будь-якої надії на порятунок.

На третій стадії злочинцями виконуються дії з приховування слідів - реалізація та використання викраденого, знешкодження слідів, що могли лишитися внаслідок вчинення нападу, практична реалізація заходів з вчинення протидії розслідуванню (наприклад, вплив на свідків, вплив на слідчого) тощо. У криміналістичній характеристиці нападів на інкасаторів інформація про спосіб приховування злочину набуває особливого значення. Аналіз свідчить про те, що злочинці тією чи іншою мірою, але завжди удаються до приховування слідів злочинної діяльності або своєї участі у ньому.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С. М. Використання сучасних досягнень криміналістики у боротьбі зі злочинністю : Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції студентів, курсантів і слухачів. Донецьк, 30 квітня 2004 року / С. М. Г ончаренко. - Донецьк : ДЮІ МВС при ДонНУ, 2004. - 352 с.
2. Завідняк В. І. Особливості розслідування злочинів, вчинених проти грошових коштів, цінностей та цінних бумаг : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / В. І. Завідняк. - Київ, 2010. - 21 с.
3. Халиков А. Н. Вопросы криминалистической характеристики преступлений в практике расследования уголовных дел / А. Н. Халиков // Уголовное право. - 2006. - № 1. - С. 116-119.
4. Шурухнов Н. Г. Криминалистика / Н. Г. Шурухнов. - М : Юристъ, 2010. - 411 с.

Види насильницьких злочинів, які вчиняються щодо неповнолітніх

Пясковський В.В., кандидат юридичних наук, доцент, заступник начальника кафедри криміналістики та судової медицини НАВС

Незважаючи на те, що насильницькі діяння щодо неповнолітніх заборонені кримінальним законом, дана обставина не зупиняє злочинців від їх вчинення. У даний час уже не викликає подиву той факт, що в загальній кількості насильницьких злочинів росте число насильницьких діянь, вчинених щодо неповнолітніх, де ступінь тяжкості застосованого насильства є різною. При її оцінці враховуються не тільки наслідки у вигляді заподіяння неповнолітньому шкоди здоров'ю, але й інтенсивність, характер насильства, його тривалість, спосіб застосування.

Аналіз соціально-економічної й політичної ситуації в державі свідчать про те, що в Україні за роки реформ не покращилася ситуація в галузі захисту особи в цілому й, неповнолітніх, зокрема. Недостатньо захищеними залишаються права й свободи дитини. Тим часом Конституція України (ст. 52) вказує, будь-яке насильство над дитиною переслідуються за законом [1]. Відповідно до положень Конституції України й ст. 1 КК України [2] в переліку об'єктів правового захисту на перше місце поставлена охорона прав і свобод людини й громадянина. Треба сказати, що недоторканість дитини охороняється численною системою кримінально-правових норм, для яких головним завданням є захист її прав і свобод. Однак його вирішення шляхом

установлення високих санкцій за злочини, як свідчить правоохоронна практика, виявляється недостатнім засобом для захисту неповнолітніх від різного роду насильства.

Безсумнівно, складна криміногенна ситуація в державі так чи інакше стосується і неповнолітніх. Одні злочини посягають саме на них, інші заподіюють їм безпосередню шкоду, хоча посягають на об'єкти більш загального характеру, треті відбиваються на інтересах неповнолітніх через певні наслідки, четверті зачіпають окрему дитину більш опосередковано. Взагалі точне виділення злочинів проти неповнолітнього, його прав і свобод, законних інтересів, якщо мати на увазі наслідки кримінально караних діянь (заподіювана ними шкода), є практично неможливим. Тут багато проблем. Що стосується юридичних понять, то треба мати на увазі, що об'єктивного критерію розмежування злочинів проти неповнолітніх від інших діянь на базі традиційних кримінально-правових досліджень не має. На сьогоднішній день злочини проти неповнолітніх не об'єднані в окремий розділ й, тим більше, не виділені насильницькі злочини проти зазначеної категорії осіб. Незважаючи на це, питання про кримінально-правовий захист (охорону) неповнолітніх від насильницьких посягань не може бути непоміченим, а в силу складної криміногенної ситуації повинен бути підданий детальному вивченню. Зважаючи на це, досить складно визначити коло всіх кримінально-правових норм, які в тій або іншій мірі забезпечують кримінально-правову захищеність неповнолітніх від злочинного насильства. У зв'язку із зазначеною обставиною також складно провести й криміналістичний аналіз досліджуваних злочинних діянь.

На підставі викладеного, пропонуємо види насильницьких злочинів, учинених щодо неповнолітніх, розділити по групах, виходячи з назв відповідних розділів КК України, тим більше, що законодавець виділяє цілком конкретні злочини:

1. Насильницькі злочини проти життя й здоров'я неповнолітніх (п. »2» ч.2 ст. 115; ст. 117; ч.3 ст. 120; ст. 135; ч.2 ст. 136; ст. 137; ст. 141; ч.2 ст. 142; ч.2 ст. 144 КК України).
2. Насильницькі злочини проти волі, честі та гідності неповнолітніх (ч.2 ст. 146; ч.2 ст. 147; ч.2 ст. 149; ст. 150; ст. 150-1 КК України).
3. Насильницькі злочини проти статевої недоторканності неповнолітніх (ч.3, ч.4 ст. 152; ч.3 ст. 153 КК України).
4. Насильницькі злочини проти громадського порядку та моральності, вчинені щодо неповнолітніх (ч.3, ч.4 ст. 303; ст. 304 КК України).
5. Насильницькі злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, вчинені щодо неповнолітніх (ч.3 ст. 314 КК України).

Список використаних джерел:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). -1996. - № 30. - Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2001. - № 25. - Ст. 131.

Боротьба з корупцією, як основа євроінтеграції

Ревера М.С., студент ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник *Кузьмічова-Кисленко Є.В.*

Ведучи дискусію про необхідність боротьби з корупцією в цілому та в правоохоронних органах зокрема варто в першу чергу керуватися існуючими законодавчими актами, що передбачають основні напрямки діяльності державно-владних органів в боротьбі з корупційними явищами, які давно

вразили усі види діяльності пов'язані з використанням влади. Основою антикорупційної діяльності є Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» від 14.10.2014 року в якому законодавець визначає основні проблеми та відповідні способи ефективної боротьби з ними. Аналізувати закон можна дуже довго, але в даній роботі ми спробуємо торкнутися уже чітко сформованих проблем сьогодення.

Отже спробуємо розглянути особливості функціонування тих органів, які згідно законодавства мають здійснювати діяльність по боротьбі з корупцією в нашій державі. І, звісно ж, першим органом про який варто згадати є Національне антикорупційне бюро України. Національне антикорупційне бюро України - правоохоронний орган з широкими силовими повноваженнями, на який покладається попередження, виявлення, припинення та розкриття корупційних злочинів.

Його створення передбачене Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України», прийнятим 14 жовтня 2014 року. На етапі законопроекту він мав назву «Про систему спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції». Закон набрав чинності 25 січня 2015 року .Подібні структури існують у США, Польщі, Франції, Сінгапурі, Ізраїлі, Індії.

Завданням Національного бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці. Національне бюро утворює Президент України.

Особливу увагу варто приділити повноваженням Національного антикорупційного бюро, так як саме цей орган було введено в систему органів досудового розслідування, у зв'язку з чим визначається і відповідна предметна підслідність цього органу з урахуванням додаткових умов, наприклад ст. 191 КК України «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем», якщо злочин вчинено високопосадовцем.

І ось виникають питання. Чому Державне антикорупційне бюро уже створено, а Держане бюро розслідувань ні? Чи є доцільним створення двох окремих органів, функції яких багато в чому дублюються?

Варто згадати, що Державне бюро розслідувань могло бути створено, ще в червні 2014 року, але прийняття за основу проекту закону (№3042) підтримали лише 122 народні депутати із 313 присутніх на засіданні 03.06.2014 року. Згідно цього законопроекту на Державне бюро розслідувань покладалися б наступні функції як: участь у формуванні та реалізації єдиної державної антикорупційної політики, державний контроль за виконанням антикорупційного законодавства державними органами, їхніми посадовими особами, координація реалізації органами виконавчої влади антикорупційної стратегії, а також виконання державної програми запобігання та протидії корупції.

Крім того, проект закону передбачає, що в повноваження бюро входить досудове розслідування кримінальних корупційних правопорушень, злочинів, пов'язаних із катуваннями, які здійснюють працівники правоохоронних органів.

Тобто при створенні Державного бюро розслідувань у державі фактично буде функціонувати два органи, що будуть боротися з корупційними процесами в різних прошарках влади. Чи завжди кількість забезпечує якість? Питання залишається відкритим.

Все ж одним з самих актуальних питань в державній антикорупційній політиці, на нашу думку, має стати боротьба з причинами існування корупції, а не з її проявами. Що ж є головною причиною корупції в країні? Однозначної

відповіді, нажаль, немає. Основними причинами виникнення корупції в Україні вважається:

- Відсутність політичної волі на придушення корупції;
- Відсутність моральних орієнтирів у населення (і як наслідок чиновників), байдужість;
- Недосконаліть системи судоустрою;
- Непрозорість діяльності та неналежний рівень підзвітності державних органів;
- Відсутність ефективної системи покарання хабарників;
- Зручність для багатьох підприємців та простих громадян вирішувати свої проблеми з чиновниками за допомогою неправомірної вигоди.

Отже для ефективної боротьби з корупційними явищами недостатньо створення відповідних органів досудового розслідування чи інших контролюючих органів. Проблема куди глибша. Корупція в нашій країні - це пагубна звичка усього народу. Але будь-яку звичку можна побороти. Фактично корупція - це замкнута послідовність причин і наслідків, які сформувалися в нашій країні протягом тривалого часу. Варто зруйнувати хоча б одну з ланок і побороти корупцію в цілому стане куди простіше. На мою думку, самий простий спосіб зруйнувати одну з ланок корупції - це досягти такого відношення державних службовці, посадовців та працівників правоохоронних органів, коли страх перед можливістю втратити роботу та авторитет буде сильнішим страху нести відповідальність за вчинення корупційного правопорушення. Іншими словами, варто забезпечити таку матеріально-технічну основу роботи правоохоронних органів та соціальне забезпечення, коли ні у одного працівника не буде потреби в отриманні неправомірної вигоди. Наголошую увагу на слові «потреби», тому що це сьогоднішні реалії, коли рівень заробітних плат є одним з фундаментів існування такого явища, як корупція.

Підводячи підсумки, хочу зауважити, що корупція - це ракова пухлина нашої держави, і лише спільним зусиллями громадян та представників влади можливо перемогти цю хворобу і сміливо називатися європейською державою.

До питання щодо вдосконалення законодавчого врегулювання проведення допиту

Романенко Л.І., студент Кіровоградського відділення ННІЗН НАВС *Науковий керівник:* кандидат юридичних наук, доцент *Александренко О.В.*

Кримінальний процес як самостійна галузь права відіграє велику роль у формуванні правової держави, що відображається у всебічному, повному, об'єктивному дослідженні обставин вчинення кримінального правопорушення.

Враховуючи події, які сталися за останній час в нашій країні, прагнення нашої держави ступити на шлях євроінтеграції і тим самим покращити життя всіх наших громадян, перетворитися в дійсно правову державу, до нашого законодавства були внесені зміни, які регулюють на законодавчому рівні питання допиту.

Розглядаючи та аналізуючи загальні положення Кримінального процесуального кодексу України, слід зазначити, що чинне кримінально-процесуальне законодавство ширше диференціює статті щодо його чинності в часі, просторі та за колом осіб.

Відповідно до Кримінально - процесуального кодексу 60-х років, то лише стаття 3 визначала дію Кримінально-процесуального закону, за якою

здійснювалося провадження в кримінальних справах на території України за правилами того Кодексу незалежно від місця вчинення злочину. А згідно зі статтями 3, 4, 5 Кримінально-процесуального кодексу 2012 року, диференційовано дію Кодексу у просторі, в часі та за колом осіб.

Переходячи до розгляду питання про врегулювання допиту на законодавчому рівні, то треба сказати, що неможливо не звернути увагу на те, що відбулися значні зміни у зв'язку з євро інтегрованою спрямованістю нашої держави і спробою прирівняти і запозичити щось позитивне і ефективне із ходу кримінального провадження інших держав. Значення кримінального провадження полягає у визначенні порядку дій, обсягу повноважень всіх уповноважених на здійснення процесу осіб та інших, що залучаються до здійснення кримінального провадження стосовно прийняття заяв і повідомлень про кримінальне правопорушення, проведення дізнання, досудового слідства, судового розгляду і перегляду судових рішень по кримінальному провадженні (і справі).

Із прийняттям Кримінально - процесуального кодексу 2012 року, відбулися зміни,що стосуються слідчих дій, зокрема, допиту.

Хочу зазначити, що змінилася сама назва слідчої дії, але сенс залишився той самий. Така слідча дія як очна ставка, яка визначалася як проведення слідчим перехресного допиту між двома раніше допитаними особами, в показаннях яких є суперечності, тоді як діючий на сьогоднішній день КПК визначає цю слідчу дію як одночасний допит двох чи більше раніше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях.

Показання - це відомості, які надаються в усній чи письмовій формі під час допиту підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні і які мають вагоме значення.

Щодо осіб, до компетенції яких входить проведення слідчих дій, то слід наголосити, що на стадії досудового розслідування з'являється такий суб'єкт як прокурор, в той час як за КПК 60 - х років він такого права не мав.

Як уже раніше зазначалося, змінилося найменування слідчої дії, раніше - очна ставка, зараз - одночасний допит.

Ще однією відмінністю між цими двома кодексами є те, що під час очної ставки допитувалися лише дві раніше допитані особи, в показаннях яких є суперечності, а зараз слідчий, прокурор має право допитати двох і більше раніше допитаних осіб,в протоколах допиту яких знайдено розбіжності.

В той час, коли існувала очна ставка, то вона проводилася без присутності інших осіб, крім тих, що допитуються. На сьогоднішній день законодавець сам прямо вказує в нормі статті, що можливий одночасний допит двох або більше раніше допитаних осіб, а з цього можна зробити висновок про присутність більшої кількості осіб, а значить, з'являється більша кількість учасників. Одночасний допит може проводитися між свідками, потерпілими, підозрюваними, експертами (при суперечливих показаннях, що пояснюють результати експертизи), між підозрюваними і потерпілими, підозрюваним і свідком, потерпілим і свідком.

Беручи до уваги те, що назва слідчої дії змінилася, але від цього вона не перестала переслідувати свою мету - усунення розбіжностей чи суперечностей для об'єктивного розслідування справи.

Я вважаю, що разом з тим, що відбулося скорочення кількості статей щодо законодавчого врегулювання одночасного допиту, не слід вважати, що стало менше норм регулювання цього питання. Саме коло правового регулювання не звузилося, а чинний КПК наділяє більшим захистом деяке коло осіб, що

потребує проведення слідчим додаткових слідчих дій, додаткове проведення інших допитів та прийняття процесуальних рішень.

Також новелою чинного КПК стало те, що з'явилася участь педагога, психолога, а за необхідності - лікаря, при проведенні допиту малолітньої або неповнолітньої особи.

На мою думку, збільшилася кількість гарантій малолітньої або неповнолітньої особи, що прямо витікають із конституційних положень.

Правоохоронні органи відіграють величезну роль у будуванні правової держави, так як вони є частиною цілого механізму, що забезпечує дотримання гарантій стосовно осіб, права яких порушуються чи обмежуються.

Прокурорський нагляд за забезпеченням законності в оперативно-розшуковій діяльності

Сальнікова У.О., студент освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» за спеціальністю «Правознавство» ННІЗН НАВС

Одним із основних способів забезпечення законності та дотримання прав і свобод людини при здійснення оперативно-розшукової діяльності є нагляд. Функції нагляду можуть здійснюватися різними державними органами, проте головну роль серед них відіграють органи прокуратури, а здійснюваний ними нагляд є дієвим заходом забезпечення прав людини в ході оперативно-розшукової діяльності.

Контроль і нагляд розрізнити досить складно. Якщо контроль це перевірка, облік діяльності кого-, чого-небудь, то нагляд - пильнування, слідкування за кимось, чим-небудь для контролю, забезпечення порядку тощо. Легко переконатися, що, виходячи з етимологічного змісту цих понять, в діяльності контролюючих органів є елементи нагляду, і навпаки, в діяльності наглядових органів - елементи контролю.

Використання термінів «контроль» і «нагляд» як синонімів у текстах нормативно-правових актів - досить поширене явище. Тому здається, що можна було б говорити про появу галузевих синонімів, тобто таких, які трапляються в певній галузі законодавства. Проте окремі науковці на підставі аналізу чинного законодавства вважають, що загальногалузевої синонімії не існує, оскільки в законодавстві іноді розрізняються контрольні та наглядові органи за способом ініціювання їх діяльності. І якщо контроль не допускає зовнішнього ініціювання, то законодавець може в певних галузях законодавства назвати такий контроль наглядом, але за своєю природою нагляд залишається видом контролю. Власне, контроль має статус родового поняття, котре охоплює нагляд як особливий вид контролю у деяких галузях права. Ця особливість пов'язана не з терміном «нагляд», а з характером нагляду, який може бути адміністративним або прокурорським, що уособлює відповідні індивідуалізовані повноваження суб'єктів нагляду. Таким чином, розрізнення «контролю» і «нагляду» зазвичай є результатом неусвідомленої підміни терміна «нагляд» такими термінами, як, наприклад, «прокурорський нагляд» або «судовий нагляд».

Прокурорський нагляд за законністю в оперативно-розшуковій діяльності відрізняється від контролю тим, що, по-перше, органи прокуратури не втручаються безпосередньо в оперативну та організаційну діяльність оперативних підрозділів; по-друге, не здійснюють управління (наприклад, організаційного чи правового) оперативними підрозділами, і зокрема, з погляду доцільності проведення тих чи інших оперативно-розшукових заходів:

і, по-третє, здійснюють виключно єдину функцію стосовно оперативних підрозділів, а саме, нагляд за додержанням законів у ході проведення оперативно-розшукової діяльності.

Прокуратура, як наглядовий орган держави, здійснює діяльність з охорони та захисту прав і свобод людини та громадянина. У п. 2 статті 4 Закону України «Про прокуратуру» закріплено, що діяльність прокуратури має своїм завданням захист від неправомірних посягань на соціально-економічні, політичні та особисті права і свободи людини та громадянина.

Однією з найбільш специфічних та особливих сфер здійснення наглядових функцій прокурора за додержанням законності є оперативно-розшукова діяльність. І не дивлячись на те, що протягом тривалого часу серед практичних працівників та науковців велася дискусія про необхідність прокурорського нагляду за ОРД, все ж таки її доцільність та важливість визнана однією з пріоритетних функцій органів прокуратури.

Адже оперативно-розшукова діяльність носить, в основному, негласний характер і в зв'язку з цим людина часто обмежена у можливості захищати свої права. Під час проведення оперативно-розшукових заходів найбільшою мірою можуть обмежуватися права людини на свободу, недоторканність житла, таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, невтручання в особисте та сімейне життя тощо.

Аналізуючи результати діяльності органів прокуратури, можна стверджувати, що оперативно-розшукова діяльність перебуває під особливим наглядом. При цьому увага приділяється рішенням, що безпосередньо стосуються прав людини.

Прокурорський нагляд, як особливий вид державної влади, в сучасних умовах повинен лише посилюватися і перш за все, коли йдеться про дотримання, захист чи відновлення прав людини в ході оперативно- розшукової діяльності.

Оперативно-розшукова діяльність здійснюється переважно шляхом проведення оперативно-розшукових заходів, частина з яких є гласними і характеризується публічністю, що в більшості випадків означає, що особи поінформовані про заходи, які проводяться відносно них. У випадку порушення оперативним підрозділом прав і свобод громадян у ході проведення оперативно- розшукових заходів ці особи мають більше можливостей оскаржити дії оперативних працівників, реалізувати своє право, яке закріплене в ч. 9 ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Захист прав людини є змістом діяльності органів прокуратури з реалізації всіх функцій, передбачених ст. 121 Конституції України, серед яких особливою та найбільш складною є функція нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство. Відповідно до цього прокурорський нагляд забезпечує правильну оцінку ситуації, що дає можливість своєчасно вносити необхідні корективи в діяльність органів, які мають право здійснювати оперативно-розшукову діяльність.

Так, відповідно до ст. 14 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності здійснюється Генеральним прокурором України, його заступниками, прокурорами Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя і прирівняними до них прокурорами та їх заступниками, а також уповноваженими наказом Генерального прокурора України начальниками та прокурорами управлінь, відділів Генеральної прокуратури України та прокуратур Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя. Цей перелік всебічно деталізований у п. 2 Наказу Генерального

України № 4/1 гн від 19.09.2005 р. «Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність». Одночасно зазначені суб'єкти прокурорського нагляду за законністю ОРД наділені в межах своєї компетенції певними правами.

На нашу думку, дієвість прокурорського нагляду за забезпеченням прав людини в оперативно-розшуковій діяльності досягається шляхом виконання закріплених у Законі України «Про прокуратуру» норм про порядок прокурорського реагування на порушення прав людини та реалізацію права людини та громадянина на їх відновлення. Прокурор вносить протест на акт, що порушує права людини й громадянина, або вносить подання про усунення порушень органові або посадовій особі, які видали цей акт, або звертається в іншому порядку, передбаченому процесуальним законодавством.

Розслідування злочинів, пов'язаних із поширенням порнографічної продукції в умовах євроінтеграції України

Сидоріна А.О., студент 6-КМ курсу ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Комаринська Ю.Б.*

На сьогоднішній день в Україні склалися такі об'єктивні причини та умови, які породжують порнографічну індустрію. Статеве життя почали широко демонструвати в засобах масової інформації, кінофільмах, книгах. Останнім часом інтернет переможно проник у наше життя і займає все більшу його частину. Тотальна інтернетизація призвела до появи нового виду злочинності, а саме кіберзлочинності, а також породила нові способи вчинення таких злочині, як от розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість або розповсюдження порнографічних творів, зображень, інших предметів. Тому з точки зору криміналістики дане питання є актуальним.

Значний внесок у розробку питань протидії поширенням порнографічних предметів зробили такі вчені як І.П. Кононенко, Ю.В. Александров, В. Ю. Борєєв, С.І. Бушмен, С.Ф. Денисов, Р.С. Джинджолія, Р.Х. Кадиров, С. О. Кондранін, А.Ф. Степанюк, І.Г. Сугаков, О.Є. Хабаров, С.В. Хільченко та інші. Враховуючи зміни у законодавстві України виникає потреба заново переглянути деякі аспекти методики розслідування даного виду злочинів, щодо питань проведення необхідних слідчих (розшукових), негласних слідчих (розщукових) та оперативно - розшукових дій.

Згідно Закону України «Про захист суспільної моралі» продукцією еротичного характеру є будь-які матеріальні об'єкти, предмети, духовна, аудіо- , відеопродукція, в тому числі реклама, повідомлення та матеріали, продукція засобів масової інформації, електронних засобів масової інформації, що містять інформацію еротичного характеру, має за мету досягнення естетичного ефекту, зорієнтована на доросле населення і не збуджує в аудиторії нижчі інстинкти, не є образливою. Розповсюдження продукції сексуального чи еротичного характеру дозволяється за наявності позитивного висновку Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі, і лише у спеціально відведених для цього місцях. Наприклад, в спеціалізованих медичних закладах і установах, які мають відповідну ліцензію та ліцензію для надання медичної допомоги особам з сексуальними розладами або у спеціалізованих магазинах, за умови недоступності неповнолітнім і не нав'язування споживачам. І лише за умови герметичної упаковки, спеціального

маркування і за наявності повідомлення «продукція сексуального характеру, продаж неповнолітнім заборонено».

Порнографія - це вульгарно-натуралістична, цинічна, непристойна фіксація статевих актів, самоцільна, спеціальна демонстрація генеталій, антиетичних сцен статевого акту, сексуальних збочень, зарисовок з натури, які не відповідають моральним критеріям, ображають честь та гідність людини, спонукаючи негідні інстинкти.

Як відомо, увага до проявів свободи художньої вираження загострювалося з науково-технічним прогресом людства. Особливе його загострення зв'язується з винаходом фотографії, що сприяла «популяризації» статевої сфери і перетворенню порнографії в бізнес. Тільки з поширенням фотографії з її можливостями найвищого натуралізму і практично нескінченного тиражування, і взяття її на озброєння заповзятливими ділками, які швидко зрозуміли всі її переваги, починається відлік часу існування порноіндустрії». А винахід відеокамери дало цій індустрії нове життя - динамічне.

Експлуатація сексуальної тематики в сучасних кіно, театрі, танці, рекламі, фотографії стала повсюдною. Пункт «а» абз. 2 ч. 1 ст. 7 Європейської конвенції про транскордонне телебаченні від 5 травня 1989 року, ратифікованої Україною 17 грудня 2008, забороняє включати непристойні елементи і особливо порнографію в програмні послуги. Однак, в Європі немає єдиної тлумачення того, що є порнографією.

Основним елементом відмежування порнографічної продукції від продукції еротичного характеру є те, що порнографія викликає у людини тваринні інстинкти, які не повинні бути присутніми у людини, яка живе в суспільстві. А еротика повинна викликати у людини естетичне задоволення.

Для покращення розкриття злочинів у сфері поширення порнографічних предметів повинні бути проведені наступні заходи: - по-перше, повинна бути відповідна нормативно-правова база, яка би регулювала дане питання на належному рівні; - по-друге, ми вважаємо, правоохоронні органи для розслідування даних злочин повинні тісно співпрацювати з висококваліфікованими спеціалістами в комп'ютерній галузі; - по-третє потрібно, надати правоохоронним органам право на блокування сайтів, які розповсюджують порнографічну продукцію.

Особливістю виявлення, розкриття і розслідування поширення порнографічних предметів є широке використання спеціальних знань. Тому невід'ємною частиною при розслідуванні зазначених злочинів є проведення слідчих (розшукових) дій з залученням експертів різних напрямків: комп'ютерних спеціалістів, технічних спеціалістів, мистецтвознавців, психологів та інших.

Правовий статус потерпілого за сучасним Кримінальним процесуальним кодексом України

Скиба О.В., студент магістратури ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Хахуцяк О.Ю.*

Питання поняття і правого статусу потерпілого як учасника кримінального процесу, необхідності збільшення обсягу його процесуальних прав, зміцнення їх процесуальних гарантій, зокрема шляхом розширення участі представника потерпілого з визначенням випадків його обов'язкової участі у провадженні, були предметом дослідження багатьох українських учених процесуалістів,

особливо з набуттям Україною незалежності, коли розпочалася робота над проектом нового КПК України.

Фігура потерпілого у кримінальному процесі завжди викликала значну зацікавленість багатьох науковців радянських часів та сучасності. Саме такі вчені, як М. І. Гошовський, О. Капліна, Л. Д. Кокорев, О. П. Кучинська, Л. І. Шаповалова, І. І. Потеружа, А. Ратинов зробили вагомий внесок у теорію вчення про потерпілого. Проте зі зміною процесуального законодавства знов набуває актуальності питання про статус потерпілого у кримінальному проваджені.

Така увага до потерпілого і його прав є цілком виправданою. Правам потерпілого у кримінальному процесі має бути приділена належна увага, щоб особа не постраждала двічі - вперше від кримінального правопорушення і вдруге - від несправедливого рішення у кримінальному провадженні. Законодавець, формулюючи завдання кримінального провадження (ст. 2 КПК України), передбачає в них положення, які покликані засвідчити особливу увагу до її прав:

- по-перше, захист потерпілого, як і кожної іншої особи, від кримінальних правопорушень,
- по-друге, охорону прав, свобод та законних інтересів потерпілого як учасника кримінального провадження, який має право сподіватися на доступ до правосуддя і на саме правосуддя.

Важливе значення для того, щоб під час кримінального провадження і у процесуальному рішенні за результатами такого провадження, були враховані права та законні інтереси потерпілого, має своєчасне залучення особи як потерпілого до участі у кримінальному провадженні, ознайомлення з своїми процесуальними правами й активна участь у провадженні самого потерпілого та осіб, які представляють його законні інтереси - представника та законного представника.

Важливими для вирішення участі потерпілого в судовому розгляді кримінального провадження, на наш погляд, є Рекомендація № R (85) 11 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо становища потерпілого в рамках кримінального права і кримінального процесу та Рекомендація Rec (2006) 8 Комітету міністрів Ради Європи державам - членам щодо допомоги потерпілим від злочинів. Актуальність цих Рекомендацій тісно пов'язана із сучасними тенденціями розвитку кримінального права та процесу в напрямі його «приватизації», тобто посилення ролі взаємовідносин «обвинуваченого/підсудного та потерпілого» під час розгляду кримінальних справ. Важливість цих Рекомендацій полягає в необхідності підвищення ролі та значущості статусу потерпілого як учасника суспільних відносин та однієї з охоронюваних кримінальним законом цінностей, проти якої спрямовується кримінально каране діяння. Розширення прав потерпілого у кримінальному праві та процесі зумовить звуження публічного регулювання та послаблення втручання держави у сферу особистих прав громадян.

Вцілому, слід зазначити, що новий КПК у правовій регламентації процесуального положення потерпілого має певні позитивні досягнення, такі як надання статусу потерпілого юридичній особі, можливість визнання потерпілим близьких родичів і членів сім'ї постраждалої особи, можливість оскарження слідчому судді постанови про відмову у визнанні потерпілим. Проте є і багато прогалин, які потребують негайного виправлення на законодавчому рівні.

Історичний розвиток інституту обшуку у кримінальному процесі

Степова М.В., здобувач кафедри кримінального процесу НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Хахуцяк О.Ю.*

Обшук як слідча (розшукова) дія широко застосовується у правоохоронній практиці і є досить розповсюдженим способом отримання доказової інформації при розслідуванні кримінальних проваджень. Звернення до історичних аспектів проведення обшуку в кримінальному процесі мають суттєве значення для враховування при подальшому розвитку та вдосконаленні даного інституту.

Хотілось би зазначити, що історія обшуку бере свій початок з XV століття. На початку формування Російського кримінально-процесуального законодавства обшук розглядався як діяльність по збору доказів, від результатів якої, залежав спосіб суду над підсудним. Перша згадка про цей інститут відносяться до Судебнику Івана Ш. За Судебника 1497 і 1550 обшук і тортури були основними методами ведення кримінального процесу, причому все кримінальне судочинство того часу іменувалося обшуком.

Таким чином, повальний обшук містив у собі всі ознаки допиту і був мало схожий на сучасну слідчу дія, іменовану обшуком. Тому В.І. Даль визначає повальний обшук як загальний допит жителів за якої-небудь справи, а І.Л. Петрухін називає його взагалі просто розпитуванням.

Так, підтримуючи думку професора В.Д. Спасовича, який писав, що повальний обшук є свідчення цілої громади, миру. Повальний обшук був одним з основних розшукових дій і, на думку І.Л. Петрухіна, «загальною мірою боротьби зі злочинністю». Соборне укладення 1649 р. більш детально регламентувало порядок кримінального судочинства, проте обшук, як і раніше розглядався саме як процес безпосереднього доведення вини особи.

Поступово повальний обшук перестає користуватися довірою, так як допускає можливість спотворення даних: все більше поширювалися випадки підкупу осіб, що приймали участь у повальному обшуку. Укладення 1649 р знало і прообраз сучасного обшуку, яке представляло собою виявлення у запідозреного викрадену річ.

Необхідно зазначити, що тільки до XIX століття сформувалося поняття обшуку як процесуальної дії, як одного із засобів доказування. У Зводі законів Російської імперії 1832 говорилося про обшук як спосіб збирання доказів.

Істотне переосмислення поняття обшуку як одного із засобів збирання доказів відбувається у зв'язку з прийняттям Статуту кримінального судочинства 1864 року, де в ст. 43 вперше з'явилася норма про обов'язкову присутність понятих при проведенні обшуку. У цей період обшук з всеосяжного способу збору доказів у справі перетворився на конкретну слідчу дію.

Умови та порядок проведення обшуку в більшості своїй були схожі з сучасними положеннями кримінально-процесуального закону. У наказі начальника міліції РРФСР № 24 «Про правила проведення обшуків» від 16 березня 1921 було зазначено, що підставою для проведення обшуку називалося «грунтовна підозра в тому, що в місцях, які повинні бути обшукані, ховаються: необхідні для справи речові докази; розшукуваний злочинець. Формальною підставою для виробництва даної слідчої дії служив «ордер, виданий начальником кримінально-розшукової установи».

Досить конкретну і детальну регламентацію проведення обшуку отримало в КПК РРФСР 1922 р. і КПК РРФСР 1923 р.

Таким чином, в перших вітчизняних кримінально-процесуальних законах проведення обшуку отримало досить детальну регламентацію. Разом з тим, цими актами заперечувалася роль суду у прийнятті рішення про обшук, тобто закон допускав можливість істотного обмеження прав особи без попередньої судової перевірки.

У 1934 р при НКВС було створено Особливу нараду, яка діяла поза процесуальним порядком і не була пов'язана суворими рамками закону. У цей період стало можливим проведення обшуку без постанов, ордерів та без понятих. Реформа вітчизняного законодавства, розпочата наприкінці 50-х рр. XX ст. була спрямована на подолання наслідків культу особи.

Хотілось би звернути увагу на те, що законодавча вимога про санкціонування обшуку було помітним кроком у зміцненні законності, ставши певною перепоною від необгрунтованого вторгнення в сферу особистого життя громадян.

Логічним підсумком реформи стало прийняття 28.12.1960 КПК РРФСР, який вступив в дію 01.04.1961 в якому проведення обшуку було присвячено кілька статей. КПК РРФСР 1961 р. встановив, що обшук проводиться лише за постановою слідчого і з санкції прокурора, в присутності понятих і особи, у якої проводиться обшук. Обшук житла чи іншого володіння особи, за винятком невідкладних випадків, проводиться лише за вмотивованою постановою судді (ст. 168, 169 КПК). З цього моменту і протягом більш ніж сорока років дії КПК процесуальна регламентація обшуку в основних своїх рисах кардинальним змінам не піддавалась.

28 червня 1996 року було прийнято першу в українській історії Конституцію незалежної держави України, у якій знайшли закріплення принципи недоторканності особи, приватного життя, житла. Отже, зміни, пов'язані з прийняттям Конституції вимагали змін і в кримінально- процесуальному законодавстві. Важливим етапом розвитку стало прийняття 13.04.2012 Кримінального процесуального кодексу України, який набрав чинності 20.11.2012.

Так, інститут обшуку є в даний час суворо регламентованим кримінально-процесуальним законом слідчою (розшуковою) дією, яка служить для збирання доказів у кримінальному провадженні.

Отже, за віхам історії можна дійти висновку, що для самостійної регламентації та закріплення такої слідчої (розшукової) дії як обшук, знадобилося не одне сторіччя. Історія становлення і розвитку кримінально-процесуального законодавства, що регламентує процедуру проведення обшуку, пройшла довгий і складний шлях. Але не зважаючи на це, і досі потребує внесення деяких змін та оновлення для досягнення результативності їх проведення.

Правові та організаційні засади взаємодії органів досудового розслідування та інших суб'єктів під час розслідування злочинів проти безпеки виробництва

Таран О.В., доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННШФПСКМ НАВС

Розслідування злочинів проти безпеки виробництва, з метою отримання доказової інформації, зазвичай супроводжується контактами та взаємодією між

органами досудового розслідування та установами, організаціями, службовими особами, діяльність яких пов'язана із забезпеченням та здійсненням контролю за додержанням вимог законодавства про охорону праці.

У науковій літературі взаємодія розглядається як категорія, що відображує процеси впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємну зумовленість. В узагальненому вигляді, взаємодію переважно визначають як узгоджену за метою, місцем та часом спільну діяльність певного кола суб'єктів.

Організація взаємодії під час розслідування злочинів проти безпеки виробництва - цілеспрямована та узгоджена діяльність державних органів, що спрямована на боротьбу із правопорушеннями у сфері охорони праці та безпеки виробництва, зміцнення законності та правопорядку, запобігання таким правопорушенням.

Мета взаємодії передбачає:

- спільні дії суб'єктів, спрямовані на зміцнення законності та правопорядку, запобігання вчиненню злочинів проти безпеки виробництва, виявлення та усунення (нейтралізацію) негативних явищ та процесів, що породжують правопорушення та/або сприяють їх вчиненню;
- необхідність підвищення ефективності та результативності узгоджених дій органів досудового розслідування, адміністрацій підприємств, установ, організацій та контролюючих органів при проведенні спільних дій під час встановлення обставин вчинення правопорушень.

Основою взаємодії є діяльність кожного з її суб'єктів (у межах своєї компетенції відповідними засобами і методами) спрямована на збирання інформації про додержання вимог законодавства про охорону праці, виявлення фактів правопорушень, встановлення обставин, які їм сприяли та вжиття відповідних заходів реагування.

При цьому ефективність взаємодії можлива лише за умов:

- дотримання вимог законів та інших нормативно-правових актів;
- спільності завдань щодо забезпечення додержання вимог законодавства про охорону праці;
- узгодженості діяльності суб'єктів;
- раціонального використання сил та засобів;
- чіткого визначення правового статусу суб'єктів взаємодії;
- уникнення дублювання при виконанні своїх функцій.

З урахуванням викладеного, можна визначити також принципи взаємодії, до яких належать: законність; плановість; розмежування компетенції.

Форми взаємодії при розслідуванні злочинів проти безпеки виробництва можуть бути вельми різноманітними і визначаються завданнями, компетенцією та можливостями суб'єктів взаємодії.

Правову основу взаємодії складають: Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Кодекс законів про працю України, Закони України «Про міліцію», «Про прокуратуру», «Про охорону праці», «Про промислову безпеку», «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», Постанова КМУ «Деякі питання розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві», Укази Президента України «Про державну інспекцію з питань праці», «Про положення про Державну службу гірничого нагляду та промислової безпеки України» тощо.

До суб'єктів взаємодії належать органи досудового розслідування, адміністрації підприємств, установ, організацій та контролюючі органи, які здійснюють нагляд і контроль за додержанням законодавства про охорону праці.

Як свідчить аналіз слідчої практики, взаємодія з адміністраціями підприємств, установ, організацій переважно здійснюється під час встановлення обставин порушень вимог законодавства про охорону праці і полягає у співпраці із комісією, яка проводить розслідування нещасного випадку на виробництві.

Це пояснюється тим що, досудове розслідування часто відбувається паралельно із технічним розслідуванням нещасного випадку на виробництві, тому правильна і ефективна взаємодія слідчого та комісії з розслідування нещасного випадку (далі комісія) є однією з умов, що сприяють забезпеченню повного та всебічного дослідження обставин кримінального правопорушення.

Утім, незважаючи на те, що слідчий та комісія досліджують обставини однієї і тієї ж самої події і здійснюють зовні схожі дії - огляд місця події, опитування, вилучення документації тощо, зміст і мета діяльності кожного з них має різний характер.

Так, розслідування, яке проводить комісія орієнтоване на встановлення причин і обставин травматичної події, забезпечення безпеки виробництва та розроблення заходів, спрямованих на запобігання виробничого травматизму у майбутньому, а завданням органів досудового розслідування є збирання доказів, які підтверджують або спростовують наявність складу злочину, встановлення винуватих осіб та підготовка матеріалів до судового розгляду. Іншою принциповою відмінністю є також правова регламентація діяльності органів досудового розслідування, які здійснюють свою діяльність відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства, що передбачає чітко визначені процесуальні вимоги і комісії, яка у своїй роботі керується «Порядком розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві», що передбачає спрощену форму розслідування і не обтяжена процесуальними вимогами [1, с. 121-129].

Відтак, у організації взаємодії важливого значення набуває чітке розуміння та усвідомлення обсягу повноважень і завдань кожним з її суб'єктів та побудова співпраці відповідно до цих положень.

З аналізу структури та повноважень суб'єктів взаємодії, убачається, що правоохоронні і контролюючі органи виконують спільне завдання щодо організації, безпосереднього здійснення та контролю за виконанням вимог законодавства про охорону праці, запобіганню вчиненню правопорушень, зміцненню законності та правопорядку. Тому, правильно організована взаємодія являє собою інтерес для кожного з її суб'єктів. При цьому, ініціатива взаємодії має походити не лише від органів розслідування, а від кожного з суб'єктів, не залежно від його ролі, компетенції та форми здійснення повноважень [2, с. 97-98].

Ознайомлення з практикою взаємодії органів досудового розслідування та контролюючих органів засвідчило, що існуючий потенціал такої взаємодії використовується не достатньо. Це пов'язано із низкою об'єктивних та суб'єктивних причин. Головними з них є недостатня увага до питань взаємодії, небажання докладати зусиль до організації взаємодії, необізнаність суб'єктів взаємодії про діяльність і повноваження один одного, відсутність розуміння необхідності комплексного підходу до вирішення спільних завдань.

Список використаних джерел:

1. Яблоков Н. П. Участие технического инспектора в расследовании уголовных дел о преступных нарушениях правил охраны труда / Н. П. Яблоков // Вопросы криминалистики. - 1964. - № 12 (27). - С. 121-129.

2. Муравьев В. В. Взаимодействие органов внутренних дел с контролирующими органами акционерных обществ при выявлении признаков преступления и возбуждении уголовного дела: понятие и принципы / В. В. Муравьев // Закон и право. - 2010. - N 2. - С. 97-98.

Взаємодія оперативних підрозділів зі службами банківської безпеки під час протидії шахрайствам у сфері кредитних операцій банків в Україні

Трач С.С., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННІПФПСКМ НАВС

На сьогоднішньому етапі одну з найважливіших ролей у стимулюванні відтворювальних процесів в економіці відіграє банківський кредит, як головне джерело забезпечення грошовими ресурсами поточної господарської діяльності підприємств незалежно від форми власності та сфери господарювання. Незважаючи на те, що кризові явища в економічній системі практично підірвали фінансову стійкість більшості вітчизняних підприємств, внаслідок чого різко скоротилась кількість надійних фірм-позичальників (на фоні падіння прибутковості банківських операцій), кредитні операції залишаються головним видом активних операцій комерційних банків, в який вкладається переважна більшість залучених банками ресурсів.

Звісно, що безпосередня протидія шахрайствам у сфері кредитних операцій банків зусилля зосереджуються на профілактичних заходах та тісній взаємодії оперативних підрозділів зі службою банківської безпеки. З метою організації взаємодії необхідно звернути увагу на такі важливі моменти:

1. Необхідно чітко визначити основні способи вчинення злочинів при здійсненні кредитних операцій, що найчастіше зустрічаються на практиці: надання фальшивих документів недобросовісним позичальником; підробка гарантійних зобов'язань чи надання підробленого балансу; обман банку-гаранта при страхуванні кредитів чи наданні застави; створення фіктивної фірми (на короткий проміжок часу), яка зникає після отримання кредиту; більш складна схема - створення фіктивних фірм, які шляхом перегонки коштів з рахунку на рахунок імітують успішну діяльність з метою отримання кредиту та зникнення в подальшому самих фірм; «підкормка» банку - безперечне та точне виконання та дотримання умов низки послідовних предметних договорів з поступовим збільшенням суми кредиту, а в подальшому зникнення самого розпорядника зі значною сумою наданого кредиту.

2. Необхідно визначити ключові посади, тобто посадових осіб кредитної установи, які навмисно (з будь-яких мотивів) або через злочинну недбалість можуть сприяти злочинцям в отриманні кредиту. Орієнтовний перелік таких посад: керуючий банком; заступник керуючого банком; начальник кредитного управління; заступник начальника кредитного управління; кредитні інспектори.

3. Після проведення зазначених дій служба безпеки банку скеровується на цілеспрямовану діяльність з попередження зловживань чи помилок з боку осіб, визначених у переліку та інших працівників банківської установи. А у випадку неможливості здійснення таких дій визначається порядок звернення за допомогою до правоохоронних органів. Служба безпеки банку скеровується на виявлення обставини, що свідчать про злочинну діяльність при кредитних операціях та повідомлення у правоохоронні органи у встановленому законом порядку. До таких обставин відносяться: велика кількість позичальників (одержувачів кредиту); великі суми кредитів що вказуються в кредитній заявці без відповідного забезпечення; фіктивні адреси одержувачів кредиту; однакові адреси для різних одержувачів кредиту; фіктивні фінансові звіти одержувачів позичок; наявність позичок і банківських рахунків за межами сфер діяльності позичальника; видача позичок за дорученням; участь банку в позичці, виданої

іншим банком; невідповідність витрат одержувача кредиту його прибуткам; суттєве порушення процедури виділення кредиту; підроблені документи, надані в обґрунтування кредитного запиту, про гарантії його повернення, про витрату отриманих кредитів; неповернення отриманих кредитних коштів після відповідного судового рішення [1]; комерційне використання отриманих на пільгових умовах кредитних коштів; витрата бюджетних кредитів на інші платежі (наприклад, на закордонні відрядження) [2].

З метою забезпечення повернення кредитних коштів та недопущення вчинення злочинних посягань з боку позичальників та працівників банку, здійснюється обмін певною інформацією між зацікавленими в цьому сторонами. Це насамперед відомості про: особу клієнта; активи клієнта (розміри установчого капіталу, співвідношення між власними коштами та тими, що знаходяться в управлінні, вкладання коштів у нерухомість тощо); склад засновників, наявність інших фірм, які очолюють засновники даного підприємства (кількість фірм, зареєстрованих по цій адресі, а також адреси цих фірм, їх рахунки в банках тощо); форма, в якій створена юридична особа (найменш надійними є товариства з обмеженою відповідальністю); час знаходження на ринку та на обслуговуванні в певному банку; проект бізнес-плану (призначення кредитних коштів); забезпечення кредиту (гарантія, застава тощо) [3]; результати обов'язкового виїзду на об'єкти клієнта, огляд застави тощо; використання відкритих та нетрадиційних джерел фінансування; осіб - працівників фінансово-кредитної установи, які приймали участь в оформленні документів на видачу кредиту та тих працівників, які були зацікавлені в видачі цього кредиту; іншу інформацію, що може вказувати на протиправну діяльність при здійсненні банківського кредитування.

При цьому слід звертати увагу не лише на ці відомості, але й на інші обставини щодо проведення банківських операцій клієнтом в минулому. Особливу увагу необхідно приділяти перевірці бізнес-плану, оцінці ринку з точки зору його криміналізації.

Для цього необхідно:

а) визначити, чи підтримує банк та його співробітники безпосередній контакт з одержувачем кредиту;

б) визначити особу-співробітника, яка направила в банк запит на отримання кредиту;

в) вивчити всю документацію, що пов'язана з отриманням грошей, приділяючи увагу можливим змінам чи її перекручуванням;

г) отримати всі відомості про одержувача кредиту чи про всі комерційні структури, з якими він співпрацював, їх керівників та співробітників;

д) розглянути всі матеріали, складені співробітником банку, який оформляв видачу кредиту, при цьому: перевірити відомості, що характеризують співробітника, включаючи відомості про можливі контакти з одержувачем кредиту; ознайомитись з надходженнями на його власний рахунок, реєстрові номери транспортних засобів, які належать йому чи членам його сім'ї; встановити основні джерела доходів; порівняти відповіді вказаного співробітника про документи, які пов'язані з видачею кредиту, з відомостями, отриманими при негласному аналізі його телефонних переговорів, записів у нотатнику [4].

Для більш чіткого виконання своїх функцій служба безпеки банку співпрацює з контролюючими підрозділами НБУ. Згідно із Законом України «Про банки та банківську діяльність» НБУ виконує контрольно-наглядові

функції щодо діяльності комерційних банків. з цією метою створено службу банківського контролю, яка через відповідні структурні підрозділи в регіональних управліннях НБУ здійснює нагляд за дотриманням суб'єктами банківської діяльності чинного законодавства, економічних нормативів та нормативних актів НБУ.

Завданням служби банківського нагляду є забезпечення фінансової стабільності та безпеки банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів, регулювання банківської діяльності з метою приведення її у відповідність до встановлених норм і законодавчих вимог. Взаємодія під час проведення перевірок служби банківського нагляду та правоохоронних органів (МВС, СБУ, Генеральної прокуратури) дозволяє виявляти шахрайства з фінансовими ресурсами та попереджувати «відмивання» грошей через банківську систему на національному та міжнародному рівнях. В свою чергу, така взаємодія уможливлює виявлення злочинів на стадії підготовки та притягнення винних до кримінальної відповідальності, і при цьому забезпечення захисту інтересів вкладників та кредиторів [5].

Ужиття цих заходів значною мірою покращить взаємодію оперативних підрозділів службами банківської безпеки під час протидії шахрайствам у сфері кредитних операцій банків в Україні.

Список використаних джерел:

1. Рішення Верховного Суду України // Щорічник. - 1998. - 99 с.
2. Кримінальний кодекс України (коментований) - К.: «Юрінком», 1997.
3. Закон України «Про заставу» // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 47.
4. Методичні рекомендації стосовно взаємодії НБУ з правоохоронними органами щодо передачі їм матеріалів перевірок комерційних банківських установ, які можуть свідчити про злочинну діяльність // МВС України, Національний банк України, Служба безпеки України, Генеральна прокуратура України № 3784/Шт, №43-210/299, № 25/2-99, 2/2-13925.
5. Особливості профілактики злочинних посягань у сфері банківського кредитування: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://uareferat.com/ukr/details/4415/.

Окремі аспекти експертного дослідження документів, які наділені спеціальним захистом

Тютюнник Р.С., курсант ННІПФЕКП НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник *Сокиран М. Ф.*

На вирішення криміналістичної експертизи при надходженні такого роду документів ставляться наступні питання:

- яким способом виготовлений грошовий знак, облігація, банківський чек, акредитив;
- одним чи декількома способом виготовлені всі представлені на експертизу документи;
- чи не піддавалися зміні окремі фрагменти документа (серія, номер і т.д.);
- чи не були використані для виготовлення документа конкретні матеріали та приладдя, вилучені у підозрюваного.

Цей перелік не є вичерпним і може бути змінений або доповнений залежно від конкретних обставин справи.

Методика дослідження документів, забезпечених спеціальними захисними засобами від підробки, має певну специфіку. У більшості випадків це робиться без порівняльного дослідження, оскільки централізоване

виготовлення таких документів за єдиною технологією забезпечує їх відповідність затвердженим зразкам.

Вивчаючи документ для визначення способу його виготовлення, експерт повинен перш за все встановити, чи не намальований він від руки. Вирішення цього питання зазвичай не викликає труднощів. Ознаки малювання будуть такими же, як і у мальованих бланках звичайних документів. Визначивши, що документ намальований від руки, експерт перевіряє, чи є він оригіналом малюнка. Для цього необхідно встановити спосіб нанесення мальованого зображення на папір і з'ясувати, чи не був малюнок розмножений методами поліграфії. Мікроскопічне та хімічне дослідження штрихів дозволяють відрізнити туш, чорнила, акварельні фарби і олівець від друкарських фарб і барвників, що застосовуються в розмножувальних апаратах.

Якщо експерт прийде до висновку, що бланк документа (грошова купюра) не намальований, а виготовлений за допомогою поліграфічних процесів, необхідно визначити: яким способом він надрукований (за допомогою форм високого, глибокого або плоского друку); чи була друкована форма виготовлена, наприклад, вручну або фотомеханічним способом. Для цього застосовують ту ж методику, що і для дослідження бланків звичайних документів.

Дослідження починають з ретельного огляду. Потім вивчають захисні засоби - водяні знаки, захисну сітку, поліграфічне зображення, матеріали.

Водяні знаки досліджують у прохідному світлі, міняючи його інтенсивність. Місця розташування водяних знаків вивчають також у відбитому світлі, змінюючи кут його падіння. При цьому можна встановити, чи відповідають вони малюнку, розмірам і розташуванню в справжніх купюрах, чи не нанесені на поверхню паперу для імітації водяних знаків барвники або жирові речовини.

Захисну сітку досліджують при 4-7-кратному збільшенні. Щоб зробити сітку більш помітною, користуються світлофільтрами, додатковими до кольору її лінії. Зображення, нанесені орловським друком, і дрібні деталі орнаментів вивчають через бінокулярний мікроскоп при невеликому збільшенні.

Якщо у експерта виникає підозра в особливо ретельній підробці, то проводиться детальне порівняльне дослідження (необхідний зразок для порівняння). Якщо на документі є вихідні дані (найменування друкарні, рік випуску тощо), то і на зразку мають бути аналогічні позначення.

Дослідження сумнівного бланка та бланка-зразка проводять за зовнішніми параметрами: розміром, кольором, відтінку, розміщенню зображень і окремих його деталей, кількості ліній в штриховому малюнку та ін. Порівнюють також водяні знаки за будовою і положенню, візерунки захисної сітки. Зокрема, слід перевіряти, чи не перетинає захисна сітка кордон орнаменту: в справжніх документах сітка доходить до цієї межі, не перетинаючи її.

Якщо експерт встановив повну імітацію представленого документа, він повинен дати висновок про спосіб його виготовлення і застосованих злочинцем пристосуваннях і матеріалах. Тільки такий висновок буде мати значення для слідства і дасть йому потрібний напрямок.

Якщо ж у процесі традиційної техніко-криміналістичної експертизи не виявлено відмінностей у видах друку, розмірних характеристиках, змісті і кількості зображень, їх розміщень, експерт не вправі робити висновок в категоричній формі про те, що сумнівна купюра не є підробкою. Необхідно більш глибоке комплексне фізико-хімічне дослідження фарб і паперу об'єктів. Судово-експертній практиці відомі випадки виготовлення цінних документів,

зокрема грошових купюр, на досить високому професійному рівні в домашніх умовах. Адже майже всі реквізити купюр були оформлені відповідним чином.

Якщо при дослідженні грошей встановлено, що грошовий знак виготовлений неправомірним шляхом, експерт вирішує питання про можливість виявлення ознак його підробленості без застосування технічних засобів і спеціальних знань.

Експерт повинен дотримуватися певної послідовності застосування криміналістичних засобів і методів, яка забезпечує повноту дослідження і збереження речових доказів.

Висновок ілюструється фототаблицею. Кількість і масштаб зображення фотознімків визначає експерт в кожному конкретному випадку відповідно до результатів дослідження.

Розслідування посадових злочинів, що вчиняються співробітниками правоохоронних органів

Узунова Г.Ю., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник лабораторії з проблем досудового розслідування ННШФПСКМ НАВС

Однією з найбільш суспільно небезпечних груп кримінальних проступків, є злочини, що вчиняються особами у зв'язку з виконанням їх службових (посадових) повноважень. Чималу частину посадових злочинів становлять злочини, що вчиняються співробітниками правоохоронних органів у зв'язку з їх службовою діяльністю. На сьогодні такі злочинні посягання досить поширені і представляють реальну загрозу соціально-економічному розвитку держави, її політичної стабільності, яка, в свою чергу, є невід'ємною складовою частиною національної безпеки, та заважають нормальній роботі правоохоронних органів, підривають їх авторитет, і істотно порушують права, свободи і законні інтереси громадян.

Проблема розслідування посадових злочинів вчинених співробітниками правоохоронних органів на різних етапах вимагає поглибленого дослідження, а також нових підходів до вирішення питань: вибору ефективної методики розслідування; оптимального використання інформації, отриманої в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій; тактики проведення найбільш важливих слідчих (розшукових) дій та тактичних операцій.

Важливе значення на початковому етапі розслідування посадових злочинів скоєних співробітниками правоохоронних органів, має якість проведених оперативно-розшукових заходів, для отримання доказової інформації з негласних джерел. Чим об'ємніша і достовірніша отримана оперативно-розшукова інформація, тим менше версій відпрацьовувати на початковому і подальшому етапах розслідування. Повнота і якість матеріалів значною мірою визначають, чи буде згодом доведена (і в якому обсязі) вина працівника правоохоронного органу. У зв'язку з цим вважаємо, що вкрай важливого значення набуває взаємодія співробітників оперативних підрозділів (карного розшуку та підрозділів ОТЗ) проводяться відповідні негласні слідчі (розшукові) дії, складаються підсумкові процесуальні документи. З моменту надходження інформації про вчинення (підготовку) співробітником правоохоронного органу злочину, що дає можливість спочатку визначити певну криміналістичну ситуацію, напрямки майбутнього розслідування,

джерела доказової інформації і не допустити їх знищення, уникнути помилок при оформленні матеріалів.

Для слідчої ситуації початкового етапу розслідування характерна наявність інформації: про вчинений злочин або той, що готується; про відповідний суб'єкт; характер його службових повноважень та корислива зацікавленість.

У ситуації відсутності прямих доказів вини особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження, основною метою діяльності слідчого є якнайшвидше виявлення джерел доказової інформації та її процесуальне закріплення. Слід звернути особливу увагу на виключення фальсифікації доказової інформації. Одночасно слід вживати дії, що виключають надання протидії, зокрема, необхідно надавати доручення оперативному підрозділу на встановлення нових джерел доказів, перевірку версій розслідування та ін.

Слідчий узгоджує матеріали кримінального провадження з прокурором, який здійснює нагляд за досудовим розслідуванням у формі процесуального керівництва, перед винесенням клопотань на проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Слідчий виносить клопотання на проведення аудіо-, відеоконтролю особи (ст. 246, 250 КПК України), яке погоджується з прокурором та направляється до суду для одержання відповідної ухвали.

Слідчий виносить клопотання про проведення контролю за вчиненням злочину приміром, у формі оперативної закупки (ст. 271 КПК України), після чого прокурор приймає відповідну постанову на підставі ч. 4 ст. 246 КПК України. Слідчий дає доручення на проведення оперативної закупки та здійснення аудіо-, відеоконтролю особи оперативним працівникам (з копіями відповідних ухвали суду та постанови прокурора).

Слідчим отримується ухвала суду на затримання вимагача з метою його приводу до суду для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу (ст. 188, 190 КПК України).

Співробітниками оперативних підрозділів (карного розшуку та підрозділів ОТЗ) проводяться відповідні негласні слідчі (розшукові) дії, складаються підсумкові процесуальні документи.

Особливості посадових злочинів, скоєних співробітниками правоохоронних органів, обумовлює виділення наступних елементів у структурі їх криміналістичної характеристики: відомості про особу злочинця; дані про обстановку вчинення злочину; відомості про спосіб готування, вчинення і приховування злочинів; відомості про механізм слідоутворення на кожному з цих етапів; дані про предмет злочинного посягання.

Посадова особа правоохоронного органу має ознаки спеціального суб'єкта, тому слід звернути увагу на особливий статус осіб, що вчиняють посадові злочини, характер їх компетенції, а також можливості приховування істинного характеру злочинних дій і підтримки всередині системи правоохоронних органів.

Важливою складовою характеристики особи вказаної особи є наявність у неї відповідного правового статусу, визначеної правосуб'єктності, тобто службових повноважень, при здійсненні яких посадова особа має можливість скоювати посадові злочини. Правовий статус працівника правоохоронного органу зумовлюється видом правоохоронного органу, його цілями і завданнями, встановленими законодавством та конкретизованими у відповідних нормативних правових актах. Найбільш істотними ознаками, що свідчать про наявність у суб'єкта правового статусу посадової особи правоохоронного

органу, є: наявність управлінського рішення (наказу) про призначення особи на цю посаду, здійснення професійної діяльності (несення служби) в правоохоронному органі на певній посаді, наявність юридичних повноважень посадової особи.

Право на захист від підозри

Фараон О.В., здобувач кафедри кримінального процесу НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Хахуцяк О.Ю.*

З огляду на розвиток Української держави, інститутів демократії та гуманізму, правових поглядів, які сповідують міжнародні організації та позицій Європейського суду з прав людини, одним із невід'ємних прав особи є її право на захист. Стаття 59 Конституції України закріплює право кожного на правову допомогу. Зокрема, кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Крім цього, ст. 63 Конституції України передбачає, що підозрюваний, обвинувачений чи підсудний мають право на захист. Для забезпечення права на захист від обвинувачення в Україні діє адвокатура.

Отже, держава спрямовує зусилля на те, щоб кожний підозрюваний був захищений від свавілля держави та її чиновників, щоб гідність людини не принижувалася. Дуже важливо, що право на захист від обвинувачення закріплене саме в Основному законі, оскільки саме конституційні норми відомі значно більш широкому колу осіб, ніж норми кримінального процесуального законодавства.

Праву на захист від підозри (обвинувачення) присвячена ст. 6 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод людини, де п. 3 ст. 6 регламентує права особи, яка обвинувачується у вчиненні злочину: а) бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нею мовою про характер і причину обвинувачення проти неї; Ь) мати достатньо часу і можливостей для підготовки захисту; с) захищати себе особисто чи використовувати правову допомогу захисника, обраного на власний розсуд, або - якщо вона не має достатніх коштів для оплати правової допомоги захисника - одержати таку допомогу безоплатно, якщо цього вимагають інтереси правосуддя; d) допитувати свідків обвинувачення або вимагати їхнього допиту, виклику і допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення; е) якщо особа не розуміє мову, яка використовується у суді, або не розмовляє нею, - вона має право отримувати безоплатну допомогу перекладача [1].

КПК України закріплює у ст. 20 забезпечення права на захист як одну із загальних засад кримінального провадження, відповідно до якої підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений має право на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права, передбачені чинним законодавством. Детальну регламентацію право на захист від підозри отримало у КПК (ст. ст. 42, 45-54, 93, 276 та ін.).

Таким чином, право на захист від підозри, обвинувачення є конституційною засадою кримінального провадження, що також закріплене у міжнародно-правових актах та детально регламентоване в КПК України.

У наукових колах проблема забезпечення права на захист досліджувалася різними вченими, зокрема: Н.М. Обрізановим, М.І. Бажановим, Ю.М. Грошевим, С.А. Гізатовим, І.О. Зеленьковою, Н.С. Карповим, О.М. Ларіним, П.А. Лупинською, М.М. Михеєнко, Б.Д. Новиковим, В.Т. Нором, Ю.І. Стецовським, А.М. Титовим, Ф.Н. Фаткуллiним, В.П. Шибіко, та ін.

В процесуальній літературі під правом на захист від підозри, обвинувачення розуміється сукупність прав підозрюваного, обвинуваченого та підсудного, що дозволяє їм особисто, або за допомогою обраного захисника захищатися від підозри чи обвинувачення, відстоювати свої законні інтереси [2, с. 141-142].

М. М. Михеєнко, В. Т. Нор і В. П. Шибіко зазначають, що сутність права на захист полягає в тому, що закон наділяє учасників процесу такою сукупністю процесуальних прав, використання яких дає їм змогу особисто захищатися від підозри чи обвинувачення у вчиненні злочину, відстоювати свої законні інтереси (особистий захист); надає згаданим особам право скористатися допомогою захисника, а в окремих випадках визнає обов'язковим призначення захисника за рахунок держави [3, с. 14].

Сутність права на захист розкриває і Європейський суд з прав людини. Так, у рішенні у справі Пакеллі проти Федеративної Республіки Німеччини, він відзначив, що положення підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод гарантує особі, яка обвинувачується у вчиненні кримінального злочину, такі права: захищати себе особисто; мати обраного нею самою захисника; за наявності певних умов мати призначеного захисника безкоштовно [4, с. 424].

Отже, враховуючи викладене, під правом на захист від підозри в кримінальному провадженні, на нашу думку, слід розуміти сукупність процесуальних прав, передбачених чинним законодавством, наданих особі, яка повідомляється про підозру, для захисту від підозри та будь-якого обмеження прав та свобод людини як особисто, так і за допомогою захисника.

Список використаних джерел:

1. Про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]: Конвенція від 04.11.1950 р. - Режим доступу: http://zakon2.rada. gov.ua/laws/show/995_004.
2. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации / Отв. ред. П. А. Лупинская. - М.: Юристъ, 1998. - 696 с.
3. Михеєнко М. М., Нор В. Т., Шибіко В. П. Кримінальний процес України. - К.: Либідь, 1999. - 536 с.
4. Европейский суд по правам человека: Избранные решения: В 2-х томах: Том 1. /ред. В. А. Туманов. - М.: НОРМА, 2000. - 856 с.

Процесуальний статус потерпілого за чинним Кримінальним процесуальним кодексом України: позитивні кроки та прогалини правової регламентації

Фесенко Т.В., слухач ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Степанов О.С.*

На сучасному етапі розвитку нашої держави стан розвитку правової науки в Україні, як і законодавчої діяльності, залишає бажати кращого. Незважаючи на те що 2012 р. було прийнято новий Кримінальний процесуальний кодекс (КПК) України, він є далеко невдосконалений. Основною метою держави є максимальне наближення процесу вступу України до країн Європейської співдружності де однією з передумов є необхідність приведення вітчизняного законодавства у відповідність до

Європейських стандартів. В результаті чого при співставленні норм деяких європейських держав, 13 квітня 2012 року Верховна Рада України прийняла новий Кримінальний процесуальний кодекс України, який вступив в законну силу 19 листопада 2012 року.

Однак вивчивши положення нового кримінального процесуального кодексу України та працюючи по ньому певний час виявлено певні прогалини, які в попередньому кодексі були відсутні, а саме є проблема визначення процесуального статусу такого учасника кримінального провадження, як потерпілий, його процесуальної функції та ролі.

Особа потерпілого у кримінальному процесі завжди викликала значну зацікавленість. Новий КПК дещо змінив процесуальний статус потерпілого у кримінальному проваджені. Якщо раніше потерпілий належав у будь-якому випадку до сторони обвинувачення і користувався в судовому розгляді правами сторони обвинувачення, то за новим КПК України потерпілий перебуває осторонь, це окремий учасник кримінального провадження, який стає стороною обвинувачення лише в окремих випадках, передбачених КПК України. Наприклад при зміні прокурором обвинувачення на менш тяжке або відмова прокурора від підтримання обвинувачення. Та й узагалі, якщо проаналізувати норми нового КПК України можна дійти висновку, що постраждала особа від злочину може й не набути статусу потерпілого, якщо вона цього не забажає. У такому разі її можна залучити до провадження лише як свідка. Наприклад однією з основних проблем при розслідуванні кримінальних проваджень, порушених за ст.175 КК України, є те що деякі особи відмовляються набувати статусу потерпілих та претензій не виказують щодо порушених своїх прав. Таким чином відсутність об'єкту в кримінальному правопорушенні призводить до продовження порушень норм закону та конституційних прав осіб. Тобто такі обставини вимагають, згідно нового КПК волевиявлення особи для набуття статусу потерпілого, оскільки права та обов'язки потерпілого виникають в особи з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого. У разі відсутності такого волевиявлення слідчий, прокурор, суд має право визнати особу потерпілою лише за її письмовою згодою ст. 55 КПК України. На мій погляд такі норми не завжди будуть сприяти захисту прав та законних інтересів потерпілого у кримінальному проваджені. На мою думку, необхідно надати слідчому, прокурору право визнавати особу потерпілою у будь-якому випадку, якщо їй кримінальним правопорушенням завдано шкоду, незалежно від її згоди. Завдяки цьому слідчий, прокурор в рамках проведення кримінального провадження зможе більш повно забезпечити захист законний прав та інтересів потерпілого.

На даний час в КПК України не зазначено яким чином має проходити оформлення процесуального рішення, яке б відображало факт визнання особи потерпілою у такому випадку. Активність потерпілого під час досудового слідства залежить, насамперед, від розуміння суті наданих йому законом прав. Тому дуже часто слід треба роз'яснити особам з урахуванням його загальноосвітнього і культурного рівня, віку, значення термінів,як цивільний позов, клопотання, відвід, докази та інше, при цьому результату взаємодії не відбувається.

Новим в КПК України є те, що потерпілою може бути визнано як фізичну особу - за умови завдання їй моральної, фізичної або майнової шкоди, так і юридичну особу - за умови завдання їй майнової шкоди.

Отже, нарешті статус юридичної особи - потерпілого набув належного правового регулювання. КПК України містить позитивну гарантію від безпідставного набуття особами статусу потерпілих. Так, за наявності очевидних і достатніх підстав уважати, що заява, повідомлення про кримінальне правопорушення або заява про залучення до провадження як потерпілого подана особою, якій не завдано моральної, фізичної або майнової шкоди (фізичній особі) або майнової шкоди (юридичній особі), слідчий або прокурор виносить вмотивовану постанову про відмову у визнанні потерпілим, яка може бути оскаржена слідчому судді. Крім того закріпленні можливості визнання потерпілими близьких родичів і членів сім'ї постраждалої особи, якщо внаслідок кримінального правопорушення настала смерть цієї особи або особа перебуває у стані, який унеможливлює подання нею відповідної заяви. До кола цих осіб новий КПК України відносить досить широке коло осіб: чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК України. Потерпілим визнається одна особа з числа близьких родичів чи членів сім'ї, яка подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого, а також при поданні клопотання, потерпілими може бути визнано кілька осіб. Проте це не означає, що всі ці особи будуть визнані потерпілими. Такий порядок, з одного боку, сприяє захисту прав та інтересів цих осіб, а з іншого вимагає від слідчого, прокурора, встановлення обґрунтованості підстав для визнання цих осіб потерпілими для уникнення певних зловживань.

Згідно з новим КПК України, у особи потерпілого згідно ст. 56 КПК України, набагато більше прав ніж обов'язків згідно ст. 57, це говорить про те що законодавство намагається забезпечувати в повному обсязі всі права та інтереси особи. Але практика зіткнулась з проблемою у сфері виклику та допиту потерпілих. Згідно з ч. 1 ст. 57 КПК України потерпілий зобов'язаний за викликом прибути до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, а в разі неможливості своєчасного прибуття-завчасно повідомити про це, а також про причини неможливості прибуття. Вказане питання не врегульовано, якщо наприклад особа потерпілий не бажає співпрацювати зі слідчим, прокурором, судом під час досудового слідства оскільки це залежить,насамперед, від його загальноосвітнього і культурного рівня та не з'являється на виклики при цьому не повідомляє про причини. Відповідно до ч. 3 ст. 140 КПК України привід особи може застосований до потерпілого, обвинуваченого або свідка. При цьому законодавець не допускає що потерпілий не буде мати наміру активно співпрацювати з слідством.

Підсумовуючи, слід зазначити, що у правовій регламентації процесуального положення потерпілого є певні позитивні досягнення, такі як надання статусу потерпілого юридичній особі, можливість визнання потерпілим близьких родичів і членів сім'ї постраждалої особи, можливість оскарження слідчому судді постанови про відмову у визнанні потерпілим. Проте є і багато прогалин, які потребують негайного виправлення на законодавчому рівні, можливо і з урахуванням тих пропозицій, які вказують практичні працівники.

Ознаки інсценувань злочинів та механізм їх

виявлення Філіпчук А.С., слухач ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Мировська А.В.*

Інсценування злочинів являє собою один із різновидів протидії правоохоронним органам у боротьбі зі злочинністю. У сучасних умовах науково-практичну зацікавленість викликають питання, пов'язані не лише з пізнавальною сутністю інсценування, але і питання за допомогою яких формується криміналістичний та психологічний аспект сутності даного явища.

Проблема дослідження закономірностей виявлення інсценувань, а також ознак, які вказують на можливі інсценування є достатньо актуальною, оскільки має суттєве практичне значення та залишається недостатньо науково розробленою.

Як свідчить слідча практика, інсценування, тобто створення на місці події зацікавленою особою (особами) обстановки, що не відповідає події, яка в дійсності мала місце, є саме тим негативним чинником /обставиною/, який гальмує процес досудового розслідування, подовжуючи строки та ускладнюючи роботу слідчих, спрямовану як на розкриття злочинів так і на встановлення об'єктивної істини під час розслідування, а у деяких випадках призводить до судової помилки.

Процес інсценування кримінального правопорушення складається з трьох етапів: уявного інсценування (тобто формування у свідомості суб'єкта картини про ту обстановку, яку він бажає створити, з метою маскування вчиненого злочину); реалізації уявного плану шляхом інсценування та підготовки аргументації, яка пояснює встановленні слідчим факти, а також як і будь-який інший вид поведінки особи, відображається на матеріальних об'єктах живої та неживої природи та в пам'яті людей.

Враховуючи викладене, інформація про інсценування може бути отримана у результаті дослідження місця події, виявлених при цьому об'єктів, а також на підставі оперативно-слідчої роботи з людьми-носіями криміналістично-значущої інформації [1, с.142].

Отримана в рамках таких досліджень інформація, в свою чергу, утворює певне коло ознак, наявність яких відрізняє типову подію злочину від інсценованої події [2, с.66, с.95].

У криміналістиці виділяють такі групи контрверсійних ознак інсценування як: розміщення реальних ознак на такому, місці де при здійсненні ймовірної дії вони з'явитися не могли; наявність ознак, які передбачені версією дії, але виникнути внаслідок такої дії не могли; наявність негативних обставин. [3, с.256].

З метою виявлення ознак інсценування та їх викриття необхідно встановити: обставини події, у зв'язку з яким здійснено інсценування; учасників інсценування та роль кожного у вчиненому; обставини підготовки й здійснення інсценування; наслідки інсценування. Важливе значення для виявлення інсценувань відіграє збір даних, аналіз слідової картини на місці вчинення злочину та узагальнення показань осіб, які є учасниками кримінального провадження. Інформацію про ознаки інсценування можна використати з метою створення повної та об'єктивної картини вчинення злочину, а також для підвищення ефективності розслідування, оптимізуючи витрати сил для перевірки висунутих версій.

Безперечною умовою забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування виступає саме вміння виокремити ознаки, які вказуватимуть на

Інсценування злочину є суттєвою перешкодою ефективній діяльності правоохоронних органів, оскільки впливає на процес розслідування, ускладнюючи отримання даних, необхідних для розкриття злочину, а також для встановлення істини у кримінальному провадженні. Виявлення діяльності, спрямованої на приховування злочинів - створює своєрідний шлях для ліквідації протидії розслідуванню в цілому, а всебічне вивчення феномену сучасної протидії як складового елементу протистояння злочинності та суспільства надасть змогу для розробки та впровадження дієвих заходів, спрямованих на подолання цих негативних факторів.

Список використаних джерел:

1. Образцов В.А. Криминалистическая психология : учебное пособие / В.А. Образцов, С.Н. Богомолова. - М. : Изд-во: Юнити-Дана, Закон и право. - 2002. - 448 с.
2. Корухов Ю. Г. Криминалистическая диагностика при расследовании преступлений: научно-практическое пособие / Ю.Г. Корухов. - М.: Издательская группа НОРМА- ИНФРА, 1998. - 288 с.
3. Криминалистика: учеб. для вузов / И.Ф.Герасимов, Я.Л. Драпкин, Е.П. Ищенко и др.; [под ред. И.Ф. Герасимова, Л.Я. Драпкина]. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Высш. шк., 2000. - 672 с.

Актуальні питання розслідування зайняття гральним бізнесом

Фінагеєва К.А., студент освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» за спеціальністю «Правознавство» ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник *Вознюк А.А.*

Гральний бізнес є одним із найнебезпечніших злочинів, що причиняє значну шкоду як окремій особі, яка потрапляє в його полон, так і суспільству та державі. Цей злочин, як правило, вчиняється організованими злочинними угрупуваннями, які мають високу технічну оснащеність, власні розвідки й контррозвідки, корумповані зв'язки, у тому числі й у правоохоронних та судових органах.

Вони володіють новітніми формами й методами протидії правоохоронним і судовим органам, що ускладнює, а іноді й унеможливлює виявлення та документування обставин, що можуть свідчити про зайняття гральним бізнесом, лише кримінально-процесуальними та криміналістичними засобами.

Незважаючи на те, що зайняття гральним бізнесом є одним з найбільш латентних видів злочинів [1], у 2014 р. за даними МВС та Генеральної прокуратури України обліковано 1084 таких кримінальних правопорушень, з яких лише у 187 злочинах особам вручено повідомлення про підозру.

Незаконне зайняття гральним бізнесом вважається відносно новим видом злочину, а відтак досвіду щодо розслідування цієї категорії кримінальних проваджень у більшості слідчих недостатньо.

В ході інтерв'ювання працівників ОВС вченими виявлено такі проблемні питання документування кримінальних правопорушень, пов'язаних з зайняттям гральним бізнесом:

1. Проведенню негласних слідчих передують слідчі (розшукові) дії, спрямовані на встановлення осіб, які організували або здійснюють діяльність у сфері грального бізнесу, що обумовлює тривале збирання інформації про таких осіб, у зв'язку з чим є ризик витоку інформації про наміри правоохоронних органів викрити цю діяльність.
2. Велика плинність найманих працівників в закладах, що здійснюють діяльність з грального бізнесу.
3. Не завжди досягається порозуміння з прокуратурою щодо узгодження клопотань про проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

4. Приблизно третя частина повідомлень про факти зайняття гральним бізнесом є анонімними. У зв'язку з цим, багато часу витрачається на проведення перевірки та прийняття рішень за такими повідомленнями, які здебільшого не знаходять свого підтвердження.

5. Трапляються факти низької ефективності проведення розслідування, відсутність належної взаємодії між слідчими та оперативними працівниками під час розслідування кримінальних проваджень зазначеної категорії. Це не лише невиконання або неналежне виконання доручень слідчого у провадженнях, неузгодженість дій при проведенні спільних заходів, а й небажання залучати слідчих до заведених оперативно-розшукових справ для забезпечення їх методичного супроводження та надання практичної допомоги щодо якісного документування кримінального правопорушення [2].

Таким чином, на сьогодні необхідно оптимізувати зусилля правоохоронних органів щодо вирішення окреслених проблем з метою підвищення ефективність розслідування зайняття гральним бізнесом.

Список використаних джерел

1. Погорецький М. А. Виявлення зайняття гральним бізнесом оперативно-розшуковими підрозділами [Електронний ресурс] / М. А. Погорецький, З. М. Топорецька // Юрист України. - 2014. - № 1. - С. 82-88. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/uy_2014_1_13.pdf

2. Татаров О. Ю. Проблемні питання виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних з зайняттям гральним бізнесом / О. Ю. Татаров, Р. О. Пиняга // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. - 2013. - Спеціальний випуск № 6. - С. 77-87.

Ювенальна юстиція сьогодення

Худолій М.О., студент магістратури ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Хахуцяк О.Ю.*

Ювенальна юстиція синтезує у собі два поняття, які походять з римського права: дитинство/молодість (від лат. juvenalis - юний, молодий) та юстиція (від лат. justitia - справедливість, правосуддя), найширшому розумінні означає справедливе ставлення до дітей та молоді. У сучасній юридичній науці термін «ювенальна юстиція» єдиного й однозначного тлумачення не має.

Мета ювенальної юстиції, триєдина: відновлення прав та «зцілення» жертви; визнання правопорушником заподіяної ним шкоди і прийняття на себе відповідальності за усунення цієї шкоди; досягнення примирення між жертвою, правопорушником і співтовариством, в якому вони живуть [28, с. 357].

При суди зобов'язані забезпечувати точне й неухильне застосування діючого законодавства, своєчасний та якісний їх розгляд, керуватися Конституцією України, Кримінальним кодексом, Кримінальним процесуальним кодексами України,.

Так, з урахуванням міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, зокрема Конвенцією ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року, Мінімальними стандартними правилами ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх від 29 листопада 1985 року («Пекінські правила»), а також врахуванням практики Європейського суду з прав людини, запроваджуючи їх положення у вітчизняну правозастосовну практику, чинне законодавство при здійсненні кримінального провадження щодо неповнолітніх зазнало значних, позитивних змін.

Кримінальне провадження щодо неповнолітніх здійснюється у загальному порядку з урахуванням особливостей, передбачених главою 38 КПК, та із дотриманням принципу забезпечення реалізації неповнолітніми особами права користуватися додатковими гарантіями, встановленими вітчизняним законом

та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Отже, хотілось би зазначити основні особливості, що визначені у реформованому законодавстві.

1. Статтею 485 КПК України окреслено обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень. Так, крім обставин, передбачених ст. 91 КПК України, має бути з'ясовано: повні і всебічні відомості про особу неповнолітнього; його ставлення до вчиненого ним діяння; умови його життя та виховання; наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення.

2. У ст. 226 КПК України визначено, що допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності - лікаря. Допит вказаних осіб не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом - понад дві години на день.

3. До неповнолітнього підозрюваного (обвинуваченого) згідно зі ст. 492 КПК може бути застосовано один із запобіжних заходів, передбачених КПК. Разом із тим слід пам'ятати, що затримання та тримання під вартою може застосовуватись лише у випадку, коли неповнолітній підозрюється чи обвинувачується у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину, та за умови, якщо слідчий/прокурор доведе, що застосування іншого запобіжного заходу не в змозі запобігти ризикам, зазначеним у ст. 177 КПК. Крім урахування згаданих підстав, слідчий суддя, суд, беручи до уваги практику Європейського суду з прав людини (Рішення ЄСПЛ від 27 листопада 2008 року у справі «Свершов проти України»), зобов'язаний враховувати і вік підозрюваного (обвинуваченого) [1].

4. Якщо неповнолітній підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення разом із повнолітнім, прокурор має з'ясувати можливість та прийняти рішення про виділення матеріалів досудового розслідування щодо неповнолітнього в окреме провадження (статті 217, 494 КПК), за винятком випадку, коли такі матеріали можуть негативно вплинути на повноту досудового розслідування та судового розгляду (ч. 4 ст. 217 КПК).

5. Судове провадження стосовно неповнолітньої особи та щодо декількох осіб, одна з яких є неповнолітньою, здійснюється згідно з ч. 10 ст. 31 КПК виключно суддями, уповноваженими зборами суддів відповідних судів у порядку ст. 115 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» на здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх. При цьому судді, уповноважені здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, не звільняються від виконання обов'язків судді відповідної інстанції, однак здійснення ними цих повноважень враховується при розподілі судових матеріалів і має пріоритетне значення.

Для уникнення будь-яких сумнівів щодо наявності у судді законних повноважень на розгляд цієї категорії справ до матеріалів кримінального провадження слід приєднувати копію або витяг із протоколу зборів суддів, де визначено кількісний та персональний склад суддів, уповноважених здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх. Так само судам слід з'ясовувати наявність документів (копій наказів, розпоряджень тощо), які підтверджують факт здійснення досудового розслідування щодо неповнолітніх спеціально уповноваженим на це слідчим.

6. Здійснення судового розгляду відносно або за участю неповнолітніх, відбувається за обов'язкової участі представників служби у справах дітей та

кримінальної міліції у справах дітей. Зокрема, суд, призначаючи підготовче судове засідання, для повної реалізації вимог, передбачених статтями 485, 487 КПК, має надіслати відповідним органам повідомлення про початок судового провадження за участю неповнолітнього обвинуваченого та викликає їх в підготовче судове засідання.

Підсумовуючи, хотілось звернутися до листа ВССУ № 223-1134/0/4-13 від 18.07.2013 де визначено, що суд при ухваленні судового рішення щодо неповнолітнього, має керуватися принципом найкращих інтересів дитини, встановленого у ст. 3 Конвенції ООН про права дитини, відповідно до положень глави 29 КПК та розділу XI КК. Судам необхідно зважати, що при постановленні вироку щодо неповнолітньої особи вони повинні суворо дотримуватися принципів законності, справедливості, обґрунтованості покарання. Суд має максимально індивідуалізувати покарання, призначаючи його конкретній неповнолітній особі за конкретне кримінальне правопорушення [1].

Список використаних джерел:

1. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх» № 223-1134/0/4-13 від 18.07.2013;

2. Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» : чинне законодавство з 19.11.2012. - К. - 2012. - 382 с.

Проблематика залучення експерта у кримінальному провадженні

Целуйко А.М., студент Кіровоградського відділення ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Хахуцяк О.Ю.*

Внаслідок аналізу слідчої та судової практики є підстави стверджувати, що залучення експерта має пріоритетну роль серед поширених процесуальних форм використання спеціальних знань під час кримінального провадження. Специфіка експертизи, як правового явища, полягає в отриманні процесуального документа, що відображає результати дослідження, а саме, висновку експерта. За допомогою експертизи, що проводиться на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, встановлюються фактичні дані, які мають доказове значення.

Кримінальний процесуальний кодекс, зокрема ст. 242, визначає підстави проведення експертизи, а саме такі, що експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання.

У порівнянні з КПК 1961 року, чинний КПК закріплює положення про недопустимість проведення експертизи для з'ясування питань права, адже раніше таке обмеження мало лише рекомендаційний характер.

Отож, необхідність в залученні експерта полягає в спеціальних знаннях такої особи, тобто таких, які є незагальновідомими та потребують відповідних знань, вмінь, освітньої кваліфікації тощо. Таким чином, спеціальні знання у відповідній галузі діяльності визначаються предметом експертизи.

Відповідно до ст. 243 КПК України, сторона обвинувачення залучає експерта за наявності підстав для проведення експертизи, у тому числі за клопотанням сторони захисту чи потерпілого. Сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової.

Клопотання про залучення експерта стороною захисту є більш «автономним», так як під час судового розгляду в якості доказу може бути надано одночасно два висновки, які виконані різними експертами з одних і тих питань, як за дорученням сторони обвинувачення, так і сторони захисту. Поряд з тим у разі залучення експерта стороною захисту самостійно або за її клопотанням слід мати на увазі, що на вирішення експерту можуть бути поставлені й інші питання, які мають значення для кримінального провадження та судового розгляду і стосуються об'єкту дослідження та не вирішувались під час проведення експертизи, призначеної стороною обвинувачення. Така можливість забезпечує повноту дослідження усіх матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи.

Слід зазначити, що досі чітко не визначена форма звернення сторони захисту до експерта для залучення його до кримінального провадження.

Проте слід зазначити, що таке право відсутнє у потерпілої сторони, тому є підстави вважати, що таке положення не повністю реалізує засади змагальності сторін та свободи в поданні ними своїх доказів, що дещо звужує права потерпілої особи, як сторони провадження. Становище потерпілого в цьому випадку залежить від сторони обвинувачення, в якому перший може заявити слідчому чи прокурору клопотання про залучення експерта на стадії досудового розслідування. Внаслідок відмови у призначенні експертизи наступним кроком може стати звернення до слідчого судді, наслідком чого є постановлення ним ухвали. Слід наголосити, що КПК не має чіткої норми щодо встановлення процесуальної форми документа, яким залучається експерт, проте можна дійти висновку, що таким документом є постанова слідчого на підставі ч. 3 ст. 110 КПК України.

Законодавець регламентує порядок залучення експерта в судове засідання, а саме за клопотанням сторони кримінального провадження, потерпілого або за власною ініціативою суд має право викликати експерта для допиту для роз'яснення висновку (ст. 356 КПК), проте закон не виділяє положення щодо окремого процесуального статусу експерта, та вважається, що експерта слід допитувати за правилами допиту свідка.

Позитивним моментом проведення експертизи є те, що вона може бути призначена одразу ж після внесення інформації про кримінальне правопорушення в Єдиний реєстр досудових розслідувань.

Прогалини чинний КПК має в частині регулювання порядку призначення експертиз у кримінальному провадженні, а саме відсутність у новому КПК визначення понять первинної, додаткової, повторної, комісійної та комплексної експертиз, наявність яких могла б впливати на якість проведення експертизи, розгорнутість точки зору дослідження об'єкта тощо.

Необхідно зазначити, що для підтвердження об'єктивності експертних висновків актуальним є питання щодо публікації експертних методик та вільного ознайомлення особами, які сприяють здійсненню кримінального провадження.

Отже, допомога експерта в кримінальному провадженні забезпечує його об'єктивність та повноту. Висновок обізнаної особи з конкретного питання дає змогу прийняти своєчасні та ефективні заходи для прийняття правильного процесуального рішення.

Підсумовуючи, зазначимо, що інститут експертизи у кримінальному процесі зазнав змін і доповнень, що у свою чергу вимагає його дослідження та удосконалення, як в питаннях процесуальної діяльності, так і відомчого застосування.

Затримання особи за міжнародними

стандартами Цирульник В.О., слухач 2-В курсу ННІЗН НАВС

Згідно із ст. 17 Закону України від 22 лютого 2006 р. «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права.

Аналогічне положення також закріплено у ч. 5 ст. 9 КПК України, де вказано, що кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, а ч. 4 цієї ж норми передбачає, що у разі якщо норми КПК України суперечать міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, застосовуються положення відповідного міжнародного договору України.

Таке законодавче закріплення обумовлено тим, що забезпечення прав і законних інтересів особи в кримінальному судочинстві істотним чином зумовлюється інтеграцією правової системи нашої держави в систему основних цінностей, закріплених міжнародно-правовими актами про захист прав людини і перш за все у процесі функціонування й тлумачення норм Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (1950 року).

Відповідно до ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свободвід 04 листопада 1950 р. (далі Конвенція), кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім випадків, які передбачені в цій статті.

Кожен, кого заарештовано, має бути негайно поінформований зрозумілою для нього мовою про підстави його арешту і про будь-яке обвинувачення, висунуте проти нього.

Кожен, кого заарештовано або затримано з метою доставлення до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню особою правопорушення чи її втечі після його вчинення, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження.

Тобто, у ст. 5 Конвенції зазначено перелік підстав, за наявності яких є можливість особу позбавити волі. Що стосується процедури затримання, то зазначений документ передбачає його ймовірність лише за наявності підстав та процедури, встановленої законом. Зокрема, підп. «с» п. 1 ст. 5 до таких підстав відносить:

- доставлення особи до компетентного судового органу;
- за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення;
- якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню особою правопорушення чи запобігання втечі особи після вчинення правопорушення.

При вирішенні питання про обмеження свободи особи під час її затримання слід враховувати вимоги і інших Міжнародно-правових актів щодо прав і свобод людини, до яких відносяться: Загальна декларація з прав людини (1948 р.); Резолюція Комітету міністрів Ради Європи (65)11 від 09.04.1965 р. «Взяття під варту»; Мінімальні стандартні правила ООН поводження з в'язнями (1955 та 1977 рр.); Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.); Декларація про захист усіх осіб від катувань на інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання (1975 р.); Кодекс поводження посадових осіб по підтриманню правопорядку (1979 р.);

Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами по підтриманню правопорядку (1979 р.); Рекомендація II (80)11 від 27.06.1980 р. «Про взяття під варту до суду»; Принципи медичної етики, які відносяться до ролі працівників охорони здоров'я, особливо лікарів, у захисті в'язнів та затриманих осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання (1982 р.); Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання (1984 р.); Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (1985 р.) (Пекінські правила); Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (1987 р.); Звід принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненню в будь-якій формі (1988 р.);Конвенція про права дитини (1989 р.); Мінімальні стандартні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних із позбавленням волі (1990 р.) (Токійські правила); Керівні засади, що стосуються ролі осіб, які здійснюють судове переслідування (1990 р.); Основні принципи поводження із в'язнями (1990 р.); Правила ООН, що стосуються захисту неповнолітніх, які позбавлені волі (1990 р.).

Слід враховувати, що вказані вище міжнародно-правові акти мають на території України не однакову юридичну сил.

Право на свободу і особисту недоторканість повинно сприйматись в цілому як захист від будь-якого процесуального чи матеріально-правового посягання на особисту свободу з боку державних органів. Іншими словами, під «особистою недоторканістю» мається на увазі фізична недоторканість, тобто гарантія від арешту чи затримання.

Необхідно також звернути увагу на обов'язковість правомірності такого позбавлення. Кожен із передбачених в пункті 1 статті 5 випадків передбачає положення про те, що арешт або тримання під вартою повинні бути законними. Для забезпечення цієї законності національні органи зобов'язані дотримуватись внутрішнього права і в діях держави не повинно бути ні зловживання владою, ні недобросовісності. Однак, у статті 5 говориться про законність застосування заходів, пов'язаних із позбавленням волі, а не про те, якими вони повинні бути.

Так, формула «відповідно до процедури, встановленої законом» по суті відправляє до внутрішнього законодавства та говорить про необхідність дотримання належного порядку згідно з цим законодавством.

Наприклад у справі «Бєлєвіцький проти Росії» Європейський суд зауважив, що районний суд не мотивував свого рішення про тримання заявника під вартою, яке було викладене на заздалегідь підготовленому бланку, що включав мотивувальну частину. У зв'язку з цим Суд визнав, що судовий орган, не мотивуючи свого рішення щодо тримання особи під вартою, не дотримався принципу захисту від свавілля, що є важливим елементом «законності» тримання під вартою у розумінні п. 1 ст. 5 Конвенції.

Отже, дотримання внутрішнього права безпосередньо входить в обов'язки держави, а Конвенція дозволяє Суду вирішувати, чи було дотримане внутрішнє право. Свавільне позбавлення свободи, проведене не відповідно до закону та без дотримання процедур та гарантій, передбачених національним законодавством, може призвести до порушення ст. 5 Конвенції.

Відповідно до практики Європейського суду з прав людини при розгляді клопотання про обрання або ж продовження застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою обов'язково має бути розглянуто можливість

застосування інших (альтернативних) запобіжних заходів. Зокрема, відповідно до п. 80 рішення Європейського суду з прав людини від 10 лютого 2011 року у справі «Харченко проти України» вказано, що на етапі розгляду питання щодо взяття заявника під варту аргументами на користь такого рішення стали серйозність звинувачень, пред'явлених заявникові, та ризик його втечі. Після цього прокурори і суди не навели жодних підстав для продовження тримання заявника під вартою, лише зазначили, що запобіжний захід було обрано правильно. Проте згідно з п. 3 ст. 5 Конвенції зі спливом певного часу лише наявність обґрунтованої підозри перестає бути підставою для позбавлення свободи, і судові органи мають навести інші аргументи для продовження тримання під вартою. До того ж такі підстави мають бути чітко вказані національними судами (див. справу «Єлоєв проти України», п. 60). Інших підстав національні суди у цій справі не наводять. Крім того, національні владні органи не розглядали можливість застосування інших запобіжних заходів, альтернативних триманню під вартою.

Профілактична діяльність слідчого при розслідуванні кримінальних правопорушень

Чернявська М.С., слухач курсу з підготовки фахівців ступеня вищої освіти «Магістр» за спеціальністю «Правознавство» факультету підготовки працівників ОВС ННІЗН НАВС

Сьогодення ставить перед Україною найбільш серйозні виклики і загрози за всю історію незалежності нашої держави. Євромайдан 2013 року, який переріс у Революцію Гідності 2014 року, юридично абсурдний референдум, ініційований сепаратистами у Криму 16 березня 2014 року та незаконна, всупереч загальновизнаним принципам і нормам міжнародного права, тимчасова окупація Автономної Республіки Крим з боку Російської Федерації та підтримання цією сусідньою державою в Східній та Південній частині Україну сепаратизму та тероризму, призвели до повалення антидемократичного режиму в нашій державі, а й створили потужну загрозу її суверенітету і територіальній цілісності.

Дані обставини, ще більш знизили та знищили і так досить низький імідж української міліції. Сьогодні, дуже рідко можна почути від пересічного громадянина України позитивні відгуки про правоохоронні органи. У більшості випадків критика є справедливою. Зміни які проходять на даний час в Україні, дають можливість, кожному працівник органів внутрішніх справ проявити себе як фахівця, патріота, вплинути на формування нової системи правоохоронних органів, відіграти важливу роль у формуванні правової держави в умовах євроінтеграційних прагненнях народу України, і як наслідок підвищити рівень довіри серед населення.

Не секрет, що рівень злочинності в Україні, у порівнянні з Європейськими країнами, сягає досить високого рівня. За умови, що розкриття злочинів підвищиться у рази, проблема зростання злочинності вирішена не буде. Саме в умовах радикальних, деколи і жорстких реформ, які чинять вагомий вплив на правоохоронні органи, а також євроінтеграційного курсу України потрібно приділити значну роль профілактиці вчинення кримінальних правопорушень.

На даний час залишається невирішеним питання здійснення профілактичної діяльності слідчого в ході проведення досудового розслідування кримінальних проваджень. Хоча це повинно бути однією з основних його функцій. На жаль у

чинному кримінальному процесуальному кодексі (далі КПК) дана норма не передбачена. Хоча, виходячи із значних напрацювань науковців таких як М.Є. Шуміло, Л.М. Лобойко та інших, ми погоджуємось з думкою, що необхідно внести зміни до КПК та закріпити на законодавчому рівні профілактику у кримінальному процесі. Таким чином, надати слідчому право встановлювати причини та умови вчинення кримінального правопорушення та вносити подання до відповідного органу, громадської організації чи службової особи, які будуть обов'язковими для виконання. [2, с.248].

Для прикладу можна розглянути Кримінальний процесуальний кодекс Республіки Молдови, прийнятий 14.03.2004 та базується на загальновизнаних принципах кримінального процесу європейських країн. У даному нормативно правовому акті глава 3 «Заходи щодо усунення умов, які сприяли вчиненню злочинів та інших правопорушень законодавства» присвячена профілактичній діяльності.[3]

Для того щоб профілактична діяльність слідчого приносила позитивний результат та не виглядала як пережиток радянських часів у першу чергу необхідно відмінити «планкову» систему. Заборонити подачу типових подань у кожному кримінальному провадженні та свідомо підходити до профілактичної діяльності у кожному окремому випадку.

Особливу увагу потрібно приділити профілактичній діяльності слідчого під час розслідування злочинів які вчинені неповнолітніми.

Таким чином в рамках кримінального процесу слідчий реально може вплинути на усунення обставин, які сприяли вчиненню злочину. А для формування європейського суспільства краще попереджувати кримінальні правопорушення, ніж карати за них.[2, с.251].

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17;

2. А.А. Десятник «Проблема актуальності кримінально-процесуальної профілактики в рамках нового КПК України»/Форум права - 2012 - №1 - с.247-252 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http ://nbuv. gov. ua/j -pdf/FP_index. htm_2012_1_38. pdf;

3. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова от 14.03.2003, [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30397729.

Поняття та система тактико-криміналістичного забезпечення слідчої діяльності

Ієрусалимов І.О., кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри досудового розслідування ННШФПСКМ НАВС
Чернявський А.В., слухач курсу з підготовки фахівців ступеня вищої освіти «Магістр» за спеціальністю «Правознавство» факультету підготовки працівників ОВС ННіЗн НАВС

Тактико-криміналістичне забезпечення слідчої діяльності - функціональна складова її криміналістичного забезпечення. Вона являє собою складну організаційно-функціональну систему, спрямовану на формування і підтримку на рівні, що відповідає потребам практики, постійної готовності слідчих до систематичного використання в практичній діяльності тактичного арсеналу засобів та методів боротьби зі злочинністю, а також на реалізацію цієї готовності в кожному конкретному випадку до вирішення тактичних завдань, що виникають.

Система тактико-криміналістичного забезпечення слідчої діяльності має наступні взаємозалежні аспекти функціонування: науково-дослідний, дидактичний і операційний (практичний).

Науково-дослідний аспект системи відображає необхідність: 1) розробки й удосконалювання тактико-криміналістичного арсеналу засобів та методів боротьби зі злочинністю, 2) забезпечення впровадження зазначеного арсеналу в практичну діяльність.

Дидактичний аспект полягає в забезпеченні синхронізації розвитку криміналістичної тактики і освіти, визначенні характеру й змісту конкретних завдань, які повинні вирішуватися в ході навчально-виховного процесу, зокрема, фактичний обсяг криміналістичних знань, які повинні бути засвоєні кадрами підрозділів слідства, набір певних умінь, навичок, здібностей, якостей, які вони повинні отримати в результаті їх криміналістичної освіти, включаючи розвиток здібностей творчо підходити до організації роботи.

Операційний аспект системи полягає в створенні необхідних умов практичним працівникам при розслідуванні конкретного кримінального правопорушення у виборі й безпосередній реалізації певного способу спрямованого тактичного впливу в інтересах вирішення конкретного тактичного завдання.

Тактико-криміналістична готовність працівників підрозділів слідства як результат функціонування системи тактико-криміналістичного забезпечення слідчої діяльності являє собою адекватну вимогам професійної діяльності характеристику їх особистості, що включає наступні основні компоненти: пізнавальні (або інтелектуальні) - тактико - криміналістичні знання, уміння, навички; мотиваційні - прагнення стати працівником відповідної юридичної професії, успішно виконувати службові обов'язки, добитися успіху в роботі т.п.; емоційні - почуття відповідальності за результати службової діяльності, упевненість у своїх силах і т.п.; вольові - здатність свідомо прикладати зусилля й опановувати собою, долати сумніви й мобілізуватися тощо.

Структура тактико-криміналістичного забезпечення слідчої діяльності включає: тактико-криміналістичні знання, тактичні уміння та навички; тактико-криміналістичну освіту(навчання й виховання); організацію криміналістичних підрозділів, що здійснюють у тому числі й тактико- криміналістичне забезпечення слідчої діяльності; правове регулювання тактико-криміналістичного забезпечення слідчої діяльності.

Між названими елементами системи криміналістичного забезпечення слідчої діяльності існують взаємні зв'язки, які відображають структуру цієї системи, характеризуючи її цілісність. Тільки комплексна взаємодія зазначених елементів у підсумку сприятиме формуванню у практичних працівників необхідних компонентів їх тактичної готовності до систематичного використання тактико-криміналістичного арсеналу засобів та методів боротьби зі злочинністю. Відповідно, основне завдання дослідження структури системи тактико-криміналістичного забезпечення слідчої діяльності полягає у вивченні специфіки складових її елементів і особливостей взаємодії між ними під кутом зору вдосконалення їх організації й управління в інтересах оптимального вирішення системою своєї соціальної функції - формування готовності підрозділів слідства до систематичного використання в практичній діяльності тактичного арсеналу.

У результаті тактико-криміналістичного забезпечення слідчої діяльності слідчий-практик стає володарем «тактичного потенціалу», що відображає модель необхідних знань, умінь, навичок і здібностей необхідних для

ефективного вирішення слідчими тактичних завдань розслідування кримінальних правопорушень. «Тактичний потенціал» слідчого-практика характеризує пізнавальний (або інтелектуальний) компонент їх тактичної готовності використовувати в практичній діяльності тактичний арсенал засобів та методів боротьби зі злочинністю. «Тактичний потенціал» практичних працівників є динамічною категорією, зміст якої визначається потребами практики розслідування кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Ієрусалимов І.О. Забезпечення використання науково-технічних досягнень у слідчій діяльності (Навчальний посібник) / І.О. Ієрусалимов. - Київ: Науковий світ. 2000.- 67с.

2. Ієрусалимов І.О. Научно-технический потенциал следственной деятельности / І.О. Ієрусалимов // Актуальные проблемы организации расследования преступлений. Сборник научных трудов. Одесский институт внутренних дел, - Одесса, 1996. - С.35-40

3. Ієрусалимов І.О. Потреби практики як основа криміналістичного забезпечення слідчої діяльності / І.О. Ієрусалимов // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. - К., КНУВС - № 4, - 2006 р. - С.176 - 187.

Матеріали звукозапису та відеозапису(у тому числі електронні) як докази в кримінальному провадженні

Шабельна О.О., курсант юридичного факультету ІКВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Тимошенко Ю.П.*

В наш час, суспільство досягло досить високо рівня в розвитку технологій. Без техніки людині важко уявити своє існування. І люди користуються цими технологіями не лише в побуті, а й задля забезпечення своїх прав і свобод, застосовуючи їх як докази в суді (наприклад, звуко- та відеозаписи).

У ст. 129 Конституції України серед основних засад судочинства закріплено, зокрема, такі:

- рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом;
- забезпечення доведеності вини;
- змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості;
- забезпечення обвинуваченому права на захист.

Але чи завжди судом беруться до уваги такі докази, як звуко- та відеозаписи? І чи легко довести правдивість таких доказів? Чи завжди такі докази є законними?

20 жовтня 2011 року Конституційний суд України прийняв рішення щодо офіційного тлумачення положення частини 3 статті 62 Конституції України «обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом». Конституційний Суд України доходить до висновку, що обвинувачення у вчиненні злочину не може бути обґрунтоване фактичними даними, одержаними в незаконний спосіб, а саме: з порушенням конституційних прав і свобод людини і громадянина; з порушенням встановлених законом порядку, засобів, джерел отримання фактичних даних; не уповноваженою на те особою тощо.

Проте, Конституційний Суд України у своєму рішенні зазначає про виняток із правила, з якого можна зробити висновок, що, у разі, якщо записи виконані ситуативно (випадково), здійснення запису не було цілеспрямованою дією на збирання і фіксацію інформації про особу, і при цьому не були порушені конституційні права людини, то такий звуко- чи відеозапис може визнаватися допустимим доказом.

Конституційний Суд України виходить з того, що фактичні дані про скоєння злочину чи підготовку до нього можуть бути одержані не тільки в результаті оперативно-розшукової діяльності уповноважених на це осіб, а й випадково зафіксовані фізичними особами, які здійснювали власніфото-, відео, звукозаписи, або відеокамерами спостереження, розташованими як у приміщеннях, так і ззовні.

При оцінюванні на предмет допустимості як доказів у кримінальному провадженні фактичних даних, що містять інформацію про скоєння злочину чи підготовку донього,необхідно враховувати ініціативний або випадковий характер дій фізичних або юридичних осіб, їх мету та цілеспрямованість при фіксуванні зазначених даних.

Конституційний Суд України вважає, що подані будь-якою особоюфактичні дані не відповідають вимогам допустимості доказів, якщо вони одержані з порушенням прав і основоположних свобод людини, закріплених в Конституції України. Тому положення «обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом» слід розуміти так, що підозра таобвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення не може ґрунтуватися на фактичних даних, одержаних у результаті оперативно- розшукової діяльності уповноваженою на те особою без дотримання конституційних положень або з порушенням порядку, встановленим законом, а також одержаних шляхом вчинення цілеспрямованих дій щодо їх збирання і фіксації із застосуванням заходів, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», особою, не уповноваженою на здійснення такої діяльності.

Кожна справа індивідуальна, але за певних умов звуко- і відеозаписи можуть бути використані як докази у кримінальному провадженні. Особливо, якщо інших вагомих доказів у провадженні окрім запису немає, і такий запис визнаний експертизою дійсним і не підробленим.

Особливості криміналістичної характеристики зловживань владою або службовим становищем

Швець О.П., студент освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» за спеціальністю «Правознавство» ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник *Вознюк А.А.*

Відповідно до ст. 19 Конституції України посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами нашої держави. Від реалізації цього положення значною мірою залежить нормальна та правильна діяльність державного апарату, функціонування підприємств, установ і організацій, забезпечення реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина, законних інтересів юридичних осіб. На вирішення цих питань повинні бути спрямовані зусилля усіх службових осіб владних органів. Однак, службові особи нерідко зловживають владою або службовим становищем. Своїми протиправними діями вони серйозно порушують нормальну роботу органів державної влади і місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій різних форм власності, завдають великої шкоди державним і громадським інтересам, охоронюваним законом правам та інтересам окремих фізичних та юридичних осіб, підривають авторитет держави.

Ефективна протидія цим злочинам потребує розроблення питань криміналістичної характеристики цих протиправних діянь.

Відповідно до ст. 364 КК України зловживання владою або службовим становищем, тобто умисне, з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб [1].

За способом вчинення дані злочини, поділяють на дві загальні групи: 1) прості злочини - вчинені шляхом безпосереднього зловживання владою, службовим становищем або службовими повноваженнями; 2) складні злочини - вчинюються у сукупності з іншими злочинними діяннями (наприклад службовим підробленням).

Серед типових способів вчинення зловживань владою або службовим становищем можна виокремити надання незаконних послуг, пільг та переваг,

привласнення або незаконне використання держаного чи колективного мана, невиконання службових обов'язків тощо.

Особу злочинця, як елемент криміналістичної характеристики зловживань владою або службовим становищем представляють службові особи, зокрема представники влади.

Об'єкти слідоутворення зловживань владою або службовим становищем умовно можна об'єднати в такі основні групи: документи; предмети; приміщення; товарно-матеріальні цінності та грошові кошти; електронні носії інформації; пам'ять людей [2]. Водночас найбільше значення серед них мають документи.

Таким чином, найбільш вагомими елементами криміналістичної характеристики зловживань владою або службовим становищем є відомості про способи вчинення цього злочину, особу злочинця та типові сліди. Вони утворюють певний орієнтир у розслідуванні кримінальних проваджень за фактами вчинення зазначених протиправних діянь.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-Ш : станом на 10 січня 2015 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14

2. Бондаренко Д. А. Розслідування зловживань владою або службовим становищем та перевищення влади або службових повноважень (криміналістична характеристика та початковий етап розслідування) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук; спец. 12.00.09 / Д. А. Бондаренко. - Харків, 2009. - 16 с.

Роль прокурора у забезпеченні прав неповнолітніх учасників кримінального провадження

Щербакова Г.В., кандидат юридичних наук, доцент, головний науковий співробітник відділу досліджень проблем ювенальної юстиції Науково-дослідного інституту Національної академії прокуратури України

Прийняття КПК України 2012 року стало вагомим кроком до покращення захисту прав дітей у сфері кримінальних процесуальних правовідносин.

Сьогодні положення кримінального процесуального законодавства України ґрунтовно регламентують процесуальний статус неповнолітніх учасників кримінального провадження, містять додаткові процесуальні гарантії охорони їхніх прав та законних інтересів, що забезпечується, зокрема:

- обов'язковою участю захисника та законного представника у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх;

- спеціальним предметом доказування по даній категорії кримінальних проваджень;
- можливістю виділення в окреме провадження щодо кримінального правопорушення, вчиненого неповнолітнім;
- особливим порядком виклику неповнолітнього в кримінальному провадженні;
- додатковими обмеженнями щодо затримання, взяття під варту чи поміщення в приймальник-розподільник для неповнолітніх, які слід здійснювати лише у виняткових випадках;
- особливим порядком проведення окремих слідчих (розшукових) дій (допиту, одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб тощо; можливістю проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого у режимі відеоконференції);
- неможливістю здійснити привід свідка, якщо ним є неповнолітня особа;
- наявністю специфічних запобіжних заходів та інших заходів процесуального примусу, що застосовуються тільки до неповнолітніх (наприклад, поміщення до приймальника-розподільника);
- можливістю у прокурора, слідчого, слідчого судді, суду усунути законного представника неповнолітнього від участі у кримінальному провадженні і залучити замість нього іншого законного представника у разі якщо дії чи інтереси законного представника суперечать інтересам неповнолітньої особи, яку він представляє;
- можливістю здійснення судового розгляду щодо неповнолітнього у закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження або його окремої частини;
- участю в судовому розгляді тощо [1].

У системі загальних засобів та механізмів забезпечення прав і законних інтересів неповнолітнього учасника кримінального провадження ключову роль відведено прокурору. Адже прокурор наділений процесуальними повноваженнями, необхідними для забезпечення прийняття законних процесуальних рішень та виконання процесуальних дій щодо неповнолітніх, володіє визначеними засобами впливу на всіх суб'єктів профілактичної діяльності для того, щоб вони повною мірою виконували покладені на них обов'язки. Сьогодні саме на прокурора покладається основна відповідальність за якість та своєчасність проведення досудового розслідування, він є і прокурором, який наглядає за законністю проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва, і особою яка уповноважена державою здійснювати державне обвинувачення у суді (тобто діє принцип незмінності прокурора протягом всього кримінального провадження від його початку до завершення). Зважаючи на те, що реформа кримінальної юстиції в Україні щодо неповнолітніх спрямована на гуманізацію кримінального судочинства щодо дітей, прокурори повинні зважено підходити до орієнтування суду на призначення неповнолітнім покарання. За наявності законних підстав ініціювати: застосування примусових заходів виховного характеру та звільнення від кримінальної відповідальності, впровадження заходів відновного правосуддя, використання права на укладення угод. Бо саме така система правосуддя вважається максимально адаптованою до потреб та особливостей дітей, які перебувають у конфлікті із законом. У відповідності до своїх повноважень та компетенції, прокурор має запевнитись в тому, щоб будь-який контакт підлітка з системою правосуддя незалежно від його процесуального

статусу, відбувався в порядку, що найменше порушує уклад життя неповнолітнього та відповідає його віковим та психологічним особливостям [2].

Генеральною прокуратурою України з метою наближення діяльності прокурора щодо захисту прав дітей, зокрема у сфері кримінального провадження, до європейських стандартів, було здійснено системні структурні зміни в організації роботи органів прокуратури. Сьогодні у центральному апараті функціонує управління захисту прав і свобод дітей, до повноважень якого входить процесуальне керівництво у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх, забезпечення нагляду за додержанням їх прав під час виконання кримінальних покарань та застосування примусу, захисту прав дітей в суді, нагляд за додержанням і застосуванням органами влади законів з питань охорони дитинства. Відповідні самостійні підрозділи діють в прокуратурах регіонів[3].

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI.
2. Наказ Генерального прокурора України від 6 грудня 2014 року № 16 гн «Про організацію діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей».
3. Вишинський В. Діяльність прокурора у сфері захисту прав і свобод дітей / В. Вишинський // Вісник прокуратури. - 2013. - № 8(146). - С.30.

Експертна практика як основа наукового розвитку судових експертиз у 1920-1930 рр.

Юсупов В.В., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, начальник науково-дослідної лабораторії з проблем експертно-криміналістичного забезпечення діяльності ОВС ННІПФЕКП НАВС

Відповідно до Положення про Кабінети науково-судової експертизи від 25.04.1925 заснування крайових Кабінетів науково-судової експертизи в Києві, Одесі і Харкові обумовлювалося необхідністю проведення різного роду наукових обстежень, науково-хімічних досліджень і експертизи з судових справ, а також для проведення наукових робіт та експериментальних досліджень з питань криміналістики та методології дослідження злочинів і особи злочинців.

Спочатку в цих Кабінетах проводити наукові роботи та експериментальні дослідження з питань криміналістики і методології судово-експертних досліджень було можливо лише з дозволу завідуючого [1, с. 170]. У подальшому Інститутам науково-судової експертизи надавалося право проводити різні науково-технічні досліди в своїх лабораторіях у судових справах шляхом фотографії, дактилоскопії, хімії та інших наукових засобів; проводити наукову роботу і експериментальні дослідження з питань криміналістики і методології дослідження злочинів; проводити кримінологічні науково-дослідні роботи щодо всебічного вивчення особи правопорушників з метою виявлення моментів, що спричинили правопорушення і встановлення заходів їх виправлення.

Інститути науково-судової експертизи мали змогу вивчати експертну практику, крім судових експертиз, ще й психіатричних і судово-медичних досліджень. Це обумовлювалося існуванням відповідних секцій у складі Інститутів, взаємодією з органи охорони здоров'я та психіатричними закладами.

Відповідно до наказу Народного комісаріату юстиції УССР (НКЮ) інститутам науково-судової експертизи від 03.05.1927 наукові роботи та

експериментальні дослідження з питань криміналістики і методології судово-експертних досліджень інститути могли проводити як за дорученнями НКЮ так і за своєю ініціативою. Для цього вони повинні були мати науковий зв'язок між собою, а також з науковими установами та видатними вченими СРСР і за його межами, і могли одержувати із-за кордону необхідні книги, журнали, приладдя, тощо. Інститути могли користуватися всіма архівними матеріалами судів та статистичними даними НКЮ. Також передбачався обов'язок друкувати свої наукові твори в журналах, зокрема у журналі «Архів кримінології та судової медицини» (постійний науковий орган друку Інститутів науково-судової експертизи).

Таким чином, результати узагальнення та дослідження експертної практики проведення судових, судово-медичних, психіатричних досліджень оприлюднювалися у журналі «Архів кримінології та судової медицини» або в інших виданнях, що сприяло обміну досвідом, передовими техніками проведення досліджень та розвитку науково-судової експертизи в цілому.

Експертна практика 1925-1930-х рр. передбачала можливість наукового дослідження особи правопорушника, для чого Інститутам науково-судової експертизи надавалося право проводити необхідні роботи в місцях позбавлення волі та установах для неповнолітніх правопорушників. З цією метою передбачалося створення у структурі Інститутів окремої секції кримінально-психологічних та психопатологічних досліджень. Так, у 1928 р. при Київському інституті науково-судової експертизи організована науково- дослідна кафедра кримінології, у роботі якої брав участь відомий процесуаліст М.О. Чельцов-Бебутов Г2, с. 381. Відповідно до Положення про судоустрій УСРР у 1930 р. ця кафедра була ліквідована.

Результатом наукової роботи щодо психологічних та психопатологічних досліджень було: а) розробка питань виховно-трудового режиму в умовах позбавлення волі відповідно до віку правопорушників, складу характеру, тощо; б) окреслення прогресивних шляхів пенітенціарної політики щодо виправлення засуджених; в) вивчення злочинності як соціального явища і виявлення її причини та умов; г) удосконалення методів наукового дослідження особи правопорушника та його психофізіосоматичних особливостей у зв'язку із соціальними умовами життя [1, с. 204].

Переважна кількість емпіричного матеріалу накопичувалася в Кабінетах (Інститутах) науково-судової експертизи, а саме у їх музеях. У Положенні про Кабінети науково-судової експертизи такі заклади називалися науково-практичні навчально-показові музеї.

Низка нормативних актів 1920-1930 рр. зобов'язувала судові органи передавати до музеїв конфісковані знаряддя злочину, речові докази по закінчених справах, якщо вони мали значення для науково-судового дослідження. У розпорядчих документах йшлося, що речові докази, які були знаряддям злочинів надсилаються до Кабінетів (Інститутів) науково-судової експертизи для вивчення техніки злочинів і поповнення музеїв експонатами.

Обов'язковому поверненню в музеї належали різні знімки, предмети та результати досліджень експертних установ по закінчених судових справах, якщо ці предмети не належали іншому спрямуванню. Цікавим є те, що відповідно до п. 30 Інструкції крайовим Кабінетам науково-судової експертизи, затвердженої НКЮ УСРР 30.11.1923, експонати музеїв могли поповнюватися за рахунок наукових робіт, які проводилися в Кабінетах.

Показники роботи експертних установ відображали кількісно-якісну складову злочинності. Окремі види досліджень зумовлювали необхідність створення нових експертних закладів. Так, для успішної охорони обігу грошових і фондових цінностей у 1926 р. було організовано центральну всесоюзну експертну установу в справах грошових знаків та цінних паперів - Дослідну станцію при емісійному відділі Правління Державного банку СРСР. До цієї установи надходили відомості про всі підробки, виявлені в країні, та їх технічні прийоми для вивчення злочинного досвіду та протидії йому.

У 1930 р. Інститут науково-судової експертизи у Києві виконав більше 600 експертиз документів, речових доказів у справах про вбивства, пожежі, отруєння. Розвиток вивчення експертної практики у 1930-ті роки помітно активізував науково-дослідну роботу інституту. В секції індивідуальної ідентифікації проводилось експериментальне вивчення проблеми індивідуальності та стійкості ознак почерку, а також розробка нових методів фіксації слідів на сипучому ґрунті. У секції судової фотографії вивчалися процеси фотографічного відтворення деталей і способи зміни контрастів для виявлення змін у документах, розроблялися нові фізичні методи дослідження речових доказів у інфрачервоних, ультрафіолетових і рентгенівських променях, а також методи ідентифікації вогнепальної зброї. У секції судової хімії проводилась комплексна розробка методів якісного і кількісного визначення органічних і неорганічних отрут у біогенному матеріалі. У секції судової біології розроблялися і удосконалювалися методи дослідження крові [3].

У результаті узагальнення та дослідження експертної практики у 1920-1930х рр. Інститути науково-судової експертизи готували рекомендації щодо вилучення і фіксації слідів на місці злочину, зберігання і пересилання на експертизу речових доказів, оформлення вимог на проведення судових експертиз та ін. Формування колекцій речових доказів, їх вивчення забезпечували розвиток судової експертизи, дослідження способів вчинення злочинів, удосконалення існуючих криміналістичних і експертних методик.

Список використаних джерел:

1. Комаха В. О. Становлення і розвиток судової експертизи та судово-експертних установ на Півдні України (За матеріалами перших двох етапів становлення і розвитку Одеського науково- дослідного інституту судових експертиз 1914 - 1941 рр. : монографія / В. О. Комаха. - Одеса : Юридична література, 2002. - 512 с.

2. Сапун А. П. 50 лет деятельности Киевского научно-исследовательского института судебной экспертизы / А. П. Сапун, М. Я. Сегай // Криминалистика и судебная экспертиза. Республиканский межведомственный сборник научных и научно-методических работ. - К. : РИО МООП УССР, 1967. - Вып. 4. - С. 35^9.

3. Київський науково-дослідний інститут судових експертиз : [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://kniise.com.ua/ru/istorija

Зовнішній та внутрішній прояви протидії розслідування злочинів пов'язаних з порушенням правил безпеки дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів

Якимчук Р.В., ад'юнкт кафедри криміналістики та судової медицини НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Комаринська Ю.Б.*

Наша держава та український народ обрали європейський шлях розвитку, про що свідчить той факт, що 21.03.2014 Україна підписала першу частину «Угоди про асоціацію з Європейським Союзом», а вже 27.06.2014 було підписано другу частину даної угоди. Європейський вибір вимагає від нашої країни виконання низки завдань, одне з яких це побудова правової держави.

Ключову роль у виконанні цього завдання відіграють правоохоронні органи які є гарантом забезпечення прав та свобод громадян. Одна з функцій правоохоронних органів, зокрема МВС України, є розслідування кримінальних правопорушень, повне, всебічне та не упереджене розслідування яких є однією з основних умов побудови правової держави.

На сьогоднішній день не достатня якість розслідування злочинів пов'язаних з порушенням правил безпеки дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів. В результаті чого в процесі роботи слідчих допускаються помилки, що в свою чергу в подальшому призводять до неповноти та односторонності розслідування. Такі обставини призводять до порушення загальних принципів законності та здійснення правосуддя, до незаконного притягнення особи до кримінальної відповідальності або уникнення нею покарання.

Одна з причин зазначених помилок є протидія розслідуванню злочинам даної категорії. Враховуючи офіційну статистику МВС України та матеріали слідчої практики, можна стверджувати, що питання вдосконалення системи прийомів та способів подолання протидії розслідуванню злочинів пов'язаних з порушенням правил безпеки дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів залишається не вирішеним.

Саме поняття «протидії розслідуванню» не є новим поняттям для криміналістики. У юридичній літературі не має єдиного визначення протидії, що включало би у себе усі риси, і з якого можливо було зрозуміти мету та сутність цього явища.

Протидія, у побутовому розумінні - це дія, що перешкоджає іншій дії, різновид конфліктної поведінки. Протидія спрямована не лише на перешкоджання, блокування будь-якої дії, а й на перешкоджання досягнення кінцевої мети, отримання конкретного результату.

Враховуючи думки науковців, можна стверджувати, що протидія розслідуванню злочинів пов'язаних з порушенням правил безпеки дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів - це діяльність зацікавлених осіб, спрямована на перешкоджання розкриттю і розслідуванню злочинів за допомогою створення перешкод на шляху встановлення істини у кримінальному провадженні. Особливістю даного виду протидії є наявність внутрішнього та зовнішнього її прояву.

Під внутрішньою протидією розуміють протидію яку здійснюють ті чи інші особи причетні до розслідування в будь-якій формі - підозрювані та обвинувачені, свідки та потерпілі, фахівці та експерти, випадкові особи. Для них характерним є володіння певною інформацією про подію і прагнення приховати, змінити або знищити цю інформацію та її носіїв.

Зовнішня протидія - це діяльність осіб, які або взагалі не пов'язані з подією що розслідується та з особою, яка здійснює розслідування, або пов'язані зі слідчим процесуальними, службовими, іншими відносинами службового та не службового характеру.

Суб'єкти внутрішньої протидії реалізують свої задуми переважно шляхом приховування злочину, суб'єкти зовнішньої протидії за допомогою впливу, тиску на слідчого створення умов для вчинення ним незаконних дій, спонукання його до вчинення посадового проступку або злочину.

Враховуючи вище викладене для розробки та реалізації дієвих заходів для подолання протидії розслідування злочинів пов'язаних з порушенням правил безпеки дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів необхідне всебічне та глибоке вивчення та вдосконалення сучасних методів протидії злочинності.

Досудове розслідування як стадія кримінального процесу

Ярмолінська М.В., студентка 4-К курсу юридично-психологічного факультету ННІЗН НАВС

Кримінальне процесуальне законодавство традиційно визначає порядок здійсненняпроцесуальної діяльності, прийняття процесуальних рішень, спрямованих на вирішеннязакріплених законом завдань. Таким чином, встановлюється форма кримінальної процесуальноїдіяльності на всіх стадіях кримінального процесу.

Початок досудового розслідування завжди пов'язується з наявністю (надходженням, виявленням) у спеціально уповноважених законом органів (службових осіб) інформації, що може свідчити про вчинення кримінального правопорушення. Якщо раніше досудове розслідування розпочиналось тільки після порушення кримінальної справи і саме ця стадія кримінального процесу у різні часові періоди найбільше піддавалась критиці, законодавець кардинально підійшов до вирішення наукової дискусії шляхом ліквідації цієї стадії.

Характеризуючи вказану стадію, зазначимо, що початковий етапдосудового розслідування є принципово новим щодо української правової системи. Згідно з п.5 ч. 1 ст. 3 КПК, досудове розслідування - це стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудовихрозслідувань.Слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви,повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійноговиявлення ним із будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про учиненнякримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДРта розпочати розслідування (ч. 1 ст. 214 КПК).

Серед науковців спостерігаються різні підходи до змісту і междосудового розслідування. Початок інформаційно-пізнавальної діяльності органом досудового розслідування свідчить про початковий етап останнього. Під час такої діяльності отримується первинна, «сигнальна» інформація в результаті відповідної вихідної слідчої ситуації, будуються версії, збираються докази і інформація перетворюється на базову, яка відображає обставини предмета доказування в кримінальному провадженні. Залежно від обробки первинної інформації, її практичної перевірки і логічної оцінки орган досудового розслідування планує першочергові завдання, виробляє його стратегію і скеровує весь хід подальшого розслідування.

На відміну від КПК 1960 р., у КПК 2012 р. чітко не зазначено, що є приводами та підставами для початку кримінального провадження. Слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальне правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. Відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається (ч. 4 ст. 214 КПК України).

На наше переконання, кримінально-процесуальна діяльність уповноважених органів починається не з моменту початку досудового розслідування - внесення відомостей доЄРДР (ч.2 ст. 214 КПК), а з моменту отриманнявідомостей про вчинене кримінальне правопорушення (з заяви, повідомлення, безпосереднього виявлення правоохоронними органами ознак кримінального правопорушення, тощо). Тому що, між заявником, потерпілим та співробітниками правоохоронних органів, що ведуть боротьбу зі

злочинністю, на підставі відповідних законодавчих актів (наприклад: Закони України «Про міліцію», «Про Службу безпеки»),виникають відповідні кримінально-процесуальні правовідносини.Яскравим прикладом таких правовідносин є правовідносини в межах проведення огляду місця події - єдиної слідчої (розшукової) дії, дозволеної законодавцем до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР.

Слід також зазначити, що досудове розслідування злочинів здійснюється у формі досудового слідства, а кримінальних проступків - у формі дізнання.Досудове слідство здійснюється слідчими щодо кримінальних правопорушень, віднесених до категорії злочинів.Дізнання - форма досудового розслідування, у якій здійснюється розслідування кримінальних проступків - кримінальних правопорушень не віднесених до категорії злочинів.

Таким чином, досудове розслідування - одна з основних стадій Кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до єдиного реєстру досудових розслідувань, здійснюється у передбаченому законом порядку шляхом провадження слідчих, негласних слідчих (розшукових) і інших процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Юридичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин

Архипова А.А., студент 3-К курсу ННІЗН НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор *Бичкова С.С.*

Конструкція юридичної особи ^ формувалася протягом тривалого часу під впливом різних історичних умов. Її сутність намагалися пояснити різні теорії. Підходи іноземних науковців, розроблені переважно в XIX та на початку XX століття, були відображенням економічних відносин у відповідних країнах того часу. Вітчизняні концепції щодо сутності юридичних осіб формувалися в умовах командно-адміністративної економіки і стосувалися юридичних осіб державної форми власності.

У зв'язку із зміною економічної формації постає необхідність звернутися до переосмислення теоретичних положень щодо сутності юридичних осіб із метою найбільш ефективного застосування даного правового інституту у нових умовах.

Ст. 80 ЦК України встановлює, що юридичною особою визнається організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. Юридична особа наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю. Слід зауважити, що практиці до закріплення за юридичною особою майна (наділення майном) її вважають такою, що не здійснює діяльність [3, с. 58-30].

Юридичних осіб можна класифікувати на види за різними критеріями. Проте класифікація не знаходить відповідного відображення у ЦК України. Хоча цей кодекс вперше в історії розвитку права України, розмежовуючи юридичних осіб публічного права та приватного права, регулює порядок створення та правовий статус лише юридичних осіб приватного права.

ЦК України визначає характер майнових відносин юридичних осіб приватного права, державних та комунальних підприємств з іншими власниками, залишаючи поза увагою інші види юридичних осіб [3, с. 356]. Йдеться про органи державної влади, які здійснюють владні повноваження, та органи місцевого самоврядування, неприбуткові бюджетні організації (лікарні, вузи тощо), які віднесені до юридичних осіб публічного права.

Законодавець свідомо виключає із сфери регулювання цивільного й господарського законодавства питання створення та правового статусу органів державної влади, органів місцевого самоврядування, що наділяються ознаками юридичної особи, оскільки (так об'єктивно склалося) це питання належить до сфери правового регулювання конституційного та адміністративного права.

Проблема реєстрації юридичної особи не є новим як в теорії, так і на практиці. Проте деякі положення втратили свою актуальність і потребують додаткового удосконалення законодавства. Як зазначається в літературі, проблемою є з'ясування концептуальних питань реєстрації юридичної особи, набуття ними статусу юридичної особи, а також формулювання пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства в зазначеній сфері [2, с. 15-19].

Аналіз цих проблем дає підстави стверджувати, що порядок реєстрації юридичної особи, є не зовсім правильним і занадто обтяжливим. Головним завданням законодавця у цій сфері є створення максимально простого, чіткого та необтяжливого механізму реєстрації юридичних осіб.

Також слід зазначити щодо визнання державної реєстрації обов'язковою ознакою юридичної особи. Зокрема, в правовій практиці України

зустрічаються випадки, коли юридична особа створюється та діє без держаної реєстрації (це органи державної влади, що здійснюють владні повноваження, органи місцевого самоврядування та деякі інші суб'єкти). Враховуючи вищевказане, визначати державну реєстрацію обов'язковою ознакою юридичної особи є некоректним.

Вся процедура реєстрації є занадто громісткою і проблемною щодо подання документів, однак, як засвідчує практика, деякі незручності створюють самі суб'єкти реєстрації: вони встановлюють власні вимоги до переліку і до форм поданих для реєстрації документів.

Отже, щоб уникнути можливих зловживань з боку реєстраційних органів необхідно на законодавчому рівні встановити зрозумілий процес реєстрації, де чітко має бути визначено: який орган буде проводити державну реєстрацію юридичних осіб; остаточній перелік необхідних документів, які слід надати для здійснення державної реєстрації; конкретні строки, протягом яких реєстраційний орган проводить державну реєстрацію.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - №№ 40-44. - Ст. 80. - С. 356.
2. Довгерт А. Методологічне значення ідеї наднаціонального цивільного права / А. Довгерт // Право України. - 2009. - № 8. - С. 15-19 .
3. Цивільне право України. Частина перша: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти / Ч.Н. Азімов, М.М. Сібільов, В.І. Борисова та ін.; за ред. Ч.Н. Азімова, С.Н. Приступи, В.М. Ігнатенка. - Харків: Право, 2010. - 368 с.

Щодо поняття цивільно-правового договору

Бевзюк ЇМ., студент 3-К курсу ННІЗН НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор *Бичкова С.С.*

Проблема визначення поняття цивільно-правового договору пов'язана з тим, що його не можна розглядати однобічно. Категорія «договір» розуміється комплексно як інтегроване поняття, що вбирає в себе і правочин, і договірне зобов'язання на всіх стадіях його виникнення, і документальну форму його існування.

Договір є підставою виникнення, зміни та припинення правовідносин, в яких сторони взаємодіють між собою шляхом реалізації взаємних прав, що охороняються і гарантуються з боку держави, і виконання обов'язків. За висновками Н.М. Пархоменко поняття договору складається з двох груп елементів: 1) юридичної конструкції, до якої входить порядок укладання, структура, спосіб виконання договору і обсяг відповідальності за невиконання; 2) суттєвих якостей: встановлення юридичного зв'язку між суб'єктами; змістом є виконання дій, що приводять до досягнення мети учасників; результат добровільної згоди; формальна рівність партнерів в правах і обов'язках, які є змістом договору; універсальність; відносна автономність регулювання взаємовідносин між сторонами, в межах закону [1, с. 13-14].

На думку М.І. Брагінського, основне призначення договору зводиться до регулювання в рамках закону поведінки людей шляхом вказівки на межі їх можливої та належної поведінки [2, с. 15]. Договір має місце там, де рівні, вільні та майново відокремлені суб'єкти досягають між собою домовленості з приводу чогось важливого для них.

Поняття «договір» використовується не лише в цивільному законодавстві, але й в адміністративному, трудовому, екологічному, господарському, сімейному, аграрному тощо. Тому, на нашу думку, для визначення поняття та

цивільно-правового змісту цієї категорії важливим є її розмежування за галузевими ознаками.

Наприклад, адміністративними є договори, які укладаються між суб'єктами владних повноважень, предметом яких є вчинення дій, що випливають з адміністративно-правового статусу сторін договору та спрямовані на регулювання, виникнення, зміну чи припинення управлінсько-правових відносин між ними. Ж.В. Завальна вважає це поняття узагальнюючим для певної групи договорів, що використовуються для регулювання адміністративних відносин. Адміністративний договір своїм предметом має здійснення дій (діяльності) зі встановлення чи зміни певних режимів, здійснення управлінських заходів, а метою - досягнення позитивного управлінського ефекту [3, с. 15].

У цивільно-правовій доктрині пропонуються різні підходи до визначення поняття договору, що, зокрема, обумовлюється його багатоаспектним змістом і недостатністю юридичних ознак, закладених у цивільному законодавстві. На нашу думку, увага має акцентуватися на універсальності цивільно-правового договору як правової форми реалізації цивільної правосуб'єктності. Це пов'язано з тим, що, по-перше, для договору характерний принцип свободи; по-друге, навіть, якщо обов'язок укласти договір випливає із прямої вказівки закону чи адміністративного акта, конкретні цивільні права та обов'язки для особи все ж виникають на підставі договору [4, с. 11].

Формування поняття цивільно-правового договору варто здійснювати таким чином, щоб воно містило основні визначальні категорії та не допускало повтору їхніх складових елементів. Воно має інтегрувати основні властивості договору: 1) персоніфікований характер; 2) добровільність укладення; 3) спільність інтересів; 4) рівність сторін; 5) наявність згоди сторін по всім істотним умовам договору; 6) взаємна відповідальність сторін за невиконання чи неналежне виконання; 7) виконання взятих на себе зобов'язань; 8) правове забезпечення.

Динаміка розвитку інституту цивільно-правового договору не є сталою, вона постійною змінюється, а відповідно змінюється і його правове регулювання. Воно характеризується тим, що, безумовно, враховуються основні, базові положення, але й неухильно розвивається внутрішня складова окремих елементів.

Список використаних джерел:

1. Пархоменко Н.М. Договір у системі права України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Н.М. Пархоменко ; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. - К., 1998. - 16 с.

2. Брагинский М.И. Договорное право. Кн. первая: Общие положения / М. И. Брагинский, В.В. Витрянский. - Изд. 2-е, испр. - М. : Статут, 2000. - 848 с.

3. Завальна Ж.В. Адміністративний договір: теоретичні засади та застосування: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Ж. В. Завальна ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. - Х., 2010. - 29 с.

4. Зозуляк О.І. Договір як правова форма реалізації цивільної правосуб'єктності юридичних особ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / О. І. Зозуляк ; НДІ приват. права і підприємництва Нац. акад. прав. наук України. - К., 2010. - 19 с.

Договір підряду

Бердник В.А., студент 3-К курсу ННІЗН НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор *Бичкова С.С.*

Виконання певних робіт або надання послуг може здійснюватися на підставі договору підряду. У ЦК України поняттю «підряд» присвячено главу 61. На всіх нюансах укладання договорів підряду не будемо зупинятися, а зосередимо свою увагу лише на окремих проблемних моментах.

Так, згідно зі ст. 837 ЦК України, за договором підряду одна сторона (підрядник) зобов'язується на свій ризик виконати певну роботу за завданням другої сторони (замовника), а замовник зобов'язується прийняти та оплатити виконану роботу. Зазначимо, що ціна роботи або способи її визначення обумовлюються саме у договорі підряду. Це зазначено в ст. 843 ЦК України. Своєю чергою, якщо у договорі підряду не встановлені ціна роботи або способи її визначення, то у разі якщо сторони не досягли згоди стосовно ціни, вона встановлюється за рішенням суду на підставі цін, що зазвичай застосовуються за аналогічні роботи з урахуванням необхідних витрат, визначених сторонами.

Що стосується строків виконання роботи за договором підряду або її окремих етапів, то, згідно зі ст. 846 ЦК України, вони обумовлюються також у договорі.

У разі невиконання умов договору сторонами вони несуть відповідальність. Так, правові наслідки невиконання замовником вимог підрядника передбачені ст. 848 ЦК України. Відповідальність підрядника за неналежну якість роботи визначено у ст. 858 ЦК України.

При укладанні договору підряду слід звернути увагу ще на один момент - порядок оплати роботи. Так, ЦК України не заперечує оплату праці підряднику шляхом авансу. Водночас, якщо договором підряду передбачено оплату після виконання роботи або окремих її етапів, замовник зобов'язаний сплатити підряднику обумовлену суму після остаточної здачі роботи за умови, що роботу виконано належним чином і у погоджений строк або, за згодою замовника, достроково.

Своєю чергою, виникає цікавий момент стосовно оплати виконаної, але не переданої замовнику роботи у разі знищення предмета угоди. Так, згідно зі ст. 855 ЦК України, якщо предмет договору підряду до здачі його замовникові був випадково знищений або завершення роботи стало неможливим не з вини сторін, підрядник не має права вимагати плату за роботу. Але підрядник має право на плату, якщо знищення предмета договору підряду або неможливість завершення роботи сталися через недоліки матеріалу, переданого замовником, чи внаслідок його вказівок про спосіб виконання роботи, або якщо таке знищення чи неможливість завершення роботи сталися після пропущення замовником строку прийняття виконаної роботи.

Договір підряду - консенсуальний договір, він є укладеним з моменту досягнення сторонами домовленості за всіма істотними умовами. Це оплатний договір, бо виконаній роботі підрядника відповідає зустрічне грошове задоволення з боку замовника. Хоча не можна не відмітити, що законодавство знає і винятки з цього правила, а саме - безвідплатне виконання робіт, до яких, наприклад, слід віднести обов'язок наймача проводити поточний ремонт речі, переданої у найм, або капітальний ремонт речі, переданої у найм наймодавцем, якщо інше не буде встановлено договором або законом (ст. 776 ЦК України). Однак на законодавчому рівні договір безоплатного виконання робіт не знайшов закріплення.

Договір підряду - двосторонньо взаємний договір, оскільки і у замовника, і у підрядника є права та обов'язки, причому праву однієї сторони кореспондує обов'язок іншої і, навпаки. Сторонами в даному договорі можуть виступати як фізичні, так і юридичні особи [2, с. 299].

Предметом договору підряду є індивідуалізований результат праці підрядника, який набуває тієї чи іншої матеріалізованої форми, оскільки робота виконується з матеріалів сторін і здається у вигляді, придатному для оцінки.

Підрядник має право не розпочинати роботу, а розпочату роботу зупинити, якщо замовник не надав матеріалу, устаткування або річ, що підлягає переробці, і цим створив неможливість виконання договору підрядником.

Замовник зобов'язаний прийняти роботу, виконану підрядником відповідно до договору підряду, оглянути її і в разі виявлення допущених у роботі відступів від умов договору або інших недоліків негайно заявити про них підрядникові.

Якщо замовник не зробить такої заяви, він втрачає право у подальшому посилатися на ці відступи від умов договору або недоліки у виконаній роботі.

Ціна у договорі підряду може бути визначена у кошторисі, який містить постатейний перелік витрат щодо виконання робіт, додається до договору і є його частиною. Оскільки ціна є результатом домовленості сторін, то не буде мати значення кошторис, складений тільки однією зі сторін.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - №№ 40^4. - Ст. 356.

2. Цивільне право України. Частина перша: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти / Ч.Н. Азімов, М.М. Сібільов, В.І. Борисова та ін.; за ред. Ч.Н. Азімова, С.Н. Приступи, В.М. Ігнатенка. - Харків: Право, 2010. - 368 с.

Участь органів державної влади у цивільних справах про визнання правочинів недійсними

Бернатович О.В., студент Вінницького відділення ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Петровський А.В.*

Під час розгляду та вирішення цивільних справ про визнання правочинів недійсними можуть приймати участь органи державної влади, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб (ч. 3 ст. 26 ЦПК України, прийнятого 18 березня 2004 р. (далі - ЦПК)). Участь таких органів у цивільному процесі реалізується у двох процесуальних формах: зверненням до суду із заявою (порушення цивільної справи) про захист прав, свобод та інтересів інших осіб, або державних чи суспільних інтересів та брати участь у цих справах (ч. 2 ст. 3, ч. 1 ст. 45 ЦПК); вступом у справу за своєю ініціативою чи за ініціативою суду для подання висновків з метою виконання своїх повноважень щодо захисту прав, свобод та інтересів інших осіб, або державних чи суспільних інтересів (ч. 3 ст. 11, ч. 3 ст. 45 ЦПК).

У випадках, коли органи державної влади безпосередньо виступають учасниками спірних матеріальних правовідносин, вони можуть приймати участь у цивільній справі про визнання правочину недійсним як сторони або треті особи. Але, як вже було згадано вище, зазначені органи мають також право на звернення до суду із заявою про захист прав, свобод та інтересів інших осіб, або державних чи суспільних інтересів. У таких випадках, форма участі в процесі органів державного управління аналогічна формі участі прокурора. Відмінність же процесуального положення органів державного управління від процесуального положення прокурора, на думку багатьох вчених-процесуалістів (А.А. Власов, А.А. Добровольський, В.А. Мусін, В.Г. Фазікош, Н.А. Чечіна, Д.М. Чечот, М.С. Шакарян, В.Н. Щеглов), полягає в тому, що перші у всіх випадках беруть участь в процесі тільки тоді, коли їхня участь прямо передбачається або допускається.

Як свідчать матеріали судової практики, інколи до суду з позовами про визнання правочинів недійсними звертаються органи державної податкової інспекції. Нами вже було підкреслено вище, що цивільно-процесуальний закон

дозволяє приймати участь таким органам у розгляді цивільних справ тільки у випадках, встановлених законом (ч. 2 ст. 3, ч. 1 ст. 45 ЦПК України). Важливим, на наш погляд, у цій ситуації, є з'ясування наступного питання: які інтереси підлягають захисту в цивільному процесі органами державної влади і кому саме вони належать? Відповідно до норм цивільно-процесуального законодавства, згідно яких органи державної влади можуть звертатися до суду із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб, або державних чи суспільних інтересів (ч. 2 ст. 3, ч. 3 ст. 26, ч. 1 ст. 45 ЦПК України) та висловленої в літературі точки зору, органи державної влади приймають участь у процесі в якості «процесуальних позивачів», при цьому поряд з процесуальним позивачем до процесу повинен бути залучений і позивач, матеріальні права якого повинен захистити суд. Гадаємо, що під час укладання правочину з метою ухилення від сплати податків порушується, насамперед, інтерес держави, до бюджету якої не надійшли кошти у розмірі податку, який не був сплачений. Проте, на наш погляд, у даному випадку держава не може бути визнана такою, яка має цивільно-правову зацікавленість, тому що вона не є рівноправним суб'єктом цивільних правовідносин (тобто держава не була однією із сторін правочину), а в цій ситуації вона виступає в якості владного суб'єкта публічних відносин.

Важливим слід зазначити, що в ситуації, яка нами розглядається, діюче цивільне законодавство допускає можливість визнання правочину недійсним на підставах, передбачених ч. 1 ст. 228 ЦК України: «правочин вважається таким, що порушує публічний порядок, якщо він був спрямований на порушення конституційних прав і свобод людини і громадянина, знищення, пошкодження майна фізичної або юридичної особи, держави, Автономної Республіки Крим, територіальної громади, незаконне заволодіння ним».

Беручи до уваги вищезазначене тлумачення правочину, який порушує публічний порядок, вважаємо, що правочини, спрямовані на ухилення суб'єктами підприємницької діяльності від сплати податків, підпадають під диспозицію ст. 228 ЦК України. У таких випадках органи державної податкової інспекції мають право звертатися до суду з позовами до підприємств, установ, організацій та громадян про визнання таких правочинів недійсними і стягнення в доход держави коштів, одержаних ними за такими правочинами. Однак, для застосування ст. 228 ЦК України необхідно довести в суді умисел хоча б однієї із сторін укладеного правочину, спрямований на досягнення мети, що порушує публічний порядок (умисне ухилення від сплати податків).

Аналіз судової практики свідчить про те, що при зверненні органів державної податкової інспекції з позовами до суду про визнання правочинів недійсними у цілому не вдається довести умисел хоча б однієї із сторін укладеного правочину, який спрямований на досягнення мети, що порушує публічний порядок (умисне ухилення від сплати податків). Наслідком цього, як правильно зазначається в юридичній літературі, є відмова суду в задоволенні позову, навіть, якщо такий умисел сторін насправді мав місце.

Враховуючи вищезазначене, підтримуючи висловлену в літературі точку зору (Н.О. Саніахметова, Є.О. Харитонов), ми вважаємо, що суду, під час розгляду цивільної справи, ініціатором порушення якої є орган державної податкової інспекції (звернення з позовом про визнання правочину недійсним на підставі ст. 228 ЦК України), при кваліфікації правочину за статтею 228 ЦК України має враховуватися вина, яка виражається у намірі порушити публічний порядок з боку осіб, які вчиняють такий правочин або у однієї з них (ухилення від сплати податків). Суд, приймаючи рішення у такій справі,

зобов'язаний вказати, у чому конкретно виявилася спрямованість правочину на порушення публічного порядку. Правові наслідки правочину, визнаного недійсним за таких підстав, визначаються загальними правилами щодо правових наслідків недійсних правочинів - ст. 216 ЦК України.

Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки: аналіз стану наукової розробленості теми

Бєловалова Н.Ю., студент 3-К курсу ННІЗН НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор *Бичкова С.С.*

Важливе місце серед інститутів цивільного права займає інститут відповідальності за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки. Сьогодні постійно виникає велика кількість відповідних цивільно-правових спорів. Тому дослідження поняття джерела підвищеної небезпеки неминуче пов'язане з аналізом як законодавчих положень, так і практики їх застосування.

Поняття джерела підвищеної небезпеки на рівні закону (легальна дефініція) закріплено в ст. 1187 ЦК України, відповідно до якого під джерелом підвищеної небезпеки розуміють діяльність, пов'язану з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, використанням, зберіганням хімічних, радіоактивних, вибухо- і вогненебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для осіб, які цю діяльність здійснюють, та інших осіб.

В юридичній літературі містяться альтернативні визначення. Так, Г.Л. Пендяга розглядає джерело підвищеної небезпеки як об'єкт матеріального світу, який не піддається повному контролю з боку людини, здатний завдати шкоду оточуючим в процесі ризикової діяльності (використання, зберігання, утримання транспортних засобів, механізмів та обладнання, використання, зберігання або виготовлення хімічних, радіоактивних, вибухо- і вогненебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід тощо) [3, с. 8].

Умовами відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, є протиправність поведінки заподіювача шкоди; наявність цієї шкоди у потерпілого і причинного зв'язку між ними. Слід наголосити, що відповідальність за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки, належить до такого виду відповідальності, яка має здатність виникати навіть без вини.

Шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовується особою, яка володіє об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку. Особи, які спільно завдали шкоди, тобто завдали неподільної шкоди взаємопов'язаними, сукупними діями, або діями з єдністю наміру, несуть солідарну відповідальність перед потерпілими.

Особи, які здійснюють діяльність, що є джерелом підвищеної небезпеки, за шкоду, завдану внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки іншим особам, несуть солідарну відповідальність перед потерпілими [2, с. 124]. Спір про відшкодування шкоди, завданої при цьому самим джерелам підвищеної небезпеки кожним із їх володільців перед іншим із них, вирішується за правилами ст. 1188 ЦК України, а саме: шкода, завдана одному з володільців з вини іншого, відшкодовується винним; не відшкодовується шкода, завдана володільцю лише з його вини; за наявності вини всіх володільців розмір відшкодування визначається судом у відповідній частці залежно від обставин, що мають істотне значення (тобто залежно від ступеня

вини кожного); у разі відсутності вини володільців у взаємному завданні шкоди жоден із них не має права на відшкодування.

Суди мають розрізняти випадки, коли внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки шкоди завдано самим володільцям цих джерел, від випадків, коли шкоди завдано іншим особам. В останньому випадку особи, які спільно завдали шкоди, зобов'язані її відшкодувати незалежно від їхньої вини.

Відповідальність за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки, виключається за наявності таких обставин, як непереборна сила та умисел потерпілого. Обов'язок доведення цих обставин законом покладається на володільця джерела підвищеної небезпеки, оскільки діє цивільно-правова презумпція вини заподіювача шкоди.

Отже, сучасний стан правового регулювання правовідносин у сфері відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, потребує вдосконалення, існує необхідність внести певні зміни та доповнення до чинного законодавства. Зокрема, норму ч. 5 ст. 1187 ЦК України слід викласти в новій редакції: «Особа, яка здійснює діяльність, що є джерелом підвищеної небезпеки, відповідає за завдану шкоду, якщо вона не доведе, що шкоди було завдано внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого чи в разі виправданого ризику».

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - №№ 40-44. - Ст. 80. - С. 356.
2. Мануїлова К. Суб'єктний склад у зобов'язаннях з відшкодування шкоди, заподіяної джерелом підвищеної небезпеки / К.Мануїлова // Юридичний вісник. - 2012. - № 3. - С. 121—126.
3. Пендяга Г. Л. Відповідальність за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Г. Л. Пендяга ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. - К., 2008. - С. 8.

Специфіка цивільно-правової відповідальності за шкоду завдану внаслідок порушення договору перевезення залізничним транспортом

Бикова А.В., студент ННІЗН НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук,професор *ЗаікаЮ.О.*

У наш час - час коли кожна цивілізована людина весь час перебуває під впливом урбанізованого середовища і змушена користуватися його продуктами транспорт відіграє одну з ключових ролей не лише у професійній діяльності, а й у повсякденному житті кожного члена нашого суспільства.

Залізничний транспорт - є видом масового транспорту, який здатний перевозити велику кількість пасажирів. Перевізна спроможність залізничного транспорту досить велика; вона обмежена тільки умовами такого перевезення та якістю транспорту.

За договором перевезення пасажира одна сторона (перевізник) зобов'язується перевезти другу сторону (пасажира) до пункту призначення, а в разі здавання багажу - також доставити багаж до пункту призначення та видати його особі, яка має право на одержаннябагажу, пасажир зобов'язується сплатити встановлену плату за проїзд,а у разі здавання багажу - також за його провезення. Конвенція про міжнародні залізничні перевезення (далі КОТІФ) дає інше визначення такої угоди: згідно з договором перевезення перевізник зобов'язується перевозити пасажира, а також за потреби багаж і транспортні засоби до місця призначення та видати багаж і транспортні засоби у місці призначенняГИ.

Специфіка договору перевезення пасажира виражається в тому, що цей вид договору належить до договорів приєднання, тобто мова йде про те, що

транспортні організації використовують типові стандартні бланки (форми) договорів перевезення і друга сторона (тобто пасажир) може прийняти ці умови договору лише приєднавшись до вказаного договору в цілому.

Актуальним питанням автор вважає відповідальність перевізника за заподіяну шкоду особі. Адже, високий рівень правового регулювання відповідальності сторін є досить вагомим критерієм у процесі надання послуг.

Великого значення в даній роботі автор приділяє питанню відповідальності саме на міжнародному рівні, коли потяг перетинає кордон іншої держави, постає питання, яка країна нестиме відповідальність за заподіяну шкоду, і в судові органи якої країни слід звертатися?

Угода про міжнародне пасажирське сполучення 1951 р. (далі УМПС) має матеріально-правові та колізійні норми. Із змісту цієї Угоди випливає, шо відповідальність залізниці за шкоду, заподіяну здоров'ю пасажира, повинна визначатися відповідно до законодавства тієї держави, де мав місце нещасний випадок[2].

За згаданою вище угодою розрізняють шкоду, яка спричинена пасажиру (смерть або тілесні ушкодження), та пошкодження багажу, яким вважаються і автотранспортні засоби. В них міститься невелика кількість норм, які стосуються головних умов пасажирських перевезень, а щодо інших вони відсилають до правил та тарифів відповідних залізниць[2].

Угодою встановлено і декілька колізійних прив'язок до права держави відправлення вантажу, його прямування або призначення. За відсутності спеціальних конвенційних відсилань підлягає застосуванню загальний колізійний принцип lex fori.

Конвенція про міжнародні залізничні перевезення (КОТІФ)

закріплює, що перевізник несе відповідальність за[1]:

1) тілесні ушкодження (смерть, поранення або будь-який інший вплив на фізичний або психічний стан);

2) матеріальні збитки (руйнування або пошкодження рухомого і нерухомого майна), заподіяні під час використання інфраструктури керуючому або його рухомому складу транспортними засобами, що використовуються, або пасажирам і вантажам, що перевозяться.

Великого значення у наш час набула проблема страхування при залізничних перевезеннях. Страховий випадок може статися з кожним із нас, тому досить важливим є порядок страхових виплат. Положення про обов’язкове особисте страхування від нещасних випадків на транспорті затверджене постановою КМУ від 14 серпня 1996 р. № 959 віднесла страхування на залізничному транспорті до обов’язкового виду страхування[8].

Страховий платіж за обов'язковим особистим страхуванням від нещасних випадків на транспорті утримується з пасажира перевізником, який діє від імені страховика за винагороду на підставі договору доручення на лініях залізничного транспорту на міжобласних і міжміських маршрутах у межах однієї області, Автономної Республіки Крим у розмірі до 1,5 відсотка вартості проїзду, на маршрутах приміського сполучення - до 3 відсотків вартості проїзду.

Кожному застрахованому перевізник, що виступає агентом страховика, видає страховий поліс, який міститися на квитку. Зокрема, зараз, купуючи квиток на проїзд залізничним транспортом можна спостерігати наступний надпис: «СТР. ВІД Н/В 6000 Н. М. ТДВ СТ «ДОМІНАНТА» КИЇВ САКСАГАНСЬКОГО, 119 Т0800507017», який свідчить про те, що особа, яка придбала проїзний квиток є застрахованою.

Відповідно до згаданого положення розмір страхової суми для кожного застрахованого становить 6000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Оскільки один неоподатковуваний мінімум доходів громадян відповідно до Податкового кодексу України становить 17 грн., то скориставшись множенням можна спостерігати, що максимальний розмір страхової суми може сягати 102000 грн.

Однак, отримати ці кошти особа зможе за умови, що страховий випадок стався не з її вини, і за наявності одного з таких страхових випадків:

а) загибель або смерть застрахованого внаслідок нещасного випадку на транспорті;

б) одержання застрахованим травми внаслідок нещасного випадку на транспорті при встановленні йому інвалідності;

в) тимчасова втрата застрахованим працездатності внаслідок нещасного випадку на транспорті.

Отже, проаналізувавши Закон України «Про страхування» і Положення про обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків на транспорті затверджене постановою КМУ від 14 серпня 1996 р. № 959можна дійти висновків, що особа може отримати наступні відшкодування:

а) у разі загибелі або смерті застрахованого внаслідок нещасного випадку на транспорті сім'ї загиблого або його спадкоємцю у розмірі 100 відсотків страхової суми (102000 гривень);

б) у разі одержання застрахованим травми внаслідок нещасного випадку на транспорті при встановленні йому інвалідності:

I групи - 90 відсотків страхової суми (91800 гривень);

II групи - 75 відсотків страхової суми (76500 гривень);

III групи - 50 відсотків страхової суми (56000 гривень);

в) у разі тимчасової втрати застрахованим працездатності за кожну добу - 0,2 відсотка страхової суми (204 гривень), але не більше 50 відсотків страхової суми (56000 гривень).

Зазначені цифри засвідчують про мізерність грошових виплат особам, про їх незахищеність та про необхідність реформування даного виду страхування за для забезпечення прав на законних інтересів людини.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про міжнародні залізничні перевезення (КОТІФ) від 09.05.1980 року // [Електрон. ресурс] - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_291
2. Угода про міжнародне пасажирське сполучення від 01.11.1951 року із зм. та доповн. від 08.10.2004 року // [Електрон. ресурс] - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_014
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 року в редакції від 01.10.2013 року // [Електрон. ресурс] - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17
3. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 року в редакції від 11.08.2013 року // [Електрон. ресурс] - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80
4. Закон України «Про залізничний транспорт» від 04.07.1996 року в редакції від 17.08.2012 року // [Електрон. ресурс] - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/273/96-%D0%B2%D1%80
5. Положення про обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків на транспорті затверджене постановою КМУ від 14 серпня 1996 р. № 959 // [Електрон. ресурс] - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/959-96-%D0%BF

Цінні папери як об’єкт цивільних прав

Білан М.О., студент 3-К курсу ННІЗН НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор *Бичкова С.С.*

Цінні папери є необхідним елементом ринкової економіки і використовуються у різноманітних сферах майнового обороту [4, с. 230].

Цінними паперами є документи нормативно визначених видів та груп, які мають типову форму і реквізити, емітуються на паперових бланках або в електронному вигляді, посвідчують майнові права, які становлять неподільну юридичну єдність із формою їх фіксації (документарною або бездокументарною), порядок виникнення, зміни або припинення правовідносин стосовно яких визначається способом легітимації уповноваженою за документом особи, їх видом, змістом та призначенням у цивільному обороті [4, с. 230].

Для визнання документа цінним папером він повинен мати відповідні ознаки. Відомий дослідник М. М. Агарков найбільш вагомою характерною їх ознакою вважав необхідність пред'явлення цінних паперів для здійснення вираженого в них («посвідченого ними» в сучасній термінології) права [2, с. 9-10].

Слід зазначити, що останнім часом, із появою бездокументарних цінних паперів, ця ознака втратила універсальність і вже не може визнаватись як характерна для всіх різновидів об'єктів цивільних прав, про які йде мова.

Частина 3 ст. 195 ЦК встановлює, що відповідно до закону цінні папери можуть випускатись у документарній та бездокументарній формі. Майнові права, які посвідчуються цінними паперами бездокументарної форми (шляхом фіксації прав на електронних носіях), виникають і беруть участь у майновому обороті згідно з визначеним законодавством порядком їх функціонування в електронній формі [4, с. 231].

На підставі аналізу актів цивільного законодавства України, які закріплюють правовий режим цінних паперів, можна визначити такі їх основні ознаки:

1) цінним папером визнається документ, який посвідчує майнове право, переважно грошового характеру;

2) документ повинен відповідати вимогам щодо форми і мати усі необхідні реквізити;

3) порядок здійснення прав, закріплених у цінних паперах, визначається при їх випуску (емісії);

4) цінні папери є оборотоздатними документами, тобто можуть переходити від однієї особи до іншої.

Однією із основних ознак документів, що розглядаються, є неподільна юридична єдність майнового права, яке складає зміст цінного папера, та способу його фіксації (паперовий документ або електронний носій). Ця ознака визначає особливості функціонування цінних паперів на всіх стадіях їх участі у майновому обороті. Право, яке становить зміст документарного цінного папера, не може бути здійснене або передане особою, яка не володіє документом на законних підставах.

Важливе значення для дійсності цінного паперу мають реквізити, перелік яких визначений у законодавстві стосовно кожного виду цінних паперів. Відповідно до ч. 2 ст. 196 ЦК України документ, який не містить обов'язкових реквізитів для цінних паперів і не відповідає встановленій формі, не є цінним папером.

Цінні папери, як і інші об'єкти цивільних прав, є обігоздатними. Під обігоздатністю цінних паперів розуміють їх спроможність бути предметами цивільних правочинів, спрямованих на перехід права власності. Завдяки обігоздатності цінного папера, випущеного у вигляді паперового документа або в електронному вигляді, цю ж якість набувають і майнові права, які складають його зміст [4, с. 231].

Важливою ознакою цінних паперів є нормативна визначеність їх видів та

порядок їх обігу встановлюються законом. На відміну від речей, різновиди яких не можуть бути перераховані у законодавстві, види цінних паперів чітко регламентовані законом. Поява нових видів цінних паперів припустима тільки шляхом їх закріплення у відповідному законі.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 10 верес. 2014 р.: (Офіц. текст). - К.: Паливода А.В., 2014. - 380 с.
2. Агарков, М. М. Учение о ценных бумагах / М. М. Агарков. - М., 1927. - 167 с.
3. Цивільне право України. Загальна частина: Підручник / За ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заіки. - К.: Алерта, 2014. - 510 с.
4. Цивільне право: Підручник: у 2 т. / В.І. Борисова, Л.М. Баранова, Т.І. Бєгова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. - Х.: Право, 2011. - Т. 1. - 656 с.

Правова природа договору будівельного підряду

Біленко М.С., кандидат юридичних наук, науковий співробітник відділу проблем приватного права НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака АПрН України

На сучасному етапі виробництва і розподілу товарів, робіт і послуг договори становлять складну, багатогалузеву глобальну систему, що охоплює практично всі види взаємодії у державі. В системі суспільних відносин договори виконують низку важливих правових функцій, насамперед, це упорядкування цих відносин та формування їхньої правової основи. Вони також сприяють стабільності правопорядку, підтримці миру та безпеки, розвитку співробітництва на засадах рівноправності, а отже, роль і значення їх неухильно зростає.

У науковій літературі прийнято висвітлювати будь-який договір, починаючи з його юридичної характеристики, яка включає в себе вказівку на те, як розподіляються права та обов'язки між контрагентами, чи передбачає договір зустрічне задоволення, а також з якого моменту він вважається укладеним. Як слушно зазначає Р. Б. Шишка, слід розрізняти саме явище, тобто договір та його властивості - характеристику [1, с. 8]. Аналіз визначення договору будівельного підряду дає достатні підстави для висновку про те, що це - консенсуальний, двосторонній (взаємний) та оплатний договір.

Договір будівельного підряду, будучи видом договору підряду, має всі родові ознаки, властиві останньому. По-перше, договір будівельного підряду спрямований на виконання робіт відповідно до завдання замовника. По-друге, договір будівельного підряду спрямований на виконання тільки таких робіт, які передбачають одержання результату, відокремленого від самої роботи. По-третє, результат робіт має індивідуальний характер.

Крім названих ознак, договір будівельного підряду, як зазначає Г. М. Гриценко, має ряд видових відмінностей, а саме: виконання робіт на об'єкті нерухомості, що нерозривно пов'язаний із землею; виконання робіт, спрямованих на підвищення міцності, стійкості, надійності будинку і спорудження та (або) монтажу обладнання на зазначених об'єктах [2, с. 39]. М. І. Брагінський та В. В. Вітрянський вважають, що у складі ознак, які є необхідними і достатніми для виділення підряду, може бути названо три: по-перше, виконання роботи відповідно до завдання замовника; по-друге, обов'язки підрядника виконати роботу і передати результат замовникові, а також кореспондуючі їм обов'язки замовника - прийняти результат та оплатити його; по-третє, предмет договору має завжди індивідуальний

характер [3, с. 15]. Однак ознаки, виділені цими авторами у перших двох пунктах, певною мірою властиві і договорам про надання послуг. На думку О. Л. Абрамцової, істотними, характерними ознаками договору підряду є такі:
а) предметом договору підряду є результат роботи; б) підрядник має виконати роботу власними коштами, тобто із власного матеріалу, власними силами і засобами, якщо інше не передбачено договором; в) робота повинна бути виконана підрядником на власний ризик, якщо інше не передбачено договором або законом; г) замовник має оплатити роботу підрядникові за умови, що вона виконана належним чином, тобто доброякісно і в обумовлений строк, а не будь-яку роботу [4, с. 11].

Однією із ознак підрядних договорів є покладення на підрядника ризику випадкового знищення предмета договору підряду або неможливості закінчення роботи [5, с.15]. Суть ризику підрядника, як випливає зі змісту ч. 1 ст. 855 ЦК України, полягає в тому, що якщо предмет підряду до здавання його замовникові випадково знищений або закінчення роботи стало неможливим без вини сторін, підрядник не має права вимагати плату за виконану роботу. Відповідно до ч. 5 ст. 321 ГК України, якщо договором не передбачено попередньої оплати виконаної роботи або окремих її етапів, замовник зобов'язаний сплатити підряднику зумовлену договором ціну після остаточного здавання об'єкта будівництва за умови, що робота виконана належним чином і в погоджений строк або, за згодою замовника, - достроково.

Як зазначено у ст. 857 ЦК України, робота, виконана підрядником, має відповідати умовам договору підряду, а в разі їх відсутності або неповноти - вимогам, що звичайно ставляться до роботи відповідного характеру на момент передання її замовникові. Якщо робота виконана підрядником з відступами від умов договору підряду, які погіршили роботу, або з іншими недоліками, які роблять її непридатною для використання відповідно до договору або для звичайного використання роботи такого характеру, замовник має право, якщо інше не встановлено договором або законом, за власним вибором вимагати від підрядника: а) безоплатного усунення недоліків у роботі в розумний строк;
б) пропорційного зменшення ціни роботи; в) відшкодування власних витрат на усунення недоліків, якщо право замовника усувати їх встановлено договором. Підрядник має право замість усунення недоліків роботи, за які він відповідає, безоплатно виконати роботу заново з відшкодуванням замовникові збитків, завданих простроченням виконання. У цьому разі замовник зобов'язаний повернути раніше переданий йому результат роботи підрядникові, якщо за характером роботи таке повернення можливе. Якщо відступи у роботі від умов договору підряду або інші недоліки у роботі є істотними та такими, що не можуть бути усунені або не були усунені у встановлений замовником розумний строк, замовник має право відмовитися від договору та вимагати відшкодування збитків.

Підрядник, як і будь-який інший суб'єкт підприємницької діяльності, самостійно несе ризики порушення ним або його контрагентами (замовником, субпідрядниками тощо) договірних зобов'язань та інших правил здійснення будівельної діяльності. Проте навіть у випадку належного виконання контрагентами своїх зобов'язань його діяльність у результаті може виявитися збитковою. Тобто діяльність підрядника підпадає під категорію нормального ризику.

На нашу думку, у законодавчому визначенні договору будівельного підряду мають бути відображені його характерні ознаки, у тому числі щодо виконання роботи підрядником самостійно та на власний ризик. За діючим сьогодні

цивільним та господарським законодавством матеріально-технічне забезпечення будівництва покладається на підрядника. Якщо робота повністю або частково виконується з матеріалу замовника, то в договорі, крім інших умов, мають бути передбачені норми витрат матеріалів, строки повернення залишків та основних відходів, а також відповідальність підрядника за невиконання або неналежне виконання обов'язків. Підрядник повинен вживати усіх заходів щодо забезпечення збереження наданого йому замовником майна та відповідати за будь-який недогляд, що призвів до втрати або пошкодження цього майна.

Як зазначає А. П. Сергеєв, у сфері здійснення будівництва та укладення договору будівельного підряду виконання функцій замовника, зокрема здійснення ефективного контролю за діяльністю підрядника, потребує спеціальних знань та навичок, а іноді особливого дозволу на цей вид діяльності. Тому на практиці функції замовника досить часто передаються спеціалізованим організаціям, які діють як представники тих осіб, для яких призначається об'єкт, що будується [6, с. 333]. Так, міжнародний досвід повністю підтверджує ефективність залучення на стороні замовника спеціалізованої організації - «інженера» (інженерної організації), особливо якщо будівництво є тривалим та масштабним. Функції «інженера» (інженерної організації) відповідно до Міжнародних умов договору про будівництво 1977 р. зводяться до контролю за будівельними роботами, надання консультацій замовнику та обов'язкових для підрядника вказівок від імені замовника тощо.

Отже, можна визначити особливості договору будівельного підряду, а саме: а) як на стороні підрядника, так і на стороні замовника можлива участь кількох осіб; б) підрядник має право залучати до виконання роботи третю особу за погодженням із замовником; в) генеральний підрядник виступає одночасно як підрядник за договором генерального підряду і як замовник за договором субпідряду; г) підрядник сам вибирає засоби і способи досягнення обумовленого договором результату; д) замовник зобов'язаний сприяти підрядникові у виконанні роботи у випадках, в обсязі та порядку, встановленому договором; е) ціна договору визначається кошторисом; ж) для виконання окремих видів робіт, передбачених законом, субпідрядник зобов'язаний одержати спеціальний дозвіл на ведення цих робіт; з) до вимог щодо неналежної якості роботи, виконаної за договором будівельного підряду, застосовується позовна давність в один рік, а щодо будівель і споруд - три роки від дня прийняття роботи замовником.

Список використаних джерел:

1. Шишка Р. Б. Проблема видів та характеристики цивільних та господарських договорів // Розробка механізму правового регулювання договірних відносин у підприємницькій діяльності / За ред. академіка АПрН України В. В. Луця. - К.: НДІ приватного права і підприємництва АПрН України, 2009. - С. 76 - 88.
2. Гриценко Г. М. Правове регулювання капітального будівництва за державні кошти: дис. ... канд. юрид. наук.; 12.00.04 / Інститут економіко-правових досліджень / Г. М. Гриценко. - Донецьк, 2011. - 187 с.
3. Брагинский М. И, Витрянский В. В. Договорное право. Книга третья: Договоры о выполнении работ и оказании услуг / М. И. Брагинский, В. В. Витрянский. - М.: Статут, 2007. - 1088 с.
4. Абрамцова Е. Л. Договор подряда в гражданском праве России: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Е. Л. Абрамцова. - М.: РГБ, 2005. - 213 с.
5. Луць В. В. Хозяйственный договор и качество продукции / В. В. Луць // Сов. гос-во и право. - 1985. - № 1. - С. 36 - 43.
6. Сергеев А. П. Договор строительного подряда // Гражданское право. Учебник. Ч. 2 / Под ред. Сергеева А. П., Толстого Ю. К. - М.: ПРОСПЕКТ, 1998. - 784 с.

Дослідження та оцінка письмових і речових доказів під час розгляду і вирішення цивільних справ про визнання правочинів недійсними в порядку цивільного судочинства

Білоус О.В., студент Вінницького відділення ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Петровський А.В.*

Аналіз судової практики у справах про визнання правочинів недійсними дає підстави вважати, що дуже часто єдиними доказами, здатними підтвердити обставини (факти), які мають значення для справи є відомості про порядок вчинення правочину та зміст його умов. У більшості випадків ці відомості можуть бути почерпнуті з тексту документа, який відображає зміст правочину та з інших письмових документів.

У деяких випадках на підтвердження тих чи інших обставин Цивільний кодекс України встановлює відповідну письмову форму правочинів (ч. 1 ст. 547, ч. 3 ст. 719, ч. 1 ст. 981, ч. 1 ст. 1055, ч. 1 ст. 1059, ч. 2 ст. 1107, ч. 1 ст. 1118, ч. 1 ст. 1247) і це підкреслює виключну важливість такого роду письмових документів, які є єдиним у справі допустимим засобом доказування. Зазвичай інші письмові документи, що надані сторонами, можуть бути суттєвими для справи доказами.

Відповідно до ч. 1 ст. 64 ЦПК України письмовими доказами є будь-які документи, акти, довідки, листування службового або особистого характеру або витяги з них, що містять відомості про обставини, які мають значення для справи. У процесуальній літературі наводяться різноманітні визначення письмових доказів. Так, М.А. Гурвич визначає письмові докази як предмети, в яких висловлені різні думки (ідеї) у письмовій формі. При цьому матеріал (папір, пергамент, метал, дерево тощо) значення не має. К.С. Юдельсон під письмовими доказами розуміє предмети з нанесеними на них знаками, що виражають думки і з яких суд одержує відомості, необхідні для вирішення спору. На думку С.В. Нікітіна письмовим доказом повинна визнаватись інформація, одержана судом із відповідного матеріального об'єкту (акту, довідки, приватного листа тощо). В.В. Комаров під цим засобом доказування визначає предмети, на яких за допомогою знаків закріплені думки, що містять свідчення про факти, необхідні для вирішення справи. Гадаємо, найбільш розширене поняття письмових доказів навів М.Й. Штефан: «Ними є виконані на предметі будь-яким способом письмові знаки, об'єднані у відповідну систему і структуру, у яких виражені думки (ідеї), що вміщують інформацію (повідомлення) про обставини, які мають значення для справи».

Отже, письмовими доказами у справах про визнання правочинів недійсними слід вважати будь-які предмети, на яких за допомогою знаків закріплені будь-які думки (ідеї), що містять в собі свідчення про обставини (факти), за допомогою яких можна встановити невідповідність змісту правочину умовам, визначених у ст. 203 ЦК України і які необхідні для повного та об'єктивного вирішення справи.

Аналіз судової практики у справах про визнання правочинів недійсними свідчить, що по цій категорії справ використовуються різні види письмових доказів. Їх різноманітність визначається великою кількістю (письмові договори, доручення, заповіти, свідоцтва про право власності, технічні паспорти, розписки, медичні довідки та виписки, різноманітні посвідчення, квитанції, чеки, акти прийому-передачі тощо). Ці докази мають деякі

особливості, притаманні певним групам, внаслідок чого вони можуть бути піддані певній класифікації.

Так, в юридичній літературі письмові доказі за своїм змістом поділяють на розпорядчі документи (договори, заповіти, транспортні квитанції тощо) та довідково-інформаційні документи (переписка ділового й приватного характеру, довідки, посвідчення). Такий поділ на дві групи має вагоме значення, оскільки в розпорядчих документах реалізується воля учасників певних правовідносин, а в інформаційних містяться відомості інформаційного характеру.

За формою письмові докази поділяють на прості і нотаріально посвідчені. М.К. Треушников поділяє письмові докази за формою на чотири підгрупи: а) документи простої письмової форми; б) письмові докази обов'язкової форми і змісту (комерційний акт, акт про нещасний випадок на підприємстві, свідоцтво про народження, про реєстрацію шлюбу тощо); в) нотаріально посвідчені договори без їх подальшої реєстрації в органах управління; г) письмові договори, які потребують подальшої реєстрації в органах управління (договори, пов'язані з нерухомістю).

За суб'єктним складом письмові докази поділяють на офіційні та неофіційні. Офіційні докази - це документи, які складаються посадовими особами органів державної влади та місцевого самоврядування (розпорядження, накази, рішення тощо). Неофіційними вважаються документи, які складаються громадянами (договори, розписки, листи тощо).

Наведена класифікація сприяє полегшенню застосування на практиці письмових доказів при дослідженні та оцінки їх судом.

Як свідчать матеріали судової практики, у справах про визнання правочинів недійсними сторони рідко подають речові докази, хоча в деяких випадках у сукупності з усіма іншими доказами це сприяло б встановленню об'єктивної істини у справі.

Таким чином, судам під час розгляду і вирішення справ про визнання правочинів недійсними необхідно приділяти вагоме значення дослідженню письмових, а у разі необхідності й речових доказів, як того вимагають ст. ст. 185-188 ЦПК України. Суди повинні одразу встановлювати всі ознаки поданих письмових документів (інших предметів матеріального світу) і розглядати їх у співвідношенні з іншими доказами у справі.

Специфіка договору довічного утримання в контексті цивільно-правових зобов'язань

Бобрікова М.Р., студент 2-КА курсу ННІЗН НАВС
Науковий керівник : доктор юридичних наук , професор *Тімуш І.С.*

У наш час своє майбутнє можна забезпечити, певні заощадження, заробивши велику пенсію, уклавши договір страхування чи розраховувати на вдячних нащадків. Існує широке коло різнойменних засобів забезпечення свого майбутнього, однак засобом, який дасть вам відповідні гарантії у майбутньому є договір довічного утримання, який виступає однією з цивільно-правових форм забезпечення прав і законних інтересів громадян[1].

Договір довічного утримання - це таке цивільно-правове зобов'язання за яким одна сторона (відчужувач) передає другій стороні (набувачеві) у власність житловий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме майно або рухоме майно, яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або) доглядом довічно[2].

Сторонами даного цивільно-правового зобов'язання є відчужувач і набувач. Варто зазначити, що цивільне законодавство передбачає, що договір довічного утримання характеризується змішаною формою множинності. Це означає, що на стороні як відчужувача так і боржника може виступати декілька осіб [4, с. 112].

Договір довічного утримання передбачає укладення правових зобов'язань не тільки нерухомого майна, а й рухомого майна, що має значну цінність[2]. Чітко не визначено, що саме з рухомого майна може відчужуватися за договором довічного утримання, тобто це може бути транспортний засіб, антикварні речі, ювелірні прикраси, твори мистецтва, скульптури, побутова техніка та інші речі за умови, що вони мають значну цінність[3]. Але розмежування чи тлумачення понять «значна цінність» та «незначна цінність» у Цивільному кодексі України не надається, тобто це вирішується безпосередньо сторонами.

Проаналізувавши широкий спектр використаних джерел та літератури я вважаю за доцільне звернутися до питання проблем договору довічного утримання, зокрема я вважаю, що серед них можна виділити:

1) недосконаліть цивільного законодавства, що проявляється в його неповноті та незрозумілості, зокрема в Главі 57 ЦК України, а саме: не вичерпний перелік предмету договору довічного утримання, що з однієї сторони підкреслює диспозитивність цивільного законодавства, а з іншої сторони підкреслює його не чіткість; кількість осіб, як на стороні відчужувача так і на стороні набувача. Положення ЦК України зазначають, що на стороні набувача може бути «кілька фізичних осіб», а на стороні відчужувача незрозуміла кількість співвланників майна, які можуть виступати на стороні відчужувача тощо;

2) не рівність сторін у даному цивільно-правовому зобов'язанні, яка виражається в тому, що сторони володіють далеко не рівними правами і обов'язками, а саме положення ЦК України закріплюють більше прав і гарантій на стороні відчужувача. На стороні набувача переважають обов'язки і досить мала кількість гарантій;

3) необхідність забезпечення прав набувача.

Проаналізувавши положення абзацу 2 ч.1 ст. 756 ЦК України можна побачити, що відчужувач може розірвати договір довічного утримання у зв'язку з невиконанням або неналежним виконанням набувачем обов'язків[2]. Після чого він має право вимагати повернення майна, яке було ним передано набувачеві. Останній в свою чергу залишається без відповідної компенсації за свої витрати, оскільки дана стаття зазначає, що витрати понесені набувачем на утримання відчужувача, не підлягають поверненню[11, с. 9]. Це означає, що набувач може надавати утримання відчужувачу протягом тривалого часу 3-5 років, а останній звертається до суду і заявляє, що набувач неналежно виконував свої обов'язки, і останній залишається ні з чим. Проаналізувавши практику розгляду судам подібних за змістом справ, можна зазначити, що «феміда» виступає на стороні відчужувача, оскільки довести факт неналежного утримання досить легко, а ось довести інше досить важко. ч. 2 ст. 756 ЦК України встановлює гарантію для набувача, згідно якої суд, у разі неможливості виконання набувачем своїх обов'язків з підстав, що мають істотне значення, може залишити за набувачем право власності на частину майна, з урахуванням тривалості часу, протягом якого він належного виконував свої обов'язки за договором. Однак, виникає питання щодо «істотного значення» підстав. Можливо доцільна наявність у законодавстві приблизного переліку даних обставин.

При вирішені даної проблеми було б доцільно, ввести систему відповідних гарантій, оскільки, учасники цивільних правовідносин є рівними у своїх правах, то варто було б їх забезпечити і відповідними гарантіями, зокрема мала б місце гарантія щодо безпідставного розірвання договору довічного утримання відчужувачем. Безпідставність можна визначити шляхом обстеження здоровья відчужувача, умов його проживання, можна також ввести додатковий обов'язок для органів соціального нагляду, згідно з яким, останні зобов'язанні наглядати за належним виконанням сторонами своїх обов'язків. У цьому випадку при вирішенні спору зазначені органу можуть давати відповідні висновки суду, які будуть слугувати своєрідним «доказом» у справі.

На мою думку виникає багато питань ознайомлюючись з положеннями

ч. 1 ст. 749 ЦК України, за якою у договорі довічного утримання можуть бути визначені всі види матеріального забезпечення, а також усі види догляду (опікування), якими набувач має забезпечувати відчужувача.

Можливо, зі сторони законодавців було б доцільним зробити дану норму імперативною і зазначити, що сторони зобов'язанні визначити у договорі всі види матеріального забезпечення. А зміни чи доповнення до нього можуть вноситися або за згодою сторін або в судовому порядку.

Отже, закінчуючи аналіз проблематики договору довічного утримання я вважаю за необхідне зазначити, що даний вид договору спрямований на надання відповідного утримання одній стороні і передачу за цю послугу майна іншій стороні. Однак договір довічного утримання беззаперечно потребує реформування на законодавчому рівні. ЛиШе внесення змін до чинного законодавства дозволить забезпечити права, свободи і законні інтереси сторін на більш високому, більш демократичному рівні.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року із зм. від 1 лютого 2011 року // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року в редакції від 11.08.2013 року // [Електрон. ресурс] - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15
3. Роз'яснення Департаменту нотаріату, фінансового моніторингу юридичних послуг та реєстрації адвокатських об'єднань при Міністерстві Юстиції України «Про особливості посвідчення договору довічного утримання(догляду)»від 01.04.2011 року// [Електрон. ресурс] - Режим доступу: http ://zakon4. rada.gov. ua/laws/show/n0023 323-11
4. Борисова В. І., Баранова Л. М., Жилінкова І. В. та ін.. Цивільне право України. Підручник: У 2 т. -К.: Юрінком Інтер, 2004. - Т. 2.- 552 с.
5. Горбунова Л. М., Богачов С. В., Іванчук І. Ф., Цирень О. С. Довічне утримання (догляд) М-во юстиції України.- К.: ТОВ «Поліграф-Експрес», 2006. - 41 с.
6. Дзера О. В., Кузнєцова В. С., Луць В.В. та ін.. Зобов'язальне право: теорія і практика. Навч. посібн. для студентів юрид. вузів і фак. ун-тів. - К.: Юрінком Інтер, 1998. - 912 с.
7. Заіка Ю.О. Українське цивільне право. Навч. посіб. - К.: Істина, 2005. - 312 с.
8. Панченко М.І. Цивільне право України: Навч. посіб. - К.: Знання, 2005. - 583 с.
9. Стефанчук Р. О. Цивільне право України. Навчальний посібник. - К.: Наукова думка, 2004.-366с.
10. Шевченко Я. М. Цивільне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах. - Т. 2. Особлива частина. - К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. - 408 с.
11. Яворська О.С. Договір довічного утримання: проблеми теорії та практики застосування // [Електрон. ресурс] - Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua

Обставини і факти як складові елементи предмету доказування під час розгляду і вирішення цивільних справ

Бондарчук Л.П., студент Вінницького відділення ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Петровський А.В.*

Відповідно до ч. 1 ст. 60 ЦПК України, кожна сторона зобов'язана довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень.

Таке доведення здійснюється виключно на підставі поданих до суду доказів, що виступають інструментом доказової діяльності осіб, які беруть участь у справах про визнання правочинів недійсними. Відповідна доказова діяльність (доказування) спрямовується на пізнання обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи (ч. 1 ст. 57 ЦПК України).

Нині діючий ЦПК України вперше на законодавчому рівні дає визначення предмета доказування. Так, відповідно до ч. 1 ст. 179 предметом доказування під час судового розгляду є факти, які обґрунтовують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для вирішення справи (причини пропуску строку позовної давності тощо) і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення. Проте, як зазначається в процесуальній літературі, невдалим є визначення предмета доказування під час судового розгляду. Формування предмета доказування починається при відкритті провадження у справі, продовжується в ході провадження у справі до судового розгляду і остаточно формується на стадії судового розгляду.

Пленум Верховного Суду України в своїй Постанові № 2 від 12 червня 2009 року «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» дає дещо схоже поняття предмета доказування під час судового розгляду - факти, якими обґрунтовують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше юридичне значення для вирішення справи (причини пропуску позовної давності тощо) і підлягають встановленню при ухваленні рішення (п. 26). Однак, зі змісту позовної заяви не завжди можна визначити, яку норму права слід застосовувати, а відповідно і коло юридичних фактів (обставин), що мають значення для вирішення справи. Кожне провадження має свої, притаманні тільки йому, юридичні й фактичні властивості, які визначають предмет доказування.

Дослідження юридичної літератури з цього питання дозволяє проаналізувати різні точки зору вчених-процесуалістів як в галузі цивільного процесу, так і кримінального. Так, деякі автори вважають, що під предметом доказування неодмінно слід вважати факти, які підлягають встановленню для вирішення справи по суті. Інші автори вважають, що предмет доказування складають обставини, які необхідно довести у справі з метою законного та обґрунтованого розгляду і вирішення останньої. Деякі вчені під предметом доказування вбачають і факти і обставини одночасно.

З цього питання слушною є думка наступних вчених-процесуалістів. Так, М.С. Строгович зазначає, що в предмет доказування входять факти і обставини справи. Чи є будь-яка різниця між поняттями «факт» і «обставина» або це одне і теж, відмінність лише в термінах, в словах? Етимологічно факт означає подію, явище, те, що трапилось в дійсності. Обставина ж означає явище, супутнє чому-небудь, що супроводить що-небудь, той чи інший бік справи. Таким чином, якщо триматися етимологічного (і логічного) значення цих понять, то у справі фактами є події, з приводу яких ведеться процес, а обставинами - те, що пов'язане з цими фактами, що характеризує їх, що складає якості та умови цих фактів. В.О. Попелюшко вважає, що під предметом кримінально-процесуального доказування слід розуміти систему (сукупність) фактів і обставин об'єктивної дійсності, які мають матеріально- правове (кримінально- і цивільно-правове) і процесуальне (кримінально- і цивільно-процесуальне) значення і є необхідними й достатніми фактичними підставами для вирішення кримінальних справ остаточно і по суті. На думку О.В. Бауліна, «предмет доказывания представляет собой совокупность фактов материально-правового характера и доказательственных фактов, имеющих

юридическое значение по рассматриваемому делу. Предмет доказывания является составляющим элементом пределов доказывания, в которые также включаются обстоятельства, имеющие процессуальное значение и иные подлежащие установлению факты».

Як зазначає О.В. Іванов, закон не випадково веде мову про необхідність встановлення певних обставин (а не фактів), що мають значення для справи. Термін «обставина» ширше, ніж термін «факт», він означає як дії, так і події, а також окремі сторони, риси, деталі, подробиці цих фактів. Чинний ЦПК України поняття «обставини» визначив в ч. 3 ст. 10, ч. 1 ст. 57, ч. ч. 1, 3 ст. 60, ч. ч. 1-3 ст. 61, п. п. 5-6 ч. 2 ст. 119 кодексу.

Згідно наведених точок зору було б невірно, на нашу думку, звести предмет доказування у цивільній справі тільки до самих фактів (ч. 1 ст. 179 ЦПК України), оскільки ним повинні охоплюватися і деякі інші явища, що відносяться до категорії «обставини». В цивільному процесі терміном «обставини» позначаються реальні, що мають або мали місце в дійсності, процеси і явища, пов'язані з порушенням цивільних прав та (або) інтересів. Обставини встановлюються в ході розгляду судом цивільної справи за допомогою необхідних засобів доказування (ч. 2 ст. 57 ЦПК України).

Тому вважаємо, що при науковому визначенні предмета процесуального доказування варто мати на увазі як відповідні факти, так і пов'язані з ними обставини, що мають значення для розгляду і вирішення цивільної справи. Але оскільки ці два поняття співвідносяться як загальне і спеціальне, немає необхідності, називаючи обставини, згадувати і про факти, тому що вони охоплюються обставинами. Таким чином, під обставинами в даному контексті розуміються будь-які явища зовнішнього світу, що мають значення для успішного виконання завдань цивільного судочинства (ст. 1 ЦПК України).

Колізії права власності подружжя та державної реєстрації прав на нерухоме майно

Вернер А.І., студент ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Іванов Ю. Ф.*

Згідно з положеннями ст. 60 Сімейного кодексу України майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності. Вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя [2]. Відповідно до ст. 368 Цивільного кодексу України (далі - ЦК України) майно, набуте подружжям за час шлюбу, є їхньою спільною сумісною (без визначення часток) власністю, якщо інше не встановлено законом або договором [1]. Отже, при укладанні одним із подружжя договору купівлі-продажу нерухомого майна це майно належатиме подружжю на праві спільної сумісної власності.

Стаття 182 ЦК України визначає, що право власності та інші речові права на нерухомі речі, обтяження цих прав, їх виникнення, перехід і припинення підлягають державній реєстрації [1]. Частиною 1 ст. 2 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (далі - Закон 1952-^) державна реєстрація речових прав на нерухоме майно визначається як офіційне визнання і підтвердження державою фактів виникнення, переходу або припинення прав на нерухоме майно, обтяження таких прав шляхом внесення відповідного запису до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Частина 2 ст. 3 Закону 1952-^ декларує

гарантування державною достовірності зареєстрованих прав на нерухоме майно та їх обтяжень. Стаття 10 Закону 1952-ГУ покладає на органи державної реєстрації прав та державних реєстраторів обов'язок забезпечувати достовірність інформації, шо містяться у Державному реєстрі прав [3].

Відповідно до положень п.1 ч.1 ст.19 Закону 1952-ГУ, на підставі нотаріально посвідченого договору купівлі-продажу нерухомого майна, в якому в якості сторони договору є тільки один з подружжя, відбувається державна реєстрація права власності того з подружжя, хто підписав договір і є його стороною (хоча суб'єктами права є обидва з подружжя). Державна реєстрація прав посвідчує виникнення речових прав на нерухоме майно у покупця.

Наказом Міністерства юстиції від 17.04.2012 р. № 595/5 «Про впорядкування відносин, пов'язаних із державною реєстрацією речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», затверджено форму заяви про державну реєстрацію прав та їх обтяжень (шодо права власності), додатка до заяви та вимоги до заповнення заяв у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень.

Як вбачається з положень Розділу IV Закону 1952-ГУ, Порядку державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень та Інструкції користувача Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, при державній реєстрації права власності на нерухоме майно, до державного реєстратора (нотаріуса або державного реєстратора Державної реєстраційної служби) із заявою про проведення реєстрації звертається особа, шо прагне зареєструвати своє право власності на нерухоме майно, подаючи перелік документів, шо підтверджують виникнення та/або перехід права власності та інших речових прав на нерухоме майно.

Зауважимо, шо у випадку набуття за цивільно-правовим договором нерухомого майна одним з подружжя така заява подається лише від його імені (відомості про заявника вносяться до Державного реєстру і по завершенню процедури реєстрації стають відомостями про власника майна). На підставі заяви реєстратором приймається рішення про державну реєстрацію. Таке рішення є підставою для внесення запису до Державного реєстру прав на нерухоме майно (що, відповідно до вже згадуваних положень ч.1 ст.2 Закону 1952-ГУ, є офіційним визнанням і підтвердженням державою факту виникнення у заявника права на нерухоме майно). Державний реєстратор формує витяг з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, який стає правовстановлюючим документом нового власника. У зв'язку з поданням заяви про реєстрацію лише одним з подружжя, до Державного реєстру вносяться дані лише про одного власника і розмір його частки визначається як 1 ціла (а не 1/2, як це мало б бути, зважаючи на норми Сімейного кодексу України).

Таким чином другий з членів подружжя взагалі не відображається у Державному реєстрі як власник, а правовстановлюючий документ містить невірну інформацію стосовно частки власника. А отже, офіційне визнання і підтвердження державою факту виникнення права власності на нерухоме майно відбувається лише стосовного одного з подружжя. Така ситуація не лише суперечить положенням статті 60 Сімейного кодексу України, а й є потенційно небезпечною для власників, коли мова йде про накладання санкцій (наприклад, заборони відчуження чи примусового позбавлення права власності тощо) на того з подружжя, хто внесений до Державного реєстру як власник. При накладанні санкцій на практиці трапляються ситуації, коли у зв'язку з відсутністю відомостей про право власності другого з подружжя, санкції застосовуються відносно нерухомого майна як цілісного об'єкта (а отже і до 1/2 частки майна другого з подружжя), що суперечить конституційним

нормам. Недоліки чинного навазі порядку реєстрації та технічних особливостей Державного реєстру очевидні.

Головною метою існування системи державної реєстрації є забезпечення захисту майнових прав на нерухоме майно учасників цивільних правовідносин. Недоліки у цій системі ставлять під загрозу стабільність і порядок усього цивільного обороту, а відтак, потребують нагального виправлення. Таке виправлення вбачається у внесенні технічних змін до програми Державного реєстру і передбаченні можливості внесення відомостей про другого з членів подружжя як власника шляхом, як приклад, додання можливості реєстрації його права на підставі реєстрації заяви-згоди другого з подружжя на придбання нерухомого майна.

Подальше ігнорування дослідженої проблеми призведе до повного нівелювання значення державної реєстрації при вирішенні питання виникнення права власності на нерухоме майно, шо є об’єктом права спільної сумісної власності подружжя, і унеможливить виконання державою взятого нею зобов’язання захищати права громадян у сфері цивільних правовідносин.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III // Офіційний вісник України. - 2002. - № 7. - С. 273
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Офіційний вісник України. - 2003. - № 11. - С. 461
3. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 51. - С. 553
4. Про затвердження Порядку державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Постанова Кабінету Міністрів України № 868 від 17.10.2013 р. // Урядовий кур'єр. - 2013. - № 229.
5. Державний реєстр речових прав на нерухоме майно інструкція користувача. нотаріус - державний реєстратор. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http ://www. informj ust. ua/files/UG_RRP_RegNot.pdf

Окремі аспекти захисту права власності

Вісневська Н.С., студент 3-К курсу ННІЗН НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор *Бичкова С.С.*

Захист і охорона власності є однією з найголовніших функцій держави. Відповідно до ст. 13 Конституції України «держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки». Виступаючи гарантом реалізації законних прав, держава тим самим забезпечує виконання особами обов'язків, покладених на них державою або взятих на себе самостійно.

Принцип охорони власності закріплений в Україні конституційно знайшов свій розвиток і втілення в різних галузях українського законодавства - в кримінальному, адміністративному, земельному, фінансовому, цивільному законодавстві. Однак специфіка цивільно-правового захисту права власності надає можливість застосувати способи, які забезпечують усунення перешкод у здійсненні права власності та відновлення майнового становища власника, чому не можуть у повному обсязі сприяти норми інших галузей права [3, с.168].

Захист права власності - це сукупність передбачених законом цивільно-правових засобів, які, по-перше, гарантують нормальне господарське використання майна (тобто вони забезпечують захист відносин власності в їх непорушеному стані), а по-друге - застосовуються для поновлення порушених прав власника, для відшкодування завданих йому збитків.

Найбільшого поширення у правовій науці набув поділ цивільно-правових способів захисту на речово-правові та зобов’язально-правові [5, с. 527]. До

речово-правових засобів традиційно відносять віндикаційний позов та негаторний позов. У ЦК України закріплено також право на захист від порушень права власності, що можуть мати місце у майбутньому, тобто подання прогібіторного позову. Зобов'язально-правові способи захисту поділяються на договірні та недоговірні.

Одним із найдавніших і ефективних речово-правових засобів захисту права власності є витребування майна з чужого незаконного володіння. Цей засіб дістав назву віндикація (від лат. vindico - захищаю, заявляю претензію, вимагаю). Її застосовують тоді, коли у власника зберігається право власності, але він не може його здійснювати, оскільки річ вибула із його володіння і перебуває у неправомірному (незаконному) володінні іншої особи. Тобто віндикаційний позов - це позов неволодіючого власника до незаконно володіючого невласника з метою відновлення порушеного володіння річчю шляхом вилучення її в натурі.

Поряд з віндикаційним позовом не менш ефективним речово-правовим засобом захисту речових прав є негаторний позов (від лат. actio negatoria - той, що заперечує). Негаторний позов пред'являється у випадках, коли власник має свою річ у володінні, але дії інших осіб перешкоджають йому вільно її використовувати або розпоряджатися нею. Характерною особливістю цього позову, як правило, є відсутність суперечок з приводу приналежності позивачеві майна на праві власності або іншому речовому праві.

Крім віндикаційного та негаторного позовів право власності може захищатися за допомогою ще одного речове-правового засобу - позову про визнання права власності. Таким позовом є вимога власника майна про визнання його права власності, якщо це право оспорюється або не визнається іншою особою, а також у разі втрати ним документа, що засвідчує його право власності. Необхідність у даному способі захисту права власності виникає тоді, коли наявність суб'єктивного права власника підлягає сумніву, не визнається іншими особами або оспорюється ними [4, с. 116].

Визнання права власності має двоїсту природу. З одного боку, позов про визнання права власності - є одним з засобів захисту права власності, а з іншого - визнання права стоїть на першому місці серед способів захисту прав взагалі у ст. 16 ЦК України. Це пояснюється тим, що вимога про визнання права власності природним чином входить практично до будь-якого позову про захист права власності, оскільки є передумовою застосування самого засобу захисту.

Таким чином, захист права власності - це юридичні гарантії, що забезпечують неприпустимість порушення прав і інтересів власника. В Україні такий захист здійснюється судом на основі правових норм, встановлених Конституцією України, ЦК України. Основний напрям цивільно-правового захисту права власності полягає у застосуванні речово-правових способів, що забезпечують повернення майна з чужого незаконного володіння, усуненні перешкод у здійсненні права власності тощо.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. - Офіц. текст. - К.: Паливода А. В., 2014. - 61 с.
2. Цивільний кодекс України. - Офіц. текст - К.: Паливода А. В., 2013. - 377 с.
3. Гуліда О.М. Способи захисту права власності: поняття та класифікація // Науковий вісник Херсонського державного університету. - 2014. - Вип. 2. - С. 168-173.
4. Другова В.А. Позов про визнання права власності як засіб захисту майнових прав осіб, які не досягли повноліття // Форум права. - 2013. - Вип. 2. - С. 116-122.
5. Цивільне право України: у 2 кн.: підручник / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової. - Кн. 2. - К.: Юрінком Інтер, 2002. - 784 с.

Оспорювання батьківства (материнства) за Сімейним кодексом України

Галіцька М.Ю., студент Житомирського відділення ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Полішко Н.Л.*

Народження дитини - визначна по своєму значенню подія. По-перше, тому що на світ з'являється іще один громадянин, і по-друге, тому що жінка та чоловік набувають нового статусу - вони стають батьками. Причому відсутність зареєстрованого шлюбу не є перешкодою для набуття батьківського статусу. Такі вимоги морального характеру. Що ж до вимог правового характеру, то основою виникнення батьківського статусу виступає походження дитини від даних матері і батька, засвідчене у порядку, встановленому законом. Таким чином, існуючі між чоловіком та жінкою сімейні відносини, трансформуються у відносини батьківські, лише за умови, що їхнє батьківство засвідчене у визначеному законом порядку. Слід зазначити, що батьківські правовідносини є самостійним видом сімейних відносин. Вони характеризуються певними особливостями, зокрема це стосується суб'єктного складу та змісту цих відносин. Так, суб'єктами зазначених правовідносин виступають батьки і діти. Батьки - це особи, від яких походить певна дитина (причому виділяють батьків біологічних та юридичних (соціальних): біологічні батьки - це справжні батьки дитини; юридичні (соціальні) - записані у якості таких у Книзі реєстрації народжень і у Свідоцтві про народження дитини. Як правило, ці дві категорії співпадають, однак у деяких ситуаціях дана презумпція оспорюється. Діти - це особи, які мають правовий статус дитини до досягнення ними повноліття (ст. 6 Сімейного кодексу України - далі СК України).

Батьківство, як категорія правова, означає походження дитини від визначеного (конкретного) батька; материнство, як і батьківство означає походження дитини від визначеної (конкретної) матері. Тобто під батьківством (материнством) слід розуміти правовідношення між батьком (матір'ю) і дитиною, засноване на походженні та зареєстроване державним органом реєстрації актів цивільного стану. Зміст такого правовідношення складають права та обов'язки батьків щодо своїх дітей, а також права та обов'язки дітей по відношенню до своїх батьків.

Визначення походження дитини, встановлення батьківства (материнства) має дуже велике значення. По-перше, шляхом встановлення батьківства реалізується важливе право дітей знати своїх батьків, що в свою чергу є реальною гарантією, яка визначає рівність дітей у нашому суспільстві (відповідно до ст. 52 Конституції України діти рівні у своїх правах незалежно від того, народжені вони в шлюбі чи поза ним). І по-друге, мова йде не тільки про запис осіб як матері та батька дитини, а про покладення на них складного комплексу батьківських прав та обов'язків, передбачених чинним законодавством, в т.ч. заходів відповідальності за невиконання чи неналежне виконання таких обов'язків.

Походження дітей юридично оформляється шляхом реєстрації народження в державних органах реєстрації актів цивільного стану. А саме визначення походження дитини можливе: від матері та батька, які перебувають у шлюбі між собою; від батька, матері при застосуванні допоміжних репродуктивних технологій; від батька у разі повторної реєстрації шлюбу з матір'ю дитини; від батьків, які не перебувають у шлюбі між собою (в цьому випадку походження дитини може бути встановлено за заявою матері та батька дитини, за заявою

чоловіка, який вважає себе батьком дитини та за рішенням суду). Таким чином, основою правових відносин між дитиною і її батьками, є походження дитини від даних матері та батька, засвідчене державним органом реєстрації актів цивільного стану у порядку, встановленому законом.

Батьківство, як категорія правова, означає походження дитини від визначеного (конкретного) батька; материнство, як і батьківство означає походження дитини від визначеної (конкретної) матері. Тобто під батьківством (материнством) слід розуміти правовідношення між батьком (матір'ю) і дитиною, засноване на походженні та зареєстроване державним органом реєстрації актів цивільного стану. Зміст такого правовідношення складають права та обов'язки батьків щодо своїх дітей, а також права та обов'язки дітей по відношенню до своїх батьків.

Визначення походження дитини, встановлення батьківства (материнства) має дуже велике значення. По-перше, шляхом встановлення батьківства реалізується важливе право дітей знати своїх батьків, що в свою чергу є реальною гарантією, яка визначає рівність дітей у нашому суспільстві (відповідно до ст. 52 Конституції України діти рівні у своїх правах незалежно від того, народжені вони в шлюбі чи поза ним). І по-друге, мова йде не тільки про запис осіб як матері та батька дитини, а про покладення на них складного комплексу батьківських прав та обов'язків, передбачених чинним законодавством, в т.ч. заходів відповідальності за невиконання чи неналежне виконання таких обов'язків.

Таким чином, маємо всі підстави стверджувати: що покладення на батьків прав і обов'язків стає можливим лише у разі засвідчення походження дитини у встановленому законом порядку; що правова природа батьківських прав та обов'язків випливає і обумовлюється тими функціями, які покладаються на сім'ю державою та суспільством; що сутність батьківських прав і обов'язків, їх призначення, соціальна цінність розкривається шляхом з'ясуванням результатів їх належного здійснення; що межі здійснення батьківських прав, визначені законом, і є своєрідним орієнтиром, базою для усвідомлення батьками того, що діти є не просто об'єктом впливу, а є рівноправними суб'єктами сімейних правовідносин.

Позовна давність як інститут у цивільному

праві Герасимюк В.А., курсант юридичного факультету ІКВС
Науковий керівник: старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ІКВС *Скриник Л.М.*

Можливість захисту цивільних прав у багатьох випадках залежить від дотримання строків, встановлених на цей випадок законом. Позовна давність - це строк, протягом якого особа, право якої порушено, може вимагати захисту чи примусового здійснення свого права через суд. Значення інституту позовної давності пояснюється низкою причин. Насамперед обмеження строку для розгляду спору полегшує надання доказів, підвищує їх достовірність і тим сприяє встановленню судами істини. Крім того, встановлення строку позовної давності сприяє стабілізації цивільних правовідносин, усуненню невизначеності у відносинах між їх учасниками, а також стимулює активність учасників цивільного обігу у здійсненні прав і виконанні обов'язків.

За загальним правилом, норми про позовну давність поширюються на всі цивільні правовідносини, у тому числі й на ті, що виникли з участю держави та

її адміністративно - територіальних утворень як суб'єктів цивільних прав. Але є винятки з цього правила (ст. 268 ЦК України).

Так, позовна давність не поширюється:

- на вимогу, що випливає з порушення особистих немайнових прав, крім випадків, встановлених законом. Особливість особистих немайнових прав полягає в їх безстроковості, тому законодавець і не обмежує можливість їх захисту у часі;

- на вимогу вкладника до банку(фінансової установи) про видачу вкладів. Характер взаємовідносин , які виникають між клієнтом та банком, передбачає право клієнта в будь-який час вимагати повернення внесених грошових внесків.

- на вимогу про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, крім випадків завдання такої шкоди внаслідок недоліків товару, що є рухомим майном, у тому числі таким, що є складовою частиною іншого рухомого чи нерухомого майна, включаючи електроенергію;

- на вимогу страхувальника (застрахованої особи) до страховика про здійснення страхової виплати(страхового відшкодування);

- на вимогу центрального органу виконавчої влади, що здійснює управління державним резервом, стосовно виконання зобов'язань, які випливають із Закону України «Про державний матеріальний резерв».

У цивільному праві застосовуються два види строків позовної давності: а) загальні; б) спеціальні.

Загальні строки позовної давності поширюються на всі цивільні правовідносини, за винятком тих, щодо яких законом встановлений інший строк, або які взагалі виведені з-під дії строків позовної давності. Загальний строк позовної давності встановлений у три роки і не залежить від суб'єктивного складу відносин (ст. 257 ЦК).

Спеціальні строки позовної давності встановлені для окремих вимог, визначених законом, і ці строки, порівняно із загальними, можуть бути або скороченими, або продовженими.

Скорочені строки позовної давності тривалістю в один рік поширюються на вимоги:

1) про стягнення неустойки(пені, штрафу);
2) про спростування недостовірної інформації, надрукованої у засобах масової інформації;
3) про недоліки проданих речей;
4) про переведення на співвласника прав та обов'язків покупця у разі порушення переважного права купівлі частки у праві спільної часткової власності;
5) про розірвання договору дарування;
6) до позові, що випливають з перевезення вантажу, пошти і багажу;
7) про оскарження дій заповіт.

Позовна давність, встановлена законом, може бути збільшена за домовленістю сторін. Договір про збільшення позовної давності укладається у письмовій формі. Позовна давність, встановлена законом, не може бути скорочена за домовленістю сторін. Більш тривалі строки позовної давності застосовуються у двох випадках: про визнання недійсним правочину, вчиненого під впливом насильства або обману - п'ять років; про застосування наслідків нікчемного правочину - десять років.

За загальним правилом, перебіг позовної давності починається від дня виникнення права на позов,тобто коли особа дізналася про порушення свого

Крім того, для окремих випадків порушення цивільних прав законом встановлюються спеціальні правила визначення початку перебігу позовної давності (ч.2-6 ст. 261 ЦК):

1) перебіг позовної давності за вимогами про визнання недійсним правочину, вчиненого під впливом насильства, починається від дня припинення насильства;

2) перебіг позовної давності за вимогами про застосування наслідків за вимогами про застосування наслідків нікчемного правочину починається від дня, коли почалося його виконання;

3) у разі порушення цивільного права або інтересу неповнолітньої особи позовна давність починається від дня досягнення нею повноліття;

4) за зобов'язанням з визначеним строком виконання перебіг позовної давності починається зі спливом строку виконання;

5) за зобов'язанням, строк виконання яких не визначений або визначений моментом вимоги, перебіг позовної давності починається від дня, коли у кредитора виникає право пред'явити вимогу про виконання зобов'язання;

6) за регресивними зобов'язаннями перебіг позовної давності починається від дня виконання основного зобов'язання.

Перебіг позовної давності зупиняється у разі:

а) коли пред'явленню позову перешкоджала надзвичайна і невідворотна за даних умов подія (непереборна сила); б) встановленої законодавчими актами відстрочки виконання зобов'язання (мораторію); в) коли позивач або відповідач перебуває у складі у Збройних Сил, переведених на воєнний стан. Крім зупинення, перебіг позовної давності може бути перерваний. За чинним законодавством переривання позовної давності допускається лише у двох випадках:

а) при пред'явленні позову у встановленому порядку. Пред'явлення позову, залишеного без розгляду, не перериває перебігу позовної давності (ч. 4 ст. 79 ЦК). Зокрема, суд залишає заяву без розгляду, якщо заінтересована особа, яка звернулася до суду, не додержала встановленого для даної категорії справ порядку попереднього позасудового вирішення спору і можливість застосування цього порядку не втрачена або заяву подано недієздатною особою, або заява від імені заінтересованої сторони подана особою, яка не уповноважена на ведення справи, та у деяких інших випадках (статті 229 і 230 ЦПК). Після усунення умов, які послужили підставою для залишення заяви без розгляду, заінтересована особа може знову звернутися до суду з позовом у встановленому порядку, що приведе до переривання позовної давності, якщо до цього моменту вона ще не спливла;

б) у спорах, в яких однією або обома сторонами є громадяни, перебіг строку позовної давності переривається здійсненням зобов'язаною особою дій, що свідчать про визнання боргу. Суть переривання позовної давності полягає у тому, що при настанні вищезазначених обставин перебіг давності починається спочатку, а час, який минув до перерви, до нового строку не зараховується. Жодні інші обставини, у тому числі зміна осіб у зобов'язанні, не впливають на перебіг позовної давності.

Отже, позовна давність - це дуже важливий процесуальний інститут, основна задача якого є впорядкування цивільно-правових відносин з метою більш ефективного, повного і справедливого захисту своїх прав. Залежно від видів суспільних відносин, існують загальний і спеціальний строки позовної давності. За загальним правилом, порушення строку позовної давності не є підставою для відмови прийняття позову до суду.

Договір купівлі-продажу: загальна характеристика

Главацька Ю.О., студент 3-К курсу ННІЗН НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор *Бичкова С.С.*

Функціонування економічного механізму будь-якого суспільства, в якому продукти виробництва виступають товаром, а взаємний обмін ними здійснюється за законом вартості, потребує використання відповідних правових форм організації обігу товарів, переходу їх від виробників до споживачів. Однією з правових конструкцій такого обміну є договір купівлі- продажу, який існує у всіх правових системах.

Договір купівлі-продажу був відомий ще за часів римського права. Як зазначав у своїй роботі І.Б. Новіцький, договір купівлі-продажу можна віднести до консенсуальних контрактів, за допомогою якого одна сторона - продавець зобов'язаний надати іншій стороні - покупцю у власність річ, тобто товар, а інша сторона - покупець зобов'язаний оплатити продавцю певну грошову суму за продану річ [1, с. 214]. На сьогодні відповідна правова конструкція закріплена у ЦК України.

Договір купівлі-продажу, безумовно, є одним з найефективніших засобів взаємозв'язку виробництва і споживання, регулятором нормального функціонування господарського комплексу країни. Він може укладатися між фізичними особами, між юридичними особами, а також між фізичними та юридичними особами, що свідчить про його універсальність.

Договір купівлі-продажу - це домовленість, за якою продавець (одна сторона) зобов'язується передати майно у власність покупцеві (друга сторона), а покупець зобов'язується прийняти майно і сплатити за нього певну грошову суму.

Договір купівлі-продажу спрямований на безповоротне відчуження продавцем майна і перехід його у власність покупця і, отже, є юридичною підставою виникнення таких зобов'язальних правовідносин, які зумовлюють появу у покупця абсолютного речового права [2, с. 416].

Цей договір має такі юридичні властивості:

1) завжди є оплатним договором: набуваючи майно у власність, покупець сплачує за нього продавцеві ціну, указану в договорі;

2) є двостороннім взаємним договором: зумовлений взаємним виникненням у кожної зі сторін прав і обов'язків. З укладенням такого договору продавець приймає на себе обов'язок передати покупцеві певну річ і, водночас, набуває права вимагати її оплати, а покупець зобов'язаний здійснити оплату придбаної речі й, водночас, набуває права вимагати від покупця її передання;

3) є реальним (коли передання товару продавцем є моментом укладення договору купівлі-продажу) і консенсуальним (коли сторонни досягли домовленості між собою стосовно істотних умов договору і продавець зобов'язується передати покупцеві товар, а покупець - його оплатити).

Істотними умовами договору купівлі-продажу є умови про предмет і ціну. Доки сторони не дійдуть згоди щодо цих двох умов, договір не може вважатися укладеним, незважаючи на погодження всіх можливих інших умов (про строк, місце, спосіб виконання тощо). Інші умови також можуть набути значення істотних, якщо щодо них за заявою однієї із сторін повинно бути досягнуто згоди.

Предметом договору купівлі - продажу може бути товар, який є у продавця на момент укладання договору або буде створений (придбаний, набутий) продавцем у майбутньому. Тлумачення категорії майно (товар) як предмет договору купівлі-продажу наводиться в ст. 656 ЦК України.

Сторонами договору купівлі-продажу є продавець і покупець. Покупець - це сторона договору купівлі-продажу, яка приймає або зобов'язується прийняти майно (товар) і сплатити за нього певну грошову суму (ціну).

Продавець - це сторона договору купівлі-продажу, яка передає або зобов'язується передати майно (товар) у власність другій стороні (покупцеві).

Існують такі види договору купівлі-продажу: роздрібної купівлі-продажу, поставки, контрактації сільськогосподарської продукції, постачання енергетичних та інших ресурсів через приєднану мережу, міни (бартеру).

Договір купівлі-продажу має дуже важливе значення і є не лише юридичною підставою виникнення, зміни чи припинення цивільних прав і обов'язків. Треба сказати, що його призначення значно ширше. Він виконує важливу праворегулюючу, а також правозахисну функцію і це, звичайно, є визначальним моментом для характеристики призначення будь-якого договору, а в даному випадку - договору купівлі-продажу.

Список використаних джерел:

1. Новицкий И.Б. Основы римского гражданского права / И.Б. Новицкий. - М.: Юридическая литература, 1972. - 296 с.

2. Панченко М.І. Цивільне право України: Навч. посіб. - К.: Знання, 2005. - 583 с. - (Вища освіта XXI століття).

3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15.

Продаж земельних ділянок або прав на них на підставі цивільно-правових договорів

Губарєв С.В., кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри загальноюридичних дисциплін ІКВС

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування відповідно до їх повноважень, визначених статтею 122 Земельного кодексу, здійснюють продаж земельних ділянок державної чи комунальної власності або прав на них (оренди, суперфіцію, емфітевзису) громадянам, юридичним особам та іноземним державам на підставах та в порядку, встановлених Земельним кодексом.

Продаж земельних ділянок державної та комунальної власності або прав на них (оренди, суперфіцію, емфітевзису) на конкурентних засадах у формі аукціону здійснюється у випадках та порядку, встановлених главою 21 Земельного кодексу.

Продаж громадянам і юридичним особам земельних ділянок державної (крім земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти, які підлягають приватизації) та комунальної власності для потреб, визначених Земельним кодексом, провадиться місцевими державними адміністраціями або органами місцевого самоврядування в межах їх повноважень. Продаж громадянам і юридичним особам земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти, які підлягають приватизації, здійснюється державними органами приватизації у порядку, що затверджує Кабінет Міністрів України. Особливості продажу земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти нерухомого військового майна, що підлягають реалізації, та земельних ділянок, які вивільняються у процесі реформування Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту, встановлюються законодавством.

Громадяни та юридичні особи, зацікавлені у придбанні земельних ділянок у власність, подають заяву (клопотання) до відповідного органу виконавчої влади або сільської, селищної, міської ради чи державного органу приватизації. У заяві (клопотанні) зазначаються місце розташування земельної ділянки, її

цільове призначення, розміри та площа, а також згода на укладення договору про оплату авансового внеску в рахунок оплати ціни земельної ділянки.

До заяви (клопотання) додаються:

1) документ, що посвідчує право користування земельною ділянкою (у разі його наявності), та документи, що посвідчують право власності на нерухоме майно (будівлі та споруди), розташоване на цій земельній ділянці (у разі наявності на земельній ділянці будівель, споруд);

2) копія установчих документів для юридичної особи, а для громадянина - копія документа, що посвідчує особу.

Орган державної влади або орган місцевого самоврядування у місячний строк розглядає заяву (клопотання) і приймає рішення про надання дозволу на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки (якщо такий проект відсутній) або про проведення експертної грошової оцінки земельної ділянки (крім земельних ділянок площею понад 50 гектарів для розміщення відкритих спортивних і фізкультурно-оздоровчих споруд) чи про відмову в продажу із зазначенням обґрунтованих причин відмови.

Підставою для відмови в продажу земельної ділянки є:

1) неподання документів, необхідних для прийняття рішення щодо продажу такої земельної ділянки;

2) виявлення недостовірних відомостей у поданих документах;

3) якщо щодо суб'єкта підприємницької діяльності порушена справа про банкрутство або припинення його діяльності;

4) встановлена Земельним кодексом заборона на передачу земельної ділянки у приватну власність;

5) відмова від укладення договору про оплату авансового внеску в рахунок оплати ціни земельної ділянки.

Договір купівлі-продажу земельної ділянки підлягає нотаріальному посвідченню. Документ про оплату або про сплату першого платежу (у разі продажу земельної ділянки з розстроченням платежу) є підставою для видачі державного акта на право власності на земельну ділянку та її державної реєстрації.

Ціна земельної ділянки визначається за експертною грошовою оцінкою, що проводиться організаціями, які мають відповідну ліцензію на виконання цього виду робіт, на замовлення органів державної влади або органів місцевого самоврядування. Ціна земельної ділянки площею понад 50 гектарів для розміщення відкритих спортивних і фізкультурно-оздоровчих споруд визначається за нормативною грошовою оцінкою, вказаною в технічній документації. Фінансування робіт з проведення експертної грошової оцінки земельної ділянки здійснюється за рахунок внесеного покупцем авансу, що не може бути більшим ніж 20 відсотків вартості земельної ділянки, визначеної за нормативною грошовою оцінкою земельної ділянки. Сума авансового внеску зараховується до ціни продажу земельної ділянки. У разі відмови покупця від укладення договору купівлі-продажу земельної ділянки сума авансового внеску не повертається.

Розрахунки за придбання земельної ділянки можуть здійснюватися з розстроченням платежу за згодою сторін, але не більше ніж на п'ять років. Порядок здійснення розрахунків з розстроченням платежу визначається Кабінетом Міністрів України.

Рішення про відмову продажу земельної ділянки може бути оскаржено в суді.

Кошти, отримані від продажу земельних ділянок державної або

місцевого самоврядування відповідно до державного та місцевих бюджетів у порядку, визначеному законодавством.

Продаж земельних ділянок, що перебувають у власності держави, крім земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти, які підлягають приватизації, іноземним державам та іноземним юридичним особам здійснюється Кабінетом Міністрів України за погодженням з Верховною Радою України. Продаж земельних ділянок, що перебувають у державній власності, на яких розташовані об'єкти, які підлягають приватизації, іноземним державам та іноземним юридичним особам здійснюється державними органами приватизації за погодженням з Кабінетом Міністрів України.

Продаж земельних ділянок, що перебувають у власності територіальних громад, іноземним державам та іноземним юридичним особам здійснюється відповідними радами за погодженням з Кабінетом Міністрів України.

Продаж земельних ділянок, що перебувають у власності держави та територіальних громад, іноземним юридичним особам допускається за умови реєстрації іноземною юридичною особою постійного представництва з правом ведення господарської діяльності на території України.

Іноземні держави, зацікавлені у придбанні земельних ділянок у власність із земель державної або комунальної власності, подають клопотання до Кабінету Міністрів України. Іноземні юридичні особи, зацікавлені у придбанні земельних ділянок, подають клопотання до обласної, Київської чи міської державної адміністрації або сільської, селищної, міської ради і державного органу приватизації. До клопотання додається документ, що посвідчує право власності на нерухоме майно (будівлі та споруди), розташоване на цій земельній ділянці, копія свідоцтва про реєстрацію іноземною юридичною особою постійного представництва з правом ведення господарської діяльності на території України.

Розгляд клопотання і продаж земельних ділянок здійснюються сільськими, селищними, міськими радами після отримання погодження Кабінету Міністрів України. Розгляд клопотання і продаж земельних ділянок, що перебувають у державній власності, на яких розташовані об'єкти, які підлягають приватизації, здійснюються державними органами приватизації після отримання погодження Кабінету Міністрів України.

Покупцями земельних ділянок сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва можуть бути:

1) громадяни України, які мають сільськогосподарську освіту або досвід роботи у сільському господарстві чи займаються веденням товарного сільськогосподарського виробництва;

2) юридичні особи України, установчими документами яких передбачено ведення сільськогосподарського виробництва.

Переважне право купівлі земельних ділянок сільськогосподарського призначення мають громадяни України, які постійно проживають на території відповідної місцевої ради, де здійснюється продаж земельної ділянки, а також відповідні органи місцевого самоврядування.

Громадяни та юридичні особи України, а також територіальні громади та держава мають право набувати у власність земельні ділянки на підставі міни, ренти, дарування, успадкування та інших цивільно-правових угод. Укладення таких угод здійснюється відповідно до Цивільного кодексу України з урахуванням вимог Земельного кодексу.

Угоди про перехід права власності на земельні ділянки укладаються в письмовій формі та нотаріально посвідчуються.

Угоди повинні містити:

1) назву сторін (прізвище, ім'я та по батькові громадянина, назва юридичної особи);

2) вид угоди;

3) предмет угоди (земельна ділянка з визначенням місця розташування, площі, цільового призначення, складу угідь, правового режиму тощо);

4) документ, що підтверджує право власності на земельну ділянку;

5) відомості про відсутність заборон на відчуження земельної ділянки;

6) відомості про відсутність або наявність обмежень щодо використання земельної ділянки за цільовим призначенням (застава, оренда, сервітути тощо);

7) договірну ціну;

8) права та обов'язки сторін;

9) кадастровий номер земельної ділянки;

10) момент переходу права власності на земельну ділянку.

Додатком до угоди, за якою здійснюється відчуження земельної ділянки приватної власності, є державний акт на право власності на земельну ділянку, що відчужується (або відчужувалась).

У заставу можуть передаватися земельні ділянки державної, комунальної та приватної власності, якщо інше не встановлено законодавством, а також права на них - право оренди земельної ділянки, право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис), право користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій), якщо інше не передбачено законодавством. Земельна ділянка або право на неї може бути передано у заставу лише за умови присвоєння земельній ділянці кадастрового номера в порядку, визначеному законом.

Земельна ділянка, що перебуває у спільній власності (або право спільної оренди земельної ділянки), може бути передана (передано) у заставу за згодою всіх співвласників (співорендарів).

Передача в заставу частини земельної ділянки (або права на частину земельної ділянки) здійснюється після виділення її в натурі (на місцевості) відповідно до документації із землеустрою.

Заставодержателем земельних ділянок сільськогосподарського призначення та прав на них (оренди, емфітевзису) можуть бути лише банки. Порядок застави земельних ділянок та прав на них (оренди, суперфіцію, емфітевзису) визначається законодавством.

Рецепція інституту недійсності правочинів римського права в правовій системі сучасності

Донченко В.М., студент Вінницького відділення ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Петровський А.В.*

В Стародавньому Римі специфіка вирішення проблеми недійсності правочинів була обумовлена існуванням та взаємодією двох нормативних систем: цивільного права (ius civile), так званого матеріального права та права преторського (ius honorarium) - судового права, яке здійснювалося в процесуальній сфері. За ius honorarium визнання укладених формально договорів недійсними не могло бути всупереч ius civile. Однак претор міг в межах своєї адміністративної влади перешкодити сторонам договору, який на його думку був недійсним, визнавати такий договір недійсним в зв’язку з тим, що сторони самостійно виразили волю укласти такий договір [1]. Тобто, якщо

договір за ius civile був недійсним, то за ius honorarium він міг набути юридичної сили.

Злиття зазначених двох систем (ius civile та ius honorarium) відбулося за Юстиніана, який прагнув, з одного боку, зберегти правила та концепції матеріального права, але з іншого боку не міг не відродити процесуальну форму, в якій ці правила колись отримали розвиток. Разом з тим, чітких правил щодо визнання договорів недійсними не було. Як зазначає Д.О. Тузов, в римському праві нараховувалось приблизно 30 термінів, які означали те, що ми сьогодні розуміємо під недійсністю, нікчемністю, оспорюваністю тощо [1]. Однак, римські юристи чітко визначили умови дійсності договору. Відповідно суперечливість умовам дійсності договорів породжувала недійсність договорів.

За ius civile недійсними визнавалися правочини, які заборонені законом чи укладені внаслідок аморальності. В цілому правочини визнавалися недійсними за таких умов:

1) договір укладений всупереч волі контрагента;

2) зміст майбутнього договору суперечить правовим приписам та чинним законам;

3) договір укладений внаслідок помилки (error). Помилкою вважалося неправильне уявлення однієї сторони про будь-які речі чи дії. Суттєвими помилками, які впливають на можливість визнання договору недійсними вважаються:

- помилки в характері договору (error in negotio), тобто помилка в сутті договору;
- помилки в предметі договору (error in corpore). (В D.21.1.1. зазначалося, що продавець зобов'язаний повідомити покупця про всі недоліки раба, а саме: хвороби, недоліки, чи був він втікачем тощо. В разі неповідомлення покупця про зазначені обставини, договір визнавався недійсним та раб повертався продавцю. D.18.1.6, 34. визначають, що не може бути предметом договору: вільна людина, священні та релігійні місця, громадські місця тощо. Тому продаж будь-яких речей, які вилучені з обігу є нікчемною [2]);
- помилки в особі контрагента (error in persona) (Так, D.14.4.4. передбачав, що в разі укладення договору з особою, яка перебуває в чужій власності, то позов про визнання договору недійсним може бути допущений до суду [3]. D.20.3.1. передбачає, що не може укласти договір підопічний без опікуна [4, с.49]);
- помилка в праві, тобто незнання законів. Однак помилки в праві прощалися жінкам, солдатам, неповнолітнім та жителям провінцій;

4) договір укладений внаслідок обману (dolus), тобто навмисне введення в оману контрагента з метою спонукання його до укладення невигідної для нього угоди. Обман, як дія, що знищує договір був введений цивільним претором Аквілієм близько 44 р. до н.е. [5]);

5) договір укладений внаслідок примусу, який міг бути двох видів: насильство (vis absoluta) та погрози (metus);

6) договір укладений всупереч формі, яка передбачена законом або угодою між сторонами. Такими формами були: манципація (mancipacio), поступка права (in jure cessio), письмові договори та укладення договору за допомогою запитання (stipulation) [6].

Процесуальний аспект розгляду позову про визнання договору недійсним розкрито в Інституціях Гая, де розкриті способи захисту порушених прав [7]. Гай зазначає, що існує п'ять способів захисту: 1) legis.a.per pignoris capionem (захист через взяття застави); 2) legis act per manus injectionem (ображений кривдника міг рукою притягнути); 3) legis action sacramento (зазначений процес

мав дві частини: а) in jure, де встановлювалася підстава, яка констатувала претензії сторін і призначався суддя та б) in judicio, де суддя вирішував справу по сутті та виносив рішення,яке було безапеляційним); 4) legis.a.per judices postulationem (суддя вирішував не лише питання по сутті, а й визначав розміри права); 5) legis.a.per conditionem a. (даний спосіб захисту здійснювався у формі святкового запрошення до суду) [8].

Обирає спосіб захисту особа, яка вважає, що укладення договору порушує її особисті права та законні інтереси і вона (особа) має достатні докази порушення її прав.

Беручи до уваги викладене, можна зробити такі висновки: формування сучасної теорії недійсності правочинів (договорів) відбувалося на основі положень, розроблених римськими юристами. Крім того, саме римські юристи заклали і основи процесуального розгляду вимог позивачів та винесення рішення суду, адже головні ідеї та догми, викладені в Дигестах є значимими і сьогодні.

Список використаних джерел:

1. Тузов Д.О. Теория недействительности сделок: опыт российского права в контексте европейской правовой традиции. - М.: Статут, 2007. - С. 168.
2. Вещные права на землю в избранных фрагментах из Дигест Юстиниана / Перевод с латинского; Отв. ред. Л.Л. Кофанов. - М.: Статут, 2006. - С. 245-247.
3. Дигесты Юстиниана / Перевод с латинского; Отв. ред. Л.Л. Кофанов.: Т. III. - М.: «Статут», 2003. - С. 285-286.
4. Дигесты Юстиниана / Перевод с латинского; Отв. ред. Л.Л. Кофанов: Т. IV. - М.: «Статут», 2004. - 780 с.
5. Орач Є.М., Тищик Б.Й. Основи римського приватного права: Курс лекцій. - К.: Юрінком Інтер, 2000. - С. 191.
6. Макарчук В.С. Римське приватне право: навчальний посібник. - К.: Атіка, 2007. - С. 182-188.
7. Гай. Институции / Пер. с латинского Ф. Дыдынского / Под. ред. В.А. Савельева, Л.Л. Кофанова. - М.: Юристъ, 1997. - С. 345.
8. Римське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. - К.: Либідь, 2010 р. - (Пам'ятки правничої думки Київського університету). - Кн. 2 / уклад. І.С. Гриценко, В.А. Короткий; за ред. І.С. Гриценка. - С. 414-415.

Показання свідків як засіб доказування у цивільних справах про визнання правочинів недійсними

Дубина С.А., студент Вінницького відділення ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Петровський А.В.*

Відповідно до ч. 1 ст. 218 ЦК України недодержання сторонами письмової форми правочину, яка встановлена законом, не має наслідком його недійсність, крім випадків, встановлених законом. Заперечення однією із сторін факту вчинення правочину або оспорювання окремих його частин може доводитися письмовими доказами, засобами аудіо-, відеозапису та іншими доказами. Рішення суду не може грунтуватися на свідченнях свідків.

Цивільний кодекс України містить ряд положень, якими передбачено нікчемність правочину, укладеного з недотриманням письмової форми, а саме: ч. 2 ст. 547, ч. 3 ст. 719, ч. 2 ст. 981, ч. 2 ст. 1055, ч. 2 ст. 1059, ч. 2 ст. 1І07, ч. 1 ст. 1118, ч. 1 ст. 1257.

На перший погляд, загальним наслідком недодержання сторонами письмової форми правочину є позбавлення сторін права в разі спору посилатися для підтвердження правочину на показання свідків, про що наголошувалось раніше в ст. 46 ЦК України 1963 р. В цьому випадку сторони зберігають право приводити письмові докази, засоби аудіо-, відеозапису та інші докази. Проте, на момент чинності ст. 46 ЦК України 1963 р. діяв ЦПК України 1963 р., диспозиція ст. 29 якого наголошувала, що обставини справи,

які за законом повинні бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватись ніякими іншими засобами доказування. Звідси випливало, що показання свідків були недопустимими засобами доказування.

В абз. 2 ч. 1 ст. 218 ЦК України 2004 р. (на відміну від ст. 46 ЦК України 1963 р.) ця проблема вирішена інакше: рішення суду в такій справі не може ґрунтуватися на свідченнях свідків. Хоча ч. 2 ст. 59 нині діючого ЦПК України зберегла правило щодо допустимості доказів, однак це означає, що суд за клопотанням сторони повинен викликати свідків і допитати їх. Але їхні показання не можуть бути використані як основний чи єдиний доказ у справі.

Вважаємо, що законодавець вчинив мудро, вирішивши зазначену проблему в ч. 1 ст. 218 ЦК України інакше, оскільки положення ст. 46 ЦК України 1963 р. необґрунтовано обмежувало можливості суду під час встановлення фактичних обставин справи при розгляді та вирішенні справ про визнання правочинів недійсними. На підтвердження позитивного характеру цих змін привертають увагу точки зору відомих вчених-процесуалістів, які неодноразово звертали увагу на негативні наслідки встановлення недопустимості показань свідків (А.Т. Боннер, Є.В. Васьковський, М.А. Гурвіч). Обмеження використання показань свідків можна розглядати як можливу перешкоду для ухвалення судового рішення у відповідності з дійсними обставинами справи.

Так, Є.В. Васьковський у своєму підручнику з цивільного процесу (1917 р.) називав інститут допустимості доказів «перешкодою» на шляху дослідження судом фактичних обставин справи. М.А. Гурвіч справедливо зазначав, що «при применении этого правила может легко оказаться, что тот или иной факт в действительности произошел, но ввиду отсутствия в конкретном случае доказательства определенного вида ... этот факт должен быть в случае спора судом отвергнут. Тем самым получается противоречие между действительностью и ее судебным подтверждением».

Наведені точки зору, на наш погляд, є переконливими, оскільки вимога матеріального закону щодо недопустимості показань свідків у всіх випадках недотримання сторонами простої письмової форми вчинення правочину не є обґрунтованою. Таким чином законодавець, обмежуючи можливість надання доказів на підтвердження факту укладання правочину та його умов обмежує можливість судового захисту прав і законних інтересів особи.

Цікава, на наш погляд, думка А.А. Келіної, яка пропонує, ґрунтуючись на засадах змагальності й диспозитивності цивільного судочинства, надати позивачеві та відповідачеві право самостійно, в рамках домовленості, що має обов'язкову силу для суду, вирішувати питання про допущення показань свідків. Така модель вже була апробована в законодавстві XIX сторіччя. Так, в п. 1 пояснень Урядового Сенату до ст. 409 Статуту цивільного судочинства зазначається: «В случае состоявшегося между тяжущимися соглашения о допущении свидетельских показаний суд не имеет законного основания, вопреки соглашению тяжущихся, не допускать допроса свидетелей, хотя бы закон по данному делу и устранял свидетельские показания».

У сучасному закордонному праві є приклади вільного використання показань свідків. Зокрема, у Голландії з 1934 р. діє вільна система оцінки доказів, в рамках якої сторони можуть використовувати будь-які засоби доказування, а доказова сила кожного з них визначається суддею самостійно. Подібний підхід пояснюється, по-перше, свободою торгівельних відносин, а по-друге, досить високим рівнем довіри до судді в суспільстві. У Бельгії також

діє вільна система оцінки доказів, але тільки стосовно щодо торгівельного права.

Слушною є думка В.С. Єм, яка збігається з точкою зору Б.С. Антимонова і С.Л. Герзона, а також О.В. Дзери, відповідно до якої, якщо укладання правочину, для якого встановлена письмова форма, супроводжується вчиненням діяння, що містить ознаки злочину, правочин може бути підтверджений будь-якими доказами, в тому числі й показаннями свідків, оскільки в якості доказів вини суб'єкта у вчиненні злочину необхідно використовувати усі допустимі кримінально-процесуальним законом докази.

Конституційно-правовий статус судової влади в Україні

Дудченко Т.О., студент ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Залізняк В.А.*

Європейська інтеграція нашої держави зобов'язує Україну забезпечити ефективне функціонування інститутів, які гарантуватимуть верховенство права, додержання прав та свобод людини і громадянина, їх ефективний захист. Судова влада, як одна з гілок влади в Україні, основною функцією якої є здійснення правосуддя, потребує найшвидшого удосконалення, для відновлення довіри до неї населення всієї держави.

Відповідно до Коаліційної угоди підписаної 21 листопада 2014 року, судова реформа буде проведена шляхом удосконалення положень Конституції України, невідкладного внесення змін до законодавства з метою зменшення політичного впливу, забезпечення незалежності суддів та належної якості їх професійної діяльності та, як наслідок, відновлення довіри до судової влади, подолання корупції, вдосконалення процесуального законодавства та практики, зокрема, шляхом підвищення доступності та прозорості правосуддя, забезпечення виконання судових рішень, підвищення загальної якості надання правової допомоги, забезпечення дотримання норм нового Закону України «Про прокуратуру» у практичній діяльності.

Відповідно до вищезазначеного документу, будуть внесені зміни до законодавства для приведення його у відповідність із європейськими стандартами. По-перше: забезпечення добору кандидатів на посаду судді у судах всіх рівнів виключно за конкурсом на підставі об'єктивних критеріїв, усунення впливу політичних органів на вирішення питань кар'єри судді. Формування Верховного Суду України і Конституційного Суду України з визнаних фахівців у галузі права за визначеними законом критеріями з урахуванням публічного обговорення кандидатур.

Запровадження критеріїв доброчесності, відповідність яким буде обов'язковою умовою для зайняття посади судді, а також забезпечення: повного декларування доходів і витрат суддів, членів Вищої ради юстиції, органів добору та притягнення до відповідальності суддів, членів їхніх сімей та пов'язаних осіб у якнайширшому сенсі; встановлення одним із ключових критеріїв для зайняття посади судді відповідності витрат кандидата на посаду судді та членів його сім'ї їхнім доходам; добору кандидатів на посаду судді виключно з числа осіб з високими професійними та моральними якостями.

Удосконалення процедур проведення відбіркового та кваліфікаційного іспитів, спеціальної перевірки кандидатів на посади суддів з метою виключення будь-яких корупційних впливів.

Регулярне оцінювання діяльності суддів відповідно до визначених законом процедур та об'єктивних критеріїв. Запровадження зайняття вакантної посади судді в будь-якому суді, у тому числі в порядку переведення, тільки на конкурсній основі. Запровадження механізму впливу на кар'єру судді рішень Європейського суду з прав людини, якими встановлено порушення Європейської конвенції з прав людини у зв'язку з рішеннями цього судді. Забезпечення участі громадськості у процедурі добору кандидатів на посаду судді.

По-друге: з метою вирішення першочергових кадрових питань буде удосконалено діяльність Вищої ради юстиції та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України шляхом забезпечення формування зазначених органів з числа авторитетних фахівців у галузі права, які мають бездоганну репутацію, на підставі прозорого відбору. Більшість у складі таких органів мають займати судді або судді у відставці, призначені за участю суддів. Законом буде встановлено порядок скликання з'їздів суддів, адвокатів, представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ. Наступним завданням, буде зменшення кількості рівнів суддівського самоврядування, усунення дублювання повноважень органів суддівського самоврядування.

А також, чітке законодавче визначення підстав, процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, розширення переліку дисциплінарних стягнень. Уніфікація порядку дисциплінарного провадження щодо судді базовим законом. Розширення переліку підстав для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, посилення етичної складової. Удосконалення процедури оскарження суддею рішення про притягнення його до дисциплінарної відповідальності.

Останнім, але не по важливості, є удосконалення процесуального законодавства шляхом запровадження механізму, за якого суд не зможе повернути особі звернення через неналежність до підсудності. Удосконалення процедури оскарження судових рішень, Верховний Суд отримає ефективні повноваження для формування послідовної судової практики. Максимальна уніфікація процесуальних норм різних видів судочинства.

Запровадження дієвих механізмів забезпечення реалізації принципів: юридичної (правової) визначеності (зокрема, обмеження застосування інституту перегляду рішення за нововиявленими обставинами, направлення справи на новий розгляд); гласності і відкритості судового процесу; змагальності (роль судді як арбітра, а не слідчого); рівності.

Підводячи підсумки всього, необхідно зазначити що, при добросовісному впровадженні цих змін у наше законодавство, ми нарешті отримаємо справедливу та неупереджену судову владу в Україні. Яку буде поважати і цінувати кожен громадянин.

Гармонізація законодавства України з законодавством Європейського союзу у сфері інтелектуальної власності

Дяченко А.А., студент ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Чурпіта Г.В.*

Право інтелектуальної власності Європейського Союзу (далі - ЄС) є цікавим в різних аспектах: як новий інститут, що інтенсивно розвивається та втілює кращий досвід держав - членів ЄС у сфері охорони інтелектуальної власності, а також успішні ініціативи з введення регіональних систем захисту прав; як право, що має суттєве значення при співробітництві установ та

організацій України та держав - членів ЄС з проведення наукових досліджень, передачі технологій, а також знання якого необхідно для захисту українських винаходів, інших об'єктів права інтелектуальної власності в Європі; як орієнтир, відповідно до якого має бути адаптовано законодавство України згідно з Угодою про партнерство та співробітництво між європейськими співтовариствами та їх державами-членами та Україною, а також Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС».

Гармонізація законодавства України з законодавством ЄС є однією з найважливіших умов поглиблення співпраці нашої держави з міжнародними організаціями Європи та їхніми країнами-членами. Зміни в українському законодавстві в сфері інтелектуальної власності зумовлюються прагненням України увійти до європейського економічного простору, розширити торгівельні відносини з іншими країнами. Так, у 1994 р. Верховна Рада України ратифікувала Угоду про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС, і цим кроком задала напрямок розвитку України в цілому і реформування українського законодавства зокрема. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС та їх державами-членами набула чинності у 1998 році та передбачала, що Україна продовжить наближувати українське законодавство до законодавства ЄС, в тому числі і у сфері захисту прав інтелектуальної власності та забезпечувати рівень захисту, аналогічний до існуючого в Співтоваристві, включаючи ефективні засоби дотримання цих прав.

Для забезпечення захисту права інтелектуальної власності 5 квітня 2001 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо посилення відповідальності за порушення прав на об’єкти права інтелектуальної власності», яким передбачено посилення кримінальних та адміністративних санкцій за незаконне використання об’єктів інтелектуальної власності. Відповідно зміни та доповнення у сфері захисту прав інтелектуальної власності було внесено до низки законодавчих актів України. Зокрема, Кримінальним кодексом України (далі - КК України) від 5 квітня 2001 року визначено кримінальну відповідальність за порушення прав на інтелектуальну власність, що відповідає вимогам TRIPS (the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights - Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності 1994 року). У лютому 2006 року до КК України було внесено зміни, згідно з якими значно посилилася відповідальність за злочини, що порушують права на інтелектуальну власність. Так, до ст. 177 КК України «Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію» внесено зміни згідно із Законом України «Про внесення змін до КК України щодо захисту прав інтелектуальної власності» від 9 вересня 2006 року.

Було змінено й деякі положення Кодексу України про адміністративні правопорушення, який доповнили ст. 51^2 «Порушення прав на об’єкт права інтелектуальної власності» (згідно із Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення адміністративної відповідальності у вигляді штрафу» від 7 лютого 1997 року) та ст. 156^3 «Порушення встановлених законодавством вимог щодо заборони реклами та спонсорства тютюнових виробів» (відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони реклами, спонсорства та стимулювання продажу тютюнових виробів» від 22 вересня 2011 року). Господарський процесуальний кодекс України було

доповнено розділом V-! «Запобіжні заходи», в якому визначено перелік запобіжних заходів у правовідносинах, пов'язаних із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Окрім того, 13 березня 2012 року прийнято Митний кодекс України, статті якого (ст.ст. 397- 403) містять положення про захист інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України.

Проте досі в Україні не розв'язано проблему досягнення належного рівня захисту прав інтелектуальної власності, що й у ЄС, зокрема ефективних засобів забезпечення дотримання таких прав. Однією з причин цього незадовільного становища є те, що положення багатьох актів законодавчої та виконавчої влади, прийнятих для імплементації зобов'язань України з охорони права на інтелектуальну власність, не відповідають нормам багатосторонніх міжнародних конвенцій у цій сфері.

Окрім того, часто положення національних нормативно-правових актів, які регулюють окрему підгалузь права інтелектуальної власності, суперечать одне одному. Зокрема, це стосується документів, які повинні бути приведені у відповідність до Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин (Женева, 1961 рік; переглянуто 1991 року).

Але усунення суперечностей між нормами національного права та міжнародними конвенціями з охорони інтелектуальної власності є лише першим кроком на шляху до виконання положень міжнародних угод. Набагато важче й важливіше завдання - створення цілісного правового механізму, здатного забезпечити ефективний захист права на інтелектуальну власність на національному рівні. В Україні такий механізм усе ще перебуває на стадії становлення, що закладає підґрунтя для конфліктів у відносинах між нашою державою та ЄС, потребує продовження роботи з гармонізації законодавства.

Ще однією серйозною проблемою об'єктивного характеру, на яку наражається Україна в процесі гармонізації національного законодавства з правом європейських інтеграційних організацій, є необхідність ураховувати подальший розвиток законодавства ЄС у галузі інтелектуальної власності. Щоб забезпечити належний рівень захисту права інтелектуальної власності, наша держава має брати до уваги і нові міжнародні конвенції, і акти ЄС, які регулюють відносини у цій сфері в межах внутрішнього ринку (що визначено в додатках до Угоди про асоціацію).

Україна має розробити власні підходи до розв'язання проблеми гармонізації законодавства з законодавством ЄС, адже реалізація цього механізму надає можливості для дії норм права Євросоюзу в рамках вітчизняного правопорядку.

Спадкові правовідносини за цивільним законодавством України та провідних країн ЄС: порівняльно-правовий та практичний аналіз

Жуковська А.А., студент ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Петровський А.В.*

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (ЄС) дала старт новому, більш потужному, етапові співпраці між країнами ЄС та Україною. Вона визначає якісно новий формат відносин між Україною та ЄС на принципах «політичної асоціації та економічної інтеграції» і слугує стратегічним орієнтиром системних соціально-економічних реформ в Україні. Одним із кроків зближення є приведення актів законодавства України до

європейських стандартів цивільно-правових відносини в ряди цивілізованих країн у регульовані таким чином, що захищають права громадян на всіх рівнях.

В Україні так як і в більшості провідних країн ЄС основні спадкові норми зосередженні в Цивільних кодексах або в окремих законах, присвячених саме спадковим правовідносинам.

У Франції основні норми, що регулюють спадкові відносини, містяться в перших двох титулах книги III Цивільного кодексу (ФЦК) . У Німеччині норми спадкового права містяться в п'ятій книзі Німецького цивільного уложення (НЦУ) «Спадкове право», яка складається з дев'яти частин.

Спадкові правовідносини не носять лише сімейний характер.

Правовідносини у сфері спадкування поділяються на такі, що: а) пов'язані з набуттям спадкових прав; 2) виникають в момент здійснення спадкових прав; 3) зумовлені процесом управління спадковим майном.

Спадкове право України та більшості європейських держав виходить з поєднання двох основоположних принципів: свободи заповіту і охорони інтересів сім'ї, що відповідає першим двом підставам спадкування - за заповітом та за законом.

Спадкування за заповітом відіграє провідну роль в країнах ЄС, оскільки багатовікова практика (культура), неоспорюване право власності та бажання людей розпоряджатися усім, що їм належить у той спосіб і тими особами, які визначені самим спадкодавцем є обов'язковими до виконання.

В Україні форма заповіту встановлена законом і має імперативний характер. Відповідно до статті 1247 Цивільного кодексу України заповіт складається у письмовій формі, підписується заповідачем і має бути посвідчений нотаріусом або іншими посадовими, службовими особами.

В країнах ЄС заповіт хоч і залишається формою за якою переважно спадкоємцями є члени сім'ї та наближені особи спадкодавця, однак свобода дій спадкодавця практично необмежена.

Проте, як зазначалося, принцип свободи заповіту може бути обмежений на користь членів сім'ї спадкодавця. Наприклад, законодавство Франції встановлює так звану вільну частку. В її межах спадкодавець вправі вільно розпоряджатися своїм майном, складаючи заповіт або вчиняючи прижиттєве дарування. Вільна частка може становити від усього спадкового майна залежно від наявності висхідних родичів та дітей. Інша частина майна називається «резервом». Вона призначена для найближчих родичів спадкодавця по прямій висхідній та низхідній лініях (ст. 914 Цивільного кодексу Франції). За законодавством Франції спадкове майно переходить безпосередньо до спадкоємців. Однак володіти ним можуть тільки ті особи, які володіють так званою сезиною. Інші вважаються введеними у володіння. Термін «сезина» (saisine) означає дозвіл поводити себе як володілець спадку і негайно вступати у володіння спадковим майном, управляти ним та вилучати з цього доходи.

В Україні обмеження свободи заповіту здійснюється нормами ст. 1241 Цивільного кодексу. Серед осіб, яким надається право на обов'язкову частку у спадщині, передбачено малолітніх, неповнолітніх, повнолітніх непрацездатних дітей спадкодавця, непрацездатного подружжя та непрацездатних батьків. Ці особи спадкують, незалежно від змісту заповіту, половину частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом (обов'язкова частка). Передбачено, що будь-які обмеження та обтяження, встановлені у заповіті для спадкоємця, який має право на обов'язкову частку в спадщині, є дійсними лише щодо тієї частини спадщини, яка перевищує його обов'язкову частку.

Законодавство держав ЄС допускає відкликання заповіту. Воно може здійснюватися в будь-який момент, а також повністю або частково. Відкликають заповіт, складаючи новий, що відміняє попередній чи суперечить йому, знищуючи заповіт, вилучаючи офіційно депонований тощо. Відкликання заповіту (його скасування та зміна) передбачено, і в законодавстві України (стаття 1254 Цивільного кодексу).

Будучи завжди консервативним, сьогодні спадкове право в країнах ЄС характеризується новими тенденціями, а саме: розширенням прав того з подружжя, який пережив померлого, усиновлених і позашлюбних дітей, участю держави у розподілі спадкового майна з допомогою системи оподаткування, обмеженням кола осіб, які спадкують за законом. Остання тенденція розширює можливості держави у набутті виморочного (безхазяйного) майна.

Заповіт можна характеризувати, беручи до уваги його форму та зміст. Недотримання законодавчо встановленої форми заповіту зумовлює визнання його недійсним. Законодавство різних держав встановлює декілька основних форм заповіту: публічний акт, таємний (секретний, закритий) і власноручний заповіти.

В Україні хоч і досить тривалий час існує інститут заповіту і можна прийняти відповідні найактуальніші зміни до Цивільного кодексу та наблизити спадкові правовідносини до сучасних європейських вимог, однак через правовий нігілізм більшості населення, а також через небажання врегульовувати спадкові відносити за час життя спадкодавця заповіт залишається недостатньо затребуваним інструментом врегулювання питання правонаступництва.

Список використаних джерел:

1. Заіка Ю. О. Спадкове право в Україні: Становлення і розвиток: Монографія. - 2-евид. - К: КНТ,2007. - 288с.
2. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» № 7 від 30.05.2008. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http:// http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08.
3. Фединяк Г.С. Міжнародне приватне право - Спадкування за заповітом (національні матеріально-правові норми)
4. Цивільний кодекс України зі змінами від 02.09.2014р. / [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/ show/435-15.
5. Французький цивільний кодекс / наук. ред. Д.Г. Лавров. - СПб. : Юридичний центр Пресс, 2004. - 1101 с.
6. Цивільне укладення Німеччини / Пер. з нім. ; науч. ред. - А.Л. Маковський. - М. : Волтерс Клувер, 2004. - 816 с.

Відповідальність без вини у системі цивільно-правової відповідальності

Заіка Р.Ю., студент магістратури юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Однією із ознак правової держави є реальність закріплених у законодавстві основних прав та свобод людини, що забезпечується існуванням відповідного механізму їх реалізації, та можливістю ефективного захисту.

У юридичній літературі під цивільно-правовою відповідальністю традиційно розуміють застосування до правопорушника передбачених договором чи законом заходів державного примусу у вигляді цивільно-правових санкцій. Тобто, домінуючою передумовою настання цивільно-правової відповідальності розглядається вчинення правопорушення. За загальним правилом відповідальність за порушення зобов'язання, настає за наявності вини, (умислу чи необережності) особи, яка порушила зобов'язання, якщо інше не передбачено законом чи договором (ст. 614 ЦК України).

Проте у цивільному праві ми можемо виявити цілу низку інститутів як договірного, так і недоговірного права, коли настає відповідальність і без вини.

Так, професійний зберігач відповідає за втрату, недостачу або пошкодження речей, якщо не доведе, що втрата або пошкодженні сталися внаслідок непереборної сили, або із-за властивості речі, про які зберігач, приймаючи її на зберігання, не знав і не міг знати, або внаслідок умислу або грубої необережності поклажодавця (ст. 950 ЦК). Тобто, понесені поклажодавцем збитки професійний зберігач відшкодовує і у тому випадку, коли вони були заподіяні і без його вини внаслідок збігу обставин, які охоронець не міг передбачити (випадок, казус).

У законодавстві передбачені й інші випадки договірної відповідальності без вини: відповідальність продавця, який не є виготівником товару, за недоліки товару, якщо продавець позбавлений можливості в порядку регресу відшкодувати понесені збитки за рахунок виробника (ст. 679 ЦК). Перевізник без вини може відповідати за не надання транспортного засобу (ст. 921 ЦК) чи за затримку відправлення пасажира (ст. 922 ЦК) та ін.

У недоговірних зобов’язаннях найпоширенішим випадком відповідальності без вини є відповідальність володільця джерела підвищеної небезпеки, який безумовно звільняється від відповідальності, якщо доведе, що шкода була завдана внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого (ч. 5 ст. 1187 ЦК).

У делiктних зобов’язаннях прикладками такої відповідальності є відповідальність держави за шкоду, завдану незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду (ст. 1176 ЦК); шкоду фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення (ст. 1177 ЦК) чи завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю внаслідок злочину (ст. 1207 ЦК).

У сучасній доктрині цивільного права такі правовідносини традиційно називають відповідальністю без вини, проте ставлення до них неоднозначні. Так Р.А. Майданик пропонує у таких випадках визнавати ризик «самостійною (додатковою) умовою безвинної цивільно-правової відповідальності» [1, с. 125].

На думку Н.С. Кузнєцової порушення права суб’єкта цивільних відносин тягне необхідність відновлення порушеного права, в тому числі і шляхом застосування цивільно-правової відповідальності. Звідси підставою такої відповідальності є саме порушення суб’єктивного цивільного права [2, с. 345].

Аналіз семантики слова «відповідальність» дозволяє зробити висновок, що у його зміст вкладається наступне поняття: необхідність, обов'язок особи відповідати за свої дії, вчинки (курсив Р.З.), тобто - за щось вчинене, або ж, навпаки, за те, що не було належно виконано.

Тобто, з одного боку, негативні наслідки майнового характеру, що настали для однієї із сторін, не пов'язані з винною поведінкою контрагента або учасника абсолютних правовідносин. З іншого - законодавець намагається відшкодувати збитки, що зазнала потерпіла сторона, тому виконання зобов'язання по відшкодуванню збитків в таких правовідносинах покладається, як правило, на економічно сильнішого контрагента - державу, професійного зберігача чи перевізника, володільця джерела підвищеної небезпеки.

За таких обставин мова повинна йти не про цивільно-правову відповідальність без вини, а про спеціальну підставу виникнення цивільно-правових зобов'язань компенсаційного характеру, тобто, виникнення зобов’язань по відшкодуванню шкоди, підстави та умови виникнення яких випливають безпосередньо із закону. Мета законодавця - не покарати

правопорушника, а поновити порушені права потерпілого, тому, за відсутності вини особи, мова повинна йти не про відповідальність перед потерпілим, а про один із елементів компенсаційного механізму, прямо передбаченого зобов'язальним правом. Таке розуміння правової природи так званої відповідальності без вини, повністю відповідає і ч. 3 ст. 11 ЦК України: «Цивільні права та обов'язки можуть виникати безпосередньо з актів цивільного законодавства».

Таким чином правовідносини, які виникають між потерпілою особою і особою, вина якої у заподіянні шкоди відсутня, проте на яку законодавець покладає обов'язок відшкодувати збитки, будуть характеризуватися не «відповідальністю без вини», а набудуть характеру «виконання компенсаційних зобов'язань, передбачених законом» [3, с. 13]. Створення інституту компенсаційних зобов'язань дозволить уникнути існуючої колізії між підставами (умовами) цивільно-правової відповідальності з підставами настання інших видів юридичної відповідальності (кримінальної, адміністративної, дисциплінарної) та зумовить виваженість судових рішень щодо розміру відшкодування, оскільки буде йтися не про відповідальність, як наслідок протиправної поведінки, а про стягнення компенсацій за вчинення дій, які не є протиправними.

Список використаних джерел:

1. Кузнецова Н. С. Інститут цивільно-правової відповідальності у цивілістичній доктрині України // Правова доктрина України : у 5 т. - Х.: право, 2013. - Т. 3. Доктрина приватного права : Н. С. Кузнецова, О. Є. Харитонов, Р. А. Майданик та ін. ; за заг. ред. Н. С. Кузнецової. - С. 330-348.

2. Майданик Р. А. Цивільно-правова відповідальність // Юридична відповідальність : проблеми виключення та звільнення / Відп. ред. Ю. В. Баулін. - Донецьк : ПП «ВД «Кальміус», 2013. - С. 86-147.

3. Заіка Р. Ю. Юридична природа цивільно-правової відповідальності без вини / Р. Ю. Заіка // Юридична наука. - 2014. - № 5. - С.7-14.

Окремі аспекти розгляду справ про визнання правочинів недійсними в світлі нового цивільного та цивільно-процесуального законодавства

Збожинська О.І., студент Вінницького ННІЗН НАВС *Науковий керівник:* кандидат юридичних наук *Петровський А.В.*

Протягом останніх років в Україні спостерігається зростання кількості звернень учасників цивільних правовідносин до суду із позовними заявами про визнання правочинів недійсними. Разом з тим, поява в цивільному законодавстві формулювань та оціночних категорій у сфері визнання правочинів недійсними призвела до виникнення певних колізій. Як наслідок, неоднаковість у тлумаченні та застосуванні судами законодавства про визнання правочинів недійсними та неоднаковість судової практики з даного питання.

В якості об'єкту вивчення нами використано узагальнення цивільних справ із застосуванням судами першої інстанції м. Києва законодавства при вирішенні спорів про визнання правочинів недійсними за друге півріччя 2013 р. та перше півріччя 2014 р., а також судову практику місцевих та апеляційних загальних судів України з 2008 до 2013 р.р.

Так, Апеляційним судом м. Києва за друге півріччя 2013 р. та перше півріччя 2014 р. було вивчено 178 справ, з них з ухваленими по суті рішеннями - 116 справ. В апеляційному порядку оскаржено 49 рішень, що становить 42,2% від загальної кількості розглянутих по суті спорів. Найбільша кількість справ надійшла з Солом'янського та Святошинського районних судів м. Києва, відповідно - 45 та 33 справи.

У структурі справ про визнання правочинів недійсними основну частину становлять справи про визнання недійсними договорів. За категоріями справ найбільшу питому вагу становлять справи про визнання недійсними договорів купівлі-продажу - 34 справи, а також договори дарування - 32 справи. Суттєво меншу кількість у структурі всіх надісланих на узагальнення справ складають справи про визнання недійсними заповітів - 6 справ, кредитних договорів - 4 справи, договорів позики - 2 справи.

Проведеним узагальненням встановлено, що при розгляді вищезазначеної категорії цивільних справ суди в цілому правильно їх вирішують. Проте, найбільше проблем виникає при розгляді справ щодо застосування норм матеріального та процесуального права при визнанні декількох правочинів недійсними, а також відносно застосування двосторонньої реституції до наслідків недійсних правочинів. Така складність викликана новою правозастосовуючою практикою, що виникла в наслідок останніх змін до цивільного процесуального законодавства.

Досліджуючи сутність поняття «правочин» у співвідношенні з поняттями «угода» та «договір» необхідно наголосити, що вказані категорії в цивільному законодавстві мають велике значення, усуваючи можливі колізії, пов'язані з тлумаченням дій, які спрямовані на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Аналізуючи ці поняття стає очевидним, що поняття «угода» та «договір» є майже тотожними. При цьому кожен договір (угода) є правочином, але не кожний правочин є договором, оскільки існують правочини, які не передбачають домовленості сторін, зокрема, заповіт. Однак введення категорії правочину має також і значні негативні наслідки, що пов'язуються, насамперед, з можливістю неправильного застосування правових норм Цивільного кодексу України про правочини. Зараз спостерігається певне ігнорування нової категорії в законодавчих актах комплексного характеру. Так, ні в Господарському , ні в Сімейному кодексах України правочину не приділено належної уваги, а перевага надається термінам «угода», «договір» та «домовленість», хоча і в ЦК України існують суперечності у розмежуванні понять «правочин» та «договір», і навіть в одному випадку застосовується термін «угода» (ст. 1267 ЦК України).

Існування терміну «правочин» не виключає вживання терміну «угода» у значенні домовленості між щонайменше двома сторонами. Термін «правочин» є більш широким і включає в себе терміни «договір», «угода», «домовленість». Щоб запобігти неоднаковому застосуванню норм про правочини у практиці судів, слід зазначити, що договір та угода є тотожними поняттями, тому дво- і багатосторонні правочини є водночас як договорами, так і угодами, а термін «домовленість» слід розуміти як договір чи угоду, якщо така домовленість досягнута з дотриманням вимог, встановлених для укладення договору.

Серед значної кількості цивільних справ позовного провадження, що виникають з договірних відносин, окреме місце посідають справи про визнання правочинів (договорів) недійсними. Вказана обставина обумовлена наявністю цілого ряду підстав:

а) спеціальні правові норми, що підлягають застосуванню при вирішенні цивільної справи;

б) суб'єктний склад сторін позовного провадження;

в) спеціальний предмет доказування;

г) доказова база, що використовується при розгляді справи.

Отже, з урахуванням вищезазначеного постає необхідність подальшого дослідження процесуальних особливостей розгляду і вирішення цивільних

справ про визнання правочинів недійсними, визначення основних проблемних аспектів, що виникають у судах при розгляді справ цієї категорії та формулювання пропозиції з усунення порушень, що виникають в процесі їх розгляду в судах.

Захист інформації з обмеженим доступом на підприємстві

Зіневич Д.С., студент ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Залізняк В.А.*

Актуальність теми полягає в тому що за умов жорсткої конкурентної боротьби захист фінансової, технологічної, ділової та іншої інформації від несанкціонованого використання, крадіжок, її зміни чи знищення набуває важливого значення. Комерційні структури, зацікавлені у своїй конкурентоспроможності, і тому насамперед вживають заходів щодо захисту такої інформації, спираючись на відповідні норми чинного законодавства та власну нормативно-правову основу.

Сучасне розуміння сутності правової держави пов'язане з розвитком правової системи, рівнем реалізованості й захисту прав і свобод громадян, розвитком інститутів громадянського суспільства, верховенством права в усіх сферах суспільного життя, з механізмом стримувань і противаг в органах державної влади.

Як відомо, головними показниками розвиненості правового простору є ступінь досконалості правових актів і законодавства в цілому, якість законодавчої та правозастосовної практики в країні, рівень усвідомлення прав, обов'язків і взаємної відповідальності держави і людини, ефективність правоохоронної системи.

Для того щоб побудувати в Україні правову державу, треба передусім, щоб ті вимоги, які становлять її зміст, а це: забезпечення принципу верховенства права, захист і гарантування основних прав і свобод людини і громадянина, поділ влади та інші були реально втілені в життя.

Відповідно до Закону України «Про інформацію» від 02 жовтня 1992 року зі змінами дається визначення, а саме що інформація - будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.. Захист інформації - сукупність правових, адміністративних, організаційних, технічних та інших заходів, що забезпечують збереження, цілісність інформації та належний порядок доступу до неї.

Також в цьому Законі у статті 2 вказано, що основними принципами інформаційних відносин є:

- гарантованість права на інформацію;
- відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією;
- достовірність і повнота інформації;
- свобода вираження поглядів і переконань;
- правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації;
- захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя.

Суб'єктами інформаційних відносин є: фізичні особи, юридичні особи, об'єднання громадян, суб'єкти владних повноважень. Об'єктом інформаційних відносин є інформація.

Кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації,

необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів. Реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб.

За порядком доступу інформація поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом. Будь-яка інформація є відкритою, крім тієї, що віднесена законом до інформації з обмеженим доступом.

Інформацією з обмеженим доступом є конфіденційна, таємна та службова інформація. Конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом. Відносини, пов'язані з правовим режимом конфіденційної інформації, регулюються законом. Порядок віднесення інформації до таємної або службової, а також порядок доступу до неї регулюються законами.

Для належного захисту інформації необхідно обмежити до неї доступ. Обмеження доступу полягає у зменшенні кола осіб, яким відома закрита інформація. Інформаційна безпека відіграє важливу роль у забезпеченні життєво важливих інтересів будь-якої держави. Створення розвиненого і захищеного інформаційного середовища є неодмінною умовою розвитку суспільства та держави.

Гуманізація та лібералізація вітчизняного законодавства обумовили необхідність перегляду сутності та значення правового режиму інформації з обмеженим доступом, зокрема критеріїв формування переліку відомостей, що її становлять, умов та порядку надання таким відомостям статусу інформації з обмеженим доступом, адекватності заходів захисту і охорони тощо.

Реформи у сфері інформатизації, які проводяться зараз в Україні направлені на впровадження ряду важливих для держави автоматизованих інформаційних систем, мереж зв’язку і передачі даних, систем прийняття рішень тощо.

Розгалуженість правового поля у сфері захисту інформації на даний час не дозволяє регулювати відповідним чином суспільні відносини в цій сфері, забезпечувати надійний захист та охорону. Тому потрібно створити один єдиний документ, який би врегульовував всі ці питання.

Проблемні аспекти договору Інтернет купівлі-продажу

Ільман Т.Ю., студентка 3-К курсу ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Мироненко В.П.*

Останнім часом неабиякого поширення набувають купівля та продаж товарів та послуг через Інтернет. Так, два найбільші електронні комерційні сайти Prom.ua і OLX.ua, у 2014, оприлюдниви результати своєї роботи за рік, відмітили 62% зростання кількості закритих транзакцій у порівнянні з 2013 роком, і це незважаючи на усі кризові явища, що мали місце в економіці у 2014 році в Україні [1].

Щоб уникнути неправомірних дій учасників відносин з приводу надання інформаційних пслуг, забезпечити цілковиту безпеку, та захистити права споживачів, необхідно цей вид комерції регулювати. Довгий час регулювання цієї сфери залишалось прогалиною у вітчизняному праві, адже ні в Цивільному кодексі, ні в інших актах законодавства України немає норм, що регулюють

відносини купівлі-продажу через інтернет. Великим кроком вперед у цій сфері став прийнятий у першому читанні законопроект «Про електронну комерцію» від 15.10.2014 [2]. Він був прийнятий з урахуванням Директиви 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку» («Директиви про електронну комерцію») від 8 червня 2000 року [3] і є результатом багаторічних дискусій, що точаться і до нинішнього часу [4].

Зміст законопроекту дозволив виділити проблемні питання, які потребують вирішення. Так, законопроект пропонує визнати електронну форму угоди одним з підвидів письмової паперової форми, дозволити суб'єктам електронної комерції використати електронні форми і електронні комерційні повідомлення для здійснення угод на рівні з іншими, більше класичними формами і використати їх для звітності, ведення обліку і захисту прав сторін угоди. Електронні документи отримують силу письмових, і суди повинні бути зобов'язані приймати такий документ.

Крім того, проект запроваджує нові визначення: електронна комерція, електронний товар, електронне комерційне повідомлення, інформаційні електронні послуги, електронна торгівля, електронний підпис одноразовим ідентифікатором т.п. Запровадження таких термінів, у разі прийняття закону, потребуватиме їх закріплення у галузевому законодавстві, а саме у Цивільному кодексі.

Однією з позитивних новацій законопроекту є чітке розмежування відповідальності сторін елекронної комерції і постачальників проміжних послуг (провайдери, реєстратори).

Іншими аспектами, що заслуговують на увагу є легалізація правил користування сайтом та закріплення рівності прав продавця і покупця. Розділ Terms of Use відтепер має набути юридичної сили. Передбачена законопроектом рівність прав продавця і покупця забезпечує рівність захисту інтересів обох сторін правовідносин. В документі також враховані й інші питання, які давно вимагали законодавчого закріплення, зокрема місце укладення електронного договору, електронний підпис одноразовим індифікатором тощо.

Незважаючи на певні зрушення в сфері регулювання електронної комерції, за умови надання цьому законопроекту юридичної сили, все ж таки можна прогнозувати певні складнощі у його застосуванні. Наприклад, суди можуть неоднозначно тлумачити термінологію і форми подання електронних документів в якості доказів, оскільки не визначено чіткої форми подання електронного документу. Крім того, є висока вірогідність того, що у споживачів може виникнути сумнів щодо реальної можливості довести своє порушене право за відсутності необхідної доказової бази. Ретельного доопрацювання потребує регламентація ведення бухгалтерського обліку з електронною формою документів.

Треба відмітити, що процеси правового оформлення відносин з приводу електронної комерції в Україні відбуваються в контексті активного прагнення ЄС встановити єдиний уніфікований електронний ринок і його правову регламентацію. Успішне законодавство в цій сфері забезпечуватиме сприянню процесам євроінтеграції України.

Список використаних джерел:

1. Ecommerce sites in Ukraine share their results [електронний ресурс] // Режим доступу: http://ecommercenews.eu/ecommerce-sites-ukraine-share-results/#more-3354 (дата звернення: 10.02.15) - назва з екрану.

2. Проект Закону про електронну комерцію [документ .doc]// Верховна Рада України: офіційний портал. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47409 (дата звернення: 10.02.2015). - назва з екрану.

3. Директива 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку» [електронний ресурс] // Верховна Рада України: официальный портал. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_224 (дата звернення: 10.02.15). - назва з екрану.
4. Шість головних тез проекту про електронну комерцію, Liga.net, коментар Дмитра Гадомського [електронний ресурс] // Юскутум: Адвокатское объединение. - Режим доступу: http://juscutum.com/uk^ontent/шість-головних-тез-проекту-про-електронну-комерцію-liganet- коментар-дмитра-гадомського (дата звернення: 10.02.15) - назва з екрану.

Плагіат як вид порушення авторських прав: проблеми відповідальності

Ільченко О.В., студент ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Мироненко В.П.*

На сьогодні існує багато проблемних аспектів пов'язаних з охороною права інтелектуальної власності. Одним з порушень цього права є плагіат. З огляду на те, що Україна прийняла курс на європейську інтеграцію, ця проблема набуває все більшої актуальності, адже у країнах Європи першим кроком у подоланні корупції є боротьба з плагіатом [9]. Наприклад, у 2011 р. німецького міністра оборони Карла-Теодора цу Гуттенберга, звинуватили в тому, що в його кандидатській дисертації було 23 порушення авторських прав, і його зобов'язали подати у відставку та сплатити штраф у розмірі 20 тис. євро [5]. У США кожен навчальний курс розпочинається з лекції про необхідність дотримання авторських прав та плагіат, як правильно використовувати цитування та робити посилання [9].

Що ж таке плагіат, і як українське законодавство захищає авторські права від нього? У тлумачному словнику української мови зазначено, що плагіат - це привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання в своїх працях чужого твору без посилання на автора. Твори, написані одними особами, але надруковані іншими під власними прізвищами без змін чи з певною переробкою, повністю або частково - плагіати [8]. У ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» плагіат визначено як оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору [1].

Останнім часом набув поширення так званий «маскований» плагіат, який виявляється у компіляції і перефразуванні. Компіляція - це використання твору не в повному вигляді, а частинами, які можуть поєднуватися у різному порядку. Перефразування - це формулювання чужої думки своїми словами. Зрозуміло, що це порушення авторських прав, проте українське законодавство чітко не закріплює відповідальності за такий вид дій. Згідно з ч. 3 ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору і не поширюється на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури.

Симонян Ю.Ю., дослідниця в галузі інтелектуального права, пропонує таку класифікацію видів плагіату: повний, частковий, прямий, опосередкований та смисловий. Повний плагіат - це зумисне привласнення авторства на твір у повному обсязі; частковий - використання в усіх працях частин або уривків з чужих творів без зазначення імені автора або без оформлення уривку відповідно до вимог цитування; прямий - передбачає привласнення на чужий твір або уривки, що використані без змін; опосередкований - привласнення авторства на чужий твір або його уривки, що попередньо були видозмінені плагіатором; смисловий - переказ авторського тексту іншими словами [7, с. 152].

В сфері авторського права, порушниками визнаються будь-які фізичні чи юридичні особи, які своїми діями або бездіяльністю порушили закріплені в нормативно-правових актах положення, якими регулюються дані правовідносини Г61. Відповідальність за порушення авторських прав, а саме плагіату визначається Законом України «Про авторське та суміжне право», «Кодексом України про адміністративні правопорушення», Цивільним та Кримінальним кодексами України. Зокрема, у ст. 512 «Кодексом України про адміністративні правопорушення» зазначено: «незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності, привласнення авторства або інше умисне порушення права інтелектуальної власності тягне за собою накладення штрафу від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно виготовленої продукції, обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення» Г21; у п. 1 ст. 442 Цивільного кодексу України твір вважається опублікованим, випущеним у світ, якщо він відображений у загальнодоступних електронних системах інформації. П. 3 ст. 442 закріплює норму: «Ніхто не має права опублікувати твір без згоди автора, крім випадків, встановлених цим Кодексом та іншим законом» Г41; ст. 176 Кримінального кодексу України передбачає: «незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо та відео касетах, дисках, дискетах, інших носіях інформації, або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, - караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією та знищенням всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувались для їх виготовлення» Г31.

Отже, проблема плагіату в Україні очевидна, особливо це пов'язано з освітньою галуззю, маса курсових і навіть дипломних робіт переписуються, перефразовуються і компілюються. На жаль, наше законодавство має суттєві прогалини у даному питанні, хоча і існують нормативні акти, які регулюють авторські права щодо плагіату, проте вони не мають чіткого визначення і розмежування. Існує плутанина у визначенні самих термінів і в застосуванні відповідальності за порушення авторського права. На сьогоднішній день не існує єдиної системи контролю цієї проблеми. Наприклад, у Франції агенство із інтелектуальної власності, повідомило, що відслідковує діяльність понад двадцяти мільйонів французьких інтернет адрес, і надіслало перше попередження більше пів мільйона користувачам, друге - понад двадцяти тисячам, та більше 10 осіб були викликані для надання пояснень після ігнорування другого попередження Г91. Запозичення такого досвіду та практики європейського законодавства могло б сприяти удосконаленню національного законодавства у сфері захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.93 р. // ВВР України. - 1994. - № 13.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: чинне законодавство зі змінами та допов. Станом на 4 березн. 2013 року: (офіц. текст). - К.: Паливода А.В., 2013. - 284 с.
3. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. Станом на 4 лют. 2014 року: (офіц. текст). - К.: Паливода А.В., - 2014. - 212 с.
4. Цивільний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 квіт. 2007р.:(відповідає офіц.. текстові).- К.: Вид. Паливода А.В., 2007.

5. Міністр оборони ФРН К.-Т. цу Гуттенберг тимчасово відмовився від наукового ступеня через звинувачення у плагіаті [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.rbc.ua/ukr/news/rubric/obvinyaemyy-v-plagiate-ministr-oborony-frg-k--t-tsu-guttenberg- 18022011160800.
6. Панькевич В. М. Плагіат як один з видів порушення авторських прав [Електронний ресурс] / В. М. Панькевич, О. С. Степанова. - Режим доступу : http://nauka.kushnir.mk.ua/
7. Симонян Ю.Ю. Авторські права, які порушуються внаслідок плагіату / Ю.Ю Симонян // Часопис цивілістики. - 2013. - Вип. 15. - с. 152-155.
8. Тлумачний словник української мови [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://sum.in.ua/.
9. Юрій Рашкевич: «У нас корупція - це хабар, у них - списування» [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.wz.lviv.ua/interview/121213.

Процесуальні особливості розгляду судом справ про встановлення фактів, які тягнуть виникнення, зміну чи припинення сімейних правовідносин

Кашперська Т.Ц., здобувач кафедри цивільного права і процесу НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор *Бичкова С.С.*

Відповідно до п. 5 ч. 2 ст. 234 ЦПК України справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення, розглядаються в порядку одного із видів непозовного цивільного судочинства - окремого провадження. При цьому як у п. 1 своєї Постанови від 31.03.1995 р. № 5 «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення» роз'яснив Пленум Верховного Суду України в порядку окремого провадження розглядаються справи про встановлення фактів, якщо: згідно з законом такі факти породжують юридичні наслідки, тобто від них залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав громадян; чинним законодавством не передбачено іншого порядку їх встановлення; заявник не має іншої можливості одержати або відновити загублений чи знищений документ, який посвідчує факт, що має юридичне значення; встановлення факту не пов'язується з наступним вирішенням спору про право.

Враховуючи юридичну природу сімейних правовідносин, їх зміст та суб'єктний склад, а також положення ч. 2, 3 ст. 234, ч. 1, 2 ст. 256 ЦПК України, ст.ст. 130-132 СК України, можна дійти висновку, що в порядку окремого провадження розглядаються справи про встановлення таких фактів, що тягнуть виникнення, зміну чи припинення сімейних правовідносин:

1) родинних відносин між фізичними особами (п. 1 ч. 1 ст. 256 ЦПК України), якщо, в силу певних причин зазначений факт не був зареєстрований органами державної реєстрації актів цивільного стану;

2) реєстрації шлюбу, розірвання шлюбу, усиновлення (п. 4 ч. 1 ст. 256 ЦПК України), якщо в органах державної реєстрації актів цивільного стану (далі - органах ДРАЦСу) не зберігся відповідний запис, у його відновленні було відмовлено або запис може бути відновлений лише на підставі рішення суду про встановлення факту реєстрації акту цивільного стану;

3) батьківства (материнства) - у разі смерті чоловіка, який не перебував у шлюбі з матір'ю дитини (смерті жінки, яка вважала себе матір'ю дитини), якщо запис про батька дитини у Книзі реєстрації народжень проведено за прізвищем матері, а ім'я та по-батькові батька дитини записані за вказівкою матері (ч. 1 ст. 135 СК України) або запис про матір дитини, батьки якої невідомі, проведено за рішенням органу опіки та піклування (ч. 2 ст. 135 СК України).

4) проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу (п. 5 ч. 1 ст. 256 ЦПК України), якщо цей факт породжує виникнення, зміну або припинення правовідносин, наприклад, виникнення права спільної сумісної власності на

майно, набуте чоловіком і жінкою за час спільного проживання, виникнення права на утримання відповідно до положень ст. 76 СК України тощо.

Особлива правова природа об'єкта судового захисту в порядку окремого провадження, яким є охоронюваний законом інтерес, зумовлює специфіку процесуальної форми розгляду відповідних справ, що виявляється у: 1) правовій регламентації обов'язку суду вживати заходів щодо всебічного, повного і об'єктивного з'ясування обставин справи, зокрема з метою з'ясування обставин справи суд має право за власною ініціативою витребувати необхідні докази (частини 1, 2 ст. 235 ЦПК України); 2) додержанні під час розгляду справ окремого провадження загальних правил, встановлених ЦПК України, за винятком положень щодо змагальності та меж судового розгляду (ч. 3 ст. 235 ЦПК України); 3) відсутності сторін: справи окремого провадження розглядаються за участю заявника і заінтересованих осіб (ч. 4 ст. 235 ЦПК України); 4) неможливості передання справи окремого провадження на розгляд третейського суду та закриття провадження у справі у зв'язку із укладенням мирової угоди (ч. 5 ст. 235 ЦПК України); 5) у наявності додаткової підстави залишення заяви без розгляду - у разі виникнення під час розгляду справи у порядку окремого провадження спору про право, який вирішується в порядку позовного провадження, суд має залишити заяву без розгляду і роз'яснити заінтересованим особам, що вони мають право пред'явити позов на загальних підставах (ч. 6 ст. 235 ЦПК України); 6) відсутності обов'язку відшкодувати судові витрати при ухваленні судом рішення, якщо інше не встановлено законом (ч. 7 ст. 235 ЦПК України) [1, с. 207].

За результатами розгляду справ про встановлення фактів, що тягнуть виникнення, зміну чи припинення сімейних правовідносин, суд ухвалює рішення. Відповідно до ч. 2 ст. 259 ЦПК України рішення суду про встановлення факту, який підлягає реєстрації в органах ДРАЦСу або нотаріальному посвідченню, не замінює собою документів, що видаються цими органами, а є тільки підставою для одержання зазначених документів.

Список використаних джерел:

1. Чурпіта Г.В. Окреме провадження як вид непозовного цивільного судочинства // Актуальні питання юридичної науки: теорія та практика: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кіровоград, 11 грудня 2013 року). - Кіровоград : КІДМУ КПУ, 2013. - 298 с. - С. 205 - 208.

Захист прав стягувача, боржника та інших осіб у виконавчому провадженні

Ковбасюк К.І., студент Вінницького відділення ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник *Лов'як О.О.*

Виконання законного судового рішення, ухваленого за результатами всебічного, об'єктивного та своєчасного розгляду є кінцевою метою діяльності суду, оскільки на цій стадії відбувається надання реального захисту правам та свободам сторін, порушення яких встановлено у відповідному процесуальному порядку [8. с. 469]. Рішення, дії або бездіяльність державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби можуть бути оскаржені стягувачем та іншими учасниками виконавчого провадження (крім боржника) до начальника відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець, або до керівника відповідного органу державної виконавчої служби вищого рівня чи до суду. Боржник має право оскаржувати рішення, дії або бездіяльність державного виконавця та інших посадових осіб державної

виконавчої служби виключно в судовому порядку [5]. Скарга на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця подається начальнику відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець. Рішення, дії чи бездіяльність начальника відділу можуть бути оскаржені до вищестоящого органу державної виконавчої служби. Рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця або іншої посадової особи державної виконавчої служби щодо виконання судового рішення можуть бути оскаржені сторонами до суду, який видав виконавчий документ, а іншими учасниками виконавчого провадження та особами, які залучаються до проведення виконавчих дій, - до відповідного адміністративного суду в порядку, передбаченому законом. Рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця або іншої посадової особи державної виконавчої служби щодо виконання рішень інших органів (посадових осіб) можуть бути оскаржені до відповідного адміністративного суду в порядку, передбаченому законом.

Рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця або іншої посадової особи державної виконавчої служби можуть бути оскаржені до керівництва органів державної виконавчої служби, якщо їх оскарження передбачено Законом України «Про виконавче провадження». Скарга у виконавчому провадженні подається у письмовій формі та має містити:

1) найменування органу державної виконавчої служби, до якого вона подається;

2) повне найменування (ім'я) стягувача та боржника, їх місце проживання чи перебування (для фізичних осіб) або знаходження (для юридичних осіб), а також найменування (ім'я) представника сторони виконавчого провадження, якщо скарга подається представником;

3) реквізити виконавчого документа (вид документа, найменування органу, що його видав, день видачі та номер документа, його резолютивна частина);

4) зміст оскаржуваних рішень, дій чи бездіяльності та норму закону, яку порушено;

5) викладення обставин, якими скаржник обґрунтовує свої вимоги;

6) підпис скаржника або його представника із зазначенням дня подання скарги.

Скарга, подана у виконавчому провадженні начальнику відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець, розглядається у десятиденний строк з дня її надходження. За результатами розгляду скарги начальник відділу виносить постанову про її задоволення чи відмову, яка в десятиденний строк може бути оскаржена до вищестоящого органу державної виконавчої служби або до суду. Скарга, подана без додержання вимог, викладених у частині шостій цієї статті, розглядається начальником відділу в порядку, встановленому Законом України «Про звернення громадян».

Контроль за своєчасністю, правильністю і повнотою виконання рішень державним виконавцем здійснюють начальник відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець, а також керівник вищестоящого органу державної виконавчої служби [5]. Начальник відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець, при здійсненні контролю за рішеннями, діями державного виконавця під час виконання рішень має право у разі, якщо вони суперечать вимогам закону, своєю постановою скасувати постанову або інший процесуальний документ (або їх частину), винесені у виконавчому провадженні державним виконавцем, визнати недійсним складений державним виконавцем акт, зобов'язати

державного виконавця провести виконавчі дії в порядку, встановленому Законом України «Про виконавче провадження». Керівник вищестоящого органу державної виконавчої служби у разі виявлення порушень вимог закону визначає їх своєю постановою та надає доручення начальнику відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець, щодо проведення вищезазначених дій.

Посадові особи, які мають здійснювати перевірку законності виконавчого провадження, мають право витребувати виконавче провадження з відповідного органу державної виконавчої служби для його перевірки [5]. Про проведення перевірки виконавчого провадження та витребування його матеріалів відповідною посадовою особою виноситься постанова. Посадові особи, які мають здійснювати перевірку законності виконавчого провадження, можуть проводити перевірку законності виконавчого провадження за дорученням вищої посадової особи, з власної ініціативи або під час розгляду поданої відповідно до частини сьомої статті 82 Закону України «Про виконавче провадження» скарги на постанову начальника підпорядкованого органу державної виконавчої служби, винесену за результатами розгляду скарги на рішення, дії (бездіяльність) державного виконавця, інших посадових осіб державної виконавчої служби. Перевірка законності виконавчого провадження має бути проведена протягом десяти робочих днів, а зведеного виконавчого провадження - протягом п'ятнадцяти робочих днів з дня надходження витребуваного виконавчого провадження.

Постанова про проведення чи результати перевірки законності виконавчого провадження може бути оскаржена в десятиденний строк у порядку, встановленому Законом України «Про виконавче провадження». На час проведення перевірки виконавче провадження може бути зупинено посадовою особою, яка його витребувала, про що зазначається в постанові. Про результати перевірки законності виконавчого провадження посадовою особою, яка його витребувала, виноситься постанова, що є обов'язковою для виконання державними виконавцями та підлеглими посадовими особами державної виконавчої служби [5].

Таким чином, гарантії прав учасників виконавчого провадження є невід'ємними від юридичних гарантій законності, під якими розуміють передбачені законом спеціальні засоби впровадження охорони та, у разі порушення, відновлення законності. За найближчими цілями їх поділяють на превентивні, або запобіжні (спрямовані на запобігання правопорушенням); відновлювальні (спрямовані на усунення чи відшкодування негативних наслідків правопорушень).

Список використаних джерел:

1. Про виконавче провадження: Закон України від 21.04. 1999 року // Відомості Верховної Ради України, 1999, № 24, ст.207 (у редакції від 09.06.2013)
2. Білоусов Ю. В. Виконавче провадження: Навч. посіб. - К.: Прецедент, 2005. - 192 с.
3. Фурса С. Я., Щербак С. В. Виконавче провадження в Україні. Навчальний посібник.- К.: Атіка, 2002.- 480 с.
4. Чижмар М.В. Гарантії прав громадян і юридичних осіб у виконавчому провадженні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://perechinrda.gov.ua/news/433/index.html, з екрану.
5. Параконний П.О. Захист прав стягувача, боржника та інших осіб у виконавчому провадженні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://voz-dvs.org.ua/20n/10/25/zahyst_prav_stjaguvacha_borj_ta_inchih/
6. Бестаєв І.Л. Оскарження дій та бездіяльності державного виконавця [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.obljust.dp.ua/proces2.doc.
7. Інформаційний лист Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 28.01.2013 р. № 24-152/0/4-13 «Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судового рішення у цивільній справі».

8. Цивільний процес України: Підручник / За ред.. Є.О. Харитонова, О.І. Харитонової, Н.Ю. Голубєвої. - К.: Істина, 2011. - 536 с.
9. Штефан М.Й. Цивільне процесуальне право України: Підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. - К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2005.

Актуальні проблеми мораторію на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті

Кожевніков В.О., студент 2-К-А курсу юридично-психологічного факультету ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, професор *ГопанчукВ.С.*

3 червня 2014 року вступив в силу Закон України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті». Згідно частини 1 статті 1 цього Закону не може бути примусово стягнуте, відчужене без згоди власника нерухоме житлове майно, яке вважається предметом застави згідно із статтею 4 Закону України «Про заставу» та (або) предметом іпотеки згідно із статтею 5 Закону України «Про іпотеку» за споживчими кредитами громадян України, наданими кредитними установами - резидентами України в іноземній валюті.

Умовами для заборони відчуження кредиторами майна виступають відсутність іншої нерухомості та визначений розмір загальної площі такого нерухомого житлового майна чи об'єкта незавершеного будівництва нерухомого житлового майна. Для квартири ця площа повинна не перевищувати 140 квадратних метрів, для житлового будинку - 250 [1].

Причиною прийняття цього мораторію послугували різкі коливання на валютному ринку в Україні 2014 року, через що громадяни, які мали кредитні зобов'язання, позичальники опинилися в скрутному матеріальному становищі. Основна мета закону - найшвидша мінімізація можливих збитків громадян при виконанні ними своїх кредитних зобов'язань за договорами споживчого кредиту в іноземній валюті.

Соціально-економічне значення збереження житла позичальників в умовах стрімкого падіння курсу гривні важко переоцінити [5].

Однак Головне юридичне управління Верховної Ради України в своїх зауваженнях до проекту Закону «Про мораторій...» було вимушене констатувати - даний закон втручається в повноваження судової гілки влади із застосуванням суто процесуальної дії - інституту забезпечення позову шляхом встановлення заборони вчиняти певні дії, а також про втручання в договірні відносини.

Перше зауваження наголошує на невідповідності даного закону статті 124 Конституції України.

За частиною 1 статті 590 Цивільного кодексу України звернення стягнення на предмет застави повинно здійснюватися за рішенням суду, якщо інше не встановлено договором або законом. Законом «Про мораторій.» не змінено порядок звернення стягнення застави, тобто це завдання покладається на суд, привласнення повноважень яких прямо заборонене Конституцією України.

Друге - суперечить нормам цивільного законодавства, зокрема положенню частини 2 статті 589 Цивільного кодексу України, згідно якої заставодержатель має право за рахунок предмета застави задовольнити в повному обсязі свою вимогу [4].

28 грудня 2014 року було внесено зміни до закону, але вони обмежилися лише забороною ще одного процесуального порядку - стягнення у безспірному порядку на підставі виконавчого напису нотаріусу майна вказаного в Законі [2].

Однак головної проблеми - створення дієвої системи цивільного законодавства в цій сфері данні зміни не вирішили. Так, 13 січня 2015 року Президент України наклав вето на Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті» щодо посилення прав позичальників», зазначаючи що вищезгаданий закон не вирішує проблеми громадян (позичальників) за споживчими кредитами, оскільки Законом лише пропонується уточнити вже існуючий механізм заборони на стягнення майна таких громадян, а не комплексно вирішити проблему з погашення валютних кредитів. Такі позичальники не мають можливості обслуговувати свою кредитну заборгованість, обсяг якої змінюється відповідно до коливань обмінного курсу. Таким чином, Закон фактично лише відтерміновує вирішення проблеми погашення банківських кредитів в іноземній валюті на невизначений строк, залишивши позичальника сам на сам зі зростаючим за нинішніх умов боргом [3].

На думку Президента, відсутність комплексного врегулювання питання погашення заборгованості громадян - позичальників або майнових поручителів, за споживчими кредитами, наданими їм кредитними установами - резидентами України в іноземній валюті, призводить до стійкого погіршення ситуації в банківській системі, зниження її ліквідності, а також подальшого зубожіння населення та збільшення соціальної напруги.

На мою думку, реструктуризація іпотечного кредиту повинно передбачати зміну графіку щомісячних платежів для позичальника, яке дозволило б йому здійснювати обслуговування іпотечного кредиту, виходячи з кризового рівня платоспроможності. Наприклад, протягом визначеного терміну позичальник зможе вносити в рахунок погашення кредиту платежі, реальні для нього до сплати. Після закінчення цього строку необхідно надати боржнику два варіанти: або збільшення строку кредитування, або збільшення розміру щомісячних платежів.

Таким чином, термінові зміни в законодавстві та мінімальна державна підтримка допоможуть тисячам українців зберегти своє житло та виконати свої зобов'язання перед кредиторами.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті» - Відомості Верховної Ради України. - 2014. - №28. - Ст.940. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.rada.gov.ua на 17.01.2015.
2. Проект Закону «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті» від 29.05 .2014. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.rada.gov.ua на 17.01.2015.
3. Пропозиції Президента України до Закону України «Про внесення змін до закону України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті» щодо посилення захисту позичальників» . [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.rada.gov.ua на 17.01.2015.
4. Зауваження Головного юридичного управління Верховної Ради України до проекту Закону України «Про внесення закону України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті» щодо посилення захисту позичальників» . [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.rada.2ov.ua на 17.01.2015.
5. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про заборону (мораторій) на примусове відчуження рухомого і нерухомого майна позичальників, які мають кредитні зобовязання за договорами споживчого кредиту в іноземній валюті. закону України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті» щодо посилення захисту позичальників» . [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.rada.gov.ua на 17.01.2015.

Окремі проблеми відшкодування шкоди фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення

Козак І.А., помічник судді вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор *ЗаікаЮ.О.*

На нинішньому етапі суспільно-політичного розвитку України відбувається кардинальна переорієнтація державної політики на забезпечення передусім безпеки, прав, свобод та законних інтересів людини, євроінтеграцію України. В сьогоднішніх умовах певного зниження авторитету влади, відсутності належної правоохоронної діяльності, наявності великої кількості соціальних протиріч, їх неврегульованість та існування тенденцій до подальшого загострення багатьох із них, в умовах утвердження української нації і громадянського суспільства, важливе значення посідає реальність та гарантованість прав і свобод громадян, їх правова захищеність.

Однією із загальнодержавних проблем залишається проблема відшкодування шкоди особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення, та механізм забезпечення прав таких осіб. Ст. 1177 Цивільного Кодексу України (далі ЦК) передбачено, що шкода завдана потерпілому внаслідок кримінального правопорушення, компенсується за рахунок Державного бюджету України у випадках та порядку, передбаченому законом.

Проблемами застосування даної норми закону є недостатня теоретична розробка цього інституту, відсутність закону, який повною мірою визначав би порядок і умови відшкодування шкоди фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення, що зумовлює і відсутність належного аналізу практики її реалізації. Одним із питань практичного характеру, які виникають на практиці є потреба створення системи захисту прав потерпілих у випадках, коли особу правопорушника не встановлено, або він не має реальної можливості відшкодувати шкоду. На сьогоднішній день цивільним законодавством лише передбачено проект такого закону.

Концепція ст.1177 ЦК виходить з необхідності поступового розширення гарантій держави щодо забезпечення прав громадян, які потерпіли від кримінального правопорушення. Насамперед, повинні бути захищені права потерпілих у тих випадках, коли правоохоронні органи держави впродовж тривалого часу виявляються неспроможними забезпечити розкриття злочину та притягти винних до відповідальності, у тому числі, коли провадження зупинено, відсутністю відповідних коштів у винного. У цьому випадку потерпілі на невизначений час позбавляються можливості відшкодувати завдану їм шкоду за рахунок вказаних осіб. Тому для покращення роботи правоохоронних органів доцільно внести зміни до чинного законодавства щодо демократизації та українізації правоохоронних органів з урахуванням міжнародних стандартів, реорганізувати систему правоохоронних органів. При цьому роботу правоохоронних органів слід поставити під громадський контроль.

Враховуючи, що умови та порядок відшкодування шкоди встановлюється законом, який до цього часу не прийнято, тому відшкодування майнової шкоди повинно здійснюватись у порядку виконання державою рішень суду. Лише у випадку виявлення особи, яка вчинила злочин, або набуття нею платоспроможності держава може звернутися до неї із регресними вимогами.

Тому сьогодні важливим питанням залишається необхідність законодавчого закріплення дієвого механізму, відшкодування шкоди

потерпілим від кримінального правопорушення, а саме прийняття Верховною Радою України закону, який визначить порядок, умови та розміри компенсаційних виплат, а також забезпечить можливість реалізувати право на таке відшкодування.

Актуальною залишається ідея створення в Україні спеціального органу, який буде розглядати питання відшкодування державою шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. Цим органом має бути некомерційна самоврядна організація, що діятиме на підставі статуту, який затверджуватиметься її правлінням - Фонду осіб, потерпілих від кримінальних правопорушень або іншої державної організації з правами юридичної особи, спеціальна правоздатність якої повинна бути обумовлена цільовим характером її діяльності, пов'язаним з відновленням прав і законних інтересів потерпілих від злочинів шляхом забезпечення повного відшкодування шкоди від імені неспроможного боржника, але за рахунок фонду на принципах поворотності; оплатності та строковості. Робочими органами Фонду мають бути управління в областях, м. Києві, відділення в районах та містах обласного значення. Підзвітним і підконтрольним він має бути Міністерству соціальної політики.

Держава взявши на себе обов'язок відшкодувати шкоду фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення, повинна для реалізації цього права розробити відповідний механізм реалізації законодавчих положень, який знайшов би своє закріплення у спеціальному законі, що компенсує прогалину у законодавстві та дасть можливість уникнути небажаних колізій. Цей механізм повинен включити в себе систему правових принципів, підстав, суб'єктів, способів відшкодування шкоди, а також видів захисту за допомогою якого стане можливим втілити цей закон та забезпечити реалізацію права на відшкодування завданої шкоди. Гарантіями ефективності механізму відшкодування завданої шкоди повинно стати державне забезпечення відновлення порушених кримінальним правопорушенням прав.

Отже, на сучасному етапі євроінтеграції України було б доцільним, щоб реальна та ефективна політика держави у сфері забезпечення безпеки, прав, свобод громадян та діяльності правоохоронних органів, будувалась на основі чіткого урахування суттєвих факторів, які на неї впливають, знання їх основних характеристик і пріоритетів.

Конституційне право на правову допомогу в контексті розгляду і вирішення справ в порядку цивільного судочинства

Козачук С.С., студент Вінницького відділення ННІЗН
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Петровський А.В.*

Відповідно до ст. 59 Конституції України кожен має право на правову допомогу. У цивільному судочинстві наведене положення Конституції України знайшло своє відображення в ст. 12 ЦПК України, яка наголошує, що правова допомога особі, яка бере участь у справі, надається адвокатами або іншими фахівцями у галузі права в порядку, встановленому законом.

Вважаємо доцільним приділити увагу аналізу Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2009 року № 23-рп/2009 у справі № 1-23/2009 за конституційним зверненням громадянина Голованя І.В. щодо офіційного тлумачення положень ч. 1 ст. 59 Конституції України «кожен має право на правову допомогу» та ч. 2 цієї статті «для ... надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє

адвокатура». Свою необхідність в офіційному тлумаченні автор клопотання пояснює неоднозначністю розуміння і застосування зазначених положень Конституції України посадовими особами органів прокуратури, зокрема слідчими при проведенні допитів свідків у кримінальному процесі.

Суб'єкт права на конституційне звернення посилається на неоднакові процесуальні акти слідчих і прокурорів у конкретних кримінальних справах щодо можливості надання свідкам під час допиту правової допомоги адвокатом. Так, посадові особи слідчих органів відмовляються проводити процесуальні дії зі свідком у присутності його адвоката. Це, на думку автора клопотання, є обмеженням конституційного права на правову допомогу і може призвести до порушення прав людини і громадянина. У зв'язку з цим, у контексті положень ст. 59 Конституції України, останній просить роз'яснити, зокрема, одне з питань: чи має громадянин право на правову допомогу адвоката під час допиту його як свідка або у разі виклику для надання пояснень до державних органів?

У резолютивній частині свого рішення Конституційний Суд України, в аспекті конституційного звернення роз'яснив, що особа під час допиту її як свідка в органах дізнання, досудового слідства чи дачі пояснень у правовідносинах з цими та іншими державними органами має право на правову (юридичну) допомогу від обраної за власним бажанням особи в статусі адвоката, що не виключає можливості отримання такої допомоги від іншої особи, якщо законами України щодо цього не встановлено обмежень.

Аналізуючи зазначене Рішення КСУ ми бачимо, що суб'єкт права на конституційне звернення у своєму клопотанні ставив одне з питань щодо права громадянина на правову допомогу адвоката під час допиту його в якості свідка виключно у кримінальному процесі. Виникає логічне запитання: чому автор клопотання не розширив коло своєї зацікавленості, не включивши в нього питання аналогічної конструкції, наприклад, щодо цивільного процесу? Вважаємо це недоцільним, оскільки розгляд справ у порядку цивільного судочинства здійснюється на засадах змагальності і суд не має права примушувати окремих свідків давати показання. В цьому зацікавлені лише сторони, тому що саме на них покладено обов'язок доказування і подання доказів (ст. 60 ЦПК України).

Слід звернути увагу на одну обставину: якщо представником сторони або третьої особи у цивільній справі виступає адвокат, то відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 51 ЦПК України, а також п. 2. ч. 1 ст. 23 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» він не може бути допитаний як свідок у цивільній справі з приводу тих обставин, які стали йому відомі у зв'язку з наданням ним правової допомоги, оскільки такі обставини складають предмет адвокатської таємниці.

Однак в юридичній літературі зазначається, що клієнт вправі давати згоду та вимагати від адвоката дачі показань у якості свідка, оскільки саме таємницю свого клієнта має оберігати адвокат. Автори цієї тези, на нашу думку, посилалися на ч. 1 ст. 9 Правил адвокатської етики, яка містить положення про те, що збереження конфіденційності будь-якої інформації, отриманої адвокатом від клієнта, а також про клієнта (зокрема, щодо його особи) або інших осіб у процесі здійснення адвокатської діяльності, є правом адвоката у відносинах з усіма суб'єктами права, які можуть вимагати розголошення такої інформації, та обов'язком щодо клієнта і тих осіб, кого ця інформація стосується.

Гадаємо, положення ст. 9 дещо суперечать ст. 57 вищезазначених Правил, відповідно до яких адвокат не має права під час здійснення професійної діяльності в суді будь-яким чином, безпосередньо або опосередковано

порушувати конфіденційність інформації, яка відноситься до предмета адвокатської таємниці.

Зіставлення зазначених теоретичних посилань із процесуальним законом свідчить про те, що ЦПК України не містить в собі положення, які дозволяють адвокатові за згодою особи, яка довірила йому відомості, давати з приводу них показання в якості свідка. Такі ж саме положення відсутні в нормах Кодексу адміністративного судочинства України (п. 2 ч. 2 ст. 65) і Кримінальному процесуальному кодексі України (п. 2 ч. 2 ст. 65).

Правові підстави порушення в суді цивільної справи

Кокуніна К.В., студент Вінницького відділення ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Полішко Н.Л.*

Перехід України до ринкових відносин, демократизація суспільства, висунула на перший план права та інтереси громадян. Демократичне суспільство характеризується широким спектром особистих (не майнових) та майнових прав і свобод. Але чого варті права та свободи без закріплення їх у вищому державному правовому акті Конституції, без їх правового забезпечення, а також забезпечення їх дотримання і захисту від порушень.

В Україні на сучасному етапі її розвитку проходить її вдосконалення правової бази, якою закріплено правове становище громадян і організацій, об'єднань, осіб без громадянства та іноземців і встановленні гарантії реалізації захисту їх прав і свобод, визначених Конституцією та іншими законами України. Конституційні норми в яких закріплені ці права і інтереси виступають основою для деталізації їх в галузевому законодавстві, регулювання всіх аспектів їх дій і для визначення юридичних гарантій реалізації а також для встановлення процесуального порядку захисту суб'єктивних особистих, майнових та немайнових (цивільних) прав, охоронюваних законом інтересів і свобод в тому числі засобами цивільного процесуального права.

Міжнародний пакт про цивільні і політичні права зобов'язує нашу державу забезпечити будь який особі ефективні засоби правового захисту у випадку порушення його прав і свобод, право на захист для будь якої особи яка цього потребує забезпечувати державою його компетентними, судовими, адміністративними чи законодавчими органами влади.

Зокрема ст.55 Конституції України говорить:

Права і свободи людини захищаються судом.

Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Кожен має право за захистом своїх прав до Уповноваженого при Верховній Раді України по правам людини.

Кожен маж право після використання всіх національних засобів правового захисту - звертатись за захистом своїх прав і свобод у відповідні міжнародні судові інститути або у відповідні органи міжнародних організацій, членом чи учасником яких являється Україна.

Кожен мас право будь-яким не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.

А ст.124 Конституції України зазначає, що юрисдикція судів поширюється на всі правові відносини, що виникають в державі, тобто в суді, можуть вирішуватися будь які цивільні спори, причому дана категорія спорів включає і

трудову і сімейні житлові тощо, тобто всі ті, що не носять характеру господарських та публічних спорів.

Виходячи с цих засобів захисту суб'єктивних прав і свобод людини, особливо відповідальна та ефективна роль належить суду. Демократичні принципи судового процесу, являються захистом від некомпетентності чи можливої суб'єктивної оцінки відповідних осіб. Для прикладу цивільно-процесуальному законодавстві передбачено, що будь яка зацікавлена особа в праві в порядку встановленому законом, може звернутись до суду за захистом порушених чи оспорюваних права чи охоронюваних законом інтересів. Сторони, позивач і відповідач мають рівні процесуальні права, незалежно від того, що позивачем може бути громадянин (чи інша особа), відповідачем орган державної влади в особі його представника.

Основні положення захисту цивільних прав та інтересів закріплені також у ст. 15 Цивільного кодексу України відповідно до якої кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання, а також кожна особа має право на захист свого інтересу який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства. Проте ЦК виділяє декілька видів захисту прав та інтересів. Так, цивільні спори можуть вирішуватися не лише в судовому порядку (ст.16 ЦК), а й у порядку самозахисту (ст.19 ЦК), нотаріусом (ст.18 ЦК), Президентом України з органами державної влади та місцевого самоврядування (ст.17 ЦК). Вибір залишається саме за особою, яка вважає, що її права чи інтереси порушені. Право на захист особа здійснює на свій розсуд. При чому нездійснення особою права на захист не є підставою для припинення цивільних права, що порушені, крім випадків встановлених законом.

У концепції «Вдосконалення судівства для утворення справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» схваленій Указом Президента України № 361/2006 від 10.05.2006 року визначено що «цивільне судочинство слід розглядати як послуги держави, щодо вирішення приватноправових спорів сторонами, які самостійно не можуть їх урегулювати. У цивільному судочинстві засади диспозитивності і змагальності реалізуються у повному обсязі, суд повинен вирішувати спори, про розв'язання яких просять сторони».

Основою для початку розгляду кожної справи є прово-обгрунтований пред'явлений позов.

Більшість цивільних справ вирішується у порядку позовного провадження. Тобто основним видом цивільного судочинства який встановлює, найбільш широкі правила судового розгляду - є позовне провадження. Пред'явлення позову як і звернення до суду з заявою у непозовних провадженнях є складовим елементом конституційного права людини і громадянина (ст.55 Конституції України).

При визначені тотожності позовів - головними критеріями позову є його елементи з'ясування таких елементів позову, як предмет позову, підстава позову й у деяких випадках зміст позову.

Виходячи з чого можна сказати, що позов є звернення до суду з певними вимогами до іншої сторони, а сам документ з такими вимогами позовною заявою, яка подається безпосередньо або направляється рекомендованим листом з повідомленням до суду. Існують також загальні вимоги до позовної заяви ст. 119 ЦПК України.

Існують проблеми щодо подання позовної заяви до суду та розгляду її суддями. Наприклад при певній логічній процедурі прийняття заяв громадян без прив'язки до дислокації, заяви приймалися з наступним розподілом їх між

суддями в порядку черговості, але це призвело до виникнення проблеми суб'єктивного фактору.

Стаття 118 ЦПК містить положення, що позов пред'являється шляхом подання позовної заяви до суду першої інстанції, де вона реєструється, оформляється і передається судді у порядку черговості. Слід зазначити, що не тільки позовна заява подається таким чином, а цей порядок поширюється на пред'явлення заяв у порядку окремого провадження та заяв про видачу судового наказу. Аналізуючи буквально цю норму, слід сказати, що у ній чітко не закріплено положення кому конкретно подається заява. Вирішення проблеми кількості справ, що припадає на одного суддю, та їх зміст, які впливають на остаточний результат в його праці. Але розподіл їх у порядку черговості, як це передбачено статтею 118 ЦПК, не передбачає розмежування кількості справ та їх складності, ми знову можемо побачити той суб'єктивний фактор який існує в судах. В цьому випадку, якщо суддя не сподобається тій особі яка розподіляє справу він буде приречений займатися справами з великим емоційним навантаженням і складністю, тоді як інші судді будуть займатися вирішенням лише цікавих і простих справ. В цьому розподілі є і позитивні моменти, а саме: від тієї особи, яка розподіляє справи буде залежати чи потрапить конкретна справа до сильного судді, який здатен розібратися у всіх складнощах цієї справи.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. - К., Юрінком, 1996.
2. Закон України «Про судоустрій і статус суддів». 7 липня 2010 в редакцыъ выд 13.06.2012.
3. Цивільний процесуальний кодекс України 18.03.2004. К.: Атіка, 2012.
4. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар /За ред. В.В. Комарова. - Х.: Одіссей, 2010. - 816 с.
5. Цивільний кодекс. Цивільний процесуальний кодекс України. Постанови Пленуму Верховного Суду України в цивільних справах. / Відп. Ред. П.І.Шевчук. - К.: Юрінком Інтер, 2010. - 496 с.
6. Справочник по подготовке гражданских дел к судебному разбирательству /Под ред. Н.М.Гурбатова - М., 1989.
7. Давыденко Г.И. Рассмотрение гражданских дел судом. - К., 1985.
8. Бичкова С.С. Цивільне процесуальне право України. Навчальний посібник. К. Атіка, 2009

Виконання судових рішень: окремі питання

Коляда М.О., студент 4- КА курсу ННІЗН НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор *Бичкова С.С.*

Виконання судових рішень як елемент діяльності супроводжує попередню діяльність юрисдикційного органу щодо розгляду та вирішення спору. Виконувати необхідно щось, тобто акт уповноваженого органу (суду). Тому виконання рішення і є кінцевим етапом юрисдикційної (правозахисної) діяльності. Без реалізації цієї стадії (етапу) втрачається сенс попередньої діяльності суду та інших органів (осіб), які уповноважені на здійснення захисту прав, свобод та законних інтересів фізичних чи юридичних осіб, територіальних громад чи держави [1, с. 5].

Свого часу відповідну проблематику досліджували такі вчені, як: П.П. Заворотько, В.В. Комаров, В.І. Тертишніков, С.Я. Фурса, В.М. Шерстюк, М.И. Штефан, В.В. Ярков та ін.

Проте на сьогоднішній день стан виконання судових рішень в Україні є незадовільним, що зумовлено недосконалістю законодавчої бази, яка регулює діяльність органів державної виконавчої служби.

Насамперед, слід звернути увагу на невизначеність місця виконавчого провадження в системі права. Деякі автори розглядали виконання судових рішень саме як стадію процесу (П.П. Заворотько, В.В. Комаров, В.В. Баранкова). Окремі науковці вважають, що виконання рішень - це окремий вид провадження (В.М. Шерстюк, В.І. Тертишніков). Хоча деякі вчені висловлювали і висловлюють думки про існування окремої галузі права - виконавчого права (М.К. Юков). Останнім часом в Україні є тенденція щодо визнання адміністративно-процесуальної природи виконавчих правовідносин (М.Й. Штефан, С.Я. Фурса, С.В. Щербак), однак збільшується й кількість прихильників визнання за виконавчим провадженням статусу самостійної галузі права, під назвою «цивільне виконавче право» [2, с. 7].

Незважаючи на постійну увагу науковців до проблем виконання судових рішень, наявна необхідність сформувати сучасне уявлення про процесуальне становище осіб, які беруть участь у виконавчому провадженні з урахуванням останніх змін у законодавстві і сучасного стану практики.

У національному законодавстві закріплено, що сторонами виконавчого провадження є стягувач і боржник. Стягувач - це фізична або юридична особа, на користь чи в інтересах якої видано виконавчий документ. Боржником є фізична або юридична особа, визначена виконавчим документом. При цьому сторони можуть реалізувати свої права та обов'язки у виконавчому провадженні самостійно або через представників.

Однак цього замало. Україна обрала для себе шлях вступу до Європейського союзу. Велика увага цього об'єднання країн приділяється саме захисту прав людини, тому нашій державі необхідно провести низку реформ, які мають привести українське законодавство у відповідність до європейського.

Список використаних джерел:

1. Білоусов Ю.В. Виконавче провадження: Навч. посіб. - К.: Прецедент, 2005. - 192 с.
2. Фурса С.Я., Щербак С.В. Виконавче провадження в Україні: Навч. посіб. - К.: Атіка, 2002. - 480 с.
3. Щербак С. Місце виконавчого провадження в системі права України // Підприємництво, господарство і право. - 2001. - № 6. - С. 75-79.

Заповіт подружжя як новела вітчизняного спадкового законодавства

Краєвська З.Р., студент Вінницького відділення ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник *Лов'як О.О.*

Заповіт є найдавнішою формою спадкування, що пройшов тривалий і складний шлях розвитку. Адже кожна людина, яка володіє тим чи іншим майном, хоча б раз у житті замислюється над питанням: як краще ним розпорядитися? Одним із різновидів заповіту є заповіт подружжя, який законодавець перейняв із досвіду інших країн, зокрема з ЦК Німеччини. В Німеччині такий заповіт називають «берлінським заповітом». Спільний заповіт подружжя за законодавством Німеччини є чітко та логічно завершеним інститутом спадкового права, який надає широкі можливості заповідачам вибрати конкретний варіант розпорядження своїм майном на випадок смерті.

Заповіт подружжя відноситься до новел вітчизняного спадкового законодавства. На думку З.В. Ромовської, перевагами даного заповіту є те, що: 1) кожен з подружжя має впевненість в особі кінцевого правонаступника; 2) тому з подружжя, хто переживе, створена можливість продовжити своє життя у звичній для нього обстановці та у звичній атмосфері.

Проте, не зважаючи на позитивні моменти, ЦК України містить чимало недоліків у правовому регулюванні даного інституту. На недосконалість цієї новели вказували також Н.М. Бараник, Ю.О. Заіка, Є.О. Рябоконь, А.П. Синельник та інші.

Відповідно до ст. 1243 ЦК України подружжя має право скласти спільний заповіт щодо майна, яке належить йому на праві спільної сумісної власності. Слід зазначити, що тут має місце узгодження волі кожного, тобто особисте волевиявлення кожного із подружжя «зливається» в одне волевиявлення і тоді вони складають спільний заповіт щодо майна, яке належить подружжю на праві спільної сумісної власності.

У разі складення спільного заповіту частка у праві спільної сумісної власності після смерті одного з подружжя переходить до другого з подружжя, який його пережив. У разі смерті останнього право на спадкування мають особи, визначені подружжям у заповіті.

За життя дружини та чоловіка кожен з них має право відмовитися від спільного заповіту. Така відмова підлягає нотаріальному посвідченню.

У разі смерті одного з подружжя нотаріус накладає заборону відчуження майна, зазначеного у заповіті подружжя.

Розглянемо характерні ознаки заповіту подружжя та їх проаналізуємо:

1) заповідачем виступає подружжя - чоловік та жінка, які перебувають у шлюбі між собою. Особи, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах такий вид заповіту укласти не мають можливості, хоча відповідно до ст. 74 Сімейного кодексу України жінка та чоловік, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою, є спільними сумісними власниками майна, нажитого за час такого проживання. І на таке майно поширюється правовий режим спільного сумісного майна подружжя, тобто фактично такі особи у майнових правах прирівняні до подружжя.

2) такий заповіт складається лише щодо спільного сумісного майна подружжя. Відповідно до ст. 60 Сімейного кодексу України майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності, крім випадків визначених законом чи договором. Разом з тим чоловік та дружина можуть бути співвласниками майна на засадах спільної часткової власності, а також мати особисте майно. Відносно таких видів майна складення заповіту подружжя закон не передбачає, а тому, якщо предметом заповіту подружжя буде виступати майно, що є особистою власністю кожного з них, то такий заповіт повинен визнаватися недійсним, оскільки його зміст суперечить чинному цивільному законодавству (ч. 1 ст. 203, ч. 1 ст. 215 ЦК України).

3) заповіт подружжя повинен бути складений у вигляді одного документу, підписаного кожним із подружжя. В разі недотримання такої вимоги заповіт є нікчемним. Так, ст. 1247 ЦК України встановлює такі вимоги до форми заповіту:

1. заповіт укладається у письмовій формі із зазначенням місця та часу його складення;
2. заповіт має бути особисто підписаний заповідачем.

Відповідно до ч. 1 ст. 1257 ЦК України заповіт, складений з порушенням вимог щодо його форми та посвідчення, є нікчемним. Складання заповіту подружжя є одностороннім правочином, в якому заповідач представлений двома суб'єктами - чоловіком та дружиною, а тому підписи кожного з подружжя є обов'язковими.

4) після смерті одного з подружжя його частка у праві спільної сумісної власності переходить до другого з подружжя, а після смерті останнього - до

визначеного у заповіті кола спадкоємців. Проте така властивість заповіту подружжя має не зовсім вдалу юридичну конструкцію, оскільки: по-перше, не зрозуміло, шо означає - «переходить до другого з подружжя», а, по-друге, механізм переходу права власності на частку у спільному майні подружжя не передбачений як у законі, так і в Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України.

Якщо мається на увазі перехід права власності, то той з подружжя, хто пережив, є спадкоємцем, але ЦК України таким статусом його не наділяє, оскільки в заповіті є визначене коло спадкоємців і інший з подружжя до нього входить. Напевно мається на увазі все ж таки перехід права володіння та користування майном, тим паче, шо відповідно до ч. 4 ст. 1243 ЦК України після смерті одного з подружжя нотаріус накладає заборону відчуження майна, зазначеного у заповіті подружжя.

5) за життя дружини та чоловіка кожен з них має право відмовитися від спільного заповіту. Така відмова підлягає нотаріальному посвідченню. Таким чином в разі смерті одного з подружжя інший більше не має можливості скасувати заповіт. На нашу думку, таке положення є не зовсім вдалим, оскільки не враховує, шо у того з подружжя, хто пережив, можуть виникнути різні життєві обставини, через які він би хотів відмовитися від раніше складеного заповіту - хвороба, скрутне матеріальне становище, постійні суперечки з призначеними спадкоємцями, вчинення ними злочину проти заповідача тощо.

Дослідження ознак заповіту подружжя дає підстави стверджувати, шо даний інститут спадкового права є недосконалим. Аналіз судової практики показує, шо найчастіше зустрічаються справи про визнання заповіту подружжя недійсним як укладеного в результаті помилки. Це може свідчити лише про відсутність чіткої регламентації в законодавстві правової природи заповіту подружжя.

Недосконала конструкція заповіту подружжя за законодавством України приводить до виникнення суперечностей у його застосуванні та не сприяє належному захисту прав та інтересів суб'єктів спадкових правовідносин.

Оформлення спадщини в світлі нових змін до цивільного законодавства України

Крайнік Ю.А., студент ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Петровський А.В.*

На сьогоднішній день є дуже актуальними питання, які стосуються прийняття спадщини та процедури її оформлення. Така зацікавленість громадян є важливою, адже дійсно, особи, які мають право бути спадкоємцями та бажають прийняти спадщину повинні бути юридично обізнаними, знати та дотримуватися норм чинного законодавства, шо регулює коло порушених питань.

Необхідною умовою здійснення спадкоємцями своїх прав є чітке законодавче регулювання процедури їх реалізації. Реалізація спадкових прав охоплює кілька етапів: а) відкриття спадщини; б) прийняття спадщини; в) поділ спадщини; г) оформлення свідоцтва про право на спадщину.

Відкриття спадщини має велике значення для подальшої реалізації спадкоємцями своїх прав. При відкритті спадщини чітко відомо, які суб'єкти одержують право на спадкування після смерті даного спадкодавця, а які - ні, тобто усуваються зі складу відносин по спадкуванню. На час

відкриття спадщини визначається і об'єктний склад спадкових відносин - тобто дається відповідь на питання, яке саме майно (права та обов'язки спадкодавця) входить до складу спадщини. З відкриттям спадщини фактично виникає відношення по спадкуванню.

Право на спадкування виникає у спадкоємця незалежно від його волі. Лише від його волевиявлення залежить реалізація цього потенціального права. Прийняття спадщини здійснюється спадкоємцями шляхом подання заяви про прийняття спадщини. Заява про прийняття спадщини подається у встановлений законом шестимісячний строк. Винятки стосуються строків для прийняття спадщини спадкоємцями, у яких право на спадкування залежить від прийняття чи неприйняття спадщини іншими спадкоємцями. Наприклад, спадкоємці за законом наступних черг мають право прийняти спадщину у разі неприйняття її спадкоємцями попередніх черг. Для таких спадкоємців загальний строк для прийняття спадщини триває до спливу шестимісячного строку, а якщо строк, що залишився менший, ніж шість місяців, - строк для прийняття спадщини цими особами продовжується до 3-х місяців.

Якщо спадкоємець протягом шести місяців не подав нотаріусу заяву про прийняття спадщини, він вважається таким, що не прийняв її та має право на звернення до суду для визначення додаткового строку для прийняття спадщини. Поряд з цим, ч. ч. 3, 4 ст. 1268 Цивільного кодексу України встановлено, що спадкоємець, який постійно проживав разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини (день смерті), вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом строку, встановленого для його прийняття, він не заявив про відмову від неї. Малолітня, неповнолітня, недієздатна особи, а також особа, цивільна дієздатність якої обмежена, також вважаються такими, що прийняли спадщину, якщо не було подано заяву про відмову від прийняття спадщини. В цьому випадку, факт постійного проживання зі спадкодавцем також має підтверджуватись відповідними документами [5].

Спадкоємець, який прийняв спадщину, може одержати від державного нотаріуса свідоцтво про право на спадщину. Свідоцтво про право на спадщину видається спадкоємцям після закінчення шести місяців з часу відкриття спадщини [1]. До спливу цього строку нотаріус може видати спадкоємцеві дозвіл на одержання частини вкладу спадкодавця у банку (фінансовій установі), якщо це викликано обставинами, які мають істотне значення. У разі, коли заповіт складено на користь зачатої, але ще ненародженої дитини, а також при спадкуванні за законом видача свідоцтва про право на спадщину і розподіл спадщини між усіма спадкоємцями може відбутися лише після народження дитини. Якщо спадщину прийняли кілька спадкоємців, свідоцтво про право на спадщину видається за письмовою заявою спадкоємців, які прийняли спадщину на ім'я всіх спадкоємців або за їх бажанням кожному з них окремо [6, с. 150].

Відповідно до п. 27 постанови Пленуму Верховного суду України від 30.05.2008 № 7 «Про судову практику у справах про спадкування» свідоцтво про право на спадщину може бути визнано недійсним не лише тоді, коли особа, якій воно видане, не мала права на спадкування, але й за інших підстав, установлених законом (ст. 1301 ЦК України) [4]. Іншими підставами можуть бути: визнання заповіту недійсним, визнання відмови від спадщини недійсною, визнання шлюбу недійсним, порушення у зв'язку з видачею свідоцтва про право на спадщину прав інших осіб тощо.

Список використаних джерел:

1. Грибанова О. Узагальнення судової практики з окремих питань, що виникають при оформленні спадщини [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://yurradnik.com.ua/wp-coП:eП/ир1оаё$/2014/10/теп03_2014.

2. Заіка Ю. О. Спадкове право в Україні: Становлення і розвиток: Монографія. - 2-евид. - К: КНТ,2007. - 288с.
3. Інструкція «Про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України» від 22.01.2012. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http:// http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12.
4. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» № 7 від 30.05.2008. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http:// http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08.
5. Цивільний кодекс України зі змінами від 02.09.2014р. / [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/ show/435-15.
6. Шахрайчук І. А. Спадкове право України (Ретроспективний аналіз): Навч. посіб. - Д.: ДНУ, 2000. - 224 с.

Правова характеристика шлюбного договору

Кузьмич А.О., студент Житомирського відділення ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Полішко Н.Л.*

Договір - це взаємна угода, тому в ньому містяться окремі положення, умови, які визначають права та обов'язки сторін. Сукупність цих умов, погоджених між сторонами, становить зміст договору. Договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. Він може бути укладений у будь-якій формі, якщо вимоги щодо форми договору не встановлено законом.

Договір може бути змінено чи розірвано за згодою сторін або за рішенням суду на вимогу однієї зі сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором. Коли договір змінений або розірваний у зв'язку з істотним порушенням договору однією зі сторін, друга сторона може вимагати відшкодування збитків, завданих зміною або розірванням договору.

Шлюбний договір - це документ, який укладається у письмовій формі і нотаріально посвідчується між подружжям, а також особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу.

Шлюбний договір має суттєві особливості:

1) має комплексний характер і може одночасно включати умови, які складають зміст окремих видів договорів (умови щодо правового режиму їхнього майна, умови про надання взаємного утримання та умови, що стосуються утримання дитини);

2) предметом шлюбного договору може бути не наявне, а так зване майбутнє майно, тобто майно, що буде придбане сторонами в майбутньому, коли ймовірність його придбання не є абсолютною;

3) має особливий суб'єктний склад (шлюбний договір можуть укладати особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу до державного органу реєстрації актів цивільного стану, а також особи, які вже зареєстрували шлюб).

У зв'язку з цим шлюбний договір, укладений до реєстрації шлюбу, набуває чинності з моменту його реєстрації. Якщо шлюбний договір укладено після реєстрації шлюбу, він набирає чинності у день його нотаріального посвідчення.

Шлюбним договором регулюються лише майнові відносини подружжя, встановлюються їхні майнові права й обов'язки. Сторони у шлюбному договорі можуть визначити: а) правовий режим належного їм майна (ст. 97 СК України); б) порядок користування житлом (ст. 98 СК України); в) право на утримання (ст. 99 СК України). Крім цього, шлюбним договором можуть бути визначені майнові права та обов'язки подружжя як батьків. У разі закріплення в договорі умов щодо регулювання особистих немайнових відносин, він визнається недійсним.

Норми шлюбного договору не повинні суперечити нормам моралі та ставити подружжя у гірше становище, ніж запропоноване нормами законодавства. Шлюбний договір укладається тільки у письмові формі і підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню. Якщо шлюбний договір укладається неповнолітньою особою до реєстрації шлюбу, необхідна письмова згода батьків (піклувальників) на укладення неповнолітнім шлюбного договір, посвідчена нотаріально. За бажанням сторін шлюбний договір може укладатись у присутності свідків, про що слід зробити відповідний запис у посвідчувальному написі.

Шлюбний договір складається не менше ніж у двох примірниках, один з яких залишається у справах державної нотаріальної контори чи приватного нотаріуса, а інші, що мають силу оригіналу, видаються сторонам. Усі примірники підписуються учасниками правочину. При посвідченні шлюбного договору нотаріус зобов'язаний роз'яснити сторонам зміст та значення поданого ними проекту і перевірити, чи відповідає зміст посвідчувального правочину вимогам закону та дійсним намірам сторін. При посвідченні шлюбного договору нотаріус повинен з'ясувати, чи розуміють учасники договору значення своїх дій та наслідки їх здійснення. Сімейний Кодекс України не передбачає державної реєстрації шлюбного договору.

Шлюбний договір укладається на невизначений строк, а саме на строк існування шлюбу між подружжям. За необхідності внесення змін у договір відбувається лише за згодою сторін. Одностороння зміна умов шлюбного договору не допускається. Такий договір може бути змінений лише за час шлюбу. За умови взаємної згоди на відмову від шлюбного договору, подружжя має право звернутися із заявою до нотаріуса із заявою про відмову від шлюбного договору. У такому разі права та обов'язки, встановленні шлюбним договором, припиняються з моменту укладення шлюбного договору або в день подання нотаріусу відповідної заяви.

Шлюбний договір, як і інші подружні договори, в силу певних підстав може бути визнаний недійсним. У цьому випадку він не породжує виникнення прав та обов'язків, тобто тих правових наслідків, настання яких бажали для себе його учасники. Визнання договору недійсним анулює договір з моменту його укладення. Шлюбні контракти за кордоном мають свої особливості. Однією з ключових відмінностей є можливість регулювати шлюбним договором немайнові положення у деяких країнах.

Особливості господарських договорів про передачу майна у власність

Лайчук О.М., студент Житомирського відділення ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Полішко Н.Л.*

З проголошенням незалежності України пов'язується прогресивний розвиток українського суспільства, усіх сфер його життєдіяльності, зокрема сфери права. Становлення в Україні розвинутого громадянського суспільства та побудова суверенної, демократичної, правової, соціальної держави, яка повинна служити суспільству і людині, тісно пов'язані з розвитком приватного права, можливістю цивільно-правового забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Історичний досвід переконливо доводить надзвичайну роль таких цивільно-правових кодифікацій не тільки для розвитку громадянського суспільства в цілому. Цивільні кодекси виконують роль стабілізатора суспільства, економічної інтеграції та системоутворюючого елемента всієї правової

системи. Прийняті в Європі у XIX столітті Французький цивільний кодекс (відомий як «Кодекс Наполеона») та Німецьке цивільне укладення відіграли велику роль у створенні сучасного вільного європейського суспільства та розвиткові вільного підприємництва. Також вонинесли в собі ше й велику стабілізуючу силу.

У цивільних кодексах закладено також могутній потенціал економічної інтеграції держав. Можна стверджувати, що підгрунтям сучасного Європейського Союзу були саме цивільно-правові кодифікації XIX та XX століть. До європейського порядку денного внесено питання про створення Єдиного Цивільного кодексу Європи. Реалізація цього проекту в наступному столітті змінить обличчя світу.

На сьогоднішній день як в Україні, так і інших країнах світу, ключовим фактором росту рівня соціального розвитку та економічного добробуту кожної людини і всієї нації є право власності на ресурси, майно та майнові права. Право власності у свою чергу являє закріплену законом можливість особи на свій розсуд володіти, користуватися і розпоряджатися належним їй майном, одночасно беручи на себе тягар і ризик його утримання.

Важливу роль у цьому відіграють договори з передачі майна у власність, що утворюють ядро ринкового механізму. Ці договори мають багатовікову історію, корені якої виходять з римського приватного права. Проте і в сучасних умовах вони не втратили свого первісного значення і сутності і тому є актуальною.

Вказана група договорів опосередковує передачу майна, яка була і залишається однією з найпоширеніших правових форм розпорядження майном. При цьому, для зобов'язань, що виникають на підставі досліджуваних договорів, передача майна у власність становить наріжний камінь їх належного виконання, що є нормальним та оптимальним способом їх припинення. Якщо розглядати передачу майна у власність з позиції речового права, то вона виступає підставою як для припинення права власності у особи, яка передає майно, так і для набуття права власності особою, яка приймає відповідне майно.

Цивільно-правові договори на передачу майна у власність регулюють відносини в усіх сфер суспільного виробництва, без якого неможливий соціально-економічний добробут суспільства. В сучасних умовах без договорів на передачу майна у власність не обходиться жодна організація, фізична особа чи держава. Дана група є найпоширенішою, хоча і включає відносно короткий список основних видів договорів.

Дана група договорів визначає широке коло сторін договірних відносин для одних видів цивільно-правових договорів, серед яких договір купівлі-продажу, ренти, позики, дарування; а для інших обмежує - в договорі контрактації, бартеру, поставки - сторонами можуть бути тільки суб'єкти підприємницької діяльності.

Оскільки предметом договорів на передачу майна у власність є невичерпний список майна та майнових прав, то саме даний факт зумовлює форму укладення договорів, яка може бути від усної в договорах роздрібної купівлі-продажу і дарування до письмової з нотаріальним посвідченням та державною реєстрацією в договорах купівлі-продажу та ренти земельних ділянок і майнових комплексів.

Основна мета виконання зобов'язань за договорами з передачі майна у власність полягає у тому, щоб гарантувати передачу відчужувачем визначеного договором майна. Виконанням договору є виконанням обов'язку та здійсненням прав за договором, внаслідок чого досягається певний результат, який мали на меті сторони при його укладанні .Виконання будь-яких договорів складається із трьох основних етапів:

1) вчинення надання, що є предметом виконання;
2) його перехід до уповноваженого суб'єкта;
3) прийняття виконання.

Особливістю виконання договорів про відчуження майна є те, що сторони вчиняють відповідні дії з передачі речі та її оплати, які за своїм характером є актами розпорядження матеріальними благами. Завдяки їм відбувається передача речі в обмін на її грошовий еквівалент або іншу річ, роботу або послугу.

Велике значення має прийняття ЗУ «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», який носить позитивний зміст, але нажаль немає чіткого визначеного механізму його дії. Маємо надію, що всі негативні моменти пов'язані з запровадженням нової системи виникають тому, що вона є для нас новою і нам банально бракує досвіду.

Гарантії прав громадян і юридичних осіб у виконавчому провадженні

Лов'як О.О., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри цивільного права і процесу НАВС

Капусяк А.І., слухач Закарпатського відділення ННІЗН НАВС

Державний виконавець при примусовому виконанні рішень судів та інших органів (посадових осіб) зобов'язаний використовувати надані йому права відповідно до Закону України «Про виконавче провадження» і не допускати у своїй діяльності порушення прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб передбачених Конституцією України та законодавством. Слід зауважити, що, М. Й. Штефан зазначає, що права та інтереси сторін та інших осіб у виконавчому провадженні забезпечуються численними гарантіями, закріпленими у нормах Закону та інших актів законодавства України [2, с. 136]. Державний виконавець роз'яснює особам, які беруть участь у виконавчому провадженні або залучаються до проведення виконавчих дій, їхні права згідно з вимогами Закону України «Про виконавче провадження» [1]. Рішення, дії або бездіяльність державного виконавця можуть бути оскаржені в порядку, встановленому цим Законом. Державний виконавець при здійсненню відповідних заходів, необхідних щодо своєчасного і в повному обсязі виконання рішення, зазначеного у виконавчому документі, у спосіб та в порядок, встановленим виконавчим документом і Законом України «Про виконавче провадження», зобов'язаний надати сторонам виконавчого провадження та їх представникам можливість ознайомитися з матеріалами виконавчого провадження, розглядати заяви сторін та інших учасників виконавчого провадження і їхні клопотання, роз'яснювати сторонам їхні права і обов'язки. Адже Закон України «Про виконавче провадження» визначає що сторонами у виконавчому провадженні є стягувач і боржник Стягувачем є фізична або юридична особа, на користь чи в інтересах якої видано виконавчий документ [1]. Боржником є фізична або юридична особа, визначена виконавчим документом. У виконавчому провадженні можуть брати участь кілька стягувачів. Кожен з них щодо іншої сторони має право брати участь у виконавчому провадженні самостійно або доручити участь у виконавчому провадженні одному із співучасників. Сторони можуть реалізовувати свої права і обов'язки у виконавчому провадженні самостійно або через представників. Особиста участь фізичної особи у виконавчому провадженні не позбавляє її права мати представника. Участь юридичних осіб у виконавчому

провадженні здійснюється їх керівниками чи органами, посадовими особами, які діють у межах повноважень або через представників юридичної особи повноваження яких повинні бути підтверджені довіреністю, виданою і оформленою відповідно до вимог закону. Сторони виконавчого провадження мають право ознайомлюватися з матеріалами виконавчого провадження, робити з них виписки, знімати копії, заявляти відводи у випадках, передбачених цим Законом, оскаржувати рішення, дії або бездіяльність державного виконавця з питань виконавчого провадження у порядку, встановленому цим Законом, подавати додаткові матеріали, заявляти клопотання, брати участь у провадженні виконавчих дій, давати усні та письмові пояснення, висловлювати свої доводи та міркування з усіх питань, що виникають у ході виконавчого провадження, у тому числі під час проведення експертизи, заперечувати проти клопотань, доводів та міркувань інших учасників виконавчого провадження та користуватися іншими правами, наданими законом [3, с. 362]. Захист прав та гарантії громадян і юридичних осіб які виступають стягувачами або боржниками у виконавчому провадженні з набранням чинності від 09 березня 2011 року нового Закону України «Про виконавче провадження», суттєво змінено положення щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності посадових осіб державної виконавчої служби. Рішення, дії або бездіяльність державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби можуть бути оскаржені стягувачем та іншими учасниками виконавчого провадження (крім боржника) до начальника відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець, або до керівника відповідного органу державної виконавчої служби вищого рівня чи до суду. Боржник має право оскаржувати рішення, дії або бездіяльність державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби виключно в судовому порядку [4].

Виконання законного судового рішення, ухваленого за результатами всебічного, об'єктивного та своєчасного розгляду є кінцевою метою діяльності суду, оскільки на цій стадії відбувається надання реального захисту правам та свободам сторін, порушення яких встановлено у відповідному процесуальному порядку [8. с. 469]. Таким чином, гарантії прав учасників виконавчого провадження є невід'ємними від юридичних гарантій законності, під якими розуміють передбачені законом спеціальні засоби впровадження охорони та, у разі порушення, відновлення законності. За найближчими цілями їх поділяють на превентивні, або запобіжні (спрямовані на запобігання правопорушенням); відновлювальні (спрямовані на усунення чи відшкодування негативних наслідків правопорушень).

Зазначимо, що гарантії прав громадян і юридичних осіб у виконавчому провадженні не є вичерпними. Права громадян і юридичних осіб у виконавчому провадженні забезпечуються також іншими гарантіями, зокрема дією загальних міжгалузевих і галузевих принципів, на яких побудована діяльність державних органів і суб'єктів, пов'язаних з ними виконавчо- процесуальними правовідносинами. На реалізацію загального правового принципу повноти і реальної гарантованості прав громадян і юридичних осіб, встановленого законом, і спрямовано процесуальний порядок примусового виконання судових і несудових рішень органами державної виконавчої служби України. Визначений процесуальний порядок покладає на державного виконавця обов'язок реалізувати надані йому права у точній відповідності із законом і здійснювати свої повноваження на основі принципу законності - не допускати у своїй діяльності порушення прав та законних інтересів громадян і

юридичних осіб. Гарантіями прав громадян і юридичних осіб у виконавчому провадженні є дія принципів: об'єктивної істини, диспозитивності, рівноправності сторін, доступності, державної мови виконавчого провадження, гласності тощо.

Список використаних джерел:

1. Про виконавче провадження: Закон України від 21.04. 1999 року // Відомості Верховної Ради України, 1999, № 24, ст.207 (у редакції від 09.06.2013)
2. Білоусов Ю. В. Виконавче провадження: Навч. посіб. - К.: Прецедент, 2005. - 192 с.
3. Фурса С. Я., Щербак С. В. Виконавче провадження в Україні. Навчальний посібник.- К.: Атіка, 2002.- 480 с.
4. Чижмар М.В. Гарантії прав громадян і юридичних осіб у виконавчому провадженні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://perechinrda.gov.ua/news/433/index.html, з екрану.
5. Параконний П.О. Захист прав стягувача, боржника та інших осіб у виконавчому провадженні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://voz-dvs.org.ua/20n/10/25/zahyst_prav_stjaguvacha_borj_ta_inchih/
6. Бестаєв І.Л. Оскарження дій та бездіяльності державного виконавця [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.obljust.dp.ua/proces2.doc.
7. Інформаційний лист Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 28.01.2013 р. № 24-152/0/4-13 «Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судового рішення у цивільній справі».
8. Цивільний процес України: Підручник / За ред.. Є.О. Харитонова, О.І. Харитонової, Н.Ю. Голубєвої. - К.: Істина, 2011. - 536 с.
9. Штефан М.Й. Цивільне процесуальне право України: Підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. - К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2005.

Проблемні аспекти визначення місця проживання малолітньої дитини

Лов'як С.С., магістр права, член асоціації правників України, здобувач кафедри цивільно-правових дисциплін ННІПП НАВС

У ч. 3 ст. 4 СК України зазначено, що кожна особа має право на проживання в сім'ї. Специфіка сімейного виховання полягає саме в тому, що воно більш емоційне за своїм характером, ніж будь-яке інше виховання, бо «провідником» його є любов батьків до дітей і взаємні почуття (прихильність, довіра) дітей до батьків. Дитина, особливо у ранньому віці, більш схильна до сім'ї, ніж до будь-якого іншого впливу. Прив'язаність дитини до своїх вихователів, на думку Я.М. Шевченко, так само важлива, як любов і опіка дітьми самих вихователів. Реалізація права на виховання пов'язана з безпосереднім впливом вихователя на особистість дитини.

Крім того, у СК України міститься чимало норм, які слугують забезпеченню особистого контакту вихователя з тим, кого він виховує. Зокрема, право батьків на особисте виховання дитини, окрім інших правомочностей, включає в себе їхнє право визначати місце проживання дітей, як членів однієї сім'ї. Тому, місце проживання малолітньої дитини, виходячи зі ст. 160 СК України і ст. 29 ЦК України, визначається місцем проживання її батьків або інших законних опікунів.

При вирішенні спору щодо місця проживання малолітньої дитини, суд виходить з існуючої тенденції визначення місця проживання малолітньої дитини з матір'ю, оскільки дитина в більшості випадків потребує саме материнської турботи та догляду. А виходячи з принципу 6 Декларації прав дитини - дитина може бути розлучена з матір'ю лише у винятковій ситуації. Втім, не завжди місце проживання малолітньої або неповнолітньої дитини визначається з матір'ю. Головне, щоб права та інтереси дитини, зокрема на виховання, дотримувались обома батьками - як тим з батьків, з ким проживає дитина, так й тим з батьків, хто проживає окремо від дитини.

Як приклад нетиповий випадок щодо визначення місця проживання неповнолітньої дитини, що ускладнюється різним громадянством її батьків (архів Старокиївського районного суду м. Києва).

Позивачка звернулася до суду з позовом, в якому просить визначити за нею місце проживання її неповнолітнього сина Валерія, 1995 р. н., посилаючись на те, що дитина є громадянином України, вона має належні житлові умови та матеріально забезпечена, а відповідач вивіз її до Франції, в незнайому обстановку, що негативно впливає на дитину. Під час розгляду спору позивачка доповнила свої позовні вимоги і просить відібрати сина у відповідача, посилаючись на те, що він вивіз його незаконно за межі України, не дає їй спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні.

Відповідач позов не визнав і пред'явив зустрічний позов про визначення за ним місця проживання неповнолітнього сина, посилаючись на те, що син є громадянином Франції, протягом двох років проживає разом з ним, спілкується французькою, і він створив належні умови для його проживання та виховання. Також у судовому засіданні відповідач доповнив, що ніколи не заперечував проти спілкування позивачки з сином.

18 вересня 1995 р. у Франції між сторонами було зареєстровано шлюб, 20 вересня 1995 р. у Парижі народився їхній син Валерій. У лютому 1998 р. сторони стали проживати окремо і неповнолітній Валерій проживав з матір'ю. У травні 1998 р. відповідач забрав сина до себе, а в липні 1998 р. вивіз його до Франції, де неповнолітній проживає на день розгляду справи судом.

З лютого 1998 р., коли сторони почали проживати окремо, і син проживав з позивачкою, відповідач постійно з ним бачився, забирав його на вихідні, і як пояснив один з свідків, Валерій більше був прихильний до батька й не завжди хотів повертатися до матері після зустрічей з ним.

Як пояснив відповідач, у травні 1998 р. він забрав сина проживати до себе, оскільки позивачка часто залишала його з нянею своєї другої дитини - дочки Поліни і приділяла недостатню увагу його вихованню. Вказані обставини були підтверджені свідком, а також підтверджують, що відповідач і при розірванні стосунків з позивачкою продовжував опікуватися своїм сином.

Посилання позивачки на те, що після травня 1998 р. відповідач не давав їй можливості спілкуватися з сином і бачити його, не знайшло свого підтвердження в судовому засіданні, оскільки за твердженнями свідків, вона приходила до відповідача, бачила сина, однак не виявила бажання спілкуватися з ним, а вирішувала з відповідачем інші питання, які стосувалися спільного бізнесу.

Відповідач у судовому засіданні пояснив, що після того як він забрав сина до себе, позивачка вчинювала скандали як у посольстві Франції, так і в дитячій лікарні, намагаючись силою зібрати сина, що негативно впливало на дитину, погіршувало стан її здоров'я.

Представник відповідача у судовому засіданні пояснила, що мати дитини, перебуваючи у Франції, жодного разу не дзвонила до колишнього чоловіка і не намагалася домовитись про зустріч із сином, хоча проти цього відповідач не заперечував, що неодноразово підтверджував у судовому засіданні.

Таким чином, суд, взявши до уваги всі обставини справи, а саме недостатність належних доказів того, що позивачка має належні житлові та матеріальні умови для виховання та утримання сина, враховуючи, що на її утриманні залишилася дочка Поліна, не має підтвердження чим займається позивачка і де працює, а також враховуючи інтереси дитини щодо її нормального виховання, її прихильності до батька, ставлення батька до сина, того факту, що належність дитини до певного громадянства не є обов'язковою

обставиною для вирішення спору між батьками про місце проживання дитини та інших обставин, встановлених у судовому засіданні, вважає, що основний позов задоволенню не підлягає, а зустрічний позов підлягає задоволенню і місцем проживання Валерія має бути визнане місце проживання його батька. Даний факт не позбавляє матір дитини права зустрічатися з сином і брати участь у його вихованні.

Припинення поруки за кредитним договором: проблеми теорії та практики

Луценко М.В., студент юридично-психологічного факультету ННІЗН НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор *ЗаікаЮ.О.*

Згідно зі ст. 1054 ЦК України (далі - ЦК) за кредитним договором банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти.

Важливе значення для забезпечення кредиту мають передбачені законодавством або договором види його забезпечення: порука, гарантія, неустойка (штраф, пеня), застава. Види забезпечення кредиту (способи забезпечення виконання кредитних зобов'язань) - це спеціальні засоби, що не мають загального значення і призначаються за домовленістю сторін або за вказівкою закону. Самостійне існування способів забезпечення виконання зобов'язань неможливе. Якщо недійсне саме кредитне зобов'язання, то недійсним є і спосіб його забезпечення.

Одним із найпоширеніших видів забезпечення кредитних зобов’язань є порука. У разі порушення боржником зобов’язання, забезпеченого порукою, боржник і поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники, якщо договором поруки не встановлено додаткову (субсидіарну) відповідальність поручителя (ч.1 ст.554 ЦК). Отже, порука є спеціальним додатковим заходом майнового характеру, спрямованим на забезпечення виконання основного зобов’язання.

Підставою для поруки є договір, що встановлює зобов’язальні правовідносини між особою, яка забезпечує виконання зобов’язання боржника, та кредитором боржника. Відповідно до ч.1 ст.628 ЦК зміст договору становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов’язковими відповідно до актів цивільного законодавства.

Тобто, якщо за змістом кредитного договору, сторони погодили, що банк згідно з умовами договору може змінити розмір процентної ставки в сторону збільшення в разі: здійснення поточних коливань процентних ставок за вкладами та (або) кредитами або зміни в грошово-кредитній політиці Національного банку України (наприклад девальвація курсу гривні до курсу долара США більш ніж на 5% порівняно з курсом гривні до долара США, установленого НБУ на дату укладення цього договору чи останнього перегляду процентної ставки; підвищення ставки за кредитами банків України у відповідній валюті (за статистикою НБУ), то про припинення поруки не може йти мова, адже це не передбачено ст.559 «Припинення поруки» ЦКУ.

Поручителі за кредитними договорами можуть вважати себе вільними від власних зобов’язань за позичальника перед банком, якщо вони не були повідомлені і не давали згоди на підвищення банком в односторонньому порядку відсотків по кредитній угоді, адже боржник і поручитель - самостійні суб’єкти. Такий вердикт винесли вищі судові інстанції у своєму узагальненні.

Якщо розглянути позиції однієї і іншої сторони, тобто поручителя і кредитора, то дійдемо до певного конфлікту. Фінансисти посилаються на статті 553 і 554 ЦК, згідно з якими поручитель несе зобов'язання перед кредитором за виконання позичальником своїх зобов'язань.

Поручителі в свою чергу посилаються на ст. 559 ЦК, в якій визначаються умови припинення поруки, а саме : порука припиняється з припиненням забезпеченого нею зобов'язання, а також у разі зміни зобов'язань без згоди поручителя, внаслідок чого збільшується обсяг його відповідальності. Це положення повинно бути визначальним при вирішенні питання, щодо припинення договору поруки.

У ст. 559 ЦК не передбачено можливості часткового призупинення поруки або ж зупинення поруки в певній частині, наприклад, у тій частині, в якій змінюється забезпечене нею зобов'язання. Норма закону передбачає, що у разі коли зобов'язання змінюється без згоди поручителя, порука припиняється в повному обсязі. Зазвичай, жодна одна людина, яка бере на себе відповідальність за чужі борги, не поставить підпис у договорі, поки не ознайомиться з його вмістом. Тобто, ознайомитися треба як із кредитним договором, так і безпосередньо з договором поруки, щоб розуміти обсяг відповідальності, який може настати для поручителя. Отже, відповідно до ст.
554 ЦК, поручитель відповідає і за тіло кредиту, і за відсотки (оскільки більшість договорів банків містить умови про односторонній порядок змінювати відсотки по кредиту).

Проте проблема виникає в тому, що інколи, кредитна установа у договорі вимагає від поручителя згоди на подальше збільшення процентної ставки за користування кредитом, тобто, згоди на майбутнє (курсив - М. Л.) збільшення відсотків. Поручитель підписує договір поруки, який окрім загальних умов договору : суму кредиту, строк повернення, проценти за користування грошима, розмір штрафних санкцій, а також згоду на можливе зростання процентної ставки за користування кредитом. Ми підтримуємо висловлену в літературі позицію, що в цьому випадку така згода не повинна мати правового значення, оскільки поручитель по суті, усувається від погодження однієї із істотних умов кредитного договору - розміру відсотків за користування грошима. На нашу думку, ця частина договору повинна визнаватися недійсним, оскільки відповідно до ст. 1054 ЦК за кредитним договором банк або інша кредитна установа зобов'язується надати грошові кошти у розмірі та на умовах, встановлених договором.

Умова договору, де поручитель дає згоду на будь-яке збільшення розміру відсотків за користування грошима, є невизначеною по суті, що суперечить правовій природі і кредитного договору, і договору поруки, і не може розглядатися умовою договору, як такою.

До питання спадкової трансмісії в контексті імплементації європейського законодавства

Марковська К.В., студент ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, професор *ГопанчукВ.С.*

Входження України до європейської спільноти пов'язане як із великими суспільними перетвореннями так і з перетвореннями на законодавчому рівні.

Останні в свою чергу пов'язані з детальною нормотворчою роботою. Така робота спрямована, перш за все, на те, щоб налагодити механізм

функціонування державного апарату і, безперечно, покращити захист прав та свобод громадян.

Забезпечення майнових прав громадян, на вимогу п. «а» ч. 1 ст. 1 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони, має сприяти поступовому зближенню сторін, ґрунтуючись на спільних цінностях і тісних привілейованих зв'язках, та поглиблюючи участь України в політиках, програмах та агенціях ЄС [2].

Одним із способом захисту прав і свобод громадян є спадкова трансмісія.

Відповідно до ч. 1 ст. 1276 ЦК України спадкова трансмісія - це правовідносини, що виникають у випадку, коли спадкоємець за заповітом або за законом помер після відкриття спадщини і не встиг її прийняти, право на прийняття належної йому частки спадщини, крім права на прийняття обов'язкової частки у спадщині, переходить до його спадкоємців [4].

Сторонами при даних відносинах є трансмітент - спадкодавець, який помер та трансмісар - особа, яка успадковує замість трансмітента [5].

Цікавим моментом є те, що законодавство чітко не встановлює конкретних вимог до цих осіб (вік, стан здоров'я тощо). В зв'язку з цим прийнято застосовувати норми загальної частини ЦК України або ж аналогію.

Відносини, що виникають на підставі трансмісії не є новелою у міжнародному праві, адже ми можемо спостерігати їх у таких країнах як Німеччина, Франція, Польща та ін.

Спадкову трансмісію слід відрізняти і від тих випадків, коли закликаний до спадкування спадкоємець подав до нотаріального органу заяву про прийняття спадщини згідно зі ст. 1269 ЦК України, але не одержав свідоцтво про право на спадщину, тобто встиг прийняти спадщину, але не встиг її оформити. Оскільки в подібних ситуаціях спадкоємець вважається таким, що набув право на спадкове майно, після смерті останнього до його власних спадкоємців переходить не право на прийняття спадщини, а сама спадкова маса [4].

Право на спадкову частку спадкоємця, який помер після відкриття спадщини і не встиг її прийняти, входить до складу спадкового майна, яке залишилось після смерті цього спадкоємця. Але для його спадкоємців діють різні строки [5]:

1) особисте майно померлого спадкоємця вони можуть прийняти протягом шести місяців після його смерті (ст. 1270 ЦК України) [4];

2) частку, яку він не встиг прийняти - протягом тої частини шестимісячного строку, яка залишилась після смерті спадкодавця. Якщо ця частина строку є меншою, ніж 3 місяці, то вона продовжується до трьох місяців (ч. 2 ст. 1270 ЦК України) [4].

Строк для прийняття спадщини у порядку спадкової трансмісії може бути продовжений за письмовою згодою спадкоємців або у судовому порядку, якщо суд визнає причини пропуску цього строку поважними (частини 2, 3 ст. 1272 ЦК України) [4].

Право на прийняття спадщини внаслідок спадкової трансмісії переходить до спадкоємців за заповітом особи, яка не встигла прийняти спадщину, а за його відсутності, визнання його недійсним, неприйняття спадщини або відмови від її прийняття спадкоємцями за заповітом, а також у разі неохоплення заповітом усієї спадщини до спадкування закликаються спадкоємці за законом (ч. 1, 2 ст. 1223 ЦК). Правила, що регулюють правові наслідки відпадіння спадкоємців при відмові від прийняття спадщини (ст. 1275 ЦК), на правовідносини спадкової трансмісії не поширюються.

Оскільки право на обов'язкову частку у спадщині мають лише суворо визначені законом особи (ст. 1241 ЦК України), право на прийняття обов'язкової частки після смерті цих осіб припиняється і не переходить до їхніх власних спадкоємців за правилами спадкової трансмісії.

Отже, на підставі викладеного можна зазначити, що спадкова трансмісія є невідємним елементом інституту спадкування України, адже дозволяє більш повно врегульовувати права і законні інтереси громадян.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року із зм. від 1 лютого 2011 року // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони. // [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://comeuroint.rada.gov.ua/komevroint/doccatalog/document;jsessionid=0FE83B0FD58051CBCBF17П2 8451CC97?id=56219
3. Яновицька Г. Б. Цивільне право України: Навч. посіб. // Г. Б. Яновицька; за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. - Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. - 468 с.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року в редакції від11.08.2013 року // [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15
5. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар. / За ред. А.С. Довгерта, Н. С. Кузнєцової, В. В. Луць, О. А. Підопригори та ін. - К. : Істина. - 928 с.

Міжнародно-правове регулювання працевлаштування молоді

Мусійчук А.В., студент ННІЗН НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник *Лов'як О.О.*

Ставлення держави і кожного громадянина до соціально вразливих верств населення є лакмусовим папірцем рівня гуманізму і демократизму громадянського суспільства. Однією із уразливих та соціально незахищених категорій населення є молодь. В сфері працевлаштування через відсутність достатнього практичного досвіду, правових та професійних знань, а часто і моральної непідготовленості до конкуренції на ринку праці, молодь потрапляє у складні життєві обставини, що в результаті може призвести до девіації.

Ринок праці в Україні, як і Кодекс законів про працю, який дістався в спадок від радянських часів, вимагає прогресивних змін, адже трудові правовідносини пішли на десятки років уперед. Дискусії щодо внесення змін у трудове законодавство ведуться уже не перший рік. Особливої актуальності це питання набуває у зв'язку із курсом України на Євроінтеграцію. За час незалежності спільними зусиллями експертів розроблявся новий Кодекс законів про працю, спрямований, в основному, на адаптацію трудового законодавства України до норм Європейської хартії, конвенцій і рекомендацій Міжнародної організації праці. Відповідно до статті 9 Конституції України діючі міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, є частиною національного законодавства.

У сфері вирішення актуальних проблем зайнятості молоді, найвпливовішими міжнародними організаціями є ООН та МОП. В Рекомендаціях Міжнародної організації праці стверджується, що безробіття зачіпляє велику кількість молодих осіб і може несприятливо відобразитися на їх характері, погіршити їх професійну кваліфікацію і тим самим загрожувати майбутньому розвитку держави [2]. Саме тому в конвенціях і рекомендаціях, в яких мова йде про сприяння зайнятості, державам пропонується досягати повної, продуктивної і вільнообраної зайнятості в якості важливого критерію, що створює перспективи для молодих співробітників, зокрема в таких

нормативно-правових актах, як Конвенція 1964 року про політику в галузі зайнятості (122); Конвенція 1975 року про розвиток людських ресурсів (142); Конвенція 1948 року щодо організації служби зайнятості (88); Конвенція 1997 року щодо приватних агентств зайнятості (181); Рекомендації 1998 року про створення робочих місць на малих і середніх підприємствах (189); Рекомендації 2002 року щодо сприяння розвитку кооперативів (193).

У Статті 1 Розділу VII Конвенції про сприяння зайнятості і захисту від безробіття (168) визначається, що принаймні три з десяти уразливих категорій осіб, які шукають роботу, отримують соціальну допомогу, зокрема молодь, яка закінчує проходження професійної підготовки; молодь, яка закінчує свою освіту; молодь, яка закінчує проходження обов'язкової військової служби [3].

Основною проблемою є те, що особи, які вперше починають шукати роботу, як правило, не охоплені системою допомоги по безробіттю. Допомога по безробіттю для молоді, яка вперше шукає роботу, передбачена лише у декількох країнах (в 16 з 78 країн, які мають державну систему допомоги для безробітних) [1]. В ряді країн молодь, яка вперше шукає роботу, має право на отримання соціальної допомоги у випадку безробіття тоді, коли у країні не передбачено право на отримання виплат соціального страхування (Бахрейн, Фінляндія, Люксембург, Туркменістан). В інших країнах така допомога надається у рамках програми соціальної допомоги (Австралія, Нова Зеландія). Зазвичай молоді особи мають зареєструватися на біржі праці і бути готовими до роботи, щоб отримувати соціальну допомогу. В деяких країнах (наприклад, Фінляндія) молоді, яка вперше шукає роботу, необхідно також пройти програму професійно-технічної освіти, щоб отримати право на отримання допомоги по безробіттю. В інших країнах, таких, як Естонія, молодь, яка вперше шукає роботу, має право на допомогу, якщо закінчився період, еквівалентний періоду зайнятості в попередні 12 місяців: це може бути навчання, проходження військової служби, виховання дитини до 7 років, лікування у лікувально-профілактичному закладі, догляд за хворим, період втрати працездатності чи перебування під арештом. В деяких країнах (наприклад, в Бельгії та Естонії) соціальна допомога підлягає виплаті тільки при завершенні певного періоду очікування. В деяких країнах соціальна допомога по безробіттю виплачується лише тим, хто її потребує (Австралія, Нова Зеландія); в інших - виплачується незалежно від матеріального стану, хоча в деяких випадках розміри такої допомоги скорочують (Люксембург, Румунія).

Однак, в цілому можна стверджувати, що міжнародно-правові акти у сфері зайнятості молоді досить детально регламентують питання зайнятості неповнолітніх осіб (Декларація прав дитини, Конвенція МОП про примусову чи обов'язкову працю (29), Конвенція МОП про інспекцію праці (81), Конвенція МОП про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (182). При цьому молодь здебільшого залишається осторонь міжнародно-правового захисту, що відображено і у національному законодавстві України.

Список використаних джерел:

1. Кризис в сфере занятости молодежи: Время действовать. [Международная конференция труда, 101-я сессия, 2012 г.]. [Электронный ресурс]. - Режим доступа:http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm./---relconf documents/meetmgdocument/wcms_175984.pdf

2. О безработице среди молодежи: рекомендация № 45 Международной организации труда. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.ilo.org.ua/Pages/default.aspx

3. О содействии занятости и защите от безработицы: Конвенция 168 Международной организации труда. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.ilo.org.ua/Pages/default.aspx

Деякі особливості розгляду цивільних справ, що виникають із спадкових правовідносин

Овдій Т.В., студент ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Силенко Л.М.*

Питання «спадщини», «спадкового права» завжди було, існує і залишатиметься актуальним як для громадянина, суспільства, так і держави в цілому, оскільки воно, так чи інакше зачіпає інтереси кожного. Більш того, закріплення Конституцією України (ст. 41) та ЦК України (п. 2 ч. 1 ст. 3, ст.ст. 321, 325) права приватної власності та його непорушності, зумовлює зростання ролі спадкування як підстави набуття права власності.

Аналіз судових рішень, прийнятих судами України по цивільним справам, що виникають із спадкових правовідносин, узагальнень судової практики розгляду цивільних справ про спадкування судами України свідчить про зростання кількості позовів про спадкування, що надходять на розгляд судів.

Найбільшу категорію справ про спадкування займають справи за позовами про визнання права власності у порядку спадкування і за позовами про визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини.

Також нерідко до суду звертаються із позовами про продовження строку на прийняття спадщини (в порядку ст. 550 ЦК УРСР 1963 р.), щодо зміни черговості одержання права на спадкування, усунення від права на спадкування, визнання заповіту недійсним, тлумачення заповіту, визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину, а також із заявами про встановлення факту прийняття спадщини тощо.

Неможливо не погодитися із думкою українського науковця-правознавця Є.І.Фурси, який зауважує, що будь-яка цивільна справа, яка виникає із спадкових правовідносин, стає предметом розгляду суду в основному через недосконаліть законодавства або нотаріальної процедури вчинення нотаріальних дій.

Недосконаліть законодавства, що регулює спадкові правовідносини породжує неоднакове застосування законодавства при розгляді справ про спадкування, що зумовило прийняття постанови Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. № 7 « Про судову практику у справах про спадкування», роз'яснень Міністерства юстиції України від 11.10.2011 р. Окремі питання спадкування Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16.05.2013 р. № 24-753/0/4-13 «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування», з метою удосконалення, перш за все, правового регулювання порядку розгляду в суді такої категорії справ та утвердження єдиної судової практики.

Необхідно звернути увагу на ряд особливостей при розгляді справ за позовами про визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини. Наслідки пропущення строку для прийняття спадщини передбачені ст. 1272 ЦК України.

Так, відповідно до ч. 3 ст. 1272 ЦК України за позовом спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, суд може визначити йому додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини.

При розгляді справ за позовами про визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини, керуючись постановою Пленуму

2008 р. № 7, суди повинні з'ясовувати, коли саме виникло у позивача право на спадкування, оскільки з таким позовом може звернутися лише особа, в якої право на спадкування виникло з набранням чинності ЦК України 2003 року.

Суди повинні відкривати провадження в таких справах у разі відсутності письмової згоди спадкоємців, які прийняли спадщину (ч. 2 ст. 1272 ЦК України), а також за відсутності інших спадкоємців, які могли б дати письмову згоду на подання заяви до нотаріальної контори про прийняття спадщини.

Відповідачами у такій справі повинні бути спадкоємці, які прийняли спадщину. При відсутності інших спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття, відповідачами є територіальні громади в особі відповідних органів місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини.

При розгляді цих справ судам слід перевіряти наявність або відсутність спадкової справи у нотаріальній конторі або нотаріуса стосовно спадкодавця за місцем відкриття спадщини, наявність у матеріалах справи обґрунтованої постанови про відмову нотаріуса у вчиненні нотаріальної дії, зокрема відмови у видачі свідоцтва про право на спадщину.

Судам слід мати на увазі, що за наявності у спадковій справі заяви спадкоємця про відмову від права на спадщину його вимоги про визначення додаткового строку для прийняття спадщини задоволенню не підлягають.

Визначаючи спадкоємцеві додатковий строк для подання заяви про прийняття спадщини, суд не повинен вирішувати питання про визнання за ним права на спадщину.

Повторне визначення судом додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини одним і тим же спадкоємцем законодавством не передбачено, тобто, якщо судом було визначено додатковий строк для подання заяви про прийняття спадщини певному спадкоємцю, а останній і додатковий строк для подання заяви про прийняття спадщини з якихось причин також пропустив, суд повинен залишити повторний позов цієї особи з цього ж самого питання без розгляду.

Вирішуючи питання про визначення особі додаткового строку, суд повинен дослідити поважність причини пропуску строку для прийняття спадщини. При цьому необхідно виходити з того, що поважними є причини, пов'язані з об'єктивними, непереборними,істотними труднощами для спадкоємця на вчинення цих дій (наприклад, хвороба, відрядження спадкоємця, навчання його за кордоном, перебування у полоні, спадкоємцю було невідомо про смерть спадкодавця, стихійне лихо у адміністративно - територіальній одиниці, де проживає спадкоємець тощо).

Крім того, наявність причин і їх поважність повинні встановлюватися судом не взагалі, а саме в шестимісячний строк з дня смерті спадкодавця.

У резолютивній частині рішення суд повинен вказати відповідно певний період часу з моменту набрання судовим рішенням законної сили, протягом якого спадкоємець може подати заяву про прийняття спадщини, а не конкретну календарну дату, до якої спадкоємець може подати заяву про прийняття спадщини. Додатковий строк, достатній для подання заяви про прийняття спадщини, не може перевищувати шестимісячного строку, встановленого статтею 1270 ЦК України для прийняття спадщини.

Захист права інтелектуальної власності у контексті реформування національного законодавства

Петришен Г.П., студент Вінницького відділення ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник *Лов'як О.О.*

Актуальність запропонованої проблеми полягає у питанні створення цивілізованого ринкового середовища, де і підприємці, і споживачі були б надійно захищені від недобросовісної конкуренції, пов'язаної з неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності, виробництвом фальсифікованих товарів.

Питанням захисту інтелектуальної власності приділяли і приділяють увагу відомі українські та російські вчені-юристи: М.М. Агарков, О.В. Дзера, А.С. Довгерт, 1.1. Дахно, В.С.Дроб'язко, О.В. Івіня, О.А. Підопригора, О.О. Підопригора, А.П.Сєргеєв, О.Д.Святоцький, С.І. Шимон та інші.

Проблеми охорони інтелектуальної власності сьогодні вийшли в світі на перший план і стали вже не просто юридичними або комерційними питаннями. Унаслідок всеосяжної інтелектуалізації сучасної світової економіки вони дедалі більше стають політичною проблемою, пов'язаною з економічною безпекою та вимагають стратегічних підходів до їх вирішення. Процеси інтелектуалізації досягли надзвичайно високої інтенсивності, немислимої ще десятиліття тому. Нині у світі діють понад 4 млн. патентів; щороку подається приблизно 700 тис. заявок на патентування; 2000 р. доход від продажу ліцензій на запатентовані об'єкти становив 100 млрд. дол., що вдесятеро більше, ніж 1990 р. На думку експертів, створенню в Україні ефективної системи охорони інтелектуальної власності перешкоджають передусім недоліки правової системи країни. Значну роль відіграє і пануюча в суспільстві зневага до охорони прав інтелектуальної власності, відсутність належного інформаційного забезпечення діяльності в галузі охорони інтелектуальної власності. Водночас навіть серед експертів спостерігається певна недооцінка соціально-економічних механізмів охорони інтелектуальної власності. Аналіз стану боротьби з порушеннями в сфері інтелектуальної власності в Україні підтверджує, що хоча рівень порушень залишається високим, останнім часом відбувається помітна активізація процесів охорони інтелектуальної власності.

У зв'язку з введенням в дію з 2 серпня 2005 року положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо впорядкування операцій, пов'язаних з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування, обладнання та сировини для їх виробництва)», яким посилено кримінальну відповідальність за незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування МВС України напрацьовується практика застосування відповідної статті Кримінального кодексу України.

Колегія Міністерства освіти і науки України окреслює найважливіші проблемні питання, що потребують вирішення:

1. З огляду на визначені пріоритетні напрямки зовнішньої політики України, а саме інтеграцію у Європейський Союз, законодавство України у сфері інтелектуальної власності потребує подальшого удосконалення з метою забезпечення рівня захисту прав інтелектуальної власності, аналогічного до існуючого в Європейських Співтовариствах. З цією метою планується розробка проектів законодавчих актів, спрямованих на приведення законодавства України у відповідність до законодавства ЄС.

2. Необхідно визначити єдині методологічні підходи щодо виявлення правопорушень у сфері інтелектуальної власності та визначення розміру матеріальної та моральної шкоди від дій, що порушують права власника об'єкта інтелектуальної власності.

3. У рамках реалізації Програми скоординованих дій правоохоронних та контролюючих органів по боротьбі з незаконним виробництвом, розповсюдженням і реалізацією аудіо - і відеопродукції, компакт-дисків та інших об'єктів інтелектуальної власності необхідно забезпечувати проведення спільних заходів правоохоронних і контролюючих органів, направлених на виявлення, розслідування та припинення правопорушень у сфері інтелектуальної власності.

5. Необхідно продовжувати планомірну роботу, направлену на подальшу спеціалізацію у розгляді судових справ, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності у системі судів загальної юрисдикції. З цією метою налагодити ефективну співпрацю з Верховним судом України та Вищим господарським судом.

6. З метою забезпечення захисту прав інтелектуальної власності та відновлення порушених прав у судовому порядку спільно з Міністерством юстиції України та іншими зацікавленими органами виконавчої влади розробити план скоординованих дій, направлених на підвищення ефективності експертного забезпечення під час адміністративного та судового розгляду справ з питань інтелектуальної власності [4].

Звичайно ж це не повний перелік окреслених проблем, але планомірна і поступова реалізація зазначених положень дасть позитивні результати.

Можливі розв’язання існуючих проблем:

Потрібно вивчити питання про доцільність приєднання України до низки міжнародних конвенцій і договорів, зокрема до Мадридської угоди 1891 р. про припинення використання неправдивих або таких, що вводять в оману, указань походження товарів (у редакції Стокгольмського акту 1967 р.); Лісабонської угоди про захист назв місць походження та їх міжнародну реєстрацію 1958 р.; Брюссельської конвенції про поширення несучих програми сигналів, що передаються через супутники, 1974 р.; Договору про міжнародну реєстрацію аудіовізуальних творів (FRT) 1989 р.; Вашингтонського договору про інтелектуальну власність щодо інтегральних мікросхем 1989 р.; Євразійської патентної конвенції (ЄПК) 1994 р.

Аналогічним чином, слід внести в перелік актів законодавства України, щодо яких необхідна адаптація до законодавства ЄС, нормативні документи ЄС із питань охорони інтелектуальної власності в інформаційному суспільстві, мережі Інтернет.

Важливими завданнями в цій галузі є забезпечення належного рівня координації діяльності міністерств і відомств шляхом регулярного проведення засідань Міжвідомчого комітету з проблем захисту прав на об’єкти інтелектуальної власності, а також ухвалення постанови про створення в міністерствах і відомствах структурних підрозділів із питань інтелектуальної власності.

Водночас треба зробити наголос на впровадженні сучасних технологій управління процесами охорони інтелектуальної власності. Цьому сприяло б створення централізованого комп’ютерного банку даних щодо фірмових найменувань, зареєстрованих на території України; впровадження новітніх інформаційних технологій, зокрема щодо патентної бібліотеки громадського користування.

Необхідно також ужити заходів для посилення координації діяльності органів виконавчої влади, зокрема правоохоронних органів, із метою створення цілісної системи забезпечення (інформаційного) дотримання законодавства про охорону інтелектуальної власності.

Треба розробити систему економічних стимулів (податкових, кредитних, страхових) комерціалізації запатентованих науково-технічних досягнень. Зокрема, назріли питання про створення Фонду сприяння патентуванню українських винаходів за кордоном, із його частковим фінансуванням із Державного бюджету в рамках окремої статті бюджетних видатків на охорону інтелектуальної власності.

У Державному бюджеті слід передбачити й належне фінансування видатків на розвиток інфраструктури охорони інтелектуальної власності, модернізацію технічної бази державних установ цієї сфери та озброєння їх новітніми інформаційними технологіями.

У рамках Концепції реформування системи освіти в Україні було б бажано передбачити введення в середній школі ознайомлювальних курсів (розділів) з основами інтелектуальної власності й відповідних спецкурсів у вищих навчальних закладах. Нарешті, ефективним рішенням може стати запровадження розгалуженої системи дистанційного навчання фахівців у галузі інтелектуальної власності за допомогою Інтернет із використанням досвіду Світової організації інтелектуальної власності (СОІВ). Важливо також опрацювати питання щодо більш широкого використання можливостей Світової академії СОІВ для підготовки фахівців вищого рівня кваліфікації.

На думку експертів реалізація цих пропозицій сприятиме подальшому розвитку та якісному вдосконаленню системи охорони інтелектуальної власності в Україні, прискоренню економічного розвитку й підвищенню міжнародного іміджу нашої держави [5].

Список використаних джерел:

1. Лебідь С. Позитивні зрушення у боротьбі з правопорушеннями. Інтелектуальна власність. - 1/2002 - с.25-28.
2. Справа №3-4280/2003, Архів Деснянського районного суду м. Чернігова.
3. Справа №3-6549/2003, Архів Деснянського районного суду м. Чернігова.
4. Про проблеми захисту прав інтелектуальної власності та шляхи їх вирішення. Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України від 4 грудня 2003 р. Протокол № 12/2-16
5. «Проблеми охорони інтелектуальної власності в Україні» // Матеріали круглого столу, організованого Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова // Ел. Ресурс http://inf.org.ua/laws/zkbk4.htm

Визнання правочинів недійсними: проблеми чинного цивільного процесуального законодавства України

Петровський Д.В., студент освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» за спеціальністю «Правознавство» ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Пилипенко С.А.*

Виявлення прогалин та недоліків чинного законодавства завжди пов’язане з науковими дослідженнями та судовою практикою.

В РФ певні напрацювання щодо процесуального аспекту визнання правочинів недійсними та внесення змін в російське цивільно-процесуальне законодавство є. Так, О.В. Гутников аналізував процесуальне розмежування нікчемних та оспорюваних правочинів та оспорювання недійсних правочинів. Зазначений науковець зробив висновок, з яким не можна не погодитися, що з процесуальної точки зору немає різниці між нікчемними та оспорюваними

правочинами [1]. Конкретні пропозиції щодо процесуального аспекту визнання правочинів недійсними розробила Н.Д. Шестакова, яка запропонувала:

1) з метою мінімізації негативного впливу наслідків недійсності правочинів на стабільний та постійний розвиток цивільних правовідносин необхідно цілісне застосування діючих норм як матеріального, так і процесуального права при розгляді справ, пов'язаних з недійсністю правочинів;

2) шляхом внесення певних санкцій до чинного законодавства виключити можливість зловживання при використанні такого способу захисту, як застосування наслідків недійсності правочинів;

3) практика застосування судами наслідків недійсних правочинів за позовами незацікавлених осіб повинна бути припинена як така, що суперечить закону. При застосуванні реституції юридично значимий інтерес можуть мати лише особи, які брали участь в укладенні правочину - сторони. В зв'язку з цим інші особи, навіть власник майна, яке було неправомірно передано за недійсним правочином, не може вимагати застосування наслідків визнання правочину недійсним, крім випадку, якщо він сам був стороною правочину;

4) пред'явлення прокурором позовів про визнання правочинів недійсними та застосування наслідків їх недійсності для обох сторін правочину, без залучення зацікавленої особи як позивача суперечить принципу диспозитивності, за яким «немає судді без позивача». Тому пропонується припинити поширену в Росії в даний час практику розгляду арбітражними судами справ по позовах прокурорів, які пред'являються без зазначення осіб, в інтересах яких подається позов;

5) у разі відсутності спору щодо недійсності правочинів для надання визначеності відносинам, пов'язаних з його укладенням, можливе встановлення факту недійсності в порядку окремого провадження [2].

З усіма вищезазначеними пропозиціями варто погодитися, крім останньої. В порядку окремого провадження відповідно до ст. 234 ЦПК України розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності оспорюваних прав. Разом з тим, справи про визнання правочину недійсним для надання визначеності відносинам, пов'язаних з його укладенням не можуть бути розглянуті в порядку окремого провадження. Як аргумент можна навести те, що окреме провадження розпочинається з подання заяви заявником. Заявником виступає особа, законний інтерес якої порушений в зв'язку з укладенням такого правочину. Ст. 235 ЦПК України зазначає, що справи окремого провадження розглядаються судом з додержанням загальних правил, встановлених ЦПК України, крім положень щодо змагальності та меж судового розгляду. Ст. 10 ЦПК України під змагальністю розуміє можливість сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, на рівних умовах довести ті обставини, на які вони посилаються як на підставу своїх вимог та заперечень. Видається надання дозволу розглядати справи про визнання правочину недійсним в порядку окремого провадження позбавить сторони належним чином захистити свої порушенні права.

Список використаних джерел:

1. Гутников О.В. Недействительные сделки в гражданском праве (теория и практика оспаривания) / 3-е изд., исп. и допол. - М.: Статут, 2007. - С. 234.

2. Шестакова Н.Д. Недействительность сделок: процессуальный и материальный аспекты: Дисс... канд. юрид. наук: 12.о0.15. - СПб., 2001. - С. 171-175.

Роль адвокатури у формуванні правової держави: до питання цивільно-процесуального захисту

Присяжнюк Е.Ю., студент освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» за спеціальністю «Правознавство» ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Петровський А.В.*

Наразі однією з головних та найбільш актуальних проблеми існування правової держави та всього українського суспільства є гарантування, забезпечення та захист прав і свобод людини і громадянина. Формування правової держави неможливе без створення гарантій для захисту прав людини, а також без забезпечення механізму функціонування такого демократичного інституту як адвокатура.

Правове регулювання організації та діяльності адвокатури в Україні здійснюється Конституцією України, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», іншими законодавчими актами України та статутами адвокатських об'єднань. Процесуальні права та обов'язки адвокатів при здійсненні ними представництва і суді або захисту обвинуваченого закріплені також у ЦПК, КПК та АПК України.

Адвокатура - це правовий демократичний інститут, який виконує важливу суспільну функцію - захист прав та законних інтересів громадян та організацій. Рівень захищеності прав людини залежить від того в якому стані перебуває адвокатура. Для того щоб адвокатура належним чином функціонувала вона повинна бути високопрофесійною, міцною, незалежною.

Конституція України 1996 р. надала новий поштовх демократичному розвитку адвокатури, прискоренню процесу її перебудови. Відповідно до статті 59 Конституції України кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, така допомога надається на безоплатній основі [1].

Згідно зі ст.12 ЦПК України особа яка бере участь у справі, має право на правову допомогу, яка надається адвокатами або іншими фахівцями у галузі права в порядку, встановленому законом.[2].

Кожен громадянин може вільно обирати захисника свої порушених прав. Адвокатура діє для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає правові засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні [3].

Відповідно до статті 2 вищезазначеного Закону адвокатура України - це недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим законом.

Отже, адвокатура України виконує одну із найважливіших функцій правової держави - захист прав і законних інтересів громадян і організацій. Вдосконалення цієї функції є необхідною умовою для формування правової держави, оскільки саме людина, її права, свободи і законні інтереси є фундаментом, на якому розбудовується діяльність будь якої сучасної демократичної і правової держави.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - №30. - Ст.141.

2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 40-41, 42. - Ст.492
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року // Відомості Верховної Ради. - 2013. - № 27. - Ст.282

Особливості мовчазної згоди в орендних правовідносинах

Рощенко О.С., здобувач кафедри цивільного права і процесу НАВС *Науковий керівник:* кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник *Лов'як О.О.*

Цивільний кодекс України передбачає можливість автоматичної пролонгації договору оренди в разі відсутності заперечень як зі сторони орендодавця, так і зі сторони орендаря, про це зокрема йдеться у ст. 764 Цивільного кодексу України, ст. 284 Господарського кодексу України та ст. 17 Закону України «Про оренду». Відповідно до даних статей, якщо наймач продовжує користуватися майном після закінчення строку договору найму, то за відсутності заперечень наймодавця протягом одного місяця, договір вважається поновленим на строк, який був раніше встановлений договором. Таким чином виходячи із положень даної статті підставою для продовження відносин найму стосовно наймодавця є його мовчазна згода, яка виражається у відсутності заперечень і вимог до наймача повернути орендоване майно протягом одного місяця після закінчення строку договору найму, а стосовно наймача бажання продовжувати відносини найму, висловлюється активними діями - шляхом продовження користування майном після закінчення строку договору найму.

Необхідно зазначити, що в даному випадку відповідаючи на запитання потрібно чи не потрібно письмово інформувати сторону договору про автоматичну пролонгацію договору сторони визначають на власний розсуд, оскільки в чинному законодавстві України дана норма відсутня. Однак щоб уникнути безлічі проблем, які можуть виникнути в майбутньому, слід все ж таки включати у договорі пункт, який регулює відносини між сторонами після закінчення дії договору, в якому прописувати чіткі випадки пролонгації договору, а також випадки розірвання договору та відмови від пролонгації договору із зазначенням обов'язкового письмового повідомлення сторін про це. Наприклад, той же самий рекомендований лист з описом та повідомленням про вручення буде належним доказом своєчасного повідомлення орендаря та орендодавця про пролонгацію договору або про припинення дії договору та відмову від пролонгації. Згідно ст. 777 Цивільного кодексу України наймач, який належно виконує свої обов'язки за договором найму, після спливу строку договору має переважне право перед іншими особами на укладення договору найму на новий строк. Наймач, який має намір скористатися переважним правом на укладення договору найму на новий строк, зобов'язаний повідомити про це наймодавця до спливу строку договору найму у строк, встановлений договором, а якщо він не встановлений договором, - в розумний строк. В даному випадку необхідно зазначити, що наймач може скористатись цим правом не автоматично, а за наявності наступних умов:

1. Якщо він належно виконував свої обов'язки за договором найму, тобто своєчасно сплачував орендну плату, утримував майно в належному стані, не допускаючи його погіршення, та сумлінно виконував інші обов'язки, передбачені договором.
2. Якщо наймодавець має намір надалі здавати майно в найм;

3. Якщо наймач погоджується укласти договір найму на новий строк на умовах, які пропонують іншим претендентам;

4. Якщо наймач повідомить наймодавця про свій намір укласти договір найму на новий строк. Таке повідомлення наймач повинен зробити до спливу строку договору найму в строк, установлений договором. Якщо ж такий строк договором не визначений, повідомлення повинно бути зроблено в розумний строк, під яким розуміється строк, необхідний для обговорення наймодавцем та наймачем усіх умов нового договору найму й підписання необхідних документів.

Також досить цікавим в даному випадку є те, що дана стаття надає наймачеві лише право вимагати укладення з ним договору найму на новий строк, але вона не зобов'язує наймодавця укладати новий договір на тих самих умовах на яких був укладений попередній договір. І у випадку наприклад недосягнення сторін згоди щодо плати за користування майном переважне право на укладення договору у наймача припиняється, а наймодавець вправі укласти договір оренди з третіми особами. Однак в таких випадках необхідно пам'ятати, що нові умови, які пропонуються наймачеві можуть бути більш або менш вигідними для нього, однак вони не повинні бути гіршими за умови, які пропонуються третім особам. Хочеться зазначити, що на сьогоднішній день почастішали випадки звернення до суду з позовними вимогами про спонукання укласти договір. Такі спори виникають насамперед внаслідок відмови орендодавця від укладення відповідного договору оренди із орендарем на новий строк із причини необхідності використання майна у власній виробничій діяльності без намірів його передачі в оренду третім особам, а орендар заперечуючи цьому посилається на положення статті 777 Цивільного кодексу України та ст. 285 Господарського кодексу України, згідно яких він має переважне право на укладення договору оренди на новий строк при умові належного виконання своїх зобов'язань за договором оренди. Що ж стосується практики застосування судами даної норми, то варто відмітити, що вона є досить спірною. В деяких випадках суди іноді задовольняють такі позови, мотивуючи це тим, що оскільки орендар належним чином виконував свої обов'язки за договором оренди, а саме своєчасно сплачував орендну плату за користування майном, підтримував майно в належному стані, а також те, що орендодавцем не було доведено намір використовувати приміщення для власних потреб, то позов підлягає задоволенню. Однак з такими висновками не можна погодитись, оскільки по - перше, задоволення позову тільки з тієї підстави, що орендар належним чином виконував зобов'язання за договором оренди, є недостатнім для надання йому переважного права на продовження строку його дії. По - друге, згідно ст. 134 Господарського кодексу України та ст. 314 Цивільного кодексу України власник володіє, користується та розпоряджається майном на власний розсуд, а отже, він має повне право на відмову від продовження договору оренди, та право на використання майна у власних виробничих потребах. А по - третє, все ж таки в даних справах саме орендар зобов'язаний згідно статей 33 та 34 Господарського процесуального кодексу України надати докази того, що орендодавець має намір здавати в оренду спірне орендоване майно третім особам, а це не завжди є можливим. Тому, в більшості таких випадків на стадіях апеляційного чи касаційного провадження такі рішення судів першої інстанції все ж таки скасовуються. Таким чином для того, щоб себе підстрахувати від подібних ситуацій орендодавцеві знову ж таки необхідно в договорі оренди включити пункт який передбачатиме його право відмовитись від укладення договору оренди на

новий строк із орендарем, а також третіми особами у випадку необхідності використання майна для власних виробничих потреб, з обов'язковим письмовим повідомленням про це орендаря до закінчення строку дії договору.

Теоретико-правові аспекти охорони та захисту прав на торговельні марки

Сварицевич О.М., студент ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Можаровська Н.О.*

Сьогодні в Україні система правової охорони об’єктів інтелектуальної власності, зокрема і торговельних марок, перебуває у стадії завершення формування. Нагальна необхідність ефективної правової охорони та захисту торговельних марок як об’єкта права інтелектуальної власності для України зумовлюється обраною нею стратегією побудови цивілізованих ринкових відносин, забезпечення соціальної орієнтації економіки та інноваційного соціально-економічного розвитку, що має спиратися насамперед на активізацію власного інтелектуального потенціалу.

Правовідносини у сфері забезпечення охорони та захисту об’єктів інтелектуальної власності регулюються окремими положеннями Конституції України, Цивільного кодексу України (передусім нормами його книги четвертої «Право інтелектуальної власності»), Кримінального, Митного кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та ряду процесуальних кодексів, нормами 10 спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності, близько 100 підзаконних актів. Україна є учасницею 18 багатосторонніх міжнародних договорів у цій сфері, які також є частиною національного законодавства.

Слід зазначити, що сучасний стан розвитку загально - та спеціально-наукової теорії пізнання складних соціально-правових явищ характеризується високою динамікою і дає можливість стверджувати, що одним із можливих завдань пізнання є визначення понятійно-категоріального апарату - наукової проблеми, що не втратила своєї актуальності і в сучасних умовах. Підставами для такого висновку є невизначеність термінології, котра застосовується науковцями та практиками у наукових та навчальних виданнях, що призводить до неоднозначності розуміння суттєвих і змістовних характеристик явищ сучасної практики. Актуальність даного питання підтверджується роботами авторських колективів, що працювали над словниками, матеріалами науково-практичних конференцій, навчальних видань, дисертаціями з визначення «захисту інтелектуальної власності» і статтями стосовно термінологічної визначеності правових категорій охорони та захисту інтелектуальної власності [1; с.43].

Зважаючи на вищезазначене досить важливим є розмежування понять «правова охорона торговельних марок» та «правовий захист торговельних марок». Адже дуже часто поняття захисту й охорони прав безпідставно ототожнюють або протиставляють, однак обидві позиції, на нашу думку, є хибними.

Варто зазначити, що з розвитком суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності правова охорона та захист для окремих складових елементів об'єктів промислової власності буде уточнюватися шляхом конкретизації і відповідного його закріплення у новому законодавстві.

Виникає необхідність з'ясування і відповідного розкриття змісту правової категорії «охорона права на торговельну марку», її співвідношення з категорією «захист права на торговельну марку».

Розв'язання цієї проблеми на рівні теоретичних узагальнень, висновків та пропозицій об'єктивно потребує з'ясування питання щодо визначення змісту категорії «правова охорона» та «захист» торговельних марок як об'єкта промислової власності. Саме таким чином можна з'ясувати в чому полягає різниця між цими категоріями та процесами, які вони відображають, визначити спільне, з'ясувати, що є первинним, а що похідним, що є умовою, а що є наслідком.

Динаміка функціонування механізму правової охорони торговельних марок пов'язана з наявністю обов'язкового волевиявлення особи, яке спрямоване на реалізацію її прав на всіх стадіях державної патентної системи. Тільки подання заявки на видачу свідоцтва на знак для товарів і послуг породжує відповідні правовідносини між заявником і державою щодо визнання торговельної марки об'єктом промислової власності. Саме цей факт засвідчується видачею охоронного документа і навпаки - факт не визнання торговельної марки об'єктом промислової власності проявляється у відмові у видачі охоронного документу. Ця діяльність реалізується у формі адміністративно-правових правовідносин, де суб'єкт (заінтересована особа) вступає у відносини з відповідними державними органами.

Правовий захист торговельних марок забезпечений правовим механізмом, що передбачає здійснення процесуально закріплених процедур визнання та поновлення порушених прав. З динаміки функціонування механізму захисту торговельних марок випливають правові особливості реалізації суб'єктивних прав на захист. При цьому характерна наявність двох взаємозалежних стадій. Перша стадія - стадія отримання правової охорони - при встановленні факту відповідності заявленого результату встановленим вимогам, яким повинна відповідати торговельна марка, визначення меж правової охорони. На цій стадії об'єктом захисту є право на реєстрацію торговельної марки. Після видачі охоронного документа настає друга стадія захисту. Особливість цієї стадії захисту є права, що охороняються свідоцтвом на знак для товарів і послуг. Так, законодавство про торговельні марки передбачає, що захист може здійснювався шляхом доказу факту реєстрації. Захист від недобросовісної конкуренції полягає в припиненні правопорушень, які завдають шкоду охоронюваним відносинам добросовісної конкуренції, посягає на охоронюваний порядок використання торговельної марки іншими особами, в тому числі і без дозволу зареєстрованого володільця.

Перша стадія, при якій визнаються права заявників торговельних марок та відбувається державне визнання, реєстрація виступає як передумова для встановлення певних юридичних фактів.

Список використаних джерел:

1. Гордієнко С. Г. Пізнання сфери захисту інтелектуальної власності в Україні: методологічні проблеми : монографія / Гордієнко С. Г. - К. : Видавничий дім «Скіф», КНТ, 2008. - С.43.

Захист інтересів учасників електронних торгів

Скрипник А.О., старший лаборант кафедри галузевих юридичних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор *ЗаікаЮ.О.*

16 квітня 2014 року наказом Міністерства юстиції в Україні № 656/5 було затверджено Тимчасовий порядок реалізації арештованого майна шляхом проведення електронних торгів (далі - Тимчасовий порядок) [1].

За час функціонування системи електронних торгів арештованим майном (далі - СЕТАМ) виявлено деякі аспекти, що порушують інтереси учасників

торгів, а отже можуть бути перешкодою для подальшого повноцінного функціонування СЕТАМу.

Метою даного дослідження є вироблення дієвого механізму захисту прав та інтересів учасників електронних торгів на ознайомлення з юридичними фактами, які передували примусовому продажу арештованого та конфіскованого майна через СЕТАМ.

Аналіз судової практики свідчить про низький рівень підготовки документів до реалізації арештованого майна та численні порушення державними виконавцями законодавства при проведенні виконавчих дій щодо звернення стягнення на майно боржників [2, 3, 4].

При цьому учасники даних електронних торгів не мають можливості убезпечити себе від скасування у майбутньому судом результатів торгів, оскільки згідно із законодавством не мають можливості ознайомитись з матеріалами виконавчого провадження та пересвідчитись у законності всіх вчинених виконавчих дій.

Враховуючи те, що кінцевою метою процедури продажу арештованого майна є перехід права власності на майно боржника, на яке звернено стягнення, до покупця - учасника електронних торгів, електронні торги є договором купівлі-продажу в розумінні статей 650, частини четвертої статті 656 Цивільного кодексу України Г51. При цьому учасник електронних торгів, як майбутній покупець, позбавлений можливості ознайомитись із будь-якої документами, що стосуються як об’єкта продажу, так і матеріалів виконавчого провадження, що передувало проведенню електронним торгам.

Умови та порядок виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), що підлягають примусовому виконанню в разі невиконання їх у добровільному порядку на час вчинення виконавчих дій, визначає Закон України «Про виконавче провадження» Г61.

Відповідно до частин першої, четвертої цього Закону реалізація арештованого майна здійснюється шляхом його продажу на прилюдних торгах, аукціонах або на комісійних умовах.

Відповідно до Тимчасового порядку здійснення організації та проведення електронних торгів покладається на організатора, яким є державне підприємство, яке належить до сфери управління Міністерства юстиції України.

Також пунктом 4.5.4 Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 02 квітня 2012 року № 512/5 визначено перелік документів, які збираються державним виконавцем для проведення реалізації арештованого майна боржника Г71.

Згідно з пунктами 2, 3 Тимчасового порядку, державний виконавець у строк не пізніше п'яти робочих днів після закінчення 10-денного строку подачі заперечень сторін виконавчого провадження проти визначення вартості (оцінки) майна або у разі відсутності таких заперечень готує для проведення реалізації майна документи, передбачені Інструкцією з організації примусового виконання рішень, затвердженою наказом Міністерства юстиції України від 02 квітня 2012 року № 512/5 і направляє їх до відповідного структурного підрозділу головного управління юстиції, що забезпечує реалізацію повноважень Державної виконавчої служби України (далі - регіональний орган державної виконавчої служби).

Керівник регіонального органу державної виконавчої служби, начальник відділу примусового виконання рішень Державної виконавчої служби України після отримання документів щодо передачі майна на реалізацію у строк до п'яти робочих днів перевіряє ці документи на відповідність вимогам

законодавства, наявність відомостей про місце зберігання й демонстрації майна та у разі виявлення порушень надає доручення щодо їх усунення у строк до п'яти робочих днів.

Саме таким чином наразі врегульовано питання перевірки документів щодо передачі майна на електронні торги перед передачею такого майна на реалізацію. Отже учасники електронних торгів законодавчо позбавлені права на ознайомлення з будь-якими документами, що стосуються об'єкту продажу.

Підсумовуючи викладене можна дійти висновку, що Тимчасовий порядок реалізації арештованого майна шляхом проведення електронних торгів потребує негайного доповнення, а саме Розділ IV необхідно доповнити пунктом 12 наступного змісту «Учасник електронних торгів, по тому лотом, для придбання якого він зареєстрований на торгах, має право знайомитись з документами, передбаченими Інструкцією з організації примусового виконання рішень, затвердженою наказом Міністерства юстиції України від 02 квітня 2012 року № 512/5, що передані Організатору для організації та проведення електронних торгів».

В такому випадку буде забезпечено прозорість продажу майна на електронних торгах та враховано інтереси учасників торгів.

Список використаних джерел:

1. Наказ Міністерства юстиції України від 16.04.2014 р. № 656/5 «Про проведення експерименту із запровадження порядку реалізації арештованого майна шляхом проведення електронних торгів» // Офіційний вісник України, 2014, N 31 (22.04.2014), ст. 133.
2. Постанова Верховного суду України від 1 жовтня 2014 року № 6-147цс14 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/ vsu.nsf/%28documents%29/ EBE1AE51815331B3C2257B6B0029B3BB
3. Постанова Верховного суду України від 22 жовтня 2014 року № 6-124цс14 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/ vsu.nsf/%28documents%29/ 3E9E0CE00909211BC2257B800022E316
4. Постанова Верховного суду України від 23 квітня 2014 року № 6-26цс14 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/ vsu.nsf/%28documents%29/ 9BE1A9BAAEB13C0BC2257CCA00204A97
5. Цивільний кодекс України // Офіційний вісник України, 2003, N 11 (28.03.2003), ст. 461.
6. Закон України «Про виконавче провадження» // Офіційний вісник України, 1999, N 19 (28.05.1999), ст. 194.
7. Наказ Міністерства юстиції України від 02.04.2012 р. № 512/5 «Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень» // Офіційний вісник України, 2012, N 27 (17.04.2012), ст. 23.

До питань захисту прав та інтересів учасників цивільних правовідносин

Скрипник В.Л., кандидат юридичних наук, доцент кафедри галузевих юридичних наук Кременчуцького національного університету імені М. Остроградського

Цивільне законодавство встановлює дієвий механізм захисту прав та інтересів учасників цивільних правовідносин, гарантуючи при цьому рівність суб'єктів у правах.

У статтях 15-16 Цивільного кодексу України зазначено, що кожна особа має право на захист свого цивільного права та захист свого інтересу, а також визначено способи захисту цивільних прав та інтересів [1].

Визначена система способів захисту цивільних прав та інтересів вироблена правозастосовчою діяльністю та на думку багатьох цивілістів є найбільш гармонійною для забезпечення захисту прав учасників цивільних правовідносин, яка при цьому не призводить до дисбалансу та порушення принципу рівності усіх суб'єктів.

Проте протягом останніх місяців ми маємо змогу спостерігати за втручанням держави у механізм захисту прав та інтересів учасників цивільних правовідносин. При цьому це втручання, яке відбувається шляхом прийняття відповідних нормативних актів, призводить до того, що спроби захисту прав одних учасників цивільних правовідносин, здійснюються за рахунок порушення прав інших учасників. Такий стан речей є цілком неприйнятний, суперечить принципам цивільного законодавства та несхвально сприймається міжнародними партнерами України.

Так 03.06.2014 року було прийнято Закон України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті» [2], відповідно до якого не може бути примусово стягнуте (відчужене без згоди власника) нерухоме житлове майно, яке вважається предметом застави згідно Закону України «Про заставу» та/або предметом іпотеки згідно Закону України «Про іпотеку», якщо таке майно виступає як забезпечення зобов'язань громадянина України (позичальника або майнового поручителя) за споживчими кредитами, наданими йому кредитними установами - резидентами України в іноземній валюті. Крім того не може бути примусово стягнуте (відчужене без згоди власника) інше майно (майнові права), яке відповідно до законодавства або кредитного договору підлягає стягненню з позичальника, при недостатності коштів, одержаних стягувачем від реалізації (переоцінки) предмета застави (іпотеки), а також кредитна установа не може уступити (продати, передати) заборгованість або борг кредитом на користь (у власність) іншої особи.

У грудні 2014 року Верховною радою України проголосовано зміни до даного Закону [3], відповідно до яких не може бути примусово або у безспірному порядку на підставі виконавчого напису нотаріусу стягнуте (відчужене без згоди власника) нерухоме житлове майно, яке вважається предметом застави згідно Закону України «Про заставу» та/або предметом іпотеки згідно Закону України «Про іпотеку», а також не може бути проведене у будь-якому порядку примусове виселення мешканців такого житлового майна, якщо таке майно виступає як забезпечення зобов'язань громадянина України (позичальника або майнового поручителя) за споживчими кредитами, наданими йому кредитними установами - резидентами України в іноземній валюті. Проте Президентом України вказані зміни були заветовані і в подальшому Верховна Рада України вето Президента не подолала.

Таким чином можна спостерігати спроби вирішити проблему з погашенням валютних кредитів для позичальників, при цьому порушуючи права банківських, кредитних та інших фінансових установ на повернення коштів, що надавались ними у якості кредитів.

З одного боку такі тенденції викликані економічними обставинами, такими як девальвація гривні та значне падіння економіки країни. З іншого боку ці адміністративні міри, що спрямовані за захист прав позичальників, грубо порушують права кредиторів на захист свої порушених прав.

Таким чином можна стверджувати, що міри, які вжито до кредитних правовідносин, пов'язані із прийняттям Закон України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті», порушують нормальні ринкові відносини та розбалансовують цивільно - правовий механізм захисту порушених прав та інтересів. При цьому в цілому Закон не вирішує проблеми громадян (позичальників або майнових поручителів) за споживчими кредитами, наданими їм кредитними установами - резидентами України в іноземній

валюті, оскільки Законом лише визначається механізм заборони на стягнення майна таких громадян, а не комплексно вирішується проблему з погашення валютних кредитів.

В умовах євроінтеграції нашої держави прийняття побідних нормативних актів є неприйнятним.

Врегулювання подібних проблемних правовідносин має відбуватись на основі принципів рівності учасників цивільних правовідносин, солідарної відповідальності за взяті на себе зобов'язання та ризики. Можливим подібним варіантом може бути підписання Національним банком України, банківськими установами та організаціями позичальників Меморандуму щодо врегулювання питання реструктуризації споживчих кредитів в іноземній валюті [4]. Даний документ в межах чинних норм цивільного законодавства на засадах гарантування захисту прав всіх учасників правовідносин виробляє загальні принципи вирішення проблем позичальників та майнових поручителів за валютними кредитами.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України // Офіційний вісник України, 2003, N 11, ст. 461.
2. Закон України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті» // Офіційний вісник України, 2014, N 28 (11.07.2014), ст 940.
3. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті» щодо посилення захисту прав позичальників» [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/ zweb2/webproc4_1 ?pf35П=53112
4. Проект Меморандуму щодо врегулювання питання реструктуризації споживчих кредитів в іноземній валюті [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/ uk/puIish/artide?art_id=13153916

Особливості договорів купівлі-продажу повітряних суден

Скура В.В., студент Вінницького відділення ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
Лов'як О.О.

Найважливішою особливістю, щодо укладення договору купівлі-продажу повітряного судна - наявність у покупця відповідної ліцензії. Для цього потенційний покупець повинен пройти відповідне навчання урокам пілотажу. Для отримання ліцензії потрібно відлітати 40 льотних годин з інструктором і отримати відповідний сертифікат, що підтверджує проходження навчання.

Купівля-продаж повітряного судна - операція, яка вимагає врахування багатьох аспектів в силу специфіки її предмета та значної вартості, яка іноді сягає мільйонів доларів. Для покупця укладення договору купівлі-продажу включає в себе наступні етапи:

- передпродажну підготовку підписання договору купівлі-продажу повітряного судна складання проекту договору купівлі-продажу
- прийом - передачу повітряного судна,
- реєстрацію договору .

Передпродажна підготовка включає в себе: перевірку правового титулу на повітряне судно, наявність обтяжень щодо відчуження повітряного судна, візуальну інспекцію літака, випробувальний політ, підписання попереднього договору.

Договір купівлі-продажу повітряного судна повинен містити такі положення: сторони договору; предмет договору; ціна договору і умови оплати; умови встановлення додаткового обладнання в разі необхідності; права та обов'язки сторін порядок проходження інспекції повітряного судна; момент переходу права власності на повітряне судно; гарантійні зобов'язання тощо.

повинен передбачати тип повітряного судна, його бортовий номер і технічні характеристики. Ціна договору складається з вартості самого повітряного судна, додаткового обладнання, якщо таке буде поставлятися, розміру необхідних платежів, пов'язаних з оформленням договору купівлі-продажу повітряного судна. Щодо розподілу прав і обов'язків сторін, то особливістю даного виду договору є необхідність у врегулюванні розподілу обов'язків сторін щодо підготовки перельоту повітряного судна, технічного обслуговування, передпольотної підготовки, заправки паливом, аеронавігаційного забезпечення, забезпечення митного оформлення, передача покупцеві супровідних документів. Важливими елементами договору є врегулювання питання щодо направлення льотного та технічного екіпажу для забезпечення перельоту повітряного судна, комісії для технічної інспекції повітряного судна, здійснення обльоту повітряного судна своїм екіпажем після огляду на землі.

При складанні проекту договору необхідно особливу увагу приділяти порядку прийому-передачі повітряного судна і супровідних документів, що включає кілька етапів. Перший етап - це технічна інспекція літака, яка передбачає: візуальну інспекцію повітряного судна на предмет наявності зовнішніх пошкоджень, розташування національних і реєстраційних знаків на повітряному судні, їх відповідність технічної документації; детальну інспекцію повітряного судна і випробувальний політ, після якого покупець може прийняти повітряне судно, відмовитися від прийняття повітряного судна або прийняти повітряне судно за умови виправлення виявлених недоліків до моменту поставки. З метою уникнення суперечок, важливо чітко задокументувати, які саме роботи зобов'язується провести продавець і чи буде вартість таких робіт відшкодовуватися покупцем. Продавцю, в свою чергу, при проведенні таких робіт необхідно забезпечити наявність фінансових документів про придбання запчастин, які підлягають заміні, договорів про виконання відповідних ремонтних робіт і актів прийому-передач виконаних робіт з третіми особами; завершальну інспекцію повітряного судна проводять з метою перевірки, чи усунені всі недоліки, виявлені в ході детальної інспекції. Другий етап - оформлення результатів технічної інспекції шляхом підписання акту технічного стану повітряного судна, який оформляється представником продавця і покупця. Важливим елементом є технічна оцінка двигунів, за результатами якої складається акт. При передачі повітряного судна покупцеві продавець зобов'язаний також передати такі документи: свідоцтво про реєстрацію повітряного судна; керівництво з льотної експлуатації; реєстраційний журнал двигунів; реєстраційний журнал літака; сертифікат льотної придатності літака; акт технічного стану літака; формуляри (паспорти) на двигун. Процедура реєстрації (яка є обов'язковою) регулюється наказом Мінінфраструктури України від 25.10.2012 № 636 (Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 16 листопада 2012 р. за № 1926/22238) «Про затвердження Авіаційних правил України, Частина 47 «Правила реєстрації цивільних повітряних суден в Україні».

Державний реєстр цивільних повітряних суден України ведеться уповноваженим органом з питань цивільної авіації. Реєстрація повітряного судна у Державному реєстрі цивільних повітряних суден України визначає його національну належність до України. Реєстрація повітряного судна у Державному реєстрі цивільних повітряних суден України не є свідченням права власності на повітряне судно будь-якої юридичної або фізичної особи.

Реєстрація повітряного судна у Державному реєстрі цивільних повітряних суден України означає, що уповноважений орган з питань цивільної авіації

здійснює контроль за льотною придатністю та експлуатацією цього повітряного судна.

До реєстраційного посвідчення заноситься інформація про повітряне судно та власника повітряного судна на підставі заявки на реєстрацію (перереєстрацію) повітряного судна і документів, передбачених цими Правилами, наданих до уповноваженого органу з питань цивільної авіації.

З дня реєстрації цивільного повітряного судна у Державному реєстрі цивільних повітряних суден України всі записи, зроблені раніше стосовно цього судна у реєстрах повітряних суден інших держав, Україною не визнаються. Якщо повітряне судно не виключено з Державного реєстру цивільних повітряних суден України, занесення його до реєстру повітряних суден іншої держави Україною не визнається. Уповноважений орган з питань цивільної авіації може відмовити в реєстрації цивільного повітряного судна у разі, якщо повітряне судно не відповідає встановленим вимогам щодо льотної придатності, охорони навколишнього природного середовища або інших обмежень, що встановлені уповноваженим органом з питань цивільної авіації.

Реєстраційне посвідчення повітряного судна, свідоцтво про виключення повітряного судна, сповіщення про надання державного і реєстраційного знаків, тимчасове облікове посвідчення повітряного судна підписуються керівником уповноваженого органу з питань цивільної авіації або його заступником та скріплюються гербовою печаткою уповноваженого органу з питань цивільної авіації. Заявник сплачує державні збори за реєстрацію (перереєстрацію) повітряного судна у Державному реєстрі цивільних повітряних суден України, виключення його з цього реєстру, надання державного і реєстраційного знаків згідно з Положенням про Державний спеціалізований фонд фінансування загальнодержавних витрат на авіаційну діяльність та участь України у міжнародних авіаційних організаціях, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 28 вересня 1993 року № 819 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 16 червня 1998 року № 889).

Уповноважений орган з питань цивільної авіації не видає будь-яких документів, які підтверджують право власності на повітряне судно. Відомості, що знаходяться у Державному реєстрі цивільних повітряних суден України, розміщуються на сайті уповноваженого органу з питань цивільної авіації.

Не буде зайвим зазначити, що договір купівлі-продажу повітряного судна може стати підґрунтям укладання інших цивільно-правових договорів, зокрема на обслуговування предмету договору або договорів щодо зберігання повітряного судна. Особливістю, що характеризує предмет зазначеного договору є використання злітно-посадкової смуги тощо.

Співвідношення норм цивільного та господарського права щодо визнання договорів недійсними

Сокирчук М.А., слухач Вінницького відділення ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Петровський А.В.*

В суспільстві існує певне коло правовідносин - цивільних і господарських - які регулюються конкретними законодавчими актами. На практиці ж виникає ряд колізій між окремими нормами Цивільного і Господарського кодексів з точки зору регулювання договірних відносин, а також коректності їх викладення - юридичних формулювань.

Так, недійсності правочинів присвячені ст. ст. 215-236 ЦК України; ст. ст. 207-208 ГК України; окремі норми про недійсність правочинів також містяться у спеціальному законодавстві (наприклад, у законодавстві про приватизацію, Законі Україні від 12 травня 1991 р. «Про захист прав споживачів», Законі від 6 жовтня 1998 р. «Про оренду землі» тощо).

Виникає просте логічне питання: нормами якого законодавчого акту користуватися при визнанні господарського договору недійсним, адже в судовій практиці часто виникають спори про визнання договорів недійсними з підстав їх суперечності актам законодавства, яке не є цивільним (антимонопольного, податкового тощо)? Крім того, виникає питання щодо правомірності визнання судом недійсними правочинів у зазначених випадках на підставі норм ЦК України?

Ч. 1. ст. 175 ГК України зазначає, що майнові зобов'язання, які виникають між учасниками господарських відносин, регулюються Цивільним кодексом України з урахуванням особливостей, передбачених Господарським кодексом України. До майново-господарських зобов'язань відносять цивільно-правові зобов'язання, що виникають між учасниками господарських відносин при здійсненні господарської діяльності, в силу яких зобов'язана сторона повинна вчинити певну господарську дію на користь другої сторони або утриматися від певної дії, а управнена сторона має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку.

Виходячи зі змісту ст. 175 ГК України норми ЦК України щодо визнання правочинів недійсними застосовуються і до господарських договорів. Разом з тим, ст. 207 ГК України говорить про визнання недійсним господарського зобов'язання, якщо воно або не відповідає вимогам закону, або вчинено з метою, яка наперед суперечить інтересам держави та суспільства, або укладено учасниками господарських відносин з порушенням хоча б одним із них господарської компетенції (спеціальної правосуб'єктності). Втім недійсним має вважатися саме договір, а вже, як наслідок, недійсними стають зобов'язання, що виникли на його основі, а не навпаки. Більше того, господарський договір може бути підставою виникнення не одного, а декількох договірних зобов'язань.

Отже, виникає питання: як кваліфікувати договір, якщо тільки одне з декількох зобов'язань, що виникли на його підставі, буде визнано недійсним за ст. 207 ГК України? Відповідно варто змінити назву ст. 207 ГК України «Недійсність господарського зобов'язання» на «Недійсність господарського договору» та відповідно відкоригувати її зміст.

Проблеми отримання приватної інформації, наділеної науковою, художньою чи історичною цінністю

Софіюк Т.О., здобувач кафедри цивільного права та процесу НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор *ЗаікаЮ.О.*

Фізична особа має право на особисте життя та його таємницю. Події, факти особистого життя фізичної особи можуть бути розголошені іншими особами лише за умови, що вони містять ознаки правопорушення, що підтверджено рішенням суду, а також за її згодою. Збирання, зберігання, використання і поширення інформації про особисте життя фізичної особи без її згоди не допускаються, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Фізична особа

має право на таємницю кореспонденції. Порушення таємниці кореспонденції може бути дозволено судом у випадках, встановлених законом, з метою запобігання злочинові чи під час кримінального провадження, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо. Фізична особа має право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості.

Дослідженням регулювання інформаційних прав займалися такі вчені, як О. Кохановська, Р. Стефанчук, В. Бобрик, А. Дідук, О. Кулініч, А. Марущак, О. Нестеренко, Л. Федюк та ін. Проте у вітчизняній цивілістиці недостатньо уваги приділено питанню доступу до наділеної науковою, художньою чи історичною цінністю інформації. Це зумовлює необхідність вивчення юридичного значення дій в немайновій сфері, спрямованих на доступ до приватної інформації, необхідної для створення чи публікації нових досягнень наукової думки, витворів мистецтва і літератури. Сучасні дослідники торкалися окремих аспектів вказаної проблеми. Зокрема, було досліджено співвідношення понять творчості, інтелектуальної творчої діяльності, інтелектуальної власності та права інтелектуальної власності. Проте такі обставини, як дослідження порушення приватності шляхом публікації фактів про приватне життя, потребують додаткового вивчення.

Завданням наукової доповіді є обґрунтування необхідності доступу до приватної інформації, наділеної науковою, художньою чи історичною цінністю, задля задоволення публічного інтересу.

Кваліфікація тих чи інших фактів як приватних або публічних вимагає їхньої оцінки в сукупності і з урахуванням контексту. Одні й ті ж факти можуть бути приватними в нормативному сенсі й публічними - фактично, і навпаки. Публічними в нормативному сенсі є, наприклад, факти, оголошені в ході судового засідання. Водночас опублікування даних публічного характеру, на відміну від простого ознайомлення з цими відомостями, може тягнути за собою порушення приватності. Порушення недоторканності приватної сфери може взагалі не бути пов'язаним з доступом до якої-небудь раніше не відомої інформації і її поширенням. В деяких випадках значення має не чисельність аудиторії, що отримала доступ до приватної сфери особи, а її якісний склад. В літературі висловлювалися пропозиції надавати значення лише наявності якого-небудь публічного інтересу в наданні інформації і факту початку її поширення для вирішення питання про порушення приватності шляхом публікації фактів про приватне життя. Повинен бути різний підхід до вирішення питання про можливість доступу до інформації і про можливість її поширення.

Розглянемо наступний приклад. У березні 1923 року в Берлінському обласному суді слухалася сенсаційна справа про вбивство молодого столяра. Винними були визнані дружина вбитого і її подруга. Присяжні вислухали 600 листів, написаних отруйницями. Процес породив дискусію у пресі і викликав інтерес психоаналітиків. Зацікавив він і видатного німецького письменника Альфреда Дьобліна. Дьоблін, дипломований невропатолог і психіатр та практикуючий лікар, написав документальний нарис «Подруги - отруйниці» за матеріалами гучного кримінального процесу. Він намагався реконструювати мотиви злочину і психологію вбивць. Його книга відкрила популярну серію, що виходила під редакцією письменника Р. Леонгарда: «Аутсайдери суспільства - Злочинці наших днів». В даному випадку на основі даних публічного характеру, про які повідомляли ЗМІ й які стали відомими широкій публіці через їхню сенсаційність, було створено нову публікацію, в якій автор, керуючись публічним інтересом, здійснив аналіз приватної сфери осіб, який міг становити інтерес і для психоаналітиків, і для широких кіл читачів. Дане

дослідження можна кваліфікувати і як нове опублікування даних, і як їхнє уточнення на підставі авторського аналізу. За таких обставин застосування згаданих раніше рекомендацій не видається нам достатнім для вирішення питання про порушення приватності шляхом публікації фактів про приватне життя й підвищення ефективності охорони інтересів громадян.

З нашої точки зору, доцільними можуть бути наступні заходи:

- при визначенні факту наявності публічного інтересу в наданні інформації пропонується враховувати її потенційну наукову та мистецьку значущість;
- пропонується дозволити опублікування даних, яке може порушити недоторканність приватної сфери особи, за умови значущості (або потенційної значущості) відомостей для науки, мистецтва і літератури, а також в разі знаходження консенсусу в питанні гарантованого нерозголошення певних фактів;
- для з'ясування цінності наділених потенційною науковою чи мистецькою значущістю відомостей і забезпечення доступу до них пропонується враховувати суб'єктивні фактори зацікавлення в отриманні інформації особи, що може виступати в якості носія публічного інтересу.

Пошук шляхів забезпечення користування досягненнями науки, витворами мистецтва і літератури може мати важливе значення для подальшого дослідження питань, пов'язаних з особистими немайновими правами особи, а також для практики, сприяючи усуненню небезпеки ігнорування видатних витворів мистецтва й ознайомленню з особистими документами.

Особливості реформування органів внутрішніх справ у сучасних умовах євроінтеграції

Халавка Х.Б., студент ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, професор *Якимець О.І.*

Актуальність проблеми визначають політичні, соціально-економічні та правові перетворення, які відбуваються в останні роки в Україні. Аналіз соціально-політичної і правової ситуації в країні свідчить про поступове погіршення стану правопорядку та законності, зростання злочинності. Порушуються не тільки права і законні інтереси фізичних осіб, але поставлено під загрозу національну безпеку держави. В таких умовах неабиякого значення набувають процеси реформування правоохоронних органів взагалі та органів внутрішніх справ (далі - ОВС) зокрема.

Нині розпочато якісно новий етап реформування органів внутрішніх справ. У досить стислі строки Міністерством внутрішніх справ разом з Експертною громадською радою були розроблені і затверджені Кабінетом Міністрів України Концепція реформування МВС і відповідна Стратегія. Перед міністерством постало важливе завдання: розпочати процес змін і при цьому не втратити важелів управління системою орнанів внутрішніх справ

Г оловною метою реформування системи Міністерства внутрішніх справ є визначення пріоритетів, основних напрямів, очікуваних результатів та засобів перетворення МВС на правоохоронне багатопрофільне цивільне відомство європейського зразка Г11.

Передумовою реформування МВС України є вдосконалення нормативно-правового регулювання діяльності органів внутрішніх справ. Створення повноцінного правового підґрунтя - це, безперечно, одне з головних завдань реформування МВС і правоохоронних органів загалом. Для цього слід передусім схвалити новий комплексний закон «Про поліцію і поліцейську діяльність», у

якому було б чітко визначено правові та організаційні засади діяльності ОВС України, їх система, завдання, принципи діяльності, компетенція, повноваження і функції, загальна структура, фінансування та матеріально-технічне забезпечення ОВС, відображено найважливіші питання проходження служби і державно- службових відносин в органах внутрішніх справ, окреслено систему контролю та визначено юридичну відповідальність працівників.

Складником реформування є також структурна оптимізація, яка передбачає узгодження функцій, структури та чисельності органів внутрішніх справ усіх рівнів із завданнями, що стоять перед органами правопорядку на сучасному етапі розвитку держави та суспільства.

Без модернізації професійної освіти та перепідготовки працівників органів внутрішніх справ ефективність реформаторських заходів буде зведено нанівець. Нині багато уваги приділяється реформуванню юридичної освіти, її якісному оновленню в межах розроблення і здійснення системи заходів організаційного, наукового та навчально-методичного характеру. Останнім часом зусилля Міністерства внутрішніх справ України були спрямовані на створення нормативно-правової основи галузевої освіти й оптимізацію її структури з метою забезпечення єдності стандартів освітньої та наукової діяльності, впровадження новітніх технологій у систему підготовки та перепідготовки працівників для правоохоронних органів, наближення навчального процесу до вимог галузевих служб органів внутрішніх справ [2]. Професіоналізм, належна професійна підготовка працівників можуть бути визнані основним, домінуючим чинником забезпечення безпеки життєдіяльності персоналу органів внутрішніх справ [3].

У контексті реформування органів внутрішніх справ особливої актуальності набуває - оцінка діяльності міліції та підвищення довіри до неї з боку населення. Довіра й тільки довіра людей може бути головним показником ефективності роботи правоохоронців, що промовисто підтверджує світовий досвід. Виходячи з цих стратегічних посилань, критеріями оцінки результативності роботи необхідно зробити не статистичні показники, а ступінь захищеності законних прав і свобод громадян, їхніх майнових і гуманітарних інтересів.

Удосконалення потребує також кадрова політика в системі МВС України. Необхідним є розроблення єдиних критеріїв визначення статусу правоохоронного органу, особливостей проходження служби в ньому, уніфікованих засобів соціального та правового захисту працівників.

Втілення реформи також передбачає, насамперед, оптимізацію бюджетних асигнувань на утримання правоохоронних органів. Без розв'язання проблеми поліпшення матеріального забезпечення працівників правоохоронних органів неможливо забезпечити достатньо високий рівень професіоналізму особового складу органів внутрішніх справ. Зрозуміло, що бюджет потрібно збільшувати. Також необхідно вирішувати питання підвищення виплат працівникам міліції виходячи з наявних і перспективних фінансових можливостей.

Підсумовуючи вищевикладене, ми можемо зробити висновки, що реформування ОВС в Україні повинно враховувати як національний досвід, так і здобутки іноземних держав, і тому це довготривалий процес, що потребує неабияких зусиль і комплексного підходу як з боку владних інституцій, так і з боку населення, тому що такі заходи є обов'язковою умовою формування дієвої системи забезпечення прав людини і громадянина.

Список використаних джерел.

1. Проект Концепції реформування органів внутрішніх справ. - К., 2014.

2. Бесчастний В. Актуальні питання реформування МВС України / Віктор Бесчастний // Журнал Верховної Ради України «Віче». 2011. № 2. С. 1619.
3. Синявська О. Ю. Реформування органів внутрішніх справ та його вплив на забезпечення життєдіяльності персоналу ОВС / О. Ю. Синявська // Держава та регіони. Сер. Право. - 2010. - Вип. 2. - С. 31-35.

Основна проблематика визначення поняття честі та гідності людини в цивільному законодавстві України

Чернецький В.В., студент 2-КА курсу юридично-психологічного факультету ННІЗН НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор *ЗаікаЮ.О.*

Гідність людини - це та цінність, якої вона набуває і яку зберігає в суспільстві. Серед складових такої цінності виокремлюють: особисту гідність (цінність конкретної особистості, сукупність притаманних їй суспільно важливих властивостей); колективну гідність (цінність людини як представника певної соціальної групи - сім'ї, колективу тощо, належність до якої наділяє її певною значимістю); професійну, трудову гідність (цінність, яка пов'язана з професією особистості та визначається основними видами її суспільної діяльності); громадянську гідність (цінність людини як представника народу, як громадянина певної держави); людську гідність (цінність людини як представника всього людства). Щодо визначення терміну «честь'' то, честь - це перш за все позитивна моральна репутація, яка формується й існує у суспільній думці тієї соціальної спільноти, до якої належить певна особистість. Із цього погляду честь належить не конкретній людині, а існує у свідомості інших людей, які її знають, у думці колективу [2].

Метою даного дослідження є відшукання певних проблем, що виникають між чинним цивільним законодавством та людиною у сучасному світі, а також навести пропозиції відносно вирішення проблем забезпеченості дотримання законодавства, що стосуються честі та гідності людини.

Об'єктом дослідження являється Цивільний кодекс України та його роль в забезпеченості законних прав та інтересів у повсякденному житті людини.

Найбільш вагомий внесок у дослідження питань цивільно-правового захисту честі, гідності та ділової репутації зробили відомі спеціалісти у цій галузі, а саме: А.Л. Анісімов, О.М. Ерделевський, Л.О. Красавчикова, та ін.

Поглянемо на проблеми захисту честі та гідності людини через призму аналізу положень Цивільного кодексу України (далі ЦК) та чинного законодавства у цій сфері, маючи на меті висвітлення найбільш дискусійних питань, що виникають у процесі застосування відповідних норм у практичній діяльності судів. Зазначимо, що надання таким категоріям, як честь та гідність, статусу вищих соціальних цінностей знайшло своє важливе місце в положеннях ЦК. Так, у ст. 297 ЦК закріплено, що:

1) кожен має право на повагу до його гідності та честі;
2) гідність та честь фізичної особи є недоторканними;
3) фізична особа має право звернутися до суду з позовом про захист її гідності та честі.

Згідно ст. 273 ЦК, в якій міститься положення відносно забезпечення здійснення особистих немайнових прав від протиправних посягань інших осіб. Особа має право на вибір схеми захисту, а саме: звернутися до суду, звернутися до уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, до міжнародних судових установ, членом яких є Україна, а також до органів центральної місцевої влади. Відповідно до ст. 277 ЦК, особа має право та позов

про спростування відомостей, що порочать честь і гідність, може бути пред'явлено особою, про яку поширено такі відомості ст. 32 Конституції відповідно до якої кожен має право вимагати через суд спростування недостовірної інформації, що порочить честь і гідність членів його сім'ї. При поширенні відомостей, що принижують ділову репутацію організації, остання як юридична особа, звертатися в суд про спростування цих відомостей. Суб'єктами цих відносин є особи незалежно від наявності їхньої вини. ст.278 ЦК - вимоги фізичних або юридичних осіб про спростування опублікованих засобами масової інформації відомостей, що не відповідають дійсності, розглядаються судами, коли особа попередньо не зверталася до ЗМІ про спростування відомостей. Позивач повинен довести факт поширення відомостей відповідачем, а той - довести, що ці відомості відповідають дійсності. Поширення - це є опублікування, передача. Особа має право визначати відшкодування майнової і моральної шкоди. Відомості мають бути спростовані в тому самому виданні, яке їх поширило Г11.

Отже, цивільно-правовий захист честі та гідності, відомий вітчизняній правовій системі був істотно реформований за період розвитку незалежної України і були закріпленими у положеннях про особисті немайнові права у нормах ЦК. Значна кількість проблем була вирішена законодавцем з урахуванням судової практики, однак практика породжує нові запитання, відповідь на які покликані дати наука цивільного права, міжнародно-правовий досвід інших країн, зокрема європейських, а також подальше удосконалення цивільного законодавства.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 1 жовтня 2014 р.: (ОФЇЇТ. ТЕКСТ).- К.: Паливода А. В.. 2014.- 380 с.-(Кодекси України)

2. О. В. Кохановська. Проблеми захисту честі, гідності й ділової репутації особи в Цивільному кодексі України [Ел. ресурс]. - Режим доступу http://www.scourt.gov.Ua/clients/vs.nsf/0/ C31366E8AB1 A22C6C2257045004D0477?OpenDocument

Окремі аспекти участі правоохоронних органів у процесі виконання рішень суду про повернення дитини батькам чи іншим особам

Чурпіта Г.В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права і процесу НАВС

ПК України, Закон України «Про виконавче провадження» не містять спеціальних правових норм, які регламентують порядок виконання рішень суду про повернення дитини батькам чи іншим особам. Водночас, зазначені нормативно-правові акти за допомогою спеціальних норм визначають особливості процесуальної форми виконання судових рішень, ухвалених за наслідками розгляду і вирішення справ позовного провадження про відібрання дитини (п. 5 ч. 1 ст. 367 , ч. 1 ст. 376 ЦПК України, п. 10 ч. 3 ст. 11, ч. 2 ст. 15, п. 4 ч. 1 ст. 38, ч. 1, 3 ст. 40, п. 5 ч. 1 ст. 47, ст. 77 Закону України «Про виконавче провадження»). Вважаємо, в силу однорідної юридичної природи спеціальні норми зазначених нормативно-правових актів, які регулюють порядок відібрання дитини, можуть бути застосовані за аналогією закону (ч. 8 ст. 8 ЦПК України) для регулювання суспільних відносин, які виникають під час виконання рішень суду, ухвалених за наслідками розгляду справ окремого провадження про повернення дитини. Крім того, до зазначених правовідносин слід застосовувати й правові норми, які регулюють загальний порядок виконання судових рішень.

Виходячи із викладеного вище, можна дійти висновку, що виконання рішень суду про повернення дитини батькам або іншим особам характеризується такими особливостями процесуальної форми:

1) спеціальним суб'єктним складом учасників виконавчого провадження та осіб, які залучаються до проведення виконавчих дій. Такими, поряд із державним виконавцем та сторонами, є особа, якій дитина передається на виховання, представники органів опіки та піклування, поняті, працівники органів внутрішніх справ.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 77 Закону України «Про виконавче провадження», під час виконання рішення про повернення дитини державний виконавець провадить виконавчі дії за обов'язковою участю особи, якій дитина передається на виховання, із залученням представників органів опіки і піклування. Слід погодитися з висловленою у юридичній літературі думкою, що специфіка діяльності державного виконавця при виконанні рішень такої категорії справ полягає і у тому, що необхідно враховувати психічний стан дитини, а тому засоби мають обиратися і застосовуватися з обережність. Саме тому законодавець встановив вимогу про необхідність проведення цієї виконавчої дії з обов'язковою участю не тільки особи, якій передається дитина, але й органів опіки та піклування.

Присутність понятих під час виконання рішень суду про повернення дитини батькам чи іншим особам є обов'язковою, якщо виконавчі дії пов'язані із примусовим входженням до будинків, квартир та інших приміщень, в яких перебуває дитина, яка має бути передана іншим особам відповідно до рішення суду (ч. 2 ст. 15 Закону України «Про виконавче провадження»).

Працівники органів внутрішніх справ беруть участь у виконавчому провадженні у разі звернення державного виконавця до суду із поданням про постановлення ухвали про розшук дитини, яка відповідно до рішення суду підлягає поверненню батькам або іншим особам. При цьому розшук дитини оголошується відповідно за місцем виконання рішення або за останнім відомим місцем проживання, перебування, місцезнаходженням боржника чи місцезнаходженням його майна, або за місцем проживання (місцезнаходженням) стягувача (ч. 1, 2 ст. 40 Закону України «Про виконавче провадження»);

2) можливістю застосування процедури негайного виконання судових рішень. Так, згідно із ч. 8 ст. 8, п. 5 ч. 1 ст. 367 ЦПК України суд допускає негайне виконання рішень у справах про повернення дитини батькам або іншим особам. У такому випадку державний виконавець відкриває виконавче провадження не пізніше наступного робочого дня після надходження відповідних документів і невідкладно розпочинає його примусове виконання (ч. 4 ст. 30 Закону України «Про виконавче провадження»);

3) наявністю у державного виконавця додаткових спеціальних прав, обумовлених специфікою юридичної природи правовідносин, які виникають у зв'язку із здійсненням виконавчих дій щодо повернення дитини батькам або іншим особам. Отже, під час здійснення виконавчих дій щодо повернення дитини батькам або іншим особам державний виконавець має право:

а) звернутися до суду з поданням про постановлення ухвали про розшук дитини у разі відсутності відомостей про місце проживання, перебування чи місцезнаходження дитини за виконавчими документами про повернення дитини батькам або іншим особам (ч. 3 ст. 11, ч. 1 ст. 40 Закону України «Про виконавче провадження»);

б) зупинити виконавче провадження у разі оголошення судом розшуку дитини (п. 4 ч. 1 ст. 38 Закону України «Про виконавче провадження»);

в) звернутися до суду з поданням про постановлення вмотивованого рішення про примусове проникнення до житла чи іншого володіння боржника - фізичної або іншої особи, в якої перебуває дитина, стосовно якої складено виконавчий документ про її повернення батькам або іншим особам (п. 10 ч. 3 ст. 11 Закону України «Про виконавче провадження»);

г) за необхідності звернутися до суду з поданням щодо вирішення питання про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу (ч. 2 ст. 77 Закону України «Про виконавче провадження»);

г) у разі якщо боржник перешкоджає виконанню рішення про повернення дитини, винести постанову про накладення штрафу на боржника - фізичну особу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; на посадових осіб - від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; на боржника-юридичну особу - від сорока до шістдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та встановити новий строк виконання (ч. 3 ст. 77, ч. 1 ст. 89 Закону України «Про виконавче провадження»);

д) звернутися до правоохоронних органів з поданням (повідомленням) про притягнення боржника до кримінальної відповідальності відповідно до закону у разі повторного невиконання рішення боржником без поважних причин. Крім того, у цьому випадку державний виконавець має право накласти на боржника штраф у порядку, визначеному ч. 1 ст. 89 Закону України «Про виконавче провадження», у подвійному розмірі (ч. 2 ст. 89 Закону України «Про виконавче провадження»).

Проблеми спадкування за законом

Шегеда О.О., студент ННІЗН НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Петровський А.В.*

Україна невпинно крокує до Європи. Свідченням цього є не лише підтримка нашої держави світовою спільнотою, а й розвиток ринкових відносин і приватної власності. Поряд з цим питання спадкування стає дуже актуальним. Так, ЦК УРСР 1922 р., пригнічував волю спадкодавця, позбавляв родичів права спадкування, а після смерті громадянина все отримувала держава. Вже новий ЦК УРСР 1963 передбачав черги на спадкування. Але 16.01.2003 законодавці здійснили демократичний прорив, прийнявши новий ЦК України, VI книга якого стосується спадкового права. Цей кодекс дає громадянинові право розпорядитися своїм майном: він або може написати заповіт або ж взагалі не хвилюватися, що буде після його смерті, сподіваючись на спадкування за законом.

Але недосконаліть юридичних норм, наявність юридичних казусів, породжує багато спекуляцій та юридичних тяжб навколо процесу спадкування.

Визначаючи черги спадкоємців, Цивільний кодекс напряму пов’язаний з Сімейним кодексом. Свідченням цього є ст. 1264 ЦКУ: у четверту чергу право на спадкування за законом мають особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім’єю не менш як п»ять років до часу відкриття спадщини. Ключовим поняттям тут є «сім’я», яку згідно зі ст. 3 СК, складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Але проблема в тому, що українські законодавці не чіткого не пояснюють, хто ж такі ці «члени сім’ї». І це має свої наслідки. По-перше, відсутність чіткого розуміння поняття «спадкоємець четвертої черги», що не може не спровокувати численні судові спори, коли ті чи інші спадкоємці або і зовсім сторонні особи будуть наполягати на визнанні їх членами сім'ї в судовому

порядку. По-друге, окремі спадкоємці, перебуваючи в рівному ступені спорідненості з іншими спадкоємцями, можуть усунути останніх від спадкування, скориставшись своїм привілеєм «члена сім'ї», наприклад, родичі третього ступеня споріднення усунуть від спадщини фактичне подружжя.

Існування фактичного шлюбу - це ще одна проблема в царині спадкування за законом. Нюанс в тому, що подружжя визнається спадкоємцем за законом лише тоді, коли шлюб із спадкодавцем був зареєстрований. Але з кожним роком кількість фактичних шлюбів зростає, а ось норм діючого цивільного й сімейного законодавства для охорони прав кожного із фактичного подружжя - не вистачає. А особисті немайнові права таких осіб взагалі ніяк нормативно не регулюються. Ю.О. Заіка вказує, що в сімейному праві законодавець легалізує фактичний шлюб і надає його членам правовий захист. То чому б не зрівняти їх і в цивілістиці? Але більшість сучасних вчених і законодавці переконані, що легалізація фактичних шлюбів, приведе лише до падіння моралі в суспільстві.

Невизначена ситуація й з насцитурусом - дитиною в утробі матері. Ще в римському праві існував постулат «зачата дитина вважається вже народженою, якщо цього потребують її інтереси». І на сьогодні існує так звана теорія «умовної дієздатності плоду». Так, відповідно ч. 2 параграфа 1923 ЦК Німеччини, особа, яка ще не родилася на світ на момент відкриття спадщини, але вже зачата, вважається народженою до відкриття спадщини. Українські норми, які регулюють права насцитуруса є імперативними: вони виключають можливість рішення питання про охорону його прав в залежності від відповідності такої охорони інтересам останнього. Сьогодні, нотаріус, аби з'ясувати чи народжена дитина є малюком померлого, керується ст. 122 СК України, яка передбачає, що дитина, яка зачата і (або) народжена у шлюбі, походить від подружжя. Дитина, яка народжена до спливу 10 місяців після припинення шлюбу (а шлюб припиняє і смерть одного з подружжя), походить від подружжя. Доказом батьківства чи материнства є свідоцтво про народження дитини, в якому записані батько і мати. Взагалі, формула законодавця, яка визначає спадкоємця як «особу, яка була зачата за життя спадкодавця і народжена живою після відкриття спадщини», є не вдалою, адже в сучасному світі, коли медицина крокує семимильними кроками, дитина спадкодавця може бути зачата і після його смерті. Незважаючи на безспірність біологічного батьківства за чинним законодавством дитина не вважається спадкоємцем померлого батька. У таких випадках факт батьківства і запис про нього в свідоцтві про народження дитини здійснюється на основі судового рішення.

Потребують опрацювання і норми, що визначають факт смерті спадкодавця. Цей момент фіксується на основі медико-біологічних даних, які засвідчують, що зміни, які відбулися в організмі людини не зворотні і дозволяють констатувати факт смерті. До смерті людини за правовими наслідками прирівнюється і оголошення судом фізичної особи померлою. Але питання про кваліфікацію судового рішення як юридичного факту, в цивілістиці залишається спірним. Існує так звана презумпція смерті - автоматичне визнання людини мертвою, у зв'язку з її довгостроковою відсутністю. Встановлений діючим законодавством строк звернення в суд для оголошення особи мертвою має процесуальний характер, оскільки є приводом для права на звернення в суд. В Україні, в залежності від об'єктивних обставин цей строк становить від 6 місяців до 3-х років, а наприклад, у Франції право на звернення в суд виникає через 20 років після останньої звістки від безвісти відсутнього. Але існують випадки, коли смерть не може бути доведеною з високим рівнем вірогідності. Часто через відсутність вірогідної інформації про смерть особи, вона ще за життя лишається позбавленою власного майна, яке

перейшло в спадщину спадкоємцям. Це питання особливо важливе сьогодні, коли на території України відбувається АТО і багато наших воїнів гине або потрапляє в полон ворога.

Отже, очевидно, що в царині спадкування за законом не все так гладко. Існують проблеми, які мають вирішуватися шляхом внесення змін в ЦКУ, спільною роботою законодавців сімейного та цивільного кодексів. Варто відзначити і позитивні зрушення. 25 жовтня 2014 року Президент України Петро Порошенко підписав Закон № 1709-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо деяких питань спадкування)». Закон спрощує процедуру оформлення спадщини і реєстрації прав громадян на успадковане ними нерухоме майно, насамперед на селі. Тепер мешканці сільських населених пунктів зможуть оформити необхідні документи за місцем проживання, що спростить дані послуги, зменшить часові та грошові витрати на їх оформлення. Крім того, скасовується обов'язкове проведення оцінки майна і встановлюється нульова ставка оподаткування у випадках спадкування майна спадкоємцями першої та другої черги.

Форми права власності закріплені у нормативно-правових актах та у Цивільному кодексі України

Южека Р.С., студент юридичного факультету ДДУВС
Науковий керівник: викладач кафедри цивільно-правових дисциплін ДДУВС *Бондар О.С.*

Інститут права власності посідає центральне місце в системі цивільного права будь-якої правової системи, в тому числі правової системи України. Саме суспільство неможливе без тих чи інших відносин власності: ці відносини визначають його економічну, ідеологічну, моральну і політичну структуру. Право на власність - це право людини володіти, користуватися і розпоряджатися належним майном і результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності [1, с. 259].

Що стосується, терміну «форма», то у Цивільному кодексі України було використано тричі: «форми правочину» (стаття 205 ЦК України), «організаційно-правові форми юридичних осіб» (стаття 83 ЦК України), «форми відповідальності» (стаття 923 ЦК України). У рішенні Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 р. використано термін «форми права», до котрих, як відомо, крім закону, зараховано мораль, звичаї та традиції. На офіційному рівні вживаються терміни «форма державного устрою», «форма правління».

Термін «форма власності» віддавна широко використовувався у законодавстві та літературі.

Форми права власності - це законодавчо встановлені види права власності.

У структурі цивільного законодавства, що регулює відносини власності, зокрема визначає й розмежовує основні форми власності в Україні, слід виокремити такі нормативно-правові акти:

- Конституцію України від 26 червня 1996 року (з подальшими змінами та доповненнями) [2]; Конституція України встановила такі форми права власності: приватна, державна і комунальна.
- Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (з подальшими змінами та доповненнями) [3];
- Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року (з подальшими змінами та доповненнями) [4];

- укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, відомчі нормативні акти (акти міністерств і відомств), видані відповідно до зазначених правових документів.

Суб'єктами права приватної власності є фізичні особи (громадяни України, іноземні громадяни і піддані) і юридичні особи (підприємства, установи, організації). Об'єктом права приватної власності можуть бути різноманітні речі: підприємства, будівлі, транспортні засоби, гроші, цінні папери і багато чого іншого. Різновидом приватної власності є спільна власність - власність кількох осіб на ту саму річ (майно). Наприклад, спільна власність подружжя [5, с. 224].

Приватний власник має три види правомочності у сукупності: володіння, користування, розпорядження об'єктами власності. Інші особи (невласники), як правило, мають ці правомочності кожну окремо і залежать від правомочностей і волі власника. Тільки сукупність цих правомочностей у конкретного суб'єкта дає підставу вважати його власником майна [6, с. 100-101].

Ряд об'єктів знаходиться у виключній власності українського народу: земля, надра, атмосферне повітря, водні й інші природні ресурси України. Використання цих об'єктів фізичними і юридичними особами можливе, але воно здійснюється в особливому порядку. Окремі, прямо визначені законом, речі не можуть бути об'єктом права приватної власності: наркотичні, психотропні, сильнодіючі отруйні речовини та ін.

Суб'єктом права державної і комунальної власності є український народ, від імені й в інтересах якого повноваження власника здійснюють як державні органи - Верховна Рада України, Фонд державного майна україни, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, так і територіальні громади та органи місцевого самоврядування.

Об'єктом права державної власності може бути будь-яке майно. Об'єкти права комунальної власності визначені Законом України «Про місцеве самоврядування»: рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів та інші кошти, земля, природні ресурси, підприємства, установи, організації, у тому числі банки, страхові товариства, пенсійні фонди, частка в майні підприємств, житловий фонд, нежитлові приміщення, заклади культури, освіти, спорту, охорони здоров'я, науки, соціального обслуговування [5, с. 224-225].

Таким чином, діюче законодавство досить вдало регулює форми права власності, спираючись на теоретичні та практичні надбання класиків цивільного права. Проте потребують законодавчого закріплення поняття колективної та державної власності, а також перелік дій власника, спрямованих на заподіяння шкоди правам, свободам і гідності громадян, інтересам суспільства, погіршення екологічної ситуації тощо.

Список використаних джерел:

1. Наливайко Л. Р. Тлумачний термінологічний словник з конституційного права (Explanatory Terminological Dictionary on Constitutional law) / Л. Р. Наливайко, М. В. Беляева. - 2-е вид. допов. - Запоріжжя : Дніпровський металург, 2010. - 406 с.

2. Конституція України: станом на вересень 2014 р. / Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - 141 с. : [Електронний ресурс]. - Режим доступу:http://zakon1.rada.gov.ua/

3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - NN 40-44. - ст.356.

4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради. - 2003. - № 52. - С. 180 (з подальшими змінами та доповненнями).

5. Основи правознавста України: Навчальний посібник. Видання п'яте/ Ківалов С.В., Музиченко П.П., Крестовська Н.М., Крижанівський А.Ф. - Х.: «Одіссей», 2005. - С.208- 242.

6. Основи правових знань: Підручник / П.І. Гнатенко, В.М.Калашникова та ін.; Кер.авт.кол. П.І.Гнатенко. - К.: «Юридична книга», 2000. - С.87- 115.

Окремі питання державно-правової реформи: європейський вимір

Гусарєва О.С., кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри цивільного права та процесу НАУ

У нинішньому столітті перед людством постали нові, раніше невідомі завдання, що викликані впливом загальноцивілізаційних тенденцій буквально на всі сфери життєдіяльності людини і суспільства. Одна з основних тенденцій сучасності, безперечно, виявляється у глобалізації суспільного розвитку. Вона характеризується зближенням народів і держав через створення спільного економічного, інформаційного, освітнього простору, виникненням міждержавних об'єднань континентального (Європейський Союз), або загальносвітового (ООН) характеру, залежністю прогресу кожної країни від її здатності спілкуватись із світом та небувалим загостренням конкуренції між державами не тільки в економічній, а й в усіх інших сферах, що надає процесу глобальних масштабів.

інтегр

ського регіону. Багато хто з представників політичних та наукових кіл дотримуються думки, що

ні

ідентичності та єдності.[2]

Зазначимо, що, не зважаючи на прагнення України до європейського партнерства, результативність відповідних реформ, що відбуваються у цьому напрямку, залишає сподіватись на краще. Так, звіт громадського моніторингу щодо асоціації з ЄС станом на червень 2013 рок

допомоги

та національного превентивного механізму проти тортур. Втім, успіхи тут ще не є ст

механізм залишаються критично недофінансованими

державою.

Крім того, же у всіх інших сферах реформ актуальною стадією є розробка або узгодження відповідних законодавчих актів. Єдиною

політики і розслідуванні

оприлюднених у ЗМІ фактів к високопосадовців.

залишається недостатньо

інклюзивною та проз

нський референдум. [1]

За таких умов, особливої уваги заслуговують пропозиції іноземних держав, які мають позитивний досвід проведення державно-правових реформ. Такі пропозиції були надані Україні на 14-й сесії Ради ООН й представлені у

відповідному Звіті Універсального періодичного огляду. В результаті всебічного вивчення стану дотримання прав і свобод людини і громадянина в Україні, стану і результативності ряду державних реформ, а також проведення масштабного опитування населення, 145 країн світу підготували та внесли конкретні пропозиції щодо подальшого розвитку України як сучасної демократичної держави. [3] Найбільш актуальними виявилися пропозиції з питань судової реформи та реформи прокуратури, виборчого правосуддя. (Канада, Норвегія). Актуальними є питання реалізації ефективних заходів щодо забезпечення діяльності незалежної системи судів, включаючи створення прозорих процедур та критеріїв, які стосуються призначення і звільнення суддів. (Словаччина, Іспанія , Австрія , Польща). У свою чергу, такі країни як Австралія , Швейцарія , Бельгія , Литва , Канада , Австрія і Польща акцентували увагу на необхідності захисту прав людини на справедливий суд та політично мотивованих переслідуваннях. Ряд пропозицій по розслідуванню злочинів щодо журналістів і захисту громадянських прав висловили представники Чехії, США, Польщі та Індії. Словенія та Австрія рекомендували активізувати зусилля по введенню ювенальної юстиції та впроваджувати практику покарання неповнолітніх порушників закону, яка була б альтернативою позбавлення волі.[4]

Отже критичний аналіз стану правового розвитку України може бути певним орієнтиром для проведення самоаналізу та вироблення стратегії та тактики подальшого розвитку українського суспільства. В цьому контексті питання перспективи нашої держави як повноправного члена Європейського Союзу, суб'єкта міжнародних відносин передбачає здійснення цілого ряду перетворень з тією метою, щоб змінити свій імідж в очах розвинутих країн світу. У зв'язку з цим, як принцип міжнародної взаємодії, слід визнати ідею проведення виваженої, послідовної політики, налагодження рівного і відкритого діалогу із світовою спільнотою, готовності до реалізації конкретних завдань у сфері правового устрою суспільства. Все разом сприятиме напрацюванню власного досвіду державотворення та становлення України як сучасної європейської демократичної держави.

Список використаних джерел:

1. Асоціація з ЄС: як Україна виконує умови для підписання Угоди. Звіт громадського моніторингу станом на 18 червня 2013 року. [Електронний ресурс].- Доступ до інформації: http ://www. irf. ua/files/ukr/programs/euro/report_ua_eu_18.6.2013. pdf

2. Жаліло - до дій/Я. Жаліло// Стратегічні пріоритети.- No 3(12).- 2009 р. .- С. 129-135

3. Звіт робочої групи з Універсального періодичного огляду Генеральної Асамблеї ООН на 2012 рік. [Електронний ресурс].- Доступ до інформації: http://www.minjust.gov.ua/upr/urp_ secondcycle.html.

4. Миколюк О. Акцент — на реформах. [Електронний ресурс].- Доступ до інформації: http://www.day.kiev.ua/ru/article/ obshchestvo/akcent-na-reformah.

Роль Міністерства юстиції у забезпеченні системи електронного цифрового підпису

Дутка Х.

Протягом останіх десятиліть Міністерство юстиції України утвердилося у якості одного з основних державних органів, відповідальних за реалізацію демократичних засад розвитку суспільства, пріоритету прав і свобод громадян. Підтвердженням цього може стати широкий спектр правовідносин фізичних і юридичних осіб, діяльність яких регламентується або курується органами та установами юстиції. Мова йде про такі сфери як, наприклад, засвідчувальна, експертна, реєстраційна діяльність, банкрутство, проведення торгів та

аукціонів, архівна справа, представництво інтересів та навіть нормопроектування.

Аналіз положень про Міністерство юстиції, прийнятих за час незалежності нашої держави, дає змогу констатувати постійне розширення обов»язків та повноважень цього ценрального органу держави. Безперечно, це пояснюється беззупинним розвитком суспільних відносин, вимогами, що постають перед сучасною демократичною державою з боку міжнародних організацій та потребою відповідності сучасним міжнародним стандартам правового розвитку.

Новою віхою у процесі становлення Міністерства юстиції України стало прийняття чергового Положення про Мінюст (далі - Положення), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 року № 228. Конкретизація та розширення існуючих завдань та повноважень засвідчило про подальше зростання ролі Міністерства як центрального органу виконавчої влади, його впливу на діяльність багатьох органів та установ як державного, так і приватного сектору суспільно-економічних відносин.

Серед основних новел у сферах впливу Мінюсту слід виділити систему електронного цифрового підпису, формування якої відбувається вже понад десять років. Так, відповідно до п.п. 75-78 Положення, на Міністерство покладено функції центрального засвідчувального органу системи електронного цифрового підпису, які полягають, зокрема, у проведенні реєстрації, акредитації засвідчувальних центрів та центрів сертифікації ключив, генерації пар ключів, постачанні передачі сигналів точного часу для формування та проведення перевірки позначки часу, веденні електронних реєстрів чинних, блокованих та скасованих посилених сертифікатів відкритих ключів засвідчувальних центрів, розгляді заяв та скарг щодо неналежного функціонування центрів, забезпеченні розроблення норм, стандартів і технічних регламентів у сфері електронного цифрового підпис та ін.[3]

Виконання Міністерством таких функцій сприятиме реалізації завдань, визначених Законом України «Про електронний цифровий підпис», [2] а отже й подальшому становленню та забезпеченню безпеки національної системи цифрового електронного підпису.

Актуалізація даної проблематики пов»язана, перш за все, із розвитком та поширенням застосування комп»ютерно-інформаційних технологій у всіх сферах життя: від фінансового сектору та приватного підприємництва до галузей науки, політики та державного управління. Проте, як слушно зауважила Архіпова К.С., такі , надаючи можливості для вирішення одних соціальних проблем, викликають загострення інших або породжують нові, раніше невідомі проблеми, становляться джерелом нових ризиків.[1] А це, у свою чергу, породжує додаткові проблеми на шляху рівноправного входження України до Європейського Союзу, однією з вимог якого є забезпечення нашою державою відповідного рівня інформаційної безпеки.

У прес-релізі, проведеному у серпні цього року та представленому новоствореним Центральним засвідчувальним органом Міністерства юстиції, також акцентується на необхідності якнайшвидшого наближення національного законодавства до Європейського та світового в напрямах розвитку послуг транскордонної сертифікації, вимог до технічного співробітництва шляхом технічного регулювання, визнання стандартів та оцінки відповідності, створення технічних умов для взаємосумісності систем електронного цифрового підпису. Поряд із цим, особлива увага завертається на проблему системної технологічної несумісності програмно-технічних комплексів, нерівнозначність різних електронних цифрових підписів у

підпису, що унеможливлює внутрішню інтероперабельність всіх суб'єктів сфери послуг електронного цифрового підпису в Україні, та визначається, що дієвим європейським рішенням є Довірчий Центр сертифікації ключів, що дозволить встановити системи взаємної довіри між центрами сертифікації ключів європейських держав та Національною системою електронного цифрового підпису України.[4]

У цьому аспекті важлива роль покладається на Мінюст, завданням якого, фактично, стало об»єднання суб'єктів Національної системи електронного цифрового підпису, європейської та світової системи електронного цифрового підпису та електронного документообігу із застосуванням Довірчого Центру та Стенду центрального засвідчувального органу. Підсумовуючи викладене вище, уявляється можливим сформувати наступні висновки.

Міністерство юстиції як один з головних органів виконавчої влади продовжує розширювати сфери впливу на суспільні відносини і однією з таких сфер стало функціонування національної інформаційної системи, а саме - забезпечення системи електронного цифрового підпису. Така діяльність набула особливого значення з точки зору розвитку українсько-європейських відносин, що потребує відповідності національної системи електронного цифрового підпису сучасним міжнародних стандартам. Разом із цим, розширення функцій та повноважень Мінюсту у даній сфері передбачає не тільки належне забезпеченні технічних та технологічних умов, мінімізацію ризиків, пов»язанх із фактором людського втручання, але й зростання рівня відповідальності Міністерства, що дозволить підтвердити його статус як особливої державної інституції, діяльність якої направлена на забезпечення законності та справедливості.

Список використаних джерел:

1.

інформації / Юридична наука. - № 4-5/2011.- с. 133.

1. Закон України «Про електронний цифровий підпис» від 22.05.2003 № 852-IV. [Електронний ресурс]. Доступ до інформації: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/852-15
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 02 липня 2014 року № 228 «Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України». [Електронний ресурс]. Доступ до інформації: http ://www.minjust. gov. ua/33
3. Прес-реліз Центрального засвідчувального органу Міністерства юстиції України від 08.08.2014 . [Електронний ресурс]. Доступ до інформації: http://czo.gov.ua/news-details?id=182

Взаємодія правоохоронних органів України з МОМ у протидії торгівлі людьми

Черненко В.В., здобувач кафедри адміністративної діяльності НАВС

На сьогодні Україна опинилася серед країн, з яких вивозять людей з метою примусової праці (переважно, сексуальної експлуатації) у країни Західної Європи, Близького Сходу, навіть у Росію. Кількість таких потерпілих постійно зростає, а саме явище торгівлі людьми набуває загрозливих масштабів. (У 2014 р. органами МВС виявлено 251 злочин з вивозом потерпілих за межі держави, установлено 250 жертв торгівлі людьми, у тому числі 47 неповнолітніх; припинено діяльність однієї злочинної організації й 17 організованих злочинних груп.) [1].

Представництвом МОМ в Україні успішно реалізується проект по боротьбі з торгівлею людьми. Результати співробітництва МОМ із правоохоронними органами України та досвід сусідніх країн свідчать про те, що задля підвищення ефективності заходів щодо боротьби з торгівлею людьми, необхідно звернути увагу на наступні проблеми.

По-перше, потенційним мігрантам потрібно мати відомості про загрозу, пов'язану з торгівлею людьми. У доволі короткий проміжок часу інформаційні кампанії в країнах походження можуть дати відчутні результати у сфері запобігання експлуатації траффікерами обмеженої поінформованості населення про проблему. МОМ уже долучилася до втілення в життя такої інформаційної програми в Україні. Проведено республіканську інформаційну кампанію з метою інформування громадян України про явище торгівлі людьми і його наслідками. У рамках кампанії надруковані буклети, брошури, постери, виставлені біг-борди з іміджем інформаційної кампанії та телефоном гарячої лінії у всіх обласних містах. Випущено відео- та радіоролики, які демонструвалися на радіо і телебаченні. Було проведено семінари для громадський об'єднань і представників державних органів управління. Створено мережу об'єднань, діяльність яких спрямовано на запобігання торгівлі людьми і надання реінтеграційної допомоги потерпілим.

По-друге, необхідно підвищити ефективність кримінального переслідування й покарання торгівців людьми. Для цього потрібно; насамперед збільшити потенціал, можливості правоохоронних органів оперативно одержувати, оцінювати та обмінюватися інформацією на міжвідомчому рівні, а також створити системи обміну інформацією між країнами походження, транзиту й призначення.

З метою сприяння посиленню кримінального переслідування торгівців людьми Представництво МОМ провадити розвиток міжнародного співробітництва - семінари, конференції, робочі зустрічі. Здійснено організаційну та фінансову підтримку участі працівників правоохоронних органів України, деяких громадських організацій у міжнародних конференціях, семінарах, робочих зустрічах з протидії торгівлі людьми (у Брюсселі, Стокгольмі, Женеві, Києві, Москві, інших містах). Організовано низки семінарів, а також у травні 2014 р. проведено Міжнародну конференцію для правоохоронних органів, на яку з'їхалися 140 представників з 18 країн світу з метою вироблення практичних рекомендацій зі співробітництва щодо протидії торгівлі людьми.

Значну увагу приділяється практичній взаємодії із закордонними правоохоронними органами. З цією метою було організовано візит працівників МВС України у штаб-квартиру Інтерполу (м. Ліон, Франція) та профінансовано участь працівників МВС України у засіданні робочої групи Інтерполу (м. Осло, Норвегія). Надано також технічне сприяння державним і недержавним органам, зокрема комп'ютерне обладнання та іншу оргтехніку для розвитку інформаційної мережі і розширення технічних можливостей підрозділів, що займаються питаннями боротьби із цим видом злочинної діяльності.

Важливим є надання допомоги жертвам торгівлі людьми, особливо дітям, які мають потребу в консультаціях, притулку, медичній та соціальній допомозі [2]. Той факт, що багато країн призначення, в т. ч. країни Євросоюзу, незважаючи на свої міжнародні зобов'язання, як на практиці, так і в законодавстві розглядають жертв торгівлі (у т. ч. й неповнолітніх) як звичайних нелегальних мігрантів, не лише заважає потерпілим свідчити проти торгівців, й позбавляє їх можливості одержати подальшу допомогу після повернення до України. Поліпшення становища жертв, в т. ч. вдосконалення механізмів підтримки, захисту особистого життя й забезпечення їхньої безпеки, є не лише невід'ємною перед умовою співробітництва жертви із правоохоронними органами, а й стримуючим чинником для злочинців, тому що зміцнення позицій жертв збільшує ймовірність того, що злочинців таки буде затримано й засуджено.

Проблеми та перспективи співробітництва. Посилення боротьби з тероризмом і транснаціональною організованою злочинністю поставило турботу про національну безпеку на передній план при формуванні національної стратегії та політики в галузі міграції. Питанням державної безпеки завжди надавалася серйозна увага при забезпеченні контролю за міграційними потоками через кордон. Однак сьогодні вже йдеться про значно ширші запобіжні заходи; створення спеціальних баз даних та інших, ретельніших засобів з недопущення перетинання кордону особами, що являють потенційну загрозу для безпеки держави. Як поєднати заходи щодо забезпечення безпеки й водночас не обмежити права мігрантів.

Вирішуючи важливі завдання протидії нелегальної міграції та злочинних угруповань, що перетворили торгівлю людьми на прибутковий бізнес, дуже важливо уникнути перегинів - ототожнення злочинців, організаторів торгівлі "живим товаром", і мігрантів, які стали жертвами обману або ж в силу різних причин шукають притулку поза межами батьківщини.

Для подальшого розвитку керованості міграційними процесами Представництво МОМ в Україні розробляє пропозиції, спрямовані на розвиток прикордонного співробітництва України із сусідніми країнами. Передбачається також допомога у розширенні можливостей щодо утримання нелегальних мігрантів та повернення їх на батьківщину. Це завдання є особливо актуальним і складним для правоохоронних органів України.

Список використаних джерел:

1. Аналітична довідка МВС України.
2. Капировский А. Представительство муждународной организации по миграции в Беларуси. //Белорусский журнал международного права и международных отношений. №1. 2014.
3. Симон Г. Миграция в Южной Европе: обзор. Будущее миграции. 20104, 258 С.
4. Устав Международной организации по миграции. Женева: МОМ, 1990.
5. Перрюшу Р. От Межправительственного комитета по европейской миграции к Международной организации по миграции //Журнал МОМ. 1989. С. 501.
6. Продолжающаяся эффективная роль организации перед лицом новых проблем: Доклад Генерального директора о выполнении резолюции Т 749 (LVII), 26 мая 1988 г. // Документы МОМ мс/1631 от 13 октября 1989 г.

УДК 342.9

Проблеми співвідношення контрольно-наглядової діяльності органів публічної адміністрації

Ольхова Т.О., здобувач кафедри адміністративного права і процесу НАВС

У сучасних соціально-економічних умовах все більшого значення набуває наукове управління суспільством. Невід'ємними елементами такого управління є особливі види державної діяльності органів виконавчої влади - контроль і нагляд.

Органічно вписуючись у систему засобів забезпечення законності та дисципліни в державному управлінні, контроль і нагляд як юридичні явища є самостійними інститутами адміністративного права України.

Найбільший інтерес становлять погляди вчених-адміністративістів на зміст адміністративного нагляду і його місце серед інших засобів забезпечення законності і дисципліни в державному управлінні. На думку одних, адміністративний нагляд є різновидом надвідомчого державного контролю (М.С. Студенікіна [1], Д.Н. Бахрах [2], В.Б. Авер'янов [3]), інші ж (В.М. Гаращук [4], В.К. Колпаков [5]) стверджують і обґрунтовують у своїх роботах те, що адміністративний нагляд є самостійним видом контрольно- наглядової діяльності органів виконавчої влади.

Протягом досить тривалого часу наукова суперечка між вченими йде навколо понять контролю і нагляду у державному управлінні.

У науковому і практичному використанні терміни «контроль» і «нагляд» вживаються для позначення подібних, а найчастіше - різних управлінських та інших дій, що застосовуються державними чи недержавними органами.

Терміном «нагляд» позначається прокурорська діяльність та судова діяльність, у тому числі й діяльність Конституційного Суду, конкретні види адміністративної діяльності міліції (нагляд за безпекою дорожнього руху, адміністративний нагляд за особами, звільненими із місць позбавлення волі), діяльність спеціальних органів виконавчої влади (нагляд державних інспекцій), діяльність профспілок (нагляд за дотриманням законодавства про працю) тощо.

Розбіжність у поглядах вчених викликає потребу у розмежуванні та визначені співвідношення цих понять.

В етимологічному аспекті поняття «контроль» - це:

1) перевірка виконання чого-небудь напр., законів, планів тощо);

2) установи, особи, що перевіряють діяльність будь-якої іншої організації або службової особи, звітність тощо.;

3) заключна функція управління. [1, С. 44].

У свою чергу, в українській мові поняття «нагляд» визначається, як «наглядати за ким-небудь, чим-небудь, а також як результат спостереження, вивчення (напр., державний нагляд, адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі тощо).

Існує також інше тлумачення цих слів, а саме, «контроль» - перевірка діяльності кого-небудь, чого-небудь, спостереження з метою перевірки; «нагляд» - спостереження з метою нагляду, перевірки. [108, С. 318]

Так, В.М. Плішкін визначає поняття «контроль» як загальну функцію управління, тобто нагляд та перевірку відповідності функціонування об'єкта прийнятим управлінським рішенням і визначення результатів їх виконання, виявлення допущених відхилень від вимог відповідних нормативних документів (законів, стандартів, наказів і т.ін.), принципів організації та регулювання діяльності, яка перевіряється. [6, С. 516]

Дещо інше визначення поняття «контроль» пропонує В.М. Гаращук. Контроль він розглядає як складову частину (елемент) управління, що забезпечує систематичну перевірку виконання Конституції, законів України, інших нормативних актів, додержання дисципліни і правопорядку як таку діяльність, що полягає у втручанні контролюючих органів в оперативну діяльність підконтрольних органів, наданні їм обов'язкових для виконання вказівок, припиненні, зміні чи скасуванні актів управління, вжитті заходів примусу щодо підконтрольних органів.

Метою, нагляду є виявлення та попередження правопорушень, усунення їх наслідків та притягнення винних до відповідальності, без права втручання в оперативну та господарську діяльність піднаглядних об'єктів, зміни чи скасування актів управління. [4, С. 223-224]

Отже, з огляду на викладене вище можна констатувати значеннєвий збіг понять «контроль» і «нагляд», оскільки і те й інше вони означають спостереження за чимось.

Загальний характер контрольно-наглядової діяльності зумовлений насамперед наявністю для будь-якого виду державної діяльності управлінських аспектів і якщо для реалізації виконавчої влади управлінський аспект є переважаючим, тобто, є метою цієї реалізації (не випадково донедавна для позначення цього процесу використовувався термін «державне управління»), то досягнення реалізації законодавчої і судової влади - законотворчість і

здійснення правосуддя, також неможливе без управління. Іншими словами, управлінська діяльність є загальною функцією для всіх гілок влади і, відповідно, контрольно-наглядова діяльність, виступаючи частиною управлінської діяльності, також є для них загальною.

В юридичній літературі визначається зміст і значення контрольно-наглядової діяльності у різноманітних аспектах. Її називають однією із загальних функцій управління, розглядають як важливу умову ефективної організації управління та одним із засобів забезпечення законності у сфері реалізації виконавчої влади, як перевірку правильності тих або інших дій, як з найважливіших каналів одержання об'єктивної інформації про життя суспільства, як стадію управлінського циклу тощо.

Процес контролю у різноманітних аспектах, з різноманітних точок зору: або у загальноуправлінському або в юридичному змісті.

У загальному розумінні процес соціального управління можна розглядати як діяльність об'єднаних у певну структуру суб'єктів та об'єктів управління, спрямовану на досягнення поставлених цілей управління шляхом реалізації певних функцій і застосування відповідних методів та принципів управління.

У вузькому розумінні процес управління, як певний цілеспрямований вплив для упорядкування відповідної системи, має циклічний характер і складається з ряду постійно змінюваних одна одну стадій:

- визначення цілей і прийняття рішень;
- організації виконання рішень;
- контролю за виконанням цих рішень.

Таким чином, якщо розглядати контрольно-наглядову діяльність стосовно кожного прийнятого рішення, то її можна визначити як стадію управлінського циклу.

Разом з тим варто наголосити, що головною і визначальною рисою, яка розмежовує поняття «контроль» і «нагляд», є яскраво виражений надвідомчий характер адміністративного нагляду і невтручання в оперативно-наглядову діяльність піднаглядного об'єкта, що не характерно для контролю.

Стосовно невтручання в оперативно-господарську діяльність піднаглядного об'єкта, хотілося б висловити деякі міркування. На жаль, немає єдиного визначення такого терміну як «оперативно-господарська діяльність піднаглядного об'єкта»; також не існує конкретного переліку тих питань, що входять в оперативно-господарську діяльність піднаглядного об'єкта. На наш погляд, до них можна віднести кадрові питання (призначення і зняття з посади, штатний розклад) доцільність прийняття того чи іншого управлінського рішення тощо.

Крім того, деякі з повноважень, якими наділені суб'єкти адміністративного нагляду, деякою мірою все ж таки стосуються оперативно-господарської діяльності, але не проникають в середину неї. До таких повноважень можна віднести, наприклад, призупинення діяльності об'єкта за порушення правил пожежної безпеки. Повноваження перебувають певною мірою у взаємозв'язку з оперативно-господарським механізмом. Ми вважаємо, було б доречнішим досліджувати питання про систему впливу на оперативно-господарську діяльність, ніж межі її здійснення.

Варто зазначити, що розбіжність між контролем і адміністративним наглядом чітко виявляються при розгляді сутності контролю й адміністративного нагляду.

На нашу думку, зміст контролю полягає в нагляді за відповідністю діяльності підконтрольного об'єкта тим розпорядженням, які він (об'єкт) отримав від контролюючого органу.

Так, під контролем розуміється спостереження, визначення або виявлення фактичного стану справ, зіставлення фактичного стану справ із наміченими цілями, протидія несприятливим явищам і сигналізація компетентним органам про свої спостереження, проте без права приймати рішення про зміну напрямків діяльності обстеженого осередку.

У випадках, коли має місце дача вказівок, обов'язкових директив про зміну напрямку діяльності по керівництву підпорядкованими органами, йдеться про нагляд за адміністративними органами, а не про контроль. Контроль за діяльністю органів державного управління виступає як службова стосовно нагляду функція. До того ж, на його думку, зміст нагляду ніякою мірою не визначається формою зв'язків суб'єкта нагляду і піднаглядного об'єкта. «Наявність елементів централізму в системі органів державного управління припускає можливість здійснення такого нагляду шляхом видання службових вказівок підпорядкованим органам (директивний нагляд)».

Список використаних джерел:

1. Студеникина М.С. Государственный контроль в сфере управления. (Проблемы надведомственного контроля) - М., Юрид. лит. 1974. - 159 с.
2. Бахрах Д.Н. Административное право: Учебник. Общая часть. - М., 1993. - 724 с.
3. Авер'янов В.Б. Адміністративне право України: доктринальні аспекти реформування. // Право України. - 1998. - № 8.
4. Адміністративне право України. (Підручник для юрид. вузів і фак. / Ю.П. Битяк, В.В. Богуцький, В.М. Гаращук та ін.); За ред. Ю.П. Битяка. - Х.: Право, 2000. - 520 с.
5. Колпаков В.К. Адміністративне право України: Підручник. - К.: Юрінком Інтер, 1999. - 736 с.
6. Плішкін В.М. Теорія управління органами внутрішніх справ: Підручник - К.: Національна академія внутрішніх справ України, 1999. - 978 с.

ЗМІСТ

П.ІБ. учасника, тема доповіді	Стор.
ВІТАЛЬНІ ТЕМАТИЧНІ СЛОВА	
Черней В.В. Реформування ОВС: сучасний стан та перспективи	4
Опалинський Ю.В. Окремі питання застосування статті 204 Кримінального кодексу України	7
СЕКЦІЯ V: КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО І КРИМІНОЛОГІЯ	
Антонюк А.Д. Отримання трансплантаційних матеріалів незаконним шляхом	9
Беніцький А.С. Суб'єктивна сторона причетності до злочину	10
Беспаль О. Л. Законодавчі новели щодо протидії насильству в сім'ї	11
Безногих В.С. Особливості кримінальної відповідальності за відмивання коштів, отриманих від наркотиків, за законодавством України	13
Бєлякова В.О., Шуляк Ю.Л. Звільнення від покарання у зв'язку з давністю притягнення до кримінальної відповідальності	14
Білаш О.В. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинам, пов'язаним із сутенерством та втягненням особи в заняття проституцією	16
Боднар Х.И. Місце інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб в системі кримінального права України	..is..
Бондаренко Є.В. Злочини в сфері страхування: особливості вчинення їх в Україні	20
Власюк Ю.О. Юридична особа як суб'єкт злочину за законодавством країн Європи	22
Вознюк А.А. Окремі питання кримінально-правового значення співучасті у злочині	23
Войтюк І.В. Особливості виконання покарань в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз	25
Вороніна Д.О. Особливості відбування покарання у виді позбавлення волі засудженими жінками	26
Галаган В.І. Окремі аспекти проблем запобігання негативному впливу ЗМІ на формування злочинної поведінки неповнолітніх	27
Гольдмілліо А.В. Кримінально-правова характеристика умисного знищення або пошкодження майна	28
Горбач О.В. Особливості розуміння змісту диспозиції ст. 172 КК України	ЗО
Гордієнко О.В. Мотиви расової, національної чи релігійної нетерпимості: питання кваліфікації та відмежування	Зї
Горлач С.В. Фактори, що детермінують насильницькі злочини	34
Гриценко О.Ю. Розвиток кримінального права України в період становлення державної незалежності	36
Джужа А.О. Запобігання маргінальним явищам, пов'язаним з ювенальною злочинністю	37
Дудко Є. В. Про зміст функції прокуратури ж учасника кримінально - виконавчих правовідносин	39
Єрмошенко І.А. Кримінально-правові засади безпеки: порівняльно-правове дослідження	41

Кальченко Л.В. Щодо проблем правового регулювання профілактики і дорожньо-транспортного травматизму в Україні і	43
Кальченко Т.Л. Кримінологічний аналіз видів профілактики і злочинності неповнолітніх і	45
Карпенко Н.В. Про дежі змістовні елементи криміналістичної і характеристики злочинів, що вчиняються у виправних колоніях і	47
Катеринчук К.В. Види суб'єкта злочину і	49
КващукВ.А. Кримінальна субкультура та її вплив на поширення І витоків злочинного світу в суспільстві І	50
Кожевніков В.О. Проступок в кримінальному праві України та і європейський досвід І	52
Журавська З.В., Колб І.О. Про види і форми контролю забезпечення і безпеки у кримінально-виконавчій діяльності України і	54
Колб С.О. Про зміст оперативно-розшукової характеристики і незаконного заволодіння транспортними засобами і	55
Копієвська Н.О. Проблеми кримінальної відповідальності за і ухилення від відбування покарання у виді обмеження волі і	57
Король Б.В. Підроблений документ, як предмет шахрайства з і фінансовими ресурсами і	59
Краснопольська Р.А. Щодо питання про об’єкт злочину, і передбачений статтею 258 КК «Терористичний акт» і	60
Кревсун О.М. Окремі питання сучасного функціонування і прогресивної системи виконання покарання у виді позбавлення волі і на певний строк у виправних колоніях і	62
Кришевич О.В. Зарубіжний досвід боротьби з шахрайством на ринку і страхових послуг. І	64
Крук О.М. Про дежі особливості реалізації кримінально-виконавчої І політики щодо засуджених, які мають право на відпустки І	65
Курята К.Л. Інформування суспільства про кримінальні і правопорушення: сучасність і перспективи І	67
Кухтій О.О. Проблеми ресоціалізації неповнолітніх злочинців і	68
Ладнюк В.Р. Спірні питання використання теорій причинності в І доктрині кримінального права І	69
Лопоха В.В. Зміст оперативно-розшукової профілактики злочинів, що і вчиняються персоналом виправних колоній і	71
Лях М.А. Помилування в Україні і	73
Макар О.Б. Щодо питання відбування покарання у виді довічного і позбавлення волі І	75
Манько Ю.В. До питання про кримінально-правову кваліфікацію і евтаназії в Україні і	77
Марценюк О.В. Кримінально-правові проблеми визначення і потерпілого від перешкоджання законній професійній діяльності і журналіста і	78
Машталір І.М. Спеціальна конфіскація - новела кримінального І законодавства І	79
Мегей Н.В. Кримінально-правовий захист ВІЛ-позитивних дітей і	81
Мігценко М.О. Кримінальна відповідальність за проведення і незаконних археологічних досліджень на об’єкті археологічної і спадщини і	83

Мостепанюк Л.О. Звільнення від відбування довічного позбавлення волі: це можливо?	84
Мосяженко В.Ю. Протидія злочинам у сфері суспільної моралі - один із пріоритетних напрямів роботи правоохоронних органів на шляху до євроінтеграції України	86
Мотуз І.В. Особливості виконання покарань у країнах заходу	88
Міхно Т.О., Шуляк Ю.Л. Суб'єкт злочину при порушенні встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів	90
Невмержицька НМ. Класифікація злочинів	91
Негода К.О. Організатор злочину за законодавством України і зарубіжних країн	92
Неміч Ф.Ю. Підкуп чи неправомірна вигода?	94
Нєбитов А.А. Суб'єкт злочинів, пов'язаних із сексуальною експлуатацією	95
Пеньора М.І. До питання виконання покарання щодо неповнолітніх	96
Руда К.В., Мордасова А.Є. Проблема суїцидів у місцях позбавлення волі	98
Семенко О.В. Ієрархія як одна із ознак злочинної організації	99
Семеняка К.С. Окремі аспекти кримінальної відповідальності за порушення таємниці голосування	..1'0'ї.
Семесько К.В. Психологічні особливості відбування покарання неповнолітніми особами	102
Сивопляс Ю.Ю. Сутність та визначення поняття «неправомірна вигода»	103
Сіліч Є.Г. Користування Глобальною мережею Інтернет засудженими як засіб зв'язку із зовнішнім світом	Ї05
Слюсарчук Є.А. Особливості конструкції складу злочину, передбаченого ст. 113 Кримінального кодексу України	107
Смик К.М. Кримінально-правова характеристика злочину, передбаченого ст. 131 КК України	108
Соколовський В.Л. Методологічні засади дослідження громадської безпеки як об'єкта злочину	109
Соловей Д.Ю. Смертна кара як вид покарання в УСРР (УРСР) у 1917-1950 роках	111
Старостін ДА. Визначення поняття «службова особа» за КК України та перспективи їх удосконалення	112
Стопченко Є.І. Кримінологічна характеристика та запобігання насильницьких злочинів	114
Стороженко Г.В. Проблеми термінологічного удосконалення Кримінального кодексу України щодо кримінального закону	116
Стрільців О.М. Напрями вдосконалення статті 316 КК України	117
Теребило Н.В. Особливості встановлення об'єктивної сторони насильницького донорства (ст. 144 Кримінального кодексу України)	її 8
Тичина Д.М. Вимірювання стану латентної злочинності: підходи та орієнтири	119
Тіщенко А.В. Профілактика злочинності неповнолітніх, як основа формування правової держави	121

Федів Л.В.. Шмаоко Н.С. Овгани внутрішніх справ України в умовах її інтеграції в європейський союз	і 122
Шапошник І.Г. Спеціальна конфіскація: позитивні та негативні аспекти її застосування	і 124
Шармар О.М. Працівник правоохоронного органу, близькі родичі, члени сім'ї чи інші близькі йому особи як потерпілі від злочину, передбаченого ст. 345 КК України	і 126
Шаршун Н.В. Поняття та загальна характеристика інституту співучасті у злочині за кримінальним правом України та Франції	і 127
Шевченко К.Ю. Коимінально-поавове становище жінки на українських землях в складі Великого князівства Литовського	і 129
Шевчук Г.В. Щодо заборони перевезення повітряним транспортом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів	і 130
Южека Р.С. Інститут необхідної оборони в Україні та інших країнах світу	**і 3 І**
СЕКЦІЯ VI: КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ	
Азаров Ю.І., Заїка С.О. Щодо поняття, суті та значення завдань кримінального провадження	і 134
Анцупова Ю.С. Окремі питання діяльності працівників ОВС при встановленні факту смерті людини без ознак насильницької смерті	**і 36**
Антощук А.О. Виклик особи при розслідуванні вбивства новонародженої дитини	і 137
Атішева М.О. Правова регламентація огляду місця події як слідчої дії	і 139
Бабич Н.В. Судова інженерно-технічна експертиза з безпеки життєдіяльності і охорони праці у розслідуванні злочинів проти безпеки виробництва	І40
Бабич А.Ю. Сучасний стан протидії вчиненню розбійним нападів в Україні	і 142
Безверха Ю.Б. Актуальні проблеми участі захисника у досудовому провадженні	і 144
Бєлякова В.О., Шуляк Ю.Л. Звільнення від покарання у зв'язку з давністю притягнення до кримінальної відповідальності	І45
Бобир О.О. Роль прокурора на досудовому кримінальному провадженні	і 147
Богомаз А.В. Процес доказування у кримінальному провадженні	і 149
Бондаренко С.М. Окремі питання участі понятих у кримінальному провадженні	1... 151 ....
Боровик А.М. Розслідування злочинів на ґрунті расової, національної та релігійної ворожнечі в умовах формування правової держави (євроінтеграції)	і 152
Брисковська О.М. Окремі аспекти легалізації автотранспортних засобів здобутих злочинним шляхом	і 154
Гусаченко Є.О. Слідчий експеримент: використання спеціальних знань та умови їх нормативного застосування	156
Дорожинський О.В. Тимчасовий доступ до речей і документів	і 159
Дубівка І.В. Обшук у кримінальному процесі	і 161

Дуброва Р.В. Актуальність розробки концепції та алгоритму взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами ОВС під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій	163
Заблоцький Ю.П. Негласні слідчі (розшукові) дії: перспективи та проблеми	164
Заіка Т.В. Рішення Європейського суду в діяльності слідчого судді	166
Заїка М.В. Особливості планування розслідування злочинів, вчинених організованими групами	Ї68
Кастарнов Д.Б. Співвідношення понять «особа підозрюваного (обвинуваченого)» та «особистість підозрюваного (обвинуваченого)»	170
Комаринська Ю.Б. Інтерпретація слідової інформації при розслідуванні кримінальних правопорушень	171
Кравченко О.Ю. Запровадження практики застосування суду присяжних в кримінальному процесі	Ї72
Кротюк А.М. Деякі аспекти допустимості використання інформації, отриманої у ході оперативно-розшукової діяльності, в якості доказів у кримінальних провадженнях за фактами незаконного обігу наркотиків через призму міжнародного досвіду	174
Лисецький О.О. Слідчий як суб'єкт кримінального провадження	175
Лук'янчиков Є.Д., Лук'янчиков Б.Є. Криміналістична і оперативно-тактична характеристики злочину	Ї77
Мазур М.Л. Деякі проблемні аспекти створення Державного бюро розслідувань в Україні	179
Макаренко М.М. Деякі особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів, пов'язаних із знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу	181
Максимук А.С., Климчук М.П. Особливості кримінального провадження щодо іноземців	184
Мархевка О.В. Основні вимоги, що пред'являються до роботи перекладача у кримінальному процесі	ї 85
Марченко А.О. Тактика дій сторони захисту на початку досудового розслідування	186
Мельник В.М. Особливості передання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого під нагляд	188
Мельничук К.Г. Розслідування серійних сексуальних вбивств	ї 90
Микитин І.М. Значення криміналістичних знань у суспільному житті людини	192
Миргородська Н.А. Судово-психологічна експертиза вчинення вбивства неповнолітніми	193
Мировська А.В. Основи формування та удосконалення інституту спеціальних знань при розслідуванні фальшивомонетництва	ї 94
Олійник Ю.Я. Огляд місця події в ході розслідування масових заворушень	196
Павлюк В.В. Зберігання документів та вирішення питання про них	198
Патик А.А. Особливості проведення обшуку при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з фіктивним підприємництвом	ї 99

Патик Л.Л. Особливості проведення огляду документів при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з фіктивним підприємництвом та діяльністю «конвертаційних центрів»	201
Пізняхівський В.Ф. Розслідування корисливо-насильницьких злочинів вчинених організованою групою	203
Пічкуренко С.І., Злагода О.В. Оперативно-розшукові заходи та негласні слідчі (розшукові): поняття та співвідношення	204
Попадюк А.П. Особливості способу вчинення розбійних нападів під час інкасації грошових коштів, цінностей та цінних паперів	206
Пясковський В.В. Види насильницьких злочинів, які вчиняються щодо неповнолітніх	207
Ревера М.С. Боротьба з корупцією, як основа євроінтеграції	208
Романенко Л.І. До питання щодо вдосконалення законодавчого врегулювання проведення допиту	210
Сальнікова У.О. Прокурорський нагляд за забезпеченням законності в оперативно-розшуковій діяльності	212
Сидоріна А.О. Розслідування злочинів, пов'язаних із поширенням порнографічної продукції в умовах євроінтеграції України	214
Скиба О.В. Правовий статус потерпілого за сучасним Кримінальним процесуальним кодексом України	2Ї5
Степова М.В. Історичний розвиток інституту обшуку у кримінальному процесі	217
Таран О.В. Правові та організаційні засади взаємодії органів досудового розслідування та інших суб'єктів під час розслідування злочинів проти безпеки виробництва	218
Трач С.С. Взаємодія оперативних підрозділів зі службами банківської безпеки під час протидії шахрайствам у сфері кредитних операцій банків в Україні	22 І
Тютюнник Р.С. Окремі аспекти експертного дослідження документів, які наділені спеціальним захистом	223
Узунова Г.Ю. Розслідування посадових злочинів, що вчиняються співробітниками правоохоронних органів	225
Фараон О.В. Право на захист від підозри	227
Фесенко Т.В. Процесуальний статус потерпілого за чинним Кримінальним процесуальним кодексом України: позитивні кроки та прогалини правової регламентації	228
Філіпчук А.С. Ознаки інсценувань злочинів та механізм їх виявлення	231
Фінагеєва К.А. Актуальні питання розслідування зайняття гральним бізнесом	232
Худолій М.О. Ювенальна юстиція сьогодення	233
Целуйко А.М. Проблематика залучення експерта у кримінальному провадженні	235
Цирульник В.О. Затримання особи за міжнародними стандартами	237
Чернявська М.С. Профілактична діяльність слідчого при розслідуванні кримінальних правопорушень	239
Ієрусалимов І.О., Чернявський А.В. Поняття та система тактико-криміналістичного забезпечення слідчої діяльності	240
Шабельна О.О. Матеріали звукозапису та відеозапису(у тому числі електронні) як докази в кримінальному провадженні	242

Швець О.П. Особливості криміналістичної характеристики зловживань владою або службовим становищем	243
Щербакова Г.В. Роль прокурора у забезпеченні прав неповнолітніх учасників кримінального провадження	244
Юсупов В.В. Експертна практика як основа наукового розвитку судових експертиз у 1920-1930 рр.	246
Якимчук Р.В. Зовнішній та внутрішній прояви протидії розслідування злочинів пов'язаних з порушенням правил безпеки дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів	248
Ярмолінська М.В. Досудове розслідування ж стадія кримінального процесу	250
СЕКЦІЯ VII: ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, СІМЕЙНЕ ПРАВО, ЖИТЛОВЕ, СПАДКОВЕ, ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО	
Архипова А.А. Юридичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин	252
Бевзюк І.М. Щодо поняття цивільно-правового договору	253
Бердник В.А. Договір підряду	254
Бернатович О.В. Участь органів державної влади у цивільних справах про визнання правочинів недійсними	256
Бєловалова НЮ. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки: аналіз стану наукової розробленості теми	258
Викова А.В. Специфіка цивільно-птавової відповідальності за шкоду завдану внаслідок порушення договору перевезення залізничним транспортом	259
Білан М.О. Цінні папери як об'єкт цивільних прав	261
Біленко М.С. Правова природа договору будівельного підряду	263
Білоус О.В. Дослідження та оцінка письмових і речових доказів під час розгляду і вирішення цивільних справ про визнання правочинів недійсними в порядку цивільного судочинства	266
Бобрікова М.Р. Специфіка договору довічного утримання в контексті цивільно-правових зобов'язань	267
Бондарчук Л.П. Обставини і факти як складові елементи предмету доказування під час розгляду і вирішення цивільних справ	269
Вернер А.І. Колізії права власності подружжя та державної реєстрації прав на нерухоме майно	271
Вісневська Н.С. Окремі аспекти захисту права власності	273
Галіцька МЮ. Оспорювання батьківства (материнства) за Сімейним кодексом України	275
Герасимюк В.А. Позовна давність як інститут у цивільному праві	276
ГлавацькаЮ.О. Договір купівлі-продажу: загальна характеристика	279
Губарєв С.В. Продаж земельних ділянок або прав на них на підставі цивільно-правових договорів	280
Донченко В.М. Рецепція інституту недійсності правочинів римського права в правовій системі сучасності	283
Дубина С.А. Показання свідків ж засіб доказування у цивільних справах про визнання правочинів недійсними	285
Дудченко Т.О. Конституційно-правовий статус судової влади в Україні	287
Дяченко А.А. Гармонізація законодавства України з законодавством Європейського союзу у сфері інтелектуальної власності	288

Жуковська А.А. Спадкові правовідносини за цивільним законодавством України та провідних країн ЄС: порівняльно- правовий та практичний аналіз	290
Заіка Р.Ю. Відповідальносіь без вини у системі цивільно-правової відповідальності	292
Збожинська 61 Окремі аспекти розгляду справ про визнання правочинів недійсними в світлі нового цивільного та цивільно- процесуального законодавства	294
Зшевич Д.С. Захист інформації з обмеженим доступом на підприємстві	296
Ільман Т.Ю. Проблемні аспекти договору Інтернет купівлі-продажу	297
Ільченко О.В. Плагіат як вид порушення авторських прав: проблеми відповідальності	299
Кашперська Т.Ц. Процесуальні особливості розгляду судом справ про встановлення фактів, які тягнуть виникнення, зміну чи припинення сімейних правовідносин	ЗО І
Ковбасюк К.І. Захист прав стягувана, боржника та інших осіб у виконавчому провадженні	302
Кожевніков В.О. Актуальні проблеми мораторію на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті	305
Козак І.А. Окремі проблеми відшкодування шкоди фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення	307
Козачук С.С. Конституційне право на правову допомогу в контексті розгляду і вирішення справ в порядку цивільного судочинства	308
Кокуніна К.В. Правові підстави порушення в суді цивільної справи	310
Коляда М.О. Виконання судових рішень: окремі питання	312
Ктєвська З.Р. Заповіт подружжя ж новела вітчизняного спадкового законодавства	313
Крайнік Ю.А. Оформлення спадщини в світлі нових змін до цивільного законодавства України	315
Кузьмич А.О. Правова характеристика шлюбного договору	ЗІ7
Лайчук О.М. Особливості господарських договорів про передачу майна у власність	318
Лов'як О.О., Капусяк А.І. Гарантії прав громадян і юридичних осіб у виконавчому провадженні	320
Лов'як С.С. Проблемні аспекти визначення місця проживання малолітньої дитини	322
Луценко М.В. Припинення поруки за кредитним договором: проблеми теорії та практики	324
Марковська К.В. До питання спадкової трансмісії в контексті імплементації європейського законодавства	325
Мусійчук А.В. Міжнародно-правове регулювання працевлаштування молоді	327
Овдій Т.В. Деякі особливості розгляду цивільних справ, що виникають із спадкових правовідносин	329
Петришен Г.П. Захист права інтелектуальної власності у контексті реформування національного законодавства	331

Петровський Д.В. Визнання правочинів недійсними: проблеми чинного цивільного процесуального законодавства України	333
Присяжнюк Е.Ю. Роль адвокатури у формуванні правової держави: до питання цивільно-процесуального захисту	335
Рощенко О.С. Особливості мовчазної згоди в орендних правовідносинах	336
Сварицевич О.М. Теоретико-правові аспекти охорони та захисту прав на торговельні марки	338
Скрипник А.О. Захист інтересів учасників електронних торгів	339
Скрипник В.Л. До питань захисту прав та інтересів учасників цивільних правовідновин	34 І
Скура В.В. Особливості договорів купівлі-продажу повітряних суден	343
Сокирчук М.А. Співвідношення норм цивільного та господарського права щодо визнання договорів недійсними	345
Софіюк Т.О. Проблеми отримання приватної інформації, наділеної науковою, художньою чи історичною цінністю	346
Халавка Х.Б. Особливості реформування органів внутрішніх справ у сучасних умовах євроінтеграції	348
Чернецький В.В. Основна проблематика визначення поняття честі та гідності людини в цивільному законодавстві України	350
Чурпіта Г.В. Окремі аспекти участі правоохоронних органів у процесі виконання рішень суду про повернення дитини батькам чи іншим особам	35 І
Шегеда О.О. Проблеми спадкування за законом	353
Южека Р.С. Форми права власності закріплені у нормативно- правових актах та у Цивільному кодексі України	355
Гусарєва О.С. Окремі питання державно-правової реформи: європейський вимір	357
Дутка Х. Роль Міністерства юстиції України у забезпеченні системи електронного цифрового підпису	358
Черненко В.В. Взаємодія правоохоронних органів України з МОМ у протидії торгівлі людьми	360
Ольхова Т.О. Проблеми співвідношення контрольно-наглядової діяльності органів публічної адміністрації	362

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Наукове видання

РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ФОРМУВАННІ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Матеріали
всеукраїнської підсумкової
науково-практичної конференції
(Київ, 12 березня 2015року)
Частина 2

Відповідальний секретар та верстка - Лов 'як С.С.

Підписано до друку 10.03.2015. Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Обл.-вид. арк. 23,0. Ум. друк. арк. 21,39. Тираж 200 прим.